ပိုခ်ႇၵ႖ႉလွၵ်းလ်ႈမိူင်

တိ,မူဝ်,ခရေ,သိ,

(ယီးခဝ်း)

တၢ်မ်ႈ

ပိုၼ်းၶိုၼ်ႈ လွင်ႈပိူင်တီႈမူဝ်ႉၶရေႉသီႉ

လမ်းၶၼ်း

ၵႃမ်းဆမ်း	5
တွၼ်ႈၼိုင်ႈ	9
တီႈမူဝ်ႉၸရေႉသီႉ	9
* ၵၼ်ၼိုင်ႈ	9
မူႉလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းၸလႈတီႈမူဝ်ႉၸရေႉသီႉ	9
တီႈမူဝ်ႉၸရေႉသီႉ	9
တီႈမူဝ်ႉၸရေႉသီႉၵမ်းသိုဝ်ႈ	10
တီႈမူဝ်ႉၸရေႉသီႉတၢင်တူဝ်	11
ပိုၼ်းလႂ်ႈပိူင်တၢင်တူဝ်လႂ်ႈပေႉပိၼ်မႃး	12
လွင်ႈပႃႈဝူၼ်ႉႁၼ်ထိုင်လိပ်ႉပၸရႉပၢၼ်မႂ်ႇလႂ်ႈၶိုဝ်ႈၶိုင်းမႃး	13
လုမ်းမီးၽွၼ်းမိူၼ်ၵၼ်ၸဝ်ၸလႈသိင်ႁူဝ်လွႆၵူၼ်းမိူင်း	15
တီႈမူဝ်ႉၸရေႉသီႉၸလႈမူႉလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းဆမ်လႂ်	17
တီႈမူဝ်ႉၸရေႉသီႉၸလႈလွင်ႈၽိုင်ႉပိင်းတီႈၸၢင်ႉပႃႈမိူင်း	18
လႂ်ႈၵျၢင်ႉတၢင်းၵမ်တီႈမူဝ်ႉၸရေႉသီႉ	19
သၽေႃးလွင်ႈတဝ်ႉၸိင်ႉၸတ်းၼိုၼ်းၸလႈလႂ်ႈၵျၢင်ႉတၢင်းၵမ်တီႈမူဝ်ႉၸရေႉသီႉ	22
* ၵၼ်သွင်	25
လူင်ပွင်ၸိုင်ႈၵၼ်ၵူၼ်းမိူင်းပိၼ်လဝ်ႈၽွင်းငမ်းတႃႇၵူၼ်းမိူင်းတင်းလႂ်	25
သုၼ်ႉလႂ်ႈသုၼ်ႉပိၼ်ၵူၼ်းမိူင်းလႂ်ႈၸဝ်ႈပႃးၸွႆႈၵၢၼ်ပႃႈမိူင်း	25
ၽွၼ်းလီၵူၼ်းမိူင်း	27
တီႈၵူဝ်ႉရီႉၶေႃးၵိၼ်ၵိၼ်ႉပႃႈၵၢၼ်ၵူၼ်း	28
တီႈၵူဝ်ႉရီႉပႃႈမၢၵ်ႈမီးတီႈမူဝ်ႉၸရေႉသီႉ	31
* ၵၼ်သၢမ်	33
လူင်ပွင်ၸိုင်ႈၸၢမ်ႉမၵ်းၸၢၼ်းၵႃႉဢေႃႉဝံႉပၼ်	33
ၵၼ်ၵုပ်ႉပိူင်ႉၽွင်းငမ်းၵေႃႉသုတ်းၼႆႉ ပိၼ်လူင်ပွင်ၸိုင်ႈလီထီႉသုတ်း	33
(ၵ) ၵူၼ်းမိူင်းပိၼ်လဝ်ႈပိူင်ႉဝံႉၼိူင်းပွင်ၵႃႉဢေႃႉၽွင်းငမ်း	34
(ၶ) လူင်ပွင်ၸိုင်ႈတၢင်တူဝ်	36

(င) ပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်ႈလွမ်းလူဝ်ႈၸၢဝ်းမၵ်းၸၢၼ်းမိူဝ်ႈလႆႈမိူဝ်ႈၼၼ်ႉ 37
(ၸ) ၵုပ်ႉပိူင်ႈၽွင်းငမ်းၼင်ႈပိူင်မီးၸွတ်ႈၽွတ်ႈဝၢၼ်းမိူင်းမီး 40
* ၵၼ်သီႇ 42
သၽေႃးတြႃးသုၼ်ႇလႂ်ႈလွတ်ႈလီဝ်း 42
ငဝ်းပိုၼ်ႉလွင်ႈထၢင်ႇၺၢင်ႈလွတ်ႈလီဝ်း 42
တီႈမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၶလႈလႂ်းပိူင်ပႂ်းမၢၵ်ႈမီးလွတ်ႈလီဝ်း 43
လႂ်းသုၼ်ႇလႂ်ႈလွတ်ႈလီဝ်းၵၼ်ထုၵ်ႇၶလႈၵၼ်ၵမ်ႇထုၵ်ႇ 46
 လုမ်းပႃႇတီႇပႂ်းမိူင်းၸဝ် 47
ပႃႇတီႇပႂ်းမိူင်းၵၼ်ဝႃႈၼႆႉ 48
ၸပ်ႉမႂ်ႇလီၼ်ႇပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းၶလႈပၢင်ပွႆးသုၼ်းတုမ်ႈႁူလ်းတွမ် 49
လႂ်းပိူင်ပႃႇတီႇသွင်လုမ်း 49
တၢင်းလီလႂ်းပိူင်ပႃႇတီႇသွင်လုမ်း 50
လႂ်းပိူင်ပႃႇတီႇၼမ်လႂ် 51
လႂ်းပိူင်လိူၵ်ႈၵိပ်း 52
လႂ်းပိူင်ၸိပ်းၵၢင်လွႆၵမ်ႈပႃးၼမ် 52
လႂ်းပိူင်တၢင်တူဝ်ၵိုင်ၼိူဝ်မီးၼမ်ၵေႃႇ 55
တွၼ်ႈသွင် 57
ၵၼ်သၢၼ်ၸတ်းၵၼ်တင်းတီႈမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ 57
* ၵၼ်ႁူၵ်း 57
လႂ်းၵုပ်ႉပိူင်ႈၵၼ်ၵမ်ႇထုၵ်ႇမိၼ်ႈတီႈမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ 57
လႂ်းၵုပ်ႉပိူင်ႈၽွင်းငမ်းလဝ်ႈၵျႃႇၸမ်း 57
ၵရိတ်ႉသ်တူဝ်ၸရေႇသီႇ 58
ၵေႃႇလီၸႃႇၵီ 60
ႁူပ်ႈလုမ်းထတ်းသၢင်လႂ်းၵုပ်ႉပိူင်ႈသၢၼ်ၸတ်းတီႈမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ 60
* ၵၼ်လီတ်း 61
ၽၢင်ၺၢင်းငဝ်းလႂ်းပႂ်းမိူင်းၵၼ်တီႈမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၵမ်ႇလၢင်းမီးလႂ်း 61
ပႂ်းဝူၼ်ႉၺပ်ႉလဝ်ႈၵႃႇၼေႇၵိမ်တူဝ် 61
လႂ်းပိူင်ၵႃႇၼေႇပႃႇတီႇလုၵ်ႈလီဝ် 62
ၽၢင်ၺၢင်းလႂ်းပိူင်ၵႃႇၼေႇပႃႇတီႇလုၵ်ႈလီဝ် 63
ဝႃႇတၽိတ်ႉသိတ်ႉ 64
ဝႃႇတၼေႇလီႇ 66

တွၼ်ႈသၢမ် 68

ပိူင်တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇတင်းလၢႆးၸဝ် 68

* ၵၼ်ပဵတ်ႈ 68

ၵိင်ၸိူဝ်တၢင်းဝူၼ်ႉၶၼ်ထိုင်ပၢႆးမိူင်းသေၵဵဝ်ႈၶၸဝ်ႉတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ 68

လိပ်ႉပၶရႇတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ 69

ၽိူင်းပိူင်သၽေႃးဝႃႇတလိပ်ႉပၶရႇ 69

လွၼ်ႉၵၼ်လိပ်ႉပၶရႇတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ 71

လိပ်ႉပၶရႇတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၶလႈပၢၼ်သိၼ်ႈသၢႆပိုၼ်းသုတ်း 73

တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇႁူၼ်းမိူင်း 75

သၽေႃးတိုၼ်းပိၼ်ဝႃႇတၸွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉ 76

လွၼ်ႉၵၼ်တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇႁူၼ်းမိူင်း 78

လၢႆးတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇႁူၼ်းမိူင်းၵၼ်ၵမ်ႇမိူၼ်ၵၼ် 80

တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇႁူၼ်းမိူင်းၶလႈပၢၼ်သိၼ်ႈသၢႆပိုၼ်းသုတ်း 81

သူဝ်ႇၶသျႇတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ 82

သၽေႃးတိုၼ်းပိၼ်သူဝ်ႇၶသျႇတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ 84

သူဝ်ႇၶသျႇတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၶလႈလွင်ႈလိၵ်ႈလၢႆးၸၢႆႉလူးလၼ်ႉထၢၼ်ႈႁူၼ်း 84

တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇမိူင်းလုမ်းလၼ်ႉသၢမ်ၼႂ်းလုမ်ႈၽျႃႉ 87

* ၵၼ်ၵဝ်ႈ 90

ၵိင်ၸိူဝ်လၢႆးၸွတ်ႇၽွတ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈသေၵဵဝ်ႈၶၸဝ်ႉတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ 90

(ၵ) ပျႇလီႇမၼ်ႇ 91

(ၶ) ပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းႁူးလွင်ႈလွင်ႈ 91

(င) ၽူးယွႆႇၼမ်းလိုင်ႈမိူင်း 92

(ၸ) ၽူးယွႆႇၵွၼ်ႁူဝ်ႇလူင်ပွင်လိုင်ႈ 93

(သ) ပျႇတီႇလၢႆးၵျႇၼျေႇၶလႈပျႇတီႇၽၢႆႇၸတ်းမိုၼ်း 93

ပျႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ 93

ပွတ်းတွၼ်ႈလိူဝ်းၸွတ်ႇၽွတ်ႈၸဝ်ႈပႃးဝႆႉတီႈပျႇလီႇမၼ်ႇၵၼ်ၼိုင်ႈ 94

လွင်ႈၸွတ်ႇၽွတ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈ 95

တၢင်ႇသၢင်းလွင်ႈၵမ်ႇမီးတၢင်းယုမ်ႇၵိၼ်ၶလႈလွင်ႈယျႉပဵတ်ႈပျႇလီႇမၼ်ႇ 97

ပိူင်ၽၢင်လွင်ႈသၢင်ႈပျႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ 100

လွမ်လိုင်ႈၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ 101

လွင်ႈလၢႆးၸွတ်ႇၽွတ်ႈလူင်ပွင်လိုင်ႈ 103

ပွႆးလိူၵ်ႈတၢင်ႇလွမ်လိုင်ႈ	105
ၼိုင်ႈပွင်ၵႃႇၶႃႇလွမ်လိုင်ႈ	108
ပိူင်ၽၢင်လၢႆးသၢင်ႈလွမ်လိုင်ႈၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၸႄႈသီႇ	110
ၽွၼ်းသႃႇၽွၼ်းလုတ်ႈပႃႇလီႇမၼ်ႇၶလႈလွမ်လိုင်ႈၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၸႄႈသီႇ	111
လွမ်လိုင်ႈၵွၼ်ၽွင်ႈတီႇမူဝ်ႇၸႄႈသီႇ	114
လၢႆးၸွတ်ႇၽွတ်ႈလူင်ပွင်လိုင်ႈ	115
ၼိုင်ႈပွင်ၵႃႇၶႃႇလွမ်လိုင်ႈ	116
ၸွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသိူၼ်းတီႇမူဝ်ႇၸႄႈသီႇ	118
တီႈပွင်ႇၸွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသိူၼ်းတီႇမူဝ်ႇၸႄႈသီႇ	120
လွင်ႈၸွတ်ႇၽွတ်ႈလူင်ပွင်လိုင်ႈႁူမ်းပွင်း	121
ၵႃႇၶႃႇဝီႇတူဝ်ႇပၼ်ႇပုတ်ႈ	123
လၢႆးတၢင်တူဝ်ၶင်ႇမီးၶမ်ႄၵႃႇ	125
လွင်ႈႁွၼ်းၶေႃႈလၼ်ႉသုင်	126
သၢႆငၢႆငဝ်းလၢႆးၵၼ်သၢင်ႇထုၵ်ႇတႃႇၸွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသိူၼ်း	129
(ၵ) ၵႃႇၶႃႇတႃႇပိၼ်ႇပၢႆႇႁုမ်းထိင်းႁၼ်	129
(ၶ) လွၵ်ႈပိူင်ပႃႇတီႇၶမ်လၢႆ	131
(င) လွင်ႈၸွတ်ႇၽွတ်ႈဝႆႉၶလႈတၢင်းၶမ်လုမ်းပွတ်းတွၼ်ႈၶၽ	132
(ၸ) လွင်ႈၶႄႈတီႈလီၼ်လိၼ်ႁပ်ႈလပ်းႁၼ်ၶလႈမူႉပိူင်ၽိုတ်ႇတၶရႇ	134
ၽွၼ်းလႃႉၸွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသိူၼ်းတီႇမူဝ်ႇၸႄႈသီႇ	134
မိူင်းလိူဝ်းယိပ်းတိူဝ်းၸွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသိူၼ်းတီႇမူဝ်ႇၸႄႈသီႇ	136
ၶေႃးသင်ႇလူပ်းလင်	138
တီႈပွင်ႇၶေႃးႁူမ်းလွႆႉတိူဝ်းဝႆႉၼႆးပပ်ႉ	141
ၽိုၼ်ၵိုင်ယိပ်းၵိမ်း	147

ၵႂၢမ်းၶေမ်း

လၢႆးပိူင်ၵုမ်ႇပိူင်ႈၽွင်းငမ်းတီႈမူၼ်ႈၸရေႈသီႈ ၵၢၼ်ၸိူင်း ၵၢၼ်ႁူၼ်းတင်းလၢႆ လၢႆးႁူႉဝႆႉဝႃး "တီႈမူၼ်ႈၸရေႈသီႈၵမ်းသိုၼ်း" ၼႆၼၼ်ႉ ၼႃႉၸတႃႇပေႃႇပဵၼ်ၵိူၼ်ႈၵိူင်းမႃး ၼႂ်းၶေႃးမိူင်းၵွၼ်ႇတီႈမိူင်း ၵရိၵ်ႉ (Greek) လႄႈ ရူမ (Rome) ၸဝ်ႈ လိမ်မိူၼ်ႈပူၼ်ႉမႃး **2500** ပီၼၼ်ႉယဝ်ႈ။ လၢႆးပိူင်ၵုမ်ႇပိူင်ႈၼၼ်ႉၼႆႉ မီးၽွၼ်းလီတႃႇၸိုင်ႈဝၢၼ်းႁူၼ်းမိူင်းၽၵ်းၵႃႇၸဝ်ႈၼၼ်ႉၸတႃႇယဝ်ႉၼႆႉ ႁူၼ်းတင်း ၼမ်ၵုပ်ႉၸၢမ်ႇယုမ်ႇယမ်ဝႆႉလႄႈ မိူင်းၼွင်းလုမ်ႈၽျႃႇၸိူဝ်းလုၵ်ႉၸိူင်းလူင်ၸဝ်ႈၼႆႉ လိဝ်ႈလႄႈၼေၢၼ်း ၵွၼ်ၵၼ်ယိူင်းလူးၸႃႇၵႂ် လၢႆးပိူင်ၵုမ်ႇပိူင်ႈၽွင်းငမ်း ၵၢၼ်တိူဝ်းမီးသုၼ်ႇတီႈမူၼ်ႈၸရေႈသီႈၼၼ်ႉ ယူႇႁူးၸၢဝ်းယၢမ်းယဝ်ႈ။ လိူင်းမိူင်းလိူဝ်းလၢႆးမီးတီႈမူၼ်ႈၸရေႈသီႈယဝ်ႉၼၼ်ႉ ယိူင်းၵၢၼ်းထိူင်တီႈ ၽဝပၢၼ်မူႉလုမ်းၽူင်ႁူၼ်း ၵၢၼ်တေတိူဝ်းမီးလွၼ်ႉမွၼ်းတီႈမူၼ်ႈၸရေႈသီႈတိမ်ထုၼ်းလီလိူဝ်ၼၼ်ႉ လႄႈသင်၊ လိူင်းမိူင်းလိူဝ်းပႆႇလၢႆးမီးတီႈမူၼ်ႈၸရေႈသီႈၸဝ်ၼၼ်ႉသမ်ႉ ယိူင်းထိူင်တီႈပၢင်မူႉလုမ်း ၽူင်ႁူၼ်း ၵၢၼ်တီႈမူၼ်ႈၸရေႈသီႈၵိူဝ်ႈၵိူင်းမီးလၢႆၼၼ်ႉသေလႄႈသင်၊ ယိပ်ႉယၢင်းၶိုၼ်းလူးႁူးၸၢဝ်း ယၢမ်းယူႇယဝ်ႈ။ မူႇလုမ်းၽူင်ႁူၼ်းမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈ မိူင်းမၢၼ်ႈမႃႇၼႆႉၵေႃးတေႃးၼင်ႇၼၼ်။ လႃတ်း ပၢၼ်ၽဝႁူၼ်းလၢဝ်းလိူဝ်ႉၼိူဝ်းမိူင်းတၢႆးၵဝ်ႈၸဝ်ၵေႃး လိူၼ်ႈတူဝ်ၸွၼ်းႁႅင်းယိူင်းလူးသၢႆလိၵ်ႈတီႈမူၼ်ႈ ၸရေႈသီႈၼၼ်ႉဝႆႉယူႇယဝ်ႈ။

မိူဝ်ႈပၢၼ်မိူၼ်ႉသိူၼ်းၵွၼ်ႇ ၼႂ်းမိူင်းၵရိၵ်ႉလႄႈ ရူမၸဝ်ၼႆႉ ယိပ်ႉတိူဝ်းလၢႆးတီႈမူၼ်ႈ ၸရေႈသီႈၵမ်းသိုၼ်းၼၼ်ႉလႄႈ လၢႆးပိူင်ၶိူတ်းသၢင်းမၼ်းသၢင်းလၢင်းဝႆႉယူႇၵေႃး၊ ၵၢၼ်လိူင်းမိူင်းၼွင်း လုမ်ႈၽျႃႇၸဝ် ၵျၢင်ႉၵမ်ယိပ်ႉတိူဝ်းတီႈမူၼ်ႈၸရေႈသီႈယူႇၵပ်းပၢၼ်ဝၼ်းမိူၼ်ႈၼႆႉၸတႃႇ ပိၼ်လၢႆးပိူင်တီႈမူၼ်ႈ ၸရေႈသီႈတၢင်တူဝ်ၼၼ်ႉလႄႈ လွၵ်းပိူင်လၢႆးၶိူတ်းၵၢၼ်သွၵ်းယွၵ်းသွၼ်ယွၼ်ယုင်းယၢင်းဝႆႉၵမ်းၽွင်းၼၼ်ႉ လၢႆးၸဝ်းလိမ်ပႃးလွမ်းမႃးယဝ်ႈ။ ၵပ်းပၢၼ်တီႈမူၼ်ႈၸရေႈသီႈတၢင်တူဝ်ၼႆႉ ပိူင်ၽၢင်ၵၢင်းတီႈမူၼ်ႈၸရေႈသီႈ တႃႇတၵ်းၸိူင်းတူလုၵ်ႉ (Comparative models) ၸဝ် ပေႃႇပဵၼ်မီးမႃးၵၢၼ်ၸိူင်းယဝ်ႉၵၢၼ်ၸိူင်းလႄႈ လွင်ႈထိင်ထွင်ၵိဝ်ႈၵပ်းလူလုၵ်ႈ တီႈမူၼ်ႈၸရေႈသီႈလိတ်းၵမ်လိတ်းၼႆၼၼ်ႉၵေႃး ၽူတ်းပေႃႇမီးမႃး လွမ်းယဝ်ႈ။ ပိူဝ်ႈၼၼ်လႄႈ ၽူႈလွပ်ႉသွၵ်ႈႁူမ်ႈၸၢၼ်ၸဝ် လင်ႁုၵ်ႉၵွၵ်ႈမွၵ်ႈၸၼ "လၵ်းမၢတၵ်းၸိူင်း" (စံသတ်မှတ်ချက်) ၵမ်းၽွင်းဝႆႉပၼ်ယူႇယဝ်ႈ။ ၼႂ်းၵႃး "လၵ်းမၢတၵ်းၸိူင်း" တင်းလၢႆၼၼ်ႉ ၵၢၼ်ၽူႈလွပ်ႉသွၵ်ႈႁူမ်ႈၸၢၼ်ၵမ်ႉၼမ် ၸုပ်ႉၸၢမ်ႇဝႆႉပၼ်တႃႇ "တီႈၸိူင်းတူလုၵ်ႉတီႈမူၼ်ႈၸရေႈသီႈ" (Democratic criteria) ၼၼ်ႉ:-

ၵ။ ႁိုဝ်ႈႁူၼ်းမီးသုၼ်ႇလၢႆႈတွတ်းသိပ်ႉၵၢင်လိူၵ်ႈၸဝ် လၢႆႈတွတ်းသိပ်ႉႁူးၵေႃႉတင်းသဵင်ႈ။
(Universal Suffrage)

ၶ။ ႁိုဝ်ႈမီးလွင်ႈၽိင်ႉပိင်းၽႃႇပၢႆးမိူင်း ၼႂ်းၵၢၼ်ႁူၼ်းမီးသုၼ်ႇလၢႆႈတွတ်းသိပ်ႉၵၢင်လိူၵ်ႈၸဝ်ၼင်ႇၵၼ်။
(Political Equality)

င။ တႃႇၽွတ်ႉၽွတ်းပူၵ်းတင်ႈလုမ်းလူင်ပွင်ၵိူင်ႈ ၵၢၼ်မၢၵ်ႈၶၢၼ်းၵႃႉၼႄႉဝႆႉပၼ်။
(Limited Government)

ၸ။ ၵုပ်ႉပိူင်ႉၽွင်းငမ်း လွမ်းၼင်ႉပိူင်မီးၽွတ်ႉၽွတ်းဝၢၼ်းမိူင်း။
(Constitutionalism)

သ။ ႁႂ်ႈသုၼ်ႇလႆႈထၢင်ႇၶႃင်ႈၵူၼ်းၵေႃႉတေႃႉၵေႃႉ တိူဝ်းၵႅင်ႈၶႅင်မႄႈ။
(External of Individual Liberty) လၵ်ႉၵိူဝ်းၼႆႉယဝ်ႉ။

ပပ်ႉၽိုၼ်လိၵ်ႈၼမ်းၼႆႉ တၢၵ်ႈလၢင်ႈပဵၼ်ၵၢၼ်ၵမ်ႉထႅမ်ပၼ် ၽူႈၶဝ်ႈၸႂ်လိပ်ႈၼမ်းလွင်ႈ တီႈမူဝ်ႉၶရေႇသီႉၼၼ်ႉယူႇၼႆ ယုမ်ႇယမ်ဝႆႉယူႇ။

မိူၼ်ၼင်ႇႁဝ်းၶႃႈပီႈၼွင်ႉၵိူဝ်းႁူႉမေႃလိၵ်ႈတႃႇ ၵွၺ်းၵၼ်ၶဝ်ႈၸလႉၼိူဝ်းသုၼ်မွၵ်ႇမၢၵ်ႇတူၼ်ႈ မိုဝ်ႇလိူင်ႉလေးမိဝ်းမၼ်းဝႆႉၼၼ်ႉႁူဝ်း။ ထုၵ်ႉမီးၼ်ႈၵေႃႇၵႂၢႆးၼွမ်မွၵ်ႇမိဝ်းလႄႈ၊ ၽိူဝ်သမ်ႉမၵ်ႉၼမ်ႉဝၢၼ်မၢၵ်ႇ မိဝ်းလႄႈ၊ မိုတ်းၵေႃႇတီႈယွတ်းတီႈမိူဝ်ႇလိူဝ်ႉႁိူဝ်၊ တူၼ်းမႂ်ႇသင်ၵေႃႉတီႈလႄႈတေလီ၊ မီးတီႈလႄႈတေထုၵ်ႇ၊ ၽုၵ်ႇတီႈလႄႈတေလီပ်ႈၼႆႉၼၼ်ႉ ၵမ်ႉလိူဝ်သေၵၢင်ၵေႃႇၸိုႈလႆႈၸိုႈပဵၼ်ၽူႈၵေႃႉၶဝ်ႈၸလႉလွမ်း ၸိူင်းသုၼ် ၵၢင်ႈလူင်ၼႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်ၶႃႈႁဝ်းယွၼ်းသူးပွႆႉမွင်းၼႆႉၸတ. လိပ်ႈၼမ်းၶူႉႁၼ်လႅင်းလႅင်း လွင်ႈတၢင်းသၢင်းလၢင်းယဝ်ႉသေ ႁႂ်းလၢဝ်းၵိူဝ်ႉၸိူဝ်းတႃႇ ၵူၼ်းမိူင်းတႃႇႁဝ်းၸဝ် ပူၵ်းတင်ႈလႆႈလၢတ်ႈ ၽဝပၼ်ၵူၼ်း တီႈလီထီႉသုတ်းၼၼ်ႉၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။

ၵူၼ်းႁဝ်းၼႆႉ ယူႇသဝ်းၵေႃႉလီဝ်ၶေႃၶေႃၵမ်ႉလႆႈ။ တေလႆႈႁွင်ႉၵႃႈၵပ်းသိုပ်ႉၵေႃႉၸိူင်း တင်းၵေႃႉၸိူင်း၊ မူႉလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းၵၢၼ်ၸိူင်းတင်းၵၢၼ်ၸိူင်း၊ မိူင်းၸိူင်းတင်းမိူင်းၸိူင်း ႁၵ်ႉတင်ႈၼၼ်ႉ ယူႇလွမ်းၽိူင်ႈပိူင်ပဵၼ်ပၢၼ်ၵူၼ်းႁဝ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈၼၼ်ႉၸလႄႈ တၢင်းလွတ်ႈလႅဝ်း (Free)၊ တၢင်းၽိူင်ႉပိူင်း (Fair)၊ တၢင်းတႅၵ်ႉလႅင်းသၢင်းလၢင်း (Frank) ၵိူဝ်းၼႆႉ လူဝ်ႉလႆႈပဵၼ်ၸုဝ်ၵႃႈ သိၼ်ႈတႃႇသၢႆတၢင်းႁဝ်းသေယဝ်ႉ ၵူၼ်းႁဝ်းၵူႈၵေႃႉ ႁႂ်းယိပ်ႉယၢင်းၼိုၼ်းလူႇယိူင်းမၢႆတီႈလီ ၵၢၼ်မီး လွင်ႈမၢၼ်ႉမီးၼ်းၽိူင်ႉၽိူၼ်းလွမ်းပိူင် (Justice)၊ လွင်ႈသုၼ်ႉလႆႈလွတ်ႈလႅဝ်း (Liberty)၊ လွင်ႈမီး တၢင်းၽိူင်ႉပိူင်းၵၼ် (Equality)၊ လွင်ႈမိုတ်းၵိုဝ်းႁၵ်ႉၼွမ်ၵၼ် (Fraternity) ၼၼ်ႉလႆႈၼႆႉ လူဝ်ႉႁူႉလွင်ႈ ပွင်ႉလႆႈသေ မေႃလွမ်းၽိူင်ႈပိူင်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵုပ်ႉပိူင်ႉၽွင်းငမ်းလွမ်းပၵ်းပိူင် (Rule of Law) ၼႆႉပဵၼ်ငဝ်ႈၶၢမ်ႉပိုၼ်ႉမၼ်းယဝ်ႉ။ လွင်ႈငမ်းယိၼ် (Peace) ၵေႃႈၵမ်ႉမီးၵမ်ႉပဵၼ်။

ႁွပ်းပိူဝ်ႈၵမ်ႉႁူႉလွင်ႈၶၼ်လႆႈ၊ ၵမ်ႉလူင်ႉလီၼ်ႉၽႅဝ်ႉပႆႇမိူင်းၸလႈ ၵမ်ႉၶတ်းၶၢၼ်၊ တေၼိုတ်းၵၢၼ်လႄႈၵေႃႈ "ႁူဝ်ၽိတ်း" ၼၼ်ႉမေႃးတိတ်းတီႈၵေႃႇဝႆႉၼိုတ်းၼၼ်ၸလႈ လၢတ်ႈပၢၼ်ၽဝ လၢဝ်းၼိုဝ်းတႃႇႁဝ်း ထိုင်လူဝ်းၵၢပ်ႈပီမိူင်းႁူဝ်ပၢၵ်ႇ 20 ပေႃးလမ်သိင်ႈၵေႃႈ ယင်းတိုၵ်ႉလႆႈၶၢမ်ႉတင်း မၵ်းမၢဝ်ႉ ပဵၼ်ၵူၼ်းၼိုဝ်းၵွၼ်ႉ (Minority)၊ လႆႈပဵၼ်ၼိုဝ်းၵူၼ်းပႆႇၼိုၼ်းယႂ်ႇ၊ ၼိုဝ်းၼွႆႉၼႆႉယူႇ။ ပပ်ႉလိပ်ႈၼမ်းၽိုၼ်ၼႆႉ သင်ဝႃႈလႆႈမီးၼမ်ႉတွၼ်းၽွၼ်းလီတၢၼ်ႉမိတ်ႉငေႃးတႃပူၵွၼ်ႉယူႇၼႆႉၵေႃႈ လူမ်းယဝ်ႉ။ ပိၵ်ႉဝႃႈၵမ်ႉပၼ်ၽွၼ်းလီသင်လႆႈသေၵေႃႈ သင်ဝႃႈပဵၼ်မေႃးမိူၼ်ၼင်ႉပူၵ်းတွႆႉတူင်ႉ တိုၼ်ႉပၼ်ၼၼ်ႉၵေႃႈလီယူႇ။

မိူဝ်ႈပိူၼ်ႉတိမ်းၽဵၼ်ႉတၢႆးၼၼ်ႉ လႆႈယိပ်းၵွႆႉဝႆႉၶေႃႈၵႂၢမ်းၵၢၼ်ထၢင်ႇဝႃႈ တေသၢင်ႇထုၵ်ႇၸူႉလွင်ႈ ပွင်ႇၵွင်ႈ တႃႇမိူဝ်ႈလိပ်ႈႁဵၼ်းလွင်ႈတီႈမူဝ်ႇၸႄႈသီႉၼၼ်ႉယူႇ။ လိၼ်းလၢႆးဝၢႆးၼၼ်ႉမႃး သင်ဝႃႈႁၼ် မၢၼ်ႈၶေႃႈၸမ်ႇလိပ်ႈလီတိုဝ်းၼၼ်ႉၵေႃႈ ၶမ်းပိူၼ်ႈၵွႆႉယိပ်းတိုဝ်းၵူႈလႆႈယူႇယဝ်ႉ။ သင်ဝႃႈၵမ်ႉၸိုင်ႈ လိင်းသၢင်းလၢင်း မီးတၢင်းငမ်းငဝ်း ပိၼ်လၢႆႈၵွႆလၢႆႈၶေႃႈဝႆႉၼၼ်ႉလိူင် တၢမ်တူဝ်ႈႁူပ်ႉထူပ်းထတ်းသၢင် တွင်းထၢမ်ၵေႃးလီ၊ ၵဝ်လၢႆးပၢႆးၵႂၢႆႉသိုပ်ႉတီတၢမ်းတေႃႇလၢႆးလွၵ်ႈၵေႃးလီ၊ လီႇလမ်းမူၼ်ႉၶမးပၼ်တၢင်း ႁၼ်ထိုင်တမ်းတီႈၼႃႈႁဝ်းသေၵမ်းၼႃႈ။

ပပ်ႉႁဵၼ်းၽိုၼ်ၼၼ်ႉ ပႆႉဝႃႈထိုၵ်ႈလႆႈလွင်ႈတီႈမူဝ်ႇၸႄႈသီႉၼၼ်ႉ ပႃးလွတ်ႉပႃးလေးယဝ်ႉၼၼ်ႉလူး ႁွၼ်ႉ။ ပိၼ်ပပ်ႉၽိုၼ်လႄႈၶတႃႉသိုပ်ႉမိူတ်ႈပၼ် တႃႇၽူႈလိူဝ်ႈလိပ်ႈႁဵၼ်းတီႈမူဝ်ႇၸႄႈသီႉၸဝ်ၼၼ်ႉ ႁူလ်ႈ။ လၢႆးလိပ်ႈႁဵၼ်းၶဝႆႉမၢၼ်းလမ်ႇ လၵ်ႈၶၽဝႆႉမီးပွတ်းတွၼ်ႈၶၽ 3 တွၼ်ႈယူႇယဝ်ႉ။ ပွတ်းတွၼ်ႈ 1 ၼၼ်ႉ သမ်ႇၸိုၼ်းလိၵ်ႈဝႆႉၵၼ် 5 ၵၼ်သေ တီမ်းၶဝႆႉလွင်ႈၽိုင်ႈပိူင်သၽေႃး တီႈမူဝ်ႇၸႄႈသီႉၵၢပ်ႈပၢၼ်ဝၼ်းမိူဝ်ႈၼၼ်ႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပွတ်းတွၼ်ႈ 2 ၼၼ်ႉသမ်ႇ ပႃးဝႆႉ 6 ၵၼ်သေ တီမ်းၶဝႆႉလွင်ႈတၢင်းၵၢၼ်သၢၼ်ၸတ်းပိၵ်ႉပိုင်ႈၵၼ်တၢင်းတီႈမူဝ်ႇၸႄႈသီႉၶလႈ ပိူင်ၽၢင် လွၵ်းလၢႆးပၢႆးမိူင်းၵၢၼ်တီႈမူဝ်ႇၸႄႈသီႉၵမ်ႉၶိူဝ်းၶိူင်းလႆႈၼၼ်ႉဝႆႉယဝ်ႉ။ ၼႂ်းပွတ်းတွၼ်ႈ 3 ၼၼ်ႉ သမ်ႇ လိပ်ႈႁဵၼ်းဝႆႉလွင်ႈပိူင်ၽၢင်တီႈမူဝ်ႇၸႄႈသီႉလၢႆႈလိုဝ်ႇလၢႆႈမိဝ်းၸဝ်ၼၼ်ႉၶၽဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။

ပပ်ႉၽိုၼ်ၼၼ်ႉ လႆႈပိူင်းၵိုင်တီႈပပ်ႉ (HISTORY OF POLITICAL THOUGHT) ၶလႈ ပပ်ႉၽိုၼ် (ဒိမိုကရေစီလေ့လာရေးစာစဥ်) ၼၼ်ႉႁဵတ်းပိၼ်ငဝ်ႈပိူၼ်ႉသေယဝ်ႉ။ ၵဝ်လွင်ႈတၢင်းၵၢၼ် ႁဝ်းၼႃႈလႆႈလိပ်ႈႁဵၼ်းဝႆႉၵမ်းၽွင်ႈၼၼ်ႉ ထိမ်သွႆႉလေးမၢင်တီႈမၢင်ၵၢၼ်ၼၼ်ႉၼႃႈယဝ်ႉ။ လႆႈၸပ်းၸိုင် ပိူၼ်ႉတီမ်း တၢင်းၶိူင်လမ်ၼၢဝ်းတၢင်းပီၼိုင်ႈယွမ်းယွမ်း။ ၼႂ်းၼၢဝ်းတၢင်းပိူၼ်ႉတီမ်းလိၵ်ႈၼၼ်ႉ လႆႈႁူပ်ႉ ထူပ်းတွင်းထၢမ်တမ်းတီႈၽူႈလူင်ႉလိင်းၸဝ်ၶလႈသၢင်၊ လႆႈပိူင်းၵွႆးထိမ်ႁႃပၼ်ပပ်ႉလိၵ်ႈၽိုၼ်ၵိုင် ၶလႈသၢင်၊ ၵွႆးပေႃႉၸွမ်ႉပိဝ်ႉတိုဝ်ႉ၊ ၵွႆးၶမးထတ်းၶမးၸပ်ႉၶေႃႈၵႂၢမ်းသေ ၸပ်းၸိုင်ပိၼ်ၽိုၼ်ပပ်ႉ ၶလႈသၢင်၊ တမ်းတီႈၽူႈႁၵ်ႉလိုဝ်ႉၵႃတ်ႈဝၢၼ်ႈမိူင်းႁဝ်း၊ တၢႆးၵေႃႉၵူလၢႆးလီႁဝ်းၸဝ်ၼၼ်ႉ ၼႃႈႁဝ်း မီးတၢင်းၸွပ်ႈၵွႆယွႆႉၼမ်သေ ယွင်ႈယေႃးမၵ်းမၢႆႈၵဝ်ၵၢင်ႉမၼ်ၶတႃႉၶတႃႉၼႃႈယဝ်ႉ။

ထီးၸမ်း

ပီတႆး 2093

တွၼ်ႈၼိုင်ႈ

တီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ
DEMOCRACY

ၶၼ်ႈၼိုင်ႈ

မူႇၸုမ်းပွင်ႈၵူၼ်းလႄႈတီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ
Human Society and Democracy

တီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ (Democracy)

တီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၵၼ်ႈဝႃႈၼၼ်ႉ လၢဝ်းပၢၼ်ႇယုမ်ႇယမ်ႇၵေႃႈၵမ်ႉလွင်ႈ၊ ပၢၼ်ႇတၢင်းၼႃႉႁၼ်ၵေႃႈ ၵမ်ႉလွင်ႈ။ ပိၼ်လၢႆးၵုပ်ႉပိူင်ႇ ၵၼ်ၵၢဝ်လွင်ႉတိုဝ်းတႃႇၵုပ်ႉပိူင်ႇလိူင်းမိူင်းလႄႈ မူႇလုမ်းၽုင်ၵူၼ်း ႁဝ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူၼ်ၼင်ႇၼႆႉၶေႃႈၵႂၢမ်းၵၼ်ဝႃႈ ၵရိတ်ႉသ်တွၵ်ႇၶရေႇသီႇ (Aristocracy)၊ ဢေႃႇတွၵ်ႇၶရေႇသီႇ (Autocracy)၊ ပျူႇရီႇယူႇၶရေႇသီႇ (Bureucracy)၊ တီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ (Democracy) လၵ်ႉၸဝ်ၼၼ်ႉ ၶေႃႈပၢႆႈဝႃႈ ၶရေႇသီႇ Cracy ၼႆၼၼ်ႉ တီႈပွင်ႇမၢၼ်းဝႃႈ ပိၼ်လၢႆး ၵုပ်ႉပိူင်ႇၼႆယူႇယဝ်ႉ။ မၢၼ်းလီႉလမ်ႈၸၼလၢႆးပိူင်ပၢႆးမိူင်း ၵၼ်ၵၢဝ်တီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇသေပွင်မိူင်း ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ "တီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ ပိၼ်လၢႆးပိူင်ပၢႆးမိူင်း" ယဝ်ႉၼႆၵေႃႈ တေၵမ်ႇလႆႈႁၼ်ထိုင် ၼင်ႇၼႆႉ။ တေလႆႈႁပ်ႉႁၼ်ဝႃႈ "ပိၼ်လၢႆးပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႇ ၼႂ်းလၢႆးပိူင်ပၢႆးမိူင်းတၢင်းလၢႆၵၼ်ၼိုင်ႈၼၼ်ႉ သေ သမ်ႉပိၼ်လၢႆးပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႇ ၵၼ်ၵူၼ်းမိူင်းတင်းၼမ်ႁပ်ႉၸမ်ႇဝႆႉၼၼ်ႉ" ဝႃႈၼင်ႇၼႆယူႇယဝ်ႉ။

တီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ ၼႆၼႆႉ လုၵ်ႉတီႈၽႃႇသႃႇလိၵ်ႈၵူၼ်းမိူဝ်း "ၵရိၵ်ႉ" (Greek) ၸဝ် ၵၼ်ႁွင်ႉဝႃႈ Demos လႄႈ Kratia သွင်ၶေႃႈၼၼ်ႉ ႁွမ်းၵၼ်ပိၼ်မႃးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တီႈမွတ်ႉသ် Demos ၼႆႉၸႂ်ႈပွင်ႇဝႃႈ "ၵူၼ်းမိူင်းတင်းလၢႆ" ၼႆသေ ၵျူးတီႈယူႈ Kratia ၵၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉပွင်ႇဝႃႈ "ၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်း" လႄႈ "ဢႃႇၼႃႇ" ၼႆယူႇယဝ်ႉ။ လင်ႇဝႃႈတီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ ပိၼ်လၢႆး ၵုပ်ႉပိူင်ႇ ၵၼ်ၵူၼ်းမိူင်းတင်းလၢႆတူင်ႈႁပ်ႉဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၼႆႉပိၼ်ၶေႃႈသပ်းလႅင်းတီႈပွင်ႇ တီႇမွၵ်ႇ ၶရေႇသီႇ ၵၼ်သၢင်းလၢင်းလီတီႈသုတ်း ၵၼ်လႆႈႁပ်ႉတင်းဝႆႉ လိူမ်မိူၼ်ႉလိူမ်ႁွၼ်ႇမေႃးၼၼ်ႉယူႇ ယဝ်ႉ။ ဝၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႉၼႆႉ လွင်ႈယိပ်းတိုဝ်းလႄႈ လွင်ႈၵိပ်ႉၵၢဝ်တီႈပွင်ႇမၢၼ်း မီးတၢင်းပႅၵ်ႇပိူင်ႈ ၵၼ်မေႃးယူႇယဝ်ႉ။ "ၵူၼ်းမိူင်းတင်းလၢႆ" ၵၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ ပိၼ်ၽႂ်လၢႆလၢႆ? ၽူႈလိူၵ်ႈၽႂ်သမ်ႉတၢင်တွၵ်ႇ ၸဝ်? ပိၼ်ၵူၼ်းလိူဝ်းလိူၵ်ႈၵေႃႉယိပ်းလွင်ႉဢႃႇၼႃႇလႄႈ လွင်ႈၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၼၼ်ႉ? ၵိူင်ႇၼိူဝ်

ၶိုၼ်းၼႄႇသေ လၢႆးယိပ်းတိုဝ်းတီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉမီးဝႆႉလၢႆလွၵ်းလၢႆၸိူဝ်းယူႇယဝ်ႉ။ ၵူၺ်းၵေႃႈ ပိၵ်ႇဝႃႈ တၢင်ႉလိူဝ်ႈၸွင်ႇသိင်ၼင်ႉၼႆသေၵေႃႈယဝ်ႇ လွင်ႇၵၢၼ်ဝႆႉၶၢမ်ႉပိုၼ်ႇ (Basic Concept) မၼ်းမိူၼ်ၵၼ် ၵူၺ်း။

မွၵ်ႈမိူဝ်ႈ BC-500 ၼၼ်ႉ တီႈလၼ်ႇလေႈဝိင်းၸိုင်ႈၵရိၵ်ႇၶဝ် ၶတ်းၵျႃႇယိပ်းတိုဝ်းတီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉမႃးယဝ်ႉ။ ဝဵင်းၵူၼ်းမိူဝ်းဢေႉထီၼ်ႉၶဝ် (Athenians) ဢၼ်ဢဝ်လၢႆးပိူင်တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉသေ ၵုမ်ႇပိူင်ႉၽွင်းငမ်းမႃးၼၼ်ႇ ၸိုင်ႈလုမ်းတၢၼ်းၽွင်းလုတ်ႇတေႃႉၶဝ် ဝႆႉႁွႆးမီးသုၼ်ႉၵုမ်ႉလႅတ်ႈ ၼင်ႉၵၼ်သေ၊ တီႈၸိုင်ႈၸၢင်ႉပၵ်းပိူင်ၼၼ်ႇၵေႃႈ မီးသုၼ်ႉလႆႈသုၼ်ႉပိၼ်ၼင်ႉၵၼ်ယူႇယဝ်ႉ။ ၵူၼ်းမိူင်း ၶဝ်ၵေႇတီႉမ်းလၼ်ပၵ်းပိူင် ပွင်တမ်းပၼ်ဝႆႉၼၼ်ႇၶလႈ ၵူၼ်းမိူင်းပိၼ် "လဝ်ႈမီးဢႃႇၼႃႇၽွင်းငမ်း" ၼၼ်ႇယဝ်ႉ။ လၢႆးပိူင်ၵုမ်ႇပိူင်ႉတီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉၼႆႇ တၢမ်တူဝ်ၵေႇပိၼ်ၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်ၵေႃႈလီ၊ ၽူႈတၢင်တူဝ်ၶဝ်ၵေႃႈလီ၊ တိုၼ်းၶဝ်ႈပႃးၸိုင်ႈၵၢၼ်ၵုၼ်ၽွင်းမိူင်းၼၼ်ႇယဝ်ႉ။ ပိၵ်ႉပိူင်ႈၵၼ်တၢင်း ဢရိတ်ႇသ်တူဝ်ႉၶရေႉသီႉ (Aristocracy)၊ ဢေႃႉလီၵႃႉၶီႉ (Oligarchy)၊ ဢေႃႉတူဝ်ႉၶရေႉသီႉ (Autocracy) လၢႆးဢၼ်ၵူၼ်းၵေႇလိဝ်ပိၼ်လဝ်ႈၸိုဝ်ႁွင်သေ ၵုမ်ႇပိူင်ႉလိူဝ်းၼၼ်ႇဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ဢေႃႉတူဝ်ရိတ်ႇတေႉလီႉယၼ်ႉၼိတ်ႇသိမ် (Authoritarianism) ၼႆႇ ပိၼ်လၢႆးလဝ်ႈဢႃႇၼႃႇၵမ်တူဝ် ၶလႈ လၢႆးဢဝ်လုမ်းၽွႆႉပႃႉတီႉဢၼ်လိဝ်ၵုမ်ႇပိူင်ႉ (Totalitarianism) ၼၼ်ႇယဝ်ႉ။ ၸိုင်ႈလၢႆးၵၢၼ်ၵုၼ်ၽွင်းငမ်းမိူင်းၶဝ်ၼၼ်ႇၼႆႇ ဢမ်ႇလၢင်းလၢႆးမီးသုၼ်ႉတီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉသင်၊ ပိၼ်လဝ်ႈဢႃႇၼႃႇ ၵေႇလိဝ်ၵုမ်ႇပိူင်ႉဝႆႉသေ လၢႆးပိူင်ၵုမ်ႇပိူင်ႉတီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉ တိုၼ်းဢမ်ႇလၢင်းမီးလၢႆးၼၼ်ႇယဝ်ႉ။

Demos ၵူၼ်းမိူင်းဢၼ်ဝႃႈၼၼ်ႇ ပိၼ်ၽွင်လၢႆလၢႆ–ၼႆႇၼႆႇ ၶတ်ႉဢဝ် BC 500 မႃးတေႃႉ ဝၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႇ မီးတၢင်းႁၼ်ပိၵ်ႉပိူင်ႈၵၼ်မႃးတင်းၼမ်လူင်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ဢဝ်လွင်ႈဢၼ်မီးသုၼ်ႉ ႁူမ်ႈႁွမ်ႈ ၶိတ်းသၢင်းၵၢၼ်ပၢႆးမိူင်းတေႃႉထိုင် လွင်ႈမီးသုၼ်ႉလၢႆးတွတ်ႈပၼ်သဵင်ၵၢင်လိူၵ်ႈၼၼ်ႇ လိၵ်ႈ လၢႆးမႃးပိၼ်ၵူႈထၢၼ်ႈၵူႈမိူဝ်းသေ ၽူႈလိူၵ်ႈၽွင်ပိၼ်ၵူၼ်းမိူင်းတင်းလၢႆဢၼ်ဝႃႈၼၼ်ႇ လၢႆးဢဝ်ပိၼ် မႄႈထၢမ်သေ ၵုပ်ႉၵူဝ်းထတ်းသၢင်ၵၼ်မႃးတင်းၼမ်ယူႇယဝ်ႉ။ မိူဝ်ႈတေႃႉဝၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႇၼႆႇ ၵူၼ်းၵေႇဢႃႇယူႇပႆႉတိမ် 18 ပီႉၼၼ်ႇ ပႆႉလၢႆးမီးသုၼ်ႉတွတ်ႈသဵင်ၵၢင်လိူၵ်ႈ ဢိၵ်ႉလူလၢႆးသုၼ်ႉလၢႆး ႁူမ်ႈႁွမ်ႈၶိတ်းၵၢၼ်ပၢႆးမိူင်းၼၼ်ႇသင်။ ၶဝ်လိူဝ်ႈၼၼ်ႇၼႆႇ ပိၼ်ၵူၼ်းမိူင်း ၸိုင်ႈလိုင်းမိူင်းမိူင်းၸိုင်ႈၶလႈ ၸိုင်ႈမူႉလုမ်းၽူင်ၵူၼ်းဢၼ်ၸိုင်ႈယူႇၼႆႇသေတႃႉ "ပႆႉလိူဝ်ႈၵူၼ်းမိူင်းတင်းလၢႆ" ဢၼ်လၢႆးပိူင်တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉ ၸိုင်ႈလီႇလမ်ႈၶဝႆႇၼၼ်ႇလူႈဢွၼ်ႉ။

တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉၵမ်းသိုဝ်ႈ (Direct Democracy)

တီႈၵၢၼ်ၵုၼ်ၽွင်းငမ်းမိူင်းၼၼ်ႇ ဢမ်ႇဢဝ်လုမ်းၽွႆႉပၢႆးမိူင်းဝႆႇပိၼ်ၶၵႈၵၢင်မၼ်းသင်ၶသ ဢဝ်ၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်ၶဝ်ႈၵုမ်ႇပိူင်ႉၵမ်းလိဝ်ၼၼ်ႇယဝ်ႉ။ မိူဝ်ႈပၢၼ်တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉ လင်ႉႁႃႉၸိုဝ်ႈၸိူင်း မိူဝ်ႈမိူဝ်ႈ BC 500၊ တီႈၸိုင်ႈမိူင်းဢွၼ်ႉ "ၵရိၵ်ႇ" ၶဝ်ယိပ်းတိုဝ်းၼၼ်ႇ ပိၼ်လၢႆးပိူင်ၵုမ်ႇပိူင်ႉ

တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၵမ်းသိုဝ်ႈၼႆႉယဝ်ႉ။ တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၵမ်းသိုဝ်ႈၼႆႉ ယိပ်းတိုဝ်းလႆႈမ်ၼ်ႈမိူဝ်ႈႁူဝ် ႁူၼ်းၵေႈၵေႃႇ၊ လႆးၵပ်းသိုပ်ႇတီတ်းတေႃႇၵၼ်ၵေးငႃႈၼၼ်ႉႁူလ်း။ မိူဝ်ႈႁူဝ်ပၢၵ်ႇပီ 17–18 (17-18 Century) ၼၼ်ႉ မိူဝ်းဢမေႇရိၵၼ်ႇ ယိပ်းတိုဝ်းလႆးၼႆႉမူးယူႇယဝ်ႉ။ မိူင်းလိူဝ်းဢၼ်ႁူဝ် ႁူၼ်းမီးၵေႃႇၵမ်းၽွင်ႈ ဢၼ်တိူၵ်ႉယိပ်းတိုဝ်းလႆးပိူင်တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၵမ်းသိုဝ်ႈ လိူဝ်ႉၼင်ႇဝူးမူး ၼႆႉၵေႈ တိူၵ်ႉလႆႈမ်ၼ်မ်ၢၼ်ႉတေႃႇဝၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႉယူႇ။ လေႈတွၼ်ႈၼိူဝ်းမိူင်းဢိင်ႇၵလၢၼ်ႇ (England) ၼေႈလိၼ် "ဝူလ်းလ်" (Wale) ၸဝ်ၼၼ်ႉၸလႈသင်၊ လေႈမိူင်းၵွၼ်ႇ ဢၼ်မီးၼိူဝ်းမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်း ဢမေႇရိၵၼ်ႇ (US) ၸဝ်ၼၼ်ႉၸလႈသင်၊ လေႈမိူင်း "ၵၼ်တွၼ်" (Canton) ၼိူဝ်းမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်း သဝိတ်ႉလိူဝ်းလၼ်း (Switzerland) ၸဝ်ၼၼ်ႉၸလႈသင် ယင်းတိူၵ်ႉယိပ်းတိုဝ်းလႆးၼႆႉဝႆႉယူႇ။

မိူင်းယႂ်ႇမိူင်းလူင် ဢၼ်ႁူဝ်ႁူၼ်းၸဝ်မီးၼမ်တင်းသိၼ်းၼႆႉ ယိပ်းတိုဝ်းလႆးပိူင်တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇတၢင်တူဝ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၵမ်းၽွင်းယင်းယိပ်းတိုဝ်းလႆးပိူင်ၽွင်းငမ်း ဢၼ်ပၼ်ႁႂ်ႈႁူၼ်း မိူင်းၸဝ်ႈလိမ်လွမ်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ လႆးၼၼ်ႉလမ်း ပိၼ် "လႆးၵိပ်းဢၵ်ၵၢင်လွႆႁူၼ်းမိူင်း" (Referendum)၊ ပိၼ်လႆးဢၼ်ၼိူဝ်းမိူင်း သဝိတ်ႉလိူဝ်းလၼ်း (Switzerland)၊ မိူင်းၾရင်ႇသိတ်ႈ (France)၊ မိူင်းတိၼ်းမၢၵ်ႉ (Denmark)၊ မိူင်းဢေႃးသတြီးယ (Austria) ၸလႈ မိူင်းဢမေႇရိၵၼ်ႇ (US) ၸဝ်တိူၵ်ႉယိပ်းတိုဝ်းဝႆႉၵမ်းၼမ်ယူႇယဝ်ႉ။ လွင်ႈၵိပ်းၵၢင်လွႆႁူၼ်းမိူင်းဢၼ်ဝူႈၼႆႉ တီႈၼိူဝ် လွင်ႈၵၢၼ်ပႆးမိူင်း ဢၼ်လၢင်ႈလူဝ်ႇၵိဝ်ႇၵပ်းၼၼ်ႉ ဢၼ်လႆးပိူင်တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၵမ်းသိုဝ်ႈသေ တင်းမ်ပ်ႉၸၢမ်ႇဢဝ်ၸေႃးတိပ်းတတ်းမၼ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇတၢင်တူဝ် (Representative Democracy)

လိူင်ႈမိူင်းလူင် ဢၼ်မီးႁူဝ်ႁူၼ်းၼမ်ၸဝ်ၼၼ်ႉ တႃႇႁႂ်ႈပၼ်ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်တင်းသိၼ်ႈ ၸဝ်ႈ ပႃးတီႈလႆးပိူင်တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၵမ်းသိုဝ်ႈၼႆႉ မီးတၢင်းယၢပ်ႇၽိုတ်ႇတင်းၼမ်ၸလႈ ၸဝ်လင်ႇလႆႈ ၼ်တ်းၵွၵ်ႇလႆးပိူင်ၵိပ်းဢၵ်ၽူႈတၢင်တူဝ် ဢၼ်လိူတ်ႈလၢင်ႇၼၼ်ႉသေ ၽွင်းငမ်းမိူင်းၸလႈ လင်ႇလႆႈ ႁွင်ႉဝူႈ "တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇတၢင်တူဝ်" ၼႆႉယဝ်ႉ။

ဢၼ်လႆႈယိပ်းတိုဝ်းတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇတၢင်တူဝ်ၼႆႉ လွင်ႈတၢင်းဢၼ်လိူၵ်ႉလမ်ႇမၼ်းၸတႃႉ ယွၼ်ႉဝူႈႁူၼ်းမိူင်းမီးၼမ်လၢႆၼေႃႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈၼၼ်ၸလႈ ၼင်ႇႁိုဝ်တေဢမ်ႇတုမ်ႉတိူဝ်ႉမ်ၼ်ႈ သုၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၼႆႉ လႆးၽွတ်ႈႁ်ၼ်းမၼ်းလမ်ႇလွင်ႈၸတႃႉၸတႃႉဝူႈဝူႈယဝ်ႉ။ လႆးၽွတ်ႈႁ်ၼ်း ၵွင်ႈတီႈၸုၼ်ၽွင်းမိူင်းႁူးလၼ်ႉလၼ်ႉၼႆႉ တေလႆႈႁႂ်ႈမီးဝႆႉၽူႈတၢင်တူဝ်ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ပေႃးၵုမ်ႇပိၼ်ၽူႈတၢင်တူဝ်လဝ်ႈမီးဢၢႇၼႃႇၸဝ်ၸလႈ တၢမ်တူဝ်ၸဝ်ၼၼ်ႉႁူလ်းၼႆႉလိူင် မၼ်းဢၢမ်ႇလွႆႈ တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇသေ တေပိၼ်ၵူႈလႆးပိူင်ၽွင်းငမ်းလဝ်ႈဢၢႇၼႃႇၵမ်တူဝ်ၼၼ်ႉႁူလ်း။ လိူဝ်သေ မိူင်းလိူဝ်းဢၼ်လႆႈလၢတ်ႈၸၼမူးဝူႈ ၸဝ်တိူၵ်ႉယိပ်းတိုဝ်းလႆးတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၵမ်းသိုဝ်ႈယူႇၼႆႉ ၼၼ်ႉ ၼိူဝ်းမိူင်းလုမ်ႈၾႃႉဝၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႉၼႆႉ ယိပ်းတိုဝ်းလႆး "တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇတၢင်တူဝ်" ဝႆႉယူႇ

ယၼ်.ၼလႆး ၵၼ်တေလိၵ်ႈၾၼ်းလွင်ႈတီႈမူၼ်ႈၸရေႈသီႈၼၼ်.လၢမ်း တေလႆႈလိၵ်ႈၾၼ်းလွင်ႈ "တီႈမူၼ်ႈ ၸရေႈသီႈတၢင်တူဝ်" ၼၼ်.ၵမ်.ပႃးၼမ်ယူႇယၼ်.။ တီႈပွင်ႈၵၼ်ၶႂ်ႈဝႃႈၼၼ်.လၢမ်း တေလႆႈလိၵ်ႈၾၼ်း လွင်ႈၵၼ်ဝႃႈ မၼ်းပဵၼ်ၽူႈတၢင်တူဝ်ၵူၼ်းမိူင်းၵွႆႈၵမ်ႈၵွႆႈ၊ ငဝ်းလႅၼ်းတႃႇပၼ်ၶႂ်ႈလႆႈတၢင်တူဝ် ၼၼ်.မီးၵမ်ႈမီး–လၵ်ႉၶိုဝ်းၼၼ်. ၾိတ်းပဵၼ်ငဝ်းငႃႇၸၢမ်ႈပိုၼ်.သေ လၢမ်းလၢမ်းထတ်းတူၺ်းလွင်ႈ တၢင်းလႅၼ်းၵုပ်.ပိူင်ႈတီႈမူၼ်ႈၸရေႈသီႈၼၼ်.ယူႇယၼ်.။ ၵွပ်ႈၼၼ်.ၼလႆး တေလႆႈၶၼ်လွၵ်းလႅၼ်း တီႈမူၼ်ႈၸရေႈသီႈၼလႆး လွင်ႈလႆႈတၢင်တူဝ်၊ ၵိၵ်ႈပႃးလွင်ႈငဝ်းလႅၼ်းတႃႇတၢင်တူဝ်လႆႈၸဝ် ၵွင်.ၵႂႃႇ ၵၼ်ဝႆႉ.လိူဝ်.ၼင်ႈၶိုဝ်ၼၼ်ၼၼ်.ယၼ်.။

ပိုၼ်းလႅၼ်းပိူင်တၢင်တူဝ်လႆႈပေႃႈပဵၼ်မႃး (History of Representative Practice)

ၵဵဝ်ႈလွင်ႈၼၼ်. မီးဝႆႉလွင်ႈတၢင်းလီလႆႈထိင်ၵၼ်ၼၼ်.တင်းၼမ်ယူႇယၼ်.။ တီႈမူၼ်ႈၸရေႈသီႈ ၼၼ်. တင်းၼတႃႇၶိုဝ်းၶိူင်းမႃးၼႂ်းမိူင်း "ၵရိၵ်." ၼလႆး "ရေႃးမ" ၸဝ်ႈဝႃႈၼၼ်ၵေႃႈ လွင်ႈဝႆႉၽူႈတၢင်တူဝ် ၼႂ်းၸၢင်ႈၵၢၼ်ပႅၼ်းမိူင်းၼၼ်. လွင်ႈၸဝ်ပွင်ႈၵွႆႈၶိုဝ် ၵမ်ႈပွင်ႈၵွႆႈၶိုဝ်ၼၼ် ၽႂ်ၵေႃႈၵမ်ႈၶူ.လႆႈ။ ၶေႃးၵႂၢမ်း ၵၼ်ၵူၼ်းတင်းၼမ်ၶူ.ဝႆႉ. ၵၼ်ဝႃႈ "ရီႈပရီႈသႅၼ်ႈတေးတိပ်." (Representative) ၵၼ်ပဵၼ် ၶေႃးၵႂၢမ်းၵိင်းၵလိတ်ႈၼၼ်. လုၵ်.တီႈလိၵ်း "လိတ်.တိၼ်ႈ" ၸဝ်ၵၼ်ဝႃႈ "ရီႈပရီႈသႅၼ်းတႃး" (Representare) ၼၼ်.သေၼတႃႈပဵၼ်မႃးၼလႆး ၼႂ်းၶေႃးၵႂၢမ်းပႅၼ်းမိူင်းၵူၼ်းၶိုဝ်း "ၵရိၵ်." ၸဝ်မိူဝ်ႈ ၵွၼ်ႈၼၼ်. ၵမ်ႈလႆႈလိၵ်ႈၾၼ်းၶၼ်မိၼ်းၼၼ် "ၽူႈမေႃၵွပ်ႈသွၵ်းၾၼ်းၶႃႈ" ၸဝ် လီ.လၢမ်းၼၼ်ဝႆႉ. ၼင်ၼၼ်ယၼ်.။

လႆႈၶၼ်ဝႃႈ မိူင်းယူးရူပ်.ပၢၼ်ၵၢင် (Medieval Europe) ၸဝ်ၼတႃႈလႃႈယိပ်းတိုဝ်းလႅၼ်းပိူင် တၢင်တူဝ်ၼၼ်.မႃးၼၼ်ယူႇယၼ်.။ မိၼ်းမိူဝ်ႈလိတ်းထၢမ်ၵမူႉတီႈလုမ်းၸုၼ်ၵျေႃၸမ်းၼလႆး တီႈၶိူင်းဝတ်. ဝႆႉသႃၸဝ်ၼၼ်. ဝႆႉၽူႈတၢင်တူဝ်သေၾိတ်းသၢင်းၵူႈယူႇယၼ်.။ လုၵ်.တီႈၼၼ်းသေ ဝႃးမႃးတီႈၼႂ်း ၼေႃးဝၢၼ်းၵၢၼ်သူၼ်၊ ထိုင်ပႃးၼႂ်းၼေႃးတီႈၵၢၼ်ပႅၼ်းမိူင်း–ၾိတ်းၼၼ်သေၼလႆး လိုၼ်းလႅၼ်းဝႃးမႃး ၵၢဝ်ၵေႃ.တၢင်တူဝ်ၸဝ်မႃးၶူမ်းၶွမ်းၵၼ်ၸွတ်ႈၽွတ်းပဵၼ်မူႉလုမ်းမႃးယူႇယၼ်.။ တေလႆႈဝႃးၵၢၼ်မိူင်း မိုၼ်းလၼ်.သုင်မႃးဝႃးၼၼ်ၵေႃႈ မၼ်းပဵၼ်ယွၼ်.လူလၢႆႈၶူဝ်ၵူၼ်းၼမ်မႃးၼၼ်.ၵူလၢႆး။ မိူဝ်ႈယၢမ်းၼင်ႈ ၼၼ်ၼၼ်. ၼႂ်းမူႉလုမ်းတၢင်တူဝ်ၼၼ်. ၸဝ်းပႃးဝႆႉ.ၽူႈတၢင်တူဝ်မိူဝ်းလဝ်ႈၼႆႉၽျေႃ.ၸုၼ်မိူင်းၸဝ်၊ ၽူႈ တၢင်တူဝ်ဝတ်.ဝႆႉသႃ Charch ၸဝ်၊ ၽူႈတၢင်တူဝ်လေးတွၼ်းၼလႆးၵူႈဝၢၼ်းၸဝ်လိုဝ်းၼၼ်.ယူႇယၼ်.။ ပေႃးၵၢဝ်ပႅၼ်းမိူင်းဝၼ်းမိူဝ်ႈၼၼ်.တိၵ်းၼိူင်းသေလၢတ်းလိုင်–ၽူႈတၢင်တူဝ်လိုဝ်းၼၼ်.လၢမ်း ၵမ်ႈၵွႆႈ ၽူႈတၢင်တူဝ်ၵူၼ်းမိူင်းၵၼ်လိတ်းလၢင်ႈမၼ်း တေလႆႈဝႃႈၼၼ်ယူႇ။ ပိၵ်.သမ်.လႆႈလိၵ်ႈၾၼ်းၶၼ်ဝႃႈ လႅၼ်းပိူင်တၢင်တူဝ်ၼၼ်. ၼတႃႈမႃးမိူဝ်ႈပၢၼ် "ယူးရူပ်.ပၢၼ်ၵၢင်" ၼၼ်သေတႃ.ၵေႃႈ လူင်ပွင်လိုင်းၸဝ် မိူဝ်ႈယၢမ်းၼင်ႈၼၼ်ၼၼ်. တေမၵ်းမႆႈဝႃႈ ပဵၼ်လူင်ပွင်လိုင်ႈလႅၼ်းတၢင်တူဝ် (Representative Government) ယၼ်.ၼၼ်ၵေႃႈ ပဵၼ်ယႃပ်ႈဝႆႉ.ၼင်ႈၵဝ်ႈ။

လံၫးပိုင်တၢင်တူဝ် ဢာဆ်ဂၢပ်းဝၢဆ်းပၢဆ်မိုင်းမိုဝ်းဆံ့ၯပ်.တုင်းဝံ.လမ်း လုဂ်.တီးဢာဆ် စစ.စိင်,ဇိုဆ်.ဝံၫ,ပီတ်းလံၫးပိုင် "လဝ်းပိုင်,ဆမ်.ငမ်းလိဆ်" ဢာဆ်လံးမီးမျးမိုဝ်းပၢဆ်ရှဝ်ပၢဂ်,ပီ 16–17 (16-17 Century) ဆဆ်.ယဝ်.။ တီးလွဆ်.ဂီဆ်,မဆ်းဧတ. လူဝ်,လံးဖွတ်းၯဆ်းပဆ် လူင်ပွင်လိုင်း "ဢာဆ်စၢမ်,လံးမဂ်းစၢဆ်းဢၢ,ဆျ," ဝံ. (Limited Government) ဆဆ်.ဂူလ်း။ ဖူးမေလွပ်,သွက်းၯဆ်းၯ "A.H. Brich" ယၢမ်းတီမ်းဧဆဝံ.ဝျး "လူင်ပွင်လိုင်းဢာဆ်ဝျးဆံ. ပီဆ်တၢ, ၯတ်းသၢင်းပွင်ဂၢဆ်ပဆ်ဂူဆ်းမိုင်းဆဆ်.ယဝ်.၊ ဢာမ်,ထုဂ်,လီလံးပီဆ်ဆင်,လဝ်းလွမ်ဂူဆ်းမိုင်းဆဆ်. သေဢိတ်း" ဆံယူ,ယဝ်.။ လူင်ပွင်လိုင်းစဝ်ဆံ. လိုဝ်သေဝျးလိုဂ်းဢာဝ်ပံၫးပေ,လသီ, (Policy) ဢာဆ်စဝ်သူင်ဂျိုဂ်းဆဆ်. စဝ်လူဝ်,လံးတမ်းဝၢင်းပဆ်ပေ,လသီ, ဢာဆ်ဂူဆ်းမိုင်းစဝ်တုဂ်းယွဆ်းဝျး တေပီဆ်ဖွဆ်းလီဂူဆ်းမိုင်းဆဆ်.ယဝ်.။ လူင်ပွင်လိုင်းလိုဝ်.ဆင်,ဆံဆဆ်. ယင်းတိုဂ်းလိဂ်.ဂေ,ဢေ,မၢင် ဧတ.ဧတ.။ ပီဆ်ၯိုဝ်သေဂျေးယဝ်. တၢင်းဝူဆ်.ၯဆ်ထိုင်မိုဝ်းပၢဆ်ရှဝ်ပၢဂ်,ပီ 16–17 ဆဆ်.ဧတ. ဢာဝ်ဝံ.ပီဆ်တၢင်းဝူဆ်.ၯဆ်ထိုင် ဢာဆ်တိဂ်းဆိုင်းပုဆ်းတၢ,လိဂ်,ထတ်းတူလ်း လွင်းဢာဆ်လူင်ပွင်လိုင်း တၢင်တူဝ်ဂူဆ်းမိုင်းဝံ.ဆဆ်.ယဝ်.။

ဝံၫးသေတၢင်းဝူဆ်.ၯဆ်ထိုင်ဢာဆ်ဝျး တေလံးဢာဝ်ပိုင်မီးစွတ်,ဖွတ်းဝၢဆ်းမိုင်းသေ ဖွင်း ငမ်းမိုင်းဆဆ်.ပေ,ပီဆ်မျးဆံ. ငိုင်.ဧဝးလံးလွင်းယုပ်းယွမ်းလံၫးပိုင်တၢင်တူဝ်ပၢဆ်ရှဝ်ပၢဂ်,ပီ 16–17 ဆဆ်.မျးယူ,ယဝ်.။ စုဆ်ဈေစမ်းဆံ. ဝံ.ပီဆ်ဆင်,ဖူးလံးတၢင်တူဝ်လိုင်းမိုင်းဆဆ်.ဂူလ်းသေ ဢၢ,ဆျ,ဂၢဆ်ပံၫးမိုင်းဆဆ်. တူဂ်းဇိဝ်ဂျ,ဆိုးစုၢင်,ဢူင်းမိုဝ်းဖူးတၢင်တူဝ်ဂူဆ်းမိုင်းစဝ်ဆဆ်.ယူ,ယဝ်.။ ဢာဆ်လံးဇိဝ်မျးငဝ်းလံၫးလဆ်.ဆင်,ဆံဆံ. ဢာဆ်ပီဆ်လံၫးပိုင်တၢင်တူဝ်ဧလး လံၫးပိုင်ဢာဝ်ဂၢင်လွ် ဂူဆ်းတင်းဆမ်ဢုပ်.ပိုင်,ဆဆ်. ရှမ်းရွမ်းဂဆ်လံးပီဆ်မျး လံၫးပိုင်တီ,မူဝ်,စရေ,သီ,တၢင်တူဝ်ဆဆ်. ယဝ်.။ ပိုဝ်းဆဆ်ဧလး လွက်းလံၫးဢာဝ်ပိုင်မီးစွတ်,ဖွတ်းဝၢဆ်းမိုင်းသေ ဖွင်းငမ်းမိုင်း (Constitutionalism) ဆဆ်.ဧလး လံၫးပိုင်တီ,မူဝ်,စရေ,သီ,တၢင်တူဝ်ဆံ. လံးဝျးၯိုဝ်းၯိုင်းမျးမိုဝ်းလိဝ်ဂဆ် ဆံယူ,ယဝ်.။ ဆိုးပၢ,လီ,မဆ်,လုတ်.တေ,လူင်ဆဆ်. ဖူးတီဆ်းဖွင်းဆိုင်းဂေ.ဆံ. လံးဝူဆ်.တၢ, ဂူဆ်းယူ,ဆျးတီးတွတ်းစိပ်းဂၢင်လွ်ပဆ်မဆ်းဂူလ်းဢာမ်,ဂျး ပုဆ်းပၢင်းဖွဆ်းလီတၢ,တင်းမိုင်းဆဆ်. ဂေျး လံးဝံ.ပီဆ်ပိုင်စိုဂ်.သေ ဝူဆ်.ပွင်စပ်းစိုင်ပဆ်ဆဆ်.ယူ,ယဝ်.။

လွင်းဝံၫးဝူဆ်.ၯဆ်ထိုင်လိဝ်.ပဧရ,ပၢဆ်မွ်, လံးၯိုဝ်းၯိုင်းမျးမိုဝ်းရှဝ်ပၢဂ်,ပီ 18–19

The Rise of Modern Liberalism, 18-19 century

လွင်းဢာဆ်တၢင်းဝူဆ်.ၯဆ်ထိုင် လိပ်.ပဧရ,ပၢင်ရှဝ်ပၢဂ်,ပီ 18–19 ၯိုဝ်းၯိုင်းမျးဆဆ်. မျးပီဆ်ဢာဆ်ဂမ်.ဂီမ်လံၫးပိုင်ဢုပ်.ပိုင်,တီ,မူဝ်,စရေ,သီ,ဆဆ်.ဧတ.ယဝ်.။ ယိုင်းဢၢဆ်းတၢ,စွတ်, ဖွတ်းလူင်ပွင်လိုင်း ဢာဆ်မဂ်းစၢဆ်းဢၢ,ဆျ,ဝံ.ပဆ်ဆဆ်.လွ်၊ တၢ,ဗေျ,ဆမ်.ဗေျ,တူဝ်လွက်းလံၫးဖွင်း ငမ်းလွမ်းပိုင်မီးစွတ်,ဖွတ်းဝၢဆ်းမိုင်းဆဆ်.လွ်၊ တၢ,ပုဂ်းတင်းမူ,လုမ်းဖုင်ဂူဆ်း ဢာဆ်တေပဆ်ၯိုး

ႁူၼ်းၵေႃႉလ်ၵေႃႉၼၼ်ႉ မီးသုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပဵၼ်ၼၼ်ႉလ် လၵ်ႉႈလိူဝ်းၼႆႉ မၢးပဵၼ်တီးလမ်ႈလွင်ႈ "ပႃးဝူၼ်ႉၵၼ်ထိုင်လိပ်ႉပၸရႈ" ၼၼ်ႉယူႈယဝ်ႉ။ ၵၢပ်းပၢၼ်မိူင်းမိူဝ်းၼႆႉၵေႃႈ ယၢင်းလႆႈၵၢဝ်လွင်ႈ လိူဝ်းၼၼ်ႉ မၢးႁၵ်ႉတၢင်းပဵၼ်တီးတၢၵ်းဢိုင်း တႃႇထတ်းတူၺ်းၼိူဝ်လူင်ပွင်လိုင်း လွင်ႈဝႃးၸဝ်ပဵၼ်လႆႈ ပိူင်တီႈမူၼ်ႉၸရေႈသီႈၶိူဝ်ၵၢမ်ႈပဵၼ်–ၼႆၼၼ်ႉလူးၵွၼ်ႈယဝ်ႉ။ ပိူဝ်းၼၼ်ၸလႈ တီႈမူၼ်ႉၸရေႈသီႈ ၵၢၼ်ၶိူဝ်းၶိူင်းယူႈဝၼ်းမိူဝ်းၼႆႉၼႆႉ လင်ႈလႆႈၶွင်ႉႁၵ်းလိုဝ်းဝႃး "လိပ်ႉပၸရႈတီႈမူၼ်ႉၸရေႈသီႈ" (Liberal Democracy) ၼႆယဝ်ႉ။ မိူဝ်းယိပ်းတိူဝ်းတီႈမူၼ်ႉၸရေႈသီႈၼၼ်ႉ ႁၵ်ႉတၢင်းလွမ်းၼင်ႈလွၼ်ႉၵိၼ် သၽေႃးၸၢမ်ႈပိုၼ်ႉလိပ်ႉပၸရႈ (Concepts Liberaism) ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်ၵွၼ်ၵၼ်ၶွင်ႉဝႃး တီႈမူၼ်ႉၸရေႈသီႈလိတ်းလၢင်ႈၼႆယူႈၼၼ်ႉ တေလႆးၶူႉပွင်ႈဝႃးပဵၼ် "လိပ်ႉပၸရႈတီႈမူၼ်ႉၸရေႈသီႈ" ၼႆယူႈယဝ်ႉ။ ပုၼ်းတႃႇတေၵၢဝ်လၢတ်းတၢၵ်းၸေႃးၼႆႉၵေႃႈ "တီႈမူၼ်ႉၸရေႈသီႈႁူၼ်းမိူင်း" (People Democracy) ၼႆၸလႈသင်၊ "တီႈမူၼ်ႉၸရေႈသီႈမႂ်ႇ" (New Democracy) ၼႆၸလႈသင် လင်ႈလႆႈ ၵိုၵ်းပႃးမီးမၢးလွမ်းၵၼ်ဝႆႉယူႈယဝ်ႉ။

ပႃးဝူၼ်ႉၵၼ်ထိုင်လိပ်ႉပၸရႈၼႆႉ ၸတႃႇၶိူဝ်းၶိူင်းမၢးမိူဝ်းၶူဝ်ပၢၵ်ႇပီ 18 လမ်သုတ်း၊ မိၼ်းမိူဝ်းလွင်ႈလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉမိူင်းၾရင်ႇသိတ်း (France) ၸလႈလွင်ႈလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉမိူင်းဢမေႇရိၵၼ်ႇ (American) ၸဝ်ယဝ်ႉတူဝ်းသေၸလႈ ထိုင်မၢးပၢၼ်မိူင်းၵၢင်ၶူဝ်ပၢၵ်ႇပီ 19 ၼၼ်ႉၵွၼ်ႇ လင်ႈၵိုမ်း မိူင်ႈၶိူဝ်းၶိူင်းမၢးယူႈယဝ်ႉ။ မိူဝ်းယၢမ်းၼၼ်ႉ ႁူၼ်းလိူဝ်းယူႈသႃႉၵိၼ်လူမ်ၸဝ်တီးမိူင်းၵိူင်ႈၵလၢၼ်ႇ ၼႆႉ တေႃႉသူးတွပ်ႇထိုင်ၸၸႉမိူင်ႈၼိူဝ်ၵၢႉၼေႃႉၸုၼ်ၵျေႃၸမ်းၼၼ်ႉသေ လႆးဝူၼ်ႉၵၼ်ထိုင်လိပ်ႉပၸရႈ လႆးၸတႃႇၶိူဝ်းၶိူင်းမၢးယူႈယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်ႉတေႃႉထိုင်ၶူဝ်ပၢၵ်ႇပီ 19 ၸတႃႇၼၼ်ႉ မိူဝ်းလဝ်းၸႆႇၽျႃႉ ၸုၼ်မိူင်းၸဝ်ၼႆႉ တိုၵ်ႉယိပ်းလိၵ်းဝႆႉၽွႆႈပႃးမၢၵ်းမီး၊ ပႃးၽွင်းငမ်းမိူင်းၸဝ်ၼၼ်ႉဝႆႉလႆးယူႈ။ ထိုင်ပၢၼ်မိူင်းၵၢင်ၶူဝ်ပၢၵ်ႇပီ 19 မၢးၼႆႉ ၵၢၼ်ငၢၼ်းပႃးလၢၵ်းမိုၼ်းယွႆႉၶိူဝ်းၶိူင်းမၢးၼေႃႉၸလႈ ၽူႈၶူႉၵၼ် လူင်ႉလိၼ်ႇၸဝ်၊ ၽူႈၵတ်ႉမိၼ်ႇၸဝ်၊ ႁူၼ်းႁၵ်ႉတၢင်းၵၢၼ်ၸဝ်–လၵ်ႉႈထၢၼ်းႁူၼ်းလေးမိူဝ်းမၼ်းမၢးသေ ၵွၼ်ၵၼ်သၢၼ်ၸတ်းၽိုၼ်ႉဝႃႈ လွင်ႈလဝ်းၸႆႇၽျႃႉၵိၼ်မိူင်းၸဝ်ယိပ်းလိၵ်းတီးလွၵ်းပႃးမိူင်းဝႆႉၼၼ်ႉ ၸလႈ ပႃးဝူၼ်ႉၵၼ်ထိုင်လိပ်ႉပၸရႈ လင်ႈတိူဝ်းမိူင်ႈၵိုမ်းမၢးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လိပ်ႉပၸရႈၵၢၼ်ဝႃးၼႆႉ ပဵၼ်ပႃးၵၼ်ၵၢၼ်ၵၢဝ်လွင်ႈလွတ်းလိူဝ်းသုၼ်ႇၵေႃႉလ်ၵေႃႉၼၼ်ႉ ဝႆႉပဵၼ်လွင်ႈယွႆႈထီႉသုတ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တီႈမူၼ်ႉၸရေႈသီႈၵၢၼ်ဝႃးၼႆႉလမ်း မၵ်းမၼ်းၵပ်ႉၶွင်းလွင်ႈသုၼ်ႇလႆႈၽိူင်ႈပိူင်းၵၼ်သေၵၢမ်ႈၵၢး တီးၵၢၼ်ပႃးမိူင်းၼၼ်ႉၵေႃႈ ၵၢမ်ႈလိၵ်ႉၸၽၼ်ႇၼိူဝ်ႉလူတ်းလၢဝ်းမိူဝ်းသင်သေ မီးသုၼ်ႇႁူမ်းၶွမ်း ႁၵ်ႉတၢင်းသၢင်းလွမ်းၵၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉၼၼ်ၸလႈ လိပ်ႉပၸရႈတီႈမူၼ်ႉၸရေႈသီႈၼႆႉ ပဵၼ်လႆးပိူင် ၽွင်းငမ်းၸလႈ လႆးပိူင်ပႃးမိူင်းၵၢၼ်ထုၵ်ႉမိၼ်းၵိုင်ႈလိပ်းတၢင်းမူႉလုမ်းၽုင်ႁူၼ်းၵဝ်းၼၼ်ႉၸလႈ လိုၼ်းလႃးဝႃးမၢးၼႆႉ တၢၵ်းတေၸဝ်းပုတ်းတၢင်တီးပႃးမိူင်းလုမ်းၽျႃႉလူင်ၵဝ်းၼႆႉႁူႉၵၢမ်ႈၵၢင်ႉၼႆ ၽူႈမေႃလွပ်ႇသွၵ်းႁၵ်ၼ်းၵျႃဢမေႇရိၵၼ်ႇ Francis Fukuyama တီမ်းၸၼဝ်ႉၼႆးပပ်ႉမၼ်း ၵၢၼ်မီး လိုဝ်းဝႃး "ပဵၼ်လိၼ်သုတ်းပိုၼ်းမိူင်းၼၼ်ႉၵျႃႉ?" The End of History? 1989 ၼႆၼၼ်ႉယူႈ ယဝ်ႉ။ ႁူလ်းၵၢး ၼႆႈၽူးၶူႉၵၼ်လူင်ႉလိၼ်ႇၸဝ်ၼႆႉ တိုၵ်ႉမီးလွင်ႈတၢင်းလီလႆးထိုင်ၵၼ် တီးၼိူဝ်

လွင်ႈတၢင်းၵမ်ႈၽွင်ႈ ၵၼ်မၼ်းတီႈမ်ႈဝႆႉၼႂ်းပပ်ႉမၼ်းၼၼ်ႉယူႇ။ တီႈၼႂ်းမိူင်းဝၼ်းတူၵ်းၸဝ်ႈၼႆႉ ၼတႃႇ လွင်ႈၵၢၼ်သေႃႇလိူၵ်ႈပၼ်ႈၼႆႉ ပိၼ်ၵၢၼ်ၵမ်ႉၵမ်ပၼ်လႆႈပိူင်ပၢႆးမိူင်းတီႈမူဝ်ႈၸႄႈသီႈ ဝႆႉယူႇၵၢၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ လႆႈႁၼ်သၵ်းသၵ်းလီၼ်းလီၼ်းဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။

လုမ်းမီးၽွၼ်းမိူၼ်ၵၼ်ၸဝ်ၼလႆႈသိူင်ႁူဝ်ၸႂ်ႁူၺ်းမိူင်း
Interest Groups and Public Opinion

တီႈမူဝ်ႈၸႄႈသီႈၵၢၼ်ဝႃႈၼႆႉ ပိၼ်လႆႈပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႈႁူၺ်းမိူင်းတင်းလႆႈၼႆႉၼၼ်ႉၼလႆႈ သိူင်ႁူဝ်ၸႂ်ႁူၺ်းမိူင်းၼႆႉ ပိၼ်တီႈလမ်ႇလွင်ႈထီႉသုတ်းမၼ်းယဝ်ႉ။ ႁူၺ်းၵႃႈ တႃႇတေႁူပ်ႈလူႉသိူင်ႁူဝ်ၸႂ် ႁူၺ်းမိူင်း၊ ၵၢင်ၸႂ်ႁူၺ်းမိူင်း မႃးမၵ်းမၼ်ႈၽိၼ်ၵၢၼ်လိူဝ်ၵၼ်ၵၢၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ ယၢပ်ႇဝႆႉယူႇ။ ပိူဝ်ႈမီး လၢဝ်းၼိူဝ်းလႆႈမ်ဝ်း၊ လၼ်ႉထၢၼ်းလႆႈပိူင်၊ လွင်ႈယုမ်ႇယမ်ၵိူဝ်းလီလႆႈသိၼ်းဝႆႉၼလႆႈ တႃႇတေၵွၵ်ႉ ၼၼသိူင်ႁူဝ်ၸႂ်ႁူၺ်းမိူင်းသိူင်လိူဝ်ၵၼ်ၵၢၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ တိုၼ်းယၢပ်ႇဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈၼင်ႇၼၼ်ၼလႆႈ ႁူၺ်းလိူဝ်းမီးၽွၼ်းမိူၼ်ၵၼ်ၸဝ်ၼၼ်ႉ ၸွၼ်ႈတမ်ၵၼ်သေပိၼ်မူႉပိၼ်လုမ်းမႃး၊ ၵွၼ်ၵၼ်ၸဝ်ႈမႃး ၼႂ်းလွၵ်းပိူင်ပၢႆးမိူင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ၼႂ်းမူႉလုမ်းၽုင်ႁူၺ်းႁဝ်းၼႆႉ လိူဝ်သေလၼ်ႉထၢၼ်းႁူၺ်းၼၼ်ႉ ၵၼ်လၢဝ်းၼိူဝ်းၵမ်ႉမိူၼ် ၵၼ်ၼလႆႈ လၢဝ်းယုမ်ႇယမ်ၵိူဝ်းလီၵမ်ႉမိူၼ်ၵၼ်ၼႆႉ မႃးပိၼ်လွင်ႈၶွင်ႈၸမ်ၵၼ်လိူၵ်ႈၵၼ်ၸိူၵ်ႈလူင် ၼႂ်းၵၢၼ်ပၢႆးမိူင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူၼ်ၼင်ႇၼႂ်းမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈ "သူဝ်ႈဝီယိတ်ႉရၢႆႉသျူး" ၼၼ်ႉ ၽူႈၵွၼ် ႁူဝ်ၸွမ်ႉမိဝ်ႉၼိတ်ႉ Communist ၸဝ် ၵဝ်တၢင်းႁၼ်ထိုင်ၵၼ်ဝႃႈ *"ပေႃးၼၵႈၸၢပ်လႆႈလွင်ႈၸွင်ႉၸမ် လၼ်ႉထၢၼ်းႁူၺ်းယဝ်ႉလိူဝ် လွင်ႈၸွင်ႉၸမ်လၢဝ်းၼိူဝ်းၼၼ်ႉၵေႃႈ မိူၼ်ၼင်ႇၼၵႈၸၢပ်လႆႈယဝ်ႉၼၼ်ႉ ယဝ်ႉ."* ဝႃႈၼႆသေ ၸတ်းၵွႆႈၼၵႈလိတ်ႈလွင်ႈသုၵ်ႉယုင်ႈၸွင်ႉၸမ် ၵိဝ်ႉလူလၢႆးလၢဝ်းၼိူဝ်းၼႂ်းမိူင်းၸဝ် ၼၼ်ႉမႃးယူႇယဝ်ႉ။ ၵၼ်မိူင်းသူဝ်ႈဝီယိတ်ႉရၢႆႉသျူး လႆႈတိူၵ်ႈၽႅတ်ႈၼၽႅပိၼ်မိူင်း 15 မိူင်းၼၼ်ႉ မႃးတၢင်ပိၼ်သၢၵ်ႈသေႁၵ်ႈၵၼ်ဝႃႈ *"ၵဝ်လွင်ႈႁၼ်ထိုင်တေၼၵႈလိတ်ႈပၼ်ၽႃႇလွင်ႈၸွင်ႉၸမ်လၼ်ႉ ထၢၼ်းႁူၺ်းၼႆႉပႆႈလိူဝ်သေ ၵၢၼ်းၼၵႈလိတ်ႈလွင်ႈသုၵ်ႉယုင်ႈၸွင်ႉၸမ်လၢဝ်းၼိူဝ်းၼႆႉ ၵမ်ႉပိၼ်လႆႈ ယဝ်ႉ."* ၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵိူင်ၼိူဝ်ၼႆႉသေၼလႆႈ ႁွၵ်ႈသေၵၼ်ဝႃႈ "လၼ်ႉထၢၼ်းပၢၼ်ႁူၺ်း" ၼၼ်ႉ ပိူင်ၽွၼ်ၵၢင်ႈလႆႈလိူဝ်ႉလႆႈပိူင်ၵေႃႈ ယင်းၸဝ်ႈပႃးမီးဝႆႉၼႂ်းၸၢင်ႈတၢင်းႁၼ်ပႆႈမိူင်းယူႇယဝ်ႉၼႆႉ တၵ်းလႆႈမၵ်းမၼ်ႈပၼ်ၵမ်ႉၵၢင်ႉယဝ်ႉ။ ပိူင်ၽွၼ်ၵၢင်ႈလႆႈလိူဝ်ႉလႆႈပိူင်ၸဝ်ၵၼ်ဝႃႈၼႆႉ ၵိူင်ၼိူဝ်ပုၼ်ႈ ပၢင်ႈမီးမိူၼ်ၵၼ်ၼၼ်ႉသေၼလႆႈ ၽွတ်ႈပိၼ်မူႉ၊ ပိၼ်မုၵ်ႉ၊ ပိၼ်လုမ်း ၸဝ်ႈပႃးၼႂ်းပႆႈမိူင်းၼၼ်ႉဝႆႉ ယဝ်ႉ။

လုမ်းမီးၽွၼ်းမိူၼ်ၵၼ်ၸဝ်ၵမ်ႈၽွင်ႈၼႆႉ လၢင်းႁူႉႁူမ်ႈငမ်းမၼ်းပေႃႉလသီႈလူင်ပွင်လိူင်း ၼၼ်ႉသေ ယွၼ်ႈလူင်ပွင်လိူင်းၼႆႉ ၵမ်ႉလိူၵ်ႈလႆႈၸၢမ်းပူၼ်ႉလွင်ႈႁူမ်ႈငမ်းၸဝ်ၼၼ်ႉလႆႈၼလႆႈ ၵမ်ႈၽွင်ႈထတ်းသၢင်ဝႃႈ တေလၢင်းမႃးတုမ်ႉတိူဝ်ႉမၼ်းလွင်ႈၽိူင်ႉပိူင်ႈ သုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ်ႁူၺ်း

ၼၼ်ႉယဝ်ႉၼႆ လီႉလမ်ႈၸၼဝ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈၼၼ်ႉၸလႄႈ တၢႆႇငူပ်ႉငိထိင်းသိမ်းဝၼ်လွင်ႈၵမ်ႇ, ၸိင်ႇပိင်းၵၼ်လႆႈၼႆႉ ထုၵ်ႇလီတိူဝ်းၶၢပ်ႈပၼ်ၵႃႇၼေႇသုၼ်ႇၵႂၢမ်းလႆႈလူင်ပွင်လိုင်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ ၼႆသေ–ၵမ်းၽွင်းၼႆႉ မီးလွင်ႈၶိုၼ်းလႆႈၶိုၼ်းပၼ်တၢၵ်ႈယွၼ်းမျႂ်းယူႇယဝ်ႉ။ ပေႃးပၼ်ၼၼ်မျႂ်းလိူင် လၢင်း မေႇပိၵ်ႇပိူင်းၵၼ်တၢင်းၵၼ်ဝႃး "ၵႃႇၼေႇၽွင်းငမ်းၼႆႉ တေလႆႈလုၵ်ႉတီႈႁူၼ်းမိူင်းမျႂ်း" ၼႆၼၼ်ႉ သေၸလႄႈ မၢင်ပွၵ်ႈၼႆႉလၢင်းႁိူင်းႁိူင်းလူးၽႃႇလႆႈပိူင်လဝ်ႈၵႃႇၼေႇၵိမ်တူဝ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ တီႈမူဝ်ႇ ၸရေႇသီႇၵၼ်ဝႃႈၼႆႉ ၵဝ်လႆႈငမ်းယိၼ်ငူပ်ႉငိၸႂ်ႈၵၼ်သေ ၸၵႈလိတ်ႈတၢင်းၸွင်ႉၸမ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တမ်းဝၢင်းဝႆႉပၼ်လွၵ်ႈလႆႈတႃႇတေငူပ်ႉငိလွင်ႈပိၵ်ႇပိူင်းၵၼ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ လွင်ႈၵၼ်လွၵ်ႈလႆႈ ပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းတၢင်ႇမိဝ်းၸဝ် ၵမ်ႇပွႆႇၸၢင်ႉပၼ်လႆႈၼၼ်ႉ လၢင်းလႆႈႁၼ်မီးၼႂ်းလႆႈပိူင် တီႈမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၼၼ်ႉယူႇ။ ၵွပ်ႈၼၼ်ၸလႄႈ လွင်ႈၸွင်ႉၸမ်လၢင်ႈမီးမျႂ်းၼႂ်းမူႇလုမ်းၽုင်ႁူၼ်းႁဵဝ်း ယွၼ်ႉလုမ်းမီးၽွၼ်းမိူၼ်ၵၼ်ၼၼ်ႉဝႃႈၼႆၵေႃႈ ယၢင်းမီးဝႆႉလႆႈပိူင်တၢႆႇတေၸၵႈလိတ်ႈၼင်ႇၼၼ်ဝႆႉ ယူႇၸလႄႈ ႁူၼ်းၵမ်ႈၽွင်းၸတႃႉၵမ်ႇႁၼ်ထိုင်ဝႃႈ တေလၢင်းတုမ်ႉတိူဝ်ႉမိၼ်းလႆႈၵုပ်ႉပိူင်ႇတီႈမူဝ်ႇ ၸရေႇသီႇၼၼ်ႉၼႆသင်။ ၼႂ်းလႆႈပိူင်ပႃးမိူင်းၸလႄႈ လႆႈၵုပ်ႉပိူင်ႇမိဝ်းလွႆသေမဝ်ႇဝႃႈ လုမ်းၵၼ်မီး ၽွၼ်းမိူၼ်ၵၼ်ၸဝ် တၵ်းတေၵိုၵ်ႈငွမ်းမီးလွမ်းဝႆႉယူႇၵႂၢမ်းၼၼ်ယဝ်ႉ။

လုမ်းၵၼ်မီးၽွၼ်းမိူၼ်ၵၼ်ၸဝ်ၵၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ ပိူင်လူင်ၶိုၼ်းယိူင်းဝႃႈ ပၼ်လုမ်းလိူဝ်းၵိူင် ၸိူဝ်ပႃးမၢၵ်ႈမီးသေ ၽွတ်ႈႁၵ်ႉၼပၼ်လုမ်းမျႂ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လုမ်းလိူဝ်းၵၼ်ၵိူင်ၸိူဝ်လွင်ႈပႃးၵၢၼ် ႁူၼ်း မိူၼ်ၼင်ႇၽႃႇလၢဝ်းၵိူဝ်းလီ၊ လိူဝ်ႉၶိူဝ်း၊ သီၸိဝ်ၸိူဝ်ႉၼင်သေ ၽွတ်ႈပၼ်လုမ်းဝႆႉၼၼ်ႉ ႁွင်ႉၸိုၵ်ႈဝႃႈ "လုမ်းပိၵ်ႇပိူင်းတီႈပႃးၵၢၼ်ႁူၼ်း" (Social Cleavages) ၸဝ်ၼႆယူႇယဝ်ႉ။ လွင်ႈလုမ်း ၵၼ်မီးၽွၼ်းမိူၼ်ၵၼ်ၸဝ်ၼၼ်ႉၸလႄႈ လုမ်းပိၵ်ႇပိူင်းတီႈပႃးၵၢၼ်ႁူၼ်းၸဝ် လႆႈၸဝ်ႈလိမ်ပႃးၼႂ်း ပႃးမိူင်းမျႂ်းၼၼ်ႉ ႁွင်ႉၸိုၵ်ႈလိူဝ်ႈဝႃႈ "လုမ်းပိၵ်ႇပိူင်းတီႈပႃးမိူင်း" (Political Cleavages) ၼႆ ယူႇယဝ်ႉ။ ၼႆႉပၼ်ၽူႈလူင်ႉလိၼ်ႇၽႃႇပႃးမိူင်း၊ ၽႃႇပႃးၵၢၼ်ႁူၼ်းၸဝ်မၵ်းမၼ်ဝႆႉပၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

လွင်ႈ "လုမ်းၵၼ်တူလွႆးပုၼ်ႈသုၼ်ႇတူဝ်ၵဝ်," ၸဝ်လႆႈၸဝ်ႈပႃးၼႂ်းၸၢင်ႉပႃးမိူင်းၼၼ်ႉ လူင်ပွင်လိုင်းၼႆႉ လႆႈတမ်းၸိၼ်ပေႃႉလသီ, ၵၼ်သၢင်ႇထုၵ်ႇတၢႆႇၽွၼ်းလီပုၼ်ႈပၢင်ႈမၢၵ်ႈမီးၸဝ် ၼၼ်ႉ 3 သိၼ်ႈသၢႆသေ ႁွင်ႉၵႃႈၵပ်းပၼ်လႆႈၵၢၼ်ႁူႇယူႇယဝ်ႉ။ လႆႈၵၢၼ်ၼၼ်ႉလမ်ႉ–

(1) ၼႂ်းတီတ်းတေႃႇၵပ်းသိုပ်ႇၵၼ်တၢင်းထၢၼ်း (ထႃႇၼ) ၽႃႇလူင်ပွင်လိုင်းဝႆႉ။

(2) ၼႂ်းႁူမ်ႇငမ်းၸိူဝ်လုမ်းပႃႇတီႈပႃးမိူင်းၸဝ်ဝႆႉ။

(3) ၼႂ်းႁူမ်ႇငမ်းသိၼ်ၶူဝ်လွႆႁူၼ်းမိူင်းၸလႄႈ ၵၢင်လွႆႁူၼ်းမိူင်းၼၼ်ႉသေ လိင်ႉလႆႈမၼ်းတီတ်း တေႃႇဝႆႉ။

တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇလႄႈမူႇလုမ်းၽေုင်ၵူၼ်းၼမ်လၢႆ
Democracy and Plural Society

လုမ်းဢၼ်မီးၽွၼ်းမိူၼ်ၵၼ်ၶဝ်တင်းၼမ်ၼႆႉ ၶဝ်ႈပႃးလိမ်လွမ်းၼႂ်းၶွၢင်ႇၵၢၼ်ပၢႆးမိူင်းလႄႈ ၼႂ်းမူႇလုမ်းၽေုင်ၵူၼ်းႁဝ်းဝႆႉ ၼင်ႇလၢတ်ႈၼႄမေႃးပႃးၼိူဝ်ၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။ လွင်ႈၶွင်ႉၶမ်တင်းလူင်တင်းလၢႆၵေႃႈ သိုပ်ႇလၢမ်းတၢမ်းပုတ်ႈၵၼ်သေ ပေႇပိၼ်မီးမေႃးယူႇမိတ်းၼၼ်ယဝ်ႉ။ ၼႂ်းလၢႆးပိူင်ပၢႆးမိူင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ တႃႇၵႄႈလိတ်ႈလွင်ႈၶွင်ႉၶမ်လိူဝ်းၼၼ်ႉ လႆႈမိတ်ႈႁႃလၢႆးတၢင်းဢၼ်ဝႃႈ "ၵွၼ်ႇသူဝ်ႇၸီႇယေးသျိၼ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ" (Consociational Democracy) ဢၼ်ပိၼ်လႆး လၢင်းတၢင်တူဝ်လႆႈၵၢင်လွၵ်ႇတင်းသဵင်ႈၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ လွင်ႈလႆးၼၼ်ႉလမ်း– တီႈၵႄႈၵၢင်မူႇလုမ်းတင်းလၢႆၼၼ်ႉလႄႈသင်၊ တီႈၵႄႈၵၢင်ၵူၼ်းလၢဝ်းၸိူဝ်းဢမ်ႇမိူၼ်ၵၼ်ၶဝ်ၼၼ်ႉလႄႈသင်၊ တီႈၵႄႈၵၢင်ၵူၼ်းလၢဝ်းယုမ်ႇယမ်ၵိူဝ်းလိၵ်ႇပိူင်ႈၵၼ်ၼၼ်ႉလႄႈသင်၊ တီႈၵႄႈၵၢင်ၵူၼ်းလိူဝ်းတၢင်းဝူၼ်ႉႁၼ်ထိုင်ပၢႆးမိူင်းဢမ်ႇမိူၼ်ၵၼ်ၶဝ်ၼၼ်ႉလႄႈသင်၊ ၼင်ႇၵိုၵ်ၵူၼ်းၽႆႇပႃးၼမ် ဢမ်ႇလႆႈၵႃႇပေႉၵိၼ်ၵူၼ်းၽႆႇပႃးဢေႇၼၼ်ႉ ဝႆႉလၢႆးၶပ်ႉၶိုင်လႄႈ လွင်ႈပူင်တမ်းတီႈၶိုၵ်ႉတွၼ်းမၼ်းသေ ယိပ်းတိုဝ်းလႆး "ၵွၼ်ႇသူဝ်ႇၸီႇယေးသျိၼ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ" ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

မိူင်းလိူဝ်းဢၼ်ပိၼ်ၵူၼ်းလၢဝ်းၸိူဝ်းဢမ်ႇမိူၼ်ၵၼ်ၶဝ်ယူႇသဝ်းဝႆႉၼၼ်ႉ ဢဝ်လႆးတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇယူဝ်းယူဝ်းဢၼ်ဝႃႈ "ဢဝ်ၵၢင်လွၵ်ႇၵူၼ်းၽႆႇပႃးၼမ်ၽွင်းငမ်းသေ ပႃႇလႃးၼပ်ႉထိုဝ်တီးၼိူဝ်ၵၢင်လွၵ်ႇၵူၼ်းၽႆႇပႃးဢေႇ" ၼႆၼၼ်ႉသေ ဢၢၼ်းတေၵႄႈလိတ်ႈလွင်ႈၶွင်ႉၶမ်ၵႃႇၼႆႉ ဢမ်ႇပႆႇႁုမ်ႉထူၼ်းထိုင်တီႈလႆႈလူးၵွၼ်ႉ။ မၼ်းတေၵႃႇမိူၼ်ၼင်ႇ ၵိုတ်ႇလိုင်ႉၵွၵ်ႇထၢတ်ႈလွၵ်ႇလၢဝ်းၸိူဝ်းပူၼ်ႉလိၼ် (Extreme Nationalism) ၼၼ်ႉသေ လိုၼ်းလႆးဝၢႆးမေႃး လၢင်ႈပိၼ်ၶိၼ်လူင်တုမ်ႉတိုဝ်ႉမိၼ်ႈလွင်ႈၽွမ်ႉႁူမ်ႈလိုင်းမိူင်းမေႃးယူႇယဝ်ႉ။ ၼႂ်းမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈ "သူဝ်ႇဝီယႅတ်ႉ" ၼႆႉ ၶဝ်ဢဝ်လႆးပၢႆးမိူင်း "ၶွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉ" ၼၼ်ႉ ဢၢၼ်းၵႄႈလိတ်ႈလွင်ႈၶွင်ႉၶမ်လၢဝ်းၶိူဝ်းၶဝ်ၼႆၵေႃႈ ဢမ်ႇလႆႈလႄႈ ဝၢႆးမေႃးလၢဝ်းၶိူဝ်းလိူဝ်းမီးထၢတ်ႈလွၵ်ႇလိူဝ်ႉၶိူဝ်းပူၼ်ႉလိၼ်ၶဝ်ၼၼ်ႉ ၵွင်ႇပေႉၶွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉၶဝ်ၵႃႇယဝ်ႉ။ ဢၼ်မိူင်း "သူဝ်ႇဝီယႅတ်ႉ" လႆႈတႅၵ်ႇယၢႆးၵႃႇၼႆႉ ဢမ်ႇလိူဝ်ႈဝႃႈတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၵွင်ႇပေႉ၊ ပိၼ်တၢင်းဝူၼ်ႉႁၼ်ထိုင်ပၢႆးထၢတ်ႈလွၵ်ႇလၢဝ်းၸိူဝ်းၼၼ်ႉၵွင်ႇပေႉၵႃႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ– ၼႆသေ ၽူႈလွပ်ႇသွၵ်ႈၶိၼ်းႁႃၵမ်ႈၽွင်ႈၶဝ် ထတ်းသၢင်ဝႆႉၼင်ႇၼႆယူႇယဝ်ႉ။

မိူင်း "သဝိတ်ႉလိုဝ်းလႅၼ်း" ၼႆႉ ၵူၼ်းလၢဝ်းၸိူဝ်းယႂ်ႇ 4 ၸိူဝ်းၶဝ်ၵူၺ်းဢမ်ႇၵႃး မီးၵူၼ်းလၢဝ်းၸိူဝ်းဢမ်ႇမိူၼ်ၵၼ်ၶဝ် ယူႇသဝ်းႁူမ်ႈၵၼ်ဝႆႉယဝ်ႉ။ မိူင်း "သဝိတ်ႉလိုဝ်းလႅၼ်း" သမ်ႉလႆႈႁၼ်ၶဝ်ယိပ်းတိုဝ်းလႆး "ၵွၼ်ႇသူဝ်ႇၸီႇယေးသျိၼ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ" တႅတ်ႈတေႃးလီငၢမ်းသေလႄႈ ၵႄႈလိတ်ႈလႆႈလွင်ႈၶွင်ႉၶမ်လၢဝ်းၸိူဝ်းၶဝ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၼႂ်းမိူင်းယူးရူပ်ႉ Europe ၶဝ်ၼၼ်ႉၵေႃႈ ယိပ်းတိုဝ်းလႆးၵွၼ်ႇသူဝ်ႇၸီႇယေးသျိၼ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ တႅတ်ႈတေႃးလီငၢမ်းသေ ထိင်းသိမ်းၶႂ်ႈမိူင်းၶဝ်ၵုမ်းၶိုင်ႇဝႆႉလႆႈၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

တၢ်,မှၪ်,စရေ,သိ,ဧလးလွၪ်းဖိၪ်,ပိၪ်းတၢ်းစှၢၪ်,ပၢ်းမှိၪ်း
Democracy and Political Equality

ဆိုၪ်းလၢ်းပိုၪ်ပၢ်းမှိၪ်းတၢ်,မှၪ်,စရေ,သိ,ဆံ. ဂ့ၫ်းဂ့းဂေ့တေလံးမီးလွၪ်းဖိၪ်,ပိၪ်းတၢ်းစှၢၪ်, ပၢ်းမှိၪ်းဆၫ်.ယှ,ယၪ်.။ "လွၪ်းဖိၪ်,ပိၪ်းတၢ်းစှၢၪ်,ပၢ်းမှိၪ်း" ကၫ်ဝုးဆၫ်.ပိၫ်ရှိၪ်? တေလံးကၪ် ကၫ်လှိဆိုၪ်းတှလၪ်းသေ သမ်.တေလံးဂ့ၩ်တၢ်းရှိၪ်တၢ်ၫ်းဆိုၪ်းတှလၪ်း? လၢၪ်းမီးဧေ့းထၢမ်မးဆၪ်.ဆံ ယှ,။

ကၫ်ဖှးဖှ့ဂ့ၩ်လှၪ်.လိၫ်,စၪ်ဖုလၪ်,ဝံ.တၢ်းပွၪ်,ကၫ်ငၢ်းမၫ်းဆၫ်.လမ်း လွၪ်းဖိၪ်,ပိၪ်း တၢ်းစှၢၪ်,ပၢ်းမှိၪ်းကၫ်ဝုးဆံ. *"ဂ့ၫ်းဂေ့.မီးသုၫ်,တွတ်းစိပ်းဂၢၪ်လှိဂ့းဂေ့.ဆံ. လံးတွတ်းစိပ်း ဂၢၪ်လှိဂေ့.စိပ်းဆၪ်,ဂၫ်သေ စိပ်းဂၢၪ်လှိဂ့းစိပ်းဆံ. ဆမ်.ဆၫ်းဂုးစၫ်မၫ်းတေလံးဖိၪ်,ပိၪ်း ဂၫ်"* ဝုးဆံယၪ်.။ ကမ်,လံးလိၫ်,ဧဖလၢဝ်းစိုၪ်း၊ ယိၪ်းလၢ်း၊ ဖၢၫ်မီး၊ လွၪ်းဂှိၪ်းလိ၊ လွၪ်း ယုမ်,ယမ်ပၢ်းမှိၪ်းလှိၪ်းဆၫ်.သၪ်သေယၪ်.ဧလး မှိၫ်ဆၪ်,ဝုးမး လွၪ်းဆမ်.ဆၫ်းဂုးစၫ်စိပ်းဧမး တေလံးဖိၪ်,ပိၪ်းဂ့လၪ်းသေကမ်,ဂုး လွၪ်းယု,ဂ့်းလံးမီးတၢၪ်းလွၫ်,ငိုတ်း တၢ်ၫ်းတၢ်ၪ်ယိပ်းလိၫ်း ဂၫ် တၢ်းတေတွတ်းစိပ်းဂၢၪ်လှိဆၫ်.ဆံဂေ့း ကမ်,မီးကမ်,ပိၫ်ယၪ်.။

မှိၪ်းဂမ်းဖွၪ်းဆံ. ဂ့ၫ်းမီးသုၫ်,တွတ်းစိပ်းဂၢၪ်လှိဆၪ်,ဂၫ်ဂေ့း ကမ်,မီးသုၫ်,လံးစိပ်း ဂၢၪ်လှိဆမ်ကေ,တၢၫ်,ဂၫ်။ လိၫ်,ဧဖထၢၫ်းဂ့ၫ်း၊ ဖှးဖွၪ်းငမ်းမှိၪ်း၊ ဖှးမီးပလၪ်၊ ဂ့ၫ်းမီး ဂ့ၫ်းဖၢၫ်၊ ဂ့ၫ်းထၢမ်းဂၢၫ်စုၫ်၊ ဂ့ၫ်းဂ့ၩ်တၢ်းဂၢၫ်၊ ဂ့ၫ်းဂ့ၩ်တၢ်းဂ့ၩ်းဆး–လဂ့,ဆံသေ ယိပ်းတိုၪ်း လၢ်းကၫ်လိၫ်,ဧဖထၢၫ်းဂ့ၫ်းသေ လံးတွတ်းစိပ်းဂၢၪ်လှိဆၫ်.ယၪ်.။ လၢ်းဆၫ်.လမ်းဖွၪ်.ဝုး "လၢ်းပိုၪ်တွတ်းစိပ်းဂၢၪ်လှိဂွၫ်းဂှိၪ်း" (Weighted Voting System) ဆံယှ,ယၪ်.။ လၢ်းပိုၪ်တွတ်း စိပ်းဧမးဂွၫ်းဂှိၪ်းဆံ. ကမ်,ပၫ်လွၪ်းဖိၪ်,ပိၪ်းတၢ်းစှၢၪ်,ပၢ်းမှိၪ်းဆၫ်.လံး။

ကၫ်လၢတ်းမးပးဆိုၪ်ဆံ. ပိၫ်လွၪ်းဖိၪ်,ပိၪ်းတၢ,ဂ့ၫ်းဂေ့.လှိဂေ့.ဆၫ်.ယှ,ယၪ်.။ တၢ,ဂ့်းလၢဝ်းစိုၪ်းဖှဲမၫ်း မီးသုၫ်,ဂ့ၩ်တၢ်းလံးဖိၪ်,ပိၪ်းဂၫ်၊ တၢ,ဂ့်းသုၫ်,ဂ့ၩ်တၢ်းလံးဖှးလၢ်းဖှးယိၪ်း ဖိၪ်,ပိၪ်းဂၫ်–လဂ့,လှိၪ်းဆံ.ဆၫ်.သမ်. တေလံးတၢ်မ်းမၢ်ပှၪ်တမ်းလွၪ်းစိုၫ်.တွၫ်းမၫ်းပၫ် တၢ်းဆိုၪ်းမှ,လုမ်းဖုၪ်ဂ့ၫ်း ကၫ်လၢပ်းလှလၪ်းဂၫ်စၪ်ဆၫ်. လွမ်းဆၪ်.ငၪ်းလၢ်းကၫ်တေငၢမ်,မိၫ်း လှိၪ်းမှိၪ်းဆၫ်.ယှ,ယၪ်.။

လုၫ်.ကၪ်တၢ်းလံးထိၪ်ထွၪ်လွၪ်းဖိၪ်,ပိၪ်း/ကမ်,ဖိၪ်,ပိၪ်းဆံဆၫ်.သေ လွၪ်းစွၪ်.စမ်ပၢ်းမှိၪ်း ဂမ်းဖွၪ်း လၢၪ်းပေ,ပိၫ်မးဂ့းမိုၪ်.ဂ့းဝၫ်းယှ,ယၪ်.။ ပေးပိၫ်သၢ်ငၢ်ငၪ်းလၢ်းဆၪ်,ရှိၪ် လၪ်,ဝုး လံးမီးလွၪ်းဖိၪ်,ပိၪ်းကၫ်ဝုးဆၫ်. တ,တေလိ.လမ်းဧဆတၢ်တ်းတၢ်တ်းတေးတေးဆံ. မီးလွၪ်း ယၢပ်,ယှ,။ ဖှးလွပ်,သွၫ်းဂ့ၩ်းဂ့ၩ်မီးပလၪ်,ဖှံ,ပၢ်းဂၢၫ်ဂ့ၫ်း (Social Scientist) စၪ်ဝုးဧတ.– *"ဂၪ်,လှလၪ်းတၢၪ်းစွၪ်.စမ်တၢ်းဆိုၪ်လွၪ်းဖိၪ်,ပိၪ်းဂၫ်ဆၫ်.ဆံ. သွၫ်းဂ့ၩ်ငၪ်းလၢ်းတၢၪ်းတ,တေ ဧဂးလိတ်းပၫ် ဂ့်းယၪ်.တှၪ်းသုတ်းဂ့ၩ်ဂူ,ဆၫ်.ဆံဂေ့း တၢ်ၫ်းတေကမ်,လၢၪ်းလံးဂ့ၩ်လံးထှပ်း"*

ဝႃႈဢၼ်ယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉဝႃႈ လွင်ႈၽိူင်ႉပိူင်းတီႈၶွင်ႉၵၢၼ်မိူင်းၶၢဝ်ဝႃႈဢၼ်ႉ မၼ်းတိူဝ်းၵိဝ်ႉၵပ်းတီႈ တူၼ်းၵေႃလုၵ်းတုမ်ႉယွၼ်းႁပ်ႉၸၢမ်ႉဢေႃႉသေ ၶမ်ႉမိူၼ်ၼင်ႉလၢႆးတၢင်ႇပၢႆးၼပ်ႉၶၢဝ်ဝႃႈ မိူၼ်ၵၢၼ် ၽိူင်ႉၵၢၼ် တၢၼ်ႉၵၢၼ်ဢၼ်ဢေႃႉယဝ်ႉ။ *"ၵူၼ်းႁဝ်းဢၼ်ႉ ၸတႉႁူၵ်းၽွင်ႉၸႂ်ႉမႂ်းၼင်ႉၵၢၼ်သေ မီး လွင်ႈထၢင်ႉႁၢင်းလွတ်ႈလႅဝ်းၵူႈၵေႃႉဝႆႉၼင်ႉၵၢၼ်ဢေႃႉယဝ်ႉ။ လွင်ႈတြႃးထုၵ်ႇမၼ်းၶၢၼ်ဢၼ်ႉလၢမ်း မီးတၢင်းႁွင်ႉၵႂႃႇဝႆႉၵၢၼ်သေ တွပ်ႇထိင်ၵေႃးၶမ်ႇလၢႆးဢေႃႉယဝ်ႉ."* ဢၼ် ၽူႈၵေႃႉတႅမ်းၶေႃးပိုၼ် ၽၢဝ်ႇလွင်ႈလွတ်ႈလႅဝ်းဢမေႇရိၵၼ်ႇ Thomas Jeyferson 1743-1826 တႅမ်ႈမႂ်ႇဝႆႉၼင်ႇဢၼ်ယဝ်ႉ။ တႃႇၵူၼ်းႁဝ်းၵူႈၵေႃႉဢၼ်ႉ တေလႆႈမီးလွင်ႈႁွင်းႁပ်ႉ(ၶႃႈမၸၢမ်ႉ) လွင်ႈသုၼ်ႇၵႃတ်းလႆႈၽိူင်ႉပိူင်း ၵၢၼ်ဢေႃႉၵူၺ်းၸလႄႈ ပေႃးတေၶၸ်လၢႆးပၢႆးၼပ်ႉဢေႃႉတမ်းသေ ၶၢၼ်းၽေႃႈၵၢင်ဝၢင်းၼိုင်းလွမ်း တၢင်းၼမ်တၢင်းၵေႃႉမၼ်းဢၼ်ဢေႃႉၸတႉ တိုၼ်းၶမ်ႇလႆႈလႃးလႃး။ လၢႆးပိူင်တီႈမူၵ်ႇၸရေႃႇသီႇဢၼ်ႉ လမ်း တေႁွင်းႁပ်ႉဝႆႉပၼ်တႃႇလွင်ႈလႆႈၽိူင်ႉပိူင်းၵၢၼ် တီႈၶွင်ႉပၢႆးမိူင်းဢေႃႉၵူၺ်းယဝ်ႉ။ ပုၼ်ႈ တႃႇၵႃတ်းႁူႈလွင်ႈမၢၵ်ႈမီးၸလႄႈ ၼိူင်းလူၺ်ႉၵၢင်ၵေႃႉၵူၼ်းႁဝ်းတၢင်ႇလိူဝ်ႉတၢင်ႇမိဝ်းႁူႈတႅမ်ထူၼ်း (ၶမ်ႇ ဢၼ်) ႁူႈမီးလွင်ႈႁွင်းႁပ်ႉလႆႈဢေႃႉ မၼ်းၶမ်ႇၵေႃးပုၼ်ႈၽွၼ်းပိူင်လူင်တီႈမူၵ်ႇၸရေႃႇသီႇဢေႃႉ။ ပိၼ်ပုၼ်ႈၽွၼ်းမူႉလုမ်းၽုင်ၵူၼ်း လိူဝ်းႁူမ်ႈႁွမ်းပေႃးလွမ်း တီႈၶၢၼ်ယိပ်းတိုဝ်းတီႈမူၵ်ႇၸရေႃႇသီႇ ဢေႃႉယဝ်ႉ။ တီႈမူၵ်ႇၸရေႃႇသီႇၶၢၼ်ဝႃႈဢၼ်ႉ မၼ်းပိၼ်လၢႆးၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းဢေႃႉၵူၺ်း။ မၼ်းၶမ်ႇ ၵေႃးတၢင်းယိုၼ်းႁပ်ႉ "တီႈၵုၵ်ႉရီႇ" Theory တႃႇႁူႈၵူၼ်းႁဝ်းလႆႈမၢၵ်ႈမီးၸလႄႈ လႆႈမိုၼ်းယႃႉၽိူင်ႉပိူင်း တၢၼ်ႉၵၢၼ်ဢေႃႉ။ *(ပိူင်တၵ်ႈမၼ်းလမ်ႉ လိူင်းမိူင်းလိူဝ်းၶၢၼ်ယိပ်းတိုဝ်းတီႈမူၵ်ႇၸရေႃႇသီႇၵူၼ်းမိူင်း ဝႆႉယူႇဢေႃႉ ပုၼ်ႈတႃႇတေၶႃႈမၸၢမ်ႉၸလႄႈၽေႃႈဢမ်ႉၽေႃႈတူဝ်ပၼ် ႁူႈၵူၼ်းမိူင်းလႆႈမၢၵ်ႈမီး လီပိၼ်ၽိူင်ႉပိူင်းၼင်ႉၵၢၼ်ႉ-ၸဝ်လႆႈၶဝ်ဝႃႉတၢင်မ်ႉမိဝ်ႉမိတ်ႉၸလႄႈ လၢႆးပိူင်ပၢႆးမိူင်း၊ လၢႆးပိူင်ပၢႆး မၢၵ်ႈမီး၊ လၢႆးပိူင်ၽွတ်ႈၽွတ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်း ၶၢၼ်ၶဝ်ဝႃႉတၢင်မ်ႉမိဝ်ႉဢိတ်ႉၸတႉငဝ်ႈ ပုၵ်းတၢင်းဝႆႉ လိူဝ်းဢေႃႉသေၸလႄႈ ၵႃတ်းသၢင်ႈၼိုင်ပွင်ၵူႈဢေႃႉယဝ်ႉ)။*

လၢႆးၵျွင်ႉတၢင်းၵမ်တီႈမူၵ်ႇၸရေႃႇသီႇ

Democracy Ethic

"လၢႆးပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းတီႈမူၵ်ႇၸရေႃႇသီႇဢၼ်ႉ ပိၼ်လၢႆးလီတီႈသုတ်းပိူၼ်းယဝ်ႉ။ ႁွပ်း သင်ဢၼ်လိူင်-ႁွပ်းဝႃႈလၢႆးပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းတၢင်ႇၶၢၼ်လိူဝ်းဢေႃႉ ၵႂႃႇလိူဝ်သေလၢႆးပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႇ ၽွင်းငမ်းတီႈမူၵ်ႇၸရေႃႇသီႇဢေႃႉယဝ်ႉ." ဢၼ်သေ ၵေႃႉၶၢၼ်ပိၼ်လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၵႂၼ်တၢင်းသုတ်း မိူဝ်းပၢၼ်မိူင်းၵိၼ်းတီႈယိူဝ်းၸတႉလၢႆးလွတ်ႈလႅဝ်းသဝ်းၶေႃ ၶၢၼ်ႁွင်ႉလိူဝ်းဝႃႈ "ၸဝ်ႉၼေႇ" (Jawaharlal Nehru 1889-1964) ဢေႃႉ ယၢမ်းလၢတ်ႈၼင်ႇဢၼ်ယဝ်ႉ။ တေႃႇထိုင်ႁၢၼ်ႉဢၼ်ႉၵေႃး ယွၼ်ႉပိူဝ်ႈႁပ်ႉၸၢမ်ႉဝႃႈ လၢႆးပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႇတီႈမူၵ်ႇၸရေႃႇသီႇဢၼ်ႉ ၼမ်ႉလီလိူဝ်လၢႆးၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်း တင်းလၢႆးဢေႃႉဢၼ်ၸလႄႈ လင်ႉဝႃႈ ၸတ်းၵေႃတႃႇလိၵ်ႈလၢႆးယိူင်းထိုင်တီႈတီႈမူၵ်ႇၸရေႃႇသီႇဢေႃႉယူႇ

ယဝ်ႉ။ ၽူႈၵေႃႉမီးပၢႆးဝူၼ်ႉႁူႉႁၼ်ၶဝ်ၶလႈ ၵူၼ်းပၢႆးမိူင်းၶဝ်ၵမ်ႈၽွင်ႈ ယၢမ်ႈၵႆႉလၢတ်ႈဝႃႈ လၢႆးပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်း ၵၼ်ၶိမ်ႉလိူဝ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉမီးယူႇ–ဝႃးၼႆ။ ၵၼ်ၶဝ်ဝႃႈၼၼ်ႉမိၼ်းယူႇ ႁိုဝ်? ၽိတ်းႁိုဝ်? ၼႆ တႃႇလီႉလမ်ႈသေတွပ်ႇထိုင်ၼိုၼ်းၶတႉၵေႃႈယၢပ်ႇယူႇ။ ယွၼ်ႉသင်ပေႃးၼႆလိူင်– ယွၼ်ႉပိူဝ်ႈတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ ၵမ်ႇလိူဝ်ႈလၢႆးၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၵၼ်တိမ်ထူၼ်ႈၵူႈပိူင်ၼၼ်ႉၶလႈ သင်၊ ၵဝ်လၢႆးၵုပ်ႉပိူင်ႇၼၼ်ႉသေ ၶၵႈလိတ်ႈလွင်ႈၶွင်ႉၶမ်ၵမ်ႈၽွင်ႈပႆႇလႆႈၼၼ်ႉၵေႃႈ ၵိုတ်းမီးဝႆႉယူႇ ၼၼ်ႉၶလႈသင်–လိူဝ်းၼႆႉ မႃးပိၼ်လွင်ႈတၢင်းယွၼ်ႉဝႃႈ လၢႆးပိူင်ၵၼ်တေၶိမ်ႉလိပ်ႈလီသေတီႇမူဝ်ႇ ၶရေႇသီႇ၊ လၢင်ႈတေပေႃႇၵွၵ်ႇမႃးမွႆႇမွႆႇထိင်ႈယူႇၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပိၼ်ႁိုဝ်ၵေႃႈယႃႇ၊ တႃႇပၢၼ်မိူင်း မိူဝ်ႈၼႆႉၼႆႉ၊ ပႆႇၽိတ်ႈႁွတ်ႈလႆႈတီႈပၢၼ်လၢႆးၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်း ၵၼ်ၶိမ်ႉလိပ်ႈလီသေလၢႆးပိူင်တီႇမူဝ်ႇ ၶရေႇသီႇၵၼ်ဝႃးၼႆႉၶတႉ လပ်ႉလွင်းဝႆႉယူႇ။ ပႆႇလၢင်ႈမေႃၵုလ်ႉၵွၵ်ႇႁၼ်ယႃးၵၼ်ဝႃးၼၼ်ႉၵေႃႈ လပ်ႉလွင်းယူႇ။ ပိူဝ်ႈၼၼ်ၶလႈ ၵဝ်တီႈယူပ်ႈယွမ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉၵၼ်လိၵ်ႉၵူလ်းသေ ၵၢၼ်းတေပိၼ်ႉပိတ်ႈ ၵမ်ႇၼၼ် သၢၼ်ၶတ်းလၢႆးၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆၶတႉ ပႆႇသၢင်ႇထုၵ်ႇၵိုင်ႇထိုၵ်ႈႁဵတ်းၼင်ႇၵဝ်ႇ။ ႁူႉတိုၵ်ႈဝႃႈ တေလႆႈယူႇသဝ်းၵိၼ်သၢင်ႈလွမ်းလၢႆးၵျၢင်ႉ တၢင်းၵမ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉသေ ၶဝ်းပႃးၸိုင်းလၢႆးပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉ ၵမ်ႇၵၢတ်ႈယဝ်ႉ၊ ၵမ်ႇႁၢင်ႉယဝ်ႉ။

လၢႆးၵျၢင်ႉတၢင်းၵမ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၵၼ်ဝႃးၼႆႉ တေလႆႈႁူႉပွင်ႇၼင်ႇႁိုဝ်? ၵမ်ႈၽွင်ႈတေ တွပ်ႇၶၵႈဝႃႈ– "*ၵဝ်ၵၢင်လိူၵ်ႈၵူၼ်းၽႆႇပႃးၼမ်ၼၼ်ႉၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းသေ ပႃႇလႃးၼပ်ႉထိုဝ်ၵၢင်လိူၵ်ႈ ၽႆႇပႃးၵေႃႈ*" ၼႆႉ ပိၼ်လၢႆးၵျၢင်ႉတၢင်းၵမ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇယဝ်ႉ–တေဝႃးၼႆယူႇ။ ပေႃးၼပ်ႉသွၼ်ႇ ၵဝ်တီးလမ်လမ်ၶတႉ မၢၼ်ႉမိၼ်းလိုဝ်ႈလူဝ်းယူႇယဝ်ႉ။ ႁူလ်းၵႃး လီလႆႈၽၢင်ႉလွင်ႈၵၼ်ဝႃး ၵၢၼ်လိူၵ်ႈလမ်ႇလိူဝ်သေလွင်ႈၼၼ်ႉၵေႃႈ ပႃးမီးဝႆႉတင်းၼမ်လူင်ယူႇၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ထုၵ်ႇလီၵုလ်ႉ ၵွၵ်ႇသွၵ်ႈႁႃယိပ်းတိုဝ်းၵျႃႇယူႇ။

တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၵၼ်ဝႃးၼႆႉ လွႆႉၸွႆႈၵဝ်လၢႆးငမ်းယိၼ်သေၶလႈ ၶၵႈလိတ်ႈလွင်ႈၶွင်ႉၶမ် ၶဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ယႃႇပေႁွႆးလွင်ႈၶွင်ႉၶမ်လႆႈပေႃႇပိၼ်မီးမႃးၼႆၼၼ်ႉ၊ လၢႆးပိူင်ပၢႆးမိူင်း၊ ပၢႆးၵုပ်ႉပိူင်ႇ ၽွင်းငမ်းလၢႆးလွႆၵေႃႈ တေႁၢမ်းသီးဝႆႉလႆႈၵမ်ႇလွႆႈ။ တေၵဝ်လၢႆးလွႆၶၵႈလိတ်ႈလွင်ႈၶွင်ႉၶမ်ၵၼ် ဝႃႈၼႆၼၼ်ႉၵူလ်း ၵၼ်တေပိၼ်ၵႃႇမၢမ်ႇၶိတ်ႈၶွႆႈလၢႆးပိူင်ပၢႆးမိူင်းၶလႈ လၢႆးပိူင်ပၢႆးၵုပ်ႉပိူင်ႇ ၽွင်းငမ်းၶိူင်ႇၵိမ်းလႆႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တႃႇၶွႆႈတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇႁိုဝ်ႈႁိူင်းၼႆၼၼ်ႉ မၼ်းၵူႈၵိဝ်ႇၵၼ်တင်း ၵၼ်ဝႃႈ မူႉလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းႁဝ်းႁပ်ႉၶၢမ်ႇယုမ်ႇယမ်တီႈၸိူဝ်ႉ "*သၽႃးတီႇၵူဝ်ႇၵီႇၶေႃႈၵိၼ်ၵိၼ်ႇ ၶၢင်ႇပၢႆးၵၢၼ်ၵူၼ်း*" (Social Contract Theory) ၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵူၼ်းႁဝ်းၼႆႉ ယူႇၵေႃႉလိၼ် ၶေႃၶေႃၵူလ်းၵမ်ႇလႆႈ။ ၼင်ႇႁဝ်းလႆႈၶၢမ်ႇလႃးသုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ်ႁဝ်းၼၼ်ႉ။ ႁဝ်းလႆႈမီးလွင်ႈ တႃႇပွႆႉပႃးထိင်းသိမ်းပုၼ်ႈၽွၼ်း ယႃႇပၼ်လုတ်ႈပၼ်ႁၢမ်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ပေႃးၼၼ်လၢင်ႇပိၼ်ၵူၼ်း မေႃယူႇသဝ်းၵိၼ်သၢင်ႈလွႆးမူႉလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းသေ မေႃလွမ်း "*သၽႃးတီႇၵူဝ်ႇၵီႇၶေႃႈၵိၼ်ၵိၼ်ႇ ၶၢင်ႇပၢႆးၵၢၼ်ၵူၼ်း*" ၼၼ်ႉၼႆယဝ်ႉ။ ပေႃးတေၵုမ်ႇၵဝ်လွင်ႈတၢင်းၶွႆႈလႆႈၶွႆႈပိၼ်ပုၼ်ႈတူဝ်ၵဝ်ႇၼၼ်ႉ

ဝါးကာဲလိဝ်ဂူလှ်းလိုင် လူဝ်,လံးယူ,ဗော်,ဆွက်နူ,လုမ်းဗုင်ဂူဆဲး (ကာဲမိးစေးကိဆ်ဂ်ဆ်,ဂဆ်ဝံ.) ဆဆ်.ကာဝ်ယဝ်။ ဂူဆဲးမှဝ်းဂေ.လှ်သောကမ်,ဝါး မှိုဝ်းယူ,သဝ်းကိဆ်သင်းဆုံးမူ,ဗုင်ဂူဆဲးမှဝ်းယူ,ဆံ. သုဆ်,လံးသုဆ်,ပိဆ်စလးပုဆ်းဗွဆ်း (Right and Obligation) သွင်ပိုင်ဆံ. လူဝ်,မေပွဆ်,ယာဆ်း နိုင်မှဂဆ်သော ယိပ်းလှ်.ပှ်.ပါးဝံ.ဆဆ်.ယဝ်။ ပေးမှိတ်းဆဆ်လင်,နူပ်းငါမ်,မ်ဆ်းသဗေဒေးလါး ကာပ်.ပိုင်,တိ,မှုဝ်,စရေ,သိ,ဆဆ်.သော ထုက်,မ်ဆ်းလါးဂျင်.တင်းဂမ်တိ,မှုဝ်,စရေ,သိ,ဆဆ်.ယဝ်။ ဂူဆဲးမှဝ်းဂူးဂေ.ဆံ. မိးလှ်နုံးတင်,လာတ်းစဆလွှင်းဆမ်.လှ်လဝ်းဂဝ်,သော နုံးတုက်းယွဆ်းရှုံးလံး မှိတ်းလွှမ်းဂူ,ဆဆ်.ယူ,ယဝ်။ ဂပ်းပါဆ်မိုင်းတိ,မှုဝ်,စရေ,သိ,ဆံ. မိးဝံ.သုဆ်,တ,တင်,လာတ်းစဆ ဆမ်.လှ်မှဝ်းတိမ်တိမ်ထုဆ်းထုဆ်းလံးယူ,။ ဂူလှ်းဂါး တ,ရှုံးဂူဆဲးဂူးဂေ.လံးမှိတ်းလွှမ်းဆင်,ဂင်လှ် မဆ်းမိးဆဆ်. ကာမ်,ပိဆ်လံး။ ဂင်လှ်ဂူဆဲးဆံ. ပိက်,ပိုင်းဂဆ်လါကာဆ်လါမိဝ်းဝံ.စလး လင်,လံးကာဝ် ဂင်လှ်ဂူဆဲးတင်းဆမ် ကာဆ်ဂူဆဲးဗော်,ပါးဆမ်မှပ်.စမ်,ဆဆ်. ဝံ.ပိဆ်တ,မှိတ်းသင်းယဝ်။ ပေးပိဆ် ဆဆ်မါး ဂင်လှ်ဂူဆဲးဗော်,ပါးဂော,ဆဆ်.သမ်.တေကိုတ်းဝံ.ယူ,။ ဂူဆဲးဗော်,ပါးဂော,စဝ်ဆဆ်. ပိက်.ဝါး ကာမ်,ငါမ်,မိဆ်းဂင်လှ်စဝ်ဆံဂေး တေးတေလံးရှုမ်းရှုမ်းမှိတ်းသင်းလွှမ်း။ ယိပ်းတိုဝ်းလွှမ်းဂင်လှ် ဂူဆဲးပါးဆမ်ဆဆ်.ယဝ်။ ကာဆ်ဆံ.ဆံ. ပိဆ်ပုဆ်းဗွဆ်းလူဝ်,လံးလွှမ်းတိုးဆုံးမူ,လုမ်းဗုင်ဂူဆဲး ကာဆ် *“သဗေဒေးတိ,ကူဝ်,ရိ,စေးကိဆ်ဂ်ဆ်,စူင်,ပါးဂါဆ်ဂူဆဲး”* နုံးပွင်,ဝါးဆဆ်.ယဝ်။

ဗူးလူင်.လိဆ်,မိးပါးဝူဆ်.မှဆ်ထိုင်ပါးမိုင်းပါဆ်ပိမိုင်းရှုဝ်ပါဂ်, 20 စဝ်တိမ်းကွက်,စဆဝံ. ဝါး– *လွှင်းဝါးလိလံးပဆ်စူင်.ယိပ်းတိုဝ်းသုဆ်,လံးသုဆ်,ပိဆ်လွှတ်းလွှတ်းလိဝ်းလိဝ်း မှင်းဗ်မှင်း မဆ်းယူ,ဆံဆံ. ပိဆ်တင်းလွှတ်းလိဝ်း ကာဆ်မိးသဗေဒေးမေလူ.လိဝ်ဆဆ်.*–ဝါးဆံ.ယဝ်။ တင်းဝူဆ်. ဆံးလှ်ကာဆ်ဆံ. လံးမှဆ်ဝါးမါးပိဆ်လွှင်းထိမ်နှိင်းပဆ် “လါးဂျင်.တင်းဂမ်တိ,မှုဝ်,စရေ,သိ,” စလး “သဗေဒေးတိ,ကူဝ်,ရိ,စေးကိဆ်ဂ်ဆ်,စူင်,ပါးဂါဆ်ဂူဆဲး” ဆဆ်.ယူ,ယဝ်။

ဂွမ်.ဝါးဂျင်.ဂမ်မှိတ်းလွှမ်းလါးဂျင်.တင်းဂမ်တိ,မှုဝ်,စရေ,သိ, ကာဆ်ဝါးကာဝ်ဂင်လှ် ဂူဆဲးတင်းလါကာပ်.ပိုင်,ဆံဆဆ်.သော တေလံးဝါး ပ,လါးဆပ်.ထိုဝ်တိးဂင်လှ်ဂူဆဲးဗော်,ပါးဂော,ဆဆ်. ယဝ်.–ဆံစတ. ပံ,လံးဝါးထိုက်းလူးဂွဆ်,။ လွှင်းကာဝ်ဂင်လှ်ဂူဆဲးတင်းလါသော ကာပ်.ပိုင်,ဗွင်းငမ်း ဆဆ်. လင်းမေလပ်းဗော်,ဝံ,လူး “လွှင်းဂူဆဲးတင်းဆမ်စဝ်လူလါလှ်.ကိဆ်ကာ,ဆ,မှိင်းပွင်” Majority Tyranny သောဗွင်းငမ်းဆဆ်.ယဝ်။ ဂိုင်,လိလံးမှလွှက်းလါးကာဆ်တေဝါးထိုက်းလံး လွှင်းဝါးမိး တင်းပ,လါးဆပ်.ထိုဝ်တိးဆိုဝ်ဂင်လှ်ဂူဆဲးပါးဂော,စဝ်ကာမါဆ်,ယူ,ဆံဆဆ်.လူးဂွဆ်,ယဝ်။ တိးမူ, လုမ်းဗုင်ဂူဆဲး ကာဆ်ပိဆ်တိ,မှုဝ်,စရေ,သိ,ဂမ်းဗွင်းဆဆ်.စတ. လံးမှဆ်စဝ်စတ,ယိပ်းတိုဝ်းမှိတ်း သင်းလွှက်းလါးဆဆ်.ယူ,။ ပါဆ်မိုဝ်းပိရှုဝ်ပါဂ်, 19 လမ်တေသုတ်းသိင်းဆဆ်. လံးမှဆ် “မိုင်း ယူးရှုပ်.” စဝ်ဂမ်းဗွင်းယိပ်းတိုဝ်းလါးကာဆ်ဝါး “တိ,မှုဝ်,စရေ,သိ,မှိတ်းဆင်,ဂင်လှ်မိးဆမ်ဂော,” (Consensus Democracy) ကာဆ်ဝါးဆဆ်.သော ပဆ်ရှုံးဂင်လှ်ဂူဆဲးပါးဂော,စဝ် လံးစဝ်းပါးလွှမ်း မှိုဝ်းတေတမ်းဝင်းစေးတိပ်းတတ်းဆဆ်.ယူ,ယဝ်။ ဂွပ်းဆဆ်စလး ဂင်လှ်ဗော်,ပါးဂော,စဝ်ဆံ. လွှမ်းဆင်,စဝ်လံးမိးဝံ.နိပ်းဂင်လှ်ဆဆ်. မိးသုဆ်,လံးလှ်.တိုဝ်းမှိုဝ်းတေတမ်းဝင်းလွှင်းတိပ်းတတ်း

ပေႃႉလသီႉၼၼ်ႇမၢႆးယူႇ။ လႆႈၼႆႇလၢမ်း ၸိုပ်းၵၢင်လွႆႈၵူၼ်းၽႂ်ႉပႃးၵေႃႉၸဝ်ၼႆႇ ၵမ်ႉလႆႈၸၢမ်ႉတၢင်း ပိုၼ်ႇပိုတ်ႈၵူႉလုမ်းလုမ်းၼၼ်ႇယဝ်ႉ။ ဢၼ်ထုၵ်ႉလီဢဝ်ၸိူင်းၵၼ်သေလိပ်ႈၵိၼ်းလွမ်း "တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉၵိတ်းဢင်ႉၵၢင်လွႆႈမီးဢမ်ႇၵေႃႉ" ၼၼ်ႇမီးဝႆႉ "တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉဢၵ်ႈၵေႃႉပေႇဝႃႈလုမ်းလုမ်း" (Winner talks all) ၼႆၼၼ်ႇဝႆႇယူႇယဝ်ႉ။ ပိၼ်လႆႈဢၼ်ပိုၼ်ႇပိုတ်ႈၵၢင်လွႆႈၵူၼ်းပႃးၵေႃႉၼၼ်ႇလုမ်းလုမ်းသေ ၵိတ်းဢင်ၵၢင်လွႆႈၵူၼ်းပႃးဢမ်ႇၵူႉတိၵ်းတိၵ်းၼၼ်ႇယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႇပိူင်ႈဝႃးၵမ်ႈၽွင်းသမ်ႇထတ်းသၢင်ဝႃႈ လႆႈတီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉဢၼ်ၼၼ်ႇၼႆႇ ပိၼ်ၵူၼ်းတင်းလၢႆၸဝ်လူလၢႆလွႆႇၵိၼ်ၵႃႉၼႄႉ ၼၼ်ႇဝႃႈဢင်ႉၼႆၸလႈ တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉၵိတ်းဢင်ႉၵၢင်လွႆႈမီးဢမ်ႇၵေႃႉၼၼ်ႇ လင်ႉလႆႈၽုတ်းပေႃႉယိပ်းတိုဝ်းမၢႆးယဝ်ႇ-ၼႆယူႇယဝ်ႇ။

ဢင်ႉႁိုဝ်ၵၢင်လွႆႈၵူၼ်းၽႂ်ႉပႃးၵေႃႉၸဝ်ၼၼ်ႇ ပေႃးလႆႈၸဝ်ႈပႃးလွမ်းတီႈလိူၵ်ႇလမ်ႉၶိုၵ်ႇတွၼ်း မိူၼ်ဢင်ႉတီႈတေတမ်းဝၢင်းၽႅဝ်းတိပ်းတတ်းၼၼ်ႇလႆႈၼႆၸလႈ လင်ႉလႆႈလွပ်ႉသွၵ်ႈႁႃႁၼ်လႆႈ "ၸွၼ်ႉသူဝ်ႉလီႉရေးသိုၼ်းတီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉ" ၼၼ်ႇမၢႆးယူႇယဝ်ႇ။ တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉၵိတ်းဢင်ႉၵၢင်လွႆႈမီးဢမ်ႇၵေႃႉၼၼ်ႇၸလႈ "ၸွၼ်ႉသူဝ်ႉလီႉရေးသိုၼ်းတီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉ" ၼႆႇ မီးတၢင်းၵပ်းၵႆႉၵၼ်ဝႆႇသေ ပိၼ်ဢၼ်ၸၼ်ႇၼမ်းၸလွင်ႈဝႃႈ ၼပ်ႇထိုဝ်တီႈၼိူဝ်ၵၢင်လွႆႈၵူၼ်းပႃးၵေႃႉၸဝ်ၼၼ်ႇယဝ်ႉ။

တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉဢၼ်ဝႃႈၼႆႇ ဢၵ်ႈလႆႈငမ်းယိၼ်ၸၵႈလိတ်ႈတၢင်းၸွင်ႇၸမ်ၸဝ်ၼၼ်ႇ ၵိတ်းပိၼ်ငဝ်ႈၸၢမ်ႉပိုၼ်ႇသေ ယိူင်းလူးထိုင်တီႈပႂ်းမိူင်းၸလႈ ပႂ်းတိတ်းတေႃႉၵႆႉသိုပ်ႉၵူၼ်းႁဝ်း ဢၼ်မီးလွင်ႈတၢင်းမၢၼ်ႉမၼ်ႈၽိူင်ႉပိင်းၵၼ်ၼၼ်ႇယူႇယဝ်ႇ။ ၵၢင်လွႆႈၵူၼ်းၽႂ်ႉပႃးၵေႃႉၸဝ် လႆႈၸၢမ်ႉတၢင်းပိုၼ်ႇပိုတ်ႈဝႆႇလုဝ်ႈၵိပ်ႇလုဝ်ႈၵမ်းၵေႃႈ ၵမ်ႉႁိုင်ႉထိုၵ်းလုတ်ႈႁၢမ်း တေႃႉလွမ်းလႆႈပိူင်တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉၼၼ်ႇဢင်ႉၵဝ်ႉ။ လႆႈဢၼ်တေပိုၼ်ႇပိုတ်ႈၵၢင်လွႆႈၵူၼ်းၽႂ်ႉပႃးၵေႃႉၸဝ်တေႃႉလုဝ်ႈတေႃႉပၢၼ်ၼၼ်ႇၵေႃႈ ဢမ်ႉလီပိၼ်။ လင်ႉဝႃႈ တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉၵိတ်းဢင်ႉၵၢင်လွႆႈမီးဢမ်ႇၵေႃႉၸလႈ ၸွၼ်ႉသူဝ်ႉလီႉရေးသိုၼ်းတီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉၸဝ်ၼႆႇ ပိၼ်သၢၵ်ႈသေႉတီႈယိပ်းတီႈၵိမ်းယိပ်းတိုဝ်းမၢႆးယဝ်ႇၼၼ်ႇယဝ်ႉ။ တီႈမူဝ်ႉၶရေႉသီႉၼႆႇမီး "လႆႈတၢင်း" ၸလႈ "ငိုၼ်းငိုၼ်း" ဢၼ်ၵေႃႉလႆႈငမ်းယိၼ်သေ ၵိတ်းႁႃလွင်ႈၸၵႈယမ်းယူႇၼၼ်ႇၸလႈ တၵ်းတေလၢင်ႈသွၵ်ႈႁႃႁုပ်ႇၵွၵ်ႉႁၼ်မၼ်းလႆႈႁူင်ႇတၢင်းႁဵတ်းတီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉ ဢၼ်တိုဝ်းမီးၵြႃးမၢၼ်ႉမၼ်ႈၽိူင်ႉပိင်းၼၼ်ႇယူႇယဝ်ႇ။

သၽေႃးလွင်ႈတၵ်ႇၸိင်ႉၸတ်းၼိုၼ်းၽႂ်ႉပႃးမိူင်းၸလႈ လႆႈႁူင်ႉတၢင်းႁဵတ်းတီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉ
Political Opposition with Democratic Ethic

လႆႈပိူင်ၵုပ်ႇပိူင်ႉတီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉၼႆႇ ပိၼ်လႆႈပိူင်ၵူၼ်းမိူင်းတင်းလၢႆ ပိၼ်လၵ်ႈပိူင်ႉၵႃႉၼႄႉၽွင်းငမ်းၼၼ်ႇယဝ်ႉ။ တႃႉၸိူဝ်းၵူၼ်းၵေႃႉလိၵ် ဢမ်ႉၼၼ် ၵူၼ်းလုမ်းယွပ်းၵွၼ်ႉဢၼ်ၸိုင်ႈလႆႈသုမ်ႉငမ်းလိၵ်းပႂ်းၵုပ်ႇပိူင်ႉၽွင်းငမ်းၼၼ်ႇ လႆႈပိူင်တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉၼႆႇ ဢမ်ႉပၼ်ၸၢင်ႇပိၼ်လႆႈ။ ပုၼ်ႈတႃႉတေၵုပ်ႇပိူင်ႉၽွင်းငမ်းၽုင်ၵူၼ်းႁဝ်းၼႆႇ ၵႃႉၼႄႉၵုပ်ႇပိူင်ႉၽွင်းငမ်းၼၼ်ႇ တေလႆႈလိၵ်ႉ

ၶႄၶႄးလွတ်ႉဝႆႉၼႂ်းမူႉလုမ်းၽိုင်ႁူၼ်းၶၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ပေႃးၶၼ်လၢင်ႉပဵၼ်လၢႆးပိူင်ၵေႃႉပိူင်ႉတီႊမူဝ်ႊၶရေႊသီႊၼႆႉယဝ်ႉ။ ၼႆႉပဵၼ်လွင်ႈလိူၵ်ႈၶၼ်ၸေႃႈၸႂ်ႉလွမ်းလၢႆးပိူင်ၵေႃႉပိူင်ႉတီႊမူဝ်ႊၶရေႊသီႊၶၼ်ႉယဝ်ႉ။ လုၵ်ႉတီႈလၢႆးလိူၵ်ႈၶႄဝႆႉၵႃႈၸႃႈၸႂ်ႉႁူၼ်းမိူင်းၶၼ်ႉသေ လိၼ်းလၢႆးဝၢႆးမႄး လႆႈယိပ်းၵွႆႉလၢႆးလိူၵ်ႈၶႄဝႆႉၸႂ်ႉလုမ်းၽႆႇပႃႇတီႊပၢႆးမိူင်းပဵၼ်ၶၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵၼ်ဝႃႈ ပႃႇတီႊလႆႈပဵၼ်လူင်ပွင်ၵိုင်ႈၽွင်းငမ်းမိူင်း (Governing Party)၊ ပႃႇတီႊယူႇၽၢႆႇၶတ်းၶိုၼ်း (Opposition Party) ၼႆသေ ၸဵင်ႈပႃး မီးဝႆႉၸႂ်ႉလုတ်ႉတေႃႇပႃႇလီမၼ်ႇၶၼ်ႉၼႆႉ ပဵၼ်ၵၢၼ်လီၵၢဝ်ႉဝႃႈ လိူၵ်ႈၶႄႃႇၸေႃႈၽွင်းငမ်းဝႆႉ ၶၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၼႆႉပဵၼ်လၢႆးပိူင်တီႊမူဝ်ႊၶရေႊသီႊတၢင်တူဝ် ၵၼ်ၼိူဝ်ႈၼိူင်းဝႆႉၸႂ်ႉမိူင်းလုမ်ႈၽႃႇၵဝ်း ပၢၼ်ယၢမ်းလိဝ်ၼႆႉယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈၶၼ်ၵေလႈ မိူင်းလိူဝ်းယိပ်းတိုဝ်းတီႊမူဝ်ႊၶရေႊသီႊၸဝ်ၼႆႉ လၢင်ႉလႆႈ ႁူင်သၢင်ႈၸၢတ်းဝႆႉလၢႆးပၢႆးမိူင်း ၵၼ်လိူၵ်ႈၶႄႃႇၸေႃႈ ၸႂ်ႉၶႄႈလုမ်းၽႆႇပႃႇတီႊၵၼ်လႆႈပဵၼ်လူင်ပွင်ၵိုင်ႈၽွင်းငမ်းၶလႈ လုမ်းပႃႇတီႊယူႇၽၢႆႇၶတ်းၶိုၼ်းၸဵင်ႈဝႆႉၸၢတ်းၶၼ်ႉယဝ်ႉ။

ပဵၼ်သေမိူင်းလဵၼ်ႈၵႃႈၸႃႈၵမ်တူဝ်ၸဵင်ၶၼ်ႉ မီးပႃႇတီႊလႆႈပဵၼ်လူင်ပွင်ၵိုင်ႈၽွင်းငမ်းၶလႈ ပႃႇတီႊၽၢႆႇၶတ်းၶိုၼ်းၸဵင်ႈဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ လုမ်းၶတ်းၶိုၼ်းၵႂႃႇလၢင်းမီးတၢင်းၶမ်လူင်ယူႇယဝ်ႉ။ ၸႂ်ႉၸွင်ႈ လၢႆးပိူင်ၵေႃႉပိူင်ႉတီႊမူဝ်ႊၶရေႊသီႊၼႆႉ လွင်ႈၶတ်းၶိုၼ်းၼႆႉ လီလႆႈပဵၼ်ၶၼ်ႉႁႃလၢႆးတၢင်းတၢင်ႉၵၼ် သေ ၶၢႆႈၸႂ်ၶတွၺ်း (Alternative Solution) ၶၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၵၼ်ၶႂ်ႈဝူၼ်ၶတေႃ မိူၼ်ၶၼ်ႉဝူၼ်း ပႃႇတီႊပဵၼ်လူင်ပွင်ၵိုင်ႈၼႆႉ ၸၢတ်းၽိတ်းယဝ်ႉၼႆသေၶလႈ ပေႃးတေထတ်းသၢင်ၶတ်းၶိုၼ်းၵိုင် တေလႈမီးလၢႆးတၢင်းၵၼ်ထၢင်ႉဝူၼ်းတေမၢၼ်ႈမၼ်ႈၶၼ်ႉသေ လႈတၢင်ႉၶႄလွမ်းၶၼ်ႉယဝ်ႉ။ သင် လိူဝ်ႉဝူၼ်း ၵမ်ႉလီႉလမ်းၶႄလႈတၢင်းတၢင်ႉၵၼ်ၶၼ်ႉၶၼ်သေ တွပ်ႉထိင်ၶတ်းၶိုၼ်းၼႆႉၵိုင် မၼ်းၵမ်ႉမၼ်ႈလၢႆးၶတ်းၶိုၼ်း ၵမ်ႉမၼ်ႈဝွင်ႉတီႊမူဝ်ႊၶရေႊသီႊၶၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွင်ႈတွပ်ႉထိင်ၶတ်း ၶိုၼ်း ၵဝ်ပႃးလၢႆးတၢင်းတၢင်ႉၵၼ်လီႉၶႄပႃးလွမ်းၶၼ်ႉႁွၼ်ႉ လၢင်ႉမၼ်ႈဝွင်ႉသေ မႃးပဵၼ်ၵၼ် ၵမ်ႉၵမ် ၼွႆႉလၢႆးပၢႆးမိူင်းတီႊမူဝ်ႊၶရေႊသီႊမိူင်ႉႁိမ်းၶၼ်ႉလႈယဝ်ႉ။ ပေႃးၵမ်ႉၶၼ်ၶတေႃ ၸႂ်ႉၶႄႈ ပႃႇတီႊၵၼ်လႈပဵၼ်လူင်ပွင်ၵိုင်ႈၶလႈ ပႃႇတီႊယူႇၽၢႆႇၶတ်းၶိုၼ်းၸဵင် လၢင်းၵႂႃႇၵႂႃႇပေႃႉပဵၼ်လွင်ႈလၢႆး ပၢႆးမိူင်းတၢင်းတိုၵ်း (Political Deadlock) ၶၼ်ႉသေ မိူၼ်ၵၼ်တၢင်းၸၢတ်းႁႃလၢႆးလဵၼ်ႈၵႃႈၸႃႈ ၵမ်တူဝ်ၸဵင်ၶၼ်ႉႁူၺ်း။ မိူဝ်းလဵၼ်ႈၵႃႈၸႃႈၵမ်တူဝ်ၸဵင်ၼႆႉ ပႂ်ႉငွင်ႈၶွႆးပိုၼ်းယူပ်းယွမ်းၶၼ်ၶၼ်ဝႆႉယူႇ တႃႇသေႇၶၼ်ႉယဝ်ႉ။

ပၢၼ်မိူဝ်းပႆႇထိုင်သိုၵ်းၵမ်ႉၽႄႇ (လုမ်းၾႃႉ) ပွၵ်ႈသွင် မိူၼ်းမိူဝ်း (AD-1918-1933) ၼၼ်ႉၶၼ်ႉ မိူဝ်းၵိုၼ်ႉမၼ်ႈ (မိူဝ်းၼႆႉပဵၼ် Federal Republic of Germany) ၼႆႉ ယၢမ်းပဵၼ် မိူင်း "လွမ်လိူင်းဝႆႉမႄႈ) Weimar Republic ၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။ မိူဝ်းပၢၼ်ၶၼ်ႉ ယွၼ်ႉဝႃးၸဵင်ၵမ်ႉလွမ်း လၢႆးတၢင်ႉၼိင်ႉၶတ်းၶိုၼ်းၵၼ်မၼ်ႈဝွင်ႉ ၵၼ်ၵဝ်လၢႆးတၢင်းတၢင်ႉၵၼ်လီႉလမ်းၶႄပေႃးလွမ်းဝႆႉ ၶၼ်ႉၶလႈ မိူၼ်တၢင်းႁူႉလႈၵမ်ႉၵမ်ပၼ်ၼိုင်းလဵၼ်ႈၵႃႈၸႃႈၵမ်တူဝ် "ၼိတ်ႉတလိူဝ်ႉ" ၽိုတ်းပေႃႈ မႄးၶၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပၢၼ်မိူဝ်းလိူဝ်ၼႆႉ မိူဝ်းၽွင်းၽိုတ်ႉတၶရ ၵိုၼ်ႉမၼ်ႈ (Federal Republic of Germany) ယိပ်းတိုဝ်းလၢႆးပိူင်ပၢႆးမိူင်း ပႃႇလီမၼ်ႇတီႊမူဝ်ႊၶရေႊသီႊ (Parliamentary Democracy)

ဝံ.ၶလး လူင်ပွင်ၵိူင်းၶဝ် ၵၢင်းလံးၶၢမ်,တင်းလွင်းၶတ်းၶိုဆ်းဆၼ်.ႁူးၶၢဝ်းယၢမ်းဝံ.ယဝ်.။ ဆင်,ၸိူဝ် ပေႃးတေၶဝ်းလံးလွင်းယူပ်းယွမ်းလံႃးၶတ်းၶိုဆ်းဆၼ်. ၼႂ်းပိူင်မီးၸွတ်,ၽွတ်းဝၢၼ်းမိူင်း (Constitution) ၶဝ်ဆၼ်. ပူင်တမ်းတွၼ်းမံၢဝံ.ၵၼ်ၸိုင်းယူ,။ တွၼ်းမံၢ (Section) ဆၼ်.ဝႃးဝံ.ၼၼ်. မိူဝ်းပံ,ပူတ်းလူင်းလွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင် (Prime Minister) ၶလးလူင်ပွင်ၵိူင်းဆၼ်. လုမ်းယူ,ၽံၢ,ၶတ်း ၶိုဆ်းၶဝ်ၼၼ်. တေလံးလိူၵ်းတၢင်,ၶဆပႃးဝံ.လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၶလး လူင်ပွင်ၵိူင်းၵၼ်ၶဝ်ၵမ်.ထိမ် ဝံ.ဆၼ်.ဝႃးၼၼ်ယဝ်.။ ပေႃးၵမ်,လိူၵ်းတၢင်,ပၼ်ဝံ.လံးဆင်,ဆၼ်ၵိူင် ၵမ်,မီးၵၢၸၢင်.ပူတ်းလူင်း လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၶလး လူင်ပွင်ၵိူင်းၵၼ်တိူၵ်.ယိပ်းမိူင်းဝံ.ဆၼ်.လံးလူးႁွၼ်,။ လွၵ်းလံႃးၵီတ်း သၢင်းၼၼ်.ၵမ်း ပီၼ် (Constructive Non-confidence) (အပြုသဘောအယုံအကြည်မရှိအဆို) လံႃးတဝ်.ၶိင်,ၶတ်းၶိုဆ်းလွင်းလီၼၼ်ဆၼ်.ယဝ်.။ လံႃးၵိူဝ်.ၼၼ် ၵင်,ပီၼ်လံႃးၶတ်းၶိုဆ်းလွင်းၵၢၼ် ပံႃးမိူင်း ၵၼ်မီးတၢင်းယိူင်းၵၢၼ်းလီဆၼ်.သေ ပႃးသၽေႃးတႃ,မူၼ်.ၶမးပီၼ်လွင်းလီဆၼ်.ယဝ်.။

ပေႃးဝႃးတေယိူင်းၵၢၼ်းပူၵ်းတင်းလံႃးပိူင်တီႇ,မူဝ်,ၶရေ,သီ,ယဝ်.ၼၼ်ၵိူင် ယင်းလူဝ်,လံး ၽၢၼ်,သၢင်းဝံ.ပၼ် လံႃးပိူင်ၵၼ်လုမ်းယူ,ၽံၢ,ၶတ်းၶိုဆ်းၶဝ်ဆၼ်.လံးမီးၵိင်းသေ လုၵ်းမၼ်းၼိူင်,ၵိုမ်း လံးလွမ်းၼိူင်းၸၢင်,ပၵ်းပိူင်ဆၼ်.ယူ,ယဝ်.။ ဝံ.ၸိူင်းလုမ်းၶတ်းၶိုဆ်းၶဝ်လံးမီးဝံ.ဆၼ်. မိူၼ်ဆင်,ပၼ်ၶဝ် ၵၢပ်,ထၢမ်းဝံ.ပုၼ်းၽွၼ်းလူင် တႃ,တေဂုမ်းထိင်းလူင်ပွင်ၵိူင်း ၵၼ်လံးၽွင်းငမ်းမိူင်း ယႃ,ၼိူင်းလံး ပီၼ်ႁူႃ,လူင်ပွင်ၵိူင်းၵဝ်းၵႃ,ဆႃ,ၵိမ်တူဝ်ဆၼ်.ယဝ်.။ ပီၼ်ပိူင်ၽၢင်ၵၢင်းလံႃးၵၵ်းၶၽၵႃ,ဆႃ, ၽွင်းငမ်းမိူင်းဝံ.ဆၼ်.လူးႁွၼ်,ယဝ်.။ လူဝ်,လံးၽၢင်.သတီဆၼ်.ၶတ. မူ,လုမ်းၽံၢ,ၶတ်းၶိုဆ်းၶဝ် ၼၼ်. တေလံးၵဝ်လွင်းလီ (ၵမ်,ဆၼ်) ၵီ.ၵမ်းၶဆပႃးလံႃးတၢင်းတၢင်,ၵၼ်ဆၼ်.သေ တွပ်,ထိင် ၶတ်းၶိုဆ်းႁူႃ,ဆၼ်.ယဝ်.။

လုမ်းယူ,ၽံၢ,ၶတ်းၶိုဆ်းၶဝ်ၽံၢ,ပႃးဆမ်ၼၼ်. ၵီတ်းသၢင်းယိူင်းလူး တႃ,တေလံးၵိင်းပွင် ၵႃ,ဆႃ,ဆၼ်.ယဝ်.။ ၵၼ်လုမ်းယူ,ၽံၢ,ၶတ်းၶိုဆ်းဆင်,ၵၼ် လူဝ်,လံးၵွၼ်လူင်.လိၵ်းတီးၵၢၼ်ပံႃး မိူင်းဝံ.ဆၼ်. ၵမ်,ထုၵ်,လီပီၼ်တႃ,ၶတ်းၶိုဆ်းဆၼ်.ၵၼ်လီဝ်ႁူၺ်း။ ဝံႃးသေၶဝ်ၸွမ်းၶတ်းပူတ်း လူင်းပီတ်းလူင်ပွင်ၵိူင်းယဝ်.သေ ပေႃးၶဝ်လံးၶိုဆ်းပီၼ်လူင်ပွင်ၵိူင်းမႃးၶိုဆ်းၼၼ်ၵိူင် ၶဝ်တေၸူမ်း ၵၼ်ၵီတ်းသၢင်းသင်လံႃလံႃၼၼ်ဆၼ်. ထုၵ်,လံးလူင်.လိၵ်းလံးၵွၼ်ၵၼ်ဝံ.ယူ,ယဝ်.။ ပေႃးၵမ်,ဆၼ်ၶတ. ၶဝ်လံးပီၼ်လူင်ပွင်ၵိူင်းမႃးၵေႃး ၵမ်,ၼိူင်,ၵိုမ်းလံးၶၢဝ်းၸိူင်၊ လွင်းၸွင်.ၶမ်သုၵ်.သၵ်.လံႃၵိူဝ်.လံႃမိဝ်း ၵေႃး တေလံးၸူပ်.ထူပ်းရႃးယဝ်.–ၵၼ်ဝႃးဆၼ်. ပေႃးတူလုံးၶိုဆ်းပိုဆ်းဝၢၼ်းလင်မိူင်းလုမ်းၽႃ. ႁဝ်းၼၼ်. တေလံးႁၼ်ၵမ်,ႁၢင်.ယဝ်.။ ပိူဝ်းဆၼ်ၶလး ဆင်,ၸိူဝ်လံႃးပိူင်ၵုပ်.ပိူင်,တီႇ,မူဝ်,ၶရေ,သီ, တေၼိူင်,ၵိုမ်းၶလး ၼိူင်းပေႃးပီၼ်ၵၼ်ၵမ်.ၵိမ်လံးၼၼ်ဆၼ်. ၵဝ်လွင်းလီသေၶတ်းၶိုဆ်း (ၵမ်,ဆၼ်) ၵီ.ၵမ်းၶဆလံႃးတၢင်းတၢင်,ၵၼ်ပႃးလွမ်းသေၶတ်းၶိုဆ်းၼၼ်. ပီၼ်လံႃးၵျၢင်.တၢင်းၵမ်တီ,မူဝ်, ၶရေ,သီ,မႃးၵၼ်ၸိုင်းယူ,ယဝ်.။

ဂဆ်သွင်
လူင်ပွင်လိုင်းဂူဆ်းမိုင်း
အခဆ်ဂူဆ်းမိုင်းပီဆ်လဝ်းဖွင်းငမ်းတာ့ဂူဆ်းမိုင်းတာင်းလော်
Government of, by, for the People

"လူင်ပွင်လိုင်းကာဆ်ဝါးဆံ. တေလံးပီဆ်လူင်ပွင်လိုင်းကာဆ်ဂူဆ်းမိုင်းပီဆ်လဝ်းဖွင်းငမ်းတာ့ဂူဆ်းမိုင်းစဝ်ဆဆ်.ကိူဝ်း" ဆံ လွမ်လိုင်းမိုင်းကာမေ,ရိဂဆ်, ဢ်ီ,ပဂျ,ဂှ်မ်,လိဆ်းစုဆ်း (Abraham Lincoln, AD 1809-1856) ယာမ်းမွက်,လာတ်းဆုံးဓေးပူင်ဂှာမ်းမိုဝ်းပိ AD-1863 ဆီးဆဆ်.ဆင်,ဆံ ယဝ်.။ ဓေးဆံ.ဆံ. ပီဆ်ဆင်,သဖေ့းတိ,မှုဝ်,စရေ,သိ, ကာဆ်လာ.ငတ,ရှိုဝ်းရှိုင်းမုးဆုံးပါဆ်မိုင်း ဂရိက်.စဝ်လိုဝ်းဆဆ်.ယဝ်.။ ဓေးငဆတာင်း ကာဆ်လွမ်လိုင်း "လိဆ်းစုဆ်း" လိ.လမ်းငဆဆဆ်. ပေးလိ်က်,ငဖတူရ်ာလိုင် မိးဝံ.သာမ်တွဆ်းယူ,ယဝ်.။ လူင်ပွင်လိုင်းဂူဆ်းမိုင်း (Government of the People)၊ ဂူဆ်းမိုင်းပီဆ်လဝ်းဖွင်းငမ်း (Government by the People)၊ ဖွင်းငမ်းတာ့ဂူဆ်းမိုင်း (Government for the People) ဆံယူ,ယဝ်.။

ကာဆ်ဝါး "လူင်ပွင်လိုင်းဂူဆ်းမိုင်းပီဆ်လဝ်းဖွင်းငမ်း" ဆံဆဆ်. တာမ်တူဝ်ဂူဆ်းမိုင်းစဝ်စဝ်းပုးလွမ်းငလးသင်၊ ကာဝ်ဖူးတ်ီဆ်းတာင်တူဝ်စဝ်းပုးလွမ်းငလးသင်၊ လံးစဝ်းပုးမိးဝံ.တိးကုပ်.ပိုင်,ဖွင်းငမ်းဆဆ်.ယူ,ယဝ်.။ ပဆ်ရှိုးဂူဆ်းမိုင်းစဝ်လံးတူင်.ဆိုင် ပုးဆုံးစုာင်,ဂါဆ်ပါးမိုင်းလွတ်းလွတ်း လိ်ဝ်းလိ်ဝ်းဆဆ်.ယူ,ယဝ်.။ ဂူဆ်းမိုင်းစဝ်ဝံ.ဖူးတာင်တူဝ်သေ စဝ်းပုးစွတ်,ဖွတ်းရှာင်းဂှ်ဆ်းလွမ်း တိးလူင်ပွင်လိုင်းဝံ.ဆဆ်.ငလး မ်ီဆ်းမိုဝ်းဖူးတာင်တူဝ်စဝ်ဂွင်လင်လိမ်းပ်ီတ်းဂင်လို်ဂူဆ်းမိုင်းဂူ့ဆဆ်. လူင်ပွင်လိုင်းဆံ. လာင်းပီဆ်မုးလဝ်းကာ့ဆေ့ဂ်ီမ်တူဝ်ဆဆ်.ယဝ်.။ ပိုဝ်းဆဆ်ငလး တာ့ရှိုးဂူဆ်းမိုင်းတာင်းလော်စဝ်ယိပ်းဂမ်လံးဆဆ်. ရှိုးဂင်လို်ဂူဆ်းမိုင်းစဝ် လံးဂူ့ရှူမ်,ငမ်းဝံ.ဆုံးလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်း လံးဆဆ်.ဆံ. ပီဆ်လွင်းတာင်းကာဆ်ဆိုက်.စမ်,လမ်,လွင်း ကာမ်,မီးကာမ်,ပီဆ်ဆဆ်.ယဝ်.။

သုဆ်,လံးသုဆ်,ပီဆ်ဂူဆ်းမိုင်းလံးစဝ်းပုးဆုံးဂါဆ်ပါးမိုင်း
Political Participation Right

တာ့ရှိုးပါးမိုင်းတိ,မှုဝ်,စရေ,သိ,ဆိုဆ်းသာင်.လဆ်.သုင်မုးလံးဆဆ်. ပဆ်ရှိုးဂူဆ်းမိုင်းမိး သုဆ်,လံးသုဆ်,ပီဆ် စဝ်းပုးရှုမ်းရှမ်းဆုံးပါးမိုင်းဆံ ပီဆ်တိးလမ်,လွင်းသုတ်းယဝ်.။ တာ့ရှိုးမိးပုဆ်းပင်း ဖွဆ်းလိဂူဆ်းမိုင်းဆဆ်. လူဝ်,ပဆ်ရှိုးစဝ်စွတ်,ဖွတ်းရှာင်းဂှ်ဆ်းလူင်ပွင်လိုင်းဆင်,ဂင်လို်စဝ်ဆဆ်. ယဝ်.။ ဆုံးမိုင်းလုမ်းဖှ့ဆုံးဝဆ်းမိုဝ်းဆံ.ဆံ. လွက်းလံးပိုင်ဖှာင် ကာဆ်ဂူဆ်းမိုင်းလံးရှမ်းပုးဆုံး ပါးမိုင်းဆံ. မိုဆ်ဂဆ်ဖင်,ဖ်ီတ်.တင်းသိင်းကာမ်,လို်း။ ပိက်,ပိုင်းဂဆ်ဝံ.ယူ,။

ၵပ်းပၢၼ်ပီမိူင်းၶူဝ်ပၢၵ်ႇ 20 ၼႆႉ မိူင်းႁူးမိူင်းၸဝ်ပိုတ်ႇၾုၺ်ႇလႆႈတၢင်းပၼ် တၢႇၶႂ်ႈႁူၼ်း မိူင်းလႆႈၸဝ်ႈပႃးၼႂ်းပႆႇမိူင်းၼၼ်ႉဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ႁူလ်းၼေႃႈမိူင်းၵမ်းၽွင်းၼႆႉ ပၼ်ၶႂ်ႈႁူၼ်းမိူင်းလႆႈၸဝ်ႈပႃး ၼႂ်းပႆႇမိူင်းၼၼ်ႉယူႇၼႆႉၵေႃးၵမ်ႇၵူၺ်ႇၶူမ်ႇငမ်းၼိူဝ်လူင်ပွင်လိူင်းလႆႈ။ ပေႃးပီၼ်ၼၼ်လိူင် တီႈမူဝ်ႇၸေႃႈသီႇ ၵၼ်ဝႃးၼၼ်ႉၵေႃး ၵမ်ႇမီးတီႈပွင်ႇသင်ယဝ်ႉ။ ပေႃးဝႃးသုၼ်ႇႁူၼ်းမိူင်း ၵၼ်လႆႈၸဝ်ႈပႃးၼွႆးၵၢၼ် ပႆႇမိူင်းလၼ်ႉသင်ႁွၼ်ႇ၊ တီႈမူဝ်ႇၸေႃႈသီႇလင်ႇတေလၼ်ႉသင်ၸိုၼ်းလွမ်းယဝ်ႉ။ လွင်ႈလႆႈပၼ်ႁူၼ်း မိူင်းၸဝ်ႈပႃးၼၼ်ႉ မၼ်းပီၼ်ၵၼ်တိုၼ်းၵိုၵ်းၶူမ်းလွမ်းလႆႈပိူင်တီႈမူဝ်ႇၸေႃႈသီႇမႃးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွင်ႈၵၼ်ဝႃးပၼ်ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်လႆႈၸင်ႈၸၢမ်ႇလိူၵ်းၵဵဝ်း တၢႇၸွတ်ႇၽွတ်ႈလူင်ပွင်လိူင်ႈၼၼ်ႉၶလႈသင်၊ ၵမ်ႇၼၼ် ၸဝ်လႆႈၵဝ်ၽူးၵေႃးမီးၼမ်ႉၵတ်ႉၵိုင်ႇထိူၵ်းၼၼ်ႉ တၢင်ႇၼိုၼ်းၽွတ်ႈပီၼ်လူင်ပွင်လိူင်း ၼၼ်ႉၼႆႉ ပီၼ်လွင်ႈၵၼ်ဝႃး ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်လႆႈၸဝ်ႈပႃးၼႂ်းပႆႇမိူင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လႆႈၼႆႉ တေလႆႈဝႃး ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ် လႆႈၸဝ်ႈပႃးတီမ်ထူၼ်းယဝ်ႉၵႃႈ–ၼႆႉၵေႃး ပႆႇထိူၵ်းဝႃးလူးႁွၼ်ႇ။ ႁူၼ်းမိူင်းၼႆႉ လူဝ်ႇလႆႈမီးလႆႈၵၼ်ယိပ်းၵမ်ၶူမ်ႇငမ်းၼိူဝ်လူင်ပွင်လိူင်းၼၼ်ႉဝႆႉလႆႈသေပိူင်သေလႆႈႁွၼ်ႇယဝ်ႉ။ ပေႃးၼၼ်လင်ႇတေၸွတ်ႇၽွတ်ႈလႆႈ လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်း ၵၼ်ႁူၼ်းမိူင်းလႆႈၸဝ်ႈပႃးၽွင်းငမ်းၼႆႉ ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လင်ႇတေပီၼ်လႆႈပိူင်မိူင်းတီႈမူဝ်ႇၸေႃႈသီႇယဝ်ႉ။

ၵၼ်ဝႃးႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်လႆႈၸဝ်ႈပႃးၼႂ်းပႆႇမိူင်းၼၼ်ႉ လၢင်းမီးပိူင်ၽၢင်ၸၢင်းလႆႈပိူင်ဝႆႉယူႇ။ ၵၼ်ၽူးတၢင်တူဝ်ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၸၢမ်ႇလိူၵ်းၸိုၼ်းပီၼ်ၶလး လိူၵ်းၵဝ်ၵေႃႉမီးၼမ်ႉၵတ်ႉသၢင်ႇထုၵ်ႇ တၢင်ႇပီၼ်ၼႆႉၼၼ်ႉ ပီၼ်ပိူင်ၽၢင်ၸၢင်းၵၼ်ၼိူင်းယဝ်ႉ။ ပေႃးၵမ်ႇၵိူၵ်းပေႃႈလသီႇ၊ ၵမ်ႇၼၼ် ၵမ်ႇၽွမ်ႉလႆႈၵွႆလွင်ၼႄတ်းသၢင်းလူင်ပွင်လိူင်းၼႆႉလိူင် ၸွမ်းၸတ်းၶၼၵၢင်ၵွႆလွမ်းလွၵ်းလႆႈၵတ်းယီၼ် ၼၼ်ႉလႆႈယူႇယဝ်ႉ။ ၵၼ်ၼီတ်းပၢင်ပွႆးၸွမ်းၸတ်းၶၼၵၢင်ၵွႆလႆႈၵၼ်ဝႃးၼႆႉ ပီၼ်ပိူင်ၽၢင်ၸၢင်း ၵၼ်ဝႃး ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်လႆႈၸဝ်ႈပႃးပႆႇမိူင်းလႆႈၼိူင်းၼႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွင်ႈၸွမ်းၸတ်းၶၼၵၢင်ၵွႆ ၼႆႉ ၵူႇၶူမ်ႇငမ်းမၼ်းၼိူဝ်လူင်ပွင်လိူင်းၼၼ်ႉတၢၼ်ႉတၢၼ်ႉမၼ်းယူႇယဝ်ႉ။ ၵၼ်လႆႈပီၼ်မႃးၼွႆး မိူင်းၽွမ်ႉၶူမ်းမိူင်းမၢၼ်း 1988 ၼၼ်ႉလွႆ၊ ၵၼ်ပီၼ်မိူင်းၸွမ်ႇမိဝ်ႇၼီတ်ႉ မိူင်းယူႇရူပ်ႉပွတ်းၵွၵ်ႇ၊ ၸဝ် မိူင်းၵျၼ်ႇၵေႇရီႇ၊ ပူဝ်ႇလိၼ်ႇ၊ ၵျူဝ်ႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၸရိၵ်ႉတိၵ်ႉ၊ ၶျၵ်ႉႁူဝ်ႇသလူဝ်ႇဝၵ်ႉၵီးယႃး၊ ရူဝ်ႇမေးၼီးယႃး၊ ပူႇလ်ၵေးရီးယႃး မိူဝ်ႈပီ 1988–1989 လိူဝ်းၼၼ်ႉလွႆ၊ မိူင်းဢိၼ်ႇတူဝ်ႇၼီး သျႃး 1997–98 ႁူၼ်းမိူင်းလုၵ်ႉတိုၼ်ႇၸွမ်းၸတ်းၶၼၵၢင်ၵွႆမႃးၶလး ဝႆႉလိုၼ်းမႃးၽိဝ်ႁူႇလၼ်ႉ တၵ်းယွၼ်းၶႂ်ႈလိၵ်းလႆႈပၼ်လႆႈပိူင်ပႆႇမိူင်းၼႆႉၼၼ်ႉလွႆ ပီၼ်ၵၼ်လီႉၶလွင်ႈဝႃး ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်ႈပႃး ၼွႆးၸၢင်ႇၵၢၼ်ပႆႇမိူင်းၼၼ်ႉၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။

မိူင်းလိူဝ်းၵၼ်တီႈမူဝ်ႇၸေႃႈသီႇႁိူဝ်ႈႁိူင်းၸဝ်ၼၼ်ႉ တီႈလွင်ႈၵၢၼ်ၵၼ်လူင်ပွင်လိူင်းၸဝ်ၼီတ်း သၢင်းၵူႇႁူလ်းၵေႃးလႆႈယူႇၼႆႉသေတၢႇ ၸဝ်ဝႆႉလႆႈၼီတ်းလၼ်ႉသင် ၵၼ်ယုၵ်ႉယွင်းပၼ်ၶႂ်ႈႁူၼ်းမိူင်း လႆႈၸဝ်ႈပႃးၸၢင်ႇၵၢၼ်ပႆႇမိူင်းဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လႆႈၼီတ်းၼၼ်ႉလမ်း ပီၼ်လႆႈၵၼ်ဝႃး ၵပ်ႉတင်း ၵိပ်းၵဝ်ၵၢင်ၵွႆႁူၼ်းမိူင်းတင်းလႆႈၸဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵၼ်ပီၼ်မိူင်းၸဝ်ႈလုမ်းယူးရူပ်ႉ (European Community) ၸဝ်တေတီႇပ်းတတ်းလူင်းလႆႈမိုဝ်းလိၵ်ႈၶူမ်းမႆႇ မိတ်ႉသ်ထရိၵ်ႉ (Mastricht Treaty)

ဢၼ်ႁ မိူင်းမျၢၼ်ႈ,သိတ်းငလႈ တိင်းမၵ်ႉၶဝ်ဢၼ်ႉ ၼွတ်းပၢင်ၵပ်ႉတုင်းၵဵပ်းၵၢဝ်ၵၢင်လွႆႇၵူၼ်းမိူင်းၶဝ် သေ ၵၢဝ်ၶေႃးတိပ်းတတ်းႁူၺ်,ယူႉ,ယဝ်ႉ။ မိူၼ်ဢၼ်,ဢၼ်ဢၼ်,ၵဝ်, မိူင်း "ၶေႃ,ဝူၺ်း" ဢၼ်ႉ မိူဝ်းၵၢင်းတေၶဝ်းပႃးၸွႆးလုမ်းမိူင်းယူႉ,ၺႃပ်ႉၶဝ်ဢၼ်ႉ လူင်ပွင်ၸိုင်းၶဝ်လႂ်းၶတ်းလွႆလႂ်ပွၵ်းလႂ်ၵမ်း သေ ၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်သမ်ႉၵၢမ်,ၼပ်ႉၶၢမ်, ၵၢမ်,ၽွမ်ႉလွမ်းငလႈ ယၢမ်းလႂ်းလူႉလႂ်းၵိုတ်းမေႃးလႂ်ၵမ်း သေယဝ်ႉ ဝႂ်းလိုၼ်းမေႃးၵေႃး လႂ်းၵၢဝ်ၵၢင်လွႆႇၵူၼ်းမိူင်းတိပ်းတတ်းယဝ်ႉသေ လင်,ၶဝ်းပႃးလွမ်းႁူၺ် ဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းၽွမ်ႉၸူမ်းမိူင်းမၢၼ်းဢၼ်ႉသမ်ႉ မိူဝ်းၼိုၼ်းၶဝ်းပႃးၸွႆးလုမ်းမိူင်းၵၢမ်,ၸိူင်းၵိူင်းလပ်း ၽႅၢ,လွႆ (non-alignment) ၶဝ်မိူဝ်း 1992 ဢီးဢၼ်ႉ လုမ်းငတ,တင်းလွင်းဢိမ်သဝ်းဝၢၼ်းမိူင်း (SLORC) ဢၼ်ႉတိပ်းတတ်းသေ ၼွတ်းသၢင်းၶဝ်းပႃးႁူၺ်,ၼႃးၵူၺ်းငလႈ ပေႃးႁူၺ်,တိၵ်းၸိူင်းၵၼ်တူၺ်း တင်းၵၢၼ်လၢတ်းမေႃးဢၼ်ႉဢၼ်ႉ လႂ်းၼၼ်ဝူၺ်းလွင်းၵၢၼ်ၵူၼ်းမိူင်းလႂ်းၶဝ်းပႃးၸွႆးၵၢၼ်ပႂ်းမိူင်းဢၼ်ႉ ပၵ်,ပိူင်းၵၼ်တၢၼ်,ၸိုဝ်ဢၼ်ႉ လႂ်းႁူႉ,ၼၼ်ယူႉ,ယဝ်ႉ။

မိူင်းၵမ်းၽွင်းဢၼ်ႉ ၵႂ်ႉယၢမ်းတမ်းပိူင်ဝူၺ်း ၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်ထုၵ်,လီလႂ်းမီးဢမ်ႉၵတ်ႉ ၵၢၼ်ၵိူင်, ထိူၵ်းဢၼ်ႉႁွၼ်ႉ, လင်,ၵိူင်,လီၶဝ်းပႃးၸွႆးၵၢၼ်ပႂ်းမိူင်းဢၼ်သေ ၼႃမ်းတတ်းဝႂ်ႉၵေႃးမီး။ တီးငတ.မၼ်း ဢၼ်,ၸိုဝ်ၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်ပေႃးတေမီးဢမ်ႉၵတ်ႉၵၢၼ်ၵိူင်,ထိူၵ်းမေႃးဢၼ်ႉ ပၼ်ႁႂ်းၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်လႂ်းလီပ်း ၼွၼ်း ၵၢၼ်ၶဝ်သူင်ဢၼ်ႉငလႈသင်၊ ပၼ်ၶဝ်လႂ်းပူၵ်းတင်းလုမ်းပႂ်းမိူင်းငလႈ လႂ်းလီပ်းၼွၼ်းပႂ်း ဝူၼ်ႉၼၼ်၊ ပႂ်းၼပ်ႉၼၼ်ၽႅၢ,ၵၢၼ်မိူင်းလွတ်းလီဝ်းလီဢၼ်ႉသေငလႈသင် လိူဝ်းဢၼ်ႉပိၼ်ပုၼ်းၽွၼ်း လူင်ပွင်ၸိုင်းၵမ်းလီဝ်ယဝ်ႉ။ ၵၢမ်,ထုၵ်,လီၵၢဝ်လွင်းၵၢၼ်ဝူၺ် ၵူၼ်းမိူင်းဢၼ်ႉပႂ်,ၵိူင်,ငၢမ်,မီးဢမ်ႉၵတ်ႉ တိမ်ထူၼ်းလႂ်းဢၼ်သေ ၶၼႃ.သီးပၵ်တ်းသိၼ်းတၢင်းတႃ,ၵူၼ်းမိူင်းၶဝ် လႂ်းၶဝ်းပႃးၸွႆးၵၢၼ်ပႂ်းမိူင်းဢၼ်ႉ။ ၵၢၼ်ဢၼ်ႉ ပိၼ်သိၼ်းသႂ်သၽေႃးတၢင်းယိုၼ်းၼပ်ႉလူင်ပွင်ၸိုင်းတီႈ,မူဝ်ႈ,ၶရေႈသီႈ,ၶဝ် ဝႂ်ႉဢိူဝ်လွင်း တႃ,ႁူဝ်းၵူၼ်းမိူင်းၶဝ် လႂ်းၶဝ်းပႃးၸွႆးၸၢင်,ၵၢၼ်ပႂ်းမိူင်းလႂ်းဢၼ်ႉယဝ်ႉ။

ၽွၼ်းလီၵူၼ်းမိူင်း
Public Interest

"လူင်ပွင်ၸိုင်းၵူၼ်းမိူင်းၵုပ်ႉပိူင်,ၽွင်းငမ်း တႃ,ၽွၼ်းလီၵူၼ်းမိူင်း" ဢၼ်ဢၼ်ႉ–ၽွၼ်းလီ ၵူၼ်းမိူင်းၵၢၼ်ဝူၺ်ဢၼ်ႉ ၵၢမ်,ထုၵ်,ၼၼ်ထိုင်ပႂ်းမၢၵ်းမီးဢၼ်ႉၵၢၼ်လီဝ်ၵူၺ်း။ တႃ,ႁႂ်းလၢတ်းပၢၼ် ၽဝေၵူၼ်းမိူင်း မီးလွင်းထၢင်,ၼၢင်း မီးတၢင်းမူၼ်းသိူဝ်းဢၼ်ႉ ၶွၵ်းသေပႂ်းမၢၵ်းမီးဢၼ်ႉ ယင်းမီးထိင်း ၵၢၼ်လူဝ်,တင်းဢမ်လူးႁွၼ်,ယဝ်ႉ။ ဢၼ်,ၸိုဝ်လၢတ်းပၢၼ်ၽဝေၵူၼ်းမိူင်း လႂ်းမီးတၢင်းၵတ်းယိၼ် ၼိၼ်ႉၶွၼ်းထၢင်,ၼၢင်းမူၼ်းသိူဝ်းလႂ်းဢၼ်ႉ တၢင်းဝူၼ်ႉၼပ်ႉၼၼ်ထိုင် "ၵျွၼ်,လွၵ်ႉ" (John Locke, AD 1632-1704) တိမ်းဝႂ်ႉဢၼ်ႉ လႂ်းလီပ်းၼွၼ်းႁူႉ,ၼၼ်ဢၼ်,ဢၼ်ယူႉ,ယဝ်ႉ။

တႃ,ႁႂ်းလူင်ပွင်ၸိုင်း ၵုပ်ႉပိူင်,ၽွင်းငမ်းပၼ်ၽွၼ်းလီၵူၼ်းမိူင်းႁူးၵေႃ,ဢၼ်ႉ တီးၵႃ,ၶေႃ,ၼွင်း ပွင်လူင်ပွင်ၸိုင်းဢၼ်ႉ ၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်မီးသုၼ်,လႂ်းသုၼ်,ပိၼ်မၵ်းၶၢၼ်းၵႃ,ၶေႃ,သေ ၵၢပ်းပၼ်ဝႂ်ႉ ယဝ်ႉ။ သုၼ်,လႂ်းဢၼ်ႉ ပိၼ်သုၼ်,လႂ်းၽိူင်းၽျႃ,(သၽေႃ,ဝ) တိုၼ်းၵၢပ်းပၼ်ၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်ဝႂ်ႉဢၼ်ႉ

ယဝ်ႉ–"ႁၢင်ႈလွၵ်ႉ"ဝႃႈၼၼ်ႉၼႆယဝ်ႉ။ သုၼ်ႇလႆႈၾိင်ႈၾၢႆႇတိုၼ်းၵၢပ်ႇဝႆႉပၼ် (Nature Rights) ၼၼ်ႉလႄႈ တၢင်ႇၵူႈယူႇသဝ်းမီးတူဝ်မီးၵႂၢမ်းလႆႈ၊ လွင်ႈထၢင်ႇႁၢင်ႈလွတ်ႈလႅဝ်း၊ လွင်ႈလႆႈပိုင်ႇၶူဝ်းၶွင် (Life, Liberty and Property) လိူဝ်းၼႆႉ ၶဝ်ႈပႃးဝႆႉယူႇၵၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ "ႁၢင်ႈလွၵ်ႉ" လၢၵ်းၸၼ ၶၼဝႆႉၼၼ်ႉၼႆ။ ၵၼ်ၵၢပ်ႇဝၢၼ်ႇပၢၼ်မိူင်းယၢမ်းမိူဝ်ႈၼႆႉၼႆႉ ႁူင်ႉဝႃႈပိၼ်ၽွၼ်းလီၵူၼ်းမိူင်း (Public Interest) ၼႆၼၼ်ႉၵေႃႈမိူၼ်ၵၼ်ယဝ်ႉ။ သုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ်ၵၼ်ၼႆႉလႄႈ–ပိၼ်သုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ် ငဝ်ႈၶၢမ်ႇပိုၼ်ႉၵူၼ်း ၵၼ်မၵ်းမၼ်ႈဝႆႉၼႂ်းၶေႃႈပိုၼ်ၽေဝ်ႇလွင်ႈသုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ်ၵူၼ်းမိူင်းလုမ်ႈၾႃႉ ၶဝ်ၼၼ်ႉၵမ်းလႅဝ်ယဝ်ႉ။ ပိၼ်သုၼ်ႇ "ၾိင်ႈၾၢႆႇတိုၼ်းၵၢပ်ႇဝႆႉပၼ်" ၼႆၵေႃႈ ႁပ်ႉၶၢမ်ႇဝႆႉတေႃႇ ထိုင်ဝၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႉ။

လွင်ႈသုၼ်ႇလႆႈယူႇသဝ်းမီးတူဝ်မီးၵႂၢမ်း၊ လွင်ႈထၢင်ႇႁၢင်ႈလွတ်ႈလႅဝ်းၸလႄႈ လွင်ႈလႆႈပိုင်ၶူဝ်း ၶွင်–သၢမ်လွင်ႈၼႆႉ ၵိူၵ်းၸွမ်းၵၼ်ဝႆႉၵႂၼ်ႇ လၢင်ႇလႆႈႁူင်ႉထိုၵ်ႈဝႃႈ ၵူၼ်းၵေႃႉၼိုင်ႈ (ၵမ်ႇၼၼ်) ၵူၼ်းမိူင်းတင်းလၢႆၶဝ် မီးသုၼ်ႇလႆႈသေမီးၽွၼ်းလီၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူၼ်ၼင်ႇလူင်ပွင်လိူင်ႈၼႆႉ ႁဵတ်းပၼ်သုၼ်ႇလႆႈၼၼ်ႉၵၼ်ၼိုင်ႈ (ၵမ်ႇၼၼ်) သွင်ၵၼ်သေ သမ်ႉၶႂ်ႈဝႃႈႁဵတ်းပၼ်ၽွၼ်းလီ ၵူၼ်းမိူင်းယဝ်ႉၼႆၼႆႉ ပႆႇဝႃႈထိုၵ်ႈလႆႈလူးၵႂၼ်ႇ။ မိူင်းၼွႆးၵုၼ်ၵေႃးသျူးၵမ်ႈၽွင်းၸလႄႈ မိူင်းၸိုၼ်း ယႂ်ႇထၢၼ်ႈလၼ်ႉသၢမ်ၶဝ်ၼႆႉ မိူဝ်ႈပီ 1993 ၼၼ်ႈၼႂ်းလိူၼ်ႁၢင်ႇ၊ ႁဵတ်းပၢင်ၵုမ်လူင်တီႈမိူဝ်ႈ "ဝီႇယႅၼ်ႇၼႃႇ" ၵိဝ်ႇၵပ်းသုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ်ၵူၼ်းမိူင်းလုမ်ႈၾႃႉၶဝ်ၼႆသေ ယၢမ်းၵႃပ်ႇလၢတ်ႈဝႃႈ *သုၼ်ႇပႃးမၢၵ်ႈမီး (သုၼ်ႇလွင်ႈလႆႈပိုင်ႇၶူဝ်းၶွင်) ၼၼ်ႉႁူဝ်း ပိၼ်ၵၼ်လမ်ႇလွင်ႈထူၼ်ႈသုတ်း ၸလႄႈ လူင်ပွင်လိူင်ႈၼႆႉ ထုၵ်ႇလီႁဵတ်းသၢင်ႈပၼ်ၵၼ်ၼၼ်ႉႁူဝ်း* – ဝႃႈၼႆယူႇ။ မိူင်းလိူဝ်းၵၼ် တီႈမူဝ်ႈၶရေႈသီႈရိူဝ်းရိူင်းဝႆႉယူႇၶဝ်ၸတႃႉဝႃႈ ပေႃးၵုမ်ႇထူၼ်ႈပႃးလေႃးတင်းသၢမ်လွင်ႈၼၼ်ႉၵႂၼ်ႇ လၢင်ႇႁပ်ႉၶၢမ်ႇဝႃႈ မီးၽွၼ်းလီၵူၼ်းမိူင်း (ၵူၼ်းမိူင်းမီးသုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ်) ၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

တီႈၵူဝ်ႉရီႈၶေႃႈပိၼ်ၵၼ်ႇပႃးၵၢၼ်ၵူၼ်း

Social Contract Theory

ၽူႈႁူႉႁၼ်လူင်ႉလိၼ်ႈၶဝ်ၵမ်ႈၽွင်းၼႆႉ ၵဝ်လွင်ႈၽွၼ်းလီၵူၼ်းမိူင်းၼၼ်ႉ ဝႆႉပိၼ်ၵၼ် ၸိုၵ်ႉပႃႇလႃးသေ ႁၢၼ်ႉၵွၵ်ႉတဵမ်ႈၸၼဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ "ရူးသူဝ်း" (Facques Rousseau, 1712-1778) ၵေႃႉပိၼ်ၽူႈႁူႉႁၼ်လူင်ႉလိၼ်ႈၽႅၼ်ႇပႃးမိူင်းၼၼ်ႉဝႃႈ–ၽွၼ်းလီၵူၼ်းမိူင်းၵၼ်ဝႃႈၼႆ။ ပိၼ် ၵၼ်ၵူၼ်းႁဝ်းတွၵ်ႇမွင်းၵူႈလွင်ႈလွင်ႈဝႆႉၼၼ်ႉ–ၼႆယဝ်ႉ။ ၵၼ်တွၵ်ႇမွင်းၵူႈလွင်ႈလွင်ႈၼႆၼၼ်ႉလႄႈ ၶွႆးဝႃႈၽွၼ်းလီပုၼ်ႈပၢင်ႇၵူၼ်းတင်းၼမ် တၢင်ႇမူႇလုမ်းၽိုင်ၵူၼ်းႁဝ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လေႃးၸၼ ၸလႄႈ တၢင်းၶွႆးလႆႈၶွႆးပိၼ်ၵူၼ်းႁဝ်းၵေႃႉလွႆၵေႃႉၼၼ်ႉ ၵၼ်ၵမ်ႇမီးတီႈသုတ်း တီႈယင်ႉတိူၵ်ႈမၼ်းလႆႈ ၼၼ်ႉ လၢင်ႇမႃးတူမ်ႉတိူဝ်ႉၽွၼ်းလီပုၼ်ႈပၢင်ႇမူႇၽိုင်ၵူၼ်းယူႇယဝ်ႉ။ ပေႃးႁဵတ်းၼႂ်းၸၵႃႈၽွၼ်းလီ ၵူၼ်းတင်းၽိုင်ၸလႄႈၵူၼ်းၵေႃႉၼိုင်ႈ ယၢင်ႇၵူႈတူမ်ႉတိူဝ်ႉမိူၼ်ႈၽႅၼ်ႇလွႆၼၼ်ႉၵႂၼ်ႇ လၢင်ႇတေမၵ်းမၼ်ႈဝႃႈ ပိၼ်ၵၼ်ၵူၼ်းႁဝ်းတွၵ်ႇမွင်းၵူႈလွင်ႈလွင်ႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ–"ရူးသူဝ်း" ဝႃႈၼၼ်ႉၼႆ။ လွမ်ႈၼင်ႇၶေႃႈ

ၵၼ်ထိုင် "ၺူးသူဝ်း" ဢၼ်.ဝႃးၼတ.–လူင်ပွင်လိုင်ႈၼႆႉ. တိုၼ်းလႆႈ႐ွ.ပွင်,လွင်ႈႁူၼ်းမိူင်းတဵုႈမွင်း ႁူးလွင်ႈလွင်ႈဢၼ်.ဝႆႉသေ ၵမ်,လူဝ်,လႆႈၶိုၼ်းတွင်ႈထႃမ်ၵိပ်းၵဝ်ၵၢင်ၵွႆသင်သေယဝ်. လီလႆႈ ၸပ်းၶိုင်ပွင်သၢင်ႈၽွင်းငမ်းၵုပ်.ပိူင်,ႁူ,ဢၼ်.ယဝ်.။ ပေႃးဢၼ်ႁွၼ်, ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်လၢင်,မီးတၢင်း တမ်းၵွႆယုမ်,ယမ်ဝႆႉ.လီငၢမ်းသေ ယူ,သဝ်းၵိၼ်သၢင်ႈလွမ်းၼၵ်ႉမူ,လုမ်းၽုင်ႁူၼ်းႁူ,၊ ၵမ်,တၢပ်ႈ လူဝ်,လႆႈမႆႈၵွႆဝႃး တေလႆႈတိုၵ်းတေႃးတုၵ်းယွၼ်း ၶွမ်းၸတ်းၼၼၵၢင်ၵွႆသင်ၼႆႉဢၼ်.ယဝ်.။ ၵၼ် ၼႆႉ.လမ်း–ပီၼ်တီ,မူဝ်,ၼရေ,သီ,ၼေႃးၵိၼ်ၵိၼ်ပႃႈၵၢၼ်ႁူၼ်းယဝ်.–ၼႆႉ "ၺူးသူဝ်း" တီမ်ႈၼၼဝႆႉ. ယူ,ယဝ်.။ ပီၼ်ၵၼ်ဝႃး ၵဝ်လွင်ႈတႃ,႐ွႆႈမီးၽွၼ်းလီႁူၼ်းမိူင်းဢၼ်. ဝႆႉ.ပီၼ်ၼေႃးယိုင်းလူးသေ ယဝ်. ၵၢၼ်းတေပူၵ်းတင်းၽဝလၢတ်ႈပၢၼ်ႁူၼ်း ၵၼ်မီးတၢင်းၵတ်းယီၼ်ၵိၼ်.ၼွၼ်းႁူ,ယူ, ၼႆႉၼလႈ ၼၵ်ႉၼၵႈႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၼင်,ၵၼ်ၼလႈသင်၊ ႁူၼ်းမိူင်းၼလႈလူင်ပွင်လိုင်ႈလိူဝ်းဢၼ်.ၼလႈ သင် ၵိတ်းၼေႃးၵိၼ်ၵိၼ်,ၵၼ်ဝႆႉ.ဢၼ်.ယဝ်.။

ယွၼ်.ပိူဝ်ႈ "ၺူးသူဝ်း" ဝႃးဝႆႉ. ၵမ်,တၢပ်ႈလူဝ်,ထႃမ်ၵိပ်းၵဝ်ၵၢင်ၵွႆႁူၼ်းမိူင်းသင်သေ ယဝ်. လူင်ပွင်လိုင်ႈၼႆႉ. ၸပ်းၶိုင်ၵုပ်.ပိူင်,ႁူ,လွမ်းဢင်,ၵၢင်ၵွႆလုမ်းမၼ်းလႆႈယူ,–ၼႆႉဢၼ်.ၼလႈ ၽူးပူၼ်.လီၼ်လပ်းၽႅ,ၵမ်းၽွင်ႈ လၢင်ႈပီၼ်ႁူ,လဝ်ႈၵႃ,ၼေ,ၵိမ်တူဝ် ပ,တီ,လုမ်းလီဝ် (Totalitarianism Democracy) ဢၼ်.ယူ,။ မိူဝ်ႈတေပီၼ်သိုၵ်းၵမ်,ၽေ,ပွၵ်ႈသွင်ဢၼ်. လဝ်ႈၵႃ,ၼေ, ၵိမ်တူဝ် "မူ,သူဝ်,လူဝ်,ၼီ," ၼလႈ "ၵိတ်.တလိူဝ်," ၼႆႉ. ၵိပ်းၵဝ်တီးပွင်,လွင်ႈၵၼ်ထိုင် "ၺူးသူဝ်း" ဢၼ်.ပူၼ်.လီၼ်လပ်းၽႅ,ႁူ,ၵႃးလႃးၼေ,ၼလႈ လႆႈၵိူတ်,ၵွၵ်,ပီၼ်မႃးလႅးပိူင် လဝ်ႈၵႃ,ၼေ,ၵိမ်တူဝ် (Totalitarianism) ဢၼ်.ယဝ်.။ လွင်ႈမၼ်းၼတ.ဝႃး ယွၼ်.ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၼႆႉ. ၵမ်,မီးဢမ်.ၵတ်.တႃ,ၸပ်းၶိုင်ၼလႈ တႃ,ၵိတ်းၵၽွၼ်းလီၸဝ်လႆႈၼႆႉဢၼ်.ယဝ်.။ လွင်ႈၼၼးသုၺ်, ဢင်,ၼႆႉၼႆႉ. မႃးပီၼ်လဝ်ႈၵႃ,ၼေ,ၵိမ်တူဝ်ၸဝ် ယိပ်းၵမ်ဝႆႉ.ၵၢၼ်.တေႃ,ၼႆႉ.ဢင်,ၵၼ်ဢၼ်.ယဝ်.။

လွၼ်.ၵိၼ်ၽွၼ်းလီ တီ,ၵူဝ်,ရီ,ၼေႃးၵိၼ်ၵိၼ်,ပႃႈၵၢၼ်ႁူၼ်းဢၼ်.လမ်း–ပိူဝ်ႈဝႃး ႁူၼ်း ၵဝ်းၼႆႉ.ယူ,ၵေ.လီဝ်ၵမ်,လႆႈ၊ တၵ်းလႆႈယူ,မူၼ်းၸဝ်းၵဝ်ဢဝ်း ၵိပ်,ၵပ်းၵၼ်တင်းႁူၼ်းတင်းဢမ် ဢၼ်.ဝႆႉ.ယူ,ၼလႈ မီးမူ,လုမ်းၽုင်ႁူၼ်းမႃးသေ ၼၵ်ႉမူ,လုမ်းၽုင်ႁူၼ်းၵဝ်းၼႆႉ.သမ်.မီးမႃးပုၼ်ႈၽွၼ်း ၼလႈ သုၼ်,လႆႈသုၼ်,ပီၼ် ၵၼ်ၸဝ်ၽွမ်.ၵၼ်ၵိတ်,ၼၼယုၵ်.ယွင်ႈဝႆႉ.ဢၼ်.ယူ,ယဝ်.။ တႃ,ပုၼ်ႈ ပၢင်ႈၽွၼ်းလီၸဝ်တင်းသီင်ႈဢၼ်. ၽွမ်.လႆႈၵွႆလိူၵ်ႈတၢင်,ၵၢပ်ႈဝႆႉ.ပၼ်လူင်ပွင်လိုင်ႈၵိတ်ႈသၢင်ႈႁူ, ၼႆႉသေတႃ, ပေႃးတေတုမ်.တိူဝ်. ၵိဝ်,ၵပ်းလွင်ႈလွတ်ႈလီဝ်းထၢင်,ၵၢင်ႈပုၼ်ႈတူဝ်ၵဝ်, ၵေ.လွႆ ၵေ.ဢၼ်.ၼႆႉၼတ. ၸဝ်ၵမ်,ၵပ်.ၼမ်,လႆႈ။ ပီၼ်ဝႆႉ.ငဝ်းလႃးသၢင်ႈဢင်,ၼႆႉၼလႈ လင်,လႆႈၵိတ်း ၵွၵ်,မႃးၼေႃးၵိၼ်ၵိၼ်,ပႃႈၵၢၼ်ႁူၼ်းၼႆႉဢၼ်.ယူ,ယဝ်.။ မိူဝ်ႈၵွၼ်တၢင်းလဝ်.လိူဝ်သေ "ၺူးသူဝ်း" ဢၼ်. ၽူးလူင်.လီၼ်,ၽႅ,တၢင်းဝူၼ်.ၵၼ်ထိုင်ပႃႈမိူင်း ယၢမ်းမီးမႃးသွင်ၵေ.။ "႐ွပ်.ပိတ်.သ်" (Thomas Hobbes, 1588-1679) ၼလႈ "ၵျွၼ်,လွၵ်." (John Locke) ၼႆႉယဝ်.။ ၵိဝ်,ၵပ်းလူၺ်ႈ လွင်ႈတီ,ၵူဝ်,ရီ,ၼေႃးၵိၼ်ၵိၼ်,ပႃႈၵၢၼ်ႁူၼ်းဢၼ်. ၼၵ်ႉၼၵႈၸႃးသွင်ၵေ. ယင်းမီးတၢင်းပိူၵ်,ပိူင်ႈ လူင်လၢင်သေၼလႈ တင်း "ၺူးသူဝ်း" ဢၼ်. ၸိူၼ်းပိူၵ်,ပိူင်ႈၵၼ်ၼတ.ၼတ.ဝႃးဝႃးဝႆႉ.ယူ,ယဝ်.။

“ႁွပ်ႉပိတ်ႉသ်” ၼတႃႉဝႃႈ မိၼ်းမိူဝ်ႈၽေးၸိၼ်လူင်တေမႃးတူၵ်းသုၼ်ႇမူႇလုမ်းၽူင်ၵူၼ်းႁဝ်းဢၼ်ႉ ၵူၼ်းၵေႃႉလွၵ်ႉၵေႃႉဢၼ်ႉၼႆႉ ၶမ်ႇငိူင်ႉၶဝ်းပႂ်ႈပုၼ်ႉလွတ်ႈႁႂ်းၶေႃၵေႃႉလိတ်ႉလႆႈၵူၺ်းၶလႃး လၢင်ႇလႆႈ မီးဝႆႉၶေႃးၵိၼ်ၵိၼ်ႇသေ ၸဝ်းပုၵ်းလွမ်းၸိုင်းၽုင်ၵူၼ်းႁဝ်းမႃးဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ တႃႇၶၢမ်းပုၼ်ႉလွတ်ႈလႆႈ ၽေးၸိၼ်ဢၼ်ႉ မူႇလုမ်းၽူင်ၵူၼ်းႁဝ်းလႆႈၽွတ်ႈၵိူင်းလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈသေ ၶၢပ်ႈဝႆႉၵိူင်းၶႃႇၶႃႇ ၵူၼ်းမိူင်းသေယဝ်ႉ လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်းၶၼ်ၼႆႉ လႆႈပိူင်ႇဝႆႉၶႃႇၶႃႇၶင်ႇဢၼ်ယဝ်ႉ။ တႃႇၼႂ်ႈၵူၼ်း မိူင်းပုၼ်ႉလွတ်ႈၽေးၸိၼ်လႆႈ ထုၵ်ႇၵိတ်ႈသၢင်ႈႁၢင်ႈပွင်ၶင်ႇႁိူဝ်ၵေႃး မီးသုၼ်ႇၵိတ်ႈလႆႈဢၼ်ႉယူႇ။ ၶၼ်ဝႃႈၵိူင်းပွင်ၶႃႇၶႃႇ ၶၢပ်ႈဝႆႉပၼ်တမ်းတီႈလူင်ပွင်လိူင်းၶၼ်ဝႃႈၼႆႉ ၵူၼ်းမိူင်းလိူဝ်းပိၼ်ငဝ်ႈ လဝ်ႈၶႃႇၶႃႇၸဝ် ၶမ်ႇလူဝ်ႇလႆႈၸိုၼ်းယိပ်းထိင်းတၢင်းလၢင်သၢင်ထိင်ႈယဝ်ႉၼႆႉ “ႁွပ်ႉပိတ်ႉသ်” ၼႆႉၸိုၼ်ႈဝႃႈၸိုၼ်ႈပိၼ်ၶင်ႇဢၼ်ယဝ်ႉ။ “ႁွပ်ႉပိတ်ႉသ်” ယၢမ်းလၢတ်ႈဝႃႈ “လွင်ႈလႆႈၵူဝ်ၸႁၶလႃး တူဝ်ၵဝ်ၶႃႈၼႆႉ လႆႈၵိုတ်ႇၵိုၵ်းၽႄၶၽွမ်းၵၼ်မႃးၵိုဝ်ႈ” ဝႃႈၼႆႉယဝ်ႉ။ မိူဝ်ႈပၢၼ်မၼ်းတိုၵ်ႉလိၵ်ႉ ၵွၼ်ႇဢၼ်ႉ လႆႈႁွပ်ႉထူပ်းၶၼ်လီၵူဝ်လီၵၢၵ်ႇလူင် သိုၵ်းၸိုင်းမိူင်းၵိင်းၵလိတ်ႈၸဝ်ဢၼ်ႉမႃးယဝ်ႉ။ လႆႈၶဝ်ပႂ်းဝူၼ်ႉႁၼ်ၶၼ်ဝႃႈ “သၢင်လွင်ႉၽေးၸိၼ်လူင် တေမႃးတုမ်ႉတူဝ်ႉသုၼ်ႇတီႈမူႇလုမ်းၽူင်ၵူၼ်း ႁဝ်းၼႆႉလိုင် တေၶဝ်လႆႈလွၵ်ပၢၵ်ႈၽိုၼ်ႉပိတ်ႈ ႁူႈလႆႈလွတ်ႈၽေး” ဝႃႈၼႆႉၶလႃး လၢင်ႇဝႃႈလွင်ႈ သၽေးတီႈပႂ်းဝူၼ်ႉႁၼ်ထိုင် တီႇၵူဝ်ႇရီႇၶေႃးၵိၼ်ၵိၼ်ႇပႂ်းၵၢၼ်ၵူၼ်း “ႁွပ်ႉပိတ်ႉသ်” လႆႈသုမ်ႇငမ်း ပိၼ်မႃးဝႆႉဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၼႆႉၼတႃႉ ပေႃးမိၼ်းမိူဝ်ႈၵူၼ်းႁဝ်း လႆႈထူပ်းယူႇၸိုင်းၶၵႃးၽေးယၢႆႇၸိၼ်လူင် ဢၼ်ႉ လိုဝ်ႈလွႆႈယူႇသေတႃႇ မိူဝ်ႈငဝ်းလႆႈၸိမ်သဝ်းငမ်းယိၼ်ၵတ်းယိၼ်ဝႆႉယူႇဢၼ်ႉၼတႃႉ တေၶမ်ႇ မိၼ်းလႆႈမၼ်းၶင်ႇၵဝ်ႇ။

ပႂ်းဝူၼ်ႉၶၼ်သၢၼ်ၸတ်းတၢင်း “ႁွပ်ႉပိတ်ႉသ်” သေ ပေႃႇမႃးထိင်းၶၼ်ၸိုင်းဢၼ်ႉလမ်း ပိၼ်ၽူးလူင်ႉလႅင်းလိၼ်ႇလီ တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ၽႃႇပႂ်းမိူင်း ႁွင်ႉလိုဝ်ႈ “ၵျၼ်ႇလွၵ်ႉ” ဢၼ်ႉသေ ႁၢၼ်ႉတေႃႇၼႆႉ တိုၵ်ႉလႆႈၸၢမ်ႇတင်းၵမ်ႉထိမ်ဝႆႉယူႇဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၶၼ် “ၵျၼ်ႇလွၵ်ႉ” ဝႃႈၼႆႉ လွင်ႈၸွင်ႉၸမ်သုၵ်ႉသၵ်ႉ မီးၸိုင်းပၢၼ်ၽဝႃႇမူႇလုမ်းၽူင်ၵူၼ်းႁဝ်းၼႆႉ ၶဝ်ၵေႃႉလိတ်ႉၶၵႃးလိတ်ႈ ၶမ်ႇလႆႈၶလႃး လႆႈၽွတ်ႈၵိၼ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်း ၵွမ်းၶင်ႇပၵ်းပိူင်မႃႈမီးဢၼ်ႉသေ ၵိတ်ႈသၢင်ႈ ႁူႇယဝ်ႉ။ ၼႆႉပိၼ်ငဝ်ႈငေႃႇၶၢမ်ႇပိုၼ်ႉတၢင်းဝူၼ်ႉႁၼ်တီႇၵူဝ်ႇရီႇၶေႃးၵိၼ်ၵိၼ်ႇၽႂ်ႇပႂ်းၵၢၼ်ၵူၼ်း ၶၼ် “ၵျၼ်ႇလွၵ်ႉ” ထုၵ်ႈၵွၵ်ႇဝႆႉဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵူၼ်းၵေႃႉလွၵ်ႉၵေႃႉဢၼ်ႉၼႆႉ တႃႇၼႂ်ႈပေႃးလႆႈ တၢင်းႁူမ်ႇလုမ်းၶလႃးတၢင်းၸႁႉၵိင်ႈ တမ်းတီႈၸိုင်းမူႇလုမ်းၽူင်ၵူၼ်းႁဝ်းဢၼ်ႉ. တၵ်းလႆႈၶၢမ်ႇလုၼ်ႉ သုမ်းပၼ်သုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ်ၶလႃး လွင်ႈလွတ်ႈလိူဝ်းတူဝ်ၵဝ်ႇဢၼ်ႉၵမ်းၽွင်းယူႇယဝ်ႉ။ တေလႆႈ ၽွတ်ႈၵိၼ်းလူင်ပွင်လိူင်း မၵ်းၶၢၼ်းၶႃႇၶႃႇၶၢပ်ႈဝႆႉပၼ်ဢၼ်ႉသေယဝ်ႉ. လူင်ပွင်လိူင်းဢၼ်ႉ မီးပုၼ်ႈၽွၼ်းတေလႆႈၵိတ်ႇၶၸၶႁ.ၵင်းပၼ်ၽွၼ်းလီၵူၼ်းမိူင်းဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးလူင်ပွင်လိူင်း ၶမ်ႇၶဝ်ပုၼ်ႈၽွၼ်းလႆႈၼႆႉလိုင် ထုၵ်ႇလႆႈမီးသုၼ်ႇပုတ်းလူင်းၽိတ်ႈလူင်ပွင်လိူင်းဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉ ပိူဝ်ႈသင်ၼႆႉလိုင် ယိူင်းၶၢၼ်းပိူင်လူင်ၶၼ်လႆႈၽွတ်ႈၵိၼ်းလူင်ပွင်လိူင်းၼႆႉ. ပိၼ်တႃႇၼႂ်ႈၶဝ်ပုၼ်ႈၽွၼ်း ၵိတ်ႇၶၸပၼ်ၵူၼ်းမိူင်းဢၼ်ႉယဝ်ႉၼႆႉ တီႇၵူဝ်ႇရီႇၶေႃးၵိၼ်ၵိၼ်ႇၽႂ်ႇပႂ်းၵၢၼ်ၵူၼ်း “ၵျၼ်ႇလွၵ်ႉ”

လီႉလမ်းငဆဝံႉဆင်ႈၼႆယဝ်ႉ။

ၵပ်းပၢၼ်ဝၼ်းမိူဝ်းၼႆႉလမ်း–တီႈမူဝ်ႈစရေႈသီႈၵေႃး ႁိုဝ်းႁိုင်းၼိူင်းမိူင်းလုမ်းၽျႃႉဝံႉယူႈယဝ်ႉ ငလႊ ၵူၼ်းတင်းလႆၢၸဝ်ႁၼ်ထိုင်ဝႃး ၶေႃးဝူၼ်ႉႁၼ်ထိုင် "ဂျူးသူဝ်း" ငလႊ "ႁွပ်းပိတ်ႉသ်" ၸဝ်ၼႆႉ လုၵ်းၽၢႈပႃးလူင်ပွင်လိုင်းတွၼ်းလိူဝ်သေ ၽၢႈပႃးၵူၼ်းမိူင်းဆၼ်ႉၼႆယူႈယဝ်ႉ။ ၵူလ်းၵႃး ၵၢၼ်ဝႃးတီႈၵူဝ်ႈတီႈၶေႃးၵိၼ်ၵိၼ်ႈၽၢႈပႃးၵၢၼ်ၵူၼ်းဆၼ်ႉ မီးဝံႉယူႈၵၢၼ်ဝႃးဆၼ်ႉငတႃႉ ယိုၼ်းႁပ်ႉဝံႉတင်းသိင်းဆင်ႈၵဝ်ႈယူႈ။ ၵိင်ၼိူဝ်ၶေႃးၵိၼ်ၵိၼ်ႈမီးဝံႉဆၼ်ႉသေ တႃႇတေမႃးၵုပ်ႉပိူင်ႈၽွင်းငမ်း မူႈလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းႁဝ်းၼႆႉ တေလႆႈၽွတ်းၼွမ်းလူင်ပွင်လိုင်းဝံႉယူႈၼႆဆၼ်ႉၵေႃး ႁပ်ႉၶၢမ်ႈဝံႉမိူၼ် ၵၼ်ယူႈ။ လူင်ပွင်လိုင်းၼႆႉလမ်း–တေႁၢပ်ႈၵဝ်ပုၼ်းၽွၼ်း တႃႇၽွၼ်းလီၵူၼ်းမိူင်းတင်းလႆႁဝံႉ ပိၼ်ပိူင်လူင် လိူဝ်သေၽွၼ်းလီလူင်ပွင်လိုင်းၵၢၼ်ဝႃးဆၼ်ႉၵေႃး ႁပ်ႉၶၢမ်ႈဝံႉယူႈယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်လႆး ၵဝ်ၵွင်းတီးဝံႉၼိူင်းပႃးမိူင်းတီႈမူဝ်ႈစရေႈသီႈႁၢၼ်ႉတေႃႈဝၼ်းမိူဝ်းၼႆႉဆၼ်ႉငတႃႉ ပိၼ်တီႈၵူဝ်ႈရိႈ ၶေႃးၵိၼ်ၵိၼ်ႈၽၢႈပႃးၵၢၼ်ၵူၼ်း ၵၢၼ်ပႃးလွင်းမူပ်းငမ်ႈမိၼ်းလႆးပိူင်တီႈမူဝ်ႈစရေႈသီႈ ၵၢၼ်ပိၼ် တင်းဝူၼ်ႉႁၼ်ထိုင် "ၵျၼ်ႈလွၵ်ႉ" ဆၼ်ႉၵူလ်းယဝ်ႉ။ လႆးမၵ်းၸၢၼ်းၵႃႈဆေႃႈသေ ၽွတ်းၼွမ်းဝံႉ လူင်ပွင်လိုင်းဆင်ႈ "ၵျၼ်ႈလွၵ်ႉ" ဝႃးဝံႉဆၼ်ႉယူႈယဝ်ႉ။ ၵူၼ်းမိူင်းၸဝ်လိူၵ်းတင်းၸွတ်ႈၽွတ်းလုမ်း လူင်ပွင်လိုင်း ၵၢၼ်တေဂမ်ႉၵိမ်ထိမ်ပၼ်ၽွၼ်းလီၵူၼ်းမိူင်းဆၼ်ႉၵူလ်း။ ၵေႃႉႁပ်ႉၶၢမ်ႈတင်း ဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ဆင်ႈ "ၵျၼ်ႈလွၵ်ႉ" ဝူၼ်ႉႁပ်ႉတီႈၵူဝ်ႈရိႈၶေႃးၵိၼ်ၵိၼ်ႈၽၢႈပႃးၵၢၼ်ၵူၼ်းဆၼ်ႉ သေ ၵဝ်လိုဝ်းသိင်လိုဝ်းလူင်ႁူင်ႁၢင်းဝံႉၵေႃႉၼိုင်းၼႆႉငတႃႉပိၼ် "ၵျပ်ႉၽၢသိၼ်ႈ" ၽူႈၵေႃႉၵၢၼ် ၸဝ်းပႃးမိူဝ်းတိမ်းမႆၢၶေႃးပိၼ်ၽေဝ်ႈလွင်းလိဝ်းၵွၼ်းၶေႃမိူင်းၵမေႈရိၵၼ်ႈ (AD-1776) ဆၼ်ႉယဝ်ႉ။

တီႈၵူဝ်ႈရိႈပႃးမၢၵ်ႈမီးတီႈမူဝ်ႈစရေႈသီႈ။

Economic Theory of Democracy

ၵူၼ်းမိူင်းၽၵ်းၵႃႈၸဝ်ၼႆႉ တႃႇၶိုတ်းႁႃပွင်သၢင်းၽွၼ်းလီပုၼ်းပၢင်းတူဝ်ၸဝ်ဆၼ်ႉ လၢင်း ၵူႈႁူပ်ႉရႃးမိၼ်းငဝ်းလႆး ၵၢၼ်ၵမ်ႈတဆိူင်ႈမိုင်ပွင်ၶိုတ်းသၢင်းသင်လႆးဆၼ်ႉယူႈယဝ်ႉ။ ၽွင်းဆင်ႈ ဆၼ်ဆၼ်ႉ သင်ပိၼ်မိူင်းတီႈမူဝ်ႈစရေႈသီႈလိူတ်းလၢင်ႈႁိုဝ်းႁိုင်းလိုင် ၵူၼ်းမိူင်းၸဝ်လိူၵ်းၵၢဝ်ၽူႊ ၵွၼ်ႁူဝ်ၶိုတ်းပိၼ်ၵေႃႉတၢင်တူဝ်ၸဝ်သေ ၼႂ်းမိုင်ပွင်ၶိုတ်းသၢင်းပၼ်ၽွၼ်းလီၵူၼ်းမိူင်းၸဝ်ယဝ်ႉ။ မိၼ်းၽွင်းမိူဝ်း "တီႈမူဝ်ႈစရေႈသီႈတၢင်တူဝ်" ႁိုဝ်းႁိုင်းဝံႉၼိူင်းမိူင်းလုမ်းၽျႃႉ ဆင်ႈဝၼ်းမိူဝ်းၼႆႉၼႆႉ လွၵ်းလႆးၶိုတ်းသၢင်းၵၢၼ်ဆၼ်ႉ ပိၼ်လႆးမိုတ်းၵပ်းႁူင်လိုဝ်းလိူဝ်ပိူၼ်းဆၼ်ႉယူႈယဝ်ႉ။ ၽူႊၵေႃႉ တေၶိုတ်းပိၼ်ၽူႊတၢင်တူဝ်ၸဝ်လိုဝ်းဆၼ်ႉ လႆးၸတ်းလွႆၶိုၼ်းႁႃလွင်းတင်းႁူႉမေပႃးမိူင်း ၼႂ်းမေ တွၼ်းလိူဝ်ၵူၼ်းမိူင်းၽၵ်းၵႃႈၸဝ်ဆၼ်ႉငလႊ "လႆးပိူင်မိူင်းတီႈမူဝ်ႈစရေႈသီႈတၢင်တူဝ်" ၼႆႉ ၵူၼ်း လဝ်းပႃးမိူင်းၸဝ် လင်ႈလႆးၸဝ်းပႃးဝံႉယူႈယဝ်ႉ။ ၵူၼ်းလဝ်းပႃးမိူင်းၸဝ်ၵၢၼ်ဝႃးၼႆႉ လူဝ်ႈလႆးပိၼ် ၽူႊၵေႃႉၵၢၼ်မိုင်ပွင်ၶိုတ်းသၢင်းပၼ်ၽွၼ်းလီပုၼ်းပၢင်းၵူၼ်းမိူင်းၽၵ်းၵႃႈၸဝ်ငတႃႉငတႃႉဆၼ်ႉယဝ်ႉ။

ၼႆႉပိၼ်ဢၼ်ၸိုၵ်ႉလိုၵ်ႉလမ်ႇလွင်ႈသေယဝ်ႉ ၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်ၵေႃႈ တေလိူၵ်ႈတၢင်းဢၼ်ၵူၼ်းလိူဝ်ႉၼင်ႇ ၶဝ်ၼၼ်ႉၵူၺ်းယဝ်ႉ။ ၵွတ်းၼႆသေ ၼိုင်ႈလၢႆးပိူင်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇတၢင်ႇတူဝ်ၼၼ်ႉ "တီႇၵူဝ်ႇရီႇပႃးမၢၵ်ႈမီးတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ" လင်ႇလႆႈပေႃႉဢွၵ်ႉမီးမျႃးၼႆႉ "ဢႅၼ်ႇတူဝ်ႇၼီႇတၢၼ်း" တႅမ်ႈၶၼ်ဝႆႉ ၼင်ႈပပ်ႉမၼ်း (An Economic Theory of Democracy) မိူဝ်ႈပီ AD-1957 ၼီႈၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

ၼင်ႈပိူင်မိူင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉ ဢၼ်လုမ်းပႃးမိူင်းၶဝ်ၶလႈ ၵူၼ်းလဵဝ်ႈပႃးမိူင်းၶဝ် ၵိုၼ်းလႆႈၵႃႉၶႃႉသေၶလႈ ၶၢမ်ႇၶဝ်ႈလိူၵ်ႈၶၶႉၸိင်ႇႁၼ်တီႈပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းၼၼ်ႉ ၵဝ်မျႃးတိၵ်ႈၼိူင်း ႁၼ်တၢင်းၵူၼ်းၵႃႉၶဝ် ၸိင်ႇၶၶႉသိုဝ်ႉၶၢၵူၼ်ႇၼင်ႈၵၢတ်ႇၼၼ်ႉၶလႈ "တၢၼ်း" လင်ႇတႅမ်ႈၼင်ႉဝႃႈ "တီႇၵူဝ်ႇရီႇပႃးမၢၵ်ႈမီးတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ" ၼႆယဝ်ႉ။ ၵူၼ်းမိူင်းတၢင်းလၢႆၶဝ်ၼႆႉ တေၸိုင်ႈလိူၵ်ႈလုမ်း ပႃးမိူင်းၽူႈၵေႃႉဢၼ်တေႁၵ်းသၢင်ႈပၼ်ၽွၼ်းလီပုၼ်ႈပၢင်ႈၶဝ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ လွမ်းၼင်ႇဢၼ် ထုင်းၵႃမ်းတႃႈမီးဝႃႈ "ႁူဝ်တွင်ၶၢင် ႁၢင်တွင်ဝၼ်ႉ" ၼႆၼၼ်ႉ ၵူၼ်းလဵဝ်ႈပႃးမိူင်း ဢၼ်ပိၼ်ၽူႈတၢင် တူဝ်ၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်ၼႆႉ တၵ်းလႆႈႁႃႉလွင်ႈဢၼ်ၵူၼ်းမိူင်းလူဝ်ႇၼၼ်ႉသေ တေလႆႈထိမ်ၸိုင်ပွင်ႁၵ်း သၢင်ႈပၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈၼၼ်ၶလႈ ၵူၼ်းမိူင်းတၢင်းလၢႆၼႆႉ မိူၼ်ၼင်ႇပိၼ် "ၵၢတ်ႇ" ၼၼ်ႉသေ လဵဝ်ႈပႃးမိူင်းၶဝ်သမ်ႉ မိူၼ်ၼင်ႇၵေႃႉႁၵ်းၵွၵ်ႇၵုၼ်ႇသိၼ် ဢၼ်တေၶႃႈလႆႈၼင်ႈၵၢတ်ႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵုၼ်ႇၵႃႉတၢင်းၶႃႈၶလႈ လွၵ်းၶႃႇၵၢတ်ႇၼၼ်ႉ မျႃးမူပ်းငမ်ႇမိၼ်ႈႁၼ်ယဝ်ႉ မိူၼ်ၼင်ႇၼင်ႈၶႁႈၵူၼ်း ပႃးမိူင်းၶလႈၵူၼ်းမိူင်းၼႆႉ တေလႆႈမီးလွင်ႈၵိင်လင်ၽႃင်ၼွင်ႈႁၼ်ၼၼ်ႉလင်ႇ လၢႆးပိူင်ပႃးမိူင်း တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ တေယဝ်ႉတူဝ်ႈထိုင်တီႈႁိုဝ်ႈႁိုင်းလႆႈယဝ်ႉၼႆႉ "တၢၼ်း" လီႉလမ်ႈၶၼ်ဝႆႉသၵ်းသၵ်း ယူႇယဝ်ႉ။

မိူင်းမီးၽဵၼ်ႇပွတ်းတွၼ်ႈႁွင်ႇလူၵ်ႈၸူင်း လိုဝ်ႈပိၼ်မိူင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇႁိုဝ်ႈႁိုင်းၶဝ်ႉၼၼ်ႉ ၶတႃႉ ၶဝ်လႆႈလိပ်ႈၵွၼ်းသၽေႃးဢြႃးတီႇၵူဝ်ႇရီႇ "တၢၼ်း" ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ လုမ်းပႃးမိူင်းၶဝ် လမ်း–ဢၼ်ၵုၼ်ႇၵႃႉတၢင်းၶႃႈၶဝ် ဢၼ်ပိၼ်ပေႃႉလသီႇတႃႇၵွတ်းၽွၼ်းလီပၼ်ၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်ၼၼ်ႉ တမ်းဝၢင်းႁူလႆးတွမ်မွၵ်ႇလၢတ်ႈၶၼ်သေ သူၼ်းတုမ်တႃႇလႆႈၸိပ်းၵၢင်လွႆၵူၼ်းမိူင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ဢၼ် မိူၼ်ဝႆႉပၢင်ၵၢတ်ႇလူင် ဢၼ်ပိၼ်ၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်သမ်ႉ ၵိပ်းလိူၵ်ႈဢၼ်လုမ်းပႃးမိူင်း ဢမ်ႇၼၼ် ၵူၼ်းလဵဝ်ႈပႃးမိူင်း ဢၼ်တေၸိုင်ပွင်ႁၵ်းသၢင်ႈပၼ်ၽွၼ်းလီၶဝ်ၶတႃႉၶတႃႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ဢၼ်လမ်ႇလွင်ႈၸိုၵ်ႉလိုၵ်ႉ ၼင်ႈသၽေႃးတီႇၵူဝ်ႇရီႇပႃးမၢၵ်ႈမီးတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉလမ်း လုမ်းပႃးမိူင်းၶလႈ လုမ်းလဵဝ်ႈပႃးမိူင်းၶဝ်ၼႆႉ တၵ်းလႆႈလိပ်ႈၵွၼ်းႁူႉႁၼ် ဢၼ်ၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်လူဝ်ႇ လႆႈမီးၽွၼ်းလီသင်ၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၽဵၼ်ႇၸိုင်ႈၶတႃႉတေလႆႈဝႃႈ တၵ်းလူဝ်ႇလႆႈလွပ်ႇထၢမ် ႁူႉႁႃႉငိၼ်း သိင်ႁူဝ်ၸႂ်ၵူၼ်းမိူင်းၶလႈ ၵၢင်လွႆၵူၼ်းမိူင်း (Public Opinion) ၼၼ်ႉဝႆႉယူႇတႃႇသေၼႆယူႇယဝ်ႉ။ ပေႃးၼၼ်ၵွၼ်ႇ ၵူၼ်းၵႃႉၵုၼ်ႇၼႆႉ လင်ႇလႆႈႁႃႉလွၵ်းဢၼ်ပၢင်ၵၢတ်ႇလူဝ်ႇသင်ၼႆသေၶလႈ ၵွတ်း ၵွၵ်ႇမိၼ်ႈၵုၼ်ႇၵႃႉတၢင်းၶႃႈမၼ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းလိုဝ်ႈတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇႁိုဝ်ႈႁိုင်းဝႆႉၶဝ်ၼၼ်ႉ လႆႈႁၼ်ၶဝ်ၵိပ်းဢၼ်လၢမ်းတူလႆးၵၢင်လွႆၵူၼ်းမိူင်း(လူထုဆန္ဒစစ်တမ်း Test Poll)ၼႆၼၼ်ႉယူႇ။

ၶၼ်သၢမ်

လူင်ပွင်လိူင်းၵၢမ်,ၸၼ်းၵၢၼ်ၵၢ႘,ၶဵ႘,ၸႂ်ပၼ်

Limited Government

ၵၢၼ်ၵုၼ်.ပိူင်,ၽွင်းငမ်းၶေႃ,သုတ်းၼႆႉ ပဵၼ်လူင်ပွင်လိုင်းလီထီ.သုတ်းယဝ်ႉ။

Government is the best which governs least

လႆႈပိူင်ၵုၼ်.ပိူင်,ၽွင်းငမ်းတႆး,မူဝ်,ၸရေႈသိ,ၼႆႉ လွင်ႈၵၢၼ်မၵ်းၸၢၼ်းၵ႑,ၶ႑,လူင်ပွင်လိုင်း ဝႆႉၼႆႉၼၼ်ႉ ၵၢမ်,ၵိုတ်းၵၢမ်,လႆႈ။ လႆႈပိူင်ၽွင်းငမ်းၵၢၼ်သၢၼ်ၸတ်းၵၼ်တင်းတႆး,မူဝ်,ၸရေႈသိ,ၼၼ်ႉ ၸတ. ၸဝ်ၵၢမ်,မၵ်းၸၢၼ်းၵ႑,ၶ႑,ဝႆႉ.ပၼ်လူင်ပွင်လိုင်းၼၼ်ႉ။ လူင်ပွင်လိုင်းၵူၺ်း ၵေႃ.မၵ်းၸၢၼ်း လွင်ႈသုၼ်,လႆႈသုၼ်,ပီၼ်ၸလႈ လွင်ႈထၢင်,ၸၢင်ႈၵူၼ်းမိူင်းၸဝ်ဝႆႉ.ၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ။

လႆႈပိူင်ၽွင်းငမ်းၵၢၼ်သၢၼ်ၸတ်းၵၼ်တင်းတႆး,မူဝ်,ၸရေႈသိ,ၼၼ်ႉ လိူဝ်းပီၼ်ၸုၼ်ၽွင်းငမ်း မိူင်းၸဝ်ၼင်,ၵၼ် သိုပ်,လၢမ်းတၢမ်းပုတ်းသေ မီးၼ်,ၵၼ်ၵုၼ်.ပိူင်,ၽွင်းငမ်းၵႂ,ၵိုတ်းၼၼ်တိၵ်းတိၵ်း ယဝ်ႉ။ ၵိုတ်းၶိူႈၵူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၵၢမ်,လၢင်းၸဝ်းလိမ်ၸၸ.ၸိုင်,ၵိုမ်ၵ႑,ၶ႑,ၸဝ်လႆႈသေ ၵိၼ်လိၵ်းတွၵ်, လွၵ်း ယိပ်းလွႆ.တိုဝ်းၵ႑,ၶ႑,ဝႆႉ.ၼွႆးမိုဝ်းၸဝ်ၵိၼ်,ၵိၵ်းၼင်,ၼၼ်ယဝ်ႉ။ လႆႈပိူင်ၽွင်းငမ်းလဝ်းပိူင်, ၼမ်.ငမ်းလီၼ်ၼိူဝ်ႁူဝ် (အကြွင်းမဲ့သက်ဦးဆံပိုင်စနစ် Absolute Monarchism) ၼႆႉ ပီၼ်လႆႈယိပ်း ၵမ်ၵ႑,ၶ႑,ဝႆႉ.ၼွႆးမိုဝ်းၵိၼ်,ၵိၵ်းသေ သိုပ်,လၢမ်းတၢမ်းပုတ်းၸၽမ်ိၼ်,ၵၼ်ၵိၼ်မိူင်းမႃးၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ.– ၼႆႉ ၽူႈႁူ.ၸၼ်လူင်.လိၼ်းပၢၼ်ႁူဝ်ပၢၵ်,ပီ **17–18** ၸဝ်ယၢမ်းလၢတ်ႈဝႆႉ.ယူ,ယဝ်ႉ။ လိူဝ်းၽူႈၸပ်.ၽၢႆႉ ပၢႆးဝူၼ်.လႆႈပိူင်တႆး,မူဝ်,ၸရေႈသိ,ၸဝ်ၼႆႉ ၵဝ်လွင်ႈၼၼ်ႉ.မႃးလီ.လမ်ႈၸၼသေ ၸတ်းလွႆတ႑,တေ မၵ်းၸၢၼ်းၵိုင်းပွင်ၵ႑,ၶ႑,လူင်ပွင်လိုင်းၸဝ်ၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ။ တ႑,တေမၵ်းၸၢၼ်းၵ႑,ၶ႑,လူင်ပွင်လိုင်း ၼၼ်ႉ ၸဝ်တီမ်းၵွၵ်,မွၵ်,ၸၼလႆးတၢင်းလႆႈမိဝ်းလႆႈၵၢၼ်ဝႆႉ.ယူ,ယဝ်ႉ။

ၵၢၼ်ၵၢဝ်လႆႈသိုပ်,လၢမ်းတၢမ်းပုတ်းၵၼ်သေၵိၼ်မိူင်းၼၼ်ႉ လႆႈၸၼ်ၼွႆးမိူင်းလိူဝ်းပီၼ် မိူင်းၸုၼ်ၸေႃၸမ်း (ၵၢမ်,ၼၼ်ႉ) ၼၢင်းၸေႃၸမ်း (Kingdom) ၸဝ်ၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ။ ၵပ်းပၢၼ်ဝၼ်းမိူဝ်း ၼႆႉ.ၸတ. ၸုၼ်ၸေႃၸမ်း ၼၢင်းၸေႃၸမ်းၸဝ်ၼႆႉ ၵၢမ်,လွႆးလဝ်းပိူင်,ၼမ်.ငမ်းလီၼ် ယိပ်းလိၵ်းၼိူဝ် ႁူဝ်ၵူၼ်းလုမ်းလုမ်းၼၼ်ႉ.သေယဝ်ႉ၊ ပီၼ်ၼင်,ၽူႈယႂ်,ၼမ်းလိုင်းမိူင်း (နိုင်ငံတော်ဦးသျှောင် Head of State) ၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်ၽွင်းငမ်းၵုၼ်.ပိူင်,ၼၼ်ႉ လိၵ်,ၸၽဝႆႉ.ပၼ်ၽူႈတၢင်တူဝ်ၵူၼ်းမိူင်းၸဝ် လႆႈၸိုင်ပွင်ၵိုတ်းသၢင်ႈၽွင်းငမ်းၵႂ,ၼၼ်ႉ.ယူ,။

ၵၢၼ်ၵၢဝ်လႆႈလိူၵ်းတင်ႈသေ ၵၢပ်ႈဝႆႉ.ပၼ်ၵ႑,ၶ႑,ၽွင်းငမ်းမိူင်းၼႆႉ လႆႈၸၼ်လႆႈၵုၼ်. ပိူင်,ၽွင်းငမ်း ၵၢၼ်လွမ်လိုင်းမီးဝႆႉ.ၵိုင်းပွင်ၵ႑,ၶ႑,ၸိုၵ်.တွၼ်း (Presidential) ၼၼ်ႉ.ၸလႈ လႆႈပိူင်ၵၢၼ်လွမ်လိုင်းၼႆႉ ပီၼ်ၼင်,ၽူႈၼမ်းလိုင်းမိူင်းၼၼ်ႉ.ၵူၺ်းသေ ပ႑,လီ,မၼ်,ၼႆႉ မီးဝႆႉ.ၵိုင်းပွင် ၵ႑,ၶ႑,ၸိုၵ်.တွၼ်း (Parliamentory) ၸဝ်ၼၼ်ႉ.ယူ,ယဝ်ႉ။

ၵိဝ်ႉၵပ်းလူၺ်ႈ လွင်ႈတႃႇမၢၵ်ႈၸၢၼ်းၼွင်းပွင်ၵၢၼ်ႇၶႃႈၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းလူင်ပွင်လိုင်းဝႆႉၼၼ်ႉ “ၵျွၼ်ႇလွၵ်ႉ” ယၢမ်ႈတႅမ်ႈၸႂ်ဝႆႉဝႃႈ *“ႁူၼ်းမၼ်ႈႁူႉၵေႃႉၼႆႉ မီးသုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပဵၼ် ၵၼ်ၽိူင်ႈၽႅဝ်ႇတိၼ်းၵၢပ်ႈပၼ်ၼၼ်ႉသေ ယိပ်းတိုဝ်းလႆႈသုၼ်ႇလိူဝ်းၼၼ်ႉလႆႈထၢင်ႇႁၢင်ႈလွတ်ႈလီဝ်ႈယူႇယဝ်ႉ။ မိူဝ်ႈယိပ်းၸွႆႈတိုဝ်းၼင်ႇၼၼ်ႉၼၼ်ႉ လၢင်ႈႁူႇတမ်ႉတိူဝ်ႉသၢင်ႈတိူဝ်ႉမၼ်းလွင်ႈႁူမ်ႇလူမ်ႈၸလႈ သုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပဵၼ်ႁူၼ်းတၢင်ႇၵေႃႉၶဝ်ၼၼ်ႉၸလႈ တႃႇတေႁိူင်ႁၢၵ်ႈလႆႈၼႆႉ လင်ႇၽွတ်ႈၼႅၼ်းလူင်ပွင်လိုင်းသေ ၵၢပ်ႈပၼ်ၼွင်းပွင်ၵၢၼ်ႇၶႃႈဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၼႆႉသမ်ႉပဵၼ်သၽေႃးၵြႃး ၶေႃႈၵိၼ်ၵိၼ်ႇ ပႃးၵၢၼ်ႇႁူၼ်းၵေႃႉတေႃႇၵေႃႉ ၵိုၵ်ႉလူၺ်ႈႁူၼ်းၵေႃႉၼိူင်းၸလႈ မူႉလုမ်းၽူင်ႁူၼ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးၵၢဝ်သၽေႃးၶေႃႈၵိၼ်ၵိၼ်ႇပႃးၵၢၼ်ႇႁူၼ်းဝႃႈၼႆႉလိူဝ် လူင်ပွင်လိုင်းၼႆႉ လိူဝ်သေၵၼ်ဝႃႈ ယိူင်းၵၢၼ်းတႃႇႁူၼ်းတင်းၼမ် တႃႇၽွၼ်းလီမူႉလုမ်းၽူင်ႁူၼ်းၼၼ်ႉၼၼ်ႉ တၵ်ႉၵမ်ႉလႆႈႁူႇယႃႇလူႉ တမ်ႉတိူဝ်ႉသုၼ်ႇႁူၼ်းၵေႃႉလွၵ်ႈၵေႃႉၼၼ်ႉလႆႈ”* “ၵျွၼ်ႇလွၵ်ႉ” တႅမ်ႈဝႆႉဝႆႉၼင်ႇၼႆႉ တီႈၼႂ်းပပ်ႉလိၵ်ႈႁူမ်ႈမၢႆသွင်ပိူင်တႃႇလူင်ပွင်လိုင်း (အစိုးရစာချုပ်နှစ်ရပ် Two Treaties of Government) ၵၼ်တႅမ်ႈမႆႈဝႆႉပႃးဝူၼ်ႉႁၼ်ထိုင်“ၵျွၼ်ႇလွၵ်ႉ”–ၵၼ်ထုၵ်ႈၵွၵ်ႉပိုၼ်ၸၽႃးမိူဝ်ႈၼၼ်ႉပီ AD-1688 ၼၼ်ႉ ဝႆႉသေလွင်ႈလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉမိူင်းၵိင်းၵလီတ်ႈၸဝ် ယဝ်ႉတူဝ်ႈႁူႇၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၽူႈၵေႃႉလႃႉၸတ, ၼီတ်ႈၵွၵ်ႉလႆႈမၢၵ်ႈၸၢၼ်းၵၢၼ်ႇၶႃႈလူင်ပွင်လိုင်းဝႆႉၵၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ “ၵျွၼ်ႇလွၵ်ႉ” ၼႆႉ ပဵၼ်ၵေႃႉႁူဝ်တီႈမၼ်းၵမ်းလီဝ်ယဝ်ႉ။

လွင်ႈၵၼ်ဝႃႈ ပဵၼ်လႆႈမၢၵ်ႈၸၢၼ်းၵၢၼ်ႇၶႃႈလူင်ပွင်လိုင်း လွႆးႁိုဝ်/ၵမ်ႉလွႆးႁိုဝ်ၼႆႉၼၼ်ႉ ၵဝ်လၵ်းတႅၵ်ႈၼိူင်းၼင်ႇတီႈတွႆႈၼႆႉတႅၵ်ႈၼိူင်းသေ လီပ်ႈၼၼ်းႁၼ်လႆႈယူႇယဝ်ႉ။ ၼၼ်ႉလမ်း–

(ၵ) ႁူၼ်းမိူင်းၽၵ်းၵႃႇၸဝ်ပဵၼ်လဝ်ႈပိူင်ႇဝႆႉၼွင်းပွင်ၵၢၼ်ႇၶႃႈၽွင်းငမ်း။

(ၶ) လူင်ပွင်လိုင်းတၢင်တူဝ်။

(င) ပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်း ၼီတ်ႈလွမ်းၸၢဝ်းယၢမ်းမၢၵ်ႈၸၢၼ်းဝႆႉၼၼ်ႉ။

(ၸ) ၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းလွမ်းၼင်ႇပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်ႈဝၢၼ်းမိူင်းမီးၼၼ်ႉ။

(ၵ) ႁူၼ်းမိူင်းပဵၼ်လဝ်ႈပိူင်ႇဝႆႉၼွင်းပွင်ၵၢၼ်ႇၶႃႈၽွင်းငမ်း
(Popular Sovereignty)

တႃႇတေမၢၵ်ႈၸၢၼ်းၵၢၼ်ႇၶႃႈဝႆႉပၼ်လူင်ပွင်လိုင်းလႆႈၼၼ်ႉ လူဝ်ႇလႆႈႁၼ်ႉတင်းဝႆႉသၽေႃး ၵၼ်ဝႃႈ “ႁူၼ်းမိူင်းပဵၼ်လဝ်ႈပိူင်ႇဝႆႉၼွင်းပွင်ၵၢၼ်ႇၶႃႈၽွင်းငမ်း” ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၶေႃႈၵႂၢမ်းၵၼ်ဝႃႈ “ပိူင်ႇဝႆႉၼွင်းပွင်ၵၢၼ်ႇၶႃႈၽွင်းငမ်း” (အချုပ်အခြာအာဏာပိုင်မှု) ၼႆႉၼၼ်ႉ လုၵ်ႉတီႈၶေႃႈၵႂၢမ်း ၽရင်ႇသဵတ်ႈ ၵၼ်ဝႃႈ Sovereign (သွပ်ႉဝရိင်း) ၼႆႉၼၼ်ႉ ၸတႃႇပဵၼ်မႃးယဝ်ႉ။ တီႈပွင်ႇမၼ်း လမ်း–“မီးဝႆႉတီႈလိၵ်ႈတီႈလွမ် (ၵမ်ႉၼၼ်ႉ) ပဵၼ်လိၵ်ႈလွမ်ၸိူဝ်ႉႁုပ်ႁူၼ်းတၢင်ႇၵေႃႉၸဝ်” ၼႆႉၼၼ်ႉ ယဝ်ႉ။ ၽူႈလူင်ႉလိၵ်ႈၽၢႆႇပႃးဝူၼ်ႉႁၼ်ထိုင် “ၵျိူၼ်းပေႃႉတိၼ်ႇ” (Jean Bodin, 1529-1596)

ၽရဝ်ႉဝႆႉတီႈပွင်ႉ “ႁႅင်းပွင်ၵၢၼ်ႁႅၼ်းၽွင်းငမ်း” ဢၼ်ႉဝႃႈ “ပိူင်ႉလုမ်းလုမ်း” (Absolute)၊ “တႃႇသေႇ တႃႇပႃး (Perpetual)၊ “ၸိူၵ်ႉၶၽၶမ်ႉလႆႈ” (Imdivisible) – လၵ်ႇလွၼ်ႉမွၼ်းလိူဝ်းၼႆႉပႃး လွမ်းဝႆႉဝႃႈၼႆယဝ်ႉ။

လိၼ်းလႆးဝႆးသေ “ၵျၼ်းပေႇတိၼ်ႉ” ဢၼ်ႉ ၽူးၶူႉမေႃၸဝ်ႈတၢင်းဢမ် ၵွၼ်ၵၼ်ၵုၺ်ႉ ၵွၵ်ႉသွၵ်ႈႁႃလွင်ႈ “ႁႅင်းပွင်ၵၢၼ်ႁႅၼ်းၽွင်းငမ်း” ဢၼ်ႉၶလႈ ႁၢတ်းၶေႃးထၢမ်ၶေႃးတွပ်ႉၶၵႈမႃး ပိၼ်သၢင်ႉပိၼ်သၢင်ႉဝႆႉယူႉယဝ်ႉ။ ၵမ်းၵွၼ်တၢင်းသုတ်းၼႆႉ ႁၢတ်းၶေႃးထၢမ်ဝႃႈ ၶုၼ်ၶူဝ်ၸမ်းၼႆႉ “ပိၼ်ႁႅင်းပွင်ၵၢၼ်ႁႅၼ်းၽွင်းငမ်း” ၼႆၵႂ်ႈယူႉႁႃႉ? ၶေႃးတွပ်ႉၶိုၼ်းဝႃႈ “ၵမ်ႉၵွႆႈ”၊ ယွၼ်ႉဝႃႈ လွင်ႈတႃႇၵုပ်ႉပိူင်ႉၽွင်းငမ်း ၶိုင်ပွင်ႁၢတ်းလွမ်းၵူးဝၼ်းၵူးလိူၼ်ယူႉၼႆႉပိၼ် “ပႃႇလီႉမၼ်ႉ” ၵေႃႉ ႁၢတ်းသၢင်ႈၶလႈ ၶုၼ်ၶူဝ်ၸမ်းၼႆႉ ၵမ်ႉၸဝ်ႈပႃးလႃပ်ႈလူၺ်ႈတီႈၽွင်းငမ်းၵမ်းသိူဝ်ႈ။ ပေႃးဢၼ် ပႃႇလီႉမၼ်ႉၼႆႉပိၼ် “လဝ်ႈပိူင်ႉဝႆႉႁႅင်းပွင်ၵၢၼ်ႁႅၼ်းၽွင်းငမ်း” ဢၼ်ႉႁႃႉ? ၼႆ ၶေႃးထၢမ်မႆႈသွင်သမ်ႉမီးမႃး ထိူင်း။ “ၼႆႉၵေႃႈၵမ်ႉၵွႆႈဢၼ်ႉႁဝ်ႉ”၊ တိၼ်းၽွင်းပႃႇလီႉမၼ်ႉၸဝ်ႈၼႆႉ လႆႈၸၢမ်ႉတၢင်းလိူၵ်ႈတင်ႈဝႆႉလွမ်း ပိူင်မီးၵွတ်ႉၽွတ်ႈဝၼ်းမိူင်းဢၼ်ႉၶလႈ ၸဝ်ၵမ်ႉပူၼ်ႉပိၼ်ၽွင်းလိူဝ်သေ ႁၢတ်းပိၵ်ႉႁၢတ်းပိူင်ႈၵႂ်ႇလႆး ဢၼ်ႉႁဝ်ႉ။ ပေႃးပိၼ်ဢၼ်ၵေႃႈ ပိူင်မီးၵွတ်ႉၽွတ်ႈဝၼ်းမိူင်း (Constitution) ၼႆႉ ပိၼ်လဝ်ႈပိူင်ႉ ႁႅင်းပွင်ၵၢၼ်ႁႅၼ်းၽွင်းငမ်းဢၼ်ႉယဝ်ႉႁႃႉ? ၶေႃးလႆးထၢမ်ထိူင်းမႆႈသၢမ်မီးဢၼ်ႉၼႆႉ။ ၼႆႉၵေႃႈ “ၵမ်ႉ ၵွႆႈ” လႆးတွပ်ႉဢၼ်ႉၼႆႁူဝ်ႉယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉပိူဝ်ႈ “ႁူၼ်းမိူင်း” ၼႆႉ ၶမႈဝိၼ်ႉပိၼ်လိၵ်ႈလႆးပိတ်ႈ “ပိူင်မီးၵွတ်ႉၽွတ်ႈဝၼ်းမိူင်း” ဢၼ်ႉလႆးယူႉဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ လိၼ်းသုတ်းၼႆႉ လဝ်ႉမီးၶေႃးထၢမ်ဝႃႈ “ၵၼ်ၶူမ်ႉငမ်းဝႆႉပႃးၼိူဝ်ႁူၼ်းမိူင်းၼႆႉပိၼ်ၽႂ်? ႁူၼ်းမိူင်းၼႆႉပိၼ်လဝ်ႈပိူင်ႁႅင်းပွင်ၵၢၼ်ႁႅၼ်းၽွင်းငမ်း ဢၼ်ႉယဝ်ႉႁႃႉ?”။ မိၼ်းယဝ်ႉ – ႁူၼ်းမိူင်းၼႆႉ ၽႂ်ၵေႃႈၵမ်ႉၶူမ်ႉငမ်းဝႆႉပႃးၼိူဝ်ၸဝ်လႆး။ ႁႅင်းပွင် ၵၢၼ်ႁႅၼ်းၵၼ်မီးသူင်ႈမိူဝ်ႈႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၼႆႉ ၸဝ်တိၼ်းပိူင်ႉဝႆႉလုမ်းလုမ်း၊ ၵမ်ႉယွမ်းၵမ်ႉလုတ်ႈ၊ တိၼ်းၸွၼ်းလုမ်းတုမ်ၵၼ်ဝႆႉတႃႇသေႇဢၼ်ႉၶလႈ လဝ်ႉလႆးဝႃႈ ႁူၼ်းမိူင်းပိၼ်ၸဝ်ႈငႃႉ ပိၼ်လဝ်ႈ ပိူင်ႉဝႆႉ “ႁႅင်းပွင်ၵၢၼ်ႁႅၼ်းၽွင်းငမ်း” ၼႆယဝ်ႉ။

ၵိူင်ၶိူဝ်လွင်ႈပႆးဝူၼ်ႉႁၼ်ပႃးၶိူဝ်ၼႆႉသေ ဢၼ်ႉၶိူဝ်ယႃႇၶူဝ်းလႆးၵိပ်ႉၵၸ်တီႈပွင်ႉမၼ်းပိူင်ႈ ၵူႇဢၼ်ႉ တၵ်းလႆးၵၸ်ၶေႃးသပ်းလိူင်း 2 ၶေႃးၼႆႉၵိမ်လွမ်းယူႉယဝ်ႉ။ ၶေႃးၽိူင်ႈၼႆႉလမ်း– မိူင်းၵမ်းၽွင်းၼႆႉ တီႈၽိူင်ပိူင်မီးၵွတ်ႉၽွတ်ႈဝၼ်းမိူင်းၸဝ်ဢၼ်ႉ ၵႂ်ႉတိမ်းမႆႈပူင်တမ်းဝႆႉဝႃႈ “ပႃႇလီႉမၼ်ႉ ၼႆႉလႆးပိူင်ႉဝႆႉႁႅင်းပွင်ၵၢၼ်ႁႅၼ်းၽွင်းငမ်း” ဢၼ်ႉယဝ်ႉ – ဝႃႈၼႆဝႆႉယူႉ။ ၼႆႉပိၼ်လွင်ႈဝႃႈ ၵၢပ်ႈဝႆႉ ပၼ်ၽူႈတိၼ်းၽွင်းပႃႇလီႉမၼ်ႉၸဝ်ဢၼ်ႉၼႆႁူဝ်ႉ။ ၽူႈတိၼ်းၽွင်းၵၼ်ဝႃႈၼႆႉ ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်လိူၵ်ႈ တင်ႈလႆး၊ ထွၼ်ၵေႃႈလႆး၊ ပူတ်းတူၵ်ႈၶိူၼ်းၵေႃႈလႆးၶလႈ “လဝ်ႈပိူင်ႉႁႅင်းပွင်ၵၢၼ်ႁႅၼ်းၽွင်းငမ်း” ၼႆႉ ပိၼ်ႁူၼ်းမိူင်းၵၼ်ဝႃႈဢၼ်ႉလိူင်ႈလိူင်းယူႉယဝ်ႉ။ ထိူင်းၶေႃးမႆႈသွင်ဢၼ်ႉလမ်း– ပိၼ်လွင်ႈ ဝႃႈ ပိူင်မီးၵွတ်ႉၽွတ်ႈဝၼ်းမိူင်းၼႆႉ ၵမ်ႉလိူဝ်ႈလဝ်ႈပိူင်ႉဝႆႉႁႅင်းပွင်ၵၢၼ်ႁႅၼ်းၽွင်းငမ်းၼႆဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉဝႃႈႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၼႆႉ မူၼ်ႉၶမႈဝိၼ်ႉပိၼ်ယႃႇပိတ်ႈပိူင်မီးၵွတ်ႉၽွတ်ႈဝၼ်းမိူင်းလႆးယူႉဢၼ်ႉယဝ်ႉ။

ၵိုင်ငဝ်းလႅၼ်းပိူင်ပၢၼ်လွၵ်းၸိုၼ်ႈယွၵ်ႉပႅၼ်းမိူင်း (Process of Political Progress) ပူၼ်ႉမႃး ၸၢၼ်ႉၸၢၼ်ႉသၢၵ်ႈသၢၵ်ႈၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ ၵၢပ်းပၢၼ်မိူင်းႁူၼ်းႁဝ်းမိူဝ်ႈၼႆႉၼတ "ႁူၼ်းမိူင်းၼႆႉ လၢင်ႉပဵၼ်လၵ်းပိူင်ႉၶိူင်းပွင်ၵႃႉၼႄႉၽွင်းငမ်း" ၵၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ ၽွမ်ႉၵၼ်တုင်းႁပ်ႉဝႆႉတင်းသိူင်ႈ ယူႇယဝ်ႉ။

ၵၼ်တီတၢ်းလပ်းၵပ်းၵိုၵ်းဝႆႉလွင်ႈၵၼ်ဝႃႈ လၵ်းပိူင်ႉဝႆႉၶိူင်းပွင်ၵႃႉၼႄႉၽွင်းငမ်းၼႆႉၼၼ်ႉ လွင်ႈၼိူင်ႈၼႆႉပဵၼ် သုၼ်ႉလႆႈသုၼ်ႉပဵၼ်ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ် လႆႈၸဝ်ႈပႃးၼွင်းၵၢၼ်ပႅၼ်းမိူင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

(ၶ) လူင်ပွင်လိူင်ႈတၢင်တူဝ်
(Representative Government)

ၽူႈလူင်ႉလိၵ်ႈၽၢႆႇတၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ပႅၼ်းမိူင်းၵၢင်းၵိတ်ႉ "မီးလ်" (John Struart Mill, 1806-1873) ၽၢႆႇဝႆႉတီႈပွင်ႉမၼ်းဝႃႈ "လူင်ပွင်လိူင်ႈတၢင်တူဝ်ၵၼ်ဝႃႈၼႆႉ ၽၢၼ်ႉၶိုတ်း ပဵၼ်ၵမ်ႉလွၼ်ႈ၊ ပဵၼ်လူင်ပွင်လိူင်ႈၵိူတ်ႉၵွၵ်ႉမႃးၼၼ်ႉယဝ်ႉ" ဝႃႈၼႆႉ။ လူင်ပွင်လိူင်ႈၽၢၼ်ႉၶိုတ်း ပဵၼ်ၵၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉလမ်း–လုၵ်ႉတီႈသေၵေႃႉၵေႃႉၵေႃးလီ၊ ႁူၼ်းလုမ်းမူႉၵႂၼ်ႉၵေႃးလီ၊ ယိပ်းၵမ် လိၵ်းသေၸွတ်ႉၽွတ်းဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လူင်ပွင်လိူင်ႈၵိူတ်ႉၵွၵ်ႉၵၼ်ဝႃႈၼႆႉ–လုၵ်ႉတီႈႁူၼ်းမိူင်းတင်း လႅၼ်းၸဝ် လိူၵ်ႈတင်းၽူႈတၢင်တူဝ်တၢင်းၽွင်းပၼ်သေယဝ်ႉ ၸွတ်ႉၽွတ်းၵိူတ်ႉၵွၵ်ႉမႃးလူင်ပွင်လိူင်ႈ ၼၼ်ႉၼလႈ လၢင်ႉပဵၼ်လူင်ပွင်လိူင်ႈတၢင်တူဝ်ၵၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းၵမ်ႈၽွင်းၸဝ်ၼႆႉ ပိၵ်ႉဝႃႈ လႆႈႁၼ်ပိူင်ၽၢင်ႁၢင်းၽွတ်းၶိူၼ်း ပဵၼ်လူင်ပွင်လိူင်ႈတၢင်တူဝ်ဝႆႉ–ၼႆႉသေတႃႇ ႁူၼ်းပႃးၵေႃ (ၵမ်ႉ ၼၼ်) လုမ်းၵႂၼ်ႉသေၵၼ်ၵၼ်ၼႆႉသမ်ႉ ၶူမ်ႉငမ်းယိပ်းလိၵ်းဝႆႉၶိုတ်းၼၼ်ၼလႈ ၵမ်ႉလိုဝ်ႈ လူင်ပွင်လိူင်ႈတၢင်တူဝ်ၸၢတ်ႈလၢင်ႉယဝ်ႉ။ ပဵၼ်လူင်ပွင်လိူင်ႈၽၢၼ်ႉၶိုတ်းပဵၼ်ၼၼ်ႉႁူဝ်းယဝ်ႉ။

ၶိူဝ်းလႆႈၶူႉဝႃႈပဵၼ်လူင်ပွင်လိူင်ႈတၢင်တူဝ်ၸၢတ်ႈလၢင်ႉၼႆႉၼၼ်ႉ တေလႆႈၵဝ်သင်မႄးတိၵ်ႈ ၼိူင်းတူဝ်းလႃႉ။ ၽူႈတိၼ်းၽွင်းၵေႃႉၼိူင်ႈၼႆႉ တေလႆႈၶူႉထိုင်ၵၢင်လွၵ်ႈႁူၼ်းမိူင်း ၼႃးတီႈတွတ်း ၸိပ်းၵၢင်လွၵ်ႈပၼ်ၸဝ်ၼၼ်ႉတႃႇသေယူႇယဝ်ႉ။ ပႃႇလီႉမၼ်ႉၵေႃးလီ၊ လူင်ပွင်လိူင်ႈၵေႃးလီ၊ ထုၵ်ႉလီပဵၼ်ၵႂၢင်ႈတီႈထတ်းႁႃပွင်သၢင်းပၼ်လွၵ်းလႅၼ်း တႃႇၶိူဝ်းႁူၼ်းမိူင်းလႆႈမီးၽွၼ်းလီထီႉသုတ်း ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူၼ်ၼင်ႉႁူၼ်းမိူင်းၼႃးတီႈတွတ်းၸိပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၸဝ် တေလႆႈယိပ်းထိုင်းဝႆႉၼိူဝ်ၽူႈတိၼ်း ၽွင်းၵေႃႉၼိူင်ႈၼၼ်ႉ။ ႁူၼ်းမိူင်းတင်းမိူင်းၼႆႉ တေလႆႈယိပ်းလိူၵ်ႈဝႆႉတီႈၼိူဝ်လုမ်းၵုပ်ႉပိူင်ႉၽွင်းငမ်း မိူင်းပဵၼ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

တီႈၼင်ႈမိူဝ်းႁူၼ်းမိူင်းၼႆႉ တေလႆႈမီးဝႆႉလွၵ်းလႅၼ်း တႃႇတေယိပ်းထိုင်းလႆႈၽူႈတိၼ်းၽွင်း ၵေႃႉၵၼ်ၵမ်ႉၼပ်ႉထိုဝ်ၵၢင်လွၵ်ႈႁူၼ်းမိူင်းၼလႈ ၵေႃႉၵမ်ႉၸမ်ႉပၼ်ႁူၼ်းမိူင်းယိပ်းထိုင်းပဵၼ်ဝႆႉၼၼ်ႉ ယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈၼၼ်ၼလႈ လၢင်ႉလႆႈလိူၵ်ႈၵိပ်းလွမ်းမိူဝ်ႈလွၵ်ႉမိူဝ်ႈၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ ပူတ်းလူင်းပၢတ်ႈၽူႈ တိၼ်းၽွင်း။ ၵဝ်ၽူႈတၢင်တူဝ်မႂ်ႇတိၼ်းတၢင်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းၵမ်ႈၽွင်းၼတ ပိၵ်ႉဝႃႈပႆႇမၼ်ႈမိူဝ်ႈ

လူဝ်ႇၶၢဝ်းမၵ်းၶၢၼ်းသုတ်းသေ ပႆႇမၼ်ႈမိူဝ်ႈထုၵ်ႇလီလိူၵ်ႈၵိူဝ်းၼၼ်ႉသေတႃႇ ၼႂ်းၶၵ်ႈၵၢင်လူဝ်ႇ ၶၢဝ်းၼၼ်ႉ ယွၼ်ႉပိူဝ်ႈႁူၼ်းမိူင်းၼေႈတီႈတွတ်ႇၸပ်းၵၢင်လႆၸဝ်တူၵ်ႇယွၼ်းၶလႈ လႆႈၼႆတ်းပၢင်ပွႆး လိူၵ်ႈၵိူဝ်းၵေႃႈမီးမႃးယဝ်ႉ။ ႁႂ်ႈႁႃႈ လၢႆးၼႆႉလၢင်းႁူႉတူမ်ႉတိူဝ်ႉမၼ်းလွင်ႈၼမ်သဝ်းလၢႆးပိူင် ၵုပ်ႉပိူင်ႈတီႈမုဝ်ႈၶရေႈသီႈၼၼ်ႉၶလႈ ဢဝ်လၢႆးလိူၵ်ႈၵိူဝ်းလွမ်းလူဝ်ႇၶၢဝ်း မၵ်းၶၢၼ်းမိူဝ်ႈလႆႈမိူဝ်ႈ ၼၼ်ႉ ယိပ်းတိုဝ်ႈၼႆတ်းသၢင်ႈၵမ်ႈပႃးၼမ်ယူႇယဝ်ႉ။

(ၸ) ပွႆးလိူၵ်ႈၵိူဝ်းလွမ်းလူဝ်ႇၶၢဝ်းမၵ်းၶၢၼ်းမိူဝ်ႈလႆႈမိူဝ်ႈၼၼ်ႉ
(Periodic Election)

လၢႆးပိူင်ပၢႆးမိူင်း ဢၼ်ယိပ်းတိုဝ်ႈတီႈမုဝ်ႈၶရေႈသီႈတၢင်တူဝ်ၼႆႉ တေလႆႈၼႆတ်းပွႆးလိူၵ်ႈ ၵိူဝ်းလွမ်းလူဝ်ႇၶၢဝ်းမၵ်းၶၢၼ်းမိူဝ်ႈလႆႈမိူဝ်ႈၼၼ်ႉသေ လိူၵ်ႈတၢင်ႇၽူႈတၢင်ႈၽွင်းတၢင်ႈတၢင်သွႆႇ ၼၼ်ႉ ပဵၼ်ဢၼ်လမ်ႇလွင်ႈဝႃႈယူႇယဝ်ႉ။ ထုၵ်ႇလၢႆးၼႆတ်းပွႆးလိူၵ်ႈၵိူဝ်းလွမ်းၽဵၼ်ႈၽဵၼ်ႈသေဢမ်ႇၵႃး တေလႆႈမီးတၢင်းလွတ်ႈလႅဝ်းထၢင်ႇၶႂၢင်ႈၶလႈ မီးလွင်ႈၽိူင်ႈတြႃးၽိူင်ႇၽဵၼ်ႈၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

ဢၼ်ဝႃႈတေၼႆတ်းပွႆးလိူၵ်ႈၵိူဝ်းလွမ်းၽဵၼ်ႈၽဵၼ်ႈၼၼ်ႉ ၼႂ်းႁူၼ်းမိူင်းၶဝ်လႆႈၶလွင်ႈၵၢင်လႆ ၼွႆႉလႆႈၼွႆႉပဵၼ်ၶဝ်သေ လိူၵ်ႈတၢင်ႇလႆႈၽူႈတၢင်ႈတီႈၶဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ဢႃႈၶၢႈ(ၼၢင်းပွင်)လူင်ပွင် လိုၼ်ႈၼႆႉ တေလႆႈဢိင်ၼိူဝ်ၵၢင်လႆႁူၼ်းမိူင်းၼၼ်ႉၶလႈ ပွႆးလိူၵ်ႈၵိူဝ်းၼႆႉ ဢမ်ႇၼႆတ်းဢမ်ႇလႆႈၼၼ်ႉ ယဝ်ႉ။ ၼႂ်းၶေႃးပိုၼ်ႉၽၢဝ်ႇပူင်တမ်း ၵိဝ်ႇၵပ်းသုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိူၼ်ႈႁူၼ်းမိူင်းလုမ်ႈၽႃႇၶဝ် တွၼ်ႈမႃ 21-C (အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာလူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာကြေငြာစာတမ်း ပုဒ်မ ၂၁-ဂ) လႆႈၶၢၼ်တႅမ်ႈဝႆႉ ဢိင်ႇၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။

“ဢႃႈၶၢႈလူင်ပွင်လိုၼ်ႈမိူဝ်ႈၼႆႉ တေလႆႈဢိင်ၼိူဝ်ၵၢင်လႆၶွၼ်ႈပိူၼ်ႈႁူၼ်းမိူင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တေလႆႈ ၼႆတ်းၼႂ်းႁူၼ်းမိူင်းၶဝ် ၶလွင်ႈၵၢင်လႆၶွၼ်ႈပိူၼ်ႈၶဝ် တီႈပွႆးလိူၵ်ႈၵိူဝ်းလွမ်းလူဝ်ႇၶၢဝ်းမၵ်းၶၢၼ်း မိူဝ်ႈလႆႈ မိူဝ်ႈၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ပွႆးလိူၵ်ႈၵိူဝ်းၼႆႉ တေလႆႈဢိင်ၸိူဝ်းၵေႃႉလွင်ႈၽဵင်ႉပဵင်း ဢၼ်ႁူၼ်းမိူင်းမီး သုၼ်ႇလႆႈတွတ်ႇၸပ်းၵၢင်လႆၸဝ် တၢမ်တူဝ်လႆႈတွတ်ႈလွမ်းလၢႆးပိူင်ဢၼ်လပ်ႉလပ်ႉၼၼ်ႉၶလႈသင် (ဢမ်ႇၼၼ်) ပိူင်မွၵ်ႈပွႆးလိူၵ်ႈၵိူဝ်းတၢင်ႇလိူဝ်ႇတၢင်ႇပိူင် ဢၼ်မီးယိူင်းဢၢၼ်းမိူၼ်ၵၼ်ၼင်ႇၼၼ်ႉၼၼ်ႉ ၶလႈသင် လိူဝ်ႈၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။ တေလႆႈပဵၼ်ပွႆးလိူၵ်ႈၵိူဝ်းမီးလွင်ႈၽဵင်ႉပဵင်းသေ လွတ်ႈလႅဝ်းၼင်ႇၼႆႉ ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။”

ၼင်ႇႁိုဝ်တေလႆႈႁူႉလွင်ႈဢၼ်ဝႃႈ ပဵၼ်ပွႆးလိူၵ်ႈၵိူဝ်းမီးလွင်ႈၽဵင်ႉပဵင်းသေလွတ်ႈလႅဝ်းၼၼ်ႉ တေလႆႈတူၺ်းဢဝ်ၽိုၼ်လိပ်ႈၼႂ်းပွႆးလိူၵ်ႈၵိူဝ်းႁူမ်ႈမိူင်းမိူင်း ဢၼ်လူမ်းၽူႈႁူႉမေႃပၵ်းပိူင်ၶလႈမႃးမီး ဢၼ်ၵိဝ်ႇၵပ်းလွင်ႈသုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိူၼ်ႈႁူၼ်း ၼႂ်းမိူင်းလုမ်ႈၽႃႇလီႇလမ်းၶလႈဝႆႉၼၼ်ႉသေ ဢဝ်မႃး တိၵ်းသိုင်းတူၺ်းယူႇယဝ်ႉ။

(1) မိူင်းၵၼ်တေၶဵတ်းပွႆးလိူၵ်ႈၵိူပ်းၼႆႉ တေလႆႈမီးဝႆႉလႄႈၸင်ႇၼႆယူႇ။

(ၵ) တႃႇတေလႆႈၸၢမ်ႇၸဝ်ႈလိူၵ်ႈၽိုၼ်းပိၼ်(ၸုၼ်ႈ)လူင်ပွင်ၵိူင်းၸိူဝ်း တႃႇသုၼ်ႇၵၼ်လႆႈ တွတ်ႈပၼ်သိုပ်းၵၢင်လွၵ်ႈလပ်ႉလပ်ႉၼၼ်ႉ. ပေႃးၵမ်ႉမီးလွင်ႈတၢင်းၵိုင်ႉ ထိူၵ်ႈမၵ်းၸၢၼ်းႁၢမ်းတၢပ်း ၼၼ်ႉလိူဝ် တၵ်းတေၵမ်ႉလႆႈမီးလွင်ႈႁၢမ်းတၢပ်းသုၼ်ႇ ၵၼ်ၵူၼ်းမိူင်းၸဝ်တေလႆႈၸႂ်ႈပႃးႁူမ်းသၢင်း လွမ်းၵၢၼ်ပႃႈမိူင်းၵူႈထၢၼ်းထၢၼ်းၼၼ်ႉ။

(ၶ) တေလႆႈၵဝ်သိုပ်းမိူင်းမႆႈၸိူၼ်ႉပွႆးလိူၵ်ႈၵိူပ်းတၢင်ႇၸၼ်ထိုင်တီႈၵူၼ်းမိူင်းၸိူဝ်း ၽူႈ ၵေႃႉၸၢမ်ႇလိူၵ်ႈၵိူပ်းၸဝ် ႁိူဝ်းပေႃးလႆႈၸူႉလွမ်းၼၼ်ႉၸိူဝ်း ပုၼ်းတႃႇသုၼ်းတုမ်ႁူလႆးတွမ်သေႃႇသုၼ်း လႅးပႃႈမိူင်းလႆႈၼၼ်ႉ. ပၼ်ႁိုဝ်းၵုပ်ႉလၢတ်ႈတိူမ်းၵႂၵ်ႉထၢင်ႇႁၢင်ႈလွတ်ႈလိူဝ်း။ ပၼ်ႁိုဝ်းသွတ်ႉၽွတ်ႈ မူႉလုမ်းလႆႈလွတ်ႈလွတ်ႈလိူဝ်းလိူဝ်း။ ပၼ်ႁိုဝ်းသုၼ်းတုမ်ၵုမ်ၵၼ်ပိၼ်မူႉပိၼ်ၽုင်လႆႈလွတ်ႈလွတ်ႈ လိူဝ်းလိူဝ်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

(2) ၵၼ်လုမ်းၽႅၢႉပႃႈမိူင်းၸိူဝ်း ၽူႈၸၢမ်ႉလိူၵ်ႈၵိူပ်းၸဝ်လႆႈသိုပ်းၵၢင်လွၵ်ႈပႃးၼမ်ၼၼ်ႉ. တၵ်းလႆႈ ၼပ်ႉထိုဝ်ၶဵတ်းလွမ်း ၼင်ႇလႆႈပေႃႇပိၼ်မီးမႄးတီႈပွႆးလိူၵ်ႈၵိူပ်းၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ. ပၼ်ႁိုဝ်းလႆႈသိုပ်ႇပုတ်း ၵဝ်လၼ်ႉၸိူဝ်း ၵႃႈၼႄႈၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

ၼင်ႇႁဵဝ်တေလၢင်းႁူႉလႆႈ လွင်ႈပွႆးလိူၵ်ႈၵိူပ်းၼႆႉလိူတ်းလၢင်ႇလွတ်ႈလိူဝ်းယူႇၵၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ. ၽူႈလူင်ႉလိူင်းၽႅၢႉပႃႈမိူင်းၸဝ် ၵဝ်ႁွဝ်ၶေႃႈၼင်ႇတီႈတေႃႈၼႆႉ. မႃးတိူၵ်းထတ်းတူလႆးယူႇယဝ်ႉ။

(ၵ) ပိၼ်ပွႆးလိူၵ်ႈၵိူပ်း ၵၼ်ၵူၼ်းမိူင်းလိူဝ်းမီးသုၼ်ႇလႆႈတွတ်ႈသိုပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၸဝ် လႆႈ တွတ်ႈသိုပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၵူႈၵေႃႉ. (Universal Suffrage)။

(ၶ) လိူၵ်ႈတင်းပၼ်ၵမ်းသိုဝ်း (Direct Election)။

(င) ယိပ်းတိူဝ်းလႆႈတွတ်ႈၸမ်းလပ်ႉလပ်ႉ. (Secret Voting)။

(ၸ) လႆႈပၼ်သိုပ်းၵၢင်လွၵ်ႈလွတ်ႈလွတ်ႈလိူဝ်းလိူဝ်း (Free Voting)။

(သ) ၼိုင်ႈၸၵႈၵူၼ်းမီးသုၼ်ႇလႆႈတွတ်ႈသိုပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၼင်ႇၵၼ် တေမီးလွင်ႈၽိင်ႇပိင်းၵၼ်။ (Equal)

မိူင်းၵမ်းၽွင်းၼႆႉ. ၵဝ်မူႉ 5 ၶေႃႈၼၼ်ႉတိမ်းမႃႇပူင်တမ်းဝႆႉ. ၼိုင်းပိူင်မီးသွတ်ႉၽွတ်ႈဝၢၼ်း မိူင်းၸဝ်ဝႆႉၵမ်းလိူဝ်ယဝ်ႉ။ ပေႃးတူလႆးၼိုင်းပိူင်မီးသွတ်ႉၽွတ်ႈမိူင်းၵိူဝ်ႉမၼ်ႉၼၼ်ႉ. တေလႆႈႁၼ် ၼင်ႇၼၼ်ယူႇ။

ၼိုင်းမူႉ 5 ၶေႃႈၼၼ်ႉ. (ၶ) (င) (ၸ) သၢမ်ၶေႃႈၼႆႉ. လီႉလမ်းၸၼ်လႆႈပိူင်တွတ်ႈသိုပ်း ၵၢင်လွၵ်ႈသေ မႃႇ (ၵ) ၸလႈ (သ) ၼၼ်ႉသမ်ႉ. လၢပ်ႈသိၼ်ႇလူလႆႈသုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ်ၵူၼ်းမိူင်း ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ မႃႇ (ၵ) ၼၼ်ႉဝႃႈ ၵူၼ်းမိူင်းလိူဝ်းမီးသုၼ်ႇလႆႈတွတ်ႈၸမ်းၸဝ် တေႁိုဝ်းလႆႈတွတ်ႈ ၸမ်းၵူႈၵေႃႉသေ မီးသုၼ်ႇတွတ်ႈသိုပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၼင်ႇပၵ်းပိူင်မိူင်းလွၵ်ႈမိူင်းၼၼ်ႉမီးၼႆယူႇယဝ်ႉ။ မိူဝ်ႈၵူၼ်ႉ ပူၼ်ႉၼႆႉ. ၵူၼ်းပၢၼ်ထၢၼ်းယွၵ်ႉၼိုင်းမိူင်းၵူႈၵေႃႉ. မီးသုၼ်ႇလႆႈတွတ်ႈသိုပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၼင်ႇၵၼ်တင်းသိၼ်း

ၵမ်ႉလိူဝ်ႈ။ လႆႈမီးသုၼ်ႇတွၵ်ႈၸႅၵ်ႇၵၢင်လိူဝ်မႃးလိူမ်ႈမိူၼ်ႇလိူမ်ႈၵႂၢမ်ႇ၊ၼၼ်ႉၵေႃးၵမ်ႉလိူဝ်ႈ။ ၵေႃႇၼင်ႇ လိူင်းမိူင်းတႆး ၽိုၼ်ႇၸေႃႇသိုဝ်ႉ ႁိူဝ်းႁိူင်း မိူင်းပွတ်းၽႆႇဝၼ်းတူၵ်းၸဝ် ၵေႃႇထိုင်ႁူဝ်ပၢၵ်ႇပီ 19 ၼၼ်ႉ ၵူၼ်းလၢႆးၵူႈၵေႃႉ ယင်းၵမ်ႉပႆႇမီးသုၼ်ႇလႆႈတွၵ်ႈၸႅၵ်ႇၸမ်းလႆႈလူးၵႂၢမ်ႇ။ ၵူၼ်းလၢႆးလိူဝ်း ၸၢၼ်းလိူဝ်မီးငိုၼ်းၸမ်းၼၼ်ႉၵူၺ်း လႆႈတွၵ်ႈၸႅၵ်ႇၵၢင်လိူဝ်ယဝ်ႉ။ ဝႃးသေ 19 ႁူဝ်ပၢၵ်ႇပီမႃးၼႆႉၵႂၢမ်ႇ၊ ၵူၼ်းလၢႆးၸဝ်မီးသုၼ်ႇလႆႈတွၵ်ႈၸႅၵ်ႇၵၢင်လိူဝ်ၵူႈၵေႃႉၼႆႉသေတႃႇ ၵူၼ်းယိင်းၸဝ်ၼႆႉ ပႆႇလႆႈမီးသုၼ်ႇလႆႈ တွၵ်ႈၸႅၵ်ႇၵၢင်လိူဝ်။ ၸတႃႇၵၢဝ်ႁူဝ်ပၢၵ်ႇပီ 20 လႃႇၸတႃႇမႃးၼၼ်ႉ "လဝ်ႈပႃႈမိူင်းသုၵ်ႉၸသျႇလိတ်ႉ" ၸလႆး "လဝ်ႈပႃႈမိူင်းလိပ်ႉပၸရႃ" ၸဝ် ၵႂၢမ်ႇႁူဝ်တူၵ်းယွၼ်းမႃးၸလႆး ၵူၼ်းယိင်းၸဝ်ၵေႃးလင်ႇမီးသုၼ်ႇလႆႈတွၵ်ႈၸႅၵ်ႇၵၢင်လိူဝ်မႃးယဝ်ႉ။ မိူင်းၵျေႃးသတြီးယၼႆႉ 1917 ၼီး၊ မိူင်းၽမ်ႇႁူမ်ႈ ၵမေႇရိၵၼ်ႇၼႆႉ မိူဝ်ႈ 1920 ၼီး၊ မိူင်းၵရိူၵ်ႉပရိတ်ႉတႅၼ်ႇ(ဢိင်းၵလဵတ်ႈ)ၼႆႉ 1928 ၼီး၊ မိူင်းသဝိတ်ႉသ်လႅၼ်ႇၼႆႉ 1971 ၼီး၊ ၸဝ်းယၢမ်းၼၼ်ႉလင်ႇ ၵူၼ်းယိင်းၸဝ်လႆႈမီးသုၼ်ႇတွၵ်ႈ ၸႅၵ်ႇၵၢင်လိူဝ် ၼင်ႇၵူၼ်းလၢႆးမႃးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵပ်းဝၢၼ်းပၢၼ်မိူင်းမိူဝ်ႈၼႆႉၸတႃႇ မိူင်းလုမ်ႈၽႃႇပတ်း ပိုၼ်ႉၸဝ်ၼႆႉလမ်း မီးဝႆႉလွင်ႈၵႃႇမၸၢမ်ႇ၊ ၵမ်ႉလိူၵ်ႉၸၽၵူၼ်းလၢႆးၵူၼ်းယိင်း၊ ၵူၼ်းၽၢၼ်ၵူၼ်းမီး၊ လၢဝ်းမိူဝ်း၊ ၽႄႇသႃႇလွင်ႈႁိူဝ်းလီၼၼ်ႉသင်သေယဝ်ႉ ၵူၼ်းၵေႃႇၵၢၼ်ပဵၼ်ပၢၼ်ထၢၼ်းယႂ်ႇ၊ၸိူဝ်းမိူင်း မၢင်မိူင်းၼႆႉ လူဝ်ႇႁူပ်ႉ 18၊ မၢင်မိူင်း 21 ႁူပ်ႉၸဝ်ၵူႈၵေႃႉၼႆႉ မီးသုၼ်ႇလႆႈတွၵ်ႈၸႅၵ်ႇၵၢင်လိူဝ် တၢင်းသဵင်ႈယူႇယဝ်ႉ။

မိူင်းၵမ်ႈၽွင်ႈၸဝ်ၼႆႉ ၵွပ်ႈပိူဝ်ႈၸဝ်ယိပ်းတိုဝ်းလၢႆးပိူင်တွၵ်ႈၸႅၵ်ႇၵၢင်လိူဝ်ၵႂၢမ်ႇၵိူင်ႈ (Weighted Voting System) ဝႆႉၼၼ်ႉၸလႆး ၼိူဝ်းမူႇၶေႃးမႆႉ (သ) ၵၼ်ဝူႇ–ၼိူဝ်းၸၵႈၵူၼ်းမီးသုၼ်ႇလႆႈတွၵ်ႈ ၸႅၵ်ႇၵၢင်လိူဝ်ၼင်ႇၵၼ် တေလႆႈမီးလွင်ႈၽိူင်ႇပိူင်းၵၼ်ၼႆႉၼၼ်ႉ လင်ႇမႃးပီၼ်ၵၼ်ၸိူၵ်ႉလိူၵ်ႉလမ်ႇလွင်ႈ မၼ်းဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လၢႆးပိူင်တွၵ်ႈၸႅၵ်ႇၵၢင်လိူဝ်ၵႂၢမ်ႇၵိူင်ႈၼႆႉၼၼ်ႉလမ်း–ၵူၼ်းမီးသုၼ်ႇလႆႈတွၵ်ႈ ၸမ်းမိူၼ်ၵၼ်ၼႆႉသေတႃႇ ဢိင်ၼိူဝ်လွင်ႈၽၢၼ်လွင်ႈမီး၊ မေပလႃႇ၊ ၵမ်ႉမေပလႃႇၼၼ်ႉၸလႆးသင်၊ လၢဝ်းမိူဝ်း၊ ၽႄႇသႃႇ၊ လၢဝ်းႁိူဝ်းလီ၊ ၽိုဝ်သႃႇၼိူဝ်ႉၼင်ၵမ်ႉမိူၼ်ၵၼ်လိူဝ်းၼၼ်ႉၸလႆးသင် လိူၵ်ႉၸၽ မိူင်ႇပၼ်ၸႅၵ်ႇၵၢင်လိူဝ်ဝႆႉတၢင်းၼမ်ၵေႃႉၵမ်ႉမိူၼ်ၵၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တီႈတႅၵ်ႈမၼ်းၼႆႉ ပေႃးပီၼ်လဝ်ႈ ၶူးလူင် (Professor) ၵေႃႇၼိုင်ႈ လႆႈၸႅၵ်ႇၵၢင်လိူဝ်သၢမ်ၸႅၵ်ႇ၊ ၵူၼ်းမိူင်းၽၵ်းၵႃႇယူဝ်းယူဝ်းၼိုင်ႈၵေႃႇ ၼိုင်ႈၸႅၵ်ႇ–လၵ်ႉႁႃႇတ်းၼၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၼိူဝ်းမိူင်းသုၵ်ႉဝီႇယိတ်ႉပၢၼ်မိူဝ်ႈ "လီႇၼိၼ်ႇ" ၽွင်းငမ်း ၼၼ်ႉၸလႆးသင်၊ ၼိူဝ်းမိူင်းဢိၼ်ႇတိယသမ်ႉ ယွၼ်ႉလိူၵ်ႉၸၽဝႆႉၵူၼ်းလၢတ်ႈသင်လၢတ်ႈတႅမ်ႇၼၼ်ႉ ၸလႆးသင်၊ ၼိူဝ်းမိူင်းဢၵ်ႉၽရိၵႃႇပွတ်းလၢၼ်းၼၼ်ႉသမ်ႉ ယွၼ်ႉပိူဝ်ႈလိူၵ်ႉၸၽၽိဝ်ၼိူဝ်ႉၼင်ၼၼ်ႉ ၸလႆးသင်၊ ၸဝ်တိုဝ်းလၢႆးပိူင်တွၵ်ႈၸႅၵ်ႇၵၢင်လိူဝ်ၵႂၢမ်ႇၵိူင်ႈၼၼ်ႉမႃးယူႇယဝ်ႉ။

(ၸ) ၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၼင်ႇပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်းဝၢၼ်ႈမိူင်းမီး (Constitutionalism)

လွင်ႈၶိူဝ်းပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်းဝၢၼ်ႈမိူင်းၼိုင်ႇၸမ်ႉၼၼ်ႉ လမ်ႇလွင်ႈတၢႇလႅၼ်းၵုပ်ႉပိူင်ႇတီႈမူဝ်ႇၸရေႇသီႇႁူလ်ႈသေၵမ်ႇၵူႈ တၢႇတေႁုမ်ႈထိင်းမၵ်းၸၢၼ်းၵႃႇၼႄႇလူင်ပွင်ၵိုင်းၼၼ်ႉၵေႃႈ ပီၼ်ၵၼ် လူဝ်မီးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်းဝၢၼ်ႈမိူင်းၼႆႉ မီးဝႆႉၽႅၢႇပႃးၼိူဝ်လူင်ပွင်ၵိုင်းသေယဝ်ႉ လူင်ပွင်ၵိုင်းၸဝ်မီးသုၼ်ႇလႆႈၵွတ်း ၵွမ်းၼင်ႇပၼ်ၶၢင်ႉဝႆႉၼၼ်ႉသေ လွင်ႈၵၼ်လႆႈၵျမ်းတၢပ်ႈဝႆႉ ၸဝ်ၼၼ်ႉလိူဝ်ႉၶိူဝ်ၵေႃႈ တိုၼ်းၵမ်ႇမီးၶၢင်ႉၵွတ်းလႆႈ။ မိူင်းလိူဝ်းလွတ်ႈလိဝ်းႁွၼ်းၶေႃ မီးၵိူင်းပွင် ၵႃႇၼႄႇၽွင်းငမ်းၸဝ်ၼၼ်ႉ တၵ်းလႆႈမီးပိူင်မီးၵေႃႇသၢင်းဝၢၼ်ႈမိူင်းၽွမ်ၼၼ်းဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်းဝၢၼ်ႈမိူင်းၼႆႉၼၼ်ႉ တေလႆႈႁူႉပွင်ႇဝူးပႃးမီးဝႆႉ လွင်ႈမၵ်းမၼ်ႈပၼ်ၵိူင်းပွင်ၵႃႇၼႄႇၸလႈ ပုၼ်ႈၽွၼ်းလူင်ပွင်ၵိုင်းၼၼ်ႉလူဝ် ထၢၼ်ထေႇၼၽႅၢႇလူင်ပွင်ၵိုင်းၵူႈလၼ်ႉလၼ်ႉၼၼ်ႉၸလႈ လွၵ်းလႅၼ်း ၵပ်းသိုပ်ႇၵွင်ႉသၢၼ်ဝႆႉၵၼ်ၼၼ်ႉလူဝ် လွင်ႈသုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပီၼ်ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ် ထၢင်ႇၵျၢင်းလွတ်ႈလိဝ်း ၼၼ်ႉလူဝ် မီးဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ၼႆႉႁူလ်ႈၵမ်ႇၵူႈ ၵၼ်လူင်ပွင်ၵိုင်းၸလႈႁူၼ်းမိူင်း လႆႈတိတ်းတေႃႇ ႁွင်ႉၵႃႉၵၼ်ၼၼ်ႉ ပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်းဝၢၼ်ႈမိူင်းၼႆႉ ပူင်တမ်းမၵ်းမၢၼ်ပၼ်သုၼ်ႇလႆႈၸလႈ ပုၼ်ႈၽွၼ်း လိူဝ်းၼၼ်ႉဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။

ပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်းဝၢၼ်ႈမိူင်းၵၼ်ဝူးၼႆႉ လႆႈၵဝ်ႇၵၢင်လၢႆႁူၼ်းမိူင်းတင်းလၢႆ (ၵမ်ႇၼၼ်ႉ) တီၼ်းၽွင်းၽူႈတၢင်တူဝ်ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၼၼ်ႉ ၶိုတ်းပီၼ်ငဝ်ႈၸၢမ်ႇပိုၼ်ႉမၼ်းသေ တီမ်းလၼ်တမ်းမႃ ဝႆႉၼၼ်ႉၸလႈ ႁူၼ်းလုမ်းၵွၼ်ႇၵၼ်ၼိုင်ႈ သမ်ႉတေမူးယိပ်းၵိူၵ်းပူၼ်ႉပီၼ်ၵျႃႇၼၼ်ႉ ၵမ်ႇထုၵ်ႇ လီပီၼ်၊ ၵၼ်လူင်ပွင်ၵိုင်းၵမ်ႇၵျပ်ႉၶိုတ်းၵွမ်းပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်းဝၢၼ်ႈမိူင်းၼၼ်ႉၼႆႉ သုၼ်ႇလႆႈ သုၼ်ႇပီၼ်ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ် လႆႈလူႉသုမ်းယွၼ်ႉၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ငဝ်းလႅၼ်းၼင်ႇၼၼ်ႉၼၼ်ႉ ၽူႈလူင်ႉလီၼ်ႇ ၽႅၢႇပၢႆးပၵ်းပိူင်ၸဝ်ဝူး ပီၼ်လႅၼ်းၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်း ၵမ်ႇမိၼ်းၵွမ်းပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်း (Unconstitutionalism) ၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉပိူဝ်းမီးမူးငဝ်းလႅၼ်းၼင်ႇၼႆႉၸလႈ တၢႇၶိူဝ်းလႅၼ်းပိူင်ပၢႆးမိူင်းတီႈမူဝ်ႇ ၸရေႇသီႇပေႃးတေၼိူင်ႇၵိုမ်းသေ ၶိူဝ်းမီးတၢင်းၵီတ်ႇၸၸပၼ်လွင်ႈထၢင်ႇၵျၢင်းႁူၼ်းမိူင်းၵျဝ်းဝႆႉလႆႈၼၼ်ႉ သေၵမ်ႇၵူႈ ၶိူဝ်းမၵ်းၸၢၼ်းဝႆႉပၼ်ၵႃႇၼႄႇၵုပ်ႉပိူင်ႇလူင်ပွင်ၵိုင်းၸဝ်လႆႈၼၼ်ႉ လင်ႇလႆႈၽေႇၼမ်ႉ ၽေႇတူဝ်လွင်ႈလႅၼ်းၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်း ၶိူဝ်းမိၼ်းၵွမ်းလွၵ်းပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လုမ်း လူင်ပွင်ၵိုင်းၸဝ်ၼႆႉ ပေႃးလႆႈလၢႆးၶိုတ်းၽိတ်းမိၼ်း ၵၼ်ပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်းၵမ်ႇပၼ်ၶၢင်ႉၶိုတ်း ၸလႈသင်၊ လွင်ႈၵၼ်ၵမ်ႇမိၼ်းၵွမ်းပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်းၼၼ်ႉၸလႈသင် တၵ်းလႆႈၸၢမ်ႇၵဝ်ၵယေး ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ႁူၼ်းမိူင်းတင်းလၢႆၸဝ်ၵေႃႈ ယိပ်းတိုဝ်းၵျပ်ႉတင်းလၢမ်ႇပူလ်ႈၵဝ်လႆႈ သုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇ ပီၼ်ၵၼ်ပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်းၵႃႇမၸၢမ်ႇဝႆႉပၼ်ၵိူဝ်းၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ၊ သင်ၵိူဝ်ႉဝူး သုၼ်ႇႁူၼ်းမိူင်း လႆႈလူႉသုမ်းသၢင်းတိူဝ်ႉၵျႃႇၼႆႉလိုင် မီးၵၸၢင်ႇတၢင်ႇလဝ်းတုၵ်းယွၼ်းတမ်းတီႈၸုၼ်မိူင်းၸဝ်ၼၼ်ႉ

ယူႇယဝ်ႉ။ သုၼ်ႇလႆႈၵၼ်ၼႆႉလမ်း–ႁွင်ႉထိုၵ်ႈဝႃႈ သုၼ်ႇတၢင်ႇလဝ်ႈတုၵ်းယွၼ်းလႆႈၸၢင်ႇပိူင်မီး ႁွတ်ႇၽွတ်ႈ (Constitutionalism Remedy) ၼႆယူႇယဝ်ႉ။

တႃႇႁဵၼ်းလႆးပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႇမိူင်းတီႇမူဝ်ႇၸေႃႇသီႇၵိုမ်းၶိူင်ႇလႆႈၼၼ်ႉ ၵၼ်ၵိူင်လင်ၽၢင်ၼွင်း ၷၼ်ဝႆႉတင်းပၢႆးၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၼၼ်ႉ ပၢႆးၵႃႇၼႄႇလိၵ်ႈထၢမ်တတ်းသိၼ် (တိူပ်းတတ်းတြႃး) ၼႆႉၵေႃႈ ပဵၼ်ၵၼ်လမ်ႇလွင်ႈလူင်ဝႆႉပိူင်ၼိူင်ႈယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉပိုဝ်ႈဝႃႈ တွၼ်းမႆႇပၵ်းပိူင်ၵူႈတွၼ်းၵူႈပိူင်ၼႆႉ လၢင်းၵႆႉမီးလွင်ႈၵိပ်းၵဝ်တီႈပွင်ႇမၼ်းပဵၵ်ႇပိူင်ႈၶိူင်းၵိူင်းလပ်းၽႅၢႇဝႆႉလႆၵၼ်ၼၼ်ႉၼလႈ လွင်ႈတၢင်း ထိင်ထွင်ၷၼ် ၵႆႉလႆႈပေႇပဵၼ်မႃးယူႇယဝ်ႉ။ ပေႃးထိုင်တီႈလႆႈမီးတၢင်းထိင်ထွင်ၷၼ်ၵိဝ်ႇၵပ်းပိူင်မီး ႁွတ်ႇၽွတ်ႈဝၼ်ႈမိူင်းၼၼ်ႉၼႆလိူင် ၼေႈတိူပ်းတတ်းၵၼ်ယဝ်ႉတီႈသုတ်းမၼ်းၼႆႉ မိူင်းလွႆမိူင်းၼၼ်ႉ လႆႈမီးဝႆႉလုမ်းတတ်းသိၼ်ၵၼ်သုင်ထီႉသုတ်း။ ငဝ်ႈငၼ်းလုမ်းတတ်းသိၼ်ၼၼ်ႉထတ်းသေတိူပ်းတတ်း ပၼ်ယူႇယဝ်ႉ။ တီႈတိူၵ်ႈမၼ်း လုမ်းတတ်းသိၼ်ၼႂ်းမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်းၵမေႇရိၵၼ်ႇၼလႈ မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်း ၵျိူဝ်ႇမၼီႇၸဝ် ယၢမ်းလႆႈတိူပ်းတတ်းပၼ်လွင်းၼင်ႇဝႈမႈၼၼ်ႉတင်းၼမ်လူင်ယူႇယဝ်ႉ။

မိူဝ်းၼတႃႇမၵ်းၸၢၼ်းၵႃႇၼႄႇလူင်ပွင်လိူင်းဝႆႉ ပုၼ်းတႃႇႁဵၼ်းလႆးၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းတီႇမူဝ်ႇ ၸေႃႇသီႇၶိူင်ႇၵိုမ်းၼၼ်ႉ "လွၵ်းပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်း လွမ်းၼင်ႇပိူင်မီးႁွတ်ႇၽွတ်ႈဝၼ်ႈမိူင်း" ၼႆႉ ၵမ်ႇမီးၵမ်ႇပဵၼ်ယဝ်ႉ။ ၼင်ႇႁိူဝ်တေပဵၼ်လွၵ်းပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်း လွမ်းၼင်ႇပိူင်မီး ႁွတ်ႇၽွတ်ႈဝၼ်ႈမိူင်းၵၼ်ဝႃးၼၼ်ႉ ၵႃႇၼႄႇလူင်ပွင်လိူင်းတင်းသိူင်းတင်းလူင်ၼႆႉ တေလႆႈမီးဝႆႉ ၽႅၢႇတူဝ်ႈပိူင်မီးႁွတ်ႇၽွတ်ႈၼၼ်ႉၵူၺ်းယဝ်ႉ။ ၼႆႉၵူၺ်းၵမ်ႇၵႃး တွၼ်းၽႅၢႇတီႈလွင်းသုၼ်ႇလႆႈ ၵႃႇၼႄႇလွတ်ႈလိဝ်းၽႅၢႇလိၵ်ႈတတ်းသိၼ်(တြႃး)ၼၼ်ႉၵေႃႈ ယႃႇႁဵၼ်းၽူႈၵေႃႉလွႆလႆႈႁူမ်ႇငမ်းယိပ်း လိၵ်းဝႆႉလႆႈၼၼ်ႉႁွၼ်ႇ လွၵ်းပိူင်ၼၼ်ႉတေယဝ်ႉယႃႇထိုင်တီႈလႆႈယူႇယဝ်ႉ။

ၵၼ်သီႈ,

သၸၼေႃႈတြႃးသုၶၼ်ႉၾႆႈလွတ်ႈပၢ်ႈ

Concepts of Liberty

ငဝ်ႈဝိုၼ်ႉလွင်ႈထၢင်ႇၵၢင်ႈလွတ်ႈလီဝ်း

Fundamental Freedom

ၵၼ်တႂ်းမွင်းၽိုးလႆႈတီႈမူဝ်ႇၸရေႃးသီႈယူႇၼၼ်ႉ ယွၼ်ႉဝူးမၼ်းတေမီး တေလႆႈလွင်ႈထၢင်ႇၵၢင်ႈ (Freedom) ၼႆၼၼ်ႉ ၸဝ်ႈပႃးလွင်ႈၼိုင်ႈယဝ်ႉ။ ၶွႆးလၢႆးၵုပ်ႉပိူင်ႇတၢင်ႇၵၼ်ၸဝ်ၼၼ်ႉ ၵမ်ႇမီးဝႆႉလွင်ႈထၢင်ႇၵၢင်ႈ။ သုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ်လွင်ႈထၢင်ႇၵၢင်ႈၵၼ်ဝူးၼၼ်ႉ ထၢင်ႇၵၢင်ႈတိမ်ႈ ၵွၵ်ႇပိုၼ်ၸၽႈလွတ်ႈလီဝ်း။ ထၢင်ႇၵၢင်ႈသူၼ်းတွမ်လူႉတုမ်၊ ထၢင်ႇၵၢင်ႈလိၼ်ႇထိဝ်လိပ်ႈၸလႇၸၼ ၵၢင်လိူဝ်၊ ထၢင်ႇၵၢင်ႈၵပ်ႉၸၢမ်ႇယုမ်ႇယမ်လွင်ႈဝူၼ်ႉၵပ်ႉၵၼ်ထိုင်ပၢႆးမိူင်းၵၼ်သူင်၊ ထၢင်ႇၵၢင်ႈယုမ်ႇယမ်ၵိူဝ်းလီလၢဝ်းၽရေႇသု၊ ထၢင်ႇၵၢင်ႈၽွတ်ႈၵၼ်းမူႇလုမ်းၵေႃ–လၵူႇလိူဝ်းၼႆႉယဝ်ႉ။ ၼၼ်ႇၵိူဝ် တေလႆႈလၢမ်ႇလႆႈမီးလွင်ႈထၢင်ႇၵၢင်ႈလိူဝ်းဝူးမူးၼႆႉၼၼ်ႉ လုမ်းမိူင်းလုမ်ႈၽူႇ (ၵုလသမိၵ်ႉၵ) ပူင်တမ်းပိုၼ်ၸၽႈဝႆႉပၼ် ၽိုၼ်လိၵ်ႈလွင်ႈသုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ်ၵူၼ်းဝႆႉလီငၢမ်းယူႇယဝ်ႉ။ သုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ်ထၢင်ႇၵၢင်ႈလွတ်ႈလီဝ်းၼႆႉ လၢင်ႈလႆႈလၢမ်ႇပူလ်ႈၶွႆးၸွင်ႇလၢႆးၵုပ်ႉပိူင်ႇတီႈမူဝ်ႇၸရေႃးသီႈ ၼၼ်ႉၵူလ်း။

သုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ်လွင်ႈထၢင်ႇၵၢင်ႈလွတ်ႈလီဝ်းၵူၼ်းၵပ်းလိူဝ်းၼၼ်ႉၼႆႉ လုမ်းမိူင်းလုမ်ႈၽူႇ တိမ်ႈမႃဝႆႉၼၼ်ႇပိၼ်ပၵ်းပိူင်သေ ပိုၼ်ၸၽႈလွတ်ႇတူဝ်းလူၵ်းၽူင်းလူင်ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ မိူင်းၵမ်ႈပူးၼမ် ၸဝ်ၵေႃး တိမ်ႈမႃဝႆႉပၼ်ၶွႆးပိူင်မီးၽွတ်ႇၽွတ်ႈဝၢၼ်ႈမိူင်း မိူင်းၽွႆမိူင်းမၼ်းဝႆႉသေ ပၼ်ၵႃႈမၸၢမ်ႇ ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ မီးမိူင်းၵၼ်ၵမ်ႇယိပ်းတိုဝ်းလႆႈပိူင်တီႈမူဝ်ႇၸရေႃးသီႈၼၼ်ႉၵူလ်း ၵၼ်ၵမ်ႇပၼ်ဝႆႉ ၵႃႈမၸၢမ်ႇသုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ်ၼၼ်ႇဝူးမူးၼႆႉ။ မိူင်း "ၸွမ်ႇမိဝ်ႇၼီတ်ႉ"၊ "သူဝ်ႇၸသျႇလိတ်ႉ" ၸဝ်လိူဝ်းၼႆႉ ဝႆႉပႃႇတီႈလုၵ်ႈလီဝ် ပိၼ်လုမ်းၵၼ်ၵွၼ်ၶူဝ်မိူင်းဝႆႉသေ ၵမ်ႇပၼ်ၵိူတ်ႇၵွၵ်ႇပႃႇတီႈ တၢင်ႇလုမ်းထိင်းၼၼ်ႉ။ ပိၼ်လၢႆးလဝ်းၵႃႇၼႃႇၵိမ်တူဝ်ဝႆႉၸလး သုၼ်ႇလႆႈထၢင်ႇၵၢင်ႈလွတ်ႈလီဝ်း ၵူၼ်းမိူင်းၵမ်ႇမီးတီးၵႃႇမၸၢမ်ႇသင်သေၵိတ်း။ ၵမ်ႈၽွင်ႈ ၵၼ်ၵၢဝ်ၽရေႇသုႇလၢဝ်းယုမ်ႇယမ် ၵိူဝ်းလီ ဝႆႉပိၼ်ယွႆႇပူၼ်ႉလိၼ်ၼႃႇၵႃးလႃးၸဝ်ၼၼ်ႉၵေႃး မိူၼ်ၵၼ်ၼၼ်ႇၼၼ်ၵူလ်း။ မိူၼ်ၼၼ်ႇ မိူင်း "ဢီႇရၢၼ်ႇ" ၼႆႉ မိူဝ်ႈပီး 1979 ၼီး ပေႃႇပိၼ်မူးလွင်ႈလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉၸွမ်းပိတ်ႈၸုၼ်ၶေႃၸမ်း "သျိူး" ၼၼ်ႉသေ "ၶူဝ်ႇမေႇၼီ" (Ruholla Khomeini 1902-1989) ၼႆႉ ပိၼ်လဝ်းပၢႆးမိူင်း ၵၼ်ၵိုင်ၼိုဝ်ၽရေႇသုႇလၢဝ်းၵိူဝ်းလီ "ဢီႇသလမ်ႇ" ပိၼ်ငဝ်ႈၸၢမ်ႇပၢႆးဝူၼ်ႉၵပ်ႉ (Fundamen-

talist) ဢၼ်ၼႆႉ ၸိူဝ်းလႄႈ လိုၼ်းလႆးဝႆႉမႃး ပိုၼ်လဝ်ႈၵျၢ ဢႃႇၵိမ်တူဝ်ၵူၺ်းသေ သုၼ်ႇလႆႈထၢင်ႇၶၢင်း လွတ်ႈလႅဝ်းၵူၼ်းမိူင်း "ၵီႇရၢၼ်ႇ" ၶဝ်လႆႈလူႉသုမ်းၵူၺ်းယူႇယဝ်ႉ။ ၵၼ်လႆႈပိုၼ်မႃးဢၼ်ႇဢၼ်ႇ လမ်း ယွၼ်ႉဝႃႈၵဝ်ၽေႃႇသႃႇလႃဝ်းၵိူဝ်းလီသေၵၼ်ၵၼ်မၵ်းမၼ်ဝႃႈ ႁႂ်ႈပိုၼ်ၽေႃႇသႃႇလိူင်းမိူင်း ဢၼ်ႇယဝ်ႉ။ ပေႃးပိုၼ်မိူင်းတီႊမူဝ်ႇၶရေႇသီႇဢၼ်ႇၼၼ်ႉ ၵၼ်ၵဝ်ၽေႃႇသႃႇလႃဝ်းၵိူဝ်းလီသေၵၼ် ၵၼ် မၵ်းမၼ်ႈ ႁႂ်ႈပိုၼ်ၽေႃႇသႃႇလိူင်းမိူင်းဢၼ်ႇ ၵမ်ႇၵိုင်ႇလီပိုၼ်။ ထုၵ်ႇလီႁႂ်ႈၵူၼ်းမိူင်းၶဝ် မီး သုၼ်ႇလႆႈယုမ်ႇယမ်ၵိူဝ်းလီလႆႈလွတ်ႈလွတ်ႈလႅဝ်းလႅဝ်းဢၼ်ႇယူႇယဝ်ႉ။

တီႊမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၸိူဝ်းလႄႈပိူင်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးလွတ်ႈလႅဝ်း။

Democracy and Free Economics System

ဝႆးသေလႆႈႁူႉၶၼ်သၵ်းသၵ်းလႅင်းလႅင်း လွင်ႈဝႃႈလႆးပိူင်လိူင်ႈမိူင်းၵူၼ်းၵေႃႉလိူဝ် ယိပ်း လိၵ်ႈႁူမ်ႇငမ်းထိင်းဝႆႉသေ ပၼ်ၵွီတ်းၵၢၼ်မၢၵ်ႈမီး (Panned Economy) ဢၼ်ႇ ၵမ်ႇၵွင်ႇမႅင်ႇလႆႈ ဢၼ်ဢၼ်ႇ၊ လွင်ႈတၢင်းတူဝ်းမွင်းတုၵ်းယွၼ်း ၸုၼ်ႈလႆႈလႆးပိူင်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးလွတ်ႈလႅဝ်း ၵၼ်ဝႆႉပၼ်လွင်ႈ သုၼ်ႇၵူၼ်းၵေႃႉလွၵ်ႇၵေႃႉဢၼ်ႇ လႆႈပိူင်ႇၶူဝ်းၶွင်ၸိူဝ်းၵၢၼ်မၢၵ်ႈမီးဢၼ်ႇ တိူဝ်းလိူဝ်မႃးယူႇယဝ်ႉ။ လႆးပိူင်မၢၵ်ႈမီးလွတ်ႈလႅဝ်းၵၼ်ဝႃႈဢၼ်ႇလမ်း ၵိင်ၸိူဝ်ငဝ်းလႆးသႆႇငႆ ၵၼ်ပိုၼ်ၵၼ်တုၵ်းယွၼ်း မီးမႃးဝႆႉဢၼ်ႇသေၸိူဝ်း ဢင်ႇၵိူဝ်ပေႃးတေတမ်းဝၢင်းၽၢၼ်ၵၢၼ် ႁႂ်ႈၶူပ်းငမ်ႇသၢင်ႇထုၵ်ႇမၢၼ်ႈလႆႈဢၼ်ႇ ၽုၺ်ႇတၢင်းဝႆႉပၼ်ႁႂ်ႈလွတ်ႈလႅဝ်းဢၼ်ႇယူႇယဝ်ႉ။ ၵမ်ႇလွႆးၸိူဝ်းဝႃႈ တေလႆႈႁပ်ႉလွမ်းၵဝ်လႆး ပိူင်ပၢင်ႇၵၢတ်ႇမၢၵ်ႈမီးလွတ်ႈလႅဝ်း (Free Market Economy) ဢၼ်ႇၵၼ်လိူဝ်ၵူၺ်း။ ၵွပ်ႈသင် ပေႃးဢၼ်ႇလိူင် ပၢင်ႇၵၢတ်ႇမၢၵ်ႈမီးလွတ်ႈလႅဝ်းၵၼ်ဝႃႈဢၼ်ႇ ပိုၼ်လႆးပိူင်ၵၼ်ၸိူင်း ၸွမ်းၵႃႈလႆးပိူင်ပၢႆး မၢၵ်ႈမီးတၢင်းလူင်ဢၼ်ႇၵူၺ်း။ တေႃးဢင်ႇလိူင်ႈမိူင်းလူင် ၵၼ်တီႊမူဝ်ႇၶရေႇသီႇႁိူဝ်ႈႁိူဝ်းဝႆႉယူႇ လိူဝ်းဢၼ်ႇ ၵမ်ႇလွႆးၸိူဝ်းဝႃႈ ၶဝ်ယိပ်းတိူဝ်းလႆးပၢင်ႇၵၢတ်ႇမၢၵ်ႈမီးလွတ်ႈလႅဝ်းဢၼ်ႇၵၼ်လိူဝ် ၵူၺ်း။ လေႃးၸိူဝ်းၵၼ် (ၵမ်ႇဢၼ်ႇ) ပိုၼ်ႇပႆႇၵႆႇၶၢၵၼ်တၢင်းလႆးပၢႆးမၢၵ်ႈမီးတၢင်ႇၵၼ်ဢၼ်ႇ ၵွီတ်းသၢင်ႈဝႆႉယူႇသေ ယင်းတေသိုပ်ႇလိၵ်ႈလႆႈၵူၺ်းထိင်ႈလူးၵွၼ်ႇဝႃႈဢၼ်ႇယဝ်ႉ။

ငဝ်ႈၸၢမ်ႇပိုၼ်ႉသၽေႃးပၢင်ႇၵၢတ်ႇလွတ်ႈလႅဝ်းၵၼ်ဝႃႈဢၼ်ႇ လွင်ႈၵွီတ်းၵွၵ်ႇၵုၼ်ႇသိၼ် ၸိူဝ်း ၵျႇၶၢႆႈတေႃႇၵၼ်လိူဝ်းဢၼ်ႇ ၵိင်ၸိူဝ်ၵိၼ်ၵႅင်းၸိူဝ်း ၵၢင်လွၵ်ႇၸိုၼ်ႈသိူဝ်ႉယိပ်းတိူဝ်းတီႊပၢင်ႇၵၢတ်ႇ ဢၼ်ႇၵူၺ်း။ လူင်ပွင်လိူင်ႈၵမ်ႇယိပ်းထိင်းဝႆႉသင်ဢၼ်ႇယဝ်ႉ။ ၵူၼ်းတၢင်းလႆၵွၼ်ၵၼ်ႁူႉပွင်ႇဝႆႉ လႆးပိူင်ဢၼ်ႇဝႃႈ "လေႃးသေႃးၸၽႃး" (Laissez Faire) ဢၼ်သေ ပိုၼ်ၶေႃးၵၢမ်းၵၼ်လုၵ်ႉတီႈၵၢမ်း ၵၢင်းၵိတ်ႉ (British) ဢၼ်ႇ ပေႃႇပိုၼ်မႃးမိူဝ်းပၢၼ်ၶုၼ်ၶေႃၶမ်းလူးဝီး 14 (Louis XIV) ဢၼ်ႇယဝ်ႉ။

မိူဝ်ႈၽွင်းလႆးပိူင်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးၵိၼ်း (Keynesian Economic) ႁိူဝ်းႁိူင်းမႃးဢၼ်ႇ လႆးပၢႆး မၢၵ်ႈမီး "လေႃးသေႃးၸၽႃး" ဢၼ်ႇ ဝွတ်ႈဝႆးၵူၺ်းတၢၼ်ႇတၢၼ်ႇသေယဝ်ႉ၊ ထိုင်မႃးၶၢဝ်းယၢမ်းပီ 1970 ၼီႈဢၼ်ႇ ၵူၼ်းလုမ်းယိပ်းဝႃႇတၽႆႇၶႂႃလႆးၶွႆႇ (New Right) ၶဝ် ၶိုၼ်းၽေႃႇဢမ်ႇၽေႃႇတူဝ်

ယိပ်းတိုဝ်းမႃးၶလႃး ၸၢင်ႉၸိုၼ်းမုၼ်းမႂ်ႇ,ၸိုၼ်းယႂ်ႇ,မႃးယူႇ,ယဝ်ႉ။ လႂ်ႈ "လေႃးသေႃးၶၽူႈ" ပဵၼ်ၵၢၼ် ပၼ်ႁႂ်ႈၸဝ်းၵလၢင်းၸဝ်ယိပ်းပႂ်ႈမၢၵ်ႈမီးၼၼ်ႉ. ၵဝ်လႂ်ႈတၢၼ်းတၢင် ၵၢၼ်ႁႂ်ႈလိုင်းမိူင်းၵေႃႉယိပ်း ထိင်းႁူ,ၼၼ်ႉ.တိုဝ်းၼမ်မႃးယူႇ,ယဝ်ႉ။ မိၼ်ႈမိုဝ်းလၵ်းၼီႈပီၸရိတ်ႉ.ၵိမ်းႁွမ်း 1930 ၼီႈၼၼ်ႉ. မိူင်းလုမ်ႈၽႃႇ.တင်းသိုင်ႈ ထုပ်ႈလႃႇၵပ်ႈတူၵ်းၵိၼ်းလူင် ၼႂ်ႈပႂ်ႈမၢၵ်ႈမီးၼၼ်ႉ.ၶလႃႈ လႂ်ႈပိူင် Laissez Faire ၼႆႉ.ၵေႃႈ လႂ်ႈၸွၼ်းဝံဝၢင်,ဝိုဝ်းႁူ,ပဵတ်းၶတ.ၶတ.ဝႃးဝႃးယူႇ,ယဝ်ႉ။

ၵၢၼ်လွၵ်းလႂ်ႈပိူင်မၢၵ်ႈမီးပၢင်,ၵၢတ်ႇ,လွတ်းလိဝ်း လႂ်ႈမီးတီႈယူပ်ႈယွမ်းလိုဝ်.ၼင်,ႁိုဝ် ၵၢၼ်ဝႃးၼၼ်ႉ. ၽူႈၵေႃႉထတ်းသၢင်လီ.လမ်းၶၼလႂ်ႈတိၵ်းတေႃးလီၼႆႉ. ပဵၼ်ၽူႈလူင်.လိၼ်ႉ,ႁူ.မေႃ ပႂ်ႈမၢၵ်ႈမီး "ၵျွၼ်,မေႊၼၢတ်ႉ.ၵိၼ်း" (John Maynard Keymes, 1883-1946) ၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ။ မၼ်းတိမ်ႈၶၼဝံ.ၼႂ်ႈပပ်ႉ. "ပႂ်ႈဝူၼ်ႉ.ႁပ်ႉ.ႁၼ်ထိုင် ႁႂ်ႈမီးငိုၼ်း၊ ႁႂ်ႈမီးၵၢၼ်ၶလႃႈ ႁႂ်ႈလႂ်ႈမီးၼမ်. တွၼ်းၽွၼ်းလီ" (General Theory of Employment, Interest and Money) ၼႆႉၼၼ်ႉ. ဝႃးဝံ. ၼင်,ၼႆႉယူႇ,။

"ႁဵင်းၸွႆႈသိုဝ်.တီႈပၢင်,ၵၢတ်ႇ,ပဵၼ်ႁွၼ်းပဵၼ်မမ်ႈ (Aggregate Demand) ၼႆႉ. လၢင်းမီးတီႈ မၵ်းၶၢၼ်းမၼ်း။ ပိုဝ်းၼၼ်ႉၶလႃႈ လႂ်ႈၶျူႉ.ယွမ်းတီႈထုၵ်းၵွၵ်ႇ,ၵုၼ်ႉ,သိၼ်၊ ႁူပ်းၼၼ်ႉၶလႃႈ လႂ်ႈပွတ်း ယွမ်းပဵတ်းႁူၼ်းႁဵတ်းၵၢၼ်ၸဝ်၊ မီးဝံ.လႂ်ႈပၼ်,တူင်,သၢင်,သၵျူ,ၼၼ်ႉ.ဝံ." ဝႃးၼႆႉယဝ်ႉ။ ပေႃးၶၵႈၸႂ် ပၼ်လႂ်ႈၵၢၼ်လွင်ႈႁဵင်းၸွႆႈသိုဝ်.တီႈပၢင်,ၵၢတ်ႇ,ပဵၼ်ႁွၼ်းပဵၼ်မမ်ႈ လၢင်းမီးတီႈမၵ်းၶၢၼ်းၼၼ်ႉ.လႂ်ႈ လိုင်-တေပူၵ်းတင်းလႂ်ႈ လႂ်ႈပႂ်ႈမၢၵ်ႈမီး ၵၢၼ်တိုဝ်းမုၼ်းလိင်းလီၼၼ်ႉ.ယူႇ,ဝႃးၼႆႉယဝ်ႉ။ လႂ်ႈ "သေႃးလေႃးၶၽူႈ" ၼၼ်ႉ. တႃႇ,ၶၵႈၸႂ်လွင်ႈၼႆႉ. ၵမ်,ပွင်ပဵၼ်လႂ်ႈႁဵင်းႁူၺ်းၶလႃႈ လူင်ပွင်လိုင်ႈ လၢင်,ၸဝ်ႈၶၵႈလိတ်းပၼ်လွင်ႈၸွင်.ၸမ်ၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ။

ၵၢၼ် "ၵိၼ်း" တၢင်,လၢတ်ႈၶၼၼ်ႉ. ၵမ်,လိူဝ်ႈၶလႃႈဝႃး လူင်ပွင်လိုင်းလူဝ်,ၸဝ်းႁူ,ၶၵႈလိတ်း လွင်ႈၵၢၼ်ႁဵင်းၸွႆႈသိုဝ်.တီႈပၢင်,ၵၢတ်ႇ,ပဵၼ်ႁွၼ်းပဵၼ်မမ်ႈ ႁႂ်ႈယူပ်ႈယွမ်းႁူ,ၼၼ်ႉ။ လူင်ပွင်လိုင်ႈၼႆႉ. လူဝ်,လႂ်ႈၶႁ.ၵင်ႈပၼ် ယႃ,ႁႂ်ႈႁူၼ်းၵမ်,မီးၵၢၼ်မီးငၢၼ်းတိုဝ်းလိုဝ်မႃးတိၵ်းတိၵ်းၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ။ ၽွင်း ၼင်,ၼၼ်ၼၼ်ႉ. လူင်ပွင်လိုင်းတေလႂ်ႈၶမ,ၸႂၵ်းပၼ်ထိင်းၵၢၼ်ငၢၼ်းမႂ်ႇ,သေ ၶၵႈၸႂ်ပၼ်လွင်ႈႁူၼ်း ၵမ်,မီးၵၢၼ်ငၢၼ်းၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ။ မိုၼ်ၼင်,ၵၢၼ်ငၢၼ်း ၵၢၼ်တေပဵၼ်လွင်ႈၵမ်.ၵိမ်ၽွၼ်းလီႁူၼ်းမိူင်း လွင်ႈႁဵတ်းၸူဝ်ႁဵတ်းတၢင်း၊ ႁဵတ်းပၼ်ႁူင်းႁဵၼ်းသွၼ်လိၵ်ႈ၊ ပူၵ်းတင်ႈပၼ်ၵၢၼ်ၵေႃႉ,သၢင်ႈႁူင်းႁိုၼ်း၊ ပၼ်ၵၢၼ်ႁူၼ်းႁဵတ်းၵၢၼ်ၸုၼ်ၸဝ်-ၵႃႇ.လိမ်လိုဝ်းၼႆႉ.ႁူ,ပေႃးၼႆႉလိုင် ႁဵင်းၸွႆႈသိုဝ်.ၼၼ်ႉ.ၵေႃႈ တေ တိုဝ်းၼမ်မႃးၶလႃႈ ႁူၼ်းႁဵတ်းၵၢၼ်ၸဝ်ၵေႃႈ လႂ်ႈမီးၵၢၼ်မႃးသေ မီးၽွၼ်းလီတင်းသွင်ပႃးသွင်ၽၼ်ႈ, (Multiple Effect) တင်းၼမ်မႃးလႂ်ႈယူႇ,ယဝ်ႉ.-ၼႆႉ "ၵိၼ်း" ဝႃးဝံ.ၼင်,ၼႆႉယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉ.ပိုဝ်းငဝ်းလႂ်ႈ တၵ်းယွၼ်းၶလႃႈ လူင်ပွင်လိုင်ႈလႂ်ႈၸဝ်းလိမ်ပႃးတီႈလွင်ႈပႂ်ႈမၢၵ်ႈမီးမႃးၼင်,ၼႆႉယဝ်ႉ။ ၽၼ်ႈ,ၼိုင်ႈၵေႃႈ လူင်ပွင်လိုင်ႈၼႆႉ. တၵ်းလူဝ်,လႂ်ႈၶျူႉ.ယွမ်းၵိပ်းၸွၼ်ႉ,ၵူႈပိူင်ပိူင်ၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ။ လႂ်ႈၶျူႉ.ယွမ်းၵိပ်းၸွၼ်ႉ, ၼႆႉ. လၢင်းႁူ,ၵမ်.ၵိမ် ႁႂ်ႈႁဵင်းၸွႆႈသိုဝ်.တီႈပၢင်,ၵၢတ်ႇ,ၼၼ်ႉ. တိုဝ်းတွၼ်းလိုဝ်မႃးယူႇ,ယဝ်ႉ။ ၼႆႉ.ပဵၼ် လႂ်ႈပိူင်ပႂ်ႈမၢၵ်ႈမီး "ၵိၼ်း" (Keynesianism) ၵၢၼ်ႁူၼ်းတင်းလႂ်ႈၸဝ် လႂ်ႈႁူ.ဝံ.ၼၼ်ႉ.ယူႇ,ယဝ်ႉ။

လၢႆးပၢႆးမၢၵ်ႈမီး "ၵိင်း" ၼႆႉ ဝၢႆးသေသိုၵ်းၵမ်ႇၽႄႇပွၵ်ႈသွင်ယဝ်ႉ ႁူၼ်းႁပ်ႉယိပ်းတိုဝ်းၼမ်မႃးသေ ပဵၼ်ၵၢၼ်ၵမ်ႉလွႆႈတီႈၸၵႈလိတ်ႈလွင်ႈၶွင်ႉၸမ်ႁူၼ်းၵမ်ႇမီးၵၢၼ်ငၢၼ်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ တီႈမိူင်းဢိင်းၵလိတ်ႈ မိၼ်ႈမိူဝ်ႈ "မႃႇၵရိတ်ႉတႅတ်ႇၶျႃႇ" ၽွင်းငမ်းၼၼ်ႉၸလႈသင်၊ တီႈမိူင်းၽွမ်ႉၶူမ်း ဢမေႇရိၵၢၼ်ႇ မိၼ်ႈမိူဝ်ႈပၢၼ်ၵွမ်လိူင်ႈ "ရေႇၵၢၼ်ႇ" ၼၼ်ႉၸလႈသင်၊ ၵဝ်လၢႆးယွမ်းၵိပ်းၶွၼ်ႇ ၼၼ်ႉသေ ယုၵ်ႉတၢင်ႇၶိူဝ်ႈၶိူင်းၶူဝ်းသိုဝ်ႉတီႈပၢင်ႇၵၢတ်ႇၼၼ်ႉ တိူဝ်းလိူဝ်မႃးလႆႈၼင်ႇဝႃးၸတႉယူႇယဝ်ႉ။ လၢႆးပၢႆးမၢၵ်ႈမီး "ၵိင်း" ၼႆႉ ၸိုတ်ႇၵွၵ်ႇတီႈၼိူဝ်းၸၵႈတၢင်းယူပ်ႈယွမ်းပၢႆးမၢၵ်ႈမီး Laissez Faire ၼၼ်ႉပေႇပဵၼ်မႃးသေ ပဵၼ်လၢႆးၵၢၼ်မိူင်းတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၸဝ် ႁပ်ႉလူၺ်ႈယိပ်းတိုဝ်းဝႆႉၵၢၼ်ၼိုင်း ယဝ်ႉၼႆၵေႈ ဢေႃးယင်းပႆႇဝႃးတဵမ်ထူၼ်ႈလီ၊ တိုၵ်ႉလႆႈႁၼ်သိၼ်ႈတၢင်းပၼ်ႇပုတ်ႈၸႂ်ႇႁႂ်တၢင်း လိၵ်ႈလၢႆးၵူႈထိင်းၼၼ်ႉယူႇ။

ထိုင်မႃးပၢၼ်မိူင်းဝၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႉလမ်း–ၼွၵ်ႈသေၵၢၼ်ဝႃး လူဝ်ႇလႆႈၸဝ်ႈၸၵႈလိတ်ႈလွင်ႈ ႁူၼ်းၵမ်ႇမီးၵၢၼ်ငၢၼ်းၼၼ်ႉ လူင်ပွင်လိူင်ႈမိူင်းၸဝ်ၼႆႉ ယင်းလူဝ်ႇလႆႈၵဝ်ပုၼ်ႈၽွၼ်းပၼ် တႃႇၶိူဝ်ႈ ႁူၼ်းမိူင်းမီးသုၼ်ႇလႆႈၶိတ်းၵၢၼ်၊ သုၼ်ႇလႆႈသွၼ်ႁဵၼ်းတၢင်းႁူႉမေႃၸလႈ သုၼ်ႇလႆႈမီးလွင်ႈလူလွမ် ပၼ်ပႃးယူႇလီၸဝ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ မိူင်းဢမေႇရိၵၢၼ်ႇ၊ မိူင်းၸၸႃႇတႃႇ၊ မိူင်းဢေႃးသတြေးလျ ၼိဝ်းၸီႇလႅၼ်ႇၸလႈ မိူင်းယူးရူပ်ႉဝၼ်းတူၵ်းၸဝ် ၵမ်ႈပၢၼ်ယၢမ်းမိူဝ်ႈလဵဝ်ၼႆႉ သၽႃႇဝႃးလွင်ႈၶိူဝ်ႈ ႁူၼ်းႁဝ်းလႆႈၵုမ်ႇၵၼ်လူမ်ႉၵွႆႈ (Welfarism) ၼၼ်ႉ ၶိုဝ်ႈၶိုင်းဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ လၢႆးၵၢၼ်ဝႃး ၶိူဝ်ႈႁူၼ်းႁဝ်း လႆႈၵုမ်ႇၵၼ်လူမ်ႉၵွႆႈၵၢၼ်ဝႃးၼၼ်ႉ ၵမ်ႉလွႆႈပၼ်ငိုၼ်းတီႈႁူၼ်းၵမ်ႇမီးၵၢၼ်မီးငၢၼ်းၸဝ်၊ ၵမ်ႇပၼ် သိၼ်းၵူးသိၼ်းႁူဝ်သင်သေ ၶိူဝ်ႈလႆႈသွၼ်ႁဵၼ်းတၢင်းႁူႉမေႃလႆႈ၊ ၶိူဝ်ႈမီးတီႈၼွၼ်းၸမ်ႇတၢင်းယူတ်းယႃ ပၼ်–လၵူႇလိုဝ်းၼႆႉယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉပုၼ်ႈလိုဝ်းၼႆႉၸလႈ လူင်ပွင်လိူင်ႈတေလႆႈမီးငိုၼ်းယဝ်ႉ။ ႁွပ်း ၼၼ်ၸလႈ ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးၶွင်လူင်ပွင်လိူင်ႈၸလႈသင်၊ ၶူမ်းၶွမ်းၵၼ်ၶိတ်းသေၸလႈသင်၊ လၢႆးလွၵ်း ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးၸဝ်လိုဝ်းၼၼ်ႉၵေႈ လႆႈပေႇပဵၼ်မီးမႃးယဝ်ႉ။ ပေႃးတေလိပ်ႈၶိၼ်းတူၺ်းလၢႆးပိူင်ပၢႆး မၢၵ်ႈမီးၼိူဝ်းမိူင်းတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၸဝ်ၼၼ်ႉလိူင် တေလႆႈႁၼ်လၢႆးပိူင်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီး ၵၢၼ်ၵိူင်ၼိုဝ် ၵေႃႉလွႆႉၵေႃႉၼၼ်ႉပိၼ်လဝ်ႈၶွင်၊ လၢႆးပၢႆးမၢၵ်ႈမီး "ၵိင်း"၊ ၵၢၼ်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးလူင်ပွင်လိူင်ႈ၊ ၵၢၼ်ငၢၼ်း ၶွမ်းပွင်းၵၼ်ၶိတ်း–လၵူႇလႆႈႁၼ်မီးဝႆႉလွတ်ႇလေႃးၼင်ႇၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်လႆႈမီးလွတ်ႇလေႃး လေႃးၸလႈၵၼ်ၼင်ႇၼႆႉ ယွၼ်ႉပိုဝ်ႈဝႃးပိုတ်ႇၽုၺ်ႇသိၼ်ႈတၢင်းလၢႆးပိူင်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးလွတ်ႈလိဝ်း ဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

တႃႇၶိူဝ်ႈလွင်ႈမၢၵ်ႈမီးလီပိၼ်ၶိုၼ်ႈယွၼ်ႈမုၼ်းလိင်းမႃးလႆႈၼႆႉ တေလႆႈမီးလွင်ႈထၢင်ႇႁၢင်ႈ လွတ်ႈလိဝ်း တႃႇတေတမ်းဝၢင်းဝႃႇတပေႃႇလသီႇပၢႆးမၢၵ်ႈမီးၼၼ်ႉၸလႈ တႃႇတေပိၼ်ႇပႆႇလိၵ်ႈလၢႆး လၢႆးပိူင်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၼႆႉသမ်ႉပိၼ်သုၼ်ႇလႆႈပၢႆးမၢၵ်ႈမီးလွတ်ႈလိဝ်း ၼိူဝ်းမိူင်းတီႇမူဝ်ႇ ၸရေႇသီႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လၢႆးပိူင်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးလွတ်ႈလိဝ်းၼႆႉ ယူႇၶိူဝ်ႈလႆႈၵူႈၵိပ်းၵဝ်တီႈပွင်ႇမၼ်းပိူင်ႈ ၵူႈဝႃး ပိၼ်လၢႆးပိူင်ပၢင်ႇၵၢတ်ႇမၢၵ်ႈမီးလွတ်ႈလိဝ်း (ဈေးကွက်စီးပွားရေးစနစ်) ၼႆၼၼ်ႉသေၸလႈ ၵူႈမၢၵ်ႈၶၢၼ်းပူၼ်တမ်းဝႆႉဝႃး လိုင်ႈမိူင်းၼႆႉ တေလႆႈယိပ်းတိုဝ်းလၢႆးပိူင်ပၢင်ႇၵၢတ်ႇမၢၵ်ႈမီးလွတ်ႈလိဝ်း

ၼႆၼၼ်ႉ။ ပေႃးႁူႉမၵ်းၸၢၼ်းဝႆႉလႆႈပိူင်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးၵၼ်လီဝ်ၼင်ႇၼၼ်လိူင် တေႁူႉမိူၼ်ၼင်ႇမိူင်း ၸွမ်ႇမိဝ်ႇၼီတ်ႉၶဝ်ၵႂႃႇယၢမ်းမၵ်းၸၢၼ်းဝႃး–လိူင်းမိူင်းတေလႆႈယိပ်းထိင်းသေ တမ်းၽဵၼ်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီး ႁူႉၼႆၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ တေမီးၼ်းလႆႈပိူင်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီး ၵၼ်တေၵွႆတ်းႁႂ်ႈမိူင်းၼိုၼ်းယႂ်ႇ မီးၽွၼ်းလီၼၼ်ႉ ၼွႆႈမီၼ်းလၢင်းတေမီၼ်းယူႇယဝ်ႉ။

ၼွႆႈမိူင်းတီႈမူၼ်ႉၸရေႃႈသီႇပႃႇတီႈၼမ်လႆႈၸဝ်ၼႆႉ လုမ်းၽႅၼ်ႇပႃႇတီႈပၢႆးမိူင်းၸဝ် မီးသုၼ်ႇတမ်း ဝၢင်းၶၼလွၵ်းလႆႈပၢႆးမၢၵ်ႈမီးလႆႈပိူင်လႆႈမိဝ်းၼၼ်ႉသေ သုၼ်းတုမ်ၸူလ်းတွမ်ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်ယူႇယဝ်ႉ။ ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၵေႃး သမ်ႉမီးသုၼ်ႇလႆႈၵဝ်လွႆၵျိုၵ်းလိူၵ်းၵဝ်သေ ၵမ်ႉထိမ်ပၼ်ၼၼ်ႉၶလႈ ၼွႆႈမိူင်း တီႈမူၼ်ႉၸရေႃႈသီႇၼႆႉ မီးဝႆႉလႆႈပိူင်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးလွတ်ႈလီဝ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လႆႈပိူင်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီး ၵၼ် လိူင်းမိူင်းယိပ်းထိင်းဝႆႉလုမ်းလုမ်းၼၼ်ႉၵေႃးလၢင်းမီး၊ လႆႈပိူင်ၵၼ်လိူင်းမိူင်းယိပ်းထိင်းပီၼ်ပွတ်း ပီၼ်ၽႅၼ်ႇၼၼ်ႉၵေႃးလၢင်းမီးယူႇယဝ်ႉ။ လႆႈပိူင် "လေသေးၸၽႃး"၊ လႆႈပိူင်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီး "ၵိင်း"၊ လႆႈပိူင်ပၢင်ႇၵၢတ်ႇပၢႆးမၢၵ်ႈမီးလွတ်ႈလီဝ်း–လိူဝ်းၼႆႉၵေႃးလၢင်းမီးယူႇယဝ်ႉ။

လွၼ်ႉၵီၼ်မၼ်းလမ်း–လႆႈပိူင်မိူင်းတီႈမူၼ်ႉၸရေႃႈသီႇၼႆႉ တေၵမ်ႇလႆႈမၵ်းၸၢၼ်းဝႃး လိူင်းမိူင်းၼႆႉတေလႆႈယိပ်းတိုဝ်းပၢႆးမၢၵ်ႈမီးလႆႈၼၼ်ႉ/လႆႈၼႆႉဝႆႉၼင်ႇၼၼ်ႉသင်။ တေလႆႈယိပ်း တိုဝ်းလႆႈပိူင်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးလွတ်ႈလီဝ်းၼၼ်ႉႁူလ်းယူႇယဝ်ႉ။

လႆႈသုၼ်ႇလႆႈလွတ်ႈလီဝ်းၵၼ်ၵမ်ႇထုၵ်ႇၶလႈ လႆႈသုၼ်ႇလႆႈလွတ်ႈလီဝ်းၵၼ်ထုၵ်ႇမိၼ်း။
Negative Liberty and Positive Liberty

တႃႇတေပုၵ်းတင်ႈလၢတ်ႈပၼ်ၽဝႁူၼ်း ၵၼ်မီးတၢင်းလွတ်ႈလီဝ်းၼႆသေ ႁူၼ်းၵဝ်း ၵွၼ်ၵၼ်ပုၵ်းတင်ႈ လႆႈပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႇမိူင်းတီႈမူၼ်ႉၸရေႃႈသီႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပိင်ႇသေလႆႈပိူင်တီႈမူၼ်ႉ ၸရေႃႈသီႇ လႆႈပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႇၵၼ်လွႆမိဝ်းလွႆၵေႃး မီးတၢင်းႁၢမ်းတၢပ်ႈမၵ်းၸၢၼ်းလွင်ႈလွတ်ႈလီဝ်း ႁူၼ်းၵေႃႉတေႃႇၵေႃႉဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တီႈၵၼ်ဝႃး လႆႈမီးတၢင်းလွတ်ႈလီဝ်းၼႆၼၼ်ႉ ၵမ်ႇလွႆႈၶလႈ ဝႃး ၵွၵ်ႇလွႆၸွႆႈၵီတ်းသင်ၵေႃး ၵီတ်းလႆႈလူင်ႁူႉၼၼ်ႉ။ တေၵမ်ႇလႆႈႁူႉသၢၼ်ၸတ်းႁူၼ်းတင်းလႆႈ ၶလႈ မူႉလုမ်းၽုင်ႁူၼ်းၵဝ်းၼၼ်ႉ။ လႆႈလွတ်ႈလီဝ်း ၵၼ်မိူင်းတီႈမူၼ်ႉၸရေႃႈသီႇၽၢၼ်ႉသႂၢင်းဝႆႉ ပၼ်ၼၼ်ႉ ပႃးမီးဝႆႉလွင်ႈတေလႆႈလၢမ်ႉပူလ်းၽွၼ်းလီၶလႈ လွင်ႈတေလႆႈႁၢပ်ႉႁၢမ်ပုၼ်ႈၽွၼ်း ၵိူဝ်းလွမ်းၵၼ်ဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူဝ်ႈႁဝ်းယိပ်းလွႆႉတိုဝ်းလွင်ႈလွတ်ႈလီဝ်းပုၼ်ႈတူဝ်လဝ်ႈၵဝ်ႉၼၼ်ႉ တၵ်းလႆႈၼပ်ႉပႃးသုၼ်ႇလႆႈလွတ်ႈလီဝ်းပိူၼ်ႈ(ႁူၼ်းတၢင်ႇၵေႃႉ)ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၽူႈႁူႉႁၼ်လူင်ႉလီင်း ၽႅၼ်ႇပၢႆးမိူင်းၸဝ် ႁပ်ႉၸၢမ်ႇဝႆႉဝႃး သုၼ်ႇလႆႈလွတ်ႈလီဝ်းႁူၼ်းၵေႃႉလွႆၵေႃႉၼၼ်ႉၼႆႉ မၼ်းပီၼ်သုၼ်ႇ တိုၼ်းလွတ်ႈလီဝ်းၵိူဝ်းၽိူင်ႈၽႃႇၵၼ်ဝႃးၼႆႉ ထုၵ်ႇလီယိပ်းလွႆႉမိူဝ်ႈမၼ်းႁူပ်းငၢမ်ႇမီၼ်းပီၼ် ငဝ်းလႆႈ ၵိင်လင်ၽင်ၼွင်ႈၵၼ်ၼိုင်းႁူၼ်းတင်းၼမ်ၼၼ်ႉႁူလ်းၼႆ ၽူႈလူင်ႉလီၼ်ႉပၢႆးမိူင်းလိူဝ်းတီမ်ႈၵွၵ်ႇ "တီႈၵူဝ်ႇတီႈၶေႃးၵိၼ်ႇၵီၼ်ႇပၢႆးၵၢၼ်ႁူၼ်း" ၸဝ်ဝႃးၼင်ႇၼႆ။

ပေႃးဝႃႈပိၼ်သုၼ်ႈတိုၼ်းလွတ်ႈလႅဝ်းၵိုၵ်းၽိူင်းၽြႃႉၼႆႉ ၽွမ်ႉမႃးႁၢမ်းၶႂ်ႉၵေႃးဢမ်ႇလႆႈ၊ ဢမ်ႇမီးၸၢင်ႉတႃႇႁၢမ်းၶႂ်ႉလႆႈ၊ ၵွၵ်ႇၵွၼ်ႈယိပ်းတိုဝ်းၼင်ႉၶိူဝ်ၵေႃးၶဵတ်းလႆႈယူႇ–ဝႃးလိူဝ်ႉၼႆလိူင် တေပီၼ်ႁူႉလႆၢးသုၼ်ႇလႆႈလွတ်ႈလႅဝ်းဢၼ်ဢမ်ႇထုၵ်ႇ (Negative Liberty) ယဝ်ႉၼႆ "ပႃႇလိၼ်း" (Prelin) တႅမ်ႈမွၵ်ႇၶၼဝ်ႉၼႄးပပ်ႉ (Two Concepts of Liberty, 1957) မၼ်းဝႆႉယူႇ။ "ပႃႇလိၼ်း" ၼႆႉလီႉလမ်ႈၶၼဝႃႈ–ၽူႈမေႃၵႃႇႁၼ်ႉဝႆႉဝႃႇတ "လိပ်ႉပၶရႇ" ပၢၼ်ၵွၼ်တၢင်းၸဝ်လိူဝ်းၼၼ်ႉ ၵႆႉၵုပ်ႇလၢတ်ႈလွင်ႈလွတ်ႈလႅဝ်းၼိုဝ်းၼိုဝ်းယွႆးယွႆးယူႇၵေႃႈ ပီၼ်လႆၢးလွတ်ႈလႅဝ်းဢၼ်ဢမ်ႇထုၵ်ႇၼၼ်ႉ ႁူလိုဝ်း။ ယွၼ်ႉဝႃႈ ၸၢဢဝ်တၢင်းႁၼ်ထိုင်ၽႂ်ႇလိူဝ်တူလိုဝ်းၶေႃ ၶိူတ်းသၢင်ႈယိပ်းတိုဝ်းၶလႈ မၼ်း ဢမ်ႇၸူပ်းမိူၼ်းၵၼ်တင်းမူႇလုမ်းၽူင်ႁူၼ်းၼၼ်ႉ။ ၽူႈႁူႉမေႃၵႃႇႁၼ်ႉဝႆႉဝႃႇတ "လိပ်ႉပၶရႇပၢၼ်မႂ်ႇ" (ႁူဝ်ပၢၵ်ႇပီႈ 19–20) ၸၢဝ်ၶတ. ယိပ်းၵမ်ႁပ်ႉတုင်းဢဝ်လႆၢးလွတ်ႈလႅဝ်းဢၼ်ထုၵ်ႇမၼ်ႈၼၼ်ႉ ယဝ်ႉၼႆ "ပႃႇလိၼ်း" သိုပ်ႇလီႉလမ်ႈၶၼဝ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ တီႈတၵ်ႈမၼ်းၼႆႉ ပေႃးပူၵ်းတင်ႈဝႆႉလႆၢးပိူင် ၼွႆႈႁူၼ်းႁဝ်းၵုမ်ႇထူၼ်ႈလူမ်ႇလွႆၼၼ်ႉယူႇၼႆလိူင် တေလႆႈဝႆႉၼမ်ႉၼၵ်းၵျႃးၸၼ်တီႈၼိူဝ်သုၼ်ႇတူဝ်လဝ်ႈၵဝ်ႇၶလႈ တီႈၼိူဝ်မူႇလုမ်းၽူင်ႁူၼ်းႁဝ်းၵိုမ်းၼိူင်ႇဝႆႉၼင်ႇၵၼ်ၼၼ်ႉႁွၼ်ႈ ႁူၼ်းၵေႃႉၼိုင်းၼႆႉ ၵေႃႈ လင်ႇတေလုၵ်ႈမၼ်းလႆႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၼႆႉလမ်း–မႃးပီၼ်သၽေႃးလွင်းတၢင်းပိူင်လူင် ပုၼ်းတႃႇ ယိပ်းတိုဝ်းလႆၢးလွတ်ႈလႅဝ်း ဢၼ်ထုၵ်ႇမၼ်ႈၼၼ်ႉလွင်ႈၼိုင်ႈယူႇယဝ်ႉ။ ၽူႈလူင်ႉလၼ်ႉၽႆႇပၢႆးၸူၼ်ႉ ႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ၵိူင်းၵလဵဝ် "မေးလ်" တႅမ်ႈၶၼဝ်ႉၼႄးပပ်ႉ On Liberty ၼၼ်ႉ ပိူင်လူင်မၼ်း မၼ်းတၢင်ႇလၢတ်ႈၶၼ လွင်ႈလၢႆးလွတ်ႈလႅဝ်းဢၼ်ထုၵ်ႇမၼ်ႈၼၼ်ႉသေ ဝႃႈဝႆႉ–ၽႆႇၼွၵ်ႈၼႆႉ တေဢမ်ႇလႆႈၸဝ်းၵဝ်းယုင်ႈယၢင်ႈတီႈၼိူဝ်သုၼ်ႇလႆႈတူဝ်ၵဝ်ႇၼၼ်ႉ။ မူၼ်ၼင်ႇထုင်းၵႂၢမ်းတႃႈႁဝ်း မီးဝႆႉဝႃႈ "ႁူဝ်တူင်ၸၢင် ႁၢင်တူင်ဝႆႉ" ၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူဝ်းတူဝ်ၵဝ်ႇယိပ်းတိုဝ်းဢဝ်လွင်ႈသုၼ်ႇ လႆႈၼၼ်ႉ တၵ်းဢမ်ႇလႆႈႁူႉတုမ်ႉတိူဝ်ႉသၢင်ႈတိူဝ်ႉၽွၵ်ႈလွၵ်ႈ။

လုမ်းပႃႇတီႈပွၼ်းမိူင်းၸဝ်
Political Parties

ဢၼ်ဝႃႈလုမ်းၽႆႇပႃႇတီႈပွၼ်းမိူင်းၸဝ် လႆႈၸဝ်ႈၶၸ.ၸိင်ႇၵၼ်ၼၼ်ႉ လႆႈမွၵ်ႇလၢတ်ႈၶၼမေႃး ၼႄးတွၼ်ႈဢၼ်ဝႃႈ လွင်ႈတီႈမူဝ်ႈၶရေႇသီႈၶလႈ လၢႆးပိူင်ပွၼ်းမၢၵ်ႈမီးတီႈမူဝ်ႈၶရေႇသီႈၼၼ်ႉဝႆႉယူႇ ယဝ်ႉ။ လၢႆးပိူင်ပွၼ်းမိူင်းတီႈမူဝ်ႈၶရေႇသီႈၼႆႉလမ်း–လွင်ႈဢၼ်ပၼ်ၼွႆႈလုမ်းပႃႇတီႈပွၼ်းမိူင်းၸဝ် လႆႈၸဝ်ႈ ၶၸ.ၸိင်ႇၵၼ်ၼၼ်ႉ ဢမ်ႇမီးဢမ်ႇပိၼ်။ ႁူၼ်းမိူင်းတၢင်းလၢႆၸဝ်ၶတ. တေလိူၵ်ႈလုမ်းပႃႇတီႈ (ဢမ်ႇ ၼၼ်) ၽူႈတၢၼ်းၽွင်းပႃႇတီႈ လိူဝ်းဢၼ်ၸဝ်ယုမ်ႇယမ်ႁၼ်ထိုင်ဝႃႈ တေၶဵတ်းပၼ်ၽွၼ်းလီၸဝ် လႆႈသေပိူၼ်းသုတ်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

ဝ|,တီ,ဝံ့ဢမိူင်းဢာၼ်ဝျးၼံ.
The Party Concept

လုမ်းပ|,တီ,ပံ့ဢမိူင်းဢာၼ်ဝျးၼၼ်း.လမ်း ဂူၼ်းလိူဝ်းဢာၼ်မှဝ်.စၢမ်,ယုမ်,ယမ်ဝ|း ဝ|,တၼံ.တၢၵ်းပီၼ်ဢာၼ်တေၵိတ်းလံ့ပၼ်ၽွၼ်းလီဂူၼ်းမိူင်းၶဝ် ၸိူးထိုင်တီးသုတ်းလံ့–ၼံသေ ဢဝ်ဝ|,တၼၼ်.ၵိတ်းပီၼ်ငဝ်ႈၶၢမ်,ပိုၼ်.မၼ်းသေၶလႈ လူ.လုမ်းတုမ်ဂၼ်ပီၼ်မူ,ပီၼ်လုမ်းဝံ.ယဝ်.။ ၽူးဂတ်.ၼီၼ်,ၽၢ်ႇ,ပံ့ဢမိူင်းဢိင်းဂလီတ်း "ဢီမ်မၼ်းပၢၵ်." (Emund Burke) ဝ|းဝံ.ၼင်,ၼံယဝ်.။

လုမ်းပံ့ဢမိူင်းဢာၼ်ဝ|းၼံ. ပီၼ်လုမ်းဢာၼ်ဂူၼ်းၵေ|.တေ|,ၵေ|.ၶဝ်ႁူမ်းဂၼ်သေ ဢဝ်လံ့ဢာၼ်ဝ|း ပေ|းတေဂမ်.ထီမ်ၶဝ်ၼံလိုင် ၶဝ်တၢၵ်းတေလွႆႈၵိတ်းသၢင်းပၼ်ၽွၼ်းလီဂူၼ်းလိူဝ်းဂမ်.ထီမ်ၶဝ်ၼၼ်.ယဝ်.–ၼံသေၶလႈ ၶပ်းမိုင်သူၼ်းတုမ် တ|,ၸိူးၶဝ်ပေ|းလံ့ဢာ|,ၼ|,ၽွင်းငမ်းမိူင်းၼၼ်.ယဝ်.။

ဂမ်းၽွင်းၵေ|းသမ်.ဝ|း–လုမ်းပံ့ဢမိူင်းဢာၼ်ဝ|းၼံ. ပီၼ်လုမ်းဢာၼ်ႁူပ်းလုမ်းလူ.တုမ်ဝံ.လုမ်းတင်းလံ့ဢာၼ်ဢမ်,မိူၼ်ဂၼ် လိူဝ်းမီးဝံ.ၼိူးမူ,လုမ်းၽူင်ဂူၼ်းမှဝ်းၼၼ်.သေ တၢင်တူဝ်ၶဝ်ဝံ.ၼၼ်.ယဝ်.။

ၼိူးမိူင်းတီ,မူဝ်,ၶေ|,သီ,ပွတ်းဝၼ်းတူၵ်းၶဝ်ၼံ. ဢွၼ်ဂၼ်မှဝ်.ဢဝ်ဢာၼ် "ဢိပ်.သ်တီၼ်း" (Leaon D-Epstein) ၽူလ်,ဝံ.တီးပွင်,ဝ|း "ဢဝ်မိၵ်းမံ့သေပိုၼ်ၽၢဝ်,၊ ပိုၼ်ၽၢဝ်,ပေ|,လသီ,ပ|,တီ,ဢာၼ်ၼိုင်းသေ တၢၵ်းယွၼ်းၸိူးလိူၵ်းတင်းဝၢင်းဢာပ်းပၼ်ၶဝ် ပုၼ်းတ|,လံ့ပီၼ်လဝ်းမီးဢာ|,ၼ|,လူင်ပွင်လိူင်းၼၼ်.ၼံယဝ်.။ ပိၵ်.ဝ|း ၶဝ်ႁွတ်,ၽွတ်းဝံ.ၵီၼ်,ယံ့ၵီၼ်,ယံ့ၼင်,ၼၼ်သေတ|,ၵေ|း မူ,လုမ်းဂူၼ်းမိူင်းၼၼ်.လမ်း ႁွင်.ထိူၵ်းဝ|းပီၼ်ပ|,တီ,ၼံယူ,ယဝ်.။

မိူဝ်းပံ,ထိုင်ပၢၼ်ၽွင်းယၢမ်းပီၼ်လွင်းလုၵ်.ၽိုၼ်.လူင် ၼိူးမိူင်းၽူရင်,သီတ်း 1789 ၶလႈ လွင်းလုၵ်.ၽိုၼ်.ၼိူးမိူင်းဢမေ,ရိဂၼ်, (1776) ၶၢဝ်းယၢမ်းၼင်,ၼၼ်ၼၼ်. ပံ,ဢွၼ်ဂၼ်ယိပ်းတိုဝ်းလံ့လူင်ပွင်လိူင်းတၢင်တူဝ်သေ လိၵ်,ၶၽဢာ|,ၼ|,ဝံ.ပၼ်ဂူၼ်းမိူဝ်းမီးသုၼ်,လံ့တွတ်းၼီပ်းဂၢင်လွႆၼံၼၼ်.သင်။ လုမ်းပ|,တီ,ပံ့ဢမိူင်းဢာၼ်ဝ|းၼၼ်.ၵေ|း ပံ,ဢွၼ်ဂၼ်ႁွတ်,ၽွတ်းမီးမ|းလူးႁွၼ်,။ ဝံ့သေလွင်းလုၵ်.ၽိုၼ်.ၶဝ်ၼၼ်.ယဝ်.တူဝ်းၵူ|,–ဢဝ်လွင်းတၢင်းယုမ်,ယမ်ဝံ.ပီၼ်ငဝ်းၶၢမ်,ပိုၼ်.သေ ႁူမ်းပွင်းႁွမ်းဂၼ်ၵိတ်းမ|းၶလႈ လုမ်းပ|,တီ,ပံ့ဢမိူင်းလံ့ပေ|,ပီၼ်မီးမ|းယဝ်.။ ၼိူးဂပ်းပၢၼ်ႁူဝ်ပၢၵ်,ပီး 20 ၼၼ်. ဝ|,တလဝ်းဢာ|,ၼ|,ၵီမ်တူဝ် (Authoritarianism)၊ လဝ်းဢာ|,ၼ|,ၵီမ်တူဝ်ပ|,တီ,လုၵ်းလီဝ် (Totalitarianism) – လၵူ|, လုမ်းပံ့ဢမိူင်းၶဝ်လံ့ၵိူတ်,ဢွၵ်,မ|း တီးလုမ်းပ|,တီ,ႁွမ်,မိဝ်,ၼိတ်,၊ ၽိတ်.သိတ်.ၼၼ်.ယဝ်.။ လွင်းတူင်.ၼိုင်ၼိူးၶူင်,ပံ့ဢမိူင်း ႁွင်ပ|,တီ,ၶဝ်လိူဝ်းၼံ. မ|းသၢၼ်ၶတ်းဝံ.တင်းလုမ်းလိူဝ်းပ|,တီ,မိူၼ်ၼင်, "ပ|,တီ,လိပ်.ပၶရ," ၶလႈ "ပ|,တီ,ႁွၼ်,သ|,ဝေးတိပ်." ၶဝ်ၼၼ်.ဝံ.ၶတ.ယဝ်.။

ခပ်.မ်ာလိ်ၼ်,ပွ်ႏလိုၵ်ႏၵိဝ်ႏငလႏ ပၚ်ငွ်ႏသူၼ်ႏတုမ်ရှၯုႏတွမ်။
Election Programmes and Campaigns

လုမ်ႏပၞ,တီ,ပ်ႏမိူင်ႏခဝ်ဆ်. တၞ,ၡွ်ႏလ်ႏခၢမ်,လိုၵ်ႏတၚ်ႏလ်ႏဆၼ်. မိူဝ်ႏလမ်တေထိုၚ်ပၚ်ပွ်ႏ လိုၵ်ႏၵိပ်ႏဆ်. လ်ႏတမ်ႏခပ်ႏမ်ာလိ်ၼ်,သေ ၸိတ်ႏသၢင်ႏၵူၞ,လွၵ်ႏလ့်လွၵ်ႏဆၼ်.လွမ်ႏယူ,ယဝ်.။ တီႏ ဆ်ႏဆ်. ထုၵ်ႏၵွၵ်,ပိုၼ်ခၢဝ်,ပၼ်ခပ်ႏမ်ာလိ်ၼ်,မီႏဆၼ်.သေငလႏ လူၚ်ႏသူၼ်ႏတုမ်ရှၯုႏတွမ်ၵူၼ်ႏ တွတ်ႏခ်ပ်ႏၵၢင်လ့်ခဝ်ဆၼ်. ပ်ၼ်ၵၼ်လမ်,လွင်ႏဝ့်.ငတ.ယဝ်.။

ခပ်ႏမ်ာလိ်ၼ်,ပွ်ႏလိုၵ်ႏၵိပ်ႏၵၼ်ဝၞႏဆၼ်.လမ်ႏ ပီၼ်ၸိုၼ်လိၵ်ႏၸိုၼ်လ်ႏ ၵၼ်ယိပ်ႏၵ်မ်ႏ ၵမ်.ၵ်မ်ၵိုၚ်ဆိူဝ်ဝၞ,တပ်ႏယုမ်,ယမ်ပၞ,တီ,ၸွ်မၼ်ႏဆၼ်.သေ တ်မ်ႏမ်ာဝ်.လွင်ႏသ်ႏခပ်.မ်ာဆေႏၵၢၼ် ၵူႏလၼ်.လၼ်. ၵၼ်ခဝ်ယိူင်ႏၵၢၼ်ႏတေၸ်တ်ႏသၢင်ႏ ၡွ်ႏၵူၼ်ႏမိူင်ႏတၚ်ႏလ်ႏခဝ် မီႏၸွၼ်ႏလီၼ်ႏ ၵၢပ်ႏပၢၼ်မိူဝ်ႏခဝ်လ်ႏခၢမ်,လိုၵ်ႏတၚ်ႏမၞႏဆၼ်.ယဝ်.။ ၵ်ဝ်,လူလ်ႏခပ်.မ်ာလိ်ၼ်,ပွ်ႏလိုၵ်ႏၵိပ်ႏဆ်. ဆ်ႏမိူင်ႏတီ,မူဝ်,ခရေ့သီ,ၵမ်ႏၸွင်ႏခဝ်ဆၼ်. လ်ႏၡွင်.ပၼ်လိုဝ်ႏသိၚ်ပ်ၵ်,ပိုၚ်ႏၵၼ်ဝ့်.ယူ,ယဝ်.။ တီႏဆ်ႏ မိူင်ႏၵမေ့ရိၵၼ်,ဆၼ်.ၡွင်.ဝၞႏ "ၵၢၼ်ငၢၼ်ႏငဝ်ႏခၢမ်,ပိုၼ်." (Platform)၊ မိူင်ႏၵိုၚ်ႏဢလိတ်ႏငလႏ မိူင်ႏၵိုၚ်လ်ႏပိူင်ပ်ႏမိူင်ႏမိူၼ်ဆၚ်,ခဝ်ဆၼ်.ၡွင်.ဝၞႏ "မေႏပိုၼ်ၸေဝ်," (Manifesto)၊ မိူင်ႏယူႏၡူပ်. ခဝ်ၵမ်ႏၸွင်ႏၡွင်.ဝၞႏ "ခပ်ႏခိုၚ်တူၚ်.ဆိုၚ်" (Action Programme) လၵူၞ,ဆၚ်,ဆ်ယူ,ယဝ်.။ လွင်ႏ ခပ်.မ်ာလိ်ၼ်,ပွ်ႏလိုၵ်ႏၵိပ်ႏဆ်. ထုၵ်ႏၸိုၼ်လိၵ်ႏၸိုၼ်လ်ႏၵွၵ်,ၵူလျႏသေ ၵမ်,ပ်,တမ်ႏလ့်ထိုၵ်ႏလ်ႏဝၞႏ ၵူၼ်ႏတွတ်ႏခ်ပ်ႏၵၢင်လ့်ခဝ် ပွင်,လိၚ်ႏသၢင်ႏလၢင်ႏလ့်ယဝ်.ဆ်.လ်ႏငလႏ၊ လူဝ်,ၸ်တ်ႏပၚ်ရှၯုႏတွမ် သၢင်ႏလၢင်ႏငဆငလႏသၚ်၊ တ်မ်ႏသွ့်,ဆ်ႏၸိုၼ်ခၢဝ်,ပပ်.လိၵ်ႏၸိုၼ်လ်ႏ ၵၼ်ထုၵ်ႏခ်ဆၼ်.ငလႏသၚ်၊ မိူင်ႏၵမ်ႏၸွင်ႏဆ်. ပိုၼ်ၸေဝ်,ဆ်ႏလၢၵ်ႏၵွမ်လူမ်ႏ (Radio)၊ ထီးဝီႏ (TV) ခဝ်ဆၼ်.ငလႏသၚ် လ်ႏၸ်တ်ႏပၚ်ပွ်ႏသူၼ်ႏတုမ်ရှၯုႏတွမ်ၵိုၵ်ႏဢၼ်လွမ်ႏၵူၞ,ယူ,ယဝ်.။

လ်ႏပိူင်ပၞ,တီ,သွင်လုမ်ႏ
Two-Partism

မိူင်ႏတီ,မူဝ်,ခရေ့သီ,ခဝ်ဆ်. ၵမ်,သူႏယိပ်ႏတိုဝ်ႏလ်ႏပိူင်ပၞ,တီ,လုမ်ႏလိ်ဝ် (Single Party System)၊ ခဝ်ယိပ်ႏတိုဝ်ႏလ်ႏပိူင်ပၞ,တီ,သွင်လုမ်ႏ ၵမ်,ဆၼ် လ်ႏပိူင်ပၞ,တီ,လုမ်ႏဆမ်လ် (Multi Party System) ဆၼ်.ယူ,ယဝ်.။

မိူင်ႏၵၼ်လီဆိူင်ႏတ်ၵ်ႏငဆလ်ႏပိူင်ယိပ်ႏတိုဝ်ႏပၞ,တီ,သွင်လုမ်ႏဆၼ်.ငတ. ပီၼ်မိူင်ႏၸွမ်. ၡူမ်ႏၵမေ့ရိၵၼ်,ဆၼ်.ယဝ်.။ မီႏဝ့်.ပၞ,တီ, "ရိ,ပပ်.ပရိ,ၵ်ၼ်," (Republican) ငလႏ "ပၞ,တီ, တီ,မူဝ်,ခရိတ်." (Democrat) သွင်လုမ်ႏၵူလျႏယဝ်.။ ၵူၼ်ႏမိူင်ႏခဝ်ၡူ,ၸၼ်ထိုၚ်ဝ့်. ပေႏပၼ်ၸ်ၚ်ႏ ၸွတ်ႏၸ်ၼ်ႏဝ့်.ပၞ,တီ,လုမ်ႏဆမ်လ်ဆ်လိုၚ် လၢင်ႏထူပ်ႏတၢင်ႏယၢပ်,ၸိုတ်,တီႏ တၞ,ၵွၼ်ႏငမ်ႏၵုပ်.ပိူင်,

ၼၼ်ႉၼႆႉၵေႃႈပိူင်ၼိုင်ႈ၊ လွင်ႈဝဝ်းလႅၼ်းၵၢၼ်ၶွတ်ႈၶူဝ်ႈလီလႅၼ်ႈယိပ်းတိုဝ်းလႅၼ်းပိူင်ပႃႈတီႈသွင်ၽုမ်းၼၼ်ႉ ပိူင်ၼိုင်ႈၸလႆ ၸဝ်ၵမ်ႈပၼ်ၶွင်း တႃႇႁူႈၽုမ်းပႃႈတီႈပေႃႈပိၼ်မႃးၼမ်လႅၼ်လူင်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵူၺ်းၵႃႈ ၸဝ်ၵမ်ႈၵၢမ်းတၢပ်းၸႄႈသီး သုၼ်ႈလႅၼ်ႈၽွတ်ႈၶွမ်းပႃႈတီႈမႂ်ႈထီင်းတၢင်ႈၵၢၼ်ၸဝ်ၼၼ်ႉၼင်ႈၵဝ်ႈ။

ၽူႈလီပ်ႈၶွမ်းၵမ်ႈၽွင်းၸဝ်ဝႃႈ မိူင်းဢိင်းၵလီတ်ႈၵေႃႈ ယိပ်းၸွႆႉတိုဝ်းလႅၼ်းပႃႈတီႈပႅၼ်းမိူင်း သွင်ၽုမ်းၼၼ်ႉၼင်ႈၵဝ်ႈ။ ပႃႈတီႈၶွၼ်ႈသိူဝ်ႈဝေးတိပ်ႉ (Conservative) ၸလႆ ပႃႈတီႈလေႈပႃႈ (Labour) သွင်ၽုမ်းၼႆႉၵူၺ်း ႁူမ်ႈငမ်းဝႆႉလႅၼ်ႈၼႂ်းၶၢင်ႈပႅၼ်းမိူင်းၸဝ်။ တင်းမိူင်းၵမေႈရိၵၼ်ႈၼၼ်ႉၸတႃႉ ပိၵ်ႈပိူင်ႈၵၼ်ဝႆႉယူႈ။ တီႈၼႂ်းပႃႈလီႈမၼ်ႈလုတ်ႉတေႃႇမိူင်းဢိင်းၵလီတ်ႈၼၼ်ႉ ပိၵ်ႉဝႃႈ "ပႃႈတီႈၶွၼ်ႈသိူဝ်ႈဝေးတိပ်ႉ" ၸလႆ "ပႃႈတီႈလေႈပႃႈ" ၸွသွင်ၽုမ်းၼႆႉ ပေႃးၽုမ်းၼိုင်ႈပေႉ ၽုမ်းၵၢၼ်ၵိုတ်းၼၼ်ႉ ပိၼ်ၽုမ်းၸတ်းၸိုၼ်းၶွတ်ႈၼၼ်ႉသေတႃႉ ပႃႈတီႈၵွၼ်ႈတၢင်ႈၵၢၼ်ၸဝ်ၵေႃႈ လိူၵ်ႈတင်း မီးဝႆႉၽူႈတၢၼ်းၽွင်းၸွႆးပႃႈလီႈမၼ်ႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

တၢင်းလီလႅၼ်းပိူင်ပႃႈတီႈသွင်ၽုမ်း

Advantages of Two-Partism

ၼမ်ႉတွၼ်းၽွၼ်းလီပႃႈတီႈသွင်ၽုမ်းၼႆႉ ပေႃးလိၵ်ႈလၵ်းတူၺ်းလိူဝ် လႅၼ်ႈႁၼ်ၼင်ႈၼႆႉယူႈ။

(1) ပိူင်ႈမီးဝႆႉသွင်ၽုမ်းၸလႆ ငၢႆႈၸွႆႉတႃႇတေလိူၵ်ႈယူၺ်း။

(2) ၶွတ်ႈၽွတ်ႈလႅၼ်ႈၽုမ်းလူင်ပွင်ၵိူင်ႈ ၵၢၼ်ၼိမ်သဝ်းလီၼၼ်ႉ။

(3) ယိပ်းတိုဝ်းလႅၼ်းပိူင်မိူင်းတီႈမူဝ်ႈၸရေႈသီႈၼိူင်ႈၵိုမ်းလႅၼ်ႈ ယွၼ်ႉဝႃႈပႃႈတီႈသေၽုမ်းၽုမ်းၼႆႉ လၢင်ႈလႅၼ်ႈသိပ်းၵၢင်ၸွႆႉၵူၺ်းမီးသုၼ်ႈလႅၼ်ႈတွတ်ႈသိပ်းၵၢင်ၸွႆႉၸဝ်ၼိူင်ႈပႃႈလိူဝ်။ ပေႃးမီးပႃႈတီႈၼမ် လိူဝ်သွင်ၽုမ်းၵိူင် တႃႇႁူႈပႃႈတီႈသေၽုမ်းၽုမ်းလႅၼ်ႈသိပ်းၵၢင်ၸွႆႉၼိူင်ႈပႃႈၼိူဝ်ၼၼ်ႉ ပိၼ်ယၢပ်ႇ။

(4) တီႈလူင်ပွင်ၵိူင်ႈၵုပ်ႉပိူင်ႈၽွင်းငမ်းမိူင်းၼၼ်ႉ တႃႇႁူႈမီးလွင်ႈၵၢၼ်ပုၼ်ႈၽွၼ်းပၼ်ၸလႆ ႁူႈတီႈတႅၵ်းတေႃးတီႈတႅၵ်းၼီႈတႅၵ်းလီၼၼ်ႉ။ လၢင်ႈလႅၼ်ႈပိၼ်ၵၢၼ်ၵမ်ႉထီမ်ပၼ်။

ပိူင်လိူင်းမၼ်း တေလႅၼ်ႈလိပ်ႈၶွမ်းႁူႉႁၼ်ၼင်ႈ 4 ၶေႃႈပႃႈၼိူဝ်ၼႆႉယူႈယဝ်ႉ။ လႅၼ်းပိူင် ပႃႈတီႈသွင်ၽုမ်းၼႆႉ ပႃႈတီႈၽုမ်းၼိူင်ႈလႅၼ်ႈပိၼ်လူင်ပွင်ၵိူင်ႈသေ ၽုမ်းၵၢၼ်ၵိုတ်းၼၼ်ႉပိၼ်ၽႅဝ်ႈ သၢၼ်ၸတ်းၸိုၼ်းၶွတ်ႈၼၼ်ၸလႆ ၵမ်ႈတၢပ်းလူဝ်ႈလႅၼ်ႈၽွတ်ႈၶွမ်းပိၼ်လူင်ပွင်ၵိူင်ႈႁူမ်ႈပွင်း (Coalition Government) သေ ၵိုင်ၼိူဝ်ပေႃႈလသီႈပႃႈတီႈၵၢၼ်ၽွင်းၵွၼ်ႉငမ်း ၶွတ်ႈသၢင်ႈပိၼ်မႃးၽွၼ်းလီ ၽွၼ်းလႃႉၼၼ်ႉ ၵူၺ်းမိူင်းၸဝ်ပိၼ်ႈဝႆႉလိၵ်ႈလႅၼ်ႈၵူႃႉငၢႆႈငၢႆႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးပိၼ်လႅၼ်းလူင်ပွင်ၵိူင်ႈ ႁူမ်ႈပွင်းၼႆႉလိူင် ၽူႈၵေႃႉၵၢၼ်ပိၼ်လိၵ်ႈလွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၼၼ်ႉ။ လၢင်ႈၵမ်းၵမ်းလႅၼ်ႈထူပ်းလႃႈ ၵၢၼ်တၢင်ႈသၢင်း လွင်ႈၵမ်ႈမီးတၢင်းယုမ်ႈၵိၼ်ၼိူဝ်ၵၼ် (Non-confidence) ၼၼ်ႉၸလႆ လူင်ပွင်ၵိူင်ႈၼႆႉၵမ်ႈၼိမ်သဝ်းလႅၼ်ႈ။ လႅၼ်းပိူင်ပႃႈတီႈသွင်ၽုမ်းၼႆႉ လူင်ပွင်ၵိူင်ႈၵေႃႈၼိမ်သဝ်း၊ တီႈ ၵၢၼ်ၵၢၼ်ပုၼ်ႈၽွၼ်းပၼ်ၼၼ်ႉၵေႃႈတဵမ်တီႈ၊ လူင်ပွင်ၵိူင်ႈၵေႃႈလၢင်ႈတမ်းဝၢင်းၽႅၼ်ၵၢၼ်ၽွင်းငမ်း

မိူင်းတၵ်ႉလိူင်းထိုင်တီႈလႂ်ႈလီငၢမ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၸွမ်ၸိူင်းမိူင်းဢမေႇရိၵၢၼ်ႇ "ဝူးလ်သိၼ်း" (Wood Row Wilson, 1856-1924) ၼႆႉ တႅမ်ႈၸဝ်ႈၽိုၼ်ႉပပ်ႉမၼ်း "လုၵ်ႈပွင်လိူင်ႈၵွၼ်ႉၵရႅတ်ႉ" (Congress Government) ၼႆၼၼ်ႉမိူဝ်ႈပီ **1885** ၼၼ်ႈ။ မၼ်းဝႃႈ *"ႁူၼ်ႉမိူင်းတင်းလႆႈၸဝ်ႈၵေႃႈ တၢင်းလႂ်ႈမီး တၢင်းယုမ်ႇယမ်သေ ပၼ်ႁႂ်ႈလုၵ်ႈပွင်လိူင်ႈလႂ်ႈၽွင်းငမ်းႁဵတ်းသၢင်ႈၶိုၵ်ႉၵၢၼ်တၢင်ၼမ်းၸဝ်ႈၼၼ်ႉသေၸလႈ သင်ဝႃႈလုၵ်ႈပွင်လိူင်ႈသမ်ႉလႂ်ႈႁဵတ်းၽိတ်းပၵ်းပိူင်ၵူႈပေႃးၼႆၵေႃႈ တေလႂ်ႈတၢင်ႇတၢင်းၽိတ်းတီႈၽႂ် ႁူမ်းပႃႇတီႇလွႆၼႆၼၼ်ႉၼႆႉ လူဝ်ႇလႂ်ႈႁူႉငႆႈသေ သၢင်းလၢင်းလိူင်ႈလိူင်းလီဝႆႉၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ"* ဝႃႈၼႆ။

လႂ်းပိူင်ပႃႇတီႇၼမ်လႂ်

Multi-Partism

မိူင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၵမ်ႈၼမ်ၸဝ်ၼႆႉ ယိပ်းတိုဝ်းလႂ်းပိူင်ပႃႇတီႇၼမ်လႂ်ယူႇ။ တီႈၸတႃႉမၼ်း ၼႆႉ မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်းဢမေႇရိၵၢၼ်ႇၸလႈ မိူင်းဢိင်းၵလဵတ်ႈၸဝ်ၵေႃႈ ပဵၼ်လႂ်းပိူင်ပႃႇတီႇၼမ်လႂ်ၼၼ်ႉ ယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈၸဝ်ပၼ်ၶွတ်ႇၽွတ်းပႃႇတီႇမွႆႇထိူင်းၼၼ်ႉၸလႈ ပႃႇတီႇၵွၼ်ႇၵမ်းၽွင်ႈ လႂ်ႈၵိူတ်ႇၵွၵ်ႇမီး မႃးယူႇယဝ်ႉ။ ပေႃးၵၢဝ်သိၼ်းသႂ်မႂ်ပီ **1979** ၼၼ်ႉဝႃႈလိူင် ၼႂ်းမိူင်းဢိင်းၵလဵတ်ႈၼႆႉမီးဝႆႉ ပႃႇတီႇ **10** လုမ်း။ မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်းဢမေႇရိၵၢၼ်ႇၵေႃႈ ပိၵ်ႉဝႃႈပႃႇတီႇ "ရီႇပပ်ႉပလိၵ်ႉၵၼ်ႇ" ၸလႈ "တီႇမူဝ်ႇၶရႅတ်ႉ" သွင်လုမ်းပၼ်ႇပုတ်ႈၵၼ်လႂ်ႈမီးဢႃႇၼႃႇႁဵတ်းၼၼ်ႉသေတႃႉ ပႃႇတီႇၵွၼ်ႇ တၢင်ႇၵၢၼ်ၵေႃႈမီးဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ဢိင်ၼိူဝ်ပိုၼ်ႉၸၢမ်ႇပိုၼ်းဝၼ်းလင်မိူင်းလွႆမိူင်းၼၼ်ႉၵေႃႈ လၢင်းပဵၼ် ၵၢၼ်သုၼ်းသေႃႇၼႂ်းပဵၼ်မူႇလုမ်းပႃႇတီႇၼမ်လႂ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

မိူင်းဢိၼ်းတီးယ (India) ၼႆႉ ယွၼ်ႉဝႃႈၵႃႇမ်းလၢတ်ႈ၊ လိၵ်ႈလႂ်း၊ ၽေႃႇသႃႇလၢဝ်းၶိုဝ်းလီ၊ ပႂ်းယုမ်ႇယမ်ၵၢၼ်မိူင်းၸဝ်ပိၵ်ႉပိူင်း၊ မီးလၢဝ်းၼိုဝ်းႁူၼ်းၼမ်လႂ်ၵိုၵ်းၵၼ်ဝႆႉၼၼ်ႉၸလႈ လႂ်ႈမၼ်မီးဝႆႉ ပႃႇတီႇပႂ်းမိူင်း **30** လိူဝ်ယူႇယဝ်ႉ။ မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်းမိူင်းမၢၼ်ႈၼၼ်ႉၵေႃႈ ပႃႇတီႇပႂ်းမိူင်းယၢမ်ႈပေႃႇ ပိၼ်မႃးပၢၵ်ႇပႂ်သေ ဝၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႉ (**1998**) တိုၵ်ႉၵိုတ်းမီးဝႆႉလုမ်းပႃႇတီႇပႂ်းမိူင်း **10** လုမ်း ယူႇယဝ်ႉ။

မိူင်းၵျူဝ်ႇမၼီႇ၊ သဝီတိၼ်ႇ-လၵ်ႂ်ႇလိူဝ်းၼႆႉၸတႃႉ ၵမ်ႇဢိင်ၼိူဝ်ၼိူဝ်းႁူၼ်းၸလႈၽေႃႇသႃႇ လၢဝ်းၶိုဝ်းလီၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ ၵၢဝ်တၢင်းပႂ်းဝူၼ်ႉၺပ်ႉၺၼ်ထိုင်ပႂ်းမိူင်း ဝႆႉပိၼ်ငဝ်ႈၸၢမ်ႇပိုၼ်ႉသေ ၶွတ်ႇၽွတ်းပႃႇတီႇပႂ်းမိူင်းဝႆႉယဝ်ႉ။ မိူင်းသဝီတၢတ်ႉလိူဝ်းလီၼ်း၊ မိူင်းသဝီတိၼ်ႇ၊ ၵျူဝ်ႇမၼီႇလိူဝ်း ၼႆႉ ယိပ်းတိုဝ်းလႂ်းပိူင်ပႃႇတီႇၼမ်လႂ်ၸလႈ လႂ်းပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇယူႇယဝ်ႉ။

လႂ်းပိူင်ပႃႇတီႇၼမ်လႂ်ၼႆႉ မၼ်းၵမ်ႇလၢင်းလႂ်ႈၽွၼ်းလီ ၼင်ႇၵၢၼ်မီးၼိုင်းလႂ်းပိူင်ပႃႇတီႇ သွင်လုမ်းၼၼ်ႉၸလႈ ၵမ်ႈၽွင်းမီးလွင်းထတ်းသၢင်မႃးယူႇယဝ်ႉ။ လႂ်းပိူင်ပႃႇတီႇၼမ်လႂ်ၼႆႉ တုမ်ႉတိုဝ်ႉ လႂ်းပိူင်ပႂ်းမိူင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ-ဝႃႈၼႆယဝ်ႉ။ လႂ်းပိူင်ပႃႇတီႇၼမ်လႂ်ၵၢၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ လုၵ်ႉတီႈ

ငဝ်းလၢႆးၶလႈပိုၼ်ႉၸၢမ်ႈဝၢၼ်းလင်လိုင်းမိူင်းၼၼ်ႉသေ လႆႈပေႃႉပၢၼ်မႂ်းၶလႈ၊ ၵေႃႉၵဝ်ႇတၢင်းယူပ်ႈယွမ်းၼႆႉ ႁဵတ်းပၢၼ်တီႈလၢတ်ႈတွပ်ႈထိင်တႃႇယိပ်းတိုဝ်းလၢႆးပိူင်ၼၼ်ႉၼႆႉၶတႃႇၵေႃႈ ၵမ်ႉထိင်လႆႈ ၼင်ႇၵဝ်ႇ။ လွင်ႈလီလွင်ႈၸႃႉပႃႇတီႈၼမ်လၢႆၼၼ်ႉ ႁိင်ၼိူဝ်ၵူၼ်းမိူင်းတင်းလၢႆၸဝ်ႇ ယိပ်းတိုဝ်းတီႈမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၵူၼ်းႁွၼ်ႉၼိမ်သဝ်းယူႇႁိုဝ်? ၵမ်ႉယိပ်းတိုဝ်းၼင်ႇၼၼ်ႉႁိုဝ်? ၼႆၼၼ်ႉႁူလ်းယဝ်ႉ။

လၢႆးပိူင်လိူၵ်ႈၵဵပ်း

Electoral System

လၢႆးပိူင်လိူၵ်ႈၵဵပ်း ၵၢၼ်မိူင်းလုမ်းၾႃႉၸဝ်ယိပ်းတိုဝ်းယူႇဝၢၼ်းမိူဝ်းၼႆႉလမ်း လၢင်းတေ လႆႈၾၼ်ၸိူၵ်ႈၶၸမီးဝႆႉသွင်လၢႆးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လၢႆးၼိုင်ႈၶတႃႇ "ၵဝ်ႇၼိပ်ႉၶမႃးၵမ်ႈပုႃးၼမ်" (Majority System) ၼၼ်ႉၶလႈ ထိင်ႈလၢႆးၼိုင်ႈၼႆႉ လၢႆးပိူင်မိင်ႈၵၢၼ်တၢင်တူဝ် ၼင်ႈမီးၼမ်ၵေႃႈ (Propotional Representation) ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တီႈၵၢၼ်ထူပ်းမိုဝ်းယိပ်းၵွႆႉတိုဝ်းၼၼ်ႉၶတႃႇ ႁဵတ်းလွမ်းလၢႆးတိၵ်ႈ ၵိင်ႈၶၸ ၵၢၼ်ၵွၵ်ႈမႃးတီႈလၢႆးပိူင်သွင်လၢႆးၼၼ်ႉၵဝ်ႇႁူလ်း။ ပေႃးလိပ်ႈႁိၼ်းလွင်ႈလၢႆးလိူၵ်ႈၵဵပ်း သွင်လၢႆးၼၼ်ႉႁူႉၼႆႉၵေႃႈ တေလႆႈႁူႉၾၼ်လူင်ႉလီင်းပႃး လွင်ႈလၢႆးတိၵ်ႈၵိင်ၶၸ ၵၢၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ လႆႈယူႇယဝ်ႉ။

လၢႆးပိူင်ၼိပ်ႉၵၢင်ၵွႆႉၵမ်ႈပုႃးၼမ်

Majority System

မိုဝ်းၵၢၼ်တၢင်တၢၼ်းၾွင်းၸဝ် ၸဝ်ႈလိူၵ်ႈတီႈၼႃႈတီႈတွတ်ႈၼိပ်းၵၢင်ၵွႆႉပွႆးလိူၵ်ႈၵဵပ်းၼၼ်ႉ ၵေႃႉလွႆႉလၢႆးၼိပ်းၵၢင်ၵွႆႉၵမ်ႈပုႃးၼမ်ၵေႃႈ လိူၵ်ႈၵဝ်ႇၵေႃႉၼၼ်ႉ။ လၢႆးၼႆႉၸိူၵ်ႈလၵ်းၶၸလႆႈသွင်ပိူင် ထိင်ႈလူးႁွၼ်ႉ။ လၢႆးပိူင်ၼိပ်းၵၢင်ၵွႆႉၵမ်ႈပုႃးၼမ်ယူဝ်းယူဝ်း (Simple Majority System) ၼၼ်ႉၶလႈ လၢႆးပိူင်ၼိပ်းၵၢင်ၵွႆႉၵမ်ႈပုႃးၼမ်ၶတႃႉၼမ်ဝႃႈ (Absolute Majority System) ၼႆယူႇယဝ်ႉ။

လၢႆးပိူင်ၼိပ်းၵၢင်ၵွႆႉၵမ်ႈပုႃးၼမ်ယူဝ်းယူဝ်းၵၢၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉလမ်း– မိူၼ်ၼင်ႇၼႃႈတီႈတွတ်ႈၼိပ်း ၵၢင်ၵွႆႉပွႆးလိူၵ်ႈၵဵပ်းတီႈၼိုင်ႈၼၼ်ႉ ၼိုင်းၵေႃႈၽူႈၵေႃႉၸၢမ်ႈလိူၵ်ႈၸဝ်သေၵေႃႉၵေႃႉၼႆႉ ၽႂ်ၵေႃႈၵမ်ႈလႆႈ ၼိပ်းၵၢင်ၵွႆႉလိုဝ် 50% ၼႆႉသေတႃႉၵေႃႈ လိူၵ်ႈၵဵပ်းယုၵ်ႉတၢင်ႈၵဝ် ၵေႃႉလႆႈၼိပ်းၵၢင်ၵွႆႉၼမ်လိုဝ် ပိူၼ်ႈၼၼ်ႉ ၼႂ်းလႆႈၸၢမ်ႈလိူၵ်ႈတင်ႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးပိၼ်လၢႆးပိူင်ပႃႈတီႈသွင်လုမ်းလိုင် လွင်ႈၼႆႉ တေၵမ်ႈလၢင်းပေႃႉပိၼ်မႃးၼႆႉသေတႃႉ လၢႆးပိူင်ပႃႈတီႈသၢမ်ၵၢၼ် (ၵမ်ႈၼၼ်) ပႃႈတီႈလုမ်းၼမ်လၢ ၼၼ်ႉလိုင် ၼိပ်းၵၢင်ၵွႆႉၼႆႉလၢင်းမေႃၵလၢၵ်ႈၵလၢၶလႈ ႁူႉတေၵမ်ႈၵဝ်ႇလႆႈၼိပ်းၵၢင်ၵွႆႉၵမ်ႈပုႃး ၼမ်ယူဝ်းယူဝ်းၼႆႉလိူၵ်ႈၵဵပ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်ပိၼ်မိူင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ "မိူင်းၵမေႇရိၵၼ်ႇ"၊ "မိူင်းဢိင်းၵလိတ်ႈ"၊ "မိူင်းဢိၼ်းတီးယ" လိုဝ်းၼႆႉ လႆႈၾၼ်ၸဝ်လွႆႉတိုဝ်းလၢႆးၼိပ်းၵၢင်ၵွႆႉၵမ်ႈပုႃး

ၼမ်ယူဝ်းယူဝ်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်ႈၵၢၼ်ၵျွတ်းမိူဝ်ႈပီႊ 1990 လိူၼ်မေႇ 27 ဝၼ်း ၼႂ်းမိူင်းၽွမ်ႉၸူမ်းမၢၼ်ႇမျႇၼၼ်ႉၵေႃး ၵဝ်လႆးၼႆႉယိပ်းတိုဝ်းဢူ႞ယူႇယဝ်ႉ။ လႆးပိူင်တွတ်းၸၢပ်းၵၢင်လွႆ လႆးၼႆႉၼတ. မၼ်းၵိုင်ႇငမ်ႇလီပ်ႈၵၼ်တင်းမိူင်းၵၢၼ်ယိပ်းလႆးပိူင်ပႃႇတီႈသွင်လုမ်းၼၼ်ႉၼတ.ယဝ်ႉ။ တႃႇမိူင်းၵၢၼ်ယိပ်းလႆးပိူင်ပႃႇတီႈၼမ်လႆၼၼ်ႉၼတ. ပုၼ်းတႃႇတေၵျၢင်ႉၵမ်ယိပ်းတိုဝ်းၵျွတ်းလွမ်း ၽွိင်းထုင်းလူင်ပွင်လိုင်းတီႈမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ. လၢင်းမီးတၢင်းယူပ်ႈယွမ်း တီႈၵၢၼ်လူဝ်ႇလႆးၵၢင်လွႆ တၢင်တူဝ်ႇႁူၼ်းပႃးၼမ်ၶဝ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

တႃႇပိုၼ်လွင်းၽိူမ်ႉထီမ်ပၼ်တီႈလွၵ်းယူပ်ႈယွမ်းလုတ်းလုတ်း "လႆးပိူင်ၸၢပ်းၵၢင်လွႆၵမ်းပႃး ၼမ်ယူဝ်းယူဝ်း" ၼၼ်သေၼလႆ လႆးပိူင်ၸၢပ်းၵၢင်လွႆၼမ်ၼတ.ၼမ်ဝူၼ်ၼၼ်ႉ. လင်ႇလႆႈၵိူတ်ႇၵွၵ်ႇ မီးမျႊယူႇယဝ်ႉ။ တီႈလီလႆးပိူင်ၼႆႉလမ်း–ပေႃးဝူၼ်လႆးတၢင်းၵမ်ႉထီမ်ၸၢပ်းၵၢင်လွႆႁူၼ်းတွတ်းၸၢပ်း ၵၢင်လွႆမိုင်းလိူဝ်ယဝ်ႉႁွၼ်ႇ လင်ႇလႆႈလိူၵ်ႈမိုၼ်းပိုၼ်ၽူႈတီႈၼ်းၽွင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လႆးၼႆႉသမ်ႉ မိူင်းလိူဝ်းယိပ်းတိုဝ်းလႆးပႃႇတီႈပႆးမိူင်းၼမ်လႆၶဝ်ႁူလိုဝ်း ၵျၢင်ႉၵမ်ယိပ်းတိုဝ်။ လႆးပိူင်ပႃႇတီႈၼမ်လႆ ၼႆႉ. မၢင်ပွၵ်ႈမၢင်လွႆ ၼႂ်းၽူႈၶမ်ႇလိူၵ်ႈၵိပ်ႈၶဝ်ၼႆႉ. ၵေႃႇၵၢၼ်လႆးၸၢပ်းၵၢင်လွႆမိုင်းပႃးလိူဝ်ၼၼ်ႉ. လၢင်းမီးယူႇသေတႃႇ. မၢင်ပွၵ်ႈၼႆႉ. ယွၼ်ႉၸၢပ်းၵၢင်လွႆၵလၢၵ်ႇၵလႆပိူတ်းၼလႆ ၵေႃႇလွႆၵေႃးၵမ်ႇလႆႈ ၸၢပ်းၵၢင်လွႆမိုင်းလိူဝ်ပေႃးၼႆလိုင်–တေလႆးၵျွတ်းပၢင်ပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်း "တွတ်းၸၢပ်းၵၢင်လွႆၵမ်းထူၼ်ႈသွင်" (Second ballot) ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွင်းၶပ်းၼိုင်ပၼ်ထိုင်း "တွတ်းၸၢပ်းၵၢင်လွႆၵမ်းထူၼ်ႈသွင်" ၼႆႉ. လႆႈၵျၼ်ၼႂ်းမိူင်းၽရင်ႇသီတ်ႈၼလႆ မိူင်းၵေႃးသတြီးယၶဝ်ၵျၢင်ႉၵမ်ယိပ်းတိုဝ်းဝႆႉယဝ်ႉ။

လႆးလိူၵ်ႈတင်းလွမ်လိုင်းမိူင်းၽရင်ႇသီတ်ႈၼႆႉ. ၵဝ်လႆးလုၵ်ႉတီႈႁူၼ်းမိူင်းသေ လိူၵ်ႈတင်း ၵမ်းသိုဝ်း။ ယိပ်းတိုဝ်းလႆးတွတ်းၸၢပ်းၵၢင်လွႆလပ်ႉလပ်ႉ၊ လႆးပၼ်ၸၢပ်းၵၢင်လွႆလွတ်ႈလီဝ်း၊ သုၼ်ႇ ႁူၼ်းလႆးတွတ်းၸၢပ်းၵၢင်လွႆၶဝ်ၼင်ႇၵၼ် ၼမ်ႉၼၵ်းၽိူင်ႇပိူင်းၵၼ်။ ၵဝ်လႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းႁူးထၢၼ်းထၢၼ်း ၼၼ်ႉသေယိပ်းတိုဝ်းၼလႆ တၢင်တူဝ်ႇပႃႇတီႈၶဝ်ၼလႆသင်၊ လုၵ်ႉတီႈသုၼ်ႇတူဝ်ႇၵေႃႇလွႆၵေႃႇၼၼ်ႉ. ၼလႆသင်၊ ၵွၼ်ၵၼ်ၶမ်ႇၶဝ်းလိူၵ်ႈၵိပ်း တႃႇၵွင်ႇတီႈလွမ်လိုင်းၼၼ်ႉလႆးယူႇယဝ်ႉ။ ၵေႃႇၵၢၼ် လႆးၸၢပ်းၵၢင်လွႆမိုင်းလိူဝ်ၼႆႉ. တေလႆးၶမ်ႇလိူၵ်ႈတင်းပိုၼ်လွမ်လိုင်းယူႇယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်လၢင်းမေပိုၼ် မီးမျႊၼၼ်ႉ.–ၵေႃႇလွႆၵေႃးၵမ်ႇလႆးၸၢပ်းၵၢင်လွႆမိုင်းလိူဝ်သေၼလႆ ၽွႆၵေႃးၵမ်ႇပေႃးပႆးပိူင်းၵၼ် ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးပိုၼ်ၼႆမျႊလိုင် လိူၵ်ႈၵဝ်ၵေႃႇၵၢၼ်လႆးၸၢပ်းၵၢင်လွႆၼမ်လိူဝ်သေပိူၼ်ႈထူၼ်ႈၼိုင်း ၼလႆထူၼ်ႈသွင်–သွင်ၵေႃႇသေယဝ်ႉ. ၼိုၼ်းၵဝ်လႆး "တွတ်းၸၢပ်းၵၢင်လွႆၵမ်းထူၼ်ႈသွင်" (Second Ballot) ၼၼ်ႉသေ ပၼ်ႁူၼ်းမိူင်းၶဝ်တွတ်းၸၢပ်းၵၢင်လွႆထိုင်းၵမ်းသွင်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးယဝ်ႉၼႆႉ ၵမ်ႇၵေႃႇၼိုင်းၵေႃးၵေႃႇၼိုင်း တေလႆးတၢင်းၵမ်ႉထီမ်ၽူႈတွတ်းၸၢပ်းၵၢင်လွႆၶဝ်ၵမ်းပႃးၼမ်ၼၼ်ႉ. ယူႇယဝ်ႉ။ ၵျွတ်းၼႆႉလိူၵ်ႈတင်းလွမ်လိုင်းၶဝ်မျႊၼလႆ လင်ႇလႆႈၸွင်ႉဝူၼ် "တွတ်းၸၢပ်းၵၢင်လွႆၵမ်း ထူၼ်ႈသွင်" ၼႆယူႇယဝ်ႉ။

ၵၢၼ်ၵိုင်ႇလီၵဝ်ပိုၼ်တီႈၼိူင်းတၵ်ႈတူလိုဝ်းသေ ၶူႊလႆႈၸူႉၵျၼ်လီၼႆႉ. ပိုၼ်လႆးပိူင်မိူင်း "ၽွိလိပ်ႉပိၼ်း" (Philippine) ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းၽီလိပ်ႉပိၼ်းၼႆႉ. ၽူႈတၢင်တူဝ်ႇၶမ်ႇၶဝ်းလိူၵ်ႈၶဝ်

ၵွၼ်ႁၼ်ၵူႈၸၢမ်ႇလိူၵ်ႈသေ ၽႅဝ်လႆႈၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၼမ် မၼ်းလႆႈၼိုၼ်းပိၼ်လူင်ပွင်လိုင်ႈယဝ်ႉ။ မိူဝ်ႈပွႆး လိူၵ်ႈတင်ႈၸွမ်လိုင်ႈ 1992 ၼီႈၼၼ်ႉ ၸဝ်ၸဝ်ႈၶၼႉၸိုင်ႇၵၼ်ၸၢမ်ႇလိူၵ်ႈၼႆႉ မီးၵူၼ်း 7 ၵေႃႉ သေၶလႈ "ၽီႉၶတႇရူးမူတ်ႉသ်" (Fidel Ramos) ၼႆႉလႆႈၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈ 23.6% သေ ၼိုၼ်းပိၼ် ၸွမ်လိုင်ႈမႃးယဝ်ႉ။ ၵေႃႉၵၼ်လႆႈၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၼမ်ထူၼ်ႈသွင် (လႆႈ 20% လိူဝ်) ၼၼ်ႉပိၼ် "မႆႇရီႈယီႇသၼ်တီႉၵူဝ်း" ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးတေၵဝ်လႆး "မိူင်းၽရင်ႇသဵတ်ႈ" ဝႃႈၼႆလိူင် လူဝ်ႇၸႂ်ႈၵူၼ်းမိူင်းၼိုၼ်းတွၵ်ႈၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈပၼ်ၸၢသွင်ၵေႃႉၵမ်းထူၼ်ႈသွင်ထႅင်ႈယဝ်ႉ။ တေလႆႈလိူၵ်ႈ ၵဝ်ၵေႃႉၵၼ်လႆႈၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈလိူဝ်ၼမ်ၶတႉၼမ်ဝႃႈၼႆႉ လႆႈၼိုၼ်းပိၼ်ၸွမ်လိုင်ႈမိူင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းၽရင်ႇသဵတ်ႈၶလႈ မိူင်းၽီႇလိပ်ႉပိၼ်းၸဝ်ၼႆႉ ၸွမ်လိုင်ႈမိူင်းမီးၵႃႇၼႃႇၼိုၵ်ႉတွၼ်းဝႆႉၶလႈ လွင်ႈလိူၵ်ႈတင်ႈၸွမ်လိုင်ႈၼႆႉ လမ်ႇလွင်ႈမိူၼ်ၼင်ႇလွင်ႈလိူၵ်ႈတင်ႈတၢင်းၽွင်း ၼင်ႈမိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇ တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လႆးပိူင်မိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၼႆႉ တႃႇလိူၵ်ႈတင်ႈၸွမ်လိုင်ႈ ၼၼ်ႉ ၵမ်ႇလွႆးလွင်းၼိုၵ်ႉလိုၵ်ႉ။ တႃႇလိူၵ်ႈတင်ႈၽူႈတၢင်းၽွင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇလုတ်ႉတေႃႇၼၼ်ႉ ၵူၺ်းပိၼ်ပိူင်လူင်မၼ်းယဝ်ႉ။

မိူင်း "ဢေႃးသတြေးယ" ၼႆႉၵေႃႈ ယိပ်းတိုဝ်းလႆးပိူင်ၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၼမ်ၶတႉၼမ်ဝႃႈၼၼ်ႉ ယဝ်ႉ။ လႆးၶိုတ်းပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းတၢင်းၽွင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇလုတ်ႉတေႃႇၼႆႉ ၵဝ်ၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈသိုပ်ႇပုတ်ႈ ၸၢႉသႂ်ႇပၼ်ႁၼ် (Transferable Preferential Vote) ၼၼ်ႉယိပ်းတိုဝ်းၵူႈယူႇယဝ်ႉ။ လႆးၼႆႉလမ်း– ၵူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၼႆႉ လႆႈတွၵ်ႈပၼ်ၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈပွၵ်ႈလိဝ်ၵူၺ်းသေယဝ်ႉ. ၵိင်ၼိူင်လႆႈၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၼမ် ၵေႃႇၼၼ်ႉ. ၸွမ်ႇမသိူၼ်ႇသိုပ်ႇၶိုတ်းၵၢၼ်ၵူႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းဢေႃးသတြေးလီးယၼၼ်ႉလမ်း– သင်ဝႃႈၽူႈၸၢမ်ႇၸဝ်ႈလိူၵ်ႈၵေႃႉလႂ်ၵေႃႈၵမ်ႇလႆႈၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈတီႉမ်ၼိုင်ႈပႃႈလိူဝ် ၼႂ်းၼေႈတီႈတွၵ်ႈၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈ ၼၼ်ႉလိူင် တေၵမ်ႇလိူၵ်ႈတင်ႈၼိုၼ်းပိၼ်ၽူႈတၢင်းၽွင်းလႆႈ။ မိူင်းၸဝ်ၼႆႉ ၸပ်းၼိုင်ၶိုတ်းဝႆႉလႆး လိူၵ်ႈၵိပ်း ၵၼ်ႁႂ်ႈၽူႈၸၢမ်ႇၸဝ်ႈလိူၵ်ႈသေၵေႃႉၵေႃႇ လႆႈၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၵမ်ႉထီႉမ်ၼိုင်ႈလိူဝ်ၼမ်ၶတႉ ၼမ်ဝႃႈၼၼ်ႉဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ လႆးပိူင်ၵၼ်ၼႆႉလမ်း–သင်ဝႃႈၽူႈၸၢမ်ႇၸဝ်ႈလိူၵ်ႈၵေႃႉလႂ်ၵေႃႈ ၵမ်ႇလႆႈ ၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၼိုင်ႈလိူဝ်ၼမ်ၶတႉၼမ်ဝႃႈၼႆလိူင် ၸွမ်ႇမသိူၼ်ႇပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းၸဝ် လႆႈၶိုတ်းပၼ်ထႅင်ႈၵမ်း သွင်ယူႇယဝ်ႉ။ ၼင်ႇႁိူဝ်ၸဝ်တေၶိုတ်းလႆႈၼင်ႇၼၼ်ၼၼ်ႉ. လိမ်ပိူင်းမိူင်ႈတွၵ်ႈၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၼၼ်ႉ. လႆႈသႂ်ႇဝႆႉပၼ်လွင်းပႃႇလၢႆးဝႆႉထူၼ်ႈၼိုင်ႈၵေႃႉလႄႈ၊ ထူၼ်ႈသွင်ၵေႃႉလႄႈ၊ ထူၼ်ႈသၢမ်ၵေႃႉလႄႈ–လၵူႈ တေလႆႈလီႉလမ်ႈလိူၵ်ႈၶၼဝ်ႉၼႂ်းၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၼၼ်ႉၵမ်းလိဝ်ယူႇ။ သင်လိူဝ်ႉၵေႃႉလႄႈၵေႃႈ ၵမ်ႇလႆႈ ၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၵမ်ႉထီႉမ်ၼိုင်ႈလိူဝ် (ၵဝ်ၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈတင်းသဵင်ႈဝႃႈ) ပေႃးၼႆလိူင် ၵဝ်ၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၵၼ် ၵေႃႉလႆႈဢေႃႇသေပိူၼ်းၼၼ်ႉ. သိုပ်ႇၸၢႉသႂ်ႇပၼ်တီႈၵေႃႉထူၼ်ႈသွင် ၵၼ်ၶၼဝ်ႉလိုဝ်းၼႂ်းၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈ ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးၵဝ်ၸၢႉသႂ်ႇပၼ်ၶိုတ်းၼၼ်ယဝ်ႉ. တေလႆႈၼိုၼ်းၶမႃးၼပ်ႉၵၢၼ်ႇတူၺ်းၶႅပ်းၵၢင် လွၵ်ႈထႅင်ႈၵမ်းၼိုင်ႈ။ သင်လိူဝ်ႉဝႃႈ ၽူႈၸၢမ်ႇၸဝ်ႈလိူၵ်ႈၸဝ်သေၵေႃႉၵေႃႇၼၼ်ႉ. လႆႈၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၵမ်ႉထီႉမ် ၼိုင်ႈလိူဝ်ယဝ်ႉၼႆလိူင် လိူၵ်ႈၵဝ်ၵေႃႉၼၼ်ႉၼိုၼ်းပိၼ်ၵေႃႉလႆႈၸၢမ်ႇလိူၵ်ႈတင်ႈ ပိၼ်ၽူႈတၢင်းၽွင်း ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးဝႃႈၵမ်ႇပႆႇမီးၽႅဝ်လႆႈၼိုင်ႈလိူဝ်ၼႆၵေႃႈ တေလႆႈၵဝ်ၶႅပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၵေႃႉလႆႈဢေႃႇသေ

ပိုၼ်းသုတ်းဢၼ်ႉ ၸၢႆႉသႅၼ်ႇပၼ်တီႈၵေႃႉၵၢၼ်လႆႈထူၼ်ႈသွင် ဢွင်ႇၵမ်းၵွၼ်တၢင်းဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးႁဵတ်းလႆၢးဢၼ်ႉၵူႈတိၵ်းတိၵ်းဢၼ် ၽူႈၸၢမ်ႇၸဵင်ႈလိူၵ်ႈၸဵင်သေၵေႃႉၵေႃႉဢၼ်ႉ တၵ်းလၢင်းလႆႈသိပ်း ၵၢင်လွင်ၵမ်ႉထိမ်ၼိုင်ႈလိူဝ်မႃးၵမ်ႇၵၢတ်ႈယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈဢၼ်ၼၼ်ႉ လႆးပိူင်ပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်း "မိူင်းဢေႃး သတြေးလီးယ" ဢၼ်ႉ "လႆးသိပ်ႇပုတ်ႈၸၢႆႉသႅၼ်ႇသိပ်းၵၢင်လွင်" လႆႈႁွင်ႉဢွင်ႇဢၼ်ယဝ်ႉ။ လႆးပိူင်ဢၼ်ႉ ၸဵင်ယိပ်းတိုဝ်းမိူဝ်ႈလိူၵ်ႈၵိပ်း တႃႇပႃႇလီႇမၢၼ်ႇလုတ်ႉတေႃႇ "မိူင်းဢေႃးသတြေးလီးယ" ၸဵင်ဢၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

မိူင်းၽရင်ႇသဵတ်ႈၼၼ်ႉ မိူင်းဢေႃးသတြေးလီးယၸဵင်ဢၼ်ႉ ယိပ်းတိုဝ်းလႆးပိူင်သိပ်းၵၢင်လွင် ဢမ်ၸတႃႉဢမ်ဝူၼ်ႈဢွင်ႇၵၼ်–ဝူၼ်ႈဢၼ်သေတႃႇ လွၵ်းလႆးၵၢၼ်ႁဵတ်းႁႃ ႁႂ်ႈပေႃးလႆႈသိပ်းၵၢင်လွင်ၵမ်ႉထိမ်ၼိုင်ႈလိူဝ်ဢမ်ၸတႃႉဢမ်ဝူၼ်ႈဢၼ်ႉ ပီၼ်လႆးၽွၼ်ႉလႆးမၢၼ်ႇၵူၺ်း။ လႆႈၸပ်ႉၼိုင်ဝႆႉလွၵ်းလႆးၵၢၼ်သုၵ်ႉသၵ်ႉ ယွၵ်ႈယွၵ်ႈယွၼ်ႈယွၼ်ႈဝႆႉဢၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ဢၼ်ၵေႃႈ ၵိုင်ၼိူဝ်သၽေႃးငဝ်ႈၸၢမ်ႇပိုၼ်ႉတီႈမူၼ်ႉၸရေႊသီႊ ၸတႃႇငဝ်ႈသေ သမ်ႉယိပ်းတိုဝ်းလႆးပိူင်မိူင်းလုမ်းပႃႇတီႈဢမ်လႆၢးဢၼ်ႉၼၼ်ႉ လၢင်ႇလႆႈႁဵတ်းၸပ်းၼိုင် ဝႆႉဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ သၢင်ပီၼ်လႆးပိူင်မိူင်းပႃႇတီႈသွင်လုမ်းဢၼ်ႉၸတႃႉ တေၵမ်ႇလုၵ်ႉၸပ်းၼိုင်လႆးယွၵ်ႈ ယွၵ်ႈယွၼ်ႈယွၼ်ႈဢွင်ႇဢၼ်။ ပိူဝ်ႈဢၼ်ၼၼ် မိူင်းတီႈမူၼ်ႉၸရေႊသီႊၸဵင်တၢင်းလႆၢးဢၼ်ႉ လွင်ႈလႆးပိူင်ယိပ်း တိုဝ်းမီးဝႆႉပႃႇတီႈလႆၢလုမ်းဢၼ်ႉၼၼ်ႉ တၢင်းၵၢၼ်လွင်ႈယိပ်းၵွႆႉလႆးပိူင်လိူၵ်ႈၵိပ်းလႆးလွႆဢၼ်ဢၼ်ႉ မီးတၢင်းႁွင်ႉၵႂႃႇၵိုင်လၢင်ၽင်ၸွင်ႈၵၼ်ဝႆႉယူႇဢၼ် လႆႈလီပ်ႈႁဵၼ်းႁၼ်ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။

လႆးပိူင်တၢင်တူဝ်ၵိုင်သိုဝ်ႇမီးဢမ်ၼေႃႈ
Propotional Representative

လႆးပိူင်ဢၼ်ႉလမ်း ၵိုင်သိုဝ်ႇသိပ်းၵၢင်လွင်လႆႈဢမ်လႆႈၼေႃႈ ၵၢၼ်တွၵ်ႈၵမ်ႉထိမ်ပႃႇတီႈပႆႇမိူင်း ၸဵင်ၵူးၵၢၼ်ၵၢၼ်ဢၼ်ႉသေယဝ်ႉ. ၸၽိူင်ႇပၼ်ၵွင်ႈတီႈၽူႈတၢင်းၽွင်းၸိုင်းလုတ်ႉတေႃႇပႃႇလီႇမၢၼ်ႇ ဢၼ်ႉယဝ်ႉ။

လႆးပိူင်သိပ်းၵၢင်လွင်ၵမ်ႈပႃႈဢမ်ယွၼ်းယွၼ်းဢၼ်ႉသမ်ႉ ၵေႃႉလႆႈသိပ်းၵၢင်လွင်ဢမ်သေပိုၼ်းဢၼ်ႉ လႆႈပီၼ်ၽူႈတၢင်းၽွင်းတၢင်တူဝ်ဢၼ်ႉယဝ်ႉ။

လႆးပိူင်သိပ်းၵၢင်လွင်ၵမ်ႈပႃႈဢမ်ၸတႃႉဢမ်ဝူၼ်ႈဢၼ်ႉၸတႃႉ ပေႃးဝူၼ်ႈလႆႈသိပ်းၵၢင်လွင်ၵမ်ႉထိမ် ၼိုင်ႈပႃႈလိူဝ် (တီႈသိုဝ်ႇတၢင်းဢမ်ႁူဝ်ၵူၼ်းတွၵ်ႈသိပ်းၵၢင်လွင်ၸဵင်) ဢၼ်ႉ လၢင်ႇတေလႆႈပီၼ်ၽူႈတၢင်း ၽွင်းတၢင်တူဝ်ဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ လႆးပိူင်သွင်ၵၢၼ်ဢၼ်ႉ သိပ်းၵၢင်လွင်လိုဝ်းၵမ်ႇလႆႈပီၼ်ၽၢႆႇပႃႈဢမ်ဢၼ်ႉ လႆႈသုမ်းသုၼ်ႇသိပ်းၵၢင်လွင်ၸဵင်ဝႆႉယူႇ။ ဢွင်ႇႁိုဝ်တေၵမ်ႇလႆႈပီၼ်ဢွင်ႇဢၼ်ဢၼ်သေ ဢွင်ႇႁိုဝ်သိပ်း ၵၢင်လွင်ၵူၼ်းမိူင်းတၢင်းသဵင်ႈ လႆႈတၢင်တူဝ်ၸဵင်ႈပႃးၼွႆႉပႃႇလီႇမၢၼ်ႇလုတ်ႉတေႃႇဢၼ်ႉ လၢင်ႇလႆႈမီးၵၢၼ် ၸပ်းၼိုင်ဝႆႉလႆးပိူင်တၢင်တူဝ် ၵိုင်သိုဝ်ႇမီးဢမ်မီးၼေႃႈဢၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ႁဵတ်းဢၼ်ၼၼ်ႉ လွၼ်ႉမွၼ်း ပႃႇတီႈဢမ်လႆၢးဢၼ်ႉ တိူဝ်းမီးဢမ်ႉတွၼ်းၽွၼ်းလီ တိူဝ်းလီပ်ႈၵၢပ်ႈလီၸတႃႉၸတႃႉ လႆႈဝူၼ်ႈဢွင်ႇဢၼ် ယူႇယဝ်ႉ။

လႆႈပိူင်ၸိပ်းၵၢင်လွၵ်ၵမ်းပျႃးၼမ်ယူဝ်းယူဝ်းၸလႃး လႆႈပိူင်ၸိပ်းၵၢင်လွၵ်ၵမ်းပျႃးၼမ်ၸတႃႉၼမ်ဝျႃး သွင်လႆႈၼၼ်ႉ. ပီၼ်လႆႈတွတ်းၸိပ်းၵၢင်လွၵ်ၵမ်ႉထိမ်ပၼ်ၽူးတီၼ်းၽွင်းၵျေႃႉလွၵ်ၵျေႃႉၼၼ်ႉ. (Single Member Constitunency ၼွႆးၼျေႃးတီးတွတ်းၸမးၼိူင်းၵၼ် တျႃႉၽူးတီၼ်းၽွင်းၼိူင်းၵျေႃႉ) ၵ်တ်း ၼၼ်ယူႉယဝ်ႉ။ လႆႈပိူင်တၢင်တူဝ် ၵိင်ၼွိဝ်မီးၼမ်မီးၵေႃႉၼႆႉ. ပီၼ်လႆႈတွတ်းၸိပ်းၵၢင်လွၵ်ၵမ်ႉထိမ် ပၼ် "လုမ်းပျႃႉတီႈပႆႈမိူင်း" လုမ်းလွၵ်လုမ်းၼၼ်ႉ. (Multi-member Constituency) ၼွႆးၼျေႃးတီး တွတ်းၸိပ်းၵၢင်လွၵ်ၼိူင်းၵၼ် တျႃႉၽူးတီၼ်းၽွင်းတင်းၼမ်) သေယဝ်ႉ. ၵမ်ႉၵဝ်ၼျေႃးတီးတွတ်း ၸိပ်းၵၢင်လွၵ်တီးလွၵ်တီးၼၼ်ႉ. ၵ်တ်းပီၼ်ၶျေႃးတိပ်းတတ်သေၸလႃး၊ ၵဝ်တင်းမိူင်းပတ်းပိုၼ်ႉၼၼ်ႉ. ၵ်တ်းၶျေႃးတိပ်းတတ်းမၼ်းၵဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူၼ်ၼင်ႉဝျႃး ပျႃႉတီႈၸလႃးၽူးၶမ်ႉၸဝ်းလိူဝ်းၸဝ်လႆး ၸိပ်းၵၢင်လွၵ်မျႃး တီးၼျေႃးတီးတွတ်းၸိပ်းၵၢင်လွၵ်ဝံႉလႆႈတီးလႆႈတၢင်းၼၼ်ႉၵဝ်မျႃး ႁူပ်းလူႉလုမ်းတုမ် ၵၼ်သေ ပျႃႉတီႈလွၵ်လႆးတၢင်းၼမ်ၵျႃးႁွိဝ်၊ တၢင်းၵေႃႉၵျႃးႁွိဝ်၊ မျႃးလိၵ်ႉထတ်းၵၢၼ်ႉတူၺ်းသေယဝ်ႉ. ၵိင်ၼွိဝ်တၢင်းၵေႃႉၼမ်ၼၼ်ႉၸလႃး ၼွႆးပျႃႉတီႈၸလႃးၽူးတီၼ်းၽွင်းၸဝ် လႆးၼိူၼ်းပီၼ်တီၼ်းၽွင်း ပျႃႉလီႈမၼ်ႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းလျႃႉၸတႃႉယိပ်းတိုဝ်းလႆႈၼႆႉၼၼ်ႉ. ပီၼ်မိူင်း "ၸပႃႉလ်ၵျီႉယမ်ႉ" (Belgium) ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူဝ်းပီး 1899 ၼီး ၸဝ်လျႃႉၸတႃႉယိပ်းတိုဝ်းလႆးၼႆႉၼႆႉ. မိူင်းၸဝ်မီး လုမ်းပျႃႉတီႈပႆႈမိူင်း 3 လုမ်းႁူၺ်း။ လႆႈၼႆႉၸတႃႉ ယွၼ်ႉဝျႃးၵၢင်လွၵ်ႁူၼ်းမိူင်းတင်းသိင်း တေလႆး ၸဝ်းပျႃးၼွႆးပျႃႉလီႈမၼ်ႉ ၵၼ်တေတမ်းဝၢင်းပေႃႉလသီႈၽွင်းငမ်းမိူင်း ၵုပ်ႉပိူင်ႉႁူၼ်းမိူင်းၼၼ်ႉ. ၼႆၸလႃး တေလႆးဝျႃးမီးလွၼ်ႉမွၼ်းၽွၼ်းလီၸတႃႉၸတႃႉဝျႃးဝျႃးၼႆယူႉယဝ်ႉ။ ၽႆႈၼိူင်းသမ်ႉ ႁူႃႉပီၼ် လွင်းႁၢမ်းသီး တျႃႉတေပူၵ်းတင်းလူင်ပွင်လိူင်း ၵၼ်ၼီမ်သဝ်းၼၼ်ႉယူႉယဝ်ႉ။ မိူင်းဢီတလီ (Italy) ၼၼ်ႉၼႆႉ. မီးပျႃႉတီႈၼမ်လႆႈသေ ယိပ်းတိုဝ်းလႆႈပိူင်တၢင်တူဝ် ၵိင်ၼွိဝ်မီးၼမ်ၵေႃႉၼၼ်ႉ. ၸလႃး ၼွႆးလုတ်ႉတျေႃႉပျႃႉလီႈမၼ်ႉၸဝ်ၼႆႉ. ထိင်ထွင်မျေးၸမးၵၼ် တျေႃႉပျေးၵမ်ႉငူပ်ႉငီႁျႃႁၼ်လႆး ၼိုၼ်းၼၼ်ႉၸလႃး ၸတႃႉၵဝ်ပီး 1993 မျႃးၼႆႉ. ၵ်တ်းပၢင်တွတ်းၸိပ်းၵၢင်လွၵ် ၵိပ်းၵဝ်ၵၢင်လွၵ် ႁူၼ်းမိူင်းၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ. ၼိုၼ်းၸမးပိၼ်ႉပႆႈလိၵ်းလႆးယိပ်းတိုဝ်း လႆႈပိူင်ၸိပ်းၵၢင်လွၵ်ၵမ်းပျႃးၼမ် ယူဝ်းယူဝ်းၼၼ်ႉမျႃးယူႉယဝ်ႉ။

ၵိင်ၼွိဝ်လွင်းလႆးလီပ်းၵ်ၼ်းႁူႉႁၼ်ၽိူင်းပိူင် ပီၼ်သၽျေးၼင်ႉလၢတ်းမျႃးၼႆႉသေယဝ်ႉ. ပွတ်းၵွၼ်ႉတွၼ်းၼိူင်းၸတႃႉ တေလႆးႁပ်ႉဝံႉဝျႃး ပျေးပီၼ်လႆႈပိူင်မိူင်းပျႃႉတီႈပႆႈမိူင်းသွင်လုမ်း ၸတႃႉလိုင် ၵိုင်ႉလီပ်းၵၼ်တင်း "လႆႈပိူင်ၸိပ်းၵၢင်လွၵ်ၵမ်းပျႃးၼမ်ၸတႃႉၼမ်ဝျႃး" ၵမ်ႉၼၼ်ၵျေႃး "လႆႈပိူင်တၢင်တူဝ် ၵိင်ၼွိဝ်မီးၼမ်မီးၵေႃႉ" ၼၼ်ႉၼႆယူႉယဝ်ႉ။

တွၼ်ႈသွင်

ၽူႈၶတ်းၶၢင်ၶွၼ်းၽူႈတႅၼ်းတီႈမုၼ်ႉၶေႃႉသီႇ
OPPONENTS OF DEMOCRACY

ၵၼ်ႈၼိူင်း

ပိူၼ်ႈၵေႃႉပိူင်ႈၶၢမ်ႈၶဝ်ႈၸိုင်ႈတၢင်းၶၢမ်းတီႈမုၼ်ႉၶေႃႉသီႇ
Anti-Democratic Regimes

ပၢၼ်မိူင်း 20 ၼွၵ်ႈပၢၵ်ႇပီႈမိုဝ်ႈၼႆႉလၢမ်း တီႈမုၼ်ႉၶေႃႉသီႇၼႆႉ ၼိုဝ်ႈၼိုင်းယဝ်ႉၼိုင်းထိုင်း သေ ၼိုဝ်ႈၼိုင်းလွတ်ႈတုဝ်ႈလုၵ်ႈမုင်းၵၢင်မိူင်းၵူၼ်းၵဝ်ႈဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ မူႇလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းလိူဝ်၊ မိူင်းလိူဝ် သေၵမ်ႇဝႃး သုတ်ႉၵိူမ်းလမ် ယိပ်းၵမ်သုင်တိုဝ်းလႆႈတီႈမုၼ်ႉၶေႃႉသီႇ ၵိုင်ၼိူဝ်တၢင်းၵၼ်လႆႈပိူင် ၽၢင်ၵၢင်းလႆႈမီးဝ်း လေးလုင်ႉၵၼ်ဝႆႉၼေတႃႇၼင်ႉဝႃးယဝ်ႉ။ တေႃႇၼင်ႉလဝ်းၵႃႇၼႄႇၵီမ်တူဝ်ၶဝ် မီးဝႆႉလႆႈလိူဝ်ႉလႆႈမီးဝ်းယူႇ ပီၼ်မူႇပီၼ်လုမ်းပီၼ်ၵေႃႇတ်းၼၼ်ၼၼ်ႉ ၶိုၼ်းၼမႈၽၢၼ်ႉသၢင်းဝႆႉ ယၢႇၵိုဝ်းလႆႈတုမ်ႉတိုဝ်ႉမီၼ်းသုၼ်ႉၽွၼ်းလီၶဝ်ၼၼ်ႉသေ ယင်းယိပ်းတိုဝ်းၶေႃးၵူမ်းတီႈမုၼ်ႉၶေႃႉသီႇ ဝႆႉၼိုဝ်းၼိုဝ်းယွႆးယွႆးယူႇ။ ပိုဝ်းၼၼ်ၼလႈ ၼင်ႉၼိုဝ်တေၵလိုဝ်ႉၵွၵ်ႇမွၵ်ႇၼၼလႆႈ လိုဝ်းၵၼ်ၵိုဝ်ႇၵိၼ်း ၵဝ်လႆႈၵုပ်ႉပိူင်ႇၽၢင်ၵၢင်းတီႈမုၼ်ႉၶေႃႉသီႇၸူမ်ႇတုမ်းၼႄႈၶဝ်ဝႆႉသေ ၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းယူႇၼၼ်ႉ ၽုႈၼူႉၵၼ်လုင်ႉလီၼ်ႉပႆႈမိူင်းၶဝ်လဝ်း လင်ႉလိပ်းၵိၼ်းၼၼပၼ်ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ လႆႈၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းၼမ်း ၼင်ႉၼၼ်ၼႆႉ ၵမ်ႉလိုဝ်းၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်ၵေႃႇလႆႈၵွၼ်ၼွၵ်ႇ၊ ၵႆႉလႆႈၵၼ်ပီၼ်ၵူၼ်းၵေႃႇၼိုင်း (ၵမ်ႉၼၼ်) ၵူၼ်းမူႇၵွၼ်ႉၵၼ်ၼိုင်းၵေႃႇၵွၼ်ၼွၵ်ႇဝႆႉၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

လႆႈၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းလဝ်းၶွၼ်းၶမ်း
Monarchism

လႆႈၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းလဝ်းၶွၼ်းၶမ်းၵၼ်ဝႃးၼႆႉ ပီၼ်လႆႈၵူၼ်းၵေႃႇလိူဝ်လႆႈပိူင်ႇဝႆႉၵႃႇၼႄႇ ၽွင်းငမ်းလိုင်းမိူင်းဝႆႉလုမ်းလုမ်းၵဝ်းၶေႃႇၵေႃႇလိူဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵမ်းၼမ်ၼႆႉ ယွၼ်ႉလူၺ်ႈပႆႈဝူၼ်ႉ ၵပ်ႉၵၼ်ယုမ်ႉယမ်ထုင်းၵဝ်ႉပၢၼ်မွၼ်ႉၼလႈ ပႆႈလၢဝ်းၵိုဝ်းလီၽေႃႉသႃႇၼၼ်ႉသေ လၢင်းပေႃႇပီၼ်မႃး လႆႈပိူင်ၼႆႉယဝ်ႉ။ ငဝ်ႈၶၢမ်ႉပိုၼ်ႉပိူင်လုင်ၼတႃႇ ပီၼ်ပႆႈဝူၼ်ႉၵပ်ႉၵၼ်ထိုင် ၵၼ်ဝႃးလဝ်းၶွၼ်းၶမ်းၼႆႉ ပီၼ်ၵေႃႇၵၼ်ပြေးပီၼ်လဝ်း တိုၼ်းၵႃပ်းတမ်းပၼ်ဝႆႉၵႃႇၼႄႇ တႃႇၽွင်းငမ်းမိူင်းဝႃးၼႆႉယဝ်ႉ။

မိူဝ်ႈပီး AD 1100–1400 ၵပ်ႈပၢၼ်ၵၢင်ပူၼ်ႉမႃးၼၼ်ႉ ၽူႈႁူႉႁၼ်လူင်ႉလိၼ်ႉၸဝ် ႁိုတ်ႇၵွၵ်ႇပႃးဝူၼ်ႉ ၵၢၼ်တဝ်ႉၸိင်ႇၸတ်းၸိုၼ်းလွင်ႈလၢႆးၵုပ်ႉပိူင်ႇလဝ်ႈႁေႃၸမ်းၼၼ်ႉမႃးယူႇယဝ်ႉ။ ဝႃးသေလွင်ႈလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉၼႂ်းမိူင်းဢိင်းၵလိတ်ႈလႄႈ မိူင်းၽရင်ႇသိတ်ႈၸဝ်ယဝ်ႉတူဝ်ႈၵႂႃႇၼၼ်ႉ ၸဝ်ၸႂ်ႉယွမ်းမၵ်းၸၢၼ်းပိတ်ႈၵၢႇၼေႇၸုၼ်ႁေႃၸမ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းၽရင်ႇသိတ်ႈၼမ်း ဝႃးလွင်ႈလုၵ်ႉ ၽိုၼ်ႉပီး 1789 ၼီးယဝ်ႉၵႂႃႇၼၼ်ႉ ၸဝ်ငမးပိၼ်ႉၸႃႉလိၵ်ႈလၢႆးပုၵ်းတင်ႈပိၼ်မိူင်းလွမ်လိူင်ႈၼၼ်ႉ မႃးယူႇယဝ်ႉ။ မိူင်းယူႇရူပ်ႉလႄႈ မိူင်းၼႂ်းလုမ်းၽႃႉၵမ်းၽွင်းၸဝ်ၼမ်း လုၵ်ႉတီႈလၢႆးပိူင်လဝ်ႈၸုၼ် ႁေႃၸမ်း ပိူင်ႇဝႆႉၵၢႇၼေႇလုမ်းလုမ်း (Absolute Monarchism) ၼၼ်ႉသေ လိၵ်ႈလၢႆးပိၼ်ၵႂႃႇလၢႆးပိူင် လဝ်ႈႁေႃၸမ်း တင်းၶပ်ႉလွမ်းပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်ႈဝၢၼ်ႈမိူင်း (Constitutional Monarchism) ၼၼ်ႉမႃး ယူႇယဝ်ႉ။

ၼႂ်းလုၵ်ႈၸူင်းၵၢင်ႁဝ်းဝၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႉၵေႃး ယင်းတိူၵ်ႉလႆႈႁၼ်မိူင်းတင်းၼမ်ၸဝ် ယိပ်းတိုဝ်း လၢႆးပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႇ ၵၢၼ်လဝ်ႈႁေႃၸမ်းတင်းၶပ်ႉလွမ်းပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်ႈဝၢၼ်ႈမိူင်းၼၼ်ႉႁူၺ်းယဝ်ႉ။ ၸုၼ်ႁေႃၸမ်းၼႆႉ လႆႈပိၼ်ၽူႈယွႆႇၼမ်းလိူင်ႈမိူင်းၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ ၼိုင်းပွင်ၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၼႆႉ မီးတီႈၽူႈတၼ်းၽွင်းတၢင်တူဝ်ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၵုၼ်ယူႇရူပ်ႉလႄႈ မိူင်းဢိင်းၵလိတ်ႈ ၸဝ်လိူဝ်းၼႆႉ ၸဝ်ႈပႃးၼႂ်းသႃႇမိူင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇႁိူဝ်ႈႁိူင်းဝႆႉၼၼ်ႉသေ ၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းဝႆႉယူႇ ယဝ်ႉ။ မိူၼ်ၼင်ႇမိူင်းထႆး (Thailand မိူင်းတႆးၼွႆႉ–ၵၢၼ်ၸဝ်မႃတ်ႈဝႃႈၶဝ်းပိၼ်တႆးယွႆႇ) ၼႆႉ တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇႁိူဝ်ႈႁိူင်းဝႆႉယဝ်ႉသေ လဝ်ႈမုၼ်ယွႆႇၸုၼ်ႁေႃၸမ်းၼႆႉ ပိၼ်ၽူႈယွႆႇၼမ်းလိူင်ႈမိူင်း၊ ပိၼ်ၽႃႉလဝ်ႈယူႇႁူဝ်ၵုၼ်းသိုဝ်းထႆးတင်းလၢႆးၸဝ်ဝႆႉသေ မီးဝႆႉၼင်လၢႆးပိူင်လဝ်ႈႁေႃၸမ်း တင်းၶပ်ႉ လွမ်းပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်ႈဝၢၼ်ႈမိူင်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

ၵၢၼ်ငၢႆးမိူၼ်ၼင်လၢႆးပိူင်လဝ်ႈႁေႃၸမ်းပိူင်ႇၵၢႇၼေႇဝႆႉလုမ်းလုမ်းၼၼ်ႉ မီးဝႆႉထိင်ႈလၢႆးပိူင် ၵေႇလိဝ်မီးၵၢႇၼေႇလုမ်းလုမ်း (Autocracy) ၼႆထိင်ႈၵၢၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ ၽူႈလူင်ႉလိၼ်ႉၸဝ်ၶပ်ႉၸၢမ်ႇ မၵ်းမၼ်ႈဝႆႉၼင်ႇၼႆယဝ်ႉ။ လၢႆးၼၼ်ႉၼမ်း လၢင်ႈႁိုတ်ႇၵွၵ်ႇပိၼ်မႃး ၽွင်းမိူဝ်ႈၽဝေလၢတ်ႈပၢၼ် တၢင်းမၢၵ်ႈမီးႁူၼ်းမိူင်းၵွတ်းၽႃၼ်သေ တၢင်းႁူႉလိၵ်ႉၵေႇၵေႃႇမၢင်ၼၼ်ႉ–ဝႃႈၼႆယဝ်ႉ။ ပၢၼ်ၸုၼ် ႁေႃၸမ်း "လႃႇ" ၼႂ်းမိူင်း "ယူႇသူး" ၼႆႉ ပိၼ်ၽူႈၵေႇမီးၵုင်ႇယွႆႇမၢၵ်ႈမီးလိပိၼ်ၵေႇလိဝ်ၼၼ်ႉ ၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းဝႆႉလႄႈ ပိၼ်လၢႆးပိူင်ၽွင်းငမ်းၵေႇလိဝ် မီးၵၢႇၼေႇလုမ်းလုမ်း (Autocracy) ၼၼ်ႉယဝ်ႉၼႆ ၽူႈထတ်းသၢင်ၸဝ်မၵ်းမၼ်ႈဝႆႉၼင်ႇၼႆယူႇယဝ်ႉ။

ဢရိတ်ႉသတူဝ်ၶရေႇသီႇ
Aristocracy

ဢရိတ်ႉသတူဝ်ႇၶရေႇသီႇၵၢၼ်ဝႃႈၼႆႉၼမ်း ပိၼ်လၢႆးပိူင်ၽူႈမီးၵုင်ႇၵတ်ႉသိၼ်ႇ ၽွင်းငမ်း ဝႆႉၼၼ်ႉၼႆယဝ်ႉ။ ပိၼ်ၶေႃႈၵႂၢမ်းၵၢၼ်ဝႃႈ Aristos (ၽူႈမီးၵုင်ႇၵတ်ႉသိၼ်ႇ) ၼႆသေ cracy

ဘာန်ဝျးဆဆ်. စွိုးပွင်,ဝျး ဘုပ်.ပို်င်,ဖွင်းငမ်းဝံ.ဆံယူ,ယဝ်.။

ဖူးလူင်.လီဆ်,ဖော်,ဝူဆ်.ၵုပ်.ၵုဆ်ပံးမို်င်း ဘာဆ်လိုဝ်;ဝျး "ပလျ,တူဝ်," (Plato, BC 428-348) ခလး "ဘရိုတ်.သ်တူဝ်,ခတ,လ်" (Aristotle, BC 384-322) စျသွင်ဂေျ.ဆံ. ယာမ်း တီမ်းမံာသပ်းလီင်းလွင်း "ဘရိုတ်.သ်တူဝ်,စရေ,သီ," ဝံ.ယူ,ယဝ်.။ ဆုံးပပ်.မဆ်းဘာဆ်မီးလိုဝ်;ဝျး "မို်င်းလွမ်လိုင်း" ဆံဆဆ်. "ပလျ,တူဝ်," လီ.လမ်းခဆဝံ.ဝျး တျ,ဘုပ်.ပို်င်,ဖွင်းငမ်းလိုင်းမို်င်းဆံ. တေလံးမီးလဆ်.ထာဆ်းဂူဆ်း ဘာဆ်မီးဆမ်.ဂတ်.သေ လံးဖိုက်းဖွဆ်.ဝံ.လီငါမ်းစဝ်ဆဆ်.ယူ,-ဝျးဆံ။ ပေါးတေတူလျ်းယူဝ်းယူဝ်းဂူလျ်းခတ. ပုဆ်းတျ,လိုင်းမို်င်းစိုဆ်းသာင်.စိုဆ်းသုင်ဆဆ်. ပေါး ဝျးလိုဝ်းဖူးမီးဆမ်.ဂတ်.တာင်းစီဆ်,စဝ်လိုဝ်းဆံ. ဂေျ.ဖွင်းငမ်းစိုင်သာင်းဆံ ဆင်,ၵျာင်းဂူဆ်းတင်း ဆမ်စဝ်ဂေျး တေလံးလ်ုယူ,ဆဆ်.ယဝ်.။ တီးခတ.မဆ်းဆံ. တျ,တေရွ်းပေါးလိုက်းၵျလံး ဂူဆ်းဂေျ. ဘာဆ်ဝျးဂတ်.စီဆ်,လိုဝ်တွဆ်းဘာဆ်ဝျးဆဆ်. ပီဆ်လံးတီးဆုံးမူ,လုမ်းဖဝေဂူဆ်း ဘာဆ်ဖူးဂတ်.စီဆ်, စဝ်မီးဘော,ဆဆ်.ဂူလျ်း။ လူင်ပွင်လိုင်းလ်ုသေဘာမ်,ဝျး ဆင်,ရှိုဝ်လွင်းယူ,လီ၊ ပံးရွှ.မေါး လဆ်.ထာဆ်း ယူ,သဝ်းဂိဆ်သာင်းဂူဆ်းမို်င်း ပေါးတေစီမ်.လီပ်းလီလိုဝ်တိုဝ်းတွဆ်းမျးဆဆ်. တက်းလံးၵ်ီတ်း ၵျပွင်သာင်းဂျ,ယူ,သေ,သေ,ဆဆ်.ခလး ဆုံးဂူဆ်းမို်င်းစဝ်ဆံ. ဖူးရွှ.မေါဂတ်.စီဆ်,စဝ် တက်းတေ လိုဝ်တိုဝ်းမျးဘာမ်,ၵျာင်.ယဝ်.။ ဂူဆ်းမို်င်းစဝ်ပီဆ်ဖူးရွှ.မေါဂတ်.စီဆ်,မျးခလး ဖူးလ်ုဂေျ.လ်ုပီဆ် ဖူးမီးဆမ်.ဂတ်.စီဆ်,တွဆ်းလိုဝ်ပိုဆ်းဘာဆ်ဝျးဆဆ်. ဘာဆ်တေလိုက်းၵျတီပ်းတတ်းမက်းမဆ်းပဆ်လံး ဆံ. ပီဆ်ဆုံးဂူဆ်းမို်င်းစဝ်ဆင်,ဂဆ်စိုဆ်းဆဆ်.ဂူလျ်းယဝ်.။ တက်းလံးပဆ်ဂူဆ်းမို်င်းစဝ် လံးတီပ်း တတ်းဘာဝ်ၵှင်းစဝ်ယဝ်.။

ဆုံးမို်င်းလုမ်းဖျေ.လူက်းစူင်းဂါင်လူင်ဝဆ်းမို်ဝ်းဆံ.လမ်း လီက်းလံးစံ.ၵျယို်င်းလူးလာတ်းပါဆ် ဖဝေမူ,လုမ်းဖုင်ဂူဆ်း ဘာဆ်စိုဆ်းသာင်.စိုဆ်းယ်ု, ရွှ.မေါဂတ်.စီဆ်,ဆဆ်.ယူ,ခလး၊ လံးပို်င်ဘာဆ်ရွိုး လုမ်းလိုဝ်းဂူဆ်းမီးဂုင်,ဂတ်.စီဆ်,စဝ်မူ,ဆိုင်း ဘုပ်.ပို်င်,ဖွင်းငမ်းဆံဆဆ်. မိုဆ်ဆင်,ဝူဆ်.မီဆ်း ဆုံးဆွဆ်းဖျဆ်ၵှဆ်ဆဆ်.ဂူလျ်းယဝ်.။

ဖူးလိုဝ်းၵုပ်.စာမ်ပံးဂူဆ်.ၵှဆ်ထိုင်ဖော်, "စွမ်,မိဝ်ဆိတ်.၊ သူဝ်ခသျ,လိတ်." စဝ်ၵှဆ်ထိုင်ဝျး "ဘရိုတ်.သ်တူဝ်,စရေ,သီ," ဆံ. လာင်းၵ်ီတ်းရွိုးဖော်,ပံးဂါဆ်ဂူဆ်းယုင်းယာင်း (ပတိက်းစာတ်း) ဂဆ်သေ ဘာဝ်လဆ်.ထာဆ်းဂူဆ်းဘာမ်,ဖီင်,ပီင်းဂဆ်ဆံခလး ထုက်,လီဘာဝ်လံးလုက်.ဖိုဆ်. ဖိုဆ်. တိုက်းပီတ်းယူ,-ဝျးဆံယဝ်.။

ဘရိုတ်.သ်တူဝ်,စရေ,သီ,ဆံ. ပီဆ်လံးပို်င်ဘုပ်.ပို်င်,ဖွင်းငမ်းလဝ်းဖျေ. "ဖျိုဝ်,ခတ,လိတ်. သမ်," (Feudalism) ဆံဂေျး မက်းမံာဝံ.ယူ,ယဝ်.။ လံးပို်င်ဆဆ်. လဝ်းမီးဘျ,ဆျ,ဖွင်းငမ်းမို်င်းစဝ် ဆံ. ရွှင်.ၵိုက်းလိုဝ်းဝျးပီဆ် "လဝ်းဖျေ." (ဘမ်,ဆဆ်) ဘရိုတ်.သ်တူဝ်,စရိုတ်. (Aristocracts) စဝ်ဝျးဆံယဝ်.။

ဢေႃလီၶႃၵီ
Oligarchy

“ဢေႃလီၶႃၵီ” ၼႆႉၵေႃႈ ငဝ်ႈမိူင်ႈဢၼ်ႇ “ဢရိတ်ႉသတူဝ်ၶရေႇသီႇ” ပိူၼ်ၵၼ်ၵူၼ်းမူႇ ၵွၼ်ႇၵၼ်ၶိုင်ႈၵုမ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းဝႆႉဢၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵူၺ်းၵေႃႈ ဢရိတ်ႉသတူဝ်ၶရေႇသီႇၼၼ်ႉ ပိူၼ်ၵူၼ်းလိူဝ်းၽိူၵ်ႈၽွၼ်ႉၼမ်ႉၵတ်ႉၸႅၼ်ႇဝႆႉၶလႈ ဢၼ်ၸဝ်ႈၶိုၼ်းယွင်ႈတူဝ်ၵဝ်ႇၸဝ်ႈဝႆႈ ပိူၼ်ၵူၼ်း ၵတ်ႉၸႅၼ်ႇၼႆႉသေ သိုပ်ႇၵုမ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၵူႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ “ဢေႃလီၶႃၵီ” ၼၼ်ႉၶတ. ၵူၼ်းမူႇ ၵွၼ်ႇၵၼ်ၶိုင်ႈ လႆႈဢႃႈၼႃႈၽွင်းငမ်းမိူင်းမႃးသေ သိုပ်ႇယိပ်းၵမ်ၵၢၼ်ႇၵၢၼ်း ဢမ်ႇပွႆႇဢမ်ႇၽေး လႃးလႃးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၽူႈလိၵ်ႈႁဵၼ်းၸဝ်ႈၵမ်းၽွင်ၶတ.ဝႃႈ “ဢေႃလီၶႃၵီ” ၼႆႉ ပိူၼ်လႂ်းပိူင်ၵၼ် ႁိူတ်ႈငိုၼ်းၵူၼ်းမီးငိုၼ်းသထေးလူင်ၸဝ် လႆႈမီးဢႃႈၼႃႈ “ပလူတူဝ်ႇၶရေႇသီႇ” (Plutocracy) ၼႆႉယဝ်ႉ။ တီႈပွင်ႇမၼ်းၶတ.–ၵိုင်ႇၶိုဝ်ႇလွင်ႈမၢၵ်ႈမီးလီပိူၼ်ငိုၼ်းတွင်းၶမ်ဢၼ်သေ လႆႈၶိုၼ်းပွင်ၸုမ်ၽွင်းငမ်းမိူင်း–ၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။

ၼႂ်းၵၢပ်ႈပၢၼ်မိူင်းႁူဝ်ပၢၵ်ႇပီး 19–20 ၼႆႉ ပႆႇလႆႈၵၼ်မိူင်းလွႆႈယိပ်းတိုဝ်းလႂ်း “ဢေႃလီၶႃၵီ” ၼႆႉဢၼ်ႇၵဝ်ႇ။ ၵူၺ်းၵေႃႈ ၼႂ်းလုမ်းပႃႇတီႇပႂ်းမိူင်းၶဝ် လုမ်းသၵ်ႉၵ(သႃမၵ်းၶိူဝ်း)ၶလႈမုၵ်ႉလုမ်း ၵၢၼ်ၵူၼ်းၶဝ်ၼၼ်ႉၶတ. လႆႈၵၼ်ၶဝ်ယိပ်းတိုဝ်းလႂ်းၵုမ်ႉပိူင်ႇ “ဢေႃလီၶႃၵီ” ၼၼ်ႉဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ၽူႈႁူႉၵၼ်ၵၼ်တႅမ်ႈၶဢလွင်ႈၼႆႉဝႆႉၼၼ်ႉ ပိူၼ် “မႆႉၶၵ” (Robart D. Michaels) ယဝ်ႉ။ ၼႂ်းပပ်ႉၵၼ်မၼ်းတႅမ်ႈ “ပၵ်းပိူင်သၢင်ႈလိၵ်ႈလူင်ဢေႃလီၶႃၵီ” (Iron Low of Oligarchy) ၼၼ်ႉ မၼ်းလိၵ်ႈႁဵၼ်းမွၵ်ႈၶဢဝ်ႉဝႃႈ “ဢေႃလီၶႃၵီ” ၵၼ်ဝႃႈၼႆႉ ပိူၼ်လႂ်းပိူင်ၵုမ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်း ၵၼ်ၵမ်ႈမိူၼ်ႈၵွင်ႈတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ ၵၼ်သၢၼ်ၸတ်းၵၼ်တၢင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉ–ဝႃႈၼႆႉယဝ်ႉ။

ႁူပ်ႈလုမ်းထတ်းသၢင်ၶိုဝ်လႂ်းပိူင်ၵုမ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်း ၵၼ်သၢၼ်ၸတ်းၵၼ်တၢင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ။
Conclusion on Anti-Democratic Regimes

ၵၼ်လႆႈတႅမ်ႈတၢင်ႇသပ်းလႅင်းၶဢတီႈၵိပ်ႉပွတ်းတွၼ်ႈၵွၼ်ႇ လႂ်းပိူင်ၵုမ်ႉပိူင်ႇ ၵၼ်သၢၼ်ၸတ်းၵၼ်တၢင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉလၢမ်း ယိူင်းဢၢၼ်းႁႂ်ႈလၢမ်းဝူၼ်ႉႁၼ်ထိုင်လႆႈ လွင်ႈသၢၼ်ၸတ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉယဝ်ႉသေ ႁႂ်ႈလႆႈပိူၼ်ၵၼ်ၵမ်ႉၵီမ်ထိမ်လွင်ႈ မိူဝ်ႈလိၵ်ႈႁဵၼ်းလွင်ႈတၢင်း ပႂ်းႁူႉတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉၼႆၵူၺ်း။

ၵၢပ်ႈဝၢၼ်းပၢၼ်မိူင်းမိူဝ်ႈၼႆႉၼႆႉ လိူင်းမိူင်းလိူဝ်းပႆႇယိပ်းတိုဝ်းလႂ်းပိူင်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇသေ ၵုမ်ႉပိူင်ႇမိူင်းၼၼ်ႉ လိူဝ်သေတေႁၢင်ႉႁၵ်ႈဝႃႈ ၶဝ်ပိူၼ်လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်း ၵၼ်ယိပ်းလႂ်းၵုမ်ႉပိူင်ႇ ၽွင်းငမ်းသၢၼ်ၸတ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆၼၼ်ႉ ထုၵ်ႇလီႁၢင်ႉထိုၵ်ႈဝႃႈ ပိူၼ်လူင်ပွင်လိူင်းယိပ်းလႂ်းၵုမ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်း ၵၼ်ၵမ်ႈထုၵ်ႇမိူၼ်ႈၵွင်ႈတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

ၵၼ်လိတ်ႈ

ၽၢင်ၶၢင်ႈငဝ်းလၢႆးပၢႆးမိူင်း
ဢၼ်တီႇမုၵ်ႇၶရေႇသီႇဢမ်ႇပေႃးမီးလႆႈ
Political Atmosphere Where Democracy Can Not Exist

ၵမ်ႉလိူဝ်ႈၽၢင်ၶၢင်ႈငဝ်းလၢႆးပၢႆးမိူင်းသင်သေယဝ်ႉ ၼေယိပ်းတိုဝ်းလၢႆးတီႇမုၵ်ႇၶရေႇသီႇ ၼၼ်ႉၵမ်ႉလႆႈ။ ၽၢင်ၶၢင်ႈငဝ်းလၢႆးပၢႆးမိူင်းမၢင်ၵၼ်ၼႆႉ တီႇမုၵ်ႇၶရေႇသီႇတိုၼ်းၵမ်ႉလၢင်းမီး လႆႈသေၵမ်ႉၵႂႃႇ ပဵၼ်ဝႆႉမိူၼ်ၼင်ႇသၢၼ်ၶတ်းၵၼ်တင်းတီႇမုၵ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉဝႆႉလူးႁၢႆၵႂႃႇယဝ်ႉ။

ၽၢင်ၶၢင်ႈငဝ်းလၢႆးပၢႆးမိူင်း (Political Atmosphere) ၵၼ်ဝႃးၼႆႉလမ်း ပဵၼ်ၵၼ်ဝႃး ၼိုင်းမိူင်းၼိုင်းမိူင်းၼႆႉ မႃးလုမ်းၽုင်ႁၼ်းၸဝ် မီးဝႆႉပၢႆးပုၼ်ႈၽႅၼ်ႇၽႅၼ်ထိုင်သင်လၢႆလၢႆ။ လၢႆးၽွတ်ႈၵျၼ်း ဝႆႉလုမ်းထၢၼ်(ထၢ၊ၼ) တႃႇယိပ်းတိုဝ်းၵႃႈၼႄႈၼၼ်ႉ မီးဝႆႉၼင်ႇႁိုဝ်၊ လွင်ႈၵၼ်လၢႆးတူင်ႉၼိုင် ၵျတ်းၵၢၼ်ပၢႆးမိူင်းၼေ လၢႆးႁူမ်ႈၵျတ်းသၢင်ႈၵၼ်ၼၼ်ႉ လွင်ႉမီးလွင်ႈထၢင်ႇၶၢင်းလွတ်းလီၵ်ႈ။ ၽၢင်ၶၢင်ႈငဝ်းလၢႆးၵၼ်ၵႆႉသိုပ်ႉဝႆႉတီႈၼိုဝ်ၽုႈပဵၼ်ၸုမ်ၽွင်းငမ်းမိူင်းၼေ ႁၼ်းမိူင်းၼၼ်ႉမီးဝႆႉ ၼင်ႇႁိုဝ်–လၵ်ႉလိုဝ်းၼႆႉယဝ်ႉ။ ပေႃးဝႃးၽၢင်ၶၢင်ႈငဝ်းလၢႆးပၢႆးမိူင်းပဵၵ်ႉပိူင်းၵၼ်ၵေႃး လၢႆးၵုပ်ႉ ပိူင်ၽွင်းငမ်းတေၵမ်ႉမိူၼ်ၵၼ်။ ပိူဝ်းၼၼ်ႉၼေ လၢႆးပိူင်ၽွမ်းငမ်းတီႇမုၵ်ႇၶရေႇသီႇတေၸိုဝ်ႈၸိုင်း လႆႈၵမ်ႉလႆႈၼႆႉၼၼ်ႉ မၼ်းၵိူဝ်ႉၵပ်းၵိုင်ၼိူဝ်လွင်းလိုဝ်းၼၼ်ႉဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ၼႂ်းတွၼ်ႈၵၼ်လိၵ်ႈၼႆႉ ၼေ ယိုင်းၵၢၼ်းတႃႇတေႁႂ်ႈမွၵ်ႇၼႄလွင်းၽၢင်ၶၢင်ႈငဝ်းလၢႆးပၢႆးမိူင်း ဢၼ်တီႇမုၵ်ႇၶရေႇသီႇ ၵမ်ႉလၢင်းမီးလႆႈၼၼ်ႉၵမ်းၽွင်းႁူၺ်း။ ၼေၵမ်ႉပႆႇလေႃးလွတ်ႈလႆႈႁူႉလိုဝ်ႉႁူႉပိူင်။

ပၢႆးဝူၼ်ႉၽႅၼ်ႇလၼ်းၵႃႈၼႄႈၵဵမ်ႇတုဝ်း
Authoritarianism

လၢႆးၶတ်းပိူင်သၢင်ႈလၼ်းၵႃႈၼႄႈၵဵမ်ႇတုဝ်းၸဝ်ၼမ်ႉလမ်း တိုၼ်းၵမ်ႉမီးလွင်းၼပ်ႉယမ်ႉ တူၼ်းလွၵ်ႈႁၼ်းမိူင်း (Public Will) ၼၼ်ႉသေၵိတ်းသင်သေယဝ်ႉ။ ၵဝ်ၵၢင်လွၵ်ႈၸိုင်းပဵၼ်ၸဝ်ၼၼ်ႉ တိၵ်းလွၵ်ႈႁုင်းႁၼ်းမိူင်းၸဝ်ၶတ်းလွမ်းၼၼ်ႉလႆႈ တိၵ်းၸိၼ်ၵွတ်ႉၽွတ်ႈၵျၼ်းလူင်ပွင်ၵိုင်းႁၢင်းၸဝ်ၼၼ်ႉလႆႈ ၵဝ်တၢင်းႁူႉတၢင်ႇဝူၼ်ႉၽႅၼ်ႇၽႅၼ်ထိုင်ၸဝ် တမ်းဝၢင်းတိၵ်းႁုင်းႁၼ်းမိူင်းၽႅၼ်ႇၽႅၼ်ထွမ်ႇၵဝ်လွမ်းၼၼ်ႉလႆႈ လိုဝ်းၼႆႉယဝ်ႉ။ တီႇမုၵ်ႇၶရေႇသီႇၵၼ်ဝႃးၼႆႉသမ်ႉ ပဵၼ်လၢႆးၵၼ်ၶတ်းလွမ်းတူၼ်းလွၵ်ႈၵၢင်လွၵ်ႈႁၼ်း မိူင်း (Public Will) ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လၢႆးလၼ်းၵႃႈၼႄႈၵဵမ်ႇတုဝ်းၼေ လၢႆးတီႇမုၵ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ လင်ႇဝႃး တိုၼ်းသၢၼ်ၶတ်းၵၼ်ဝႆႉ။ ၼႄႈလိုဝ်သေမၢၵ်ႈတႃႇၼေႁၼ်းၽႂ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ပႃးဝူၼ်ႉၽပ်းၾိတ်ႉသိတ်ႉ၊ ၸွမ်ႇမိဝ်ႇၸိတ်ႉ၊ လႆႈပိူင်ဢႃႇၼႃႇပႃႇတီႇလုၵ်ႈလဵဝ်–လၵ်ႉ တၵ်းလႆႈၽၼ်ၽႃၵ်ႈၽၢင်ႈမီးဝႆႉလႆႈပိူင်လႆႈမိဝ်းသေတႃႇၵေႃႈ ငဝ်ႈငႄႇပိုၼ်ႉၶၢမ်ႇမၼ်းၶတ. ပိၼ်လႆႈပႃး ဝူၼ်ႉၽပ်ႉလဝ်ႈဢႃႇၼႃႇၵိမ်ႇတူဝ်ၼၼ်ႉႁူလ်းယဝ်ႉ။

ၽူႈလိပ်ႈၵႅၼ်းထတ်းသၢင်ၶဝ် တိမ်းၵွၵ်ႇမွၵ်ႇၶၼဝ်ႉဝႃႈ–ၽၢင်ႁၢင်ႈလဝ်ႈဢႃႇၼႃႇၵိမ်ႇတူဝ် ၼႆႉ လႆႈၽၼ်မီးဝႆႉ 3 ပိူင်–ဝႃႈၼႆယဝ်ႉ။ ၸိုဝ်ႈၼၼ်ႉလမ်း–

(1) သုၼ်ႇဢၼ်လႆႈတွတ်ႈၸိပ်းၵၢင်လၢႆသေ ပၼ်ၶေႃႈတိပ်းတတ်းပုၼ်ႈၸုႈဝၢၼ်ႈႁူၼ်းမိူင်းၶဝ် ၼၼ်ႉ လႆႈၶၢမ်ႇတၢင်းလူင်လိမ်းပိတ်ႈဝႆႉလုမ်းလုမ်းသေယဝ်ႉ၊ ၵၢင်လၢႆတူၼ်းလၢႆၸုၼ်ၽွင်း ငမ်းမိူင်းၶဝ် ယိပ်းလိၵ်ႈႁူမ်ႇငမ်းလႆႈႁူးပိူင်ဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

(2) ၵၢင်လၢႆတူၼ်းလၢႆၸုၼ်ၽွင်းငမ်းမိူင်းၶဝ်ၼၼ်ႉ ဢၢၼ်းတေဢဝ်ပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်ႈဝၢၼ်ႈမိူင်း မၵ်းၶၢၼ်းဝႆႉၼႆၵေႃႈ ဢမ်ႇလႆႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

(3) ၸုၼ်ၽွင်းငမ်းမိူင်းၶဝ်ဝႃႈ ဢႃႇၼႃႇဢုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၼႆႉ ဢမ်ႇလွင်ႈၶလႈဝႃႈ ပိၼ်ဢၼ်လုၵ်ႉ တီႈၸုႈဝၢၼ်ႈႁူၼ်းမိူင်းၶဝ်သေမႃး၊ ပိၼ်ဢၼ်ယွၼ်ႉလူလ်ႈတၢမ်တူဝ်ၶဝ်မီးၼမ်ႉၵတ်ႉတၢင်း ၸၼ်ႇတိမ်ထူၼ်းဝႆႉၶလႈ လင်ႇလႆႈမႃးသေ၊ ပိၼ်ၸွင်တူဝ်ၵဝ်ႇၶဝ်ယဝ်ႉ–ၼႆ ၶဝ်ထၢင်ႇၼင်ႇၼႆ သေ ဢုပ်ႇလၢတ်ႈဝႆႉယူႇၼၼ်ႉ။

သၢမ်ပိူင်ၼႆႉ ပိၼ်ဢၼ်လဝ်ႈဢႃႇၼႃႇၵိမ်ႇတူဝ်ၶဝ်တင်းသိုင်ႈ ၽပ်ႉၶၢမ်ႇမိူၼ်ၵၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ဢိင်ၼိူဝ်ငဝ်ႈငေႇသၢမ်ပိူင်ၼႆႉသေ လႆႈလဝ်ႈဢႃႇၼႃႇၵိမ်ႇတူဝ်ပေႇပွၵ်ႈၶၽႈတိူၼ်းႁူႇလႆႈၵိုဝ်ႉလႆႈမိဝ်း ယူႇယဝ်ႉ။

လႆႈပိူင်ဢႃႇၼႃႇပႃႇတီႇလုၵ်ႈလဵဝ်။

Totalitarianism

ၶေႃႈၵႂၢမ်း "လႆႈပိူင်ဢႃႇၼႃႇပႃႇတီႇလုၵ်ႈလဵဝ်" ၼႆႉ ၽူႈၵွၼ်ႁူဝ်ၾိတ်ႉသိတ်ႉဢီႇတလီႇ (Italy) "မူသူဝ်လူဝ်ၼီႇ" ၵေႃႉၶတ.ယိပ်းတိုဝ်းမေႃႈမိူဝ်ႈ **1923–35** ၽွင်းသိုၵ်းလုမ်ႈၽႃႉပွၵ်ႈၵမ်း သွင်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၸိုင်ႈမိူင်းဢၼ်လႆႈၶၢမ်ႇတၢင်းမၵ်းမၼ်ႈဝႃႈပိၼ် "လႆႈပိူင်ဢႃႇၼႃႇပႃႇတီႇလုၵ်ႈလဵဝ်" 3 မိူင်းၶလႈ လႆႈပိူင် 3 ပိူင်ၼၼ်ႉလမ်း– (ၵ) မိူင်းဢီႇတလီႇ–ဝႃႇတၾိတ်ႉသိတ်ႉ (ပႃးဝူၼ်ႉ ၽပ်ႉၽၼ်ထိုင်ၽႅဝ်ႇၾိတ်ႉသိတ်ႉ)၊ (ၶ) မိူင်းၵျိူဝ်ႇမၼီႇ–ဝႃႇတသူဝ်ႇၶသျႇလိတ်ႉလိူဝ်ႉၸိူဝ်း (German National Socialism) ဢၼ်ႁူၼ်းတင်းလႆႈႁူႉဝႆႉဝႃႈ "ဝႃႇတၼႄႇၸီႇ"၊ (ၷ) မိူင်းၽွမ်ႇႁူမ်ႈသူဝ်ႇဝီႇယိတ်ႉ–ဝႃႇတသတႃႇလိၼ်ႇ (Stalinism) ၸိုဝ်ႈၼႆႉယဝ်ႉ။

ဝႃႇတၾိတ်ႉသိတ်ႉမိူင်းဢီႇတလီႇၶလႈ ဝႃႇတသူဝ်ႇၶသျႇလိတ်ႉလိူဝ်ႉၸိူဝ်းၵျိူဝ်ႇမၼီႇၼႆႉ ဝႆႉသေသိုၵ်းလုမ်ႈၽႃႉပွၵ်ႈသွင်ယဝ်ႉတူဝ်ႈၵႂႃႇၵေႃႈ ငွတ်ႈဝႆႉၽႃႇလႆႈၵႂႃႇပိတ်ႈယဝ်ႉ။ ဝႆႉသေ "သတႃႇလိၼ်ႇ" တႆႈၵႂႃႇယဝ်ႉၼႆၵေႃႈ လွင်ႈယိပ်းၵမ်ၵပ်ႉၵိၼ်းၼင်ႇဝႃႇတ "သတႃႇလိၼ်ႇ" မီးဝႆႉၵမ်းၽွင်ႈ

ဆဵု ဂေါ့ မျိုၚ် ယွဳ ယွမ်မဒှ် ယဝ်။ တော်ဝေါလ်ပိုၚ်ကာ ဆ ပ တ် လုက်လိုဝ်ဆဆ်။ ဝွတ်ဝဳကၟာလ်ပ္ဍဲ ယဝ်ရ၊ ဆဂေါ့ ဗ္ဍူလ်ပ်ဂၠိုင်ထတ်သၚ်စ တိုက်မိးဒဵုထေမ်ကဆ်ဝေါ လ္ပိုဝ်ကဆ်ကဝ်လ်ပိုၚ် "စွမ်မိဝ်ဆိတ်" သေကုပ်ပိုၚ်ဖ္ၚင်ဗင်မ်ဝဳယု လ္ပိုဝ်ဆဆ်။ တော်လ်ထတ် သၚ်ဆင်ရ၊ တော်လ်ဂံ သိုပ်တင်ပိုဆ်ဝဆ်လင်ပ္ဍဲမဒှ်ဆဆ်သေ လိပ်ဂၠိုင်ကဝ်ရ။ ပိုဝ်ဆဆ်ဒလ တ ၚ်လိပ်ဂၠိုင်လ် ဝ တလဝ်ကာ ဆ ဂြိမ်တုဝ်ပဆ်မ္ၚ်ပိုၚ်ဆ ဆဆ်။ တက်လ် လိပ်ဂၠိုင်ဖ္ၚင်ဂၠာင်လ်ပိုၚ်ကာ ဆ ပ တိ လုက်လိုဝ်ဆဆ် ယု ယဝ်။

ဖၞောင်ဂၠာင်လ်ပိုၚ်ကာ ဆ ပ တိ လုက်လိုဝ်။

Characters of Totalitarianism

ဗ္ဍူလ်ပ်ဂၠိုင်စဝ်ဆဲ။ ကဝ်လ်ပိုၚ်လဝ်ကာ ဆ ဂြိမ်တုဝ်ဆ္ၚ်ပိုၚ်ကိ တလိ (ဝ တ ဖ္ၚတ်သိတ်) ဒတ ငဝ်လိပ်ဂၠိုင်ကွဆ်တင်သေယဝ်။ သိုပ် လိပ်ဂၠိုင်ထတ်သၚ်ဂ္ဍ တိက်တိက် သေ လ်ထုပ်ဂၠာဆ်ဒေါပ်က် ပိုၚ် လွင်ကဆ်ဗုလ် တိ ပွင် မဆ်ပ်က် ပိုၚ်မတင်ဆမ်လူင်ဆဆ်။ ယဝ်။ လိဆ်လ်ဝဳမ လၚ် လု တွမ်ဂိပ်ကဝ်ဒေါကဆ်မ္ၚ်ဂဆ်စဝ်ဆဆ်။ မက်မံတမ်ဝင် ဝေါ ပ်ဆ်ပိုၚ်ဖၞောင်ဂၠာင်လ်ပိုၚ်ကာ ဆ ပ တိ လုက်လိုဝ်ဆဆ် ယု ယဝ်။

ကွဆ်တင်သုတ် စဝ်ဂုလ် ကွက် မွက် ဒဆ လွင်ကဆ်ပ်က် ပိုၚ်ဂဆ်တင် "ကဂိတ်သ် တုဝ် စရေသိ" ဒလ "ကောလိစဂိ" စဝ်ဆဆ် ဝေါ လ်ပိုၚ်လဝ်ကာ ဆ ပ တိ လုက်လိုဝ်ဆဲ။ ပ်ဆ်လ်ယိပ်လိက်ထိင်ဝဳ လွင်ပ်မ္ၚ်၊ ပ်ဂဆ်ဂွဆ်၊ ပ်မက်မိ၊ ပ်ပလာ တင်ရှ မေဒလ ပ်ပိုဆ်ဖဝ် ထုက်ပပ် လိက်ဗိုဆ်လ်ဆ္ၚ်ပိုၚ်စဝ်ဝဳဆဆ် ယဝ်။ ကဆ်စဝ်ဗုၚ် တ တော်မက်မံ စဝ်လ္ပိုဝ်ဆဆ်ဆဲ။ လ်လိပ်ဂၠိုင်ဂၠဆ်ဝဳဆင် လွင်တင်ပတ်ဆဲ ယု ယဝ်။

ဂေါ့ ပ်ဆ်ဗ္ဍူဆမ်ဆဂဆ် ပဆ်တင်ရှ ဂၠဆ်ထိုၚ် ဂိဝ် ဂပ်ပ်ရွမ် လုမ် လ္ပိုဝ် ဗိုဝ်ကမေ ရိဂဆ်၊ မိုဝ်ပဆ်ကွမ်လိုၚ် "ဂ တ" ကဆ်ရွၚ် လိုဝ်ဝေါ "ဖၞိတ် တရိတ်" (Carl J Friedrich) ဒလ "ပရိတ် လိဆ် လကိ" (Zbigniew Brzezinski) သွင်ဂေါ့ဆဲ။ မက်မံလိ လမ် ဝဳ ပဆ်ပိုၚ်ဖၞောင်ဂၠာင်ကာ ဆ ပ တိ လုက်လိုဝ် 6 ပိုၚ်ဝဳ ယု ယဝ်။ လ္ပိုဝ်ဆဆ် လမ်–

(1) တ လိုမ်စဝ်ဆ္ၚ်မှ လုမ်ဗုင်ဂွဆ်လ်ဆဆ်။ လုက် ကဝ်ဗံ ပ်ပလာ၊ ပ်ဗ သ လဝ် ဂိုဝ်လိ၊ ပ်ဂဆ်ဂွဆ်–လဂ္ဍ လ္ပိုဝ်ဆဲသေ ပက်သၚ်ဝဳ ပ်ဝူဆ် ဂၠပ် ဂၠဆ်ထိုၚ် (Ideology) ပဆ်ဆဲ မိဝ်ဆိုၚ်။

(2) ဆ္ၚ်ဂ ဆဂဆ်ပ်မ္ၚ်တင်သိၚ်ဆဆ်။ လုမ်ဗံ ပ တိ လုက်လိုဝ်ယိပ်ဂမ်ကာ ဆ သေ ယိပ်လိက်ဝဳ ဂူလ်သေကမ် ဂ ဂွဆ်ဂေါ့ လိဝ်သမ် ဗိုဆ်ယိပ်ဂမ်ပ တိ ဆဆ် ဝဳ ထိင် ယု ယဝ်။

(3) ကဂူဝ်ဂွဆ်ယိပ်ဂွင် မ္ၚ်ဆင် ပလိက် (Police) စဝ်ဆဆ်သေ ကဝ်လ်ဂျမ်တိက် တိင်ဂၠာမ်တပ်ဂွဆ်ပ်မ္ၚ် လ္ပိုဝ်ကဆ်မိတင်ဂၠဆ်ပ်က် ပိုၚ်စဝ်ဒလ ဒစ ဗိင် စဝ်ဆဆ် ယု ယဝ်။

(4) ယိင်းထိင်းၽၢႆႇပၢၼ်ႇပိုၼ်ၽဝ်ႇ၊ မိူၼ်ၼင်ႇလိၵ်ႈၽိုၼ်ၸၢဝ်ႈ၊ ပပ်ႉလိၵ်ႈ၊ ရေႉရီႇယူဝ်ႉ၊ ထီးဝီး လၵ်ႉလိူဝ်းၵၢၼ်ပဵၼ်မိူင်းလၢႆးၵၢၼ်ႇသိုပ်ႇတိုင်ႁၢၼ်းမိူင်းၸဝ်ႈဢၼ်ဝႆႉသေယဝ်ႉ ၵၢဝ်လွင်ႈၼႃႇတၢင်းၵၢၼ်လီ ၵေႃႈ ဝၢႆႇတပၢၼ်ႇႁပ်ႉႁၼ်ၵၢၼ်ၸၼ်မိူင်းၸဝ်ယိင်းတိူဝ်ႈၼႃႇတၢင်းသၢင်းဢၼ်ႇ ပိုၼ်ၽဝ်ႇယူႇတႃႇသေယဝ်ႉ။

(5) တီႈၼိူဝ်ႁၢၼ်းယိင်းႁွင်းၵၢင်ႇၸဝ်ႈဢၼ်ႇ ၸုၼ်ၽွင်းငမ်းမိူင်းၸဝ် ဝႆႉသၽေႃးမိူၼ်ၼင်ႇပၼ်တပ်ႉ ၸွင်တူဝ်ၵဝ်ႇၸဝ်ႈဢၼ်ႇသေ ယိင်းလွႆႉတႃႇၵၢတ်ႇၶၸၵႃႇဢႄႇၸဝ်ဝႆႉဢၼ်ႇယဝ်ႉ။

(6) ၸုၼ်ၽွင်းငမ်းမိူင်းၸဝ်ယိင်းၵမ်ဝႆႉပၢၼ်ႇမၢၵ်ႈမီးလိုင်းမိူင်းတၢင်းသိင်ႈယူႇယဝ်ႉ။

ပၢၼ်ႇဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်လၢႆးပိူင်ပၢၼ်ႇမိူင်း ၵၢၼ်မေႃးမိူၼ်ၼင်ႇလၢတ်ႈၶဢဝ်ႉ 6 ၶေႃႈဢၼ်ႇဢၼ်ႇ တိုၼ်းပၼ်လၢႆးပိူင်ၵႃႇဢႄႇပႃႇတီႇလုၵ်ႈလိဵဝ် (တပါတီအာဏာရှင်စနစ်) ဢၼ်ႇယဝ်ႉ။ ဝၢႆႇတၽႅတ်ႉ သိတ်ႉၵေႃႈ ဝၢႆႇတၸွမ်ႇမိဝ်ႇၸီတ်ႉဢၼ်ႇ ပိၵ်ႉဝၢႆးၽၢႆႇပၢၼ်ႇဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင် မီးတၢင်းပဵၵ်ႉပိူင်းၵၼ်ဝႆႉ သေတႃႇၵေႃႈ ၵိင်ၸိူဝ်ပိူင်ၽၢင်ႁၢင်ႈ 6 ပိူင်ဢၼ်ႇသေၶတ,တင်းဝႆႉၵေႃႈ ပၼ်လၢႆးပိူင်ၽၢင်ႁၢင်ႈ ၵႃႇဢႄႇပႃႇတီႇလုၵ်ႈလိဵဝ်ဢၼ်ႇဢၼ်ႇၵၼ်ႁၢၼ်းယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်မိူင်းၽွမ်ႉသုမ်းမၼ်ႉမႃႇယိင်းတိူဝ်းမေႃႈ ၶတ,မိူဝ်ႈပီး 1974 တေႃႇ 1988 ဢၼ်ႇၵေႃႈ ပၼ်လၢႆးပိူင်ၵႃႇဢႄႇပႃႇတီႇလုၵ်ႈလိဵဝ်ဢၼ်ႇ ဢၼ်ႇၵဝ်ႇယဝ်ႉ။ လၢႆးပိူင်ၵႃႇဢႄႇပႃႇတီႇလုၵ်ႈလိဵဝ်ဢၼ်ႇ ၵမ်ႉပၼ်ႁႂ်ႈမီးတၢင်းလၢႆႈၵုပ်ႉလၢတ်ႈ ဝူၼ်ႉ ႁၼ်ႁပ်ႉၸၢမ်ႉလွတ်ႈလွတ်ႈလိဵဝ်းလိဵဝ်း၊ တၢၵ်ႈတၢင်ႁၢမ်းတၢပ်ႈႁၢၼ်းပၢၼ်ႇမိူင်းၵေႃႈ ပႃႇတီႇၵၢၼ်ၶၸ,သိင်, ၸုၼ်ၸဝ်၊ ၵမ်ႉႁပ်ႉၸၢမ်ႉလွင်ႈသုၼ်ႇလၢႆးထၢင်ႇႁၢင်ႈလွတ်ႈလိဵဝ်းႁၢၼ်းမိူင်းၸဝ်–လၵ်ႉပၼ်ဢၼ်ႇဢၼ်ႇဝႆႉ ၵေႃႈ သၢၼ်ၸတ်းၵၼ်တင်းလွၵ်ႈလၢႆးပၢၼ်ႇမိူင်းတီႈမၢႆၵေႃႉသီဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။

ဝၢႆႇတၽႅတ်ႉသိတ်ႉ။
Fascism

ဝၢႆႇတၽႅတ်ႉသိတ်ႉဢၼ်ႇလမ်း ပၼ်ဝၢႆႇတလဝ်းၵႃႇဢႄႇၵမ်တူဝ် ၵၢၼ်လပ်းၽၢႆႇပူၼ်ႉလိၼ် ပႃးၸုၼ် (လက်ျာအစွန်းရောက်အာဏာရှင်ဝါဒ) ဢၼ်ႇယဝ်ႉ။ ဝၢႆႇတၽႅတ်ႉသိတ်ႉဢၼ်ႇ ၶတ,ၵူတ်ႉၵွၵ်ႉ မီးမေႃးၵၢပ်ႈပၢၼ်သိုၵ်းလုမ်ႈၽၢႆႇပွၵ်ႈထီႉၸိုင်ႈဢၼ်ႇသေ ထိုင်မေႃးပၢၼ်ပီးမိူင်း 1930–1945 ဢၼ်ႇ တူင်ႇတိုၼ်းယိင်းတိုဝ်းထိုင်လၼ်ႇသုင်တီႈသုတ်းၶတ.ၶတ.ဝၢႆးဝၢႆးမေႃးယူႇယဝ်ႉ။ "မူသူဝ် လူဝ်ၸီ" ဢၼ်ႇ ၶတ,ယိင်းတိုဝ်းဝၢႆႇတၽႅတ်ႉသိတ်ႉသေ တူင်ႇၸိုင်ၸုမ်းမိူင်းဢီႇတလီႇ မိူဝ်ႈပီး 1921 လိူၼ်မၢတ်ႉၸၢႆဢၼ်ႇယဝ်ႉ။ ဝၢႆႇတဢႄႇလီ, ၵၢၼ်ပေႃးမေႃးၸုမ်းမိူင်းၵျိဝ်,မၸီ, ဝၢႆးသိုၵ်းၵမ်ႉၽႄႇပွၵ်ႈ ၸိုင်ႈယဝ်ႉတူဝ်းႁူဝ်ဢၼ်ႇၵေႃႈ ပၼ်လွင်ႈတူင်ႇၸိုင်ဝၢႆႇတၽႅတ်ႉသိတ်ႉဢၼ်ႇႁၢၼ်းၼင်ႇၵဝ်ႇယဝ်ႉ။

ဝၢႆႇတၽႅတ်ႉသိတ်ႉၵေႃႈ လွင်ႈတူင်ႇၸိုင်ၽႅတ်ႉသိတ်ႉၸဝ်ဢၼ်ႇလမ်း–ၼင်ႇၶိူဝ်တေလၢႆး တၢင်းၵမ်ႉထိမ်ၵေႃႈ တၢင်းၸူမ်းသွမ်းၼႃႇတၢင်းလွမ်းတမ်းတီႈႁၢၼ်းမိူင်းၸဝ်ဢၼ်ႇ ၸဝ်ၵၢဝ်ဝၢႆႇတႁၵ်ႉလိူဝ် ၸိူဝ်းပူၼ်ႉလိၼ် (Ultra Patriotism) ဢၼ်ႇၵေႃႈ ဝၢႆႇတၽၢႆႇလိူဝ်ၸိူဝ်းမိူင်းပူၼ်ႉလိၼ် (Ultra Nationalism) သွင်ပိူင်ဢၼ်ႇ ၼႃႇတၢင်းပၼ်ငဝ်းၸၢမ်ႉမၼ်းသေ တူင်ႇၸိုင်ယူႇယဝ်ႉ။

ဝႃႇတၾိတ်ႉသိတ်ႉ "မူသူဝ်လူဝ်ၼီ" ၼႆႉ ယိူင်းလူးတႃႇၽိုၼ်ႉတိုၵ်းပိတ်ႈမွၼ်းလီ "လိပ်ႉပႄရႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ" (Libral Democracy) ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ "လိပ်ႉပႄရႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ" ၼႆႉလမ်း–ၵၢဝ်လၢႆးပၢႆးမၢၵ်ႈမီးလွတ်ႈလႅဝ်းၼၼ်ႉသေ ႁဵတ်းႁူးၵၢၼ်ငၢၼ်းၽႄႈပၢႆးလၢၵ်ႈ တိူဝ်းၵႂၢင်ႈ ၸူင်မျႃးသေၵမ်ႇၵႃး ထိင်းၽွၼ်ႇၼိုင်းၵေႃး ၼင်ႇၵိူဝ်သုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ်လွင်ႈထၢင်ႇႁၢင်ႈလွတ်ႈလႅဝ်း ၵူၼ်းၵေႃႉတေႃႇၵေႃႉ ႁူးမီးလွင်ႈၵႃႇမၢမ်ႇဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ "မူသူဝ်လူဝ်ၼီ" ၼႆႉ မၼ်းၵျိူၵ်ႈလၢႆး ၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်း လဝ်ႈမုၼ်ယွႆႇၸုၼ်ၶွၼ်ၸမ်း လဝ်ႈၼႆႇၽူႇၸုၼ်မိူင်းၼၼ်ႉၶလႈ တုၵ်းယွၼ်းႁႃ လၢႆးၽိုၼ်ႉဝႆႇတိုၵ်းသိုၼ်းၼၼ်ႉသေ တူင်ႉၼိုင်ယိူင်းတႃႇၽိုၼ်ႉပိတ်ႈ လိပ်ႉပႄရႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၸွမ်းမိဝ်ႉၼီတ်ႉၸဝ် ၵၢဝ်လၢႆးၽိုၼ်ႉဝႆႇတိုၵ်းသိုၼ်းၼၼ်ႉတူင်ႉၼိုင်သေတႃႇၵေႃး မီး တၢင်းပိၵ်ႉပိူင်းႁၼ်တၢင်းလၢႆးမူႇသူဝ်လူဝ်ၼီၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ပိၵ်ႉဝႃးပိၼ်လၢႆးၵၢၼ်ၵမ်ႇႁပ်ႉၸၢမ်ႇ "လိပ်ႉပႄရႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ" ၼင်ႇႁၼ်ၼႆႉၵေႃး ၸွမ်းမိဝ်ႉၼီတ်ႉၸဝ်ၼႆႉ ၽိုၼ်ႉတိုၵ်းႁူၼ်ႇႁၢၵ်ႈ ၵရိတ်ႉသ်တူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉပိတ်ႈသေ ယိူင်းၵၢၼ်းတႃႇပူၵ်းတၢင်းလွင်ႈလၢႆး ႁူးႁူၼ်းၵမ်ႇမီး ၸူဝ်းၸွင် လၢႆႈပိၼ်လဝ်ႈမီးၵႃႇၼႃႇၽွင်းငမ်းမိူင်းၼၼ်ႉမႃးယဝ်ႉ။ ၵၢၼ် "ၵျႃးသျႃး" ႁဵတ်းပွႆးလုၵ်ႉ ၽိုၼ်ႉ "ၵွၵ်ႇတူဝ်ႇပိူဝ်ႇ" ၼၼ်ႉ ၸဝ်တိုၵ်းၽိုၼ်ႉပိတ်ႈ "ၵရိတ်ႉသ်တူဝ်ႇၶရေႇသီႇ" ၵၢၼ်ၸုၼ်ၶွၼ် ၸမ်း "လႃႇ" ပိၼ်ၸုၼ်ၽွင်းငမ်းဝႆႉၼၼ်ႉ ႁူးပုတ်းပၢင်းတူၵ်းသေ ပၵ်းသင်ႉပူၵ်းတၢင်းပၼ် လၢႆး ပိူင်ႁူၼ်းၵမ်ႇမီးၸူဝ်းၸွင်ၸဝ် လၢႆႈပိၼ်လဝ်ႈၵႃႇၼႃႇၽွင်းငမ်းမိူင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လၢႆးတူင်ႉၼိုင် "ၽိတ်ႉ သိတ်ႉ" ၼၼ်ႉ သမ်ႉပိၼ်တႃႇၵိတ်ႉၶၸၶႁႉၵင်ႈ "ၵရိတ်ႉသ်တူဝ်ႇၶရေႇသီႇ" ၼၼ်ႉၶလႈ လင်ႇလၢႆႈမၵ်းမၼ်ႈၼင်ႉဝႆႉဝႃး ၽိတ်ႉသိတ်ႉၼႆႉပိၼ်ၵိုင်းၽွၼ်ႇၸုၼ်ႈယဝ်ႉ။ ၸွမ်းမိဝ်ႉၼီတ်ႉၼႆႉ ပိၼ်ၵိုင်း ၽႄႈသႃႇ–ဝႃးၼႆႉယဝ်ႉ။

ဝႆးသေ 1930 ၼီႈၼၼ်ႉ ဝႃႇတၾိတ်ႉသိတ်ႉၸၽႃးတိူၼ်းၵွတ်ႇတူဝ်းၵူႇ ၼိုင်းမိူင်းယူႇၵျိုပ်ႉ တၢင်းၼမ်ၸလႈ ၼိုင်းမိူင်း "လိတ်ႉတီၼ်ႇၵႃမေႇရိၵ" ၸဝ်လိူဝ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်လၵ်းလိူဝ်းၼၼ်ႉၼႆႉ ယိပ်းၵမ်ဝႃႇတၽႄႈလိူဝ်ႉမိူဝ်းမိူင်းပူၼ်ႉလိၼ်သေၸလႈ သၢၼ်ၸတ်းၵျႃးသျႃး "ပေႃႇသျိဝိတ်ႉ" (Bolshevism) ၸဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်ၽိတ်ႉသိတ်ႉၸဝ်တူင်ႉၼိုင်သၢၼ်ၸတ်းၸွမ်းမိဝ်ႉၼီတ်ႉၼႆႉ ယိူင်းၵၢၼ်းပိူင်လူင်မၼ်း ပိၼ်တႃႇၵိတ်ႉၶၸၶႁႉၵင်ႈ "ၵရိတ်ႉသ်တူဝ်ႇၶရေႇသီႇ" ၼၼ်ႉႁူဝ်း။

ၼင်ႇၵိူဝ်ယိူင်းၵၢၼ်းမၼ်း ပေႃးတေယဝ်ႉယႃႇထိုင်တီးလႆးၼၼ်ႉ "မူသူဝ်လူဝ်ၼီ" ၼႆႉ ၵၢဝ်လၢႆးၵၢၼ်သေႃႇသုၼ်း ႁူးထၢတ်းလွႆႁၵ်ႉလိူဝ်ႉမိူဝ်းတိူဝ်းၼမ်မျႃး မိူၼ်ၼင်ႇၸွတ်ႇၽွတ်းပၼ် တပ်ႉသိုၵ်းၼၼ်ႉလႄႈ ႁူးႁူၼ်းၵွၼ်ၵၼ်ၼုင်ႈ သိူဝ်ႈသူဝ်ႈပိၼ်လုမ်ႇမိူၼ်ၵၼ်ၼၼ်ႉလႄႈ ႁဵတ်းပွႆးၵိၵ်ႉ ပၢင်ၸၼၵီၼ်ၼိူင်းသိုၵ်းၼၼ်ႉလႄႈ လိူဝ်းၼႆႉႁူဝ်းၵမ်ႇၵႃး ၵၢဝ်လၢႆးၶႃး လၢႆးႁူဝ်းပိုၼ်ၽဝ်ႇႁူးလိူဝ်ႉ ႁူးလၢႆးၼၼ်ႉသေ ႁူးၵွၼ်ၵၼ်မီးတၢင်းယုမ်ႇယမ်ၼိူဝ်ဝႃႇတၾိတ်ႉသိတ်ႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈၼၼ်ႉ ၸလႈ ဝႃႇတၾိတ်ႉသိတ်ႉၼႆႉ ပိၼ်ဝႃႇတလၢႆးပိူင်ၵႃႇၼႃႇပႃႇတီႇလုၵ်ႈလိူဝ်ၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်ဝႃး ဝႃႇတၾိတ်ႉသိတ်ႉၼႆႉ သၢၼ်ၸတ်းၵၼ်ဝႆႉတၢင်းလၢႆးပိူင်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉၼၼ်ႉ ယွၼ်ႉလွင်ႈတၢင်း ၼင်ႇတီႈတေႃႇၼႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ–

(1) လၢဝ်းၸိုဝ်းလွၵ်ႈၸိုဝ်းၶၼ်ႉၼႆႉ (မိူၼ်ၶင်ႇၵီႇတလီႇ၊ ၵျိူဝ်ႇမၼ်ႇ၊ ၵျပၼ်ႇ၊ မၢၼ်ႈ) ၶဝ်ၼႆႉ ဝႃႈ ၸိုဝ်းၶဝ်ၵူၺ်းပိၼ်တီႈလိၵ်ႈတီႈလွမ်၊ ၸိုဝ်းၵူၼ်းၵွၼ်ႇၶလႈ လၢဝ်းၸိုဝ်းလိၵ်ႉတၢင်ႇၵၼ်ၶဝ်ၼႆႉ ပိၼ်ၶျႈ ပိၼ်ၵူၼ်းတီႈတိမ်ႇ–ဝႃႈၼႆယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉပႆႈဝူၼ်ႉၶပ်ႉၶၼ်ထိုင်လၢဝ်းၸိုဝ်းလူင်ၶင်ႇၶၼ်ၶလႈ ၵူၼ်းလၢဝ်းၸိုဝ်းတၢင်ႇၸိုဝ်းၶဝ် လႆႈၶမ်ႇတၢင်းၶျႈႁဵမ်ပိတ်ႈၶမ်ၶတႉၶတႉယဝ်ႉ။ ၶိုၼ်းမိူင်းၵျိူဝ်ႇမၼ်ႇ ၼႆႉ ၵူၼ်းၸိုဝ်း "ၵျူး" ၶဝ်လႆႈၶမ်ႇၶျႈႁဵမ်ပိတ်ႈ ၵၼ်ႇၶူဝ်လၢၼ်ႉမၼ်းယဝ်ႉ။ လၢႆးပိူင်မိူင်းၵၼ်မီး တီႇမုၵ်ႇၶရေႇသီႇၶမ်ႇပိုၼ်ႉၶဝ်ၶၼ်ႉၼႆႉ လၢဝ်းၸိုဝ်းၵူၼ်းပိၵ်ႇပိူင်ႈ (ၵမ်ႇမိူၼ်ၵၼ်) သေ ၵူၼ်းၸိုဝ်း မီးၶမ်ၵေႃႇၼႆသေတႃႉၵေႈ မီးလွင်ႈတၢင်းၶပ်းၸိုင်ႁႃလၢႆးတၢင်း ၶင်ႇၵိုဝ်ၶူဝ်မႃႇပေႃးတေၽိူင်ႇပိင်း ၵၼ်၊ သုၼ်ႇလႆႈမီးၶင်ႇၵၼ်၊ တၢၼ်ႇၵၼ်ၶၼ်ႉယဝ်ႉ။

(2) ၶိုၼ်းမိူင်းၵၼ်ယိပ်းလၢႆးပႆႈဝူၼ်ႉၶပ်ႉၶၼ်ထိုင်လၢဝ်းၸိုဝ်းလူင်ၶၼ်ႉၼႆႉ သုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ် ၶလႈ လွင်ႈထၢင်ႇႁၢင်ႈလွတ်ႈလိဝ်းၵူၼ်းၵေႃႉတေႃႇၵေႃႉ တူၵ်းသုမ်းဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ၶေႃးလီႉၶမ်း ၵၼ်ပူင်တမ်းမျႈပျႈၶိူဝ်ၶၼ်ႉ ၵူၼ်းၶဝ်ႈပႃႇတီႇလၼ်ႉတွႆႈၶလႈ ၵူၼ်းဝၢၼ်ႈၵူၼ်းမိူင်းၶဝ် လႆႈလွမ်း ႁဵတ်းသၢင်ႈၽေႃႇၶမ်ႉၽေႃႇတူဝ်ပၼ်ႁဵတ်းၶၼ်ယဝ်ႉ။ မိူင်းတီႇမုၵ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉသမ်ႉ ၵႃႇၶေႃႇ လုၵ်ႉတီႈၵူၼ်းမိူင်းပၼ်မျႈၶလႈ လူင်ပွင်လိူင်ႈၶဝ်လႆႈလွမ်းႁဵတ်းသၢင်ႈပၼ် လွမ်းၶင်ႇၵၢင်လွႆႇၵူၼ်း မိူင်းၶၼ်ႉယဝ်ႉ။ ဝႃႇတၽိူတ်ႉသိတ်ႉၼႆႉဝႃႈ ၵႃႇၶေႃႇၼႆႉ လုၵ်ႉတီႈၶိူဝ်လူင်းမျႈၼႆသေ၊ လၢႆးပိူင် တီႇမုၵ်ႇၶရေႇသီႇသမ်ႉဝႃႈ ၵႃႇၶေႃႇၼႆႉ လုၵ်ႉတီႈတွႆႈၸိုၼ်းတၢင်းၶိူဝ်ၼႆၶလႈ သၢၼ်ၶတ်းပိၼ်ႈၽူၼ် ၵၼ်ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။

(3) ဝႃႇတၽိူတ်ႉသိတ်ႉၼႆႉ တိုၼ်းပၢၵ်ႈပိတ်ႈလၢႆးပိူင်ပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမုၵ်ႇၶရေႇသီႇ ၵၼ်ၽူး တိၼ်းၽွင်းတၢင်တူဝ်ၵူၼ်းမိူင်းၶဝ် လႆႈၶဝ်ႈပျႈၶိုၼ်းလုတ်ႉတေႃႇၶၼ်ႉ တိုၼ်းပိုၼ်ႉပိတ်ႈဝႆႉလုမ်းလုမ်း သေ ၵဝ်လၢႆးလဝ်ႈၵႃႇၶေႃႇၵိမ်တူဝ်ၽွင်းငမ်းၶၼ်ႉယဝ်ႉ။

ဝႆႈသေမိူင်းၽိူတ်ႉသိတ်ႉၶဝ်သုမ်းသိုၵ်းၵမ်ႇၽေႃႇပွၵ်ႈၵမ်းသွင်ၶၼ်ႉယဝ်ႉၵေႈ ဝႃႇတၽိူတ်ႉ သိတ်ႉၼႆႉ တူၵ်းသုမ်းၵူႇလွမ်းယဝ်ႉသေတႃႉ တေႃႇႁၢၼ်ႉၼႆႉ မိူင်းၵၼ်ၵဝ်ၶေႃးဝႃႇတၽိူတ်ႉသိတ်ႉ ယိပ်းတိုဝ်းယူႇၶၼ်ႉၵေႈတိုၵ်ႉမီးယူႇ။

ဝႃႇတၶေႃႇလီႇ။
Nazism

ဝႃႇတၶေႃႇလီႇၼႆႉ ၼွင်ႉႁိၵ်ႈလိုဝ်ႈဝႃႈ "သူဝ်ႇၶသျႇလိတ်ႉပႆႈၽႅၢႇလိူဝ်ႉၼိူဝ်း" (National Socialist) ၼႆသေ ၶတႇၵွၵ်ႇပိၼ်မီးမျႈၶိုၼ်းမိူင်းၵျိူဝ်ႇမၼ်ႇ ဝႆႈသိုၵ်းလုမ်ႈၽျႉပွၵ်ႈၵမ်းၸိုင်ႈၶၼ်ႉ ယဝ်ႉ။ ၽွင်းမိုဝ်ႈပီး 1933–1945 ၶၼ်ႉ ၶဝ်ယိပ်းတိုဝ်းလၢႆးလဝ်ႈၵႃႇၶေႃႇၵိမ်တူဝ် ၵၼ် "ႁိတ်ႉတလိူဝ်ႇ" ၵေႃႉၵွၼ်ၶူဝ်ၶၼ်ႉယဝ်ႉ။ တီႈလွၼ်ႉၵိၼ်မွၼ်းထမ်းမၼ်းၶၼ်ႉၶတႉ ဝႃႇတၶေႃႇလီႇ ၶလႈ ဝႃႇတၽိူတ်ႉသိတ်ႉၼႆႉမိူၼ်ၵၼ်ၵူၺ်း။ ၵၼ်တေႃႉၶတႉပိၵ်ႇပိူင်ႈၵၼ်ၼႆႉ တီႈၶိူဝ်ထၢတ်ႈလွၵ်ႈ

လိူဝ်ႉၼိူဝ်းၶလႆႈ လွင်ႈပူၼ်ႉလီၼ်ယိပ်ႉႁွၵ်ႈၸဝ်ႈၼႂ်းမိူင်းၼွၵ်ႈၸဝ်ႈၼၼ်ႉ ၼေႃႈလီႈၼႆႉ ႁၢဝ်ႉႁိူင်းလိူဝ်သေ ၽိုတ်ႉသိတ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

ဝႃႈတၼေႃႈလီႈၵၼ်ဝႃးၼႆႉၵေႃး ပိၼ်ၵၼ်သၢၼ်ၸတ်းတီႈမႃႇၸရေႇသီႈ၊ သၢၼ်ၸတ်းလိပ်ႉ ပၶရ၊ သၢၼ်ၸတ်းၸွမ်ႈမိဝ်ႈၼိဝ်ႉၼၼ်ႉႁူလ်းၼင်ႈၵဝ်ႈ။ ႁူမ်းႁွမ်းၵၼ်တင်းၽူႈယမ်းမီးလိုဝ်းမီးပိုၼ်း "ၸွၼ်ႈသႃႇဝေးတိပ်ႉ" ၸဝ်ၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ တမ်းဝၢင်းပေႃႇလသီႈလႆႈႁွၵ်းမိူင်းသေၶလႆႈ ယိုင်းၵၼ်း ပူၵ်းတင်းမိူင်းတုမ်ၵၼ်ႈလူင် (Empire) ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၸဝ်ၵမ်ႈႁပ်ႉလွင်ႈၵၼ်ဝႃး တေလႆႈမၵ်းၸၢၼ်း ၵႃႇၼေႃႈလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈဝႆႉၼၼ်ႉ၊ လွင်ႈၵၼ်ဝႃး လူင်ပွင်လိုင်ႈၼႆႉ တၵ်းတေၵမ်ႈလႆႈၸဝ်ႈလိမ် တိၵ်းတိင်သုၼ်ႇလႆႈထၢင်ႇႁၢင်ႈလွတ်ႈလီဝ်းႁူၼ်းမိူင်း–ၼႆၼၼ်ႉၵေႃး ၸဝ်ၵမ်ႈႁပ်ႉၸၢမ်ႇ။

လၢဝ်းၼိူဝ်း "ဢႃရိယၼ်" (Aryan) "ႁူၼ်းၼိူဝ်းၵျိူဝ်ႇမၼီႈ" ၸဝ် တၵ်းလႆႈပိၼ်ၽူႈၼွႆး ထွတ်းမျၢတ်းတီႈလိၵ်းလွမ်–ဝႃႈၼင်ႈၼႆႉသေ ၵဝ်လႆးၵျမ်းထၢမ်းၶႃႈၶိမ်ပိတ်းၼိူဝ်းႁူၼ်းတၢင်ႈၼိူဝ်း ၸဝ်ၼၼ်ႉၶလႆႈ ၼိူဝ်းႁူၼ်း "ၵျူး" ၸဝ် လႆႈလူႉသုမ်းတၢႆႇၵႃႇၵၢၼ်ႇႁူဝ်လၢၼ်ႉမၼ်းယူႇယဝ်ႉ။ ၵွင်ႈတီႈပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႈမႃႇၸရေႇသီႈၼၼ်ႉ ၸဝ်ၵဝ်လႆးပိုင်လဝ်ႈၵႃႇၼေႃႈၵၼ်မ်တူဝ် "ၼေႃႈလီႈ" မႃးပုတ်းတၢၼ်းသွႈသေၶလႆႈ ႁၢမ်းတၢပ်းၶႁႉသီးဝႆႉ "ဝႃႈတလိပ်ႉပၶရႇ" ၶလႆႈသုၼ်ႇလႆႈလွတ်းလီဝ်း ႁူၼ်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၸဝ်ၶၼႆးဝႃႈ လႆးၵုပ်ႉပိုင်ႇၽွင်းငမ်းတီႈမႃႇၸရေႇသီႈၼႆႉ လၢင်းၶိတ်းၼွႆး မိူင်းၵမ်ႇၼိမ်သဝ်းသေ ပုၼ်းပၢင်းၽွၼ်းလီတႃႇလိုင်းမိူင်းၶလႆႈၼိူဝ်းႁူၼ်းၸဝ်ၼၼ်ႉ တၵ်းထုၵ်ႇလႆႈ ပူၵ်းတင်း "ဝႃႈတၼေႃႈလီႈ" သေ ၵုပ်ႉပိုင်ႇၽွင်းငမ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ–ဝႃႈၼႆယဝ်ႉ။ ၼေႃးၵၢၼ်လွင်ႈ ၶိတ်းသၢင်ႈဝႃႈတၼေႃႈလီႈၶလႆႈ ဝႃႈတၽိုတ်ႉသိတ်ႉၼႆႉ မိူၼ်ၵၼ်ဝႆႉတင်းမူတ်းယဝ်ႉ။ ၵွပ်ႈၼၼ်ၶလႆႈ ၽၢင်ႁၢင်ႈၶိမ်းႁွမ်းၵွင်ႈတီႈ ၵၼ်ဝႃႈတၼေႃႈလီႈပူၵ်းတင်ႈ (ၵမ်ႇၼၼ်) ၵိမ်းၼိူင်ႇဝႆႉယူႇၼၼ်ႉ လႆးပိုင်ၵုပ်ႉပိုင်ႇၽွင်းငမ်းတီႈမႃႇၸရေႇသီႈ တိုၼ်းတေၵမ်ႇမီးလႆႈ။

တွၼ်ႈသၢမ်

ပိူင်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇတင်းလႆႈၶတ်ႇ
CLASSIFIED DEMOCRACIES

ၵၢၼ်ပဵတ်ႇ

ၵိူင်ၶိူဝ်တၢင်းဝူၼ်ႉႁႃၼ်ထိုင်ပၢႆးမိူင်းသေ
ၸၵ်းၸႅၼ်ႇၸဝ်ႈတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ

Democracies Classified Political Ideologies

လၢႆးပိူင်ပၢႆးမိူင်းၸိူင်ႈၵၼ်ၼႆႉ တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ပၢႆးမိူင်းၼၼ်ႉ ႁွၼ်းၼမ်းဝႆႉထိုင် တီႈတၢၼ်ႇတၢၼ်ႇယဝ်ႉၼႆႉ ၽႂ်းလွပ်ႇသွၵ်ႈႁၼ်းႁၢမ်ႇ ထတ်းသၢင်ဝႆႉၼၼ်ႇၼႆႉယဝ်ႉ။

တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၵၼ်ဝႃႈၼႆႉ ပိၵ်ႉဝႃႈလႆႈဝႃႈပဵၼ်လၢႆးၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းပိူင်ၸိူင်ႈၼၼ်ႉ ႁူႉလႆႈၼႆႉသေတေႃႉၵေႃႈ တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ပၢႆးမိူင်းသေၵၼ်ၵၼ် လႆႈမီးဝႆႉမိူၼ်ၼင်ႇၵၼ်ၵႂၼ် ႁူဝ်ၼမ်းၼႃႈယူႇယဝ်ႉ။ ၵမ်ႇၼၼ်ၵေႃႈ တၵ်းလႆႈၵပ်းၵႆႇ ၸၢပ်ႈလူလျႈတိတ်းတေႃႇၵၼ်တင်း လွင်ႈဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ပၢႆးမိူင်းသေၵၼ်ၵၼ်ၼၼ်ႉ လင်ႇတေမီးလႆႈလွင်ႈမၼ်ႈၵိုမ်းယူႇယဝ်ႉ။ ပၢၼ်မႂ်ႈမိူင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ လႃႉၸတႃႇၶိုဝ်ႈၶိူင်းမႃး ၽွင်းၼင်ႇၼၼ်ၼၼ်ႉ မိၼ်ႈမႂ်ႈတၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ် ထိုင်ပၢႆးမိူင်းတင်းၼမ်လၢႆလူင် ၵိူတ်ႇၵွၵ်ႇမီးမႃးတီႈၼိုၼ်းမူႇလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းႁဝ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တၢင်း ဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ပၢႆးမိူင်းတင်းလၢႆၸဝ်ၼၼ်ႉ လၼ်လပ်းၽႅၢ်ၽႄၽႅၢ်မၼ်းသေ ပိုတ်ႇၽေလ်ႇၸပၸ တီႈပွင်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉမႃးၸလႈ ထိုင်ဝၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႉမႃး လင်ႇလႆႈထူပ်းႁၼ်လွင်ႈၵၼ်ဝႃႈ "ၵိူင်ၶိူဝ်တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ပၢႆးမိူင်းသေၸလႈ လႆႈလိၵ်ႇၸၽတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇဝႆႉ" ၼင်ႇၼႆႉ ယူႇယဝ်ႉ။

လိပ်ႇပရႄႇတီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ။

Liberal Democracy

ၽိုင်ႈပိူင်သၽေႃးဝႃႉတလိပ်ႇပရႄႇ

The Nature of Liberalism

ပေႃးတေလိၵ်ႈၼႄၼမ်းလွင်ႈ "လိပ်ႇပရႄႇတီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ" ၼၼ်ႉၼၼ်ႉ ၼင်ႇႁိုဝ်ပေႃးတေ ပဵၼ်ၵၢၼ်ၵမ်ႉထိမ်ထိမ်ၵွႆးလႆးၼၼ်ႉ ၵမ်ႈလိၵ်ႈၼႄၼမ်းလွင်ႈ "လိပ်ႇပရႄႇ" လႆႈတင်းသိင်ႈလုမ်း လုမ်းၵေႃး ထုၵ်ႇလီလႆႈလိၵ်ႈၼႄၼမ်းၶႅႉႁၼ်ငဝ်ႈၸၢမ်ႈပိုၼ်ႉလိပ်ႇပရႄႇၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

ၽူႈၶႅႉႁၼ်လူင်ႉလိၵ်ႈၸဝ်ႈၵမ်းၽွင်းဝႃႈ–လိပ်ႇပရႄႇၼႆႉ ၵႃႈၸတႃႉႁိုဝ်ႈႁိူင်းမႃးလိမ်မိူဝ်ႈပႆႇ ထိုင်ႁွပ်ႇပၢၵ်ႇပီးမိူင်း 14 (မိူဝ်ႈၵႂၼ်တၢင်းလႆႈလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉၽၵ်ႉသိတ်ႈပႆႇပေႃႉပဵၼ်မႃး) ၼၼ်ႉၸလႈ မိူဝ်ႈႁွပ်ႇပၢၵ်ႇပီးမိူင်း 17 (တီႈၼႂ်းမိူင်း "ဢိင်ႇၵလၼ်ႇ" England) ၸဝ်ႈၼၼ်ႉသေ ၵပ်းၵႂႃႇ ၵၼ်ဝႆႉတင်း "ဝႃႉတၸွၼ်ႇသိုဝ်ႇဝေးတိပ်ႇ" (Conservative) ၼၼ်ႉယဝ်ႉဝႃႈၼႆ။ ၵူၺ်းၵေႃး ၵပ်း ပၢၼ်ဝၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႉၸတႃႉ ၽူႈၶႅႉႁၼ်လူင်ႉလိၵ်ႈၸဝ်ႈတင်းသိင်ႈ ၽွမ်ႉၵၼ်ႁပ်ႉၸၢမ်ႈဝႃႈ "ဝႃႉတလိပ်ႇပရႄႇ" ၼႆႉ ၸတႃႉပဵၼ်မႃးမိူဝ်ႈပၢၼ်လႆႈလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉမိူင်းၽႃႇရင်ႇသိတ်ႈၸဝ်ႈၼၼ်ႉၼႆယူႇယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈ ၼၼ်ၸလႈ ပေႃးတေလိၵ်ႈၼႄၼမ်းလွင်ႈလိပ်ႇပရႄႇလိူဝ် တၵ်းလႆႈလိၵ်ႈၼႄၼမ်းပိုၼ်ႉပိုၼ်းမိူဝ်ႈပၢၼ်လႆႈ လုၵ်ႉၽိုၼ်ႉမိူင်းၽႃႇရင်ႇသိတ်ႈၸဝ်ႈၼၼ်ႉၵမ်ႉႁၢင်ႉယဝ်ႉ။ ၵွပ်ႈသင်ပေႃးၼႆလိူဝ် ၵွပ်ႈဝႃႈ ပႆႇႁၼ်ထိုင် သၽေႃးတြႃးလိပ်ႇပရႄႇမိူဝ်ႈပၢၼ်ၼၼ်ႉၸလႈ ပၢၼ်ဝၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႉမႃးမိူၼ်ၵၼ်ဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၶေႃႈ ၵႂၢမ်းလိပ်ႇပရႄႇ (Liberalism) ၼႆႉ လႆႈႁၼ်ၸတႃႉယိပ်းတိုဝ်းမႃးမိူဝ်ႈပီး 1812 တီႈၼႂ်းမိူင်းသပဵၼ်ႇ (Spain) ၼၼ်ႉသေ ဝႆး 1840 ၼီႈမႃးၼႆႉ ၵႂၼ်ၵၼ်ယိပ်းတိုဝ်းမႃးၵူႈတီႈၵူႈတၢင်းယူႇယဝ်ႉ။

လိပ်ႇပရႄႇ (Liberal) ၸဝ်ႈၼႆႉ ပဵၼ်လုမ်းၵူၼ်းထၢၼ်းၼိူင်းသေယဝ်ႉ လီႇၸၼဝႃႈ ၸဝ်ႈၼႆႉပဵၼ် လုမ်းၵူၼ်းလွတ်ႈလိူဝ်း (Free man) ၼႆယဝ်ႉ။ ပေႃးလိၵ်ႈၼႄၼမ်းတူၺ်းပိုၼ်းလၢတ်ႈပၢၼ်ၵူၼ်းႁဵဝ်း မိူဝ်ႈၵွၼ်ႇဝၼ်းၵႂၼ်ၼၼ်ႉလိူဝ် တေလႆႈႁၼ်ၵပ်းပၢၼ်လဵဝ်းၸလႈၸႃး၊ လဵဝ်းလိၼ်လဵဝ်းသူၼ်ၸလႈ ၸႃးဝၢၼ်းၸႃးသူၼ် (မြေရှင်မြေကျွန်) လိူဝ်းၼႆႉသေၸလႈ ၵူၼ်းထၢၼ်းလွတ်ႈလိူဝ်း (Free man) ၸဝ်ႈၼႆႉသမ်ႉ ၵမ်ႉပႃးၼိူင်းၵပ်းပၢၼ်သွင်ၵၼ်ၼၼ်ႉ။ ပဵၼ်ၵူၼ်းမၢၵ်ႈမီးလီပဵၼ်သေ မီးပရႃႉတၢင်း ႁူႉမေႃပဵၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လုမ်းၵူၼ်းထၢၼ်းလွတ်ႈလိူဝ်းၸဝ်ႈၼႆႉ ၽိုၼ်ႉဝႆႉပိတ်ႈလႆႈပိူင်ၸုၼ်ၸွမ်းၸမ်း လဵဝ်းပိူင်ႉၼိူဝ်ႁွပ်ႇ ၼိူဝ်းၸုၼ်မူႈမၢတ်ႈၽွင်းမိူင်းၸဝ်ႈၼၼ်ႉသေ ၵၢင်းၵၢၼ်းပူၵ်းတင်းမူႉလုမ်းၽုင်ၵူၼ်း ၵၼ်မွႆႉ ၵၼ်မီးတၢင်းထၢင်ႉႁၢင်းလွတ်ႈလိူဝ်းၽႄႇပႆႇမိူင်းၸလႈ ပႆႇမၢၵ်ႈမီးတင်းသွင်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၸဝ်ႈၼႆႉ ဝႆႉၼမ်ႉၼၵ်းၵူႈၸၼ်လွင်ႈသုၼ်ႉလႆႈလွတ်ႈလိူဝ်း၊ ၽႅႇၼီတ်ႈႁူၵၼ်မၢၵ်ႈမီး၊ ၽႅႇတိမ်းၵွၵ်ႇ ပိုၼ်ၸၽႄႈလၢတ်ႈၵႃႇလွတ်ႈလိူဝ်း၊ ၽႅႇႁိူဝ်းလီလၢဝ်းၽေႃႉသႃႉသႃႉသၼေႃႉလွတ်ႈလိူဝ်း၊ လႆႈမီးတၢင်း ယုမ်ႉယမ်ႁပ်ႉၸၢမ်ႈၽႅႇပႆႇမိူင်းလွတ်ႈလိူဝ်း–ၼႆသေယဝ်ႉ ပုၼ်ႈတႃႇၸဝ်ႈၼႆႉ ၼမ်ႉၼၵ်းၵူႈၸၼ်

ထၢင်ႇၶၢင်ႈလွတ်ႈလႅဝ်း (The Value of Liberty) ၼႆႉ ပဵၼ်ၵၢၼ်ၶိုၵ်ႉတွၼ်းလိူဝ်ပိူၼ်ႈဝႆႉၼၼ်ႉယူႇ ယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်ႁူၼ်းထၢၼ်ႈလွတ်ႈလႅဝ်း (Liberal) ၸဝ်ယုမ်ႇယမ်ၶပ်ႉၸၢမ်ႇဝႆႉၼႆႉ ပဵၼ်ဝႃႇတ "လိပ်ႉ ပရႄႇ" (Liberalism) ၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

"ဝႃႇတလိပ်ႉပရႄႇ" ၼႆႉ ဝႆႉၼမ်ႉၼၵ်းၵႃႈၸၼ်တီႈၼိူဝ်သုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပဵၼ်ထၢင်ႇၶၢင်ႈ လွတ်ႈလႅဝ်းႁူၼ်းၵေႃႉတေႃႇၵေႃႉၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၸဝ်ပၢၵ်ႈပိတ်ႈလၢႆးပိူင်လႄႈ လူင်ပွင်လိူင်ႈၵၢၼ်ၼီႈ, ၼိူၵ်းတီႈၵႅတ်ႈႁူၼ်းၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ. ၽေႃႈၼမ်ႉၽေႃႈတူဝ်ပၼ် ၶိူဝ်းႁူၼ်းၶဝ်းလႆႈမီးသုၼ်ႇ ၵွတ်ႈၶႃ သၢင်ႈပွင်လႆႈၶင်းၽႅၼ်ၶင်းမၼ်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၸဝ်ပူၵ်းတင်ႈပၼ်လူင်ပွင်လိူင်ႈ မိဝ်းၵၢၼ်ၵွတ်ႈသၢင်ႈ ၼိူင်ပွင်ၽႂၼ်းငမ်း လွမ်းၼင်ႇပိူင်မီးၸွတ်ႈၽွတ်ႈဝၢၼ်ႈမိူင်း (Constitution) ၼၼ်ႉသေ မၵ်းၸၢၼ်းဝႆႉ ၵႃႈၼႄႇလူင်ပွင်လိူင်ႈသေလႄႈ ပၼ်ၵႃႈမၸၢမ်ႉပုၼ်းတႃႇလွင်ႈထၢင်ႇၶၢင်ႈလွတ်ႈလႅဝ်းႁူၼ်းၵေႃႉလွႆ ၵေႃႉၼၼ်ႉဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ လၢႆးပိူင်လူင်ပွင်လိူင်ႈၸဝ်ၼႆႉ ၸုမ်ႇမိူင်းလႄႈလီႈလႃႈလီၵွတ်ႈၵမ်ႉလႆႈ။ တၵ်း လႆႈၵွတ်ႈလွမ်းၼင်ႇၵၢင်လွႆႁူၼ်းမိူင်းၵမ်းပႃႈၼမ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈၼၼ်ႉလႄႈ တီႈၼႆႈၸၢင်ႈဝႃႇတ "လိပ်ႉပရႄႇ" ၼႆႉ တေလႆႈၶၼ်ပိူင်ၽၢင်ၼမ်ႉၵတ်ႉၼင်ႇပႃႈတွႆႈၼႆႉၸဝ်ႈပႃႈဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။

(ၵ) ဝႆႉၼမ်ႉၼၵ်းၵႃႈၸၼ် လွင်ႈထၢင်ႇၶၢင်ႈလွတ်ႈလႅဝ်း (The Value of the Liberty)။

(ၶ) ပဵၼ်ဝႃႇတ ၵၢၼ်ၵိူင်ၼိူဝ်ႁူၼ်းမိူင်းၵေႃႉလွႆၵေႃႉၼၼ်ႉၸတႃႇငဝ်ႈမၼ်း (Individualism)။

(င) ပူၵ်းတင်ႈလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈ ၵၢၼ်လွမ်းပိူင်မီးၸွတ်ႈၽွတ်ႈဝၢၼ်ႈမိူင်း (Constitutional Goverment)။

(ၸ) တီႈၼိူဝ်လၢႆးပိူင်ပႃးမၢၵ်ႈမီးၼၼ်ႉ ၼင်ႇၵၢင်လွႆမူႉလုမ်းၽုင်ႁူၼ်းၸဝ် ၶိူဝ်းပွင်သၢင်ႈတမ်းဝၢင်း လႆႈလွႆၵေႃႈ ၽုၵ်ႉတၢင်းဝႆႉပၼ်လွတ်ႈလႅဝ်း (Free Economic System) သေလႄႈ ၶိူဝ်းလွတ်ႈၵၢင်းလွင်ႈၵၢၼ်လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈမႃးယိပ်းၵမ်ထိင်းၵႅတ်ႉဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ၵၢၼ်ဝႆႉၼမ်ႉၼၵ်းၵႃႈၸၼ်လွင်ႈထၢင်ႇၶၢင်ႈလွတ်ႈလႅဝ်းၼႆႉ ပဵၼ်လၵ်းၼမ်း "ဝႃႇတလိပ်ႉ ပရႄႇ" ၼၼ်ႉယဝ်ႉၼႆ ႁူၼ်းလုမ်းလိပ်ႉပရႄႇၸဝ်ယုမ်ႇယမ်ဝႆႉၼင်ႇၼႆယဝ်ႉ။ ဝႃႇတလိပ်ႉပရႄႇၼႆႉ သမ်ႉ ၼိုင်းလိၵ်ႉ ၸၽလႆႈသွင်မဵဝ်းၵွၼ်ႇယဝ်ႉ။ ဝႃႇတလိပ်ႉပရႄႇပၢၼ်ၵဝ်ႇ (Classical Liberal-ism) ၼႆလႄႈ ဝႃႇတလိပ်ႉပရႄႇပၢၼ်မႂ်ႇ (Modern Liberalism) ၼႆယူႇယဝ်ႉ။

ဝႃႇတလိပ်ႉပရႄႇပၢၼ်ၵဝ်ႇ ၵၢၼ်ဝႃးၼၼ်ႉလမ်း ၶိုၼ်ႈလီႉလမ်းဝႃးပဵၼ်ဝႃႇတလိပ်ႉပရႄႇၵၢပ်ႈ ပၢၼ်မိူင်း ၵၢၼ်လုၵ်ႉတီႈလၢႆးပိူင်လဵဝ်ႈၶေႃၸမ်းၼၼ်ႉ ၼႂ်းလိၵ်ႈလၢႆးလူးၵၢပ်ႈပၢၼ်လၢႆးပိူင်လဵဝ်ႈ သထေးမီးငိုၼ်းၵႃလၢင်းလူင်ၸဝ် မိၼ်ႈမိူဝ်ႈၽွင်းယၢမ်းႁွပ်ႈပၢၵ်ႈပီႈ 19 လမ်းတေသုတ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ဝႃႇတလိပ်ႉပရႄႇပၢၼ်မႂ်ႇၼႆႉလမ်း ၶိုၼ်ႈဝႃးပဵၼ်လိပ်ႉပရႄႇၵၢၼ်ႁိုဝ်ႈႁိုင်းၼိုၼ်းလုဝ်ႈပၢၼ်ဝၢၼ်ႈမိူင်း ႁွပ်ႈပၢၵ်ႈပီႈ 20 ၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်မီးတၢင်းပိူၵ်ႈပိူင်ႈၵၼ်ပိူင်လူင်မၼ်းၼၼ်ႉၸတႃႇ ႁူၼ်းယိပ်း ဝႃႇတလိပ်ႉပရႄႇပၢၼ်ၵဝ်ႇၼႆႉ ၸဝ်လုၵ်ႉၼိူဝ်ငဝ်ႈၸၢမ်ႇပိူၼ်ႉလွင်ႈသုၼ်ႇၵေႃႉလိူဝ်ၼၼ်ႉပုၼ်ႉလိူၼ် ပုၼ်ႉတီႈၼႄႇၽိူဝ်သေယဝ်ႉ. မၢင်ပွၵ်ႈမၢင်လွႆၼႆႉ လွင်ႈထၢင်ႇၶၢင်ႈလွတ်ႈလႅဝ်း ၵၢၼ်ၸဝ်ၵၢပ်ႉလၢတ်ႈ ၼၼ်ႉ ၵႆႉပဵၼ်ၵူၺ်းလွင်ႈထၢင်ႇၶၢင်ႈလွတ်ႈလႅဝ်း ၵၢၼ်ပႃးသၽေႃးလူႇလိူဝ်ဝႆႉၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ႁူၼ်း

ယိပ်းဝႃႇတလိပ်ႇပၼရႇပၢၼ်မ်ႇၶဝ်ၼတႃႉ ၶဝ်ၵၢဝ်ဝႃႇတ "မေးလ်" ဢၼ်ႉ ဝံႉပီၼ်ငဝ်ႈၶၢမ်ႇပိုၼ်ႉ မၼ်းသေယဝ်ႉ တီႈၵၢၼ်ယိပ်းတိုဝ်းလႅတ်းလႆလွင်ႈသုၼ်ႇလံႈႁူၼ်းၵေႃႉလ်ႇၵေႃႉဢၼ်ႉဢၼ်ႉ ၶဝ်ဝံႉ ၸူႈမီးတၢင်းၵိင်လင်ၽင်ဢွင်ႈၵၼ်တင်းမူႇလုမ်းၽုင်ႁူၼ်းႁဝ်းယူႇၼလႈ ပီၼ်သၽေးလီဢၼ်ႉဝံႉယူႇ။ ဝႃႇတလိပ်ႇပၼရႇပၢၼ်ၵဝ်ႇဢၼ်ႉ မီးသၽေးႁၢဝ်ႉၼိူင်းတွၼ်းလိူဝ်ဝႃႇတလိပ်ႇပၼရႇပၢၼ်မ်ႇယူႇယဝ်ႉ။

လွၼ်ႉၵၼ်လိပ်ႇပၼရႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ

The Comcept of Liberal Democracy

တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇမိူင်းယူးၵျူပ်ႇၶဝ်၊ မိူင်းၵမေႇရိၵပွတ်းႁွင်ႇၶဝ်၊ မိူင်းဢေႃးသတေႃးလီးယ၊ မိူင်းဢိဝ်းလီႇလီၼ်ႇၶဝ်လိုဝ်းဢၼ်ႉ ပီၼ်လိပ်ႇပၼရႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ ၵၢၼ်ႁွင်ႇထိုၵ်းဝႃးပီၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ မိူင်းလၼ်ႉထီႇဢိုင်းၸႂ်းလုမ်းၽႃႇၶဝ်ယိပ်းတိုဝ်းဢၼ်ႉဢၼ်ယူႇယဝ်ႉ။ ပီၼ်လံၢးၼိတ်းၵွမ်း ဢင်ႇၵၢင်လွႆႁူၼ်းမိူင်းၵမ်းပႃးဢမ်ၶဝ်သေ ၵုပ်ႇပိူင်ႇၽွင်းငမ်းဝံႉဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းလိပ်ႇပၼရႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇမိူင်းဢိုင်းဢၼ်ႉ ပေႃးပီၼ်လူင်ပွင်လိုင်းၶဝ်ၵီတ်ႇၼၶၼႁႇၵင်းပၼ် သုၼ်ႇလံႈသုၼ်ႇပီၼ်ႁူၼ်းမိူင်းသေၼလႈ ၽိူမ်ႇထိမ်လွႆးပၼ်ဢင်ႇတၢင်းလူဝ်ႇႁူၼ်းမိူင်းမီးဢၼ်ႉလင်ႇ ၵႃႇဢႃႇၽွင်းငမ်း လူင်ပွင်လိုင်းတေမၼ်ႈၵိမ်းလံႈဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးၵမ်ႇဢၼ်ၼတႃႉ ႁူၼ်းမိူင်းၶဝ်ဢၼ်ႉ လုၵ်ႉတီႈပၢင်ပွႆး လိူၵ်ႈၵိပ်းဢၼ်ႉသေၼလႈသင်၊ ၵၢဝ်လွၵ်းလံၢးတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇမီးဝံႉဢၼ်ႉသေၼလႈသင်၊ ၶဝ်တၵ်း ပၢၵ်းတူၵ်းပိတ်ႈလူင်ပွင်လိုင်း ၵၢၼ်ၵမ်ႇၽိူမ်ႇထိမ်လွႆးပၼ်တၢင်းလူဝ်ႇႁူၼ်းမိူင်းၶဝ်ဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈဢၼ်ၼလႈ လူင်ပွင်လိုင်းလိပ်ႇပၼရႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇဢၼ်ႉ ၶဝ်ဝံႉဢမ်ႇဢၵ်းၽွၼ်းလီႁူၼ်းမိူင်း လိူဝ်သေၽွၼ်းလီလူင်ပွင်လိုင်းၶဝ်ဢၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

မိူင်းလိပ်ႇပၼရႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၶဝ်ဢၼ်ႉ ၶဝ်ဝံႉလွင်ႈမိုၵ်ႇတွၼ်းတီႈၼိူဝ်ပၵ်းပိူင်ၼလႈ လွင်ႈ ပိူင်ၼိတ်းပိူင်သၢင်ႈ ၵဝ်ႇလူလ်းလွင်ႈပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်း ပွႆးလိူၵ်ႈတင်းၶဝ်ဢၼ်ႉၼတႃႉၼတႃႉဝႃးဝႃးယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉသင်ပေႃးဢၼ်လိုင် တႃႇတေထတ်းတူလ်းမိူင်းဢိုင်းမိူင်း လွင်ႈဝႃးပီၼ်မိူင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇယူႇ ႁိုဝ်–ၵမ်ႇပီၼ်ႁိုဝ်ဢၼ်ဢၼ်ႉ လံႈလိပ်းၼိူၼ်းထတ်းသၢင်တူလ်းတီႈတီၵ်းၸိူင်းလွင်ႈတၢင်းၵၢၼ်ဝႃး လွင်ႇၼိတ်းပီၼ်ပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းမၢၼ်ႇမၢၼ်ႇယူႇႁိုဝ်၊ လံၢးပိူင်တွတ်းၸိပ်းၵၢင်လွႆၼလႈသင်၊ ၶွမ်ႇမသျိၼ်ႇ ၼိတ်းပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းၼလႈသင်၊ လံၢးတၢင်းလိူၵ်ႈတၢင်ႇလိူၵ်ႈၵိပ်းၼလႈသင် လွင်ႇမီးတၢင်းၽိူင်ႇၽိူၼ်း ဢၼ်ႉယူႇႁိုဝ်၊ ပေႃးပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းယဝ်ႉ သၢင်ႇငဝ်းလံၢး ၵၢၼ်တေလွႆးၵၢပ်းပိုၼ်ႇပုတ်းပၼ်ၵႃႇဢႃႇ ဢၼ်ႉ မီးဝံႉဢင်ႇႁိုဝ်–လၵူႇလိုဝ်းဢၼ်ႉဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵဝ်ႇလူလ်းလွင်ႈလိုဝ်းဢၼ်ႉဢၼ်ႉ လံႈႁၼ်ပုင်တမ်းဝံႉ ၸႂ်းၶေႃပိုၼ်ၽၢဝ်ႇသုၼ်ႇလံႈသုၼ်ႇပီၼ်ႁူၼ်းမိူင်းၸႂ်းလုမ်းၽႃႇ တီႈတွၼ်ႈ 21 ဢၼ်ႉဝံႉယူႇ။

တႃႇၸူႈႁူၼ်းမိူင်းၶဝ် လံႈထုၵ်ႈၵွၵ်ႇမွၵ်ႇၼဢင်ၵၢင်လွႆၶဝ်လံႈလွတ်းလွတ်းလိဝ်းလိဝ်း တီႈ ပၢင်ပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းဢၼ်ႉၼလႈ ၸူႈၼိတ်းပၼ်ပၢင်ပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းၵွမ်းၼိင်ႇၶဝ်းယၢမ်းမၵ်းမၢဝ်ႇၵူႇမၢၼ်ႇမၢၼ်ႇ ဢၼ်ႉ ပီၼ်ၵၢၼ်လမ်ႇလမ်ႇလွင်ႈထီႇသုတ်း တႃႇမိူင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၶဝ်ဢၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ လိပ်ႇပၼရႇ

တီမူဝ်ၸရေသီၸဝ် ဝႆလွင်းၼႆပိၼ်လွင်းယဵၼိုၵ်တွၼ်းဝႆၼၢယဝ်ႉ။ ပူၵ်းတင်းပၼ်လႆးပိူင်ပႃတီပႆးမိူင်းၶမ်လႆၶၼ်သေ ၸုမ်းလုမ်းပႃတီပႆးမိူင်းၸဝ် ၵဝ်ဝႃတပေႃလသီၸဝ် တမ်းဝၢင်း ၸၶၵူၼ်းမိူင်းသေၸလႄႈ သူၼ်းတုမ်းၶူၺ်းတွမ်ၵဝ်ၵၢင်လဵဝ်ၵူၼ်းမိူင်းၶၼ်သေယဝ်ႉ. ၵူၼ်းမိူင်းၸဝ် ၵေႃးမီးသုၼ်လႆႈလိုၵ်းတင်းၾွတ်ႈႁၢၼ်းပၼ်လူင်ပွင်လိူင်း ၵၼ်တေႁၵ်တ်းပၼ်ၾွၼ်းလီၵူၼ်းမိူင်းၸဝ်လႆႈၶၼ်ယူယဝ်ႉ။ လွင်းၼႆၼႆ. "တုၼ်းသ်" (1957) တီမ်းၵွၵ်ၸၶဝ်ၼိုင်း "တီၵူဝ်ရီ ပႆးမၢၵ်းမီးတီမူဝ်ၸရေသီ" ၶၼ်ဝ်ၸလႄႈ တၵ်းလႆႈႁၼ်ၽိုင်းပိၼ်သၽေး ၵၼ်တီးလမ်လွင်း လူင် "လႆးပိူင်ပႃတီၶမ်လႆ" ၸလႄႈ "ပၢင်ပွႆးလိူၵ်းၵိပ်း ၵၼ်လွတ်းလိၵ်းၽိုင်ပိင်း" ၸဝ်ၵပ်း ၵႂၵၼ်ဝ်ၼိုင်းၸၢင်လိပ်ပၸရတီမူဝ်ၸရေသီၶၼ်ယူယဝ်ႉ။

မိူင်းလိပ်ပၸရတီမူဝ်ၸရေသီၸဝ်ၼႆ. ၸွတ်ၾွတ်ႈပူၵ်းတင်းဝ်လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်း ၵၼ် ၶပ်ယမ်ႁၵ်တ်းလွမ်းပိူင်မီးၸွတ်ၾွတ်ႈဝၢၼ်းမိူင်းၶၼ်ၸလႄႈ ပိူင်မီးၸွတ်ၾွတ်ႈၼႆ. မီးဝ်ပႃးၼိူဝ် လူင်ပွင်လိူင်းယူယဝ်ႉ။ ၶင်ႁူဝ်လူင်ပွင်လိူင်းပေႃးတေၵမ်လၢင်းပိုတ်ၽုၺ်ၸပၵဝ်တီးပွင်ပိူင် မီးၸွတ်ၾွတ်ႈလပ်းၽႆ ၵမ်းၶင်ၵၢင်လဵဝ်ၸဝ်လႆႈၶၼ်. ပေႃးမီးလွင်းတၢင်းၵမ်သၢင်းလၢင်းတီးၼိူဝ် ပိူင်မီးၸွတ်ၾွတ်ႈၼႆလိူင် မိူင်းလိပ်ပၸရတီမူဝ်ၸရေသီၸဝ်တုင်းႁပ်ၵဝ်ၸေႃးပူင်တမ်းထတ်း တိပ်း ၵၼ်ငဝ်ငုၼ်းလုမ်းတတ်းသိၼ်(တြႃး)လိူင်းမိူင်းတမ်းဝၢင်းပၼ်ၶၼ်ယဝ်ႉ။ ၼိုင်းမိူင်းလိပ်ပၸရၸဝ်ၶၼ်. ပိူင်မီးၸွတ်ၾွတ်ႈဝၢၼ်းမိူင်းၼႆ. လႆႈႁၼ်ၼိူင်ၵိမ်းၼိၼ်းၶျဝ်ယူယဝ်ႉ။ မိူဝ်းလိူဝ်း သၢၼ်ၸတ်းတီမူဝ်ၸရေသီၶၼ်လမ်း ပေႃးဝူးတႃၾွၼ်းလီၸုၼ်မိူင်းၼႆလိူင် ထုၵ်ယႃပိူင်မီး ၸွတ်ၾွတ်ႈၵေႃး ယင်းတေယႃပိၵ်တ်းလူးၵွၼ်ယဝ်ႉ။ ပိူင်မီးၸွတ်ၾွတ်ႈဝၢၼ်းမိူင်း မိူင်းၾွမ်ၶျမ်းၵမေ ရိၵၼ်၊ ၵၼ်တိူၵ်ယိပ်းတိူဝ်းယူႁၢၼ်တေႃပၢၼ်မိူဝ်းၼႆၼႆ. ၵျၸတမၵ်းမၼ်းယိပ်းတိူဝ်းမျး လိမ်မိူဝ်း AD- 1789 ၼီးၶၼ်ယဝ်ႉ။ မိူင်းသဝိတ်သ်လိူဝ်းလိၼ်း ၸတယိပ်းပိ 1974၊ မိူင်းၵိင်းၵလီတ်း ၸတယိပ်းပိ 1832၊ မိူင်းၵေႃးသတျးလီးယ ၸတယိပ်းပိ 1900 လႆႈႁၼ်ၶင်ၼႆယဝ်ႉ။ မိူင်းလိူဝ်းၶၼ်ၼႆ. လွမ်းၶင်ငဝ်းလႆးၵၼ်လူဝ်၊ ၵၼ်ပေႃပိၼ်မီးမျးၶၼ် သေယဝ်ႉ. ၸမးၽိူမ်ထိမ်သွ်ၼိုင်းပိူင်မီးၸွတ်ၾွတ်ႈဝၢၼ်းမိူင်းၸဝ်မျးယူသေတႃၵေႃး ၸဝ်ၵမ်ယႃ ပိတ်းလုမ်းလုမ်။ ၵမ်လိၵ်းလႆးပိတ်းငဝ်းၸၢမ်ပိုၼ်မၼ်းၶၼ်လုမ်းလုမ်းၶင်ၵဝ်။ ပေႃးလိပ်း ႁၢၼ်းမိူင်းထႆး (Thailand) လိူင် လႆႈႁၼ်ၸဝ်ၸတယိပ်းပိူင်မီးၸွတ်ၾွတ်ႈဝၢၼ်းမိူင်းမျး 1932 တေႃထိုင် 1992 မိူဝ်းပၢၼ်လွမ်ၾွင်းမိူင်းလူင် "ၸူၼ်းလိၵ်ၽႆ" လႆႈၼိုၼ်းပိၼ်လူင်ပွင်လိူင်း ၶၼ်. ယၢမ်းၸမးပိၼ်ပႆတီမ်းလၼ်ပိူင်မီးၸွတ်ၾွတ်ႈဝၢၼ်းမိူင်းလႆလိူဝ်လႆပိူင် ပေႃးမီးၵူ 14 မိူဝ်းၵွၼ်ယဝ်ႉ။ မိူင်းၾွမ်ၶျမ်းမိၼ်မျၼႆသမ်. ၸတ၊ 1947 တီမ်းလၼ်ဝ်ပိူင်မီးၸွတ်ၾွတ်ႈ ဝၢၼ်းမိူင်း 1947 ၼီးၶၼ်ယိပ်းတိူဝ်းမျးသေ 1962 ၼီးၶၼ်. တပ်သိူၵ်းၼိုၼ်းသိမ်းႁၵ်င်းပွင် ၵျၶျၾွင်းငမ်းလိူင်းမိူင်းပိတ်းၸလႄႈ ပိူင်မီးၵေသၢင်းလႆႈလူလိၵ်ၵူယဝ်ႉ။ ထိုင်မျး 1974 ၼိုၼ်းတီမ်းပိူင်မီးၸွတ်ၾွတ်ႈၵၼ်ၶိူင်းၵေႃး ႁူင်မျး 14 ပိ 1988 ၼီးၶၼ်. တပ်သိူၵ်း ၼိုၼ်းသိမ်းၵျၶျထိင်းၸလႄႈ လႆႈလူလိၵ်ၵူပိတ်းႁၢၼ်တေႃဝၼ်းမိူဝ်းၼႆ. ၵမ်ပႆမီးပိူင်မီးၸွတ်၊

ၽွတ်းဝၢၼ်းမိူင်းသင်။ လူင်ပွင်လိူင်း ၼဝတ ၵွၼ်ႁဵတ်းပၢင်တုမ်လူင်လိူဝ်ႈၼိူဝ်းမိူင်း 1993 (National Convention) မႃးႁၢၼ်ႉတေႃႇၼၼ်ႉပႆႇယဝ်ႉ၊ ပႆႇတၢမ်းလၢၼ်လႆႈပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်းဝၢၼ်းမိူင်းလႆႈ။ လွင်းၵၢၼ်တေႃႇၸိူဝ်းပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်းၼိူင်ႇႁိမ်းၶလ လွင်းတေႃႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼိူင်ႇႁိမ်း လႆႈၼၼ်ႉ ၵပ်းၵႆႇၵၼ်ဝႆႉၶလ မိူင်းလိပ်ႉပရႄႇၸဝ်ၼၼ်ႉ ဝႆႉၼမ်ႉၼၵ်းၵျးၸၼ်ယွႆႇၼိုဝ်တၢင်းႁၼ် ထိုင်ၼၼ်ႉၶတႃႉယူႇယဝ်ႉ။

လွင်းၵၢၼ်ပႆးပိုၼ်ၶၽႃးထုၵ်းၵွၵ်ႇပပ်ႉလိၵ်းၽိုၼ်လႆးၶလ ပိုၼ်ၽဝ်ႇလႆႈလွတ်းလွတ်း လိဝ်းလိဝ်းၼၼ်ႉၼႆႉၵေႃႈ ပိၼ်ၵၢၼ်လမ်ႇလွင်းလူင် တေႃႇၸိူဝ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼိူဝ်းၼိူင်းၼၼ်ႉၶလ မိူင်း "လိပ်ႉပရႄႇ" ၸဝ်ၼႆႉ ပွႆႇဝၢင်းၸၢင်းပၼ် ၼႂ်းလွတ်းလွတ်းလိဝ်းလိဝ်းတၢမ်တၢမ်ထူၼ်းထူၼ်း ဝႆႉၶတႃႉယူႇယဝ်ႉ။

လိပ်ႉပရႄႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၶလ ဝၢၼ်သိၼ်းသႆႇပိုၼ်းသုတ်း။

Liberal Democracy and the End of History

ပပ်ႉလိၵ်းပၢၼ်သိၼ်းသႆႇပိုၼ်းသုတ်း (The End of History 1989) ၼႆႉ ၽူႈလွပ်ႉသွၵ်ႈ ႁၼ်းႁူႉပေႃႉလသီႇၵမေႇရိၵၼ်ႉ "ၾူႇၵူႇယႃးမႃး" (Francis Fukuyama) ၵေႃႉတႅမ်ႈၵွၵ်ႇပိုၼ်ၶၽႃး ဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵိဝ်ႇလူလ်းလွင်းတၢင်းၵၢၼ်မၼ်းတႅမ်းဝႆႉၼႄးပပ်ႉမၼ်းၼၼ်ႉသေ ၽူႈလွပ်ႉသွၵ်ႈ ႁၼ်းႁူႉၸဝ်တင်းလႆ လႆႈမီးလွင်းထတ်းသၢင်ထိင်ထွင်ၵူပ်ႉၵူဝ်းၵၼ်မႃးတင်းၼမ်ယူႇ။ မၼ်းတႅမ်း ဝႆႉဝႆႈ– *"လွင်းတၢင်းၵၢၼ်ဝႆႈ လိပ်ႉပရႄႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ ၵွင်ႇမိင်ႇၼိူဝ်းၼိူင်းဝႆႉယူႇ ၼႆႉမိူင်း ယူးၵျူပ်ႉဝၼ်းတူၵ်းၶလပွတ်းၼွင်၊ ၼႆႉၵမေႇရိၵပွတ်းၼွင်၊ ၵၼ်ၵႂႆ။ၵေႃးသတေႃး။လီးယ–လၵူႇ ၵိုဝ်းၼၼ်ႉဝႆႉယူႇၵၢၼ်ဝႆႈၼၼ်ႉ ၽွင်ၵေႃႈၵမ်ႇမီးတၢင်းတွပ်ႇထိင်လႆႈသင်ယဝ်ႉ။ ၵူလ်းၵေႃႈ ဝႆးသေ မိူင်းၽွမ်ႉၶွမ်းသူဝ်ႇဝီႇယိတ်ႉ လူႉလိဝ်ၵူၼ်ႇပင်းၵူႇယဝ်ႉၼၼ်ႉ လိပ်ႉပရႄႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉၵေႃႈ တိူဝ်းသိုပ်ႇၶၽႃးလွတ်ႇတူဝ်းထိုင်ၵူႇၼႆး ၵႃႇသျူႉၶလ ယူးၵျူပ်ႉၸဝ်ၼၼ်ႉသေ လူၵ်းၸူင်းမိူင်းၵၢင် လူင်ႁဝ်းၼၼ်ႉၵေႃႈ ပိၼ်ႇဝႆႇၸႆႇႁၢလႆးပိူင်လိပ်ႉပရႄႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၵူႇယဝ်ႉ။ ပွႆးတိုၵ်းၶၸႉၸိင်ႇဝႃႇတ ၵၢၼ်လုမ်းမိူင်းဝၼ်းတူၵ်းၶလ လုမ်းမိူင်းဝၼ်းၵွၵ်ႇၸဝ်ၸိင်ႇၵၼ်မႃးၼၼ်ႉၵေႃႈ သုတ်းသိင်းသေ ႁွတ်းၽိဝ်တီးသိၼ်းသႆႇပိုၼ်းသုတ်းယဝ်ႉၶလ လိပ်ႉပရႄႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ ၸဝ်းပုတ်းၵၢဝ် ၵွင်းတီးမၼ်းၵူႇယဝ်ႉ."* ၾူႇၵူႇယႃးမႃးတႅမ်းၶၼဝႆႉၼင်ႇၼႆၶလ ၽူႈလွပ်ႉသွၵ်ႈႁၼ်းႁူႉၸဝ် လႆး ၵူပ်ႉၵူဝ်းထတ်းသၢင်လွင်းၵၢၼ်ဝႆႈ လူၵ်းၸူင်းမိူင်းလုမ်းၽႂ်ႇလူင်ဝၼ်းမိူဝ်းၼႆႉ ပိၼ်လူၵ်းၸူင်း လိပ်ႉပရႄႇယဝ်ႉၶၼႃႈ၊ ၵမ်ႇပႆႇပိၼ်ၶၼႃႈ၊ ၼႆၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

မိူဝ်းပီး 1985 ၼၼ်ႉ "လုမ်းပႃႇတီႇၸွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉသူဝ်ႇဝီႇယိတ်ႉ" ၼႆႉ လိူၵ်းၵၢဝ် "မီးၶေးလ်ၵွပ်ႇပႃႇၶျွပ်ႉ" (Mikail Gorbachev) ၼိုင်ႈပိၼ်ၽူႈၼမ်းၼႂ်းလူင်ၵူႈလွင်းလွင်းၶလ လိုၼ်း လႆးဝႆးမႃး မိူင်းၸွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉမိူင်းၽွမ်ႉၶွမ်းသူဝ်ႇဝီႇယိတ်ႉၶလ မိူင်းယူႇၵျူပ်ႉဝၼ်းၵွၵ်ႇၸဝ် လႆးမီး

လွင်ႈလိၵ်ႈလၢႆးမႃးတင်းၼမ်ယူႇယဝ်ႉ။ ၶုၼ်မိူင်းယူးရူပ်ႉဝၼ်းဢွၵ်ႇၸဝ်ၼၼ်ႉ ဢဝ်လွင်ႈဢၼ်ၵူၼ်းမိူင်း လုၵ်ႉတိုၼ်ႈၸွမ်းၸၢတ်ႈ ၼၼေၵင်လႆႇၽိုၼ်ႉပႅတ်ႈလၢႆးပိူင်လၵ်ႈဢႃႇၼႃႇၵိမ်တူဝ်ပႃႇတီႈလုၵ်ႈလိၵ်ႈမိူဝ်ႈ 1989–90 ၼီႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ဢမ်ႇႁိုင်ဢမ်ႇၼၢၼ်း ၶုၼ်မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈသူဝ်ႇဝီယႅတ်ႉၵေႃႈ လႆႈသုတ်း သိင်ႈၵွတ်ႈဝႆးၵႂႃႇလွမ်ႈယူႇယဝ်ႉ။ လူင်ပွင်ၵိုင်ႈလၵ်ႈဢႃႇၼႃႇၵိမ်တူဝ်ၸဝ်ပုတ်းပင်းလူႉလိၵ်ႈၵႂႃႇသေ လူင်ပွင်ၵိုင်ႈလိပ်ႉပၼရႃႇတီႈမူဝ်ႈၸရေႇသီႈၸဝ် သိုပ်ႇပုတ်ႈဢဝ်ၵွင်ႈတီႈမႃးယူႇယဝ်ႉ။ ၶုၼ်ႈၵုၼ် ၵိပ်ႉၽုတ်းၵၼ်ႉၵေႃႈ လႆႈပွႆႇပၼ်သိုၼ်းၽူႈၵွၼ်ႁူဝ်လိူဝ်ႉၼိုဝ်း လိူဝ်းလႆႈၸၢမ်ႈတီႉၸွပ်းၸင်ဝႆႉလိူဝ်း ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၶုၼ်မိူင်းဢႃႇသျူႉၸဝ်ၵမ်းၽွင်ႈၵေႃႈ လႆႈပိုၼ်ႈပၢႆႈလိၵ်ႈလၢႆးပၢႆးမိူင်းၸဝ်မႃးသေ ယိူင်းလူး ၸၢႆႈၶႃလိပ်ႉပၼရႃႇတီႈမူဝ်ႈၸရေႇသီႈၼၼ်ႉဝႆႉယူႇယဝ်ႉဢၼ် "ၽူႈၵူႈယႃးမႃး" လိူဝ်ႉၼၽထႅတ်းသၢင်ၼၼႆႉ ၼင်ႇၼႆ။

ၶုၼ်မိူင်းဢၼ်မီးတၢင်းပိူၼ်ႈပႆႇလိၵ်ႈလၢႆးဝႆႉၼင်ၼၼ်ႉၼၼ်ႉ ၵူၼ်းထၢၼ်းပၢၼ်မီးလၼ်ႉႁူႉ ပလႃႇယႅဝ်ႉၸဝ်ၼႆႉ တၵ်းယွၼ်းႁႂ်းမီးလွင်ႈထၢင်ႈၶၢင်ႈလႆႈတိမ်းၵွၵ်ႉပိူၼ်ၼၽၼႃႈလွတ်ႈလွတ်ႈလိူဝ်ႈလိူဝ်ႈ တိူဝ်ႈလိူဝ်ႉမႃးတိၵ်းတိၵ်းသေ သိုပ်ႇတၵ်းယွၼ်း ႁႂ်းလႆႈမီးသုၼ်ႇၸဝ်ႈပႃႇၼၸႉၼိင်ႇၶုၼ်းၸၢင်လၢႆးပိူင်ပႆႇ မိူင်းတီႈမူဝ်ႈၸရေႇသီႈၼၼ်ႉမႃးယဝ်ႉ။ ၽၢႆႇပႆႇမၢၵ်ႈမီးၼၼ်ႉၵေႃႈ ဢၼ်ဢဝ်လၢႆးယိပ်းလိၵ်ႈထိင်း ၵမ်ၼၼ်ႉ ပိၼ်ၼင်ႇၼႂ်းဝူၼ်ႉၽၢၼ်ႁၢၼ်ဢဝ်ၼၼ်ႉႁူလႆး။ ၶုၼ်ပၢၼ်ၽဝႆိုင်ႈလၢၵ်ႈၸိုၼ်းယႅ၊ႉၼိမ်ႉလီ ႁူဝ်ႈႁိုင်းဝႆႉယူႇဝၼ်းမိုဝ်ႈၼႆႉ မႃးပိၼ်ၵိူင်းၵီး ႁူႈ "ပႆႇမၢၵ်ႈမီးပၢင်ႈၵၢတ်ႈ" ၵွင်ႈမိင်ႈႁူဝ်ႈႁိုင်းမႃး ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွင်ႈတၢင်းလိူဝ်းၼၼ်ႉၼႆႉ ပိၼ်ဢၼ်ထိုၵ်ႈဝႃႈ လႆႈပိုၼ်ႈဝႆႈၸၢႆႈႁႃႇယိူင်းလူးလိပ်ႉပၼရႃႇ တီႈမူဝ်ႈၸရေႇသီႈၼၼ်ႉၵမ်းလိူဝ်ယဝ်ႉၼႆႉ "ၽူႈၵူႈယႃးမႃး" လီႉလမ်းၼၼႆႉ ၼင်ႇၼႆ။

ဢၼ် "ၽူႈၵူႈယႃးမႃး" ထႅတ်းသၢင်ဝႃႈ ၶုၼ်မိူင်းၸွမ်ႇမိဝ်ႉၼီတ်ႉယူႇၸုပ်ႉဝၼ်းၵွၵ်ႉၸဝ် ၼလႈ မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈသူဝ်ႇဝီယႅတ်ႉၸဝ်ၼၼ်ႉ "လိပ်ႉပၼရႃႇတီႈမူဝ်ႈၸရေႇသီႈ" သိုပ်ႇပုတ်ႈဢဝ်ၵွင်ႈတီႈ မၼ်းၵႂႃႇယဝ်ႉၼၼ်ႉ ၽူးလွပ်ႈသွၵ်ႈႁၼ်းႁႃၸဝ်ၵမ်းၽွင်ႈ ႁပ်ႉၸၢမ်ႈဝႆႉသေတႃႇၵေႃႈ ၵမ်းၽွင်ႈၼတႃႇ ထႅတ်းသၢင်ဝႆႉၽဝႆပိၼ်ႈၽူၼ်မၼ်းၼၼ်ႉယူႇ။ တီႈတိူၵ်ႈမၼ်း မိူၼ်ၼင်မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈသွမ်ႇမိဝ်ႉၼီတ်ႉ သူဝ်ႇဝီယႅတ်ႉလူႉလိၵ်ႈၵႂႃႇယဝ်ႉသေ ပေႃႈပိၼ်မႃးမိူင်းလွတ်ႈလိူဝ်းသဝ်းၼေ 15 မိူင်းၼၼ်ႉ ဢမ်ႇၸႂ်ႈ ၼလႈဝႃႈ လိပ်ႉပၼရႃႇတီႈမူဝ်ႈၸရေႇသီႈၵွင်ႈပေႉ။ ပိၼ်ဝႃႈတလၢဝ်းၵိူဝ်ႉၼိူဝ်း (Nationalism) လႆႈၵွင်ႈပေႉၵႂႃႇႁူလႆး–ၼၼ်သေ ၽူးလွပ်ႈသွၵ်ႈႁၼ်းႁႃၵမ်းၽွင်ႈ ထႅတ်းသၢင်ႁၼ်ထိုင်ၼင်ႇၼႆ။

ၶုၼ်လုမ်ႈၽႃႇဝၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႉၼၼ်ႉ ဝႃႈတပႆးဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ဢၼ်ၼိုင်ႈ ယင်းတိုၵ်ႉသုမ်ႈငမ်း ၼိူဝ်မူႈလုမ်းၽူင်ၵူၼ်းႁဝ်းဝႆႉလူင်ယူႇဢၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ လင်ႈတေမႃးသူပ်းမိူၼ်းၵၼ်တင်းဢၼ်ဝႃႈ ႁွတ်ႈ ၽိူဝ်တီႈၵပ်းပၢၼ်လိပ်ႉပၼရႃႇတီႈမူဝ်ႈၸရေႇသီႈၼလႈ ပၢၼ်သိုၼ်းသၢႆပိုၼ်းသုတ်းၼၼ်ႉယူႇၸိုဝ်ႈၼႆ ၵမ်းၽွင်ႈထုၵ်ႈၼေႃးထၢမ်တူလၢႆးၼိုၼ်း "ၽူႈၵူႈယႃးမႃး" ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ႁူင်းပွႆးသိင်ပီႈပီႈသီႈ (B.B.C.) မီးမႃးၸပ်းမၢၵ်ႈလိၼ်ႈဢၼ်ၼိုင်ႈ ႁိတ်းၼေႃးထၢမ်တူလၢႆး "ၽူႈၵူႈယႃးမႃး" ၼၼ်ႉဝႃႈ "ဢၼ်ဢဝ်ဝႃႈတ ၽေႃႇသႃႇပႆးလၢဝ်းၵိူဝ်းလီၵိတ်ႉသလမ်, ၸၢမ်ႈငဝ်ႈယိပ်းၵမ်ပုၼ်ႉလိၼ်ပုၼ်ႉတီႈ (Fundamentalism) ၸဝ်လိုမ်းၸဝ်ႈၶုၼ်ၼိူဝ်းႁူၼ်းမူႉသလိမ်, ဢၼ်ႁူဝ်ႁူၼ်းတင်းၼမ်မီးဝႆႉသၢမ်ပုၼ်ႈသွင်ပုၼ်ႈ (တိၵ်းတင်း

ၵူၼ်းၼွႆႉလုမ်းၾႃႉတင်းသိူင်း) ၼွႆႉလူၵ်းႁူင်းဝၼ်းမိူင်းၼႆႉယူႇဢၼ်ႉ ၵွင်ႉလိပ်ႉပၶရၢႇတီႈမူၼ်ႉၸရေႇသီႇ ၼႆႉ မူၼ်ႉလီးလိမ်ပွင်ႉလႆႈယူႇႁိုဝ်" ဝႆႉၼႆယူႇ။ "ၽူႈႁူႉယၢႆႉမၢႆ" ၼိုၼ်းတွပ်ႉၶၵ်းဝႆႉ ဝႆႉတၢင်ၸေႉသၢႆႉပႆး လၢဝ်းႁိုဝ်းလီၵိတ်ႉသလမ်ႉၸမ်ႉငဝ်းၼႆႉ မၼ်းၵမ်ႉၸွႆးဝႆႉတၢင်ၵၼ်တေႁူမ်ႉလူမ်းၸုၵ်းထိုင်မိူင်း လုမ်းၾႃႉလူင်ႁဝ်းတင်းသိူင်းလႆး။ လိပ်ႉပၶရၢႇတီႈမူၼ်ႉၸရေႇသီႇၼႆႉႁူဝ်း တေပီၼ်ဝႆႉတၢင်ၵၼ်တေ ႁူမ်ႉလူမ်းမိူင်းလုမ်းၾႃႉလူၵ်းႁူင်းလူင်ၼႆႉသေ ဝၼ်းၼိုင်းမၢႆးၼႆႉ တေႁူမ်ႉလူမ်းလီးလိမ်ၽိူဝ်ထိုင်ၼွႆး ၽေဝၼိုဝ်းၵူၼ်းမူႇသလိမ်ႉၸဝ်ဢၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ–ဝႆႉၼႆ။

ဝႆးသေလႆးသိုၵ်းယိၼ်တူၵ်းသုမ်းႁူႉၼွႆးလူၵ်းႁူင်းလူင်ႁဝ်းၼႆႉ လႆႈႁၼ်လွင်းတုၵ်းယွၼ်း ပိၼ်ႉပႆႉလိၵ်းလႆႈႁၢတီႈမူၼ်ႉၸရေႇသီႇဢၼ်ႉ ပေႇပီၼ်မၢႆႁူးတီႈႁူးတၢင်း။ ႁူၺ်းၵႃႈ ပႆႉဝႆႉထိုၵ်းလႆး လိပ်ႉပၶရၢႇတီႈမူၼ်ႉၸရေႇသီႇၵၼ်လိဝ်ၼႆႉႁူၺ်း မၢၼ်ႉမိၼ်းလိုဝ်းလွႆးသေၶလႈ မိူင်းလုမ်းၾႃႉၸဝ် ယိူင်းလူးၵၼ်ဢၼ်ႉၵၼ်လိဝ်ႁူၺ်းၼႆႉၶင်ႇၵဝ်ႇ။ ပေႇတေဝႆႉဢၼ်ၶတႃႉၵေႈ တေလၢင်းမီးလွင်း တၢင်းပိၵ်ႉပိူင်းၵၼ် ထိုင်ထွင်ၵၼ်ဢၼ်ႉမၢႆးၵမ်ႉႁၢင်ႉယဝ်ႉ။ လေႈတွၼ်းၼွႆးလူၵ်းႁူင်းၵမ်းၽွင်းၸဝ် ၼႆႉ ယင်းတိုၵ်ႉယိပ်းတိုဝ်းမီးဝႆႉတီႈမူၼ်ႉၸရေႇသီႇ ၵၼ်ၵမ်ႉလွႆးလိပ်ႉပၶရၢႇတီႈမူၼ်ႉၸရေႇသီႇဢၼ်ႉ ယူႇ။ လိုၼ်းလႆးဝႆးၼႆႉမၢႆးၶတႃႉ "လိပ်ႉပၶရၢႇတီႈမူၼ်ႉၸရေႇသီႇ" ၼႆႉ တေၸဝ်းပုတ်းၵဝ်ၵွင်းတီး တီႈမူၼ်ႉၸရေႇသီႇၸဝ်တင်းလႆးသေ တေၵိုတ်းမီးဝႆႉ လိပ်ႉပၶရၢႇတီႈမူၼ်ႉၸရေႇသီႇၵၼ်လိဝ်ဢၼ်ႉႁူၺ်း ယူႇႁိုဝ်–ၵၼ်ဝႆႉဢၼ်ႉၶတႃႉ မၼ်းၵိင်ၼိူင်လိုင်းမိူင်းၶလႈ မူႇလုမ်းၽိူင်ၵူၼ်း လိူဝ်းတိုၵ်ႉယိူင်းလူး တၢႆႉလိၵ်းလႆးၸႆႈႁၢတိုၵ်းၵဝ်လႆးပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႉၽွင်းငမ်းတီႈမူၼ်ႉၸရေႇသီႇၸဝ်ႁူၺ်း တေပီၼ်ၵေႃႉ ပၼ်ၸေႃႉတိပ်းတတ်းမၼ်းမၢႆးဝၼ်းၼိူင်းဢၼ်ႉယဝ်ႉ။

တီႈမူၼ်ႉၸရေႇသီႇႁူၺ်းမိူင်း။

People's Democracy

တီႈမူၼ်ႉၸရေႇသီႇႁူၺ်းမိူင်းၵၼ်ဝႆႉဢၼ်ႉလမ်း ပိၼ်တီႈမူၼ်ႉၸရေႇသီႇႁူၺ်းၵမ်ႉမီးၸူဝ်းၸွင် (Proletarian Democracy) ဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပိၼ်ၸေႃႉလွႆႉတိုဝ်း ၵၼ်လီႉလမ်းၶၼလႆးပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႉ ၽွင်းငမ်းမိူင်းၸွမ်ႉမိဝ်ႉၼီတ်ႉၸဝ် ၵၼ်ၸွင်ႉၵိၵ်းလိုဝ်းဝႆႉ မိူင်းလူၵ်းႁူင်းလၼ်ႉသွင် (ဒုတိယကမ္ဘာ ၼိူင်ႇ) ၸဝ်ဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ လၢႉၶတႃႉယိပ်းတိုဝ်းမႃးမိူဝ်း 1917 တီႈမိူင်းရုႉသျႃး ၽွင်းမိူဝ်းလႆးလုၵ်ႉ ၽိုၼ်ႉ "ပေႇသိူဝ်ႉဝိတ်ႉ" ၸဝ်ယဝ်ႉတူဝ်းႁူႉဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၶတႃႉၵဝ်တီးဢၼ်းမၢႆးသေ ႁွတ်းထိုင်မၢႆး ၼွႆးမိူင်းယူးရူပ်ႉဝၼ်းၵွၵ်ႉၸဝ်၊ မိူင်းၶၸႉ၊ ဝီယိတ်ႉၼၢမ်း၊ ၵျူးပႃး၊ ၵူဝ်းရီးယၢႆးပွတ်းႁွင်ႉ– လၵူႉလိုဝ်းၼႆႉယဝ်ႉ။ တီႈမူၼ်ႉၸရေႇသီႇႁူၺ်းမိူင်းၼႆႉ ၵိင်ၵဝ်ၸွိဝ်ငဝ်းၸမ်ႉပိုၼ်ႉဝႆႉတ "မၵ်ႉသ် လီႇၼိၼ်ႇ" ဢၼ်ႉၶလႈ ပိၵ်ႉပိူင်းၵၼ်ဝႆႉတင်းလိပ်ႉပၶရၢႇတီႈမူၼ်ႉၸရေႇသီႇ ၵၼ်မိူင်းဝၼ်းတူၵ်း ၸဝ်ယိပ်းတိုဝ်းဢၼ်ႉၶတႃႉၶတႃႉဝႆႉဝႆႉယဝ်ႉ။ "မၢၵ်ႉသ်" ၼႆႉႁၼ်ထိုင်ဝႆႉ လိပ်ႉပၶရၢႇတီႈမူၼ်ႉ

ၸရေႉသီႉၼႆႉ ပီၼ်ၵၼ်ၵီၵ်းၵၼ်ပွမ်ႁူလ်ုး။ မီးဝႆႉလွင်ႈထၢၼ်ႈႁူၼ်းလႆၢထၢၼ်ႈၸဝ် တုမ်ႉတိုဝ်ႉ ၶွင်ႉၸမ်တီၵ်းတီင်ၵၼ်ဝႆႉသေ ပီၼ်တီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉႁူၼ်းလဝ်ႈၵလၢင်းလူင်ၸဝ် (Capitalist Democracy) ၼၼ်ႉႁူလ်ုးၼႆႉယဝ်ႉ။ ၵၼ်လိပ်ႉပၸရေႉတီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉဝ်ုး ပၼ်ၸဝ်ၸၸႉၶိင်ႉတီႈပွႆး လိုၵ်းၵီပ်းသေ ဝႆႉႁွႆႈမီးတၢင်းၸၸႉၶိင်ႉၵၼ်ၽႄႉပႆၢးမိုင်းၼင်ႉၼႆႉၼႆႉၼၼ်ႉ တေၶွတ်ႉၽွတ်ႈပုၵ်းတင်ႈ လူင်ပွင်လိုင်ႈ ၵၼ်ၷီတ်းပၼ်ၽွၼ်းလီႁူၼ်းမိုင်းလႆႈၼၼ်ႉၵမ်ႉလွႆး။ တ်ုႉတေၸႁႉဂင်ႈႁၢမ်ႈတၢပ်ႈ လႆႈ ၵၼ်လဝ်ႈၵလၢင်းလူင်ၸဝ်တေၵူမ်ၵိုၼ်ယိပ်းလိၵ်းဝႆႉ ပျႈၼိူဝ်မူႉလုမ်းၽုင်ႁူၼ်းတင်းလႆ ၸဝ်ၼၼ်ႉ လူင်ပွင်လိုင်ႈၶွမ်ႉမိဝ်ႉၼီတ်ႉၸဝ် လင်ႉလႆႈၵိုတ်ႉၵွၵ်ႉတီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉႁူၼ်းမိုင်းၼၼ်ႉမျး ယူႉယဝ်ႉ။ ပိုဝ်ႈၼၼ်ၸလႈ ပေျးတေလီပ်ႈၷီၼ်းလွင်ႈတီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉႁူၼ်းမိုင်းလိုင် ပိုင်လူင် တေလႆႈလီပ်ႈၷီၼ်းလွင်ႈပႆႈမိုင်းၶွမ်ႉမိဝ်ႉၼီတ်ႉၼၼ်ႉၵမ်ႉႁၢင်ႉယဝ်ႉ။ ၵမ်ႉလီပ်ႈၷီၼ်းသေ ပိုၼ်ႉ ပီတ်းဝႆႉၼၼ်ႉ ၵမ်ႉလႆႈလျးလျး။

သၽေျးတိုၼ်းပီၼ်ဝ်ုႉတၶွမ်ႉမိဝ်ႉၼီတ်ႉ
The Nature of Communism

ဝ်ုႉတၶွမ်ႉမိဝ်ႉၼီတ်ႉၼႆႉ ၸတႉပေျႉပီၼ်မျးမိုဝ်ႈပၢၼ်လႆႈလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉ "ၽရင်ႉသီတ်း" ၸဝ်ၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ ၸၸႉၶိင်ႉၽျေႉၸၢင်ႈၸၢင်းၵၼ်တင်းဝ်ုႉတလိပ်ႉပၸရေႉ၊ ဝ်ုႉတလၢဝ်းၼိုဝ်းၼၼ်ႉမျး ယူႉယဝ်ႉ။ မိုဝ်ႈပီ **1848** ၼီႈၼၼ်ႉ "မၢၵ်ႉသ်" (Karl Marx, AD 1818-1883) ၸလႈ "ၵီင်ႉ ၸၵျလ်" (Friedrich Engles, AD 1820-1893) သွင်ၸျတီမ်းလိၵ်း "မိၼ်ၼီၽိတ်ႉသတူဝ်ၶွမ်ႉ မိဝ်ႉၼီတ်ႉ" (The Communist Menifesto) ပိုၼ်ၽၢဝ်ႉၵွၵ်ႉမျးၸလႈ လႆႈပီၼ်တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉ ႁၼ်ထိုင်ပႆႈမိုင်းၵၼ်ၼိုင်ႈမျးယူႉယဝ်ႉ။ တီးယူးရူပ်ႉ (Europe) ၼၼ်ႉသမ်ႉ လွင်ႈလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉ ပႆႈလၢၵ်းပေျႉမီးမျး တ်ုႉတိုၵ်းၽိုၼ်ႉပီတ်ႈလၼ်ႉထၢၼ်ႈႁူၼ်း "ပူဝ်းၵွ်ုႉ" (Bourgeois) ၸဝ်ၼၼ်ႉ ၸလႈ တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ၶွမ်ႉမိဝ်ႉၼီတ်ႉ လင်ႉလႆႈပေျႉပီၼ်မျးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ၼိုးၽိုၼ်လိၵ်း "မိၼ်ႉၼီႉၽိတ်ႉသတူဝ်ႉၶွမ်ႉမိဝ်ႉၼီတ်ႉ" တွၼ်ႈၵၼ် **1** ၼၼ်ႉ တီမ်းၸၼ ၵွၼ်တၢင်းသုတ်းတီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉၼၼ်ႉဝ်ုး *"ပိုၼ်းမူႉလုမ်းၽုင်ႁူၼ်း ၵၼ်တိုၵ်ႉပီၼ်မီးယူႉႁၢၼ်ႉ တေ်ုႉဝၼ်းမိုဝ်ႈၼႆႉၼႆႉလမ်း ပီၼ်ပိုၼ်းလွင်ႈၷီတ်းသၢင်ႈတူင်ႉၼိုင်ထၢၼ်ႈႁူၼ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ"* (The history all hitherto existing history is the history of class struggle) ဝ်ုးၼႆႉယဝ်ႉ။ ဝ်ုႉတ ၶွမ်ႉမိဝ်ႉၼီတ်ႉၼႆႉႁၼ်ထိုင်ဝ်ုး လွင်ႈၶွင်ႉၸမ်ၼိုးမူႉလုမ်းၽုင်ႁူၼ်းၼႆႉ ပီၼ်လွင်ႈၶွင်ႉၸမ်လၼ်ႉထၢၼ်ႈ ႁူၼ်းၼၼ်ႉၼႆႉယဝ်ႉ။ ပေျးဝ်ုး ၼိုးမူႉလုမ်းၽုင်ႁူၼ်းႁဝ်းၼႆႉ ၵမ်ႉမီးထၢၼ်ႈႁူၼ်းယဝ်ႉၼႆႉလိုင် လွင်ႈၶွင်ႉၸမ်တၢင်ႉလိူဝ်ႉတၢင်ႉၵၼ်ၼၼ်ႉၵျေး တၵ်းၵမ်ႉမီးယဝ်ႉ–ၼႆႉ ၶွမ်ႉမိဝ်ႉၼီတ်ႉၸဝ်ဝ်ုး ၼင်ႉၼႆႉ။ ပိုဝ်ႈၼၼ်ၸလႈ တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ၶွမ်ႉမိဝ်ႉၼီတ်ႉၸလႈ လႆးပိုင်ၵုပ်ႉပိုင်ႉၽွင်းငမ်း ၶွမ်ႉမိဝ်ႉၼီတ်ႉၸဝ်ၼႆႉ ၵဝ်လႆးတၢင်းတ်ုႉၸၵႈၼႆႉလွင်ႈၶွင်ႉၸမ်ထၢၼ်ႈႁူၼ်းၼၼ်ႉသေ ယိပ်းလွႆႉယူႉ

ဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွင်ႈတီႈမူဝ်ႇၸေႊသီႈဢၼ်ႉၵေႃး ၸဝ်ၵဝ်လႆႈၼႄးၸႂ်လွင်ႈၸွင်ႉၸမ်ထၢၼ်ႈၵူၼ်းဢၼ်ႉ သေ သုတ်ႉလူးၵႂႃႇလႆႈမၼ်းၵဝ်ယူႇယဝ်ႉ။

လွင်ႈယွၼ်ႉၵၼ်ဝႃႇတၢင်ႇၸွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉ လႆႈပေႃႇပဵၼ်မႃးဢၼ်ႉလမ်း–မိူင်းပၢၼ်ပႆၢးယိပ်းၶိူင်း လၢၵ်ႈၶိုၼ်ႈယႂ်ႇၵိူဝ်ႈၵိူင်းၼၼ်ႉမိူင်း “ယူးၵျူပ်ႉ” ၸဝ်ႉၼႆႉ ၵူၼ်းလိုဝ်းၵမ်ႇမီးၸူဝ်းၸွင်ၼလႆႈ ၵူၼ်းၼွတ်ႇ ၵၢၼ်ၸဝ်ႉ လႆႈၸၢမ်ႇတၢင်းၵိၼ်လိၵ်ႈတွၵ်ႇလွၵ်းၵၼ်ဝ်ႉယူႇသေ မိၼ်ႈမိူဝ်ႈၽွင်းလူဝ်ႇလႆႈၼမႃးၼွတ်ႇၼႂ်ႈ လီၼိုၼ်ႈမႃးဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵူၼ်းလဝ်ႈၵလၢင်းလူင်ၸဝ်ႉၼႆႉ ပိၼ်ၵမ်ႈပႃႈၵေႃႇသေ ၵူၼ်းၼွတ်ႇၵၢၼ်ၸဝ်ႉ ၵူၼ်းၵမ်ႇမီးၸူဝ်းၸွင်ၸဝ်ႉသမ်ႉ ပိၼ်ၵမ်ႈပႃႈဢမ်ယဝ်ႉ။ တၢႆႇပုၼ်ႈပၢင်ႈၽွၼ်းလီမၢၵ်ႈမီး ၵူၼ်းၵမ်ႇမီး ၸူဝ်းၸွင်ၸဝ်ႉၼႆႉသေ ၵဝ်ဝႃႇတၢင်ႇၸွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉဢၼ်ႉပိၼ်လၵ်းဢမ်းသေၼလႆႈ ၼွတ်ႇၼႂ်ႈၵူၼ်းၵမ်ႇမီး ၸူဝ်းၸွင် လႆႈမီးၵႃႇဢႃႇၽွင်းငမ်းမိူင်းဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ယိုင်းထိုင်တီႈသုတ်းမၼ်းၼတႃႉ ၸဝ်ၵၢၼ်းပူၵ်း တင်းလႆႈလဝ်ႈၵႃႇဢႃႇၵိမ်တူဝ်ၵူၼ်းၵမ်ႇမီးၸူဝ်းၸွင် (proletarian Dictatorship) ဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးတေလိပ်ႈၼိၼ်းလွင်ႈၸွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉၼႆႉ လၵ်းၼၽၵ်ႇတၢင်းသွင်တွၼ်ႈဢၼ်ႇတီႈတွႆႈၼႆႉသေလိပ်ႈၼိၼ်း လိုင် တေၵမ်ႇၽိတ်းယဝ်ႉ။

တွၼ်ႈ (1)။ ၸဝ်ယႃႇပိတ်ႈလွင်ႈၵူၼ်းၵေႃႇလိဝ်ပိူင်ႇၸူဝ်းၸွင် ၼႆႉလွၵ်းၵၢၼ်ပႆၢးမၢၵ်ႈမီးဢၼ်ႉ၊ ၵလၢင်းငိုၼ်းတိုၼ်းၼွတ်ႇၵၢၼ်ဢၼ်ႉ ၼႂ်ႈမူႇလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းလႆႈပိူင်ႇဝႆႉသေ ၸဝ်ၵၢၼ်းပူၵ်းတင်ႈ မူႇလုမ်းၽုင်ၵူၼ်း ၵၼ်လၼ်ႉထၢၼ်ႈၵူၼ်းၵမ်ႇပေႃးမီးတၢင်းပိၵ်ႇပိူင်ႈၵၼ်ၶႄႇဢၼ်ႉယဝ်ႉ။

တွၼ်ႈ (2)။ တၢႆႇတေၼတႃႇတင်ႈၽေႃႇဢမ်ႉၽေႃႇတူဝ်ပႆၢးမၢၵ်ႈမီးၸွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉၼႆႉ တၢႆႇ ထၢၼ်ႈၵူၼ်းၵမ်ႇမီးၸူဝ်းၸွင်ၼႆႉ တေပူၵ်းတင်ႈလႆႈပိူင်ပႆၢးမိူင်း ၵၼ်သၢင်ႈထုၵ်ႇဢၼ်ႉ။ ပိၼ်သွင် တွၼ်ႈဝႆႉဢၼ်ႇၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။

တီႈမူဝ်ႇၸေႊသီႈၵူၼ်းမိူင်းၵၼ်ဝႃႇၼႆႉ ပိၼ်လႆႈပိူင်ပႆၢးမိူင်းၸွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉၸဝ် ၵေႃႇၼွတ်ႇ ၵႂၵ်ႈပိၼ်မႃးဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွင်ႈလၼ်ႉထၢၼ်ႈပႆၢးမၢၵ်ႈမီး (Economic Classes) ၵၼ်ဝႃႇၼႆႉၼတႃႉ ပေႃႇပိၼ်မႃးၼႆႉၼႄးၵူၼ်းၼွတ်ႇၵၢၼ်ၼလႆႈ လဝ်ႈၵလၢင်းလူင်မီးငိုၼ်းဢမ်ၸဝ်ဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ လုၵ်ႉတီႈ လၼ်ႉထၢၼ်ႈပႆၢးမၢၵ်ႈမီးပိူင်ႈၵၼ်ဢၼ်ႉသေၼလႆႈ လၼ်ႉထၢၼ်ႈပၢၼ်ၵူၼ်းၵေႃး လႆႈပိူင်ႈၵၼ်မႃးသေ လႆႈမီးတင်းၸွင်ႉၸမ်(ပတိၵ်ႈၸၢတ်ႈ)ၵၼ်မႃးယူႇယဝ်ႉ။ “မၢၵ်ႉသ်” ထတ်းသၢင်လီႉလမ်းၼဢဝ်ႇ မိူင်းပၢၼ်ပႆၢးလၢၵ်ႈၶိုၼ်ႈယႂ်ႇယူႇဢၼ်ႉ ၵလၢင်းတိုၼ်းၼွတ်ႇၵၢၼ်ၼႆႉ ပိၼ်လဝ်ႈၵလၢင်းလူင်မီးငိုၼ်း ဢမ်ၸဝ်ဢၼ်ႉၵေႃႇပိူင်ႈဝႆႉၼလႆႈ တၢႆႇၼႂ်ႈလၼ်ႉထၢၼ်ႈပၢၼ်ၵူၼ်းပေႃးတေၽိူင်ႇၵၼ်လႆႈဢၼ်ႉ လူဝ်ႇလႆႈ ၼွတ်ႇၼႂ်ႈၵလၢင်းငိုၼ်းတိုၼ်းၼွတ်ႇၵၢၼ် မီးဝႆႉၼႆႉမိူင်းမူႇလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းတင်းလၢႆသေ လွင်ႈၼွတ်ႇ ၵႂၵ်ႈၵုၼ်ႉသိၼ်၊ လွင်ႈတေႃႇသူင်ႇပိၼ်ၼၽေး၊ လွင်ႈၵႃႇၵူးၵုၼ်ႉတေႃႇၵၼ်လိုဝ်းၼႆႉ လွမ်းဢၼ်ႇလူဝ်ႇ ပိၼ်လူဝ်ႇမီးဢၼ်ႉ ၼႂ်ႈမူႇလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းတင်းလႆႈၸဝ်ၵေႃႇၸပ်းၸိုင်ပွင်သၢင်ႈၵူၼ်ႇ–ဝႃႇၼႆႉယဝ်ႉ။

“မၢၵ်ႉသ်” ထတ်းသၢင်ၼဢဝ်ႇ ၵူၼ်းလိုဝ်းမီးၼွင်းပွင်ၵႃႇဢႃႇပႆၢးမၢၵ်ႈမီးၸဝ်ႉၼႆႉ ၵဝ်လွင်ႈ ပႆၢးမၢၵ်ႈမီးဢၼ်ႉ ၼွတ်ႇပိၼ်လွင်ႈတၢင်းမၼ်းသေယဝ်ႉ လႆႈၶိုၼ်ႈပိၼ်ၽူးယိပ်းၵမ် ထိုင်းၵႃႇဢႃႇ ၵုပ်ႉပိူင်ႈၽွင်းငမ်းမိူင်းမႃးယဝ်ႉ။ မိူင်းၵပ်းပၢၼ်လဝ်ႈပိူင်ႈဢမ်ႉငမ်းလိၼ် (မြေရှင်ပဒေသရာဇ်ခေတ်)

ၸၼ်ႉၵေႈ လၢဝ်းသိူဝ်းလဝ်ႈသိူဝ်းၸုၼ်ၸဝ်ၶလႈ လဝ်ႈလိၼ်လဝ်ႈသူၼ်ၸဝ်လိူဝ်းၸၼ်ႉၽွင်းငမ်းမိူင်းဝႆႉ။ ထိုင်မႃးပၢၼ်လႂ်းလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉၽႅႇပႂ်းလၢၵ်ႈမႃးၵေႈ ၸဝ်လီၵ်ႈလႂ်ႈၸၢႉပိၼ်ၵူႇလၼ်ႉထၢၼ်းၵူၼ်း "ပူဝ်းလွႆး" ၸၼ်ႉယဝ်ႉ။ ထိုင်ၵၢပ်ႈပၢၼ်လီၵ်ႈလႂ်ႈမႃးသေ ပိၼ်ပၢၼ်ပႇလီႇမၼ်ႇမႃးၵေႈ လဝ်ႈပိူင်ႇၸမ်ႉငမ်းလိၼ်ၸဝ်ၸႆႉ. လိမ်ၸဝ်ႈၸႂ်းလုတ်ႉတေႃႇပႇလီႇမၼ်ႇမႃးသေ တၢမ်တူဝ်ၸဝ်ၶလႈသင်၊ ၽူႈတၼ်းၽွင်းၵေႃႉတၢင်တူဝ်ၸဝ်ၸၼ်ႉၶလႈသင်၊ လႂ်ႈယိပ်းၵမ်ၵိင်းပွင်ၵႃႇၸႄႇၽွင်းငမ်းမိူင်းမႃးယူႇယဝ်ႉ။ ၵႂၢင်ႈတီႈတၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်လဝ်ႈပိူင်ႇၸမ်ႉငမ်းလိၼ်ၸဝ် ၵၢၼ်ဝႃႈၵႃႇၸႄႇၽွင်းငမ်းၽြေးပိၼ်လဝ်ႈပၼ်မႃး (Divine Right) ၸႆၸၼ်ႉ. တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ဝႇတလိပ်ႉပၶရႇၸႆႉ. ပုတ်ႈတၢင်တၼ်းၵၢဝ်ၵႂၢင်ႈတီႈမႃးသေတႃႉၵေႈ မၼ်းပိၼ်ပုၼ်ႈပၢင်ႈၽွၼ်းလီတႃႇလၼ်ႉထၢၼ်းၵူၼ်း "ပူဝ်းလွႆး" ၸဝ်ၵူလႆး။ တႃႇထၢၼ်းၵူၼ်းၵၢမ်ႇမီးသုၼ်းႁွင်ၸၼ်ႉၶတႃႉၵေႈၵၢမ်ႇမီးသင်။ ပိူဝ်ႈၸၼ်ၶလႈ တႃႇပုၼ်ႈပၢင်ႈၽွၼ်းလီထၢၼ်းၵူၼ်းၵၢမ်ႇမီးသုၼ်းႁွင်ၸႆႉ. တၵ်းလႂ်ႈၽေႇၸမ်ႉၽေႇတူဝ်ပူၵ်းတၢင်ႈပၼ်တီႇမုဝ်ႇၶရေႇသီႇၵူၼ်းမိူင်းၸၼ်ႉယဝ်ႉၸႆ လုမ်းလိူဝ်းယုမ်ႇယမ်ႁပ်ႉၸၢမ်ႇတီႇမုဝ်ႇၶရေႇသီႇၵူၼ်းမိူင်းၸဝ်ဝႃးၸင်ႇၸႆယဝ်ႉ။

လွၼ်ႉၵဵၼ်တီႇမုဝ်ႇၶရေႇသီႇၵူၼ်းမိူင်း
The Concept of People's Democracy

တႃႇတေၽေႇၸမ်ႉၽေႇတူဝ်ဝႇတသွမ်ႇမိဝ်ႇၸီတ်ႉလႂ်ႈၸၼ်ႉ. တီႇမုဝ်ႇၶရေႇသီႇၵူၼ်းမိူင်းၸႆႉ. ပိၼ်လႂ်းပိူင်ပႂ်းမိူင်း ၵၢၼ်ၵိုင်ႇငၢမ်ႇ ၵၢၼ်ၵမ်ႉၵဵမ်လႂ်ႈၸၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵူၼ်းလိူဝ်းႁၼ်ထိုင်ဝႃး တႃႇတေပူၵ်းတၢင်ႈၽွတ်ႇၽွတ်ႈမူႇလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းသွမ်ႇမိဝ်ႇၸီတ်ႉလႂ်ႈၸႆႉ. တၵ်းလႂ်ႈၵၢဝ်လႂ်းၽိုၼ်ႉတိုၵ်းၸၼ်ႉႁႅတ်း လင်ႇတေလၢင်ႈလႂ်းယဝ်ႉ။ ပေႃးၸဝ်ႁပ်ႉႁၼ်ၸင်ႇၸႆလိူင် ပိၼ်ၵူၼ်းလုမ်းလိူဝ်းပူၵ်းတၢင်ႈတီႇမုဝ်ႇၶရေႇသီႇၵူၼ်းမိူင်းၸၼ်ႉၵမ်းလီဝ်ယဝ်ႉ။ ပေႃးႁဵတ်းႁႂ်ႈၵူၼ်းၵၢမ်ႇမီးသုၼ်းႁွင်ၸဝ် လႂ်ႈပိၼ်လဝ်ႈၵႃႇၸႄႇၵဵမ်တူဝ်ယဝ်ႉၵွၼ်ႇ လင်ႇတေပူၵ်းတၢင်ႈမူႇလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းသွမ်ႇမိဝ်ႇၸီတ်ႉ–ဝႃးၸင်ႇၸႆၶလႈ လႂ်းၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းသွမ်ႇမိဝ်ႇၸီတ်ႉ. လင်ႇလႂ်ႈပိၼ်တီႇမုဝ်ႇၶရေႇသီႇၵူၼ်းၵၢမ်ႇမီးသုၼ်းႁွင် (ၵမ်ႇၸၼ်) တီႇမုဝ်ႇၶရေႇသီႇၵူၼ်းမိူင်း–ၸႆယူႇယဝ်ႉ။

ၵၢၼ်ဝႆႉသိုၵ်ႉလိုၵ်ႉပႇလႃး တႃႇႁဵတ်းသၢင်ႈပၼ်ပုၼ်ႈပၢင်ႈၽွၼ်းလီၵူၼ်းၵၢမ်ႇမီးသုၼ်းႁွင်ၸဝ်ၸႆၸႆႉ. ႁႂ်ႈၵူၼ်းၵေႃႉလွႆၵေႃႉၸၼ်ႉ. လႂ်ႈႁပ်ႉမီးလွင်ႈၶၽိူင်ႇဝၢင်းသိုင်ႈၵၼ် (Equal Distribution) ၸႆၸၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွင်ႈသုၼ်ႇလႂ်ႈၵၢၼ်ဝႃး ႁႂ်ႈမီးလွင်ႈၽိူင်ႇပိင်းၵၼ်ၸၼ်ႉၸႆႉ. ၸဝ်ၵၢဝ်ၽႄႇပႂ်းမၢၵ်ႈမီးၸၼ်ႉဝႃးၵူလႆး။ လွင်ႈၽိူင်ႇပိင်းၽႅႇပႂ်းမိူင်းၸၼ်ႉၶတႃႉၵမ်ႇလွႆး။ ယွၼ်ႉပိူဝ်ႈ တီႇမုဝ်ႇၶရေႇသီႇၵူၼ်းမိူင်းၸဝ်တမ်းပိူင်ပၼ်ဝႃး မူႇလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းၸႆႉ. တၵ်းလႂ်ႈၸၢမ်ႇၵေႃးလႃႇလွင်ႈၵႂၼ်သူဝ်ပႇတီႇၵူၼ်းၵၢမ်ႇမီးသုၼ်းႁွင်ၸဝ်ၸၼ်ႉၸႆယဝ်ႉ။ ပိၼ်လႂ်းၵူၼ်းၵၢမ်ႇမီးသုၼ်းႁွင်ၸဝ် တေယိပ်းလိၵ်ႈၵႃႇၸႄႇပႂ်းမိူင်းၸၼ်ႉၶလႈ မိူင်းသွမ်ႇမိဝ်ႇၸီတ်ႉတၢင်းသိင်ႈၸဝ်ၸႆႉ. ပႇတီႇသွမ်ႇမိဝ်ႇၸီတ်ႉၵၢၼ်လီဝ်ၸၼ်ႉ.

ႁူၺ်း လႆႈယိပ်းတိုဝ်းၵႃႉၼေႃႉပၢႆးမိူင်းဝႆႉ။ တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ပၢႆးမိူင်း ၵၼ်တေပဵၼ်လွင်ႈ ၶၼ်ႉၸိူင်ႇတေႃႇသူႈၶိုၼ်းၼၼ်ႉလႄႈ တႃႇပႃႇတီႇပၢႆးမိူင်းၸဝ် ပေႃႇၵွၵ်ႇမီးမႄးထိင်းၼၼ်ႉလႄႈ လႆႈတၢင်း ၵၼ်ၵၢၼ်းၽိုၼ်ႉၸမ်ၵၢဝ်ၵႃႉၼေႃႉပၢႆးမိူင်းလိူဝ်းၼၼ်ႉလႄႈၼႆႉ ပႃႇတီႇႁူၼ်းၵမ်ႇမီးၼူဝ်းၼွင်ၸဝ်တိုၼ်း ယိပ်ႇၼႅၼ်ႈတႅၵ်းတႅင်ဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ဝႃႇတၢမ်ႇမိဝ်ႇၼီတ်ႉၼႆႉ ယုမ်ႇယမ်ဝႃႈ လႆႈၵၼ်ပႃႇတီႇ ႁူၼ်းၵမ်ႇမီးၼူဝ်းၼွင်ႁူၺ်း တေလႆႈမီးဝႆႉၵႃႉၼေႃႉပၢႆးမိူင်း–ၼႆႉပဵၼ်ၵၼ်ထုၵ်ႇလီသေပိူၼ်ႈသုတ်း ၼၼ်ႉဝႃႈၼႆယဝ်ႉ။ လွင်ႈၼွင်ႉၸမ် ၵၼ်မီးၼိူင်းၸၢင်ႉမူႇလုမ်းၽိုင်ႁူၼ်းႁဝ်းဝႆႉၼၼ်ႉ ပဵၼ်လွင်ႈၼွင်ႉၸမ် (ပတိၵ်ႈၸၢတ်ႈ)လၼ်ႉထၢၼ်ႈႁူၼ်းႁဝ်းယဝ်ႉ–ၼႆ ဝႃႇတၢမ်ႇမိဝ်ႇၼီတ်ႉၸဝ် ႁပ်ႉႁၼ်ယုမ်ႇယမ်ၼင်ႇ ၼႆယဝ်ႉ။

တီႈၼိူဝ်လွင်ႈၼၼ်ႉၼႆႉ လုမ်းတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇႁူၼ်းမိူင်းၶလႈ လုမ်းလိပ်ႉပၶရႇတီႇမူဝ်ႇ ၸရေႇသီႇၸဝ်ၼႆႉ တိုၼ်းသၢၼ်ၸတ်းပဵၵ်ႇပိူင်ႈၵၼ်ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ၵၼ်လုမ်းတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇႁူၼ်းမိူင်း ၸဝ်ဝႃႈ ၼိူင်းမူႇလုမ်းၽိုင်ႁူၼ်းႁဝ်းၼႆႉ တေလႆႈမီးတၢင်းၽိင်ႇပိင်းၼႆၼၼ်ႉ ၸဝ်ဝႆႉလွင်ႈမၢၵ်ႈမီးပဵၼ် ပိူင်လူင်ႁူၺ်းသေ လွင်ႈၽႅၼ်ႇပၢႆးမိူင်းၼႆႉၵမ်ႇဝႆႉၼိူၵ်ႉ။ လိပ်ႉပၶရႇတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၸဝ်ၶတ. ၵိင်ၼိူဝ် ၼမ်ႉၵတ်ႉၽွမ်ၸမ်းမီးၼၼ်ႉသေ ပၼ်ၶၸ.သိင်ႇလွင်ႈၵၢၼ်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးႁဵတ်းသၢင်ႈလႆႈလွတ်ႈလိူဝ်း။ မီး သၼ်ႇလႆႈလွတ်ႈလိူဝ်းသေၵမ်ႇၵႃး တီႈၸၢင်ႇၵၢၼ်ပၢႆးမိူင်းၼၼ်ႉၵေႃႈ သၼ်ႇလႆႈၸဝ်ႈၶၸ.သိင်ႇၵၼ် မီးၽိင်ႇပိင်းတၢၼ်ႇၵၼ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ လူင်ႉပွင်လိုင်ႈလိပ်ႉပၶရႇတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၸဝ် မီးလွၵ်ႈလႆႈ ၸပ်ႉၼိုင်တႃႇႁူၼ်းမိူင်းၸဝ် ၼင်ႇၶိူဝ်တေၵမ်ႇလႆႈၸၢမ်ႇတႅၵ်းတႅင်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လုမ်းတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၶတ. ၼိူင်းၸၢင်ႇၵၢၼ်ပၢႆးမိူင်းၼႆႉ ၵမ်ႇပၼ်ၶိူဝ်းမီးတၢင်းၶၸ.သိင်ႇသေၵမ်ႇၵႃး လူင်ပွင် လိုင်ႈၸဝ်ၼႆႉ ၶိုတ်းသၢင်ႈႁၢမ်ႈသီးလႆႈႁူၼ်းလိူဝ်းၵၼ်ၸဝ်ထၢင်ႇဝႃႈ တေပဵၼ်လုမ်းသၢၼ်ၸတ်းၽိုၼ်ႉ ၶိုၼ်းတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၼၼ်ႉလူႈႁွၼ်ႇယဝ်ႉ။

"လီႇၼိၼ်ႇ" (Vladimin Ilch Lenin, 1870-1924) ၽူႈၵွၼ်ႇႁူဝ် "ပေႃႇသျီႇဝိၵ်ႉ" လုၵ်ႉ ၽိုၼ်ႉၼိူင်းမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈသုၵ်ႇၶီယိတ်ႉ (ၼိူင်းမိူင်းလုမ်းၽြႃႇၼႆႉ ပဵၼ်မိူင်းၵၼ်ၶတ.ယိပ်းလွႆႉတိုဝ်း လႆႈတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇႁူၼ်းမိူင်းၵွၼ်တၢင်းပိူၼ်ႈသုတ်း) ၼၼ်ႉလီႉလမ်ႈၶၼဝႃႈ–တႃႇတေၽြႃႇၼမ်ႉ ၽြႃႇတူဝ်ၵိုတ်ႇ ၵွၵ်ႇလႆႈဝႃႇတၢမ်ႇမိဝ်ႇၼီတ်ႉၼႆႉ တၵ်းလႆႈမီးၵၢၼ်မိူင်းလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉသေ၊ လႆႈလုၵ်ႉ ၽိုၼ်ႉၼၼ်ႉ လုမ်းပႃႇတီႇႁူၼ်းၵမ်ႇမီးၼူဝ်းၼွင်ၸဝ် တေလႆႈၵွၼ်ႇႁူဝ်–ဝႃႈၼႆယဝ်ႉ။ ၼႆႉႁူၺ်းၵမ်ႇၵႃး ၵဝ်လႆႈႁူၼ်းမိူင်းလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉၼၼ်ႉ ၵီႇပၢၵ်ႈပဵတ်ႈလႆႈပိူင်လဝ်ႈၵလၢင်ၸိုၼ်းၼမ်ၸဝ်လႆႈၵူႇယဝ်ႉ ၼႆၵေႃႈ ပႆႇၵိုင်ႉၵၢင်ႉႁွတ်ႈထိုင်ပၢၼ်မူႇလုမ်းၽိုင်ႁူၼ်းၼွမ်ႇမိဝ်ႇၼီတ်ႉလႆႈလူႈႁွၼ်ႇၶလႈ လုမ်းပႃႇတီႇ ႁူၼ်းၵမ်ႇမီးၼူဝ်းၼွင်ၸဝ်ၼႆႉ တၵ်းတေလႆႈယိပ်းၵမ်ဝႆႉၵႃႉၼေႃႉၽွင်းငမ်းမိူင်းၼၼ်ႉၵူႇထိင်ႈၶလႈ လူဝ်ႇလႆႈမီးလုမ်းပႃႇတီႇႁူၼ်းၵမ်ႇမီးၼူဝ်းၼွင်လုမ်းလဵဝ် ယိပ်းလိၵ်ႈၵၢၼ်ပၢႆးမိူင်းတၢင်းသဵင်ႈယဝ်ႉၼႆ ၸဝ်ဝႃႈဝႆႉတႅၵ်ႉတႅၵ်ႉလႅင်းလႅင်းယူႇယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈၼၼ်ၶလႈ လႆႈပိူင်တီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇႁူၼ်းမိူင်းၼႆႉ လမ်း ႁူႈလုမ်းထၢၼ်ႈလၼ်ႉႁူၼ်းၵမ်ႇမီးၼူဝ်းၼွင်ၸဝ် ယိပ်းလိၵ်ႈဝႆႉတီႈၼိူဝ်ၶိူင်းပွင်ၵႃႉၼေႃႉပၢႆးမိူင်း ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းလိူဝ်းယိပ်းတိုဝ်းလႆႈဝႃႇတၢမ်ႇမိဝ်ႇၼီတ်ႉတင်းသဵင်ႈၼႆႉ ယိူင်းၶိူတ်းလွမ်းလႆႈ

တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၵူၼ်းမိူင်း ၶၼ် "လီႇၼိၼ်ႇ" ၵႂၼ်ၶူဝ်ၵေႃႉငဝ်းၼတႃႇတင်း ၽေႃႇၼမ်ႉၽေႃႇတူဝ် မႃးၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ ၵမ်းၽွင်းယင်းယွင်းၵႃမ်းသေ ၼမးပိၼ်ႇႁွင်ႉဝႃး "တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇလီႇၼိၼ်ႇ" (Leninist Democracy) ၼႆယူႇယဝ်ႉ။

ပေႃးတေလၵ်းၼၽတူလုၺ်းပိူင်ၽႃင်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၵူၼ်းမိူင်းလိုၼ် တေလႆႈႁၼ်ၼင်ႇၼႆ ယူႇယဝ်ႉ။

(ၵ) တေလႆႈမီးပႃႇတီႇပႆႈမိူင်း ၶၼ်တေၵႂၼ်ၶူဝ်လွၵ်းလႆႈၵူၼ်းမိူင်းလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉသေ တေလႆႈ ပိၼ်ပႃႇတီႇထႃၼ်းၵူၼ်းၶမ်ႇမီးၼူဝ်းၼွင်ၶဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

(ၶ) ပႃႇတီႇထႃၼ်းၵူၼ်းၶမ်ႇမီးၼူဝ်းၼွင်ၶဝ်ၼႆႉ တေလႆႈပိၼ်မႃးပႃႇတီႇၶွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉၼၼ်ႉသေ ယဝ်ႉ. ယိပ်းလိၵ်းထိင်းၵမ်ဝႆႉၵႃႇၼႃႇၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းမိူင်း ယႃႇႁႂ်းလႆႈမီးလုမ်းၶၼ်တေၼၶႉၸိင်ႇ လႆႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

(င) ၼွႆးလုမ်းပႃႇတီႇၼလႆႈ ၼွႆးၸွင်ႇပႃၼ်မူႇလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းၼၼ်ႉ. ယိပ်းတိုဝ်းလႆးပိူင်တီႇမူဝ်ႇ ၶရေႇသီႇငဝ်းလိုင်းၵႂၼ်ၶူဝ်ဝႆႉၵိၼ်းၵိၼ်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

(ၸ) ယႃႉသိမ်းပိတ်းလွင်းသုၼ်ႇလႆႈၵေႃႉလိဝ်လႆႈပိူင်ႇၼူဝ်းၼွင်ၼၼ်ႉသေၼလႆႈ ၶလၢင်းငိုၼ်း တိုၼ်းႁၵ်ႉႁိတ်းၵႃၼ်တင်းသိင်းၼႆႉ. ႁႂ်းမူႇလုမ်းၽုင်ၵူၼ်း ၵေႃႉပိၼ်လဝ်းပိူင်ႇငမ်းမၼ်းသေ ၶၢၼ်း ပူၵ်းတင်းၽဝေပၢၼ်ၵူၼ်း ၶၼ်ၶမ်ႇလိၵ်ႇၼၽထႃၼ်းၵူၼ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

လႆးတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၵူၼ်းမိူင်းၶၼ်ၶမ်ႇမိူၼ်ၵၼ်း

Different Models of People's Democracy

တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၵူၼ်းမိူင်း ၶၼ်လႃႉၼတႃႇလႅဝ်ႉတိုဝ်းမႃးၼွႆးမိူင်းၷူးသူၺ်းၼလႆႈ မိူင်းၶွမ်ႇ မိဝ်ႇၼိတ်ႉ၊ မိူင်းသူဝ်ႇၼသျႇလိတ်ႉၶဝ်ၵမ်းၽွင်းၼႆႉ. မီးတီးပိူင်းၵၼ်ဝႆႉယူႇၼႆႈ လႆႈလိပ်ႈႁၼ်းႁၼ် ယူႇယဝ်ႉ။ မိူင်းယူးၷူပ်ႉပွတ်းဝၼ်းတူၵ်းၶဝ်ၼႆႉ. ၶမ်ႇမိူၼ်ၼင်ႇမိူင်းသူဝ်ႇဝီယိတ်ႉ၊ မိူင်းၼၶႇၼလႆႈ မိူင်းၷူးပႃးၶဝ်။ ၼွႆးမိူင်းပွတ်းဝၼ်းတူၵ်းၶဝ်ၼၼ်ႉ. လုမ်းပႃႇတီႇၵႃႇၼႃႇၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းဝႆႉၼႆႉ. လႆႈၼၶႇၸိင်ႇၵၼ်တင်းပႃႇတီႇတၢင်ႇၶၼ် ၵွမ်းၼွႆးၸွင်ႇလႆးပိူင်ပိပ်ႉပၼရႇတီႇမူဝ်ႇၶၼရႇသီႇယူႇယဝ်ႉ။ မိူဝ်ႈပီး 1972 တီႈဝိင်း "မတ်ႉတရိတ်ႉ" (Mardrid) ၼႆႉ. ၽူႈၵႂၼ်ၶူဝ်ၶွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉမိူင်း ၽႃရင်ႇသဵတ်ႈ၊ မိူင်းဢီႇတလီႇ၊ မိူင်းသပိၼ်ႇၶဝ် မႃးၽွမ်ႉၵၼ်လူင်းလႆးမိဝ်းမၵ်းမၼ်ႈဝႃႇၶွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉ ယူးၷူပ်ႉ (Euro-Communism) [ၶၼ်မိုၼ်းၼမးၵုမ်းၶဝ်တီးဝႃႇတၶွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉမၵ်ႉသ–လီႇၼိၼ်ႇ] ၼၼ်ႉသေပိုၼ်ႇၽေဝ်ႇၵႂၵ်ႇမႃးယူႇယဝ်ႉ။ ၵူၼ်းၵဝ်ႇၼင်ဝ်းမွၼ်ဝႃႇတၶွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉ (Orthodox Communist) ၶဝ်ဝႃး ဝႃႇတၶွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉယူးၷူပ်ႉၼႆႉ. ပိၼ်လွင်ႈလႆးပိၼ်ႇဝႆႉၼမးမိုၼ်းၼၼ်ႉၼႆယဝ်ႉ။ ႁူၺ်းၵႃး ဝႃႇတၶွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉယူးၷူပ်ႉၼႆႉ. ပိၼ်ဝႃႇတပိၼ်ႇဝႆႉၼမးမိုၼ်း (Reformism) ၼႆၵေႃး ပႆႇထိုၵ်းႁွင်ႉ။ ၶဝ်တေႃႉၼတႃႇၼမးၵုမ်းမိုၼ်းလႆးႁိတ်းသၢင်းဝႃႇတၶွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉၼၼ်ႉႁူၺ်း။ တင်း

လႆႈတီႈမုၵ်ႉၸႃႇၸႅ ၵူၼ်းမိူင်း ၵၼ်ဝႃႉတၢင်းမိူဝ်ႈၼၼ်ႉ တမ်းဝႆႉၵဝ်ႇၵဝ်ႇ ၼၼ်ႉၼႄ ၵေႃႈ ၵမ်ႈ မိူၼ်ပၵ်းလိဝ်ပိုင်လိဝ်ၵၼ်လုမ်းလုမ်းၼင်ႇၵဝ်ႇ။

ဝၢႆးသေ 1990 မႃးၼႆႉ မိူင်းၸႅၵ်ႉၵေႃႈ ၸမ်းပဵၼ်ႇဝႆႉလိၵ်ႈလၢႆးမႃးယဝ်ႉ။ ၵူလႆးၵႃး တင်းၵၼ်လွၵ်းလၢႆးၽွင်းမိူင်းယူးရူပ်ႉၸဝ်ၼၼ်ႉၼႄ ၵေႃႈ သမ်ႉပိၵ်ႇပိုင်းၵၼ်ဝႆႉယူႇ။ မိူင်းၸႅၵ်ႉၼႆႉ ၽႄႇပၢႆးမိူင်းၼၼ်ႉ ဝႆႉမိူၼ်ၼင်ႇဝႃႉတၢင်းမိူဝ်ႈၼၼ်ႉပၵ်းၵဝ်ႇပိုင်ၵဝ်ႇသေ ၸမ်းပဵၼ်ႇပႆႇလိၵ်ႈလၢႆး ၽႄႇပၢႆးမၢၵ်ႈမီးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵၼ်မိူင်းယူးရူပ်ႉၸဝ်ပဵၼ်ႇပႆႇၼၼ်ႉသမ်ႉ ပိၼ်ၽႄႇပၢႆးမိူင်း တၢႆႇၼပ်ႉ ယမ်ၵၢင်လွႆၸလႆး သုၼ်ႇလႆႈထၢင်ႇႁၢင်ႈလွတ်ႈလိဝ်းၵူၼ်းမိူင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ၽွင်းမိူင်းၸႅၵ်ႉၼႆႉ မိူဝ်ႈပီ 1989 ၼၼ်ႈ ၵၼ်လုၵ်ႈၶိုၼ်ႈၸဝ်ၸွမ်းတုမ်ၵၼ်တီႈဝၢင်းၵူၢင်းလူင် "တၢၼ်ၼိမ်မၼ်" သေ တုၵ်းယွၼ်းတီႈမုၵ်ႉၸႃႇၸႅ ၼၼ်ႉၸလႆးသင်၊ 1989–90 ၼၼ်ႈၼၼ်ႉ မိူင်းၸွမ်မိဝ်ႇၼီတ်ႉယူးရူပ်ႉပွတ်းဝၼ်းဢွၵ်ႇၸဝ် လိၵ်ႈလၢႆးၸၢႆႉလူးလိပ်ႉပၸႃႇတီႈမုၵ်ႉၸႃႇၸႅ [လွမ်း ၼင်ႇတၢင်းႁၼ်ၽူႈၵူယၢႆးမႃး] ၼၼ်ႉၸလႆးသင်၊ 1991 ၼၼ်ႈ မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈသုဝ်ႇဝီႇယၢတ်ႉတၵ်ႇ ယႆႈၵူႈသေ ဝႃႉတၢင်းမိူဝ်ႈၼၼ်ႉတူၵ်းသုမ်းၵူႈၼၼ်ႉၸလႆးသင်၊ မိူၼ်ၼင်ႇမႃးပၼ်ၶိုင်းၵီး ၼႂ်း မိူင်းၸႅၵ်ႉပဵၼ်ႇပႆႇလိၵ်ႈလၢႆးမႃးသေ မၢၵ်ႈမီးလီပိၼ်မႃးယူႇၸတႃႉယဝ်ႉ။

တီႈမုၵ်ႉၸႃႇၸႅ ၵူၼ်းမိူင်းၸလႆးပၢၼ်သိၼ်ႈသၢႆပိုၼ်းသုတ်း။
People's Democracy and the End of History

ၵၼ်မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈသုဝ်ႇဝီႇယၢတ်ႉတၵ်ႇယႆႈၵူႈၼၼ်ႉၸလႆးသင်၊ ၽွင်းၵုၼ်ယူးရူပ်ႉပွတ်းဢွၵ်ႇ ၸဝ်မီးတၢင်းလိၵ်ႈလၢႆးမႃးၼၼ်ႉၸလႆးသင်၊ ၽူႈလွမ်ႉသွၵ်ႈၶိုၼ်ႈႁၢၽႄႇပၢႆးမိူင်းၸဝ် ထတ်းသၢင်လီ လမ်းၸၼဝႃး တီႈမုၵ်ႉၸႃႇၸႅ ၵူၼ်းမိူင်းၼႆႉ မၼ်းၵမ်ႉပိၼ်လၢႆးပိုင်ပၢႆးမိူင်း ၵၼ်မီးၵႃႇမၸၢမ်ႉ သေ ၼိမ်သဝ်းမၼ်းၵိမ်းလႆးၼၼ်ႉ–ဝႃးၼႆ။ ပႃႇတီႈၸွမ်မိဝ်ႇၼီတ်ႉမိူင်းယူးရူပ်ႉၸဝ်ၵေႃႈ လႆးယိုၼ် ႁပ်ႉၸၢမ်ႇဝႃး တႃႇတေပူၵ်းတင်ႈလၢႆးပိုင်ပၢႆးမိူင်းတီႈမုၵ်ႉၸႃႇၸႅ ၵူၼ်းမိူင်းၼႆႉ ၵမ်ပိၼ်လႆႈယဝ်ႉ ၼႆယူႇ။ တေႃႇၼင်ႇမိူင်းၸႅၵ်ႉ၊ ၵၼ်ပႃႇတီႈၸွမ်မိဝ်ႇၼီတ်ႉမီးၶိုင်းယွႆႉၼမ်လိုဝ်ပိုၼ်းသုတ်းၽွင်းလုၵ်ႈ ၸူင်းသေ လႆးပိၼ်ပႃႇတီႈမီးၵႃႇၼေႃႇၽွင်းငမ်းမိူင်းဝႆႉယူႇၼၼ်ႉ ယင်းၵမ်ႉလႆးႁၼ် ၵၼ်ပိၼ်ပိုင် တီႈမုၵ်ႉၸႃႇၸႅ ၵူၼ်းမိူင်းၸွမ်မိဝ်ႇၼီတ်ႉပၵ်းၵဝ်ႇပိုင်ၵဝ်ႇၸဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ၽွင်းမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈသုဝ်ႇဝီႇယၢတ်ႉၼႆႉ ဝၢႆးသေ "ၵေႃပၢၶျွပ်ႉ" လႆးၵႃႇၼေႃႇမႃးသေယဝ်ႉ ယိပ်းတိုဝ်းလၢႆးပဵၼ်ႇပႆႇလိၵ်ႈလၢႆးမူႇသွင်ၵၼ် "ၵလတ်ႉသၼွတ်ႉ" (Glasnost) ၸလႆး "ပႄရီတ်ႉ သထရွႆၵႃႇ" (Perestrioka) ၼႆၼၼ်ႉၵေႃႈ ပိၼ်ၵၼ်ၸမ်းပဵၼ်ႇပႆႇလိၵ်ႈလၢႆးပိတ်းဝႃႉတၢင်းမိူဝ်ႈ သုဝ်ႇဝီႇယၢတ်ႉၼၼ်ႉၵူလႆးယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉပိုဝ်ႈဝႃး "ၵေႃပၢၶျွပ်ႉ" ၼႆႉတၢင်းလၢတ်းတုၵ်းယွၼ်းဝႃး ၼႂ်းပဵၼ်ႇပႆႇလိၵ်ႈလၢႆးမိုၼ်းလၢႆးပၢႆးမိူင်းၸလႆး ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးတင်းသွင်ပိုင် ၵၼ်လႆးယင်ႇႁၢၵ်ႈပၵ်းလိုၵ်ႉဝႆႉ ၵၼ်ပိၼ်ဝႃႉတၢင်းမိူဝ်ႈမၢၵ်ႉသ–လီႈၼိၼ်ႈ ပၵ်းၵဝ်ႇပိုင်ၵဝ်ႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ "ၵလတ်ႉသၼွတ်ႉ"

(Glasnost) ဢၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ ပွင်ႇဝႃႈၵႂၢမ်းမီးတၢင်းတေႃႇလႅၼ်းၼႆယဝ်ႉ။ ၵႂၢမ်းၼႆႉပႃႇတီႉလႄႈလုတ်ႉတေႃႇ သူဝ်ႇဝီႇယႅတ်ႉ လႆႈမီးတၢင်းၵုပ်ႉၵူၼ်းတေႃႇလႅၼ်းလႆႈ တီႈၼိူဝ်ၵၢၼ်ပၢႆးမိူင်းလႄႈ လွင်ႈၵၢၼ်လႆႈထိုင် ထွင်ၵၼ်လိူဝ်ႈၼၼ်ႉ ၵႂၢမ်းမီးတၢင်းလွတ်ႈလႅဝ်ႈမႄႈလိူဝ်ၵဝ်ႉၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ "ပႄႇရိတ်ႉသထရွႆၵႃႇ" (Perestrioka) ၼၼ်ႉလၢမ်း-ပိၼ်ႇမူႉပိူင် တႃႇပိၼ်ႇပႅၼ်ႇလၵ်ႉလၢႆးၽဵဝ်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပိၵ်ႉဝႃႈ မိူင်းၸွမ်းႁူမ်ႈသူဝ်ႇဝီႇယႅတ်ႉ ၵမ်ႉတိၵ်ႉယၢၼ်ႈသေတႃႇၵေႃႈ ယွၼ်ႉမူႉပိူင်ၼၼ်ႉလႄႈ လၢႆးပိူင်ပၢႆးမိူင်း တီႉမွၵ်ႉၶရေႇသီႇၵူၼ်းမိူင်းလီတ်ႈလီတ်ႈၵၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ ၵမ်ႉလိုဝ်ႈယဝ်ႉ။

ၵိုင်ၼိူဝ်သၢင်ႇဝႅၼ်းလၢႆးမိူင်းလုမ်ႈၾႃႉၵူႈတီႈၵူႈတၢင်းၸဝ် မီးမႃးလွင်ႈပိၼ်ႇပႅၼ်ႇလၵ်ႉလၢႆး ၼၼ်ႉသေ ၵၼ်လၢႆႈမၼ်ဝႆႉတွၼ်ႈတႃႇယူႇသၵ်းသၵ်းၼၼ်ႉၵေႃႈ ၶေႃႈသိၼ်ႉသိင်လိပ်ႇပၵ်ႉတီႉမွၵ်ႉ ၶရေႇသီႇၼႆႉ တိုၵ်ႉလင်ၵူၼ်းၶိုၼ်းမႃးသေယဝ်ႉ ၶေႃႈၵွင်ႇပၢဝ်ႇတီႉမွၵ်ႉၶရေႇသီႇၵူၼ်းမိူင်းၼၼ်ႉၵေႃႈ ပွတ်ႈဝႃႈၵူႈသေ ပိၼ်ႇဝႅၼ်ႇၸၢႆႈႁၢႆလၢႆးတၢင်းလၵ်ႉလၢႆးမႃးယူႇယဝ်ႉ။

သူဝ်ႇသျႄႇတီႉမွၵ်ႉၶရေႇသီႇ

Social Democracy

ၵိုဝ်ႉၵပ်းလူလၢႆးၶေႃးပၢႆးမိူင်း "သူဝ်ႇသျႄႇတီႉမွၵ်ႉၶရေႇသီႇ" ၼႆႉ ၸိူင်းလုမ်းလိုဝ်ႈၶဵမ်းၶွမ်း ၵူၼ်းပၢႆးသွမ်ႇမိဝ်ႉသီတ်ႉလႄႈ သူဝ်ႇသျႄႇလိတ်ႉၸဝ်ႈၼႆႉ မီးတၢင်းထတ်းသၢင်တၢင်းၼမ်လူင်မႃးယဝ်ႉ။ ၶေႃးၶွင်ႇၵၼ်ၼႆႉလမ်း လၢႆႇၸတ, မီးမႃးမိူဝ်ႈပၢၼ်ၸုဝ်ပၢၵ်ႉပီး 19 လမ်သုတ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ဝၢႆးသေ သိုၵ်းလုမ်ႈၾႃႉပွၵ်ႈသွင်ယဝ်ႉတူဝ်ႈၵႂႃႉၼၼ်ႉ လင်ႉလၢႆႈၼၼ်ၶိုဝ်ႈၶိုင်းၵွင်ႉမီးႉမႃးၸိူင်းမိူင်းယူႉ ၵျုပ်ႇၸဝ် ၵမ်ႈၽွင်းလႄႈ မိူင်း "သၵီၼ်ႉတီႉၼေးပီးယီၼ်း" ၸဝ်ၼၼ်ႉယူႉယဝ်ႉ။ ၸိူင်းမိူင်းၵျိုဝ်ႉမၼီႉၼႆႉ ၸတ, လၢႇၽွတ်ႈႁိၼ်း "ပႃႇတီႉသူဝ်ႇသျႄႇတီႉမွၵ်ႉၶရႅတ်ႉ" (Social Democratic Party) မိူဝ်ႈပီး 1875 ၼၼ်ႉသေ သူဝ်ႇသျႄႇတီႉမွၵ်ႉၶရေႇသီႇ ၸတပေႃႇပိၼ်မီးမႃးယူႉယဝ်ႉ။

ဝၢႆးသေလွင်ႈလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉ "ပေႃႇသျႄဝိတ်ႉ" ၸိူင်းမိူင်းရူးသျ ပီး 1917 ယဝ်ႉတူဝ်ႈၵွင်ႉ မီႉၵူၼ်ၼၼ်ႉ တၢင်းဝူၼ်ႉၵပ်ႉၵၼ်ထိုင်ၽၢႆႇပၢႆးမိူင်းၼႆႉ မီးတၢင်းၸၸိုင်ႉၵၼ်မႃးယဝ်ႉ။ ၽိူဝ်ႉသိုၵ်း လုမ်ႈၾႃႉပွၵ်ႈၵမ်းသွင်ယဝ်ႉၵူၼ်ႉ ၸိူင်းမိူင်းယူးၵျုပ်ႇဝၼ်းၵွၵ်ႉ၊ ၵၼ်ၵႃႉသျ၊ လီတ်ႉတီၼ်ႉၵၸမ, ရိၵ-လၵူၼ်ႉမိူင်းၵမ်းၽွင်းၼၼ်ႉ လူင်ပွင်လိုင်းသွမ်ႇမိဝ်ႉသီတ်ႉၽုတ်းပေႃႇမီးမႃးလႄႈ လုၵ်ႉတီႈတၢင်း ၸၸိုင်ႉၽႅၼ်ပၢႆးဝူၼ်ႉၼပ်ႉၼၼ်ထိုင်ၼၼ်ႉသေ ပိၼ်မႃးလုမ်းဝၼ်းတူၵ်း။ လုမ်းဝၼ်းၵွၵ်ႉ၊ ၾိတ်းၼၼ် လႄႈ လူၵ်ႈမိူင်းၶူင်းၵၢင်ၼပ်း ပိၼ်ၵူၼ်ႉသွင်ၵိုင်ႉသွင်ၽႅၼ်ႉဝႆႉယူႉယဝ်ႉ။ ၵၼ်ၸၸိုင်ႉၵၼ်ၼၼ်ႉၸတ ပိူင်လူင်မၼ်းပိၼ် "သွမ်ႇမိဝ်ႉသီတ်ႉသူဝ်ႇသျႄႇလိတ်ႉ" လုမ်းၵိူင်းၽႅၼ်ႉသၢႆႇၼၼ်ႉလႄႈ "လိပ်ႇပၸရ, သွၼ်ႉသိူဝ်ႉဝေးတိပ်ႇ" လုမ်းၵိူင်းၽႅၼ်ႉသွင် သွင်ၵိူင်းၼႆႉယဝ်ႉ။ မိူဝ်ႈယၢမ်းၼၼ်ႉ လုမ်းၵိူင်းၽႅၼ်ႉသၢႆႇ ၵေႃႈၵမ်ႉလွၵ်ႈ။ ၽႅၼ်ႉသွင်ၵေႃႈၵမ်ႉပိၼ် မိူၼ်ၼင်ႉ "သူဝ်ႇသျႄႇတီႉမွၵ်ႉၶရေႇသီႇ" ၼၼ်ႉၸတ

ပႆႇဝႃႈတေလႆႈတၢင်းထွၵ်ႈၸၢမ်ႇၵမ်ႉထိမ်၊ ယင်းလႆႈၸၢမ်ႇတင်းထတ်းသၢင်မႃးဝႃႈ– လူမ်း "သူဝ်ႇၸႃႇတီႇမူဝ်ႇၸရိတ်ႉ" ၸဝ်ႉၼႆႉ ပိၼ်လူမ်းလိူဝ်းႁူၼ်းၵမ်ႇမီးတၢင်းဝူၼ်ႉၶႅပ်ႉၶႅၼ်ထိုင်ၶွင်တူဝ်လဵဝ်ႈၵဝ်ႇ ၼႆလူးႁွၼ်ႉယဝ်ႉ။

ပိၼ်ၶိူဝ်းမႃးၵေႃးယႃႇ ဝႆးသေလွင်ႈၸၸႉၶိင်ႇတၢင်းဝူၼ်ႉၶႅပ်ႉၶႅၼ်ထိုင်လူမ်းဝၼ်းတူၵ်းၸလႈ လူမ်းဝၼ်းၵွၵ်ႇၸဝ်ႈၼၼ်ႉ သုတ်းသိင်ႈႁူႇသေယဝ်ႉ ၼၼ်ႈမိူင်း "သၵ်ၼ်ႉတီႇၶေႃးပီးယၼ်း" ၸဝ်ႈၼၼ်ႉ ၵေႃႈ "သူဝ်ႇၸႃႇတီႇမူဝ်ႇၸရေႈသီႇ" ၵွင်ႇမိင်ႇၶိူဝ်ႈၶိူင်းလူၼ်ႉလိူဝ်မႃးယဝ်ႉ။ ထိုင်မႃးငဝ်းလႆး ၼင်ႇၼၼ်ၼၼ်ႉ "သူဝ်ႇၸႃႇတီႇမူဝ်ႇၸရေႈသီႇ" ၼႆႉပိၼ်မႃးတၢင်းဝူၼ်ႉၶႅပ်ႉၶႅၼ်ထိုင်လႆးတၢင်း မႆႈသၢမ် (Third Way) ၵၼ်မွႆႇၼၼ်ႉယဝ်ႉၶိူဝ်ၼႆႉ ႁူၼ်းတင်းၼမ်ၵွၼ်ၵၼ်ၸဝ်ႈလွႆၸဝ်ႈၶေႃးမႃးသေ လွင်ႈႁူၼ်းမိူင်းထတ်းသၢင်ၼၼ်ႉၵေႃႈ ဝွတ်ႈဝႆးယူပ်ႈယွမ်းမႃးယူႇယဝ်ႉ။

"သူဝ်ႇၸႃႇ" ၵၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉလုၵ်ႉတီႈ "သူဝ်ႇၸႃႇလိတ်ႉ" (Socialism) ၼၼ်ႉမႃးဝႃႈ ၼႆယဝ်ႉ။ လူမ်း "သူဝ်ႇၸႃႇတီႇမူဝ်ႇၸရိတ်ႉ" ၸဝ်ယူမ်ႇယမ်ဝႃႈ မူႇလူမ်းၽုင်ႁူၼ်းသူဝ်ၸႃလိတ်ႉ (မိူၼ်ၵၼ်တင်းၸွမ်ႇမိဝ်ႇၼီတ်ႉ ၵၼ်ၵိတ်ႈၶူႈလၼ်ႉထၢၼ်ႈႁူၼ်းၽိင်ႇပိင်းမိူၼ်ၵၼ်ၼၼ်ႉ) ၼႆႉ ၵဝ်တီႇမူဝ်ႇၸရေႈသီႇဝႆႉပိၼ်ငဝ်းၸၢမ်ႇပိုၼ်ႉသေ ပူၵ်းတင်ႈလႆးပိူင်ပႆးမိူင်းၵၼ်ၸိူင်ႈလႆႈယူႇ–ဝႃႈၼႆ ယဝ်ႉ။ ၵၼ် "သူဝ်ႇၸႃႇတီႇမူဝ်ႇၸရိတ်ႉ" ၸဝ်ၶွႆႈဝႃႈၼႆႉ ၵမ်ႇလွႆႈ "တီႇမူဝ်ႇၸရေႈသီႇႁူၼ်းမိူင်း"၊ ပိၼ် "လိပ်ႉပၸရႇတီႇမူဝ်ႇၸရေႈသီႇ" ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၸဝ်ဝႃႈ တႃႇယိပ်ႇယၢင်ႈၶိုၼ်ႈလူးမူႇလူမ်း ၽုင်ႁူၼ်း "သူဝ်ႇၸႃႇလိတ်ႉ" ၼၼ်ႉလႆႈၼႆႉ ၵၢင်ႈၵၢၼ်ႈၶွႆႈယိပ်းလႆးလိပ်ႉပၸရႇတီႇမူဝ်ႇၸရေႈသီႇ ၼၼ်ႉၼႆယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉၼၼ်ၸလႈ ပၢၼ်မိူဝ်ႈလိဝ်ၼႆႉ လၼ်ႇလႆႈၶၼ်ထိုင်ဝႃႈ သူဝ်ၸႃတီႇမူဝ်ႇၸရေႈသီႇ ၼႆႉ ပိၼ်လႆးတၢင်းမႆႈသၢမ်ဝႃႈၼင်ႇၼႆယဝ်ႉ။

လိမ်မိူဝ်ႈမိူင်း "ၵျိူဝ်ႇမၼီႇ" ၸတႃႇၸွတ်ႇၽွတ်ႈ "ပႃႇတီႇသူဝ်ႇၸႃႇတီႇမူဝ်ႇၸရိတ်ႉတိၵ်ႉ" မႃးၼၼ်ႉ ၸဝ်တိူၼ်းထတ်းသၢင်လီႉလမ်ႈၸၼလွင်ႈလုတ်ႇယွမ်းဝႃႇတ "မၢၵ်ႉသ်" ၼၼ်ႉယူႇ။ တၢင်းဝူၼ်ႉၶႅပ်ႉ "မၢၵ်ႉသ်" ၵၼ်ဝႃႈ ၵဝ်လႆးလုၵ်ႉၽိူၼ်ႉသေ တေပူၵ်းတင်ႈလႆးပိူင်ၵၢပ်ႈပၢၼ် မိူင်းသူဝ်ႇၸႃႇလိတ်ႉၵၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ "သူဝ်ၸႃတီႇမူဝ်ႇၸရိတ်ႉ" ၸဝ်ပွႆႇဝၢင်းပိုၼ်ႉပိတ်ႈလူမ်းလူမ်း ယဝ်ႉ။ ႁူလ်ႈၵႃႈ လွင်ႈၶၼ်ထိုင်ထတ်းသၢင်တီႈၼိူဝ်တၢင်းၶွင်ႉၸမ် မီးၼိုဝ်ႈလူမ်းၽုင်ႁူၼ်း ၵၼ်ပိၼ် ဝႃႇတ "မၢၵ်ႉသ်" ၼၼ်ႉၸတႃႇၸဝ်ၶႅပ်ႉၸၢမ်ႇဝႆႉယူႇ။ ၵၼ်ပိၵ်ႇပိူင်ႈၵၼ်ၼႆႉ ပိၼ်လွၵ်းလႆးတႃႇ ယိပ်ႇယၢင်ႈၶိုၼ်ႈလူးၵၢပ်ႈပၢၼ်မိူင်းသူဝ်ႇၸႃႇလိတ်ႉႁူလ်။ သူဝ်ၸႃတီႇမူဝ်ႇၸရိတ်ႉၸဝ်ၼႆႉ ၵမ်ႇယူမ်ႇ ယမ်လွင်ႈလႆးပိူင်တီႇမူဝ်ႇၸရေႈသီႇႁူၼ်းမိူင်း ၵၼ်ဝႃႈႁူၼ်းထၢၼ်ႈ ၵမ်ႇမီးၸုဝ်းၶွင်ၸဝ် ၶူႈလႆႈပိၼ် လဝ်ႈၵႃႇၼႃႇၼႆၼၼ်ႉၼင်ႇၵဝ်ႇ။ ၵၼ်သူဝ်ၸႃတီႇမူဝ်ႇၸရိတ်ႉၸဝ်ယိူင်းထိုင်ၵိၼ်းၵၢၼ်းၼၼ်ႉ ပိၼ်တႃႇပူၵ်းတင်ႈၽဝေလၢတ်ႈပၢၼ်မူႇလူမ်းၽုင်ႁူၼ်းသူဝ်ၸႃလိတ်ႉၼႆၸလႈ မႃးမိူၼ်ၵၼ်တင်းႁူၼ်း လူမ်းၸွမ်ႇမိဝ်ႇၼီတ်ႉ၊ သူဝ်ၸႃလိတ်ႉၸဝ်ၼၼ်ႉယူႇသေတႃႇၵေႃႈ၊ မိူဝ်ႈလိူၵ်ႈသိၼ်ႈသႆႇလွၵ်းလႆး တၢင်းတႃႇတေယိပ်ႇၶိုၼ်ႈလူးယိူင်းမႆႈၸဝ်ၼႆႉသမ်ႉ မႃးမိူၼ်ၵၼ်တင်းႁူၼ်းလိပ်ႉပၸရႇတီႇမူဝ်ႇၸရေႈသီႇ ၸဝ်ၼၼ်ႉဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉပိူဝ်ႈ "သူဝ်ၸႃတီႇမူဝ်ႇၸရိတ်ႉ" ၸဝ် ၵဝ်ဝႃႇတသွင်ပိူင်ၽႄၵၼ်သေ

ယိပ်းဝႆႉၸင်ႇၸၼ်ႉၶႄႈ ၵမ်းၽွင်ႈၼႆႉ မၵ်းမၼ်ႈမိူင်းသူဝ်ႇသျႄႇတီႊမွၵ်ႊၶရေႊသီႊၶဝ်ၸၼ်ႉဝႃႈ ပဵၼ်မိူင်းပႃတ်ႇလႃပ်ႇၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ၵၼ်ၸၼ်ႉၼႆႉပဵၼ် "သိၼ်ႈသွၼ်ႇလွင်ႈလၢႆးမၢႆႇသၢမ်" ၸၼ်ႉယဝ်ႉ–ဝႃႈၸင်ႇၼႆႉ။

သၽေႃးတိုၼ်းပိုၼ်သူဝ်ႇသျႄႇတီႊမွၵ်ႊၶရေႊသီႊ။

The Nature of Social Democracy

ပေႃးလိူဝ်ႈႁိုၼ်းသၽေႃးတိုၼ်းပိုၼ် "သူဝ်ႇသျႄႇတီႊမွၵ်ႊၶရေႊသီႊ" လိူင် ပိူင်လိူင်းမၼ်း တေလႆႈႁၼ် 4 ၶေႃႈၸင်ႇၼႆႉယူႇယဝ်ႉ–

(ၵ) ယိပ်းတိုဝ်းလၢႆးပၢႆးမၢၵ်ႈမီး ၶူၼ်းၶဝ်းလေႃးၶလႄးၵၼ်ၸၼ်ႉ. (Mixed Economy)။

(ၶ) ယိပ်းတိုဝ်းဝူၼ်ႉတပၢႆးမိူင်းလိပ်ႉပၶရႄႇ (Politicals Liberalism)။

(ၸ) ပူၵ်းတင်ႈလိူင်ႈမိူင်းလၢႆးပိူင်ၵုမ်ႉထူၼ်ႈလူမ်ႉၸွႆႈ (Welfare State) ၸၼ်ႉသေယဝ်ႉ. ၸင်ႇႁိူဝ်ႇ ႁူၼ်းမိူင်းၶဝ် ပေႃးတေလႆႈလၼ်ႉထၢၼ်ႈပၼ်ႁူၼ်းၶိုၼ်ႈလၼ်ႉလႆႈၸၼ်ႉ. ၵဝ်ပုၼ်ႈၽွၼ်း ႁဵတ်းသၢင်ႈပၼ် ၶတႃႇၵဝ်လွင်ႈၵၼ်လူဝ်ႇလႆႈမီး တီႈတိမ်ႇၸွႆႈထူၼ်ႈသုတ်းမၼ်းၸၼ်ႉ။

(ၹ) လွင်ႈယုမ်ႇယမ်တီႈၸိူဝ်ႉ ၵၼ်ဝႃႈႁူၼ်းႁူးၵေႃႉတၵ်းၸွႆႈမီးသုၼ်ႇလႆႈ သုၼ်ႇၽိင်ႇပိင်းမိူၼ် ၵၼ်ၼႆႉ. ၵူၼ်းႁပ်ႉယုမ်ႇယမ်ၶိင်လိင်းဝႆႉၸၼ်ႉယဝ်ႉ။

သူဝ်ႇသျႄႇတီႊမွၵ်ႊၶရေႊသီႊၶႄႈလွင်ႈလႅၵ်ႈလၢႆႈၸၢၼ်ႉလူးလၼ်ႉထၢၼ်ႈႁူၼ်း။

Social Democracy and Class Transformation

ၵိဝ်ႇလူလိုၼ်း "သူဝ်ႇသျႄႇတီႊမွၵ်ႊၶရေႊသီႊၶႄႈ လွင်ႈလႅၵ်ႈလၢႆႈၸၢၼ်ႉလူးထၢၼ်ႈႁူၼ်း" ၼႆႉ ႁူၼ်းယိပ်းဝူၼ်ႉတ "မၢၵ်ႇသ်" ၶႄႈ ႁူၼ်းယိပ်းဝူၼ်ႉတသူဝ်ႇသျႄႇလိတ်ႉၶဝ် မီးတၢင်းႁၼ်ထိူင်ပိူၵ်ႈပိူင်ႈၵၼ်ဝႆႉယဝ်ႉ။ ၵၼ်လႆႈမီးတၢင်းႁၼ်ပိူၵ်ႈပိူင်ႈၵၼ်ၼႆႉ. မႃးပိၼ်လွင်ႈတၢင်း တေႃႇႁႂ်ႈသူဝ်ႇသျႄႇတီႊမွၵ်ႊၶရေႊသီႊ လႆႈပေႃႇပိၼ်မီးမႃးၸၼ်ႉယဝ်ႉ။

ႁူၼ်းယိပ်းဝူၼ်ႉတ "မၢၵ်ႇသ်"၊ သူဝ်ႇသျႄႇလိတ်ႉၶဝ် ယုမ်ႇယမ်ႁၼ်ထိူင်ဝႃႈ လွင်ႈလူဝ်ႇလႆႈ ပၢၵ်ႈတူၵ်းပိူဝ်တ်ႈ ၵၼ်ႁူၼ်းလဝ်းၵလၢင်းလူင်ၶဝ် ၵိၼ်လိၵ်းတွၵ်ႇလွၵ်း လိၵ်ႇၶၽလၼ်ႉထၢၼ်ႈ ႁူၼ်းၸၼ်ႉလႆႈၼႆႉ၊ လိူဝ်သေ ၵဝ်လၢႆးလုၵ်ႉၽိူၼ်ႉတိူၵ်းပိူဝ်တ်ႈၸၼ်ႉ. ၵမ်ႉမီးလၢႆးသင်ဝႃႈၼႆႉယဝ်ႉ။ ႁူၼ်းယိပ်းသူဝ်ႇသျႄႇတီႊမွၵ်ႊၶရေႊသီႊၶဝ်ၸၼ်ႉၶတ. ၵမ်ႉႁပ်ႉၶၢမ်ႉလွၵ်းလၢႆးၸင်ႇၸၼ်၊ ၶဝ်ႁပ်ႉ ႁၼ်ဝႃႈ ၵဝ်လၢႆးၵၼ်မေႃလၢင်းလႅၵ်ႈလၢႆႈၶိုၼ်ႈယႂ်ႇၸၼ်ႉသေၶႄႈႁဵတ်းသၢင်ႈၵေႃႈ လၢင်းၶွတ်ႈ ၽိဝ်လွင်ႈတေႃႇလႅၵ်ႈလၢႆႈၸၢၼ်ႉလူးလၼ်ႉထၢၼ်ႈႁူၼ်းၸၼ်ႉယူႇ–ဝႃႈၼႆႉယဝ်ႉ။

"ပၢၼ်းသတိၼ်း" (Edward Bernstein, AD 1850-1932) ၼၼ်ႉ ၵိင်ၸိုဝ်ႈလွင်ႈတုဝ်ထုပ်း တၢင်ႇမၢၼ်ႈမိူင်း "ၵျိူဝ်ႇမၼီႇ" ၶဝ်ၼၼ်ႉသေၸလႆႈ တီႈမႆးမႆႇၵေႃႉလမ်းၶႆဝႆႉၼင်ႇတီႈတွႆႈၼႆႉယဝ်ႉ။ မၼ်းယုမ်ႇယမ်ၶၢမ်ထိုင်ဝႃႈ *"ပေႃးဝႃႈၵၢဝ်လႅၼ်းလုၵ်ႉၾိူၼ်ႉတိုၵ်းပီႈတႆးၼႆၸိူဝ်း တႃႇတေၵိူတ်ႇလၼ်ႉထၢၼ်ႈႁူၼ်းလဝ်ႈၵၢၼ်လၢင်းလူင်ၶဝ်ၵိၼ်လိူၵ်းတွၵ်ႉၵွၵ်းၼၼ်ႉ ႁၢတ်ႈဝႅၼ်းမႃးၵျႃႉသေ ၵိူၼ်းလၼ်ႉထၢၼ်း ပၢၼ်ႁူၼ်းၽိူင်ႉပိူင်းမိူၼ်ၵၢၼ် လႆႈပေႃႉပီၼ်မီးမႃးၼၼ်ႉ ၵမ်ႉပီၼ်လႆႈ"* ၼႆယဝ်ႉ။ "ပၢၼ်းသတိၼ်း" ထတ်းသၢင်ၶႆၼၼ်ႉ ၼႆယဝ်ႉ-

(၁) လၼ်ႉထၢၼ်းပၢၼ်ႁူၼ်းလဝ်ႈမွၵ်ႈလဝ်ႈၶေႃႈၼၼ်ႉ ၵမ်ႉလၢင်းလူမ်မႃးလႅၼ်ႈၵျႃႉပီႈတႆးလႆႈ (Peasants do not sink)။

(၂) လၼ်ႉထၢၼ်းပၢၼ်ၵၢင်ၼၼ်ႉၵေႃႈ ၵမ်ႉႁၢတ်ႈဝႅၼ်းမႃးလႅၼ်းလႆႈ (Middle Class does not disappear)။

(၃) လွင်ႈတုမ်ႉတိုဝ်ႉၶွင်ႉၶမ်(ပတိၵ်ႈၶၢတ်ႈ)လိူဝ်းၼၼ်ႉၵေႃႈ ၵမ်ႉတိူဝ်းယႂ်ႇႁၢင်ႈမႃးလႆႈ (Crisis do not grow even larger)။

(၄) ႁူၺ်ႉတၢၼ်ၸလႆႈ လၢတ်ႈပၢၼ်ၶႃႈသုၼ်ၶႃႈၶေႃးၼၼ်ႉၵေႃႈ တၵ်းၵမ်ႉလိူဝ်တိူဝ်းမႃးလႆႈ (Misery and Serfdom do not increase) ဝႃႈၼႆယဝ်ႉ။

လႅၼ်းပိူင်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးလဝ်ႈၵၢၼ်လၢင်းလူင်ၶဝ်ၼၼ်ႉ လၢင်းပေႃႉမီးမႃးလွင်ႈၶွင်ႉၶမ် တုမ်ႉတိုဝ်ႉ မိူၼ်းၵၼ် ၵီႇဝ်ႇၵပ်းလွင်ႈလၼ်ႉထၢၼ်းႁူၼ်းၾဝ်းၼၼ်ႉယူႇ-ၼႆသေတႃႉၵေႃႈ ငဝ်းလႅၼ်းသၢႆငၢၼ်တိုၵ်ႉ ပိၼ်ႇပႃႇလိၵ်ႈလႅၼ်းဝႆႉယူႇႁူးယၢမ်းၼၼ်ႉ လၢင်းၼီတ်ႈႁူႈလွင်ႈၶွင်ႉၶမ်တုမ်ႉတိုဝ်ႉၼၼ်ႉ မႃးလႅၼ်ႈၵျႃႉယူႇယဝ်ႉ။ လဝ်ႈၵၢၼ်ငၢၼ်းလူင်ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးလၼ်ႉထၢၼ်းပၢၼ်ၵၢင် လိူဝ်းၵၢၼ်တေယိပ်းၵမ်ဝႆႉလႆႈၵၢၼ်ငၢၼ်း ပၢႆးမၢၵ်ႈမီးတၢင်းလူင်တၢင်းလႅၼ်ၶဝ်ၼၼ်ႉ တေၶမ်လိူဝ်တိူဝ်းမႃးလွႆးလွႆးယူႇယဝ်ႉ။ ႁူၼ်းၼီတ်ႈၵၢၼ်ၶဝ် ၼၼ်ႉၵေႃႈ လၢင်းလႆႈပီၼ်ႁူၼ်းမီးငိုၼ်းၶိူမ်းလွမ်း "ၸသျႃႇယၢႇ" (Share) ၼင်ႈၶွမ်ႉပၼီႇပၢႆးမၢၵ်ႈမီး ၵၢၼ်ႁူၼ်းလၼ်ႉထၢၼ်းပၢၼ်ၵၢင်ၶဝ်ပိူင်ႇဝႆႉၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉၵၢၼ်ငၢၼ်းၽႅၼ်ႇပၢႆးမၢၵ်ႈမီးတိူဝ်း ႁၢင်ႈၶျၢင်မႃးၸလႆႈ မိူၼ်ၵၢၼ်ပိုတ်ႇၽၺ်ႉပၼ်တၢင်း ႁဵၼ်းႁူၼ်းၼီတ်ႈၵၢၼ်ၶဝ်လႆႈမီးသုၼ်ႇလီတႃႇပီၼ် လဝ်ႈၶွင်မႃးၼၼ်ႉၸတႃႉယဝ်ႉ။

ဝႃႈသေလႅၼ်းလုၵ်ႉၾိူၼ်ႉပၢႆးလၢၵ်ႈယဝ်ႉတူဝ်ႈၵျႃႉၼၼ်ႉ ႁူၼ်းၼီတ်ႈၵၢၼ်ၵျမ်း (Hard Labour) တီႈႁွင်းငၢၼ်းႁွင်းလၢၵ်ႈၶဝ်ၼၼ်ႉ ပီၼ်ၽူႈၵတ်ႉၶိူၼ်ႉၼွႆႉမေႃပၺႃႇမႃးယဝ်ႉ။ ႁွင်းၵၢၼ်ငၢၼ်း ႁွင်းလၢၵ်ႈ ၵၢၼ်လွႆသေၵမ်ႉဝႃႈ ပေႃးၵမ်ႉပိူင်ႈၵိူင်ၽူႈၵတ်ႉၶိူၼ်ႉၼွႆႉမေႃၶဝ်ၼၼ်ႉလိူင် တၵ်းတေၵမ်ႉၶပ်း ၶိုင်မျၢၶေႃႈၵၢၼ်ၶဝ်ၵွင်ႉမိူင်ႉပီၼ်ၵၢၼ်လႆႈ။ ငဝ်းလႅၼ်းသၢႆငၢၼ်ၼၼ်ႉ မႃးပီၼ်တႃႇႁူႈလၼ်ႉထၢၼ်း ပၢၼ်ႁူၼ်းလဝ်ႈၵၢၼ်လၢင်းလူင်မႃးလႅၼ်းသေ ႁူၼ်းၼီတ်ႈၵၢၼ်ၶဝ်ၶဝ်ႈပီၼ်မႃးၼင်ႈႁူၼ်းလၼ်ႉထၢၼ်းပၢၼ် ၵၢင်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ႁူၼ်းၼီတ်ႈၵၢၼ်လိူဝ်းၵမ်ႉမီးၶူဝ်းၶွင်ၼၼ်ႉယွမ်းမႃးသေ ႁူၼ်းလၼ်ႉထၢၼ်းပၢၼ်ၵၢင် တိူဝ်းလိူဝ်မႃးၼႆၸလႆႈ "ပၢၼ်းသတိၼ်း" ၼၼ်ႉဝႃႈ လႅၼ်းပိူင်သူဝ်ၸသျလိၵ်ႉၼၼ်ႉ သိုပ်ႇပုတ်ႈတၢင် ၶဝ်ႈၵၢဝ်ၵွင်ႈတီႈလႅၼ်းပိူင်လဝ်ႈၵၢၼ်လၢင်းလူင်ၼၼ်ႉလႆႈလီငၢမ်းယူႇဝႃႈၼင်ႇၼႆ။

"မၢၵ်ႇသ်" ၼႆႉလၢမ်းလၢတ်ႈဝႆႉဝႃႈ လႆၢးပိူင်လၢဝ်းၵၢၼ်လွင်ႈတေယဝ်ႉၵႂၢင်ႈမႃးသေ လွင်ႈ ၶွင်ႉၸမ်(ပတိၵ်ႈၸၢတ်ႈ)ၵိဝ်ႉလၢၼ်ႉထၢၼ်ႈႁူၼ်းၼၼ်ႉၵေႃႈ တေၼမ်လိူဝ်တိူဝ်းမႃးဝႃႈၼႆႉယဝ်ႉ။ မၼ်း ၵိပ်းၵၢဝ်ၶေႃးထတ်းၵၼ်ၽိတ်းပိူင်ႈၼၼ်ႉသေ လၢမ်းၸႄႃးဝႆႉၼၼ်ႉႁူဝ်း–ၼႆႉ "ပၢၼ်းသတီၼ်း" ထတ်းသၢင်ဝႆႉၼင်ႇၼႆႉယဝ်ႉ။ ၼႂ်းၵၢပ်ႈပၢၼ်လႆၢးပိူင်လၢဝ်းၵၢၼ်လွင်ၼႆႉ ႁူၼ်းႁဵတ်းၵၢၼ်ၸဝ်တေ ၽၢၼ်တေၵိၼ်းမႃးႁဵတ်းၼၼ်သေ ငဝ်းလႆၢးတေပီၼ်ၵူႈတႃႇမီးလွင်ႈလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉ။ ယွၼ်ႉလွင်ႈလုၵ်ႉ ၽိုၼ်ႉတိုၵ်ႈၸိုၼ်းၼၼ်ႉၸလႆး လႆၢးပိူင်လၢဝ်းၵၢၼ်လွင် တေလူႇၸႂ်ၵူမ်တၢႆၵူႈယဝ်ႉၼႆႉ "မၢၵ်ႇသ်" လၢမ်းသွၼ်တၢၵ်ႈဝႆႉၼင်ႇၼႆႉ။ ၽိူဝ်ႇငဝ်းလႆၢးၵမ်ႉပီၼ်မႃးၼင်ႇ "မၢၵ်ႇသ်" ဝႃႈဝႆႉၼၼ်ႉ တႃႇတေၵၢဝ် လွင်ႈလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉသေ ၵၢၼ်းယၢင်ႈၸိုၼ်းလူးလႆၢးပိူင်သူဝ်ၸႄႇလိတ်ႉၵၼ်ဝႃႈၼႆႉ ၵမ်ႉပီၼ်လႆးၼႆႉ "ပၢၼ်းသတီၼ်း" ဝႃႈဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ လႆၢးပိူင်သူဝ်ၸႄႇလိတ်ႉၵၼ်ဝႃႈၼႆႉ ၵမ်ႉလွႆးၸလႆးဝႃႈ ၵိူတ်ႇ ၵွၵ်ႇမႃးၼႂ်းလႆၢးပိူင်လၢဝ်းၵၢၼ်လွင်ၼၼ်ႉ။ လူမ်းႁူၼ်းယုမ်ႇယမ်သူဝ်ႉၸႄႇလိတ်ႉၸဝ် တၵ်းလူဝ်ႇ လႆႈႁူမ်ႈႁွမ်းႁၼ်ၸဝ်ႈပွႆးတိုၵ်းၽိုၼ်ႉၸိုၼ်းၼၼ်ႉ လၢင်ႇတေလႆႈယဝ်ႉ။ "ပၢၼ်းသတီၼ်း" တီမ်ႈမႆၢ မွၵ်ႇၸၼဝ်ႉတီးၼႂ်းပပ်ႉ "တေၵၢဝ်လႆၢးလွႆႁဵတ်းႁူႈပီၼ်သူဝ်ၸႄႇလိတ်ႉ ၵၼ်တူၵ်းၶွင်ႉတူၵ်းၵိၵ်ႉ ၼႂ်းၸၢင်ႇပႆၢးသႆၢး" (How Is Scientific Socialism Possible, 1901) ၼၼ်ႉဝႃႈဝႆႉၼင်ႇၼႆႉယဝ်ႉ။

မိူင်းသူဝ်ၸႄႇတီႈမုဝ်ႉၸရေႇသီႈဝၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႉ ၸဝ်ၼႆႉၵမ်ႉလိူၵ်ႈသိူၼ်ႈတၢင်း ၵၼ်ၵၢဝ်လႆၢး လုၵ်ႉၽိုၼ်ႉသေ လိူၵ်ႈလႆၢးလၢၼ်ႉထၢၼ်ႈႁူၼ်းၼၼ်ႉ၊ ၸဝ်ၵၢဝ်လႆၢးႁူမ်ႈႁွမ်းႁဵတ်းသၢင်ႈသေ ႁဵတ်းၵျ ႁူႈလၢၼ်ႉထၢၼ်ႈပၢၼ်ႁူၼ်းလႆႈၽိူင်ႉပိူင်းၵၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ–"ပၢၼ်းသတီၼ်း" ဝႃႈၼႆႉ။ ၵိဝ်ႉလူလ်ႈ လွင်ႈၼႆႉလမ်း လႆႈမၼ်း "တီႈမုဝ်ႉၸရိုတ်ႉတိၵ်ႉပႃႇတီႈမိူင်းသဝီႈတၼ်ႉ" ၸဝ်တီမ်ႈမႆၢဝႆႉၼႂ်းသိူၼ်ႈ တၢင်းသႆၢမႆၢၽႄႃႈၵၼ်ၸဝ် (The Swedish Social Democratic Party Programme) ၼၼ်ႉမီးဝႆႉ ၼင်ႇတီႈတွႆႈၼႆႉယူႇယဝ်ႉ–

"လႆၢးပိူင်လၢဝ်းၵၢၼ်လွင်ၸလႆး လႆၢးပိူင်ၶွမ်ႉမိဝ်ႉၼိတ်ႉ သွင်လႆၢးၼႆႉ မၼ်းၵမ်ႉႁဵတ်းပၼ် လွင်ႈၽိူင်ႉပိူင်းၸလႆး လွင်ႈႁူမ်ႉလူမ်းပုၼ်းႁူၼ်းႁဝ်းလႆး။ လႆၢးပိူင်တၢင်းသွင်ၵၼ်ၼႆႉ ႁူၼ်းမိူင်း တၢင်းလႆၢၸဝ်ၵေႃႈ ၵမ်ႉယိပ်းၵမ်ထိင်းတူလ်းလႆး။ လွင်ႈၸၽိူင်ႉၸၽႄႈတိူၼ်းၵၢၼ်းပႆၢးမၢၵ်ႈမီး ၼၼ်ႉၵေႃႈ ၵမ်ႉမီးလွင်ႈၽိူင်ႉပိူင်းၵၼ်၊ တီႈမုဝ်ႉၸရေႇသီႈၵေႃႈၵမ်ႉမီး။ ပိၼ်လႆၢးငဝ်းလိူင်းယိပ်း လိၵ်းထိင်းၵမ်ဝႆႉႁဵတ်းၼၼ်ၸလႆး လွင်ႈၵမ်ႉၽိူင်ႉပိူင်းၵၼ်ၼၼ်ႉၵေႃႈ တိူၼ်းၵိူတ်ႉမီးမႃးလွမ်း ၶေႃႈပိုၼ်ၽေႃဝ်ႉၸဝ်ၵၼ်ဝႃႈ တႃႇၸၽိူင်ႉယိုၼ်းပၼ်ႁူႈၽိူင်ႉပိူင်း ၵၼ်ၸဝ်ႁဵတ်းၵိူင်းတေႃႇၸတႃႇ ႁူၼ်ႉဝႆႉၼႂ်းလွႆၸဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။"

သူဝ်ၸႄႇတီႈမုဝ်ႉၸရေႇသီႈၸဝ်ၼႆႉ ၵမ်ႉႁပ်ႉၸၢမ်ႉသိူၼ်ႈတၢင်းၶွမ်ႉမိဝ်ႉၼိတ်ႉ၊ သူဝ်ၸႄႇ လိတ်ႉ ၵၼ်ၵၢၼ်းၵၢဝ်လႆၢးလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉသေ လိူၵ်ႈလႆၢးပိူတ်ႈလၢၼ်ႉထၢၼ်ႈႁူၼ်းၼၼ်ႉ ၸဝ်းၼႂ်းပၢၼ် ပႆၢးမိူင်းဝူႇတလိပ်ႇပၸရ, ၵၼ်မီးတီႈမုဝ်ႉၸရေႇသီႈၼၼ်ႉသေ ၸဝ်ႁူမ်ႈႁွမ်းႁၼ်တၢင်းပႃႇတီႈၸလႆး လူမ်းသမ်ၵ်ႇၵႁူၼ်းႁဵတ်းၵၢၼ် လိူဝ်းယုမ်ႇယမ်ဝူႇတသူဝ်ၸႄႇလိတ်ႉၸဝ်သေၸလႆး ယိပ်းတိုဝ်းလႆၢး တၢင်းႁူမ်ႈႁွမ်းလိူၵ်ႈလႆၢးၸႃႇလူးၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

တီ,မူဝ်,စရေ,သီ,မိူင်းလုမ်းလၼ်သၢမ်ၼ်ႈလုမ်းမျှ။

Third World Democracy

တီ,မူဝ်,စရေ,သီ,လုမ်းလၼ်.သၢမ်ၼ်ႈလုမ်းမျှ.ၼ်.လမ်း တင်းလိပ်.ပၼရ,တီ,မူဝ်,စရေ,သီ, ၼၼ်.ၼလႈသင်၊ တီ,မူဝ်,စရေ,သီ,ၵူၼ်းမိူင်းၼၼ်.ၼလႈသင် ပဵၵ်,ပိူင်ႈၵၼ်ဝံ.သေ မီးဝံ.ပိုင်မျှင် ၵူႈမိဝ်းမိဝ်းယူ,ယဝ်.။ တၢ,ၶွႆးလီ.လမ်းၼဆလႆႈတၢင်းဝူၼ်.ၶပ်.ၶၼ်ထိုင်ပႆၢးမိူင်းတီ,မူဝ်,စရေ,သီ, မိူင်းလုမ်းလၼ်.သၢမ်ၼ်ႈလုမ်းမျှ.စဝ်လႆႈၽီၼ်းၽီၼ်းၼၼ်.ၵမ်,ငၢႆး။ ၼ်ုးၼၵႈမိူင်းလုမ်းလၼ်.သၢမ် ၼ်ုးလုမ်းမျှ.စဝ်ၼ်ႉ.သမ်. သႆၢပိုၼ်းမိူင်းၽွႆမၼ်းၵေႃး မိူင်းၼိုင်းၼလႈမိူင်းၼိုင်းၵမ်,မိူၼ်ၵၼ်ၼလႈ ၵိင်ၼ်ူဝ်သႆၢပိုၼ်းမိူင်းလွႆမိူင်းၼၼ်.သေယဝ်. ၵျင်.ၵမ်ယိပ်းတိုဝ်းလႆႈတီ,မူဝ်,စရေ,သီ,ၶင်းၽွႆမၼ်းဝံ. ယူ,ယဝ်.။ မိူင်းလိူဝ်းစဝ်ၼၼ်.လမ်း တေႃ.ၼတ.ၶွင်.ၶိၵ်းလိုဝ်းတီ,မူဝ်,စရေ,သီ,ဝံ.ၼၼ်.ၵူလ်ုးၼလႈ ၽူးလွပ်,သွၵ်းၶိၼ်းၶျၽႆ,သႆၢပႆၢးမိူင်းစဝ် မၵ်းမႆၢလူင်ပွင်လိုင်းမိူင်းလိူဝ်းၼၼ်.ဝျႈ "လုမ်းလူင်ပွင် လိုင်းလဝ်းၵၢ,ၼေ,ၵိမ်တူဝ်" (Authoritarian Government) လႆႈပိူင်ပ,တီ,ပႆၢးမိူင်းလုၵ်းလိဝ်ၼၼ်. ဝံ.ယဝ်.။ မိူင်းၵမ်းၽွင်းၼ်ုးစဝ်ၼၼ်.ဝျႈ စဝ်ပိုတ်,ၽုလ်,ဝံ.ပၼ်သိၼ်းတၢင်းလႆႈပိူင်ပ,တီ,ပႆၢးမိူင်း ၼမ်လႆၢၼ်ႉၵေႃး စဝ်ပၼ်သုၼ်,ၼိုၵ်.တွၼ်းတီးလုမ်းလိဝ်ၼၼ်.သေ တိၵ်းတိင်ၶၢမ်းသီးပ,တီ,ပႆၢးမိူင်း တၢင်,လုမ်းၼၼ်.ဝံ.ယူ,။

လွင်းတၢင်းၵၼ်လၢၵ်,လႆႈသေ သမ်.မိူၼ်ၵၼ်ဝံ.တီးၼ်ုးမိူင်းလုမ်းလၼ်.သၢမ်စဝ်ၼၼ်. လမ်း–ပဵၼ်ၵၼ်စဝ်လႆႈလွတ်းလိဝ်းပူၼ်.ပၢၼ်လၢတ်းၸီးၸႈ "ၵူဝ်,လူဝ်,ၼီ," မုးၼင်,ၵၼ်ၼၼ်. ယဝ်.။ မိူဝ်းယၢမ်းတူင်.တိုၼ်, တၢ,ၶွႆးပူၼ်.လွတ်းပၢၼ်ၸီးၸႈၼၼ်. တွၼ်းၽွႆ,တပ်.သိုၵ်းၼ်ႉ. ပဵၼ်ၵၼ်တီးလမ်,လွင်းဝံ.ၶိတ်းၼၼ်ၵူႈမိူင်းမိူင်းယူ,ယဝ်.။ ၽိူဝ်,ထိုင်ပၢၼ်လႆႈလွတ်းလိဝ်းၵွၼ်းၼေ မုးသေ ၽွင်းမိူဝ်းပႆ,မီးပ,တီ,ပႆၢးမိူင်း တၢ,ၵဝ်ပုၼ်းၽွၼ်းၽွင်းငမ်းမိူင်းဝံ.လႆႈၼၼ်. တပ်.သိုၵ်း ၼ်ႉ. ယိပ်းၵဝ်ၵၢ,ၼေ,ၽွင်းငမ်းမိူင်းသေ ၵုပ်.ပိူင်,ၽွင်းငမ်းၵျ,ယဝ်.။ တပ်.သိုၵ်းၼ်ႉ.ဝျႈ စဝ်တေ ဝၢၼ်,လိူဝ်.ဝၢၼ်,မျှၼ်းတီ,မူဝ်,စရေ,သီ,ၵွၼ်ၼမ်း (Guided Democracy) ၼၼ်.ယဝ်.။ လိူဝ်းၼ်ႉ. လႆႈၶၼ်မီးၼ်ုးမိူင်းၵၢ,သျူ.လိင်,လၢၼ်းဝၼ်းၵွၵ်, "ၵၢ,သီ,ယၼ်," (Asean) စဝ်ၵမ်းၽွင်းၼလႈ မိူင်းၵိပ်.မျှရိၵပွတ်းလၢၼ်း၊ မိူင်းလိတ်,တိၼ်,ၵမေ,ရိၵစဝ်ၵမ်းၽွင်းလိူဝ်းၼ်ႉ.ယင်.။

လူင်ပွင်လိုင်းမိူင်းလုမ်းလၼ်.သၢမ်စဝ်ၼၼ်.ၼ်ႉ. စဝ်ဝံ.လွင်းတၢ,ၶွႆးၵၢ,ၼေ,ၼိမ်ဝံ.ၼ်ုးမိုဝ်း စဝ်ၼ်ႉ. ဝံ.ပဵၼ်ပိုင်ၼိုၵ်.မၼ်းသေယဝ်.၊ တီ,မူဝ်,စရေ,သီ,ၼလႈ ပိုင်မီးၶွတ်,ၽွတ်းဝၢၼ်းမိူင်းၼ်ႉ. စဝ်ၵဝ်ၶိတ်းၶျွႆးပဵၼ်ၼိုင်းယိပ်းတၢ,ၵမ်.လွႆး ပုၼ်းတၢ,ၵၢ,ၼေ,ၵိုမ်းဝံ.ၼ်ုးမိုဝ်းစဝ်ၶိုင်ၶိုဝ်လႆႈၼၼ်. ၵူလ်း။ ပ,တီ,ၵၼ်လႆႈမီးၵၢ,ၼေ,ဝံ.ၼ်ုးမိုဝ်းၼၼ်. ၵၢႈၵူဝ်းတပ်.သိုၵ်းၼလႈ လိူဝ်းလုမ်းယိပ်း ၵွင်းၵၢင်,စဝ်လိူဝ်းၼၼ်.သေ တိၵ်းတိင်ယ.လိဝ်ပိတ်းလုမ်းပႆၢးမိူင်းၵၼ်ၼၼ.သိင်,စဝ်ၼၼ်.ယဝ်.။ မိူင်းတီ,မူဝ်,စရေ,သီ,လုမ်းဝၼ်းတူၵ်းစဝ်ၼတ. ၵဝ်လွင်းသုၼ်,လႆႈသုၼ်,ပဵၼ်ၵူၼ်းၼၼ်.သေ ထတ်း သၢင်လွင်းၼၼ်.မုးယူ,ယဝ်.။ ဝံႈသေလႆႈပႆၢးသိုၵ်းယိၼ် ၵၼ်ပဵၼ်ပၢင်တိုၵ်းလူင်ၽႆ,ဝ,တ (ပႆၢး

ဝူၼ်ႉၶပ်ႉၶၼ်ထိုင်) ၼၼ်ႉယဝ်ႉတူဝ်ႈၵူႈ လုမ်းမိူင်းဝၼ်းတူၵ်းၶဝ် ပိၼ်ႇဝႆႈၶႃႈၶႅလွင်ႈသုၼ်ႇလႆႈ သုၼ်ႇပိၼ်ၵူၼ်းၶလႈ လွင်ႈၵမ်ႇမီးသုၼ်ႇတီႈမူဝ်ႇၶရေႇသိႇၼၼ်ႉ မႃးၼႄတ်းပိၼ်လိူင်ႈမၼ်းသေ ထတ်းသၢင်မႃးယူႇယဝ်ႉ။

ၾွင်းမိူဝ်ႈပၢၼ်လႂ်းပႂ်းသိုၵ်းယိၼ်ၼၼ်ႉ မိူင်းလုမ်းလၼ်ႉသၢမ်ၼႂ်းလုမ်ႈၾႃႉၶဝ်တင်းလႂ်ၼႆႉ ပိၼ်တီႈလုမ်းမိူင်းဝၼ်းတူၵ်းၶလႈ လုမ်းမိူင်းဝၼ်းဢွၵ်ႇၶဝ် ၼိင်ႇတႃႉလၢမ်းၼႄင်းၵၼ်ၼၼ်ႉမႃးယဝ်ႉ။ ပေႃးဝႃႈလုမ်းမိူင်းဝၼ်းတူၵ်းၶဝ် ထွၵ်ႈပၢမ်ႉၵမ်ႉၼႄင်းပၼ်လုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈၼႆႉလိုင် လုမ်းမိူင်းဝၼ်း ဢွၵ်ႇၶဝ်သမ်ႉ ၵမ်ႉၼႄင်းပၼ်လုမ်းပႂ်းမိူင်းၵၼ်တဝ်ႉၼိင်ႇၶတ်းၸိုၼ်းၼၼ်ႉသေ၊ ပေႃးဝႃႈလုမ်းမိူင်း ဝၼ်းတူၵ်းၶဝ် ထွၵ်ႈပၢမ်ႉၵမ်ႉၼႄင်းပၼ်လုမ်းပႂ်းမိူင်းၾႆႇၶတ်းၸိုၼ်းၼႆႉၵေႃႈ လုမ်းမိူင်းဝၼ်းဢွၵ်ႇၶဝ် ၵမ်ႉၼႄင်းဝႂ်ႉၾႆႇလူင်ပွင်လိုင်ႈၼႂ်ႈမိူင်းလိူဝ်းၼၼ်ႉဝႂ်ႉ ၼႄတ်းၼၼ်ယူႇယဝ်ႉ။ မိူဝ်ႈၾွင်းၼင်ႇၼၼ်ၼႆႉ ၶတႃႉ လုမ်းလူင်သွင်လုမ်းၼႆႉ ဝႂ်ႉပိူင်လူင်လွင်ႈတႃႈၶိူဝ်းဢွင်ႇပေႉလႆႈ ၾႆႇပႂ်းဝူၼ်ႉၶပ်ႉၶၼ်ထိုင် (ဝ၊တ)ၼၼ်ႉၵူၺ်း။ ဝႂ်းသေလႂ်းပႂ်းသိုၵ်းယိၼ်ယဝ်ႉတူဝ်ႈၵူႈၼၼ်ႉလင်ႇ လုမ်းမိူင်းဝၼ်းတူၵ်းၶဝ် ၵဝ်လွင်ႈပူၼ်ႉပိၼ်တုမ်ႉတိူဝ်ႉသုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ်ၵူၼ်းၼၼ်ႉ ၼႄတ်းပိၼ်လွင်ႈတၢင်းထတ်းသၢင် တိူဝ်းလိူဝ်မႃးယူႇယဝ်ႉ။

ထိုင်လႂ်ႈပိၼ်မီးမႃးၼင်ႇၼၼ်ၼႆႉ မိူင်းလုမ်းလၼ်ႉသၢမ်ၶဝ်ၼင်ႇၵၼ် လႆႈတမ်းဝၢင်းပႂ်းဝူၼ်ႉ ၶပ်ႉၶၼ်ထိုင် ၵၼ်ပေပၼ်ၶွႆးၶဝ်မီးတၢင်းၾွမ်ႉၶူမ်းၵၼ်လႆႈၼၼ်ႉသေ ၼိင်ႇတႃႉၸိုၼ်းလုမ်းမိူင်း ဝၼ်းတူၵ်းၶဝ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ပႂ်းဝူၼ်ႉၶပ်ႉၶၼ်ထိုင်ၶဝ်ၼၼ်ႉလမ်း–

- လွင်ႈၵၼ်ၼႄတ်းၶႂ်ႈပႂ်းမၢၵ်ႈမီးၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်လုမ်လွၵ်ႉလႂ်ႈၼႆႉ လမ်ႇလွင်ႈလိူဝ်သေလွင်ႈတီႈမူဝ်ႇ ၶရေႇသိႇၶလႈ လွင်ႈသုၼ်ႇလႂ်ႈသုၼ်ႇပိၼ်ၵူၼ်းၼၼ်ႉ။
- ယွၼ်ႉလွင်ႈထုင်းၾိူင်ႈၶငႈၵမ်ႇမိူၼ်ၵၼ်ၶလႈ မိူင်းၶဝ်ၼႆႉၵေႃႈမီးဝႂ်ႉသုၼ်ႇလႂ်ႈသုၼ်ႇပိၼ် ၵူၼ်း ၵၼ်ပၵ်ႉပိူင်ႈၵၼ်တင်းသုၼ်ႇလႂ်ႈသုၼ်ႇပိၼ်ၵူၼ်း ၵၼ်မီးၼႂ်ႈမိူင်းဝၼ်းတူၵ်းၶဝ် ၼၼ်ႉယူႇ။
- တီႈမူဝ်ႇၶရေႇသိႇၶလႈသုၼ်ႇလႂ်ႈသုၼ်ႇပိၼ်ၵူၼ်းလုမ်းမိူင်းဝၼ်းတူၵ်းၶဝ်ၼၼ်ႉ ပိၼ်ၶူဝ်း ၶွင်တႃႉၶၢမ်ႇလေႊလိမ်ႇပႂ်းမိူင်းၼၼ်ႉၵူၺ်း။ လွင်ႈၼူင်ႈလွင်ႈၵိၼ် လွင်ႈတီႈယူႇၶိူၼ်းသင်း ၼႆႉ လမ်ႇလွင်ႈလိူဝ်သေၶူဝ်းၶွင်တႃႉၶၢမ်ႇလေႊလိမ်ႇပႂ်းမိူင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

လၵူႈလိူဝ်းၼႆႉ ၵမ်းၼမ်လႂ်ႈၶၼ်မိူင်းၶၶႇၶလႈ မိူင်းၵႃႈသိႇယၼ်ႇၶဝ် ၾွမ်ႉတီႈတႃႉတေ ၶတ်းၸိုၼ်းလုမ်းမိူင်းဝၼ်းတူၵ်းၶဝ်ၼၼ်ႉၼႄတ်းၼၼ်ယူႇယဝ်ႉ။

ၶေႃးၵူၢမ်းၵၼ်ႁွင်ႉဝႃး လုမ်းမိူင်းဝၼ်းတူၵ်းၶလႈ လုမ်းမိူင်းဝၼ်းဢွၵ်ႇၼႆႉၼၼ်ႉ ယၢမ်း လိဝ်ၼႆႉလႂ်ႈၶၼ်ၶေႃးၵူၢမ်းမႂ်ႇ ၵၼ်ႁွင်ႉဝႃး လူၵ်ႈၶူင်းပွတ်းႁွင်ႇၶလႈ လူၵ်ႈၶူင်းပွတ်းလၢၼ်းၼႆႉၼၼ်ႉ ပုတ်ႈတၢင်ၵဝ်ဢွင်ႈတီႈမႃးယူႇယဝ်ႉ။ မိူဝ်ႈၵဝ်ႇၵဝ်ႇ ၵၼ်လႂ်ႈႁွင်ႉဝႃးလုမ်းမိူင်းဝၼ်းတူၵ်းၶဝ်ၼၼ်ႉ ၼႆႉ ယွၼ်ႉပိူဝ်ႈပိၼ်မိူင်းလိူဝ်းမီးဝႂ်ႉတီႈတူင်ႇဝိူင်းၵႃးတိၵ်ႉပွတ်းႁွင်ႇၼၼ်ႉသေ ပိၼ်ပွတ်းတွၼ်ႈၾႆႇႁွင်ႇ သိၼ်းသႂ်ၵီႇၵူၺ်တၼၼ်ႉၶလႈ လႂ်ႈမၵ်းမႂ်ဝႂ်ႉဝႃးပိၼ် "လုမ်းလူၵ်ႈၶူင်းပွတ်းႁွင်ႇ" ဝႃးၼင်ႇၼႆႉ

ယဝ်ႉ။ မိူင်းၵုမ်းၵၼ်ႉသၢမ်ၸၼ်ႉလူၵ်ႈၶူင်းၸဝ်ႈတင်းလၢႆၼၼ်ႉ သမ်ႉမီးဝႆႉပွတ်းတွၼ်ႈၾၢႆႇလၢၼ်း ၵီႇၵူၺ်ႉတၼၼ်ႉသေ ပေႃးမႃးတိၵ်ႈၵၼ်တင်းမိူင်းလူၵ်ႈၶူင်းပွတ်းႁွင်ႇၸဝ်ႈတူၺ်းၵေႃႈ ၸဝ်ႈမီးဝႆႉ တၢင်းလူၵ်ႈၶူင်းပွတ်းလၢၼ်းၼၼ်ႉၶလႈ လႆႈမၵ်းမၼ်ႈဝႆႉဝႃႈ ၵုမ်းမိူင်းၵၼ်ႉသၢမ်ၸၼ်ႉလူၵ်ႈၶူင်းၸဝ်ႈ ဝႆႉပီၼ် "ၵုမ်းလူၵ်ႈၶူင်းပွတ်းလၢၼ်း" ၼႆယူႇယဝ်ႉ။ ၵၼ်ႁွင်ႉဝႃႈၵုမ်းမိူင်းဝၼ်းတူၵ်းၶလႈ ၵုမ်းမိူင်းဝၼ်းၵွၵ်ႈၼႆၼၼ်ႉ ပီၼ်မ်ၼ်းမိူဝ်ႈၽွင်းၸိင်ႇတႃႇၵၼ် ၾၢႆႇတၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ပႃးမိူင်း ၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ။ ၶေႃးႁွင်ႉဝႃႈလူၵ်ႈၶူင်းပွတ်းႁွင်ႇၶလႈ လူၵ်ႈၶူင်းပွတ်းလၢၼ်းၼႆၼၼ်ႉသမ်ႉ ၵိူင် ၸိူဝ်းတီႈမႄႈၸရေႊသီႇၶလႈသုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပီၼ်ၵူၼ်းၼၼ်ႉ ႁဵတ်းပီၼ်ငဝ်ႈၸၢမ်ႇပိုၼ်ႉမၼ်းသေ လႆႈ ပေႃႇပီၼ်မႃးၵုမ်းၾၢႆႇပႃးမိူင်းလူင်ဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၼႆႉၵူၺ်းၵမ်ႉၵႃး မိူင်းလူၵ်ႈၶူင်းပွတ်းႁွင်ႇၸဝ်ၼႆႉ ပီၼ်မိူင်းၵိူဝ်းမႃၵ်ႈမီးလီပီၼ်၊ မိူင်းၶိူင်ႈလၢၵ်ႈၶိုၼ်ႈယႂ်ႇၶိုတ်းၵၢပ်ႈၸဝ်ၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ။ မိူင်းလူၵ်ႈၶူင်း ပွတ်းလၢၼ်းၸဝ်ၼၼ်ႉသမ်ႉႁွတ်းၽၢၼ်၊ မ်ၼ်ႈၽွင်းပၢၼ်တိုၵ်ႉႁၢႆၶိုၼ်ႈယွႆႉမုၼ်းလီၵ်ႉမႃးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

လူင်ပွင်လိူင်ႈမိူင်းၵုမ်းၵၼ်ႉသၢမ် ၸၼ်ႉလူၵ်ႈၶူင်းၵၢင်ၸဝ်ၼၼ်ႉၼႆႉ ၵၸ်တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉ ႁၼ်ထိုင်ပႃးမိူင်း "ၵျူးသူဝ်း" မိူင်းပိုၼ်ႉသီတ်ႈၼၼ်ႉ ဝႆႉပီၼ်ငဝ်ႈငေႇမၼ်းသေ ယိပ်းတိုဝ်းလၢႆးတီႈမိူဝ်ႈ ၸရေႊသီႇဝႆႉယူႇၼႆ လႆႈႁၼ်ၼင်ႇၼၼ်ယဝ်ႉ။ ၵၼ်ၵျူးသူဝ်းဝႃႈၼၼ်ႉၵမ်း တႃႇတေၵုပ်ႉပိူင်ႈၽွင်းငမ်း မူႇၵုမ်းၽုင်ႁူၼ်းၼၼ်ႉ တေလႆႈမီး "ၵၢင်ၸႂ်ႁူမ်ႈလွင်ႈလွင်ႈ" (General Will) ဝႆႉၵၼ်ၼိုင်ႈယူႇ။ ၵူၺ်းၵေႃႈ တႃႇတေၵူႈၵပ်ႉၵၸ်ၵၢင်ၸႂ်တီႈႁူၼ်းမိူင်းၵေႃႉလွႆၵေႃႉၼၼ်ႉမႃးသေ ၸင်ႇတမ်းဝၢင်းၽိုၼ် ၵၢၼ်ၼႆႉၸတႃႉ တေမီးတၢင်းယၢပ်ႇၽိုတ်ႇၶလႈ လူင်ပွင်လိူင်ႈၼၼ်ႉၵေႃႈတေလႆႈၼၸ်ပုၼ်ႈၽွၼ်းသေ တမ်းဝၢင်းပၼ်။ လွင်ႈၵၼ်လူင်ပွင်လိူင်ႈတမ်းဝၢင်းပၼ်မႃးၼၼ်ႉ ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်တၵ်ႉလႆႈႁဵတ်းၵွမ်း ယဝ်ႉ–ၼႆ "ၵျူးသူဝ်း" ဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ဝႆႉၼင်ႇၼႆယူႇ။ "ၵျူးသူဝ်း" ၼၼ်ႉပီၼ်ၽူႈၵေႃႉၵိူတ်ႇၵွၵ်ႈ မွၵ်ႇၶၼ "တီႇၵူဝ်ႇရီႇၶေႃးၵိၼ်ၵိၼ်ႇပႃးၵၢၼ်ႁူၼ်း" ၼၼ်ႉၵေႃးလွႆး၊ သမ်ႉပီၼ်ၵေႃႉၵၼ်ၶတႃႇ ၶူၼ်ႉၵွၵ်ႈတမ်းပၼ် လွင်ႈဝႃႈ "လူင်ပွင်လိူင်ႈ ၵၼ်ႁူၼ်းမိူင်းလိူၵ်ႈတင်ႈၼၼ်ႉ ၵင်ႇၵိုင်ႇထိုၵ်ႈ ၵုပ်ႉပိူင်ႈၽွင်းငမ်းမူႇၵုမ်းၽုင်ႁူၼ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ" ဝႃႈၼင်ႇၼႆ။ တူၺ်းၵၸ်ၸိူဝ်လွင်ႈတၢင်းလိူဝ်းၼႆႉ သေယဝ်ႉ။ တေလႆႈႁၼ်သၵ်ႉလီၵ်ႉလီဝႃႈ "ၵျူးသူဝ်း" ၼၼ်ႉပီၼ်ၽူႈၵေႃႉၵၼ်ၵျိူၵ်ႈ၊ ၵၼ်ၸုၵ်ႉလႆႈ လၢႆးၵုပ်ႉပိူင်ႈၽွင်းငမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၸဝ်ႈၶုၵ်ႈမ်ၼ်းတြူးပၵ်ႉပိူင်ၼၼ်ႉၼႆယူႇယဝ်ႉ။ ၵူၺ်းၵေႃႈ ၵိင်ၸိူဝ် သၽေႃးတြူးၵၼ်မၼ်းဝႃႈ "ၵၢင်ၸႂ်ႁူမ်ႈလွင်ႈလွင်ႈ" (General Will) ၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ။ လူင်ပွင်လိူင်ႈ လိူဝ်းၵၼ်ၸုၵ်ႉယိပ်းလၢႆးလဝ်ႈၵႃႇၶေႃႇၵိမ်တူဝ်ၸဝ်ၼၼ်ႉၼၼ်ႉသမ်ႉဝႃႈ "တႃႇပုၼ်ႈပၢင်ႈၽွၼ်းလီမူႇၵုမ်း ၽုင်ႁူၼ်းၼၼ်ႉ လူဝ်ႇဝႃႇတမိဝ်းလႆႈသေၵမ်ႇဝႃႈ လူဝ်ပွင်လိူင်ႈၼၼ်ႉ တေလႆႈတမ်းဝၢင်းပၼ်ၼၼ်ႉ ယဝ်ႉ" ဝႃႈၼႆသေ ၸဝ်ၵၸ်ၵိူတ်ႇပီၼ်ၶိူင်းယိပ်းတိုဝ်း တႃႇပုၼ်ႈပၢင်ႈလူင်ပွင်လိူင်ႈၸဝ်ႈၵိူတ်ႇၼၼ်ႉႁၢႆ ပိတ်ႈယဝ်ႉ။ လူင်ပွင်လိူင်ႈမိူင်းၵုမ်းၵၼ်ႉသၢမ်ၸၼ်ႉလူၵ်ႈၶူင်းၸဝ်ၼၼ်ႉ ပီၼ်လူင်ပွင်လိူင်ႈမိဝ်းၼၼ်ႉ လၢႆလၢႆသေ လႆႈႁၼ်မီးဝႆႉၸၼ်ႉလူၵ်ႈၶူင်းႁဝ်းဝၼ်းမိူဝ်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၽူႈႁူႉႁၼ်လူင်ႉလိၼ်ႉၾၢႆႇတၢင်း ဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ပႃးမိူင်းၸဝ်ၵမ်းၽွင်းၵေႃးႁၼ်ထိုင်ဝႃႈ တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင် "ၵျူးသူဝ်း" ၼၼ်ႉ ပီၼ်တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင် ၵၼ်ထိင်းထိမ်ပၼ်ၵိူင်းလဝ်ႈၵႃႇၶေႃႇၵိမ်တူဝ်ၸဝ်ၼၼ်ႉၵူၺ်း ဝႃႈၶၢင်ႉၼႆယဝ်ႉ။

ၵၼ်ၵဝ်ႈ

ၵိုင်ႈၶိုဝ်လၢႆးၸတ်ႉၽွတ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်ၵိုင်ႈသေ ၽႅၵ်ႇၸႅၵ်ႇတီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ

Democracies Classified by Government Formation

လိူဝ်သေတၢင်းပူၼ်ႉၼၼ်ႉထိုင်ပၢႆးမိူင်းၼႆႉ လွင်ႈတီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ ၶၼ်လၵ်းၸၽၸၼမ်ႈ ဝႆႉၸႂ်းတွၼ်းၵၼ် 8 ၼၼ်ႉ မိူဝ်ႈၵႂႃႇလႆၢတ်းလွင်ႈၵၢၼ်ပၢႆးမိူင်း ယင်းမီးဝႆႉထိင်းၶၼ်ဝႆႈ ပႃႇလီႇမၢၼ်ႇတီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ၊ ၸွမ်ပိုၼ်းၵွၼ်တီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ–လၵ်ႂ်ႇၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ၶၼ်ၼႆႉလမ်း ပိၼ်တီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ ၶၼ်ပိုတ်ႇၽိူဝ်ႇၸၼပိူင်ၽၢင်လုမ်းလူင်ပွင်ၵိုင်ႈၼႂ်းမိူင်းၸဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းၼိုင်ႈမိူင်းၼႆႉ ပိၼ်မိူင်းလိပ်ႉပၸရေႇတီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၵေႃႈလီ၊ တီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၵူၼ်းမိူင်းၵေႃႈလီ၊ မိူဝ်းသူဝ်ၸသျတီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၵေႃႈလီ ၵိုင်ႈၶိုဝ်လၢႆးၸတ်ႉၽွတ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်ၵိုင်ႈၸဝ်ၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ မီးလွင်ႈတၢင်းတႃႇတေမၵ်းမၼ်ႈဝႆႈ ပိၼ်ပႃႇလီႇမၢၼ်ႇတီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇႁိုဝ် ပိၼ်ၸွမ်ပိုၼ်းၵွၼ်တီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇႁိုဝ် လၵ်ႂ်ႇၼႆႉၼၼ်ႉလူးပွၼ်ႇယဝ်ႉ။ ၵိုင်ႈၶိုဝ်လၢႆးၸတ်ႉၽွတ်ႈဝႆႉလုမ်းလူင်ပွင်ၵိုင်ႈ ၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ ၵမ်းၼမ်ၼႆႉ လႆႈႁၼ်မီးဝႆႉတီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၸဝ်ၼင်ႇၼႆႉယဝ်ႉ။

1. ပႃႇလီႇမၢၼ်ႇတီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ (Parliamentary Democracy)။
2. ၸွမ်ပိုၼ်းၵွၼ်တီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ (Presidential Democracy)။
3. ၸွမ်ပိုၼ်းၵွၼ်ၽွင်ႈတီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ (Semi-Presidential Democracy)။
4. ၵွၼ်သူဝ်ႇၸီႇဢေးသျိၼ်းတီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ (Consociation Democracy)။

ၽူႈလိၵ်ႈၼမ်းၽႃႇသႃႇပၢႆးမိူင်းၸဝ်ၵမ်ႈၽွင်ႈၼႆႉၸတ. တီႈၶၼ်ဝႆႈတီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉ ၸဝ်ယိပ်ႉတိုဝ်းၸဵႇၵႂၢမ်းၶၼ်ဝႆႈ "လၢႆးပိူင်" (System) ၼႆယဝ်ႉ။ ပိူင်တၵ်ႈမၼ်း ၸဵႇၵႂၢမ်းၶၼ်ဝႆႈ ပႃႇလီႇမၢၼ်ႇတီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉၼၼ်ႉ ၸဝ်ယိပ်ႉတိုဝ်းၸဵႇၵႂၢမ်း "လၢႆးပိူင်ပႃႇလီႇမၢၼ်ႇ" (Parliamentary System)၊ ၸွမ်ပိုၼ်းၵွၼ်တီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉ ၸဝ်ဝႆႈ "လၢႆးပိူင်ၸွမ်ပိုၼ်းၵွၼ်" (Presidency System) လၵ်ႂ်ႇလိုဝ်းၼႆႉယဝ်ႉ။ ပိၼ်ႁိုဝ်ၵေႃႈယဝ်ႉ ၶၼ်မွၵ်ႇၸၼမ်ႈလၢႆး 4 မဵဝ်းၼႆႉလမ်း ပိၼ်လၢႆးပွင်ႇၼွၵ်ႈၵိုၵ်းၽၢင်ႁၢင်ႈပိူင်ၸတ်ႉၽွတ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်ၵိုင်ႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵိုင်ႈ ၶိုဝ်ၼၼ်ႉသေၸလႆး လၢင်းမေႃၸိၵ်ႉၸၽႁၼ်ထိုင် လွင်ႈလၢႆးတီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ ၶၼ်ၵွၼ်ၵၼ်ၵႂႃႇ လႆၢတ်းၸႂ်းၸၢင်ႉပၢႆးမိူင်းဝႆႉၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

တႃႇၸိုဝ်းလႆႈပိၼ်ၶၼ်ၵမ်ႉႁၼ်မိူဝ်းလိပ်ႉၼမ်းလွင်ႈၵၢၼ်ၼႆႉလမ်း–တၵ်းတေလႆႈႁူႉလွင်ႈပွင်ႇ ၵႃႈၵၼ် ၶၼ်မီးဝႆႉၸႂ်းၸၵ "ဢႃႇၼႃႇၽၢႆႇၼႅတ်းၵွၵ်ႉပၵ်းပိူင်" (Legislative Powere) ၸလႆး "ဢႃႇၼႃႇၽၢႆႇၵႂႃႇပိူင်ၽွင်းငမ်း" (Executive Power) ၶၼ်မိူင်းလိူဝ်းလွတ်ႈလိၵ်ႈပွၼ်ႈၸဵႇၸဝ်

ယိပ်းတိုဝ်းဝႆႉၼၼ်ႉလူးႁွၼ်ႉ။ ယွၼ်ႉပိူဝ်ႈဝႃႈ တီႈမူဝ်ႈၸေႃႉသီႇၼႆႉတွၼ်းႁၼ်လိပ်ႈႁူမ်ႈ တွၼ်းဝႆႉ ပီၼ်ၸေႃးၵၼ်ႁူင်ႉၵိူၵ်းႁပ်ႉလပ်းဝႆႉႁၼ် တင်းၽႅၼ်ႇမၢႆတႃႈၵွၵ်ႉပၵ်းပိူင်ၸလႈ ၽႅၼ်ႇၵၢပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်း (ႁွၼ်း) ၸဝ်ႈဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လုမ်းၽႅၼ်ႇမၢႆတႃႈၵွၵ်ႉပၵ်းပိူင်ၼႆႉ မိူင်းဢိူင်ႈၸလႈမိူင်းဢိူင်ႈ ႁူင်ႉမိူၵ်ႈ ပၼ်လိုဝ်ႈသိင်ပိုၵ်ႉပိူင်ႈႁၼ်ဝႆႉလႆႈၵၢၼ်လႆႈမိဝ်းသေတႃႉၵေႃး ၽႅၼ်ႇပႆးသႆးပႆးမိူင်း (Political Science) ၸတႃႉႁူင်ႉလိုဝ်ႈဝႃႈ "ပႃႇလီႇမၼ်ႉ" (Parliament) ၼႆႉယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈၼၼ်ၸလႈ လွင်ႈႁွင်ႉႁွႆႈၽႅၼ်ႇမၢႆတႃႈ ၵွၵ်ႉပၵ်းပိူင်ၸလႈ ၽႅၼ်ႇၵၢပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်း(ႁွၼ်း)ၼၼ်ႉ ပီၼ်လွင်ႈတီႈမူဝ်ႈၸေႃႉသီႇ 4 မဵဝ်းၼၼ်ႉ ယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉၼၼ်ၸလႈ လႆႈႁွင်ႉႁွႆႈၼႂ်းၸူးပႃႇလီႇမၼ်ႉၸလႈလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၸဝ် လင်ႇလႆႈပေႃႈ ပီၼ်မီးမႄးယူႇယဝ်ႉ။

သင်လိူဝ်ႉဝႃႈ တိူဝ်းသၢင်းလၢင်းပွင်ႇလိၢၼ်းတီႈၸေႃးႁူင်ႉလိုဝ်ႈလိူဝ်းတီႈတိူဝ်ႈၼႆႉလိူင် တၵ်း လၢင်ႈပီၼ်လွင်ႈႁမ်ႉလွႆႈလိူဝ် မိူဝ်ႈလိပ်ႈႁူမ်ႈၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

(ၵ) ပႃႇလီႇမၼ်ႉ
Parliament

ပီၼ်ငဝ်းလၵ်းၼမ်းလူင်လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၵၢၼ်ဢိူင်ႈသေ ၵၢဝ်ၽူႈတႅၼ်းၽွင်းတၢင်တူဝ် ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၼၼ်ႉၶတ်ႉၽွတ်ႈသေၸလႈ မီးဝႆႉၵႃႉၼႄႉမၢႆတႃႈၵွၵ်ႉပၵ်းပိူင်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လႆႈႁူင်ႉတၢင်ႇ ဝႆႉပၼ်လိုဝ်ႈသိင်မၼ်းၸတႃႉ မိူင်းဢိူင်ႈၸလႈမိူင်းဢိူင်ႈၵမ်ႉမိူၼ်ႁၼ်။ တီႈတၢၵ်ႈမၼ်းမိူၼ်ၼင်ႇ မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈၵႃမေႇရိၵၼ်ႉၼႆႉႁူင်ႉဝႃႈ ၵွင်ႉၵရိတ်ႉသ် (Congress)၊ မိူင်းဢိင်းၵလဵတ်ႈၼႆႉ ပႃႇလီႇ မၼ်ႉ (Parliament)၊ မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈမိူင်းမၢၼ်ႈသမ်ႉဝႃႈ "လုတ်ႉတေႃႇႁူၼ်းမိူင်း" (ပြည်သူ့လွှတ်တော်) ဝႃႈၼင်ႇၼႆႉယဝ်ႉ။ ၼႂ်းမိူင်းလုမ်းၽေႃႉမွၵ်ႈသၢမ်ပုၼ်ႈသွင်ပုၼ်ႈၼႆႉ ပီၼ်ပႃႇလီႇမၼ်ႉမီးလုတ်ႉ တေႃႇသွင်ၵၢၼ်ၼၼ်ႉသေယဝ်ႉၸလႈ မွၵ်ႈသၢမ်ပုၼ်ႈဢိူင်ႈပုၼ်ႈၼႆႉ ပီၼ်ပႃႇလီႇမၼ်ႉမီးလုတ်ႉတေႃႇ ၵၢၼ်လဵဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးဝႃႈမီးလုတ်ႉတေႃႇသွင်ၵၢၼ်လိူင် လုတ်ႉတေႃႇၵၢၼ်ဢိူင်ႈႁူင်ႉဝႃႈ လုတ်ႉတေႃႇၽႅၼ်ႇၼိူဝ် (Upper House) ၼႆႉၸလႈသင်၊ ၵိုတ်းဝႆႉၵၢၼ်ဢိူင်ႈၼႆႉႁူင်ႉဝႃႈ လုတ်ႉတေႃႇ ၽႅၼ်ႇတႂ်ႈ (Lower House) ႁူင်ႉမိူၵ်ႈပၼ်လိုဝ်ႈသိင်မီးဝႆႉၼင်ႇၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။

(ၶ) ပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်ႈႁူမ်ႈလွင်ႈလွင်ႈ
General Election

ပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်ႈႁူမ်ႈလွင်ႈလွင်ႈ ပီၼ်တေႃႇလိူၵ်ႈၵိပ်ႈၽူႈတႅၼ်းၽွင်းပႃႇလီႇမၼ်ႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မၵ်းမၢႆဝႆႉၶိူဝ်းတီႈလိၼ်လိၼ် တေႃႇတွတ်ႈၸၼ်ႉၵၢင်လိူဝ်လွတ်ႈတူဝ်ၼႂ်းလိူင်းမိူင်းသေ ႁူးပွင်ပီၼ်လႆႈၼၼ်ႉ

တွတ်ႈၼိပ်းၸမးပၼ်ၵၢင်လွၵ်ႇ ၼွႆႉမ်ၼ်းဝၼ်းလီဝ်—ၼွႆႉယဝ်ႉဝၼ်းလီဝ်ၵၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၼႂ်းမိူင်းလုမ်ႈၾႃႉ ႁဝ်းဝၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႉ တီႈမုဝ်ႈၸရေႈသီႇၸိူဝ်ႉၸိူင်းဝႃႇယူႇၸလႈ ၵဝ်ႇလူၺ်ႈပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းၵူႈလွင်ႈလွင်ႈၼႆႉ လႆႈလိပ်ႈၾၼ်းႁၼ်ငဝ်ႈၸၢမ်ႇပိုၼ်ႉမၼ်းၼင်ႇတီႈတွႆႈၼႆႉယူႇယဝ်ႉ—

1 – ၼွႆႉႁူၼ်းမိူင်းလိူဝ်းမီးသုၼ်ႇလႆႈတွတ်ႈၼိပ်းၵၢင်လွၵ်ႇၸဝ်ႈၵူႈၵေႃႉ. လႆႈတွတ်ႈၼိပ်းၵၢင်လွၵ်ႇၼင်ႇ ပၵ်းပိူင်မီးၼၼ်ႉ။

2 – လိူၵ်ႈတင်ႈပၼ်ၵမ်းသိုဝ်ႈ။

3 – ယိပ်းတိုဝ်းလၢႆးပိူင်တွတ်ႈၼိပ်းၵၢင်လွၵ်ႇလပ်ႉလပ်ႉ။

4 – လွင်ႈတွတ်ႈၼိပ်းၵၢင်လွၵ်ႇၼၼ်ႉ မီးတၢင်းလွတ်ႈလီဝ်း။

5 – ႁူၼ်းလိူဝ်းမီးသုၼ်ႇလႆႈတွတ်ႈၼိပ်းၵၢင်လွၵ်ႇၸဝ်ႈၼင်ႇၵၼ် ၼွႆႉလႆႈမီးသုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပဵၼ်တၢၼ်ႇ ၵၼ်၊ ၽိူင်ႇပိင်းၵၼ်—လၵ်ႂ်းလႆႈႁၼ်မီးဝႃႇမူႇပိူင် 5 ၶေႃႈၼင်ႇၼႆႉယဝ်ႉ။

(c) ၽူႈယႂ်ႇၼမ်းလိူင်ႈမိူင်း

Head of State

မိူင်းလွႆမိူင်းၼၼ်ႉၼႆႉ ပုၼ်ႈတႃႇတၢင်တူဝ်ႁူၼ်းမိူင်းၼႂ်းမိူင်းပတ်းပိုၼ်ႉၸဝ်ႈၼႆႉ မီးဝႃႇၽူႈယႂ်ႇ ၼမ်းလိူင်ႈမိူင်းၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်လႆႈႁၼ်သိုဝ်ႈၼေႈသိုဝ်ႈတႃႇဝႃႇယူႇၼႂ်းမိူင်းလုမ်ႈၾႃႉၵူႈမိူင်းမိူင်း ဝၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႉ ပိူင်လိူင်းမၼ်း လၵ်းၸၽဝႃႇလႆႈၽူႈယႂ်ႇၼမ်းလိူင်ႈမိူင်းမီးသွင်မဵဝ်းဝႃႇယူႇယဝ်ႉ။

သွင်မဵဝ်းၼၼ်ႉ ပဵၼ်ၸုၼ်ႈႁေႃၸမ်းၸလႈ လွမ်လိူင်ႈၼႆႉယဝ်ႉ။ မိူင်းၵၢၼ်ၸုၼ်ႈႁေႃၸမ်း ၵမ်ႉၼၼ် ၼၢင်းႁေႃၸမ်းၵွၼ်ၼမ်းဝႃႇၼၼ်ႉ ႁွင်ႉႁွၵ်ႈလိုဝ်းသိင်ဝႆႉပဵၼ် "မိူင်းႁေႃၸမ်း" (Kingdom) ၼႆႉသေ မိူင်းၵၢၼ်လွမ်လိူင်ႈပဵၼ်ၽူႈယႂ်ႇၼမ်းဝႃႇၼၼ်ႉသမ်ႉႁွင်ႉဝႆႉ "မိူင်းလွမ်လိူင်ႈ" (Republic) ၼႆႉယဝ်ႉ။ မိူင်းၵိူင်းၵလီတ်ႈ၊ မိူင်းထႆး၊ မိူင်းၼေႃႇဝူလ်းၸဝ်ႈၼႆႉ ပဵၼ်မိူင်းႁေႃၸမ်းသေ မိူင်းၽွမ်ႉ ႁွမ်ႈၵမေႇရိၵၼ်ႉ၊ မိူင်းမၢၼ်ႈ(ပၢၼ်မသလ)ၸဝ်ႈၼႆႉသမ်ႉပဵၼ်မိူင်းလွမ်လိူင်ႈယဝ်ႉ။ မၢင်မိူင်းမိူၼ်ၼင်ႇ မိူင်းသၢဝ်ႇတီႇၵႃႇရေးပီးယႃး (Saudiarabia) ၼႆႉသမ်ႉ ပဵၼ်မိူင်းလဝ်ႈၾႃႉၵေႃႉပဵၼ်ၽူႈယႂ်ႇၼမ်းလိူင်ႈမိူင်းသေ၊ မိူင်းၶၼေႇတႃႇ (Canada) ၼႆႉသမ်ႉပဵၼ် ၸုၼ်ႈၵေႃႉၵၢၼ်တၢင်တူဝ်ၼၢင်းႁေႃၸမ်း ၵိူင်းၵလီတ်ႈ (Governor General) ၼၼ်ႉပဵၼ်ၽူႈယႂ်ႇၼမ်းလိူင်ႈမိူင်းဝႃႇၸလႈ လႆႈႁၼ်မီးတၢင်း ပိၵ်ႉပိူင်းပိူၼ်ႈဝႃႇယူႇယဝ်ႉ။ လၢႆးလိူၵ်ႈတင်ႈၽူႈယႂ်ႇၼမ်းလိူင်ႈမိူင်းၼၼ်ႉ မိူင်းၽိူဝ်ႇမိူင်းမၼ်း ယိပ်းလၢႆး ၽႂ်လၢႆးမၼ်းဝႃႇယူႇယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်ၽူႈလိပ်ႈၾၼ်းၸဝ် ၵၢဝ်မိူင်းလုမ်ႈၾႃႉ 83 မိူင်းၾိတ်ႈပဵၼ်တီႈတၵ်ႈ ၼိူင်းမၼ်းသေ ထတ်းသၢင်တူၺ်းၼႆႉ လႆႈႁၼ်ဝႃႈ 26 မိူင်းၼႆႉ ၵဝ်လၢႆးပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းၵူႈလွင်ႈလွင်ႈ သေလိူၵ်ႈတင်ႈ၊ 22 မိူင်းၼႆႉ ၵဝ်လၢႆးသိုပ်ႇတၢမ်လၢမ်းပုတ်ႈသေ လႆႈၼိုၼ်းပဵၼ်ၽူႈၼမ်းလိူင်ႈမိူင်း၊ 19 မိူင်းၼႆႉလုၵ်ႉတီႈပႃႇလီႇမၼ်ႇသေလိူၵ်ႈတင်ႈ၊ 16 မိူင်းၼႆႉ လုၵ်ႉၵဝ်တီႈလုမ်းမီးပုၼ်ႈၽွၼ်း တႃႇတေလိူၵ်ႈတင်ႈပၼ်ၽူႈယႂ်ႇၼမ်းလိူင်ႈမိူင်းၼၼ်ႉသေလိူၵ်ႈတင်ႈ—လႆႈႁၼ်ၼင်ႇၼႆႉယဝ်ႉ။

(ၸ) ၽူႈယႂ်ႇၵွၼ်ၸွမ်လူင်ပွင်ၵိုင်ႈ
Head of Governor

ၽူႈၵေႃႉၵၼ်ၵွၼ်ၸွမ်လုမ်းလူင်ပွင်ၵိုင်ႈ ၵၼ်ၵႃႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်း(ႁွၼ်း)ၶိူဝ်းဝၼ်းၶိူဝ်း သူၼ်၊ ၵၢၼ်ဝၢၼ်းၵၢၼ်မိူင်းႁူးလွင်းလွင်းယူႇႁူးမိုဝ်ႉႁူးဝၼ်းၼၼ်ႉ ၸွင်ႉၵိၵ်းဝႃး "ၽူႈယႂ်ႇၵွၼ်ၸွမ် လူင်ပွင်ၵိုင်ႈ" ၼႆယဝ်ႉ။ ပေႃးဝႃးပဵၼ်ၸိူဝ်းၵပ်ႉပၢၼ်လႅၼ်ႈပိူင်ပၢၼ်းမိူင်း ၵၼ်ပၼ်ၸုၵ်ႉမီးဝႆႉလွင်းတၢင်း ၼၶႉသိင်ႇၽဵၼ်ႇၵၢၼ်ပၢၼ်းမိူင်းၶဝ်ၼၼ်ႉလိူင် ႁူၼ်းၵေႃႉၼႆႉလမ်း ပဵၼ်ၽူႈၵေႃႉလမ်ႇလွင်းသုၵ်းၼလႈ ၽူႈမီးၵိုင်းပွင်ၵႃႇၶိူဝ်ႇတိမ်ထုၼ်းသုၵ်းပိုၼ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၽူႈယႂ်ႇၵွၼ်ၸွမ်လူင်ပွင်ၵိုင်ႈၼႆႉ "လွမ် ၽွင်းလူင်" (Prime Minister) ၼႆႉၼလႈသင်၊ "လွမ်ၵိုင်ႈ" (President) ၼလႈသင် ပဵၼ်လႆႈယူႇ ယဝ်ႉ။ မၼ်းၵိင်ၸိူဝ်လႅၼ်းၸွတ်ႇၽွတ်ႈၵေႃႇတၢင်ႈဝႆႉလူင်ပွင်ၵိုင်ႈမိူင်းၼၼ်ႉႁူလ်း။

(သ) ပႃႇတီႇလႆႈၵႃႇၶိူဝ်ႇၼလႈ ပႃႇတီႇၽဵၼ်ႇၶတ်းၸိူၼ်း
Governing Party and Opposition Party

ၵွင်ႈတီႈၵမၢတ်ႈတၢၼ်းၽွင်းၸိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇမီးဝႆႉၼၼ်ႉ ပေႃးလႆႈၶမ်ႇလိူၵ်ႈၵိပ်းၽူႈတၢၼ်း ၽွင်းၸိုင်ႈပႃႈၼမ်လိူင် ပႃႇတီႇၼၼ်ႉပဵၼ်ပႃႇတီႇလႆႈမီးၵႃႇၶိူဝ်ႇ (Governing Party) ဝႃႈၼႆယဝ်ႉ။ ပႃႇတီႇလုမ်းၸိူင်း ၵမ်ႇၼၼ် ပႃႇတီႇလႆလုမ်း ၵၼ်လႆႈၶမ်ႇလိူၵ်ႈၵိပ်းၽူႈတၢင်တူဝ်ၽဵၼ်ႇပႃႈတေႃႇ ၶဝ်ဝႆႉၼၼ်ႉ လႆႈၸွင်ႉဝႃႈပႃႇတီႇၶတ်းၸိူၼ်း (Opposition Party) ၼႆယဝ်ႉ။

ပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ
Parliamentary Democracy

ပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ လႆႈႁၼ်ၵိုင်ႈမိူင်းလုမ်းၽိူဝ်ႉၵမ်းပႃႈၼမ် ၵွၼ်ၵၼ်ယိပ်း တိုဝ်းၵၢင်းၸုၵ်ႉဝႆႉယူႇ။ ပေႃးတူၵ်ႇႁၢလွင်းၸိုဝ်းပႃႇလီႇမၼ်ႇၼႆႉၵေႃး တေၸုၵ်းၵွႆလႆႈၽၢင်ႉထိုင်ပိူင် ၽၢင်ႁၢင်ႈလူင်ပွင်ၵိုင်ႈၵိင်းၵလီတ်ႈၼၼ်ႉၵမ်ႇႁၢင်ႉယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉသင်ပေႃးၼႆႉလိူင် မိူင်းၵိုဝ်းပဵၼ် ပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇဝႆႉယူႇဝၼ်းမိုဝ်ႈၼႆႉၶဝ်ၼၼ်ႉ ၵဝ်လႅၼ်းပိူင်ၽၢင်ႁၢင်ႈၵိင်းၵလီတ်ႈ ၵီတ်းပဵၼ်ငဝ်ႈၸႃႇၶမ်ႇပိုၼ်ႉမၼ်းသေ ၼမ်းထိမ်ၼမ်းပဵၼ်ႉၸွင်ႈမႃးလိပ်ႈလွမ်းၼင်ႇငဝ်းလႅၼ်းၸိူင်းမိူင်းၽႂ် မိူင်းမၼ်းသေ ယိပ်းတိုဝ်းဝႆႉယူႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပိုဝ်ႈၼၼ်ၼလႈ ပေႃးတေလိပ်ႈႁဵၼ်းလွင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇ တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇလိူင် တၵ်းလႆႈၵဝ်လွင်းႁူႉၸိူင်းပိူင်ၽၢင်ႁၢင်ႈလူင်ပွင်ၵိုင်ႈမိူင်းၵိင်းၵလီတ်ႈၼၼ်ႉ ၸွမ်းလေႃးၵၼ်သေလိပ်ႈႁဵၼ်းယဝ်ႉ။ ၵိုဝ်းၵမ်းၽွင်းၵေႃး လၵ်းၼၽတွၼ်းၽႂ်တွၼ်းမၼ်းသေလိပ်ႈ

ၵိူၼ်းၼၼ်ႉၵေႃႈမီးယူႇၼင်ႇၼႆ။ တႃႇတေလိူၵ်ႈၵိူၼ်းပႃႇလီႇမၢၼ်ႇတီႈမူဝ်ႉၶရေႉသီႇၼႆႉ တၢင်းလႆႈၵၢၼ် ၶေႃႈၵႂၢမ်းၵၢၼ်လၢပ်ႈလူလၢႆးဝႆႉၶေႃၶေႃၵမ်ႈၽွင်းၼၼ်ႉ လိူၵ်ႈၵိူၼ်းမွၵ်ႇလၢတ်ႈထိင်းယူႇယဝ်ႉ။

ပွတ်းတွၼ်ႈလိူဝ်းၸွတ်ႇၽွတ်ႈၸဝ်ႈပူႈဝႆႉတီႈပႃႇလီႇမၢၼ်ႇၵၢၼ်ၶိုင်ႈ။
Constituent Party of a Parliament

ပုၼ်ႈတႃႇမိူင်းပႃႇလီႇမၢၼ်ႇတီႈမူဝ်ႉၶရေႉသီႇၼၼ်ႉ ပႃႇလီႇမၢၼ်ႇၼႆႉ ပဵၼ်ၸုမ်းၸၢင်ႈၵွင်ႈတီႈ ၵၢၼ်လမ်ႇလွင်ႈသုတ်း တီႈၼႂ်းၸိူင်ႉပၼ်းမိူင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးၵႃႈၵၢၼ်လႆႈလိူၵ်ႈၵိူၼ်းၸၼ်ၼႂ်းပိူင်မီး ၸွတ်ႇၽွတ်ႈဝၢၼ်ႈမိူင်း မိူင်းၵမ်ႉၽွင်ႈၸဝ်ႈပူင်တမ်းဝႆႉဝႃႈ "ပႃႇလီႇမၢၼ်ႇၼႆႉမီးၼိုင်ႈပွင်ၵႃႇၶေႇၽွင်းငမ်း (Sovereignty)" ၼႆၼၼ်ႉလိုၼ် ၼႂ်းၸိူင်ႉပၼ်းမိူင်းၼႆႉ ပႃႇလီႇမၢၼ်ႇၼၼ်ႉလမ်ႇလွင်ႈတၢၼ်ႇလိူဝ် တၢင်းလၢင်ႈလၢမ်းၶႃႉထိုင်လႆႈယူႇ။ ၵၢၼ်ၶေႃႈႁွင်ႉလိုဝ်ႈဝႃႈ ပႃႇလီႇမၢၼ်ႇတီႈမူဝ်ႉၶရေႉသီႇ လႆႈပေႃႇပဵၼ် မီးမႃးၼၼ်ႉၵေႃႈ မိူၼ်ၼင်ႇလီႉၶၼေႃႈ ၵွင်ႈတီႈၵၢၼ်သိုၵ်းလိုၵ်း တႃႇယိပ်းတိုဝ်းတီႈမူဝ်ႉၶရေႉသီႇ ၼၼ်ႉၼႆႉ ပဵၼ်ပႃႇလီႇမၢၼ်ႇယဝ်ႉၼႆၼၼ်ႉယူႇ။

ပေႃးၵႃႈမိူင်းပႃႇလီႇမၢၼ်ႇတီႈမူဝ်ႉၶရေႉသီႇၶဝ်ႈ မိူင်းတၢင်ႇမိူဝ်းၸဝ် မၢႆးတိၵ်ႉၸိူင်းၵၼ် တူၺ်းလိုဝ် လၢင်းလႆႈၸၼ်လွင်းပဵၵ်ႉပိူင်းၵၼ်ဝႆႉၵမ်ႇၽွင်းယူႇယဝ်ႉ။ မိူင်းတၢင်ႇမိူဝ်းၸဝ်ၼႆႉ ပႃႇလီႇမၢၼ်ႇ ၸဝ်မီးဝႆႉလုတ်ႉတေႃႇၽူႈၸိုဝ်ၽူႈတႅၼ်းသွင်ၵၢၼ်ယူႇၵေႃႈ မီးၵႃႇၶေႇပူင်တမ်း ၼႃႈၵွၵ်ႉပၵ်းပိူင် ၼၼ်ႉၵၢၼ်လိူဝ်ၵူလၢႆး။ မိူင်းပႃႇလီႇမၢၼ်ႇတီႈမူဝ်ႉၶရေႉသီႇၸဝ်ၼၼ်ႉသမ်ႉ လုတ်ႉတေႃႇၵၢၼ်ၶိုင်ႈ ၼႆႉ လိူဝ်သေမီးၵႃႇၶေႇၼႃႈၵွၵ်ႉပူင်တမ်းပၵ်းပိူင်ၼၼ်ႉ ပဵၼ်ဝႆႉငဝ်ႈငေႃႇၵွင်ႈတီႈၵႃႇၶေႇၽူႈ ၽွင်းငမ်းပေႃႇပဵၼ်မီးမႃးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လုတ်ႉတေႃႇၵၢၼ်ၼၼ်ႉလမ်း ပဵၼ်လုတ်ႉတေႃႇၽူႈတႅၼ်းၶလႈ တွၼ်းတႃႇမိူင်းပႃႇလီႇမၢၼ်ႇတီႈမူဝ်ႉၶရေႉသီႇၸဝ်ၼႆႉ လုတ်ႉတေႃႇၽူႈတႅၼ်းပဵၼ်ၵၢၼ်လမ်ႇလွင်ႈလိူဝ် ပိူၼ်ႈသုတ်းယဝ်ႉ။ ၼႂ်းမိူင်းပႃႇလီႇမၢၼ်ႇတီႈမူဝ်ႉၶရေႉသီႇၸဝ်ၼႆႉ လုတ်ႉတေႃႇၼႆႉ လႆႈၵၢၼ်ပုၼ်ႈၽွၼ်း ပူႈတႃႇယိပ်းထိင်းလူင်ပွင်လိုင်ႈၼၼ်ႉသေၶလႈ လုတ်ႉတေႃႇၽူႈတႅၼ်းၼႆႉလႆႈလိူၵ်ႈတင်းပၼ်ၽွင်း မိူင်းလူင် တႃႇၸဝ်ႈပူႈၼႂ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈၸဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ယေႃးထိူၵ်ႈလူဝ်ႇၼိူၵ်းၼႆၵေႃႈ တႃႇပူတ်း လူင်းလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈၼိုၼ်းၼၼ်ႉ မီးၵႃႇၶေႇဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ၽွင်းမိူင်းလိူဝ်းၸဝ်ႈပူႈၼႂ်းလုမ်းလူင်ပွင် လိုင်ႈၸဝ်ၼၼ်ႉ တၢမ်တူဝ်ၸဝ်ၵေႃႇလႆႈပဵၼ်တိၵ်းၽွင်းၼႂ်းလုတ်ႉတေႃႇဝႆႉၶလႈ ယၢမ်းမိူဝ်ႈၸဝ်ယိပ်း ၵွႆႉတိုဝ်းၵႃႇၶေႇၵူပ်ႉပိူင်ႉ(ၽွင်းငမ်း)ယူႇၼၼ်ႉ ၵမ်ႉလွတ်ႈႁၢင်ႈႁၼ်တင်းလုတ်ႉတေႃႇလႆႈသေ ၵမ်ႉၵႃႈ တၢင်းလႆႈၸၢမ်ႉၵၢၼ်ပုၼ်ႈၽွၼ်းတီႈလုတ်ႉတေႃႇၼၼ်ႉသေ ၼိူဝ်းသၢင်းၶိုင်ပွင်ၵူႈယူႇယဝ်ႉ။

လႆႈၵၢၼ်တၢင်ႇပၼ်လိူဝ်းသိၼ်လုတ်ႉတေႃႇၸဝ်မိူင်းလိူဝ်မိူင်းၼၼ်ႉၼႆႉ ၶွင်ႉၼိူၵ်းပၼ်လိူဝ်းပဵၵ်ႉ ပိူင်းၵၼ်ဝႆႉယူႇသေတႃႇၵေႃႈ တီႈၼႂ်းမိူင်းပႃႇလီႇမၢၼ်ႇတီႈမူဝ်ႉၶရေႉသီႇၸဝ်ၼၼ်ႉၶတႃႉ လုတ်ႉတေႃႇ ၽူႈတႅၼ်း ၵၢၼ်လိူၵ်ႈတင်းပၼ်လုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈၼၼ်ႉ ၵမ်ႉပူႈၼမ်ႁွင်ႉဝႃႈ "ၵၢသိမ်ႉပလီႇ" (Assembly) ၼႆယဝ်ႉ။ Assembly ၼႆႉ ပဵၼ်လုတ်ႉတေႃႇၼႂ်းပႃႇလီႇမၢၼ်ႇၵၢၼ်ၶိုင်ႈ ၵၢၼ်ၵၢၼ်

ပုၼ်ႈၽွၼ်းလိူဝ်ႈတင်းပၼ်လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၼၼ်ႉသေ၊ လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၼၼ်ႉၵေႃႈ လႆႈပိၼ်ႇဝႆႉ ၼိုင်းၶၢမ်ႇၵဝ်ပုၼ်ႈၽွၼ်းတီႈလုတ်ႉတေႃႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၼႂ်းၶၢင်ႇၵၢၼ်ပႃႈမိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇ ၶရေႇသီႇၼႆႉ Assembly ပဵၼ်ၵၢၼ်လမ်ႇလွင်ႈလိူဝ်ထီႉသုတ်းယဝ်ႉ။ ပေႃးလၢမ်းလၵ်းၸၽတွၼ်ႈလိုၼ်း ပိုင်ၽႃၼ်ပႃႇလီႇမၼ်ႇ ၼႂ်းမိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉလိူင် တေလႆႈႁၼ်ၼင်ႇၼႆႉ–

1 – လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈ (Government)။

2 – ၵၢသိမ်ႇပလီႇ (Assembly) လုတ်ႉတေႃႇၽၢႆႇတႂ်ႈ။

3 – လုတ်ႉတေႃႇၽၢႆႇၼိူဝ် (Upper House)–လၵ်ႂ်ႇလိူဝ်းၼၼ်ႉၶဝ်ႈပႃးဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။

မိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၶဝ်ႁူးၵၢၼ်ၼႆႉ တေလႆႈႁၼ်လိၵ်ႈၸၽမီးဝႆႉၼင်ႇလၢတ်ႈမႃး ပႃးၼိူဝ်ၼႆႉႁူလိုၼ်း–ၼႆႉ လၢတ်ႈပိုင်တႃႇၵေႃႈၵမ်ႇလႆႈၼင်ႇၵဝ်ႇ။ တီႈတႅၵ်ႈမၼ်း မိူင်းဢေႃးသတြေးလီးယ (Australia) ၼၼ်ႉ တီႈၼႂ်းပႃႇလီႇမၼ်ႇၼႆႉ မီးဝႆႉလုတ်ႉတေႃႇၽၢႆႇၼိူဝ် (Senate) ၸလႈ လုတ်ႉတေႃႇၽၢႆႇတႂ်ႈ (House of Representative) သွင်ၵၢၼ်ၶဝ်ႈပႃးဝႆႉယူႇ။ မိူဝ်ႈလိူဝ်ႈတင်းၶွတ်ႈ ၽွတ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၶဝ်ၼၼ်ႉၵေႃႈ ပိၼ်လုတ်ႉတေႃႇသွင်ၵၢၼ်ၶဝ်ၵေႃႇလိူဝ်ႈတင်းပၼ်ယူႇယဝ်ႉ။ ၵမ်ႇလွႆႈလုတ်ႉတေႃႇၵၢၼ်လိဝ်ႁူလိုၼ်း။ ပိူဝ်ႈၼၼ်ၸလႈ တႃႇႁွႆးလၵ်းၸၽပိုင်ၽႃၼ်ပႃႇလီႇမၼ်ႇမိူင်း "ဢေႃးသတြေးလီးယ" ၼႆႉ ပေႃးတေတွၼ်ႈလုတ်ႉတေႃႇၽၢႆႇၼိူဝ်၊ ၵၢသိမ်ႇပလီႇ၊ လူင်ပွင်လိူင်း လၵ်ႂ်ႇ၊ မိူၼ်ၼင်ႇမိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇတင်ႇမိူင်းၶဝ်ၼၼ်ႉၸတ ၵမ်ႇပိၼ်လႆႈယဝ်ႉ။ မိူင်းဢေႃးသတြေးလီးယၼႆႉ ပေႃးဝႃႈ "ၵၢသိမ်ႇပလီႇ" ၼႆၵေႃႈ တေလႆႈဝူၼ်ႉပႃးလုတ်ႉတေႃႇတင်း သွင်ၵၢၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

လွင်ႈၶွတ်ႇၽွတ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈ။
The Formation of Govrnment

ဘႃႇၶွတ်ႇၽွတ်း "ၵၢသိမ်ႇပလီႇ" ၼႆႉ ၼႃႇတ်းပၼ်ပွႆးလိူဝ်ႈၵိပ်းႁူးလွင်ႈလွင်ႈသေယဝ်ႉ၊ လုမ်းပႃႇတီႇပႃႈမိူင်း ၵၢၼ်လိူဝ်ႈတင်းလႆႈၽူႈတၢင်းၽွင်းၼမ်လိူဝ်ပိူၼ်ႈၼၼ်ႉ ၵေႃႇၵွၼ်ႈႁွပ်ၶွတ်ႇၽွတ်း လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈယဝ်ႉ။ တၢင်းၽွင်းပႃႇတီႇၵၢၼ်လိူဝ်ႈပေႉဝႆႉၼၼ်ႉ တေၵွၼ်ႈၽွမ်ႉၵၼ်ယုၵ်ႉတင်ႇ ၵမ်ႉထိမ်ၽူႈၵွၼ်ႈႁူဝ်ပႃႇတီႇၶဝ် ၵေႃႇလႆႈၶၢမ်ႇလိူဝ်ႈပိၼ်တၢင်းၽွင်းဝႆႉၼၼ်ႉ ၼိုင်းပိၼ်လွမ်ၽွင်းမိူင်း လူင်ယဝ်ႉ။ ပႃႇတီႇတင်ႇၵၢၼ်ၶဝ် (ၵၢၼ်လိူဝ်ႈလႆႈၽူႈတၢင်းၽွင်းၼႂ်း ၵၢသိမ်ႇပလီႇ ၼၼ်ႉ) တေၵွၼ်ႈၵၼ်သၢၼ်ၶတ်းယူႇသေတႃႇၵေႃႈ ၼိပ်းၵၢင်လွႆးၶဝ်ၵမ်ႇၼမ်လိူဝ်သေလုမ်းပႃႇတီႇၵၢၼ်လိူဝ်ႈ ပေႉၼၼ်ႉၸလႈ ၽူႈၵွၼ်ႈႁူဝ်ပႃႇတီႇ ၵေႃႇလႆႈၶၢမ်ႇတင်ႇသႂၢင်းလိူဝ်ႈဝႆႉၼၼ်ႉ ပေႃးဝႃႈၵေႃႇပိၼ် ၽူႈယႂ်ႇၼမ်းလိူင်ႈမိူင်း မၵ်းမၼ်ႈတင်ႇလၼ်ႉပၼ်ၼႆၵေႃႈ လႆႈပိၼ်လွမ်ၽွင်းလိူင်ႈမိူင်းလူင်ယူႇယဝ်ႉ။

ၵမ်းၼၼ်ႉ "လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်" ၼႆႉ လိူဝ်ႈတွၼ်ႈၵဝ်ၼႂ်းၽူႈတၢင်းၽွင်းၵၢသိမ်ႇပလီႇ လိူဝ်းသၢင်ႇထုၵ်ႇၶဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ. လိူဝ်ႈတင်ႇႁွႆးပိၼ်ၽွင်းမိူင်းၼႂ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၼၼ်ႉသေ ၽူႈယႂ်ႇ

ၼမ်းလိုင်းမိူင်းၼႆ. လံ့တၢင်,လၶၼ်.မၵ်းမၼ်းပၼ်ယူ,ယဝ်.॥ လွမ်ၾွင်းမိူင်းလူင်ၼႆ. ၵႂ်.လိူၵ်းၵာဝ် ၾူးတီၼ်းၾွင်း လိူဝ်းၵၼ်ပီၼ်ပ၊,တီ,လိဝ်ၵၼ်တင်းမၼ်းၼၼ်.ယဝ်.॥ ၼၼ်.လင်,ၽေ၊,ၼမ်. ၽေ၊,တူဝ်ၵ်တ်းသၢင်းလွမ်းပေ၊,လသီ, ၵၼ်မၼ်းၵုပ်,လၢတ်းႁူၺ်းတွမ်ၼၼႁူၼ်းမိူင်း မိူဝ်းစဝ်း ပွႆးလိူၵ်းၵ်ပ်းၼၼ်.လံ့ယဝ်.॥ ၼႆ.ႁူၺ်းၵမ်,ၵ၊း ပေ၊,လသီ, ၵၼ်လူင်ပွင်လိုင်းတေပူင်တမ်းဝၢင်း မ၊းၼၼ်. ၼင်,ႁိူဝ်ၽူးတၢင်တူဝ်ႁူၼ်းမိူင်း ၽူးတီၼ်းၾွင်းၼွႆးၵသိမ်,ပလီ,ၵမ်းပ၊းၼမ်စဝ် ပေ၊းတေ ၵပ်.ၼၢမ်,မၵ်းမၼ်းလွမ်းလံ့ၼၼ်.ၵေ၊းလူဝ်,ယူ,ယဝ်.॥ ပေ၊းၵမ်,ၼၼ်ၼတ. ၵသိမ်,ပလီ,ၼႆ. သၢၼ်စတ်းပေ၊,လသီ, ၵၼ်လုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းတမ်းဝၢင်းၼၼ်.မ၊းၼႆလိုင် ၼွႆးၼၵ်းလူင်ပွင်လိုင်းၼလ; ၵသိမ်,ပလီ,ၼႆ. တေလံ့ပီၼ်မ၊းလွင်းလံ့းပႆးမိူင်းတၢင်းတိူၵ်း (Political Deadlock) ၼၼ်.သေ ၼလ; သမ်.လူဝ်,လံ့ၼိုၼ်းၼမးပိၼ်,ပႆ,လိၵ်းလံ့းထိင်းၼၼ်.ယဝ်.॥

မိူင်းပ၊,လီ,မၼ်,တီ,မူဝ်,စရေ,သီ,စဝ်ၼႆ. ပ၊,တီ,ၵၼ်ၼၢမ်,လိူၵ်းပေ.ဝံ.ၼၼ်. ၵဝ်ၵွင်းတီး လွမ်ၾွင်းမိူင်းလူင်ၼလ; ၾွင်းမိူင်းစဝ်ၵမ်းပ၊းၼမ်ဝံ.သေ ၾူးတီၼ်းၾွင်းပ၊,တီ,တၢင်,ၵၼ်စဝ်ၵေ၊း လံ့ႁွတ်,ၾွတ်းစဝ်းပ၊းလွမ်းၼွႆးလူင်ပွင်လိုင်းၼၼ်.ယူ,ယဝ်.॥ မိူင်းပ၊,လီ,မၼ်,တီ,မူဝ်,စရေ,သီ,စဝ် ၵမ်းၾွင်းၼႆ. ယင်းၵဝ်ႁူၼ်းတၢင်းၼွၵ်း လိူဝ်းၵမ်,လွႆးၾူးတီၼ်းၾွင်းၵသိမ်,ပလီ,စဝ်ၼၼ်. ႁွတ်,ၾွတ်းစဝ်းပ၊းလွမ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းၼၼ်.ၵေ၊းမီးယဝ်.॥ ပိူင်တိၵ်းမၼ်း ၼွႆးပိူင်မီးႁွတ်,ၾွတ်း ဝၢၼ်းမိူင်း မိူင်းၵျပၼ်,ၼႆ. တိမ်းမႆပူင်တမ်းပိုတ်,ဝံ.ပၼ်သိၼ်းတၢင်း တ၊,ၵဝ်ႁူၼ်းတၢင်းၼွၵ်း ၵသိမ်,ပလီ, မ၊းစဝ်းႁွတ်,ၾွတ်းလွမ်းၼွႆးလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းလံ့သၢမ်ပုၼ်းၼိုင်းပုၼ်းၼၼ်.ဝံ.ယူ, ယဝ်.॥

လံ့းပိူင်မိူင်းတီ,မူဝ်,စရေ,သီ,ပ၊,တီ,ၼမ်လံၢစဝ်ၼၼ်. မၢင်ပွၵ်းလၢင်းလံ့ထူပ်းၵျၢးမိၼ်းငဝ်း လံ့းၵၼ်လုမ်းပ၊,တီ,လွႆၵေ၊း ၵမ်,လိူၵ်းပေ.လံ့ၵမ်းပ၊းၼမ်သေ လုမ်းလွႆၵေ၊း လံ့တၢၼ်,ၽွႆ တၢၼ်,မၼ်း ၽွႆၵေ၊းၵမ်,ပေ၊းၼမ်လိူဝ်သေၽြၵ်တ်းၼၼ်ယူ,ယဝ်.॥ ပေ၊းပီၼ်ငဝ်းလံ့းၼင်,ၼၼ်မ၊းလိုင် လုမ်းပ၊,တီ, ၵၼ်ၼၢမ်,လိူၵ်းတင်းလံ့ၾူးတီၼ်းၾွင်းၵသိမ်,ပလီ,ၼမ်လိူဝ်ပိူၼ်းၼၼ်. လင်,လံ့ သူၼ်းတုမ်ႁူၺ်းၵဝ်လုမ်းပ၊,တီ, ၵၼ်ပီၼ်ၵူၺ်းလီ(မၵ၊,မိတ်.)ၵၼ်တင်းလုမ်းမၼ်းသေ စတ်းလွႆ ႁူႆးလံ့တၢင်းၼမ်တိမ်းၾွင်း မီးၼိုင်ပ၊းၼိူဝ်ၼၼ်.သေ လံ့ႁွတ်,ၾွတ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းႁူမ်းပွင်း (Coalition Government) ၼၼ်.ယဝ်.॥ ပ၊,တီ,လုမ်းလိူဝ်းၵၼ်ၵမ်,စဝ်းပ၊းၼွႆး "လုမ်းလူင်ပွင် လိုင်းႁူမ်းပွင်း" စဝ်ၼႆ. လံ့ပီၼ်ၵူ၊,ၽၢ,လုမ်းစတ်းၼိုၼ်းၼၼ်.ယဝ်.॥ ပ၊,တီ,ၵၼ်ၵိၼ်ၼိုင်းယွႆ, လိူဝ်ပိူၼ်းၼၼ်. ၵဝ်ၵွင်းတီးလွမ်ၾွင်းမိူင်းလူင် တီးၼွႆးလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းစဝ်ၼၼ်.သေ ပ၊,တီ, လိူဝ်းစဝ်းပ၊းလွမ်းစဝ်ၵမ်းၾွင်းၵေ၊း လံ့ၵွင်းတီးၾွင်းမိူင်းလူင်တၢၼ်,ၽွႆတၢၼ်,မၼ်းယူ,ယဝ်.॥

လူင်ပွင်လိုင်းႁူမ်းပွင်းၼႆ. ယွၼ်.ဝ၊းလုမ်းပ၊,တီ,လံ၊မူ,လံ၊လုမ်း စဝ်းႁူမ်းပွင်းလေ၊းၵၼ် ဝံ.ၼလ;၊ ပိူင်ၼိုင်း ယွၼ်.ပိူဝ်းဝ၊းတိူၵ်းၼ၊,ယဝ်.ၼလ; လင်,လံ့ႁွတ်,ၾွတ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းႁူမ်း ပွင်းၼၼ်.ဝံ.ၼလး မၼ်းၵမ်,ၵႂ်.ၼိမ်လိုင်းလံ့လီ॥ တ၊,တေၵ်ၼ်းတၢမ်းစပ်းၼိုင်ဝံ.လွၵ်းလံ့းလီ ႁူႆးပေ၊းၼၢမ်,လံ့လုမ်းစတ်းၼိုၼ်းစဝ်ၼၼ်.ၵေ၊း ၵမ်,သူးမီး॥

လိူင်းမိူင်းၵၢၼ်မီးလႆႈပိူင်ပၢႆႇတီႈသွင်လုမ်း (မိူၼ်ၸင်ႇမိူင်းဢိင်းၵလႅတ်ႈ) ၶဝ်ၼႆႉ ၵမ်ႇၵႂႃႇလႆႈ ထူပ်းလွင်ႈတၢင်းတၢင်ႇၸွတ်ႇၾွတ်ႈလူင်ပွင်လိူင်ႈႁူမ်ႈပွင်းၼၼ်ႉ၊ ပေႃးပၢႆႇတီႈလုမ်းၼိုင်ႈလႆႈမီးၵၢင်ႇၼႄႇ ၵေႃႈ လုမ်းၵၢၼ်ၵိုတ်းၼၼ်ႉပိၼ်ၵႂႃႇၽႂ်ႇၶတ်းၸိုၼ်း–ၵိတ်းၼၼ်သေ ၼႂ်းပိုၼ်းမိူင်းဢိင်းၵလႅတ်ႈၼႆႉ ၵမ်ႇယၢမ်ႈမီးလူင်ပွင်လိူင်ႈႁူမ်ႈပွင်းမႃးသေပွၵ်ႈ။ ပိူဝ်ႇဝႃႈယိပ်းတိုဝ်းလႆႈပိူင်ပၢႆႇတီႈၼမ်လႆၼႆသေၵေႃႈ ယွၼ်ႉပၢႆႇတီႈလူင်သေလုမ်းလုမ်းၼႆႉ ႁူမ်ႇငမ်းဝႆႉၼႂ်းၽဝၵၢၼ်ပႃးမိူင်းၶဝ်ဝႆႉၶလႈ လွင်ႈၵၢၼ်လႆႈ ၸွတ်ႇၾွတ်ႈႁူမ်ႈပွင်းၼႆႉ ၵႂႃႇပိၼ်ၽႂ်ႇလုမ်းပၢႆႇတီႈၶတ်းၸိုၼ်းၶဝ်ၼၼ်ႉၵူၺ်း။ မိူၼ်ၸင်ႇမိူင်းဢိၼ်းတီးယ (India) ၼႆႉ "လုမ်းပၢႆႇတီႈၸွၼ်ႇၵရိတ်ႉ" ၼၼ်ႉၵူၺ်းမီးႁႅင်းယႂ်ႇၶလႈ ပၢႆႇတီႈၵွၼ်ႇၶဝ်လိူဝ်းၼၼ်ႉ ၵူၺ်း လႆႈၸွတ်ႇၾွတ်ႈလုမ်းၶတ်းၸိုၼ်းႁူမ်ႈပွင်းၼၼ်ႉသေ တဝ်ႇၼိင်ႇတၢႆႇၶတ်းၸိုၼ်း ပၢႆႇတီႈၸွၼ်ႇ ၵရိတ်ႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ–ၼႆႉ ၽူႈႁူႉႁၼ်သႂ်ႇပႃးမိူင်းၶဝ်ထတ်းသၢင်ဝႆႉၼင်ႇၼႆႉ။ မိူင်းၵျပၼ်ႇၼႆႉ တေႃႇထိုင် မီးမႃးတၢင်းပိၼ်ႇပႅၼ်ႇလိၵ်ႈလႆႈမိူဝ်ႈ 1993 ၼၼ်ႉ "ပၢႆႇတီႈလိပ်ႉပရေႇတီႈမွၵ်ႇၶရိတ်ႉ" လုမ်းလဵဝ် ၵူၺ်း ႁူမ်ႇငမ်းၽဝၵၢၼ်ပႃးမိူင်းမိူင်းၶဝ်ဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းၵျပၼ်ႇၶလႈ ဢိၼ်းတီးယၶဝ်ၼႆႉ လႆႈၵဝ်လႆႈလုမ်းၶတ်းၸိုၼ်းႁူမ်ႈပွင်းၼၼ်ႉ ပိၼ်ႇဝႃႇၽိုၼ်ႉမႃးသေ ပေႃႇပိၼ်မီးမႃးလုမ်းလူင်ပွင် လိူင်ႈႁူမ်ႈပွင်းဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။

တၢင်ႇသၢင်းလွင်ႈၵမ်ႇမီးတၢင်းယုမ်ႇၵိၼ်ၶလႈ လွင်ႈယၢႆႇပိတ်ႉပၢႆႇလီႇမၼ်ႇလဵဝ်။
Vote of Non-Confidence and Dissolution of Parliament

လႆႈပိူင်ပႃးမိူင်းပၢႆႇလီႇမၼ်ႇတီႈမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်း လႆႈၶၢမ်ႇၵဝ်ပုၼ်ႈ ၽွၼ်းၵျႃႈတီႈ ၵသႅမ်ႇပလီႇ (လုတ်ႉတေႃႇၽႂ်ႇတ်ႈ) ၼၼ်ႉဝႆႉယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉၵသႅမ်ႇပလီႇၼၼ်ႉ ထွၵ်ႈပၢမ်ႉၵမ်ႉထိမ်သေ လႆႈၸွတ်ႇၾွတ်ႈလူင်ပွင်လိူင်ႈဝႆႉၶလႈ ၵသႅမ်ႇပလီႇၼႆႉ ၸိုၼ်းၵူႈသိမ်းၵဝ် လွင်ႈၵမ်ႉထိမ်မၼ်းၸိုၼ်းလႆႈယူႇယဝ်ႉ။ လွင်ႈဝႃႈ လူင်ပွင်လိူင်းၼႆႉ လႆႈယူႇတီႈလုမ်းသေၶၢမ်ႇၵဝ် ပုၼ်ႈၽွၼ်းၵျႃႈတီႈ "ၵသႅမ်ႇပလီႇ" ၼႆၼၼ်ႉလမ်း–ၼင်ႇၶိူဝ်တေလႆႈတၢင်းမၵ်းမၼ်ႈၵမ်ႉထိမ် ၵသႅမ်ႇပလီႇ လွင်ႈၵၢၼ်လူင်ပွင်လိူင်ႈၵၢၼ်းၵိတ်းၵွၵ်ႇပူင်တမ်းပၵ်းပိူင်ၶလႈ တေတမ်းဝၢင်း ပေႃႇလသီႇၶဝ်ၼၼ်ႉၼႆႉ လႆႈၶတ်းၵွႆယူႇတၢႆႇသေႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးဝႃႈၵသႅမ်ႇပလီႇၵမ်ႇၵမ်ႉထိမ် ယဝ်ႉၼႆလိူင် လွင်ႈလႆႈပႃးမိူင်းတၢင်းတိုၵ်း (Political Deadlock) ၼႂ်းၶၵ်ႈလုမ်းၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၶလႈ ၽိူၼ်ႈၵိတ်းၵွၵ်ႇပူင်တမ်းပၵ်းပိူင်ၼၼ်ႉ ပိၼ်မႃးလွင်ႈၸွင်ႉၶမ်ၼၼ်ႉသေၶလႈ သၽေႃးတၢင်းႁၼ်ထိုင် ပိၵ်ႉပိူင်းၵၼ်မႃးယဝ်ႉ။ လူင်ပွင်လိူင်းၵေႃႈ ၵမ်ႇလၢင်းၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းလႆႈယဝ်ႉ။

ၼႂ်းၵသႅမ်ႇပလီႇၼႆႉ ပၢႆႇတီႈၵၢၼ်လႆႈၵၢင်ႇၼႄႇၶလႈ ပၢႆႇတီႈၽႂ်ႇၶတ်းၸိုၼ်းၶဝ်ၶဝ်ႈပႃးဝႆႉ ယဝ်ႉ။ လူင်ပွင်လိူင်းၼႆႉ ပိၼ်လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈႁူမ်ႈပွင်းၼၼ်ႉၶလႈသင်၊ ပိၼ်ၵၢၼ်တေႃႇၶတႃႇလိူၵ်ႈ ပေႃႇလႆႈၽူႈတႅၼ်ၽွင်းၵသႅမ်ႇပလီႇ ၸိုင်ႈလိူဝ်ၵိတ်းၵွၼ်ႇၼိုင်ႈႁူၼ်းသေ လႆႈၸွတ်ႇၾွတ်ႈလူင်ပွင်

လိုင်ႈဝႆႉ.ၶလႈသင်၊ ၽူႈတၢင်းၽွင်းလိူဝ်းၵၢၼ်ၵမ်ႉ.ထိမ်လူင်ပွင်လိုင်ႈ ယၢမ်းမိူဝ်ႈၶတႃ,ၸွတ်,ၽွတ်းၸဝ် ၼၼ်ႉ. ပေႃးဝႃးၸဝ်ၵၢမ်,လႆႈလွၵ်ႉသေၶႃႈ လွင်ႈၵၢၼ်လူင်ပွင်လိုင်ႈတူင်ႉ.ၼိုင်ၼၼ်ႉ.ၼႆ ၸဝ်လၢင်းပိၼ်ႇ,ဝႆႉ, ႁူမ်ႈႁွမ်းလုမ်းၽႃႇ,ၸတ်းၼိုၼ်းၼၼ်ႉ.သေ သၢၼ်ၸတ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈၼၼ်ႉ.ယူႇ,ယဝ်ႉ.။ ပေႃးပိၼ်ၼၼ်ႉ မႃးသေ ၵိၼ်ၼွင်းၽႃႇ,လုမ်းၸတ်းၼိုၼ်းၸဝ်တိူဝ်းၼမ်ႁူ,လိုင် လုမ်းၸတ်းၼိုၼ်းၸဝ် ၼိုင်သၢင်းတႃႇ,တေ ပူတ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈလူင်းပိတ်းၵမ်းလီဝ်ၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ.။ လုမ်းၸတ်းၼိုၼ်းၸဝ် ၵဝ်လွင်ႈၵမ်,မီးတၢင်း ယုမ်,ၵိၼ်တီႈၼိူဝ်လူင်ပွင်လိုင်ႈတင်းလုမ်း (ၵမ်,ၼၼ်) တီႈၼိူဝ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၼိုင်းလူင်ပွင်လိုင်ႈၸဝ် ၵမ်ႈၽွင်းၼၼ်ႉ.သေ တၢင်,ထိုင်တီႈၵၢသိမ်,ပလီ,ၼၼ်ႉ.ယူႇ,ယဝ်ႉ.။ ပၼ်ၸွႆႈလႆႈတွပ်,ၶၵႈတွင်းထၢမ် ထိင်ထွင်ၵၼ်ၼိုင်းၵၢသိမ်,ပလီ,သေယဝ်ႉ. ၵဝ်ၸိပ်းၵၢင်လွၵ်ႉသေ ပၼ်ၶေႃးတိပ်းတတ်းလွင်ႈဝႃး ၵမ်,မီး တၢင်းယုမ်,ၵိၼ်ၼႆၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ.။ ပေႃးဝႃး ၽႆႇ,တၢင်,သၢင်းမႃးဝႃး ၵမ်,မီးတၢင်းယုမ်,ၵိၼ်ၼၼ်ႉ. ပေ.ႁူ,လိုင် လူင်ပွင်လိုင်ႈတင်းလုမ်းၶလႈသင်၊ ၽွင်းမိူင်းလူင်ၵမ်ႈၽွင်းၶလႈသင်၊ တၵ်းမီးပၼ်ႈၽႅၼ်း တေလႆႈထွၼ်တူဝ်ၵွၵ်,ၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ.။ ႁူလ်ႈၵႃး လုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈၸဝ်ၼၼ်ႉ. ၵမ်,ၵိုင်.ၵၢင်.ထွၼ်တူဝ် ႁွၼ်,သေ ပၼ်ႈတႃ,ၸဝ်တေသိုပ်,လႆႈမီးၵႃ,ၼေ,ႁူ,ထိင်ႈမိူဝ်းၼေႃးၼၼ်ႉ. ၵဝ်လႆႈတီ,မူဝ်,ၼၵေႃ,သီ, သေၶလႈ ၵျမ်,ၵၢင်းပွင်သၢင်းႁူ,ၼိုင်းၸၢင်,ပိူင်မီးၸွတ်,ၽွတ်းဝၢၼ်းမိူင်းၼၼ်ႉ.ယူႇ။ လႆႈတွပ်,သူလ်ႈ တိၼ်းၼိုၼ်းၽႃႇ,ပႆႈမိူင်းၼၼ်ႉ.ၶတႃ. ပိၼ်လႆႈၵၢၼ်ယႃ.လိဝ်ပိတ်းၵၢသိမ်,ပလီ,ၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ.။ ၵၢၼ်ၼႆႉ. လမ်း ၽႃႇ,ပလျႃ,သႆႈပႆႈမိူင်းၼႆႉ.ႁွင်.ႁိၵ်းဝႃး ယႃ.လိဝ်ပိတ်းပႃ,လီ,မၼ်, ဝႃးၼႆႉယဝ်ႉ.။ တီႈၶတႃ.မၼ်း ၵမ်,လွႆးၶလႈဝႃး ယႃ.လိဝ်ပိတ်းပႃ,လီ,မၼ်တင်းသိင်းၼၼ်ႉ.လုမ်းလုမ်း။ ပေႃးလုတ်.တေႃ,ၽႃႇ,ၼိူဝ် ၼႆႉ. ၵမ်,ၵိဝ်,ၵပ်းလူလ်ႈၵၼ်တင်းလွင်ႈၵုပ်.ပိူင်,ၽွင်းငမ်း၊ လွင်ႈႁိတ်းၵွၵ်,ပၵ်းပိူင်၊ လွင်ႈလႆႈ ပႆႈမိူင်းတၢင်းတိူၵ်ႈ (Political Deadlock) ၼၼ်ႉ.လိုင် ၵမ်,ႁူ,လၢပ်ႈသိင်,ၵၼ်တင်းယႃ.လိဝ်ပိတ်း ၼၼ်ႉ.သင်။ ယၢမ်ႈမီးမိူင်း "ၵေႃးသတေႃးလီးယ" ၼၼ်ႉ.ႁူလ်း လုတ်.တေႃ,ၽႃႇ,တွႆး၊ လုတ်.တေႃ, ၽႃႇ,ၼိူဝ်လႆႈၸမ်,ယႃ.လိဝ်ပိတ်းတင်းသွင်။ လႆႈၵၢၼ်ၼႆႉ.ၼႆႉ. ပိၼ်ပိူင်ၼိုၵ်.တွၼ်း ၵၢၼ်မိူင်းပႃ,လီ,မၼ်, တီ,မူဝ်,ၼၵေႃ,သီ,ၸဝ်ယိပ်းတိူဝ်းၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ.။ တႃ,ယႃ.လိဝ်ပိတ်းပႃ,လီ,မၼ်,ၼၼ်ႉ. ၵေႃ.ပိၼ်ၵွမ်ၽွင်း မိူင်းလူင်ၼႆႉ. တေတၢင်,ပျႃ.ထိုင်တီႈၽူႈယွႆ,ၼမ်းလိုင်ႈမိူင်းၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ.ႁွၼ်,သေ လင်,ယႃ.လိဝ်လႆႈ ၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ.။ လွင်ႈတၢင်းသွင်လွင်ႈ ၵၢၼ်ပိၼ်မႃးတႃ,ၸွႆႈပေႃးလႆႈထိုင်တီႈဝူၼ်.ၶႆႈလွၵ်ႉ တေယႃ.လိဝ် ပိတ်းပႃ,လီ,မၼ်,လၼ်.လမ်း–

(1) ပေႃးငဝ်းလႆႈပိၼ်မႃး လွင်ႈလႆႈပႆႈမိူင်းတၢင်းတိူၵ်ႈၼၼ်ႉ.လွႆ။

(2) မိူဝ်ႈၵဝ်ၸိပ်းၵၢင်လွၵ်ႉတိပ်းတတ်းလွင်ႈတၢင်းၵမ်,ယုမ်,ၵိၼ် ၵၢၼ်တၢင်,သၢင်းမႃးၼၼ်ႉ. ၽႃႇ,လူင်ပွင်လိုင်ႈလႆႈသုမ်းႁူ,ၼၼ်ႉ.လွႆ–လႁူ,လႆႈမၼ်မီးၼင်,ၼႆႉယူႇ,ယဝ်ႉ.။

ပေႃးဝႃးၽူႈယွႆ,ၼမ်းလိုင်ႈမိူင်းၼႆႉ.ၽွမ်.လႆႈလွၵ်ႉ လွင်ႈၵၢၼ်ၵွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်တၢင်,ပျႃ.မႃး တႃ,တေယႃ.လိဝ်ပႃ,လီ,မၼ်,ၼၼ်ႉ.ၼႆႉၵေႃး တေထုၵ်ႈၵွၵ်,ၶေႃးပူင်ၵၢၼ်ဝႃး ယႃ.လိဝ်ပိတ်းယဝ်ႉ. ၼၼ်ႉ.သေ လွၵ်ႉ.ႁိတ်းပိၼ်ပၢင်ပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းတႃ,ပႃ,လီ,မၼ်,မႂ်ႇ,ၼၼ်ႉ.ယဝ်ႉ.။ ၽူႈတႅၼ်းၽွင်းပႃ,လီ,မၼ်, ၵဝ်,ၸဝ်ၵေႃး ၸဝ်ႈၶၶ.ၸိင်,ၸၢမ်,လိူၵ်ႈၵိပ်းလႆႈယူႇ,ယဝ်ႉ.။ တီႈပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းၼၼ်ႉ.–

(1) ပႃႈတီႈၵၢၼ်ယၢမ်းလိူၵ်ႈပေႉမႄးတီႈပႃႈလီႇမၢၼ်ႈၵဝ်ႇၵဝ်ႇၼၼ်ႉ ၼိုင်းသိုပ်ႇလိူၵ်ႈပေႉလႆႈ ၼလႆးသင်။ (ၵမ်ႇၼၼ်ႉ)

(2) ပႃႈတီႈတၢင်ႇလုမ်း လႆႈၶၢမ်ႇလိူၵ်ႈပေႉၵူႈၼလႆးသင်။ (ၵမ်ႇၼၼ်ႉ)

(3) ပိၼ်ႇၵူႈသႃႇငၢင်ငဝ်းလႆး တေလႆႈၶွတ်ႇၽွတ်ႈလူင်ပွင်လိုင်းၶူမ်းပွင်းၼၼ်ႉၼလႆးသင်။

လၢင်းပိၼ်ႇၵူႈသေၵၢၼ်ၵၢၼ်ယူႇယဝ်ႉ။ ပေႃးဝႃႈလုမ်းပႃႈတီႈၵဝ်ႇၼၼ်ႉ လႆႈၶၢမ်ႇလိူၵ်ႈပေႉၼႆလိုၼ် ၵေႃႉပိၼ်ႇလွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင် လူင်ပွင်လိုင်းၵဝ်ႇၼၼ်ႉၵေႃး သိုပ်ႇလႆႈၶၢမ်ႇလိူၵ်ႈပိၼ်ႇၽူႈတၢင်း ၽွင်းယူႇၼႆလိုၼ် ၼိုင်းၽွတ်ႈလွမ်းၼင်ႇလူင်ပွင်လိုင်းၵဝ်ႇၵေႃးပိၼ်ႇလႆး။ ၵမ်ႇၼၼ်ႉၵေႃး ၼမႆးပိၼ်ႇလိၵ်ႈလႆးၽွင်းမိူင်းလူင်ၸဝ်ႈၵေႃးလႆးယူႇယဝ်ႉ။

လွၵ်းလႆးၵၢၼ်ပၢၼ်တၢင်းဝႃႉ တႃႇယႃႉပႃႈလီႇမၢၼ်ႈလိၵ်ႈပိုတ်ႈၼၼ်ႉ ပိၼ်ႇၵၢၼ်မိူင်းပႃႈလီႇမၢၼ်ႈ တီႈမူၼ်ႉၸရေႊသီႇယိပ်းတိုဝ်း တႃႇတေၼႄႉၵင်ႈၵိတ်ႇၼၸပၢၼ်တီႈမူၼ်ႉၸရေႊသီႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးဝႃႈ ၵၢၼ်ၼိုင်းလိူၵ်ႈၵိပ်းၼၼ်ႉ ၵမ်ႇၵမ်ႉထိမ်ပႃႈတီႈၵဝ်ႇယဝ်ႉၼႆလိုၼ် ပွင်ႇဝႃႈၵူၼ်းမိူင်းတၢင်းလႆးၸဝ် ၽွမ်ႉၵၼ်လုၵ်းမၢၼ်ႈၵမ်ႉထိမ်ၽႃႇလုမ်းၸိင်ႇတႃႉၸတ်းၼိုင်းၼၼ်ႉၼလႆး လူဝ်ႇလႆႈၼမႆးၶွတ်ႇၽွတ်ႈ လူင်ပွင်လိုင်းမႄႈၵူႈယူႇယဝ်ႉ။ ပိုဝ်ႈၼၼ်ႉၼလႆး ၽူႈၶူႈမၢၼ်လူင်ႉလိၼ်ႇၽႃႇပၢႆးမိူင်းၸဝ်ထွတ်းသၢင်ဝႃႉ ဝႃႈ–လွင်ႈၵၢၼ်ပၢၼ်ၸွင်ႉတႃႇယႃႉပႃႈလီႇမၢၼ်ႈလိၵ်ႈပိုတ်ႈၼၼ်ႉ ပိၼ်ႇၵၢၼ်ပၢၼ်ၶွႆႈၵူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၵေႃႉ တိပ်းတတ်း လွင်ႈလႆႈမီးလႆးပၢႆးမိူင်းတၢင်းတိူၵ်ႈၼၼ်ႉသေ လွင်ႈၶွင်ႉၸမ်ႇၽႃႇပၢႆးမိူင်း လင်ႇၼၵႈလိတ်ႈ လႆႈလီငၢႆႈၼၼ်ႉ–ၼႆယူႇယဝ်ႉ။

မိူင်းၽွမ်ႉၶူမ်း(သမတ)ၵျွၼ်ႇမၢၼ်ႈၼၼ်ႉ တီႈမ်းမႆၵူင်တမ်းဝႃႉသၵ်းသၵ်း ၼိုင်ႈပိူင်မီးၶွတ်ႇၽွတ်ႈ ဝၢၼ်ႈမိူင်းၸဝ်ၼၼ်ႉဝႃႈ–လွင်ႈၵၢၼ်ယႃႉပႃႈလီႇမၢၼ်ႈလိၵ်ႈပိုတ်ႈၼၼ်ႉ တၵ်းၵမ်ႇၵိဝ်ႇၵပ်းၵၼ်တင်း လုတ်ႇတေႃႈၽႄႈၸိူဝ်–ဝႃႈၼႆယဝ်ႉ။ လွင်ႈပူင်တမ်းပၵ်းပိူင်ဝႃႉၼင်ႇၼႆၼၼ်ႉ တွၼ်ႈတႃႇမိူင်းၽွမ်ႉၶူမ်း ၾႅတ်ႇတရႄႇ (Federal) လမ်း ပိၼ်ႇတၢင်းလမ်လွင်ႈလူင်ၼိုင်ႈၸွင်ႉပႃႈမိူင်းၼၼ်ႉၼတႃႉယဝ်ႉ။ လွၵ်းလႆး ပိူင်မိူင်း "ၾႅတ်ႇတရႄႇ" ၼၼ်ႉ လုတ်ႇတေႃႈၽႄႈၸိူဝ် ပိၼ်ႇတႃႇငူပ်ႉငီႉထိင်းလူတူၵ်းထိုင်ပၼ် ၼင်ႇၶိုဝ်လေႃးမိူင်းလိူဝ်းၸဝ်ႈပႄးၼိုင်ႈၽွမ်ႉၶူမ်းၸဝ် လႆးမီးတၢင်းၽိင်ႇပိင်း (Equality) ၵၼ်ၼၼ်ႉၼလႆး ပေႃးယႃႉပိုတ်ႈပႃႈလီႇမၢၼ်ႈလုတ်ႇတေႃႈၽႄႈၸိူဝ်ၼၼ်ႉ တၵ်းလၢင်းၵူႈတုမ်ႉတိူဝ်ႉသုၼ်ႇလႆးသုၼ်ႇပိၼ်ႇ လေႃးမိူင်းၸဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းၵေႃးသတေႃးလီးယၼၼ်ႉၼတႃႉ ယွၼ်ႉပိုၼ်းၵွၼ်ႇဝၼ်းလင်မိူင်း လၢၵ်ႇလႆးသေပိူၼ်ႈၼလႆး လႆးၵၼ်လွင်ႈပၢၼ်ၶွႆႈယႃႉလိၵ်ႈလုတ်ႇတေႃႈၽႄႈတူဝ်ႈ ၽႄႈၸိူဝ်တၢင်းသွင် ၵၢၼ်ၼၼ်ႉဝႃႉယူႇယဝ်ႉ။ မိူင်းၽွမ်ႉၶူမ်းမိူင်းမၢၼ်ႈ (ပီ 1958) ၼၼ်ႉၵေႃး ယႃႉလိၵ်ႈပိုတ်ႈ ပႃႈလီႇမၢၼ်ႈ (လုတ်ႇတေႃႈၽႄႈတူဝ်ႈၽႄႈၸိူဝ်) သေ ပၼ်လူင်ပွင်လိုင်းပွႆႈလူထိင်းမိူင်း (ဗိုလ်ချုပ်နေဝင်း အိမ်စောင့်အစိုးရ) ယိပ်းၵမ်ၵႃႈၼေႃႈၵူႈၼႆ လႆႈလိပ်းၸွမ်းယူႇယဝ်ႉ။ ၼိုင်ႈပိူင်မီးၶွတ်ႇၽွတ်ႈဝၢၼ်ႈမိူင်း မိူင်းၽွမ်ႉၶူမ်းမိူင်းမၢၼ်ႈ 1947 ၼၼ်ႉၼၼ်ႉပူင်တမ်းပၵ်းပိူင်မီးဝႃႉၼင်ႇၼၼ်ႉသေ လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင် ၼႆႉ မီးၵႃႈၼေႃႈတႃႇတေယႃႉပႃႈလီႇမၢၼ်ႈလုတ်ႇတေႃႈၼၼ်ႉပိုတ်ႈယူႇယဝ်ႉ။

ပိူင်ဢွၼ်လွင်ႈသၢင်ႈပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ။
Feature Characters of Parliamentary Democracy

လွၵ်းလၢႆးပၢႆးမိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇၼႆႉ ၵေႃႉၵၼ်ပီၼ်ၽူႈယႂ်ႇၵွၼ်ႈၸုဝ်ႈယိပ်းဢမ်ၼၢႆႇၵုပ်ႉပိူင်ႇ ၽွင်းငမ်းႁူႉလၼ်ႉလၼ်ႉယူႇ ႁူႉမိူၼ်းႁူႉဝၼ်းၼႆႉ ပဵၼ်လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၼႆႉ ပဵၼ်ၵေႃႉၵၼ်မီးၵႃႉၼေႃႉသုင်သုတ်းသေတၢင်ႇၵေႃႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵၼ်ပီၼ်ၽူႈယႂ်ႇၼမ်း လိူင်ႈမိူင်းလွမ်လိူင်ႈလူင်ၼၼ်ႉၶတႃႇ ပီၼ်ၽူႈယႂ်ႇလႆႈတၢင်တူဝ်မိူင်းဝႆႉၼၼ်ႉႁူၺ်းသေ တၢမ်တူဝ် လႆႈပီၼ်ၵေႃႉၵၼ်လႆႈလူင်းလၢႆးမိုဝ်းပၼ် ၶေႃးပိုၼ်ၽၢဝ်ႇပူင်တမ်းမၵ်းမၢႆ (ပြဌာန်း) လူင်ပွင်လိူင်ႈ ၼၼ်ႉလႆႈ၊ တၢင်တူဝ်လိူင်ႈမိူင်းသေၸိုၼ်းပၢင်ၵိဝ်ႈ (အစိုးရအဖွဲ့) ၼၼ်ႉလႆႈ၊ ၵၢပ်ႈလၼ်ႉပၼ်ႁႂ်ႈ လႆႈပီၼ်လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင် တီႈၵေႃႉၵၼ်ပႃႇလီႇမၼ်ႇၵၢသိမ်ႇပလီႇမၵ်းမၼ်ႈပၼ်ဝႆႉယဝ်ႉၼၼ်ႉလႆႈ၊ ၵၢပ်ႈလၼ်ႉပၼ်ႁႂ်ႈလႆႈပီၼ်ၽွင်းမိူင်းလူင် လိူဝ်းၵေႃႉၵၼ်လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင် လိူၵ်းတင်ႈပၼ်ၶဝ် ၼၼ်ႉလႆႈ၊ မၵ်းမၢႆလွင်ႈပူတ်းလၼ်ႉၼၼ်ႉလႆႈ၊ ပၵ်းပိူင်မၢႆမီႈလိူဝ်းၵၼ်ပႃႇလီႇမၼ်ႇမၵ်းမၼ်ႈၵွတ်း ၵွၵ်ႇမႄးၼၼ်ႉ ၼင်ႇႁိုဝ်ပေႃးတေယိပ်းတိုဝ်းႁႃႇလႆႈၼႆႉ လူင်းလၢႆးမိုဝ်းပၼ်ၼၼ်ႉလႆႈ−လႅၵ်ႈပုၼ်ႈ ၽွၼ်းၵၢၼ်ၸွင်တူဝ်ၵေႃႉပီၼ်ၽူႈၼမ်းႁူဝ်လိူင်ႈမိူင်းၼႆႉ လွမ်လိူင်ႈမိူင်းၵေႃႉလႆႈၵွတ်းသၢင်ႈႁၢပ်ႇၵႃဝ် ပုၼ်ႈၽွၼ်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

လၢႆးပိူင်ပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ ၵႃႉၼေႃႉၼၢႆႇၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၶလႈ ၵႃႉၼေႃႉ ၼၢႆႇၵွတ်းၵွၵ်ႇပၵ်းပိူင်ၼႆႉ မၢင်ပွၵ်ႈမၢင်တွၼ်ႈၼႆႉ လၢင်ႈႁူႉမီးဝႆႉၵွင်ႈတီႈလိဝ်ၵၼ်ၼၼ်ႉယူႇ။ ႁွပ်ႈသင်ၼႆႉလိူင် ၽွင်းမိူင်းလူင်လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၶဝ်ၼႆႉ ယၢမ်းတိုၵ်ႉပီၼ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ယိပ်းဢမ် ၵႃႉၼေႃႉဝႆႉၼၼ်ႉၵေႃး တိုၵ်ႉလႆႈပီၼ်ၽူႈတၢင်းၽွင်းတီႈၸူးလုတ်ႉတေႃႉပႃႇလီႇမၼ်ႇ(ၵၢသိမ်ႇပလီႇ) ၼၼ်ႉဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈ ၵၼ်လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၵွၼ်ႈၸုဝ်ႈၶဝ်ဝႆႉၼႆႉ တေလႆႈမိူၼ်းႁွတ်ႈ ၵၢသိမ်ႇပလီႇၼၼ်ႉသေ မီးပုၼ်ႈၽွၼ်းတႃႇသၢင်းလၢင်းလၢႆးငၢၼ်းတၢင်ႇၶၼလွင်ႈလႆႈၵွတ်းသၢင်ႈမေႃး ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၵၼ်ၽူႈတၢင်းၽွင်းၵၢသိမ်ႇပလီႇ (ဢမ်ႈၼမ်တၢင်းၽွင်းၼၢႆႇၶတ်းမိူၼ်းၶဝ်) တွင်ႈထၢမ်ထတ်းမေႃးၼၼ်ႉ ၶဝ်လႆႈတွပ်ႇၶၢႆႈမွၵ်ႇလၢတ်ႈပၼ်မိူၼ်းယူႇယဝ်ႉ။ ပေႃးဝႃႈၵၢသိမ်ႇပလီႇ ၼႆႉတွပ်ႇၶၢႆႈထိင် တႃႇႁႂ်ႈမၵ်းမၼ်ႈပၼ်ပၵ်းပိူင် ၵၼ်လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈတၢင်ႇသၢင်းမေႃးၼႆႉလိူင် မၼ်းၶိုၼ်းပွင်ႇဝႃႈ ၽူႈတၢင်းၽွင်းၵၢသိမ်ႇပလီႇၶဝ်ၼႆႉ ႁူႉသိမ်းမိူၼ်းလွင်ႈၶဝ်ဢမ်ႇထိမ်လူင်ပွင်လိူင်ႈ ၼၼ်ႉၼႆႉယဝ်ႉၶလႈ၊ ၼိုင်ႈၶၢႆႈလုမ်းၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းမိူင်းၶလႈ ၼၢႆႇၵွတ်းၵွၵ်ႇပၵ်းပိူင်ၶဝ်ၼႆႉ ၶတႃႇလႃႉပေႃႇမေႃးလွင်ႈလၢႆးပၢႆးမိူင်းတၢင်းတိူၵ်ႈ (Political Deadlock) ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉလမ်း ၵေႃႉပီၼ်ၽူႈၵွၼ်ႈၸုဝ်ႈလူင်ပွင်လိူင်ႈလွမ်ၽွင်းမိူင်း လူင်ၼႆႉ ၵမ်ႉလၢႆးဝႃႈႁူၼ်းမိူင်းၶဝ်လိူၵ်းတင်ႈပၼ်ဢမ်းသိဝ်ႈ။ ႁူလႆႈၵႃႈ လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၶလႈ ၽွင်းမိူင်းလူဝ်ၶဝ်တင်းသိင်ႈၼႆႉ ပီၼ်ၽူႈတၢင်းၽွင်း ၵၼ်ႁူၼ်းမိူင်းၶဝ်ၵေႃႉလိူၵ်းတင်ႈပၼ်ဢမ်း သိဝ်ႈၼၼ်ႉယူႇ။ ၶဝ်ၼႆႉပီၼ်ၽူႈတၢင်တူဝ်ႁူၼ်းမိူင်းႁူႉၵေႃႉဝႆႉၼၼ်ႉယူႇ။ ၵေႃႉၵၼ်ပီၼ်ၽူႈယႂ်ႇ

ၵွၼ်ႁွၵ်လိုင်းမိူင်းၼၼ်ႉၼၼ်. ပေႃးပဵၼ်ၸုၼ်ၶျေႃၸမ်း ၵမ်,ၼၼ် ၼႃင်းၶျေႃၸမ်းၼႆလိုင် ၵူၼ်းမိူင်း ၵမ်,လူဝ်,လႆးလိူၵ်းတင်းပၼ်။ ၵဝ်လႆႈသိုပ်,လၢမ်းတၢမ်းပုတ်းၵၼ် (Hereditary) ၼၼ်.သေၶိုၼ်း ပဵၼ်ၼၼ်.ယူႇ,ယဝ်.။ (ၵၼ်လႆးႁၼ်လၢၵ်,လႆးဝႆ.ၵၼ်ၼိုင်းၼတ. ၸုၼ်ၶျေႃၸမ်းမိူင်းမလေးသျူးၼႆ. ၵမ်,လွႆးၵဝ်လႆႈသိုပ်,လၢမ်းတၢမ်းပုတ်းၵၼ်ၼၼ်.။ ပဵၼ်ၵူၼ်းမိူင်းၼဝ်လိူၵ်းတင်းၶိုၼ်းပဵၼ်ၸုၼ် ၶျေႃၸမ်းမျးၼၼ်.ယဝ်.)။ သင်လိူဝ်.ဝႃးၽူးယႂ်ႇ,ၵွၼ်ႁွၵ်လိုင်းမိူင်းၼႆ. ပဵၼ်လွမ်လိုင်း (President) ၼႆၼတ. လႆးႁၼ်ၵဝ်လႆႈလိူၵ်းၵိပ်းၵၼ်ၼၼဝ်.တီးတွႆး 3 လႆႈၼႆ.သေလႆႈလႆႈၼၼ်. လိူၵ်းတင်းပၼ်ဝႆ.ယူႇ,ယဝ်.။

(1) လုၵ်.တီးၵူၼ်းမိူင်းၵေႃ.လိူၵ်းတင်းပၼ်ၵမ်းသိုဝ်း (Elected direct Universal)။

(2) လုၵ်.တီးပႃ,လီ,မၼ်,လိူၵ်းတင်းပၼ် (Elected by Parliament)။

(3) လုၵ်.တီးလုမ်းၵဝ်ပုၼ်းၽွၼ်းလိူၵ်းၵိပ်းၼၼ်.သေလိူၵ်းတင်းပၼ် (Elected by Electoral College)။

လွမ်လိုင်းၵွၼ်တီ,မူၵ်,ၼရေ,သိ,။

Presidential Democracy

ပေႃးဝႃးလၢတ်းလူလ်ႈလွင်းလွမ်လိုင်းၵွၼ်တီ,မူၵ်,ၼရေ,သိ, (Presidential Democracy) ၼႆ.လိုင် ၽူးလိပ်းၶိၼ်းၽႆႇ,သႆပႆးမိူင်းၼဝ်တင်းလႆၼႆ. တၵ်းမုင်းႁၼ်ႁွ.ထိုင်ဝႆ.လွင်းၵၼ်ပိူင်မီး ႁွတ်,ၽွတ်းဝၼ်းမိူင်းမိူင်းၽွမ်.ႁူမ်းၵမေ,ရိၵၼ်,ၼဝ် ပုၵ်းပွင်တမ်းဝင်းဝႆ. ၵၼ်ဝႃးလႆႈပိူင် "လၵ်း ၼၽၵႃ,ၼႃ,ၽွင်းငမ်း 3 ပိူင်" (Separation of Power) ၼႆၼၼ်.ၵမ်းလီဝ်ယဝ်.။ လႆႈပိူင်ၼၼ်. လမ်း ပဵၼ်လႆႈပိူင်ၵၼ်ႁိုဝ်းႁိူင်းမျးလိမ်မိူဝ်းပၢၼ်ႁွဝ်ပၢၵ်,ပီး 18 လမ်သိုင်းၼၼ်.ယဝ်.။ ၵႃ,ၼႃ, ၽႆႇ,ၶိတ်းၵွၵ်,ပၵ်းပိူင် (Legislative Power)၊ ၽႆႇ,ၵုဝ်.ပိူင်,ၽွင်းငမ်း (Administrative Power)၊ ၽႆႇ,ထတ်းသိၼ် (Judicial Power) ၼဝ် တေလႆးလၵ်းၼၽပဵၼ်ဝႆ.ၵွင်းၽႆတီးမၼ်း တွၼ်းၽႆ တၼ်းမၼ်းၼႆၼၼ်.သေ၊ ပိူဝ်းၼၼ်ၼလႆး ပိူင်မီးႁွတ်,ၽွတ်းဝၼ်းမိူင်း မိူင်းၽွမ်.ႁူမ်းၵမေ,ရိၵၼ်, ၼႆ. ပဵၼ်ငဝ်းၼတ,ၵိုတ်,ၵွၵ်,ပၼ်လွင်းလႆႈပိူင်လၵ်းၼၽၵႃ,ၼႃ,ဝႆ.ၼလႆး လႆႈပိူင်လွမ်လိုင်းၵွၼ် တီ,မူၵ်,ၼရေ,သိ,ၼၼ်.ယဝ်.-ၼႆ ၽူးလွပ်,သွၵ်းၶိၼ်းႁႃၼဝ်တင်းသိုင်း ႁပ်.ၼမ်,ဝႆ.မိူၼ်ၵၼ်ၼင်,ၼႆ ယူႇ,ယဝ်.။

ၽူးမီးပၺႃ,တၢင်းဝူၼ်.ႁပ်.ႁၼ်ထိုင် ၵၼ်ၼတ,ဝူၼ်.မီၼ်းလွင်းတႃ,လၵ်းၼၽဝႆ.ၵႃ,ၼႃ, ၼႆၼၼ်. ပဵၼ်ၽူးလူင်.လိူင်းၽႆႇ,တၢင်းဝူၼ်.ႁပ်.ႁၼ်ထိုင်ပႆးမိူင်း ၵူၼ်းၶိူဝ်းၵိူင်းၵလီတ်း "ၵျၼ်, လွၵ်." ၼလႆးၵူၼ်းၶိူဝ်းၽရင်,သိတ်း "မွၼ်တီတ်.သၵိဝ်း" (Charles Louis de Montesqieus, 1584-1655) သွင်ၵေႃ.ၼႆ.ယဝ်.။

"ၵျၢၼ်,လွၵ်." ၼႆ. လႆးတူဝ်ထူပ်းတၢင်ႇႁၼ်မေႃးမိူဝ်းပၢၼ်ၸူဝ်ပၢၵ်,ပီ 17 ၼၼ်ႉမိူင်းဢိင်,ၵလီၼ်, (England) ၼၼ်ႉ. မီၼ်ႈမိူဝ်ႈၸုမ်ႉၶွၼ်ႈၶမ်းယိပ်းၵမ်ဝႆႉဢႃ,ၼႃႈ,ၽွင်းငမ်းမိူင်းၼၼ်ႉသေဢမ်,ၵႃး ယိပ်းဝႆႉပႃးဢႃ,ၼႃႈႁိတ်းႁွၵ်,ပၵ်းပိူင်ၼၼ်ႉဝႆႉၶလႄး တႃ,တေမၵ်းၶၢၼ်းဝႆႉသုၼ်,ႁိတ်းလႆးၸုမ်ႉၶွၼ်ႈၶမ်း ၼႆႉ. ပႃ,လီ,မၼ်,ဢၢင်းၵျမ်,ႁိတ်းၼိုင်ႁႃမျႃးၼၼ်ႉၶလႄး ၼၼ်းၶၵႃးၽႄႈ,ဢုပ်.ပိူင်,ၽွင်းငမ်းၶလႄး ၽႄႈ,ႁိတ်း ႁွၵ်,ပၵ်းပိူင် လႆးပေႃ,ပီၼ်မီးမႃးတၢင်းၵိမ်ဢႃ,ၼႃႈ,ၵၼ်ၼၼ်ႉသေ တႃ,တေႁိတ်းၼွႆႉလွင်းၸွင်.ၶမ် မွတ်,ၵႂၢ်သုတ်းဝႆႉၵူ,လႆးၼၼ်ႉ. "ၵျၢၼ်,လွၵ်." ၶတ,တၢင်,သၢင်းတၢင်းႁၼ်ထိုင်မၼ်းဝႃး ၸုမ်ႉၶွၼ်ႈၶမ်း ၼႆႉ. ၼွႆႉလႆးယိပ်းတိုဝ်းဢႃ,ၼႃႈ,ၽွင်းငမ်းမိူင်းၼၼ်ႉသေ ပႃ,လီ,မၼ်,ၼႆႉ. ၼွႆႉလႆးမီးဢႃ,ၼႃႈ,ႁိတ်းႁွၵ်, ပၵ်းပိူင်ၼၼ်ႉ,ၵူၺ်း။ ဢႃ,ၼႃႈ,တတ်းသိၼ်လုမ်းတြႃးၼႆႉသမ်. ၼွႆႉၵၢင်းၵၼ်တၢင်းသွင်ဢၼ်ၼၼ်ႉသေ ၼွႆႉမီးဝႆႉၶေႃၶေႃဢၼ်ၼိုင်ႈ–ဝႃးၼႆႉယဝ်ႉ။

တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင် "ၵျၢၼ်,လွၵ်." ၼၼ်ႉလမ်း ပၼ်ၼွႆႉၸုမ်ႉၶွၼ်ႈၶမ်းလႆႈမီးဢႃ,ၼႃႈ, ၽွင်းငမ်းမိူင်းသေ သိုပ်,မၵ်းမၼ်ႈၼွႆႉပီၼ်ၽူႈယႂ်ႇ,ၼမ်းႁူဝ်လိုင်းမိူင်းၵူ,ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ဢၼ်မၼ်းဝႃး တႃ,ၼွႆႉလၵ်းၶၽဢႃ,ၼႃႈ,ဝႆႉၼႆႉၼၼ်ႉ. ပႆႉမိူၼ်ၵၼ်တၢင်းဢၼ်ၵူၼ်းတၢင်းလႆၢလႆးႁူ.ပွင်,ဝႆႉ. လိူင်.ၼင်, လႆးႁၼ်မီးၼၼ်းပိူင်မိူင်းလွမ်လိုင်းႁွၼ်တီ,မူဝ်,ၶရေ,သီ, ဢၼ်ၸိူင်းဝႆႉ.ယူ,ဝၼ်းမိူဝ်းလိဝ်ၼႆႉၼၼ်ႉ.ၵွၼ်ႉ။ ၵပ်းဝၢၼ်းပၢၼ်မိူင်းမိူဝ်းလိဝ်ၼႆႉ. မိူင်းလိုဝ်းၸုမ်ႉၶွၼ်ႈၶမ်း (ဢမ်,ၼၼ်) ၼၢင်းၶွၼ်ႈၶမ်းပီၼ်ၽူႈယႂ်ႇ, ၼမ်းလိုင်းမိူင်း ဢၼ်မီးသုၼ်,လႆးသိုပ်,လၢမ်းတၢမ်းပုတ်းၵၼ်ၼၼ်ႉ. လႆးႁၼ်ၶဝ်ယိပ်းတိုဝ်းလႆၢး ပိူင်ပႃ,လီ,မၼ်,တီ,မူဝ်,ၶရေ,သီ, လိူဝ်သေလႆၢးပိူင်လွမ်လိုင်းႁွၼ်တီ,မူဝ်,ၶရေ,သီ,ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင် "ၵျၢၼ်,လွၵ်." ၼႆႉမၼ်းယိူင်းဢၢၼ်းတႃ,မိူင်း "ဢိင်,ၵလီၼ်," ၼၼ်ႉ. ၼႆႉၵေႃး ႁၢၼ်.တေႃ,ဝၼ်းမိူဝ်းလိဝ် ပႆႉ,လႆးႁၼ်မိူင်းဢိင်,ၵလီၼ်,ၶဝ် ယိပ်းတိုဝ်းၼင်,တၢင်းဝူၼ်ႉ. ႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်မၼ်းၼၼ်ႉၼင်,ၵဝ်,။ ၵူၺ်းၵႃး လႆၢးပိူင်လၵ်းၶၽဢႃ,ၼႃႈ,ဝႆႉ.တီႈလိုဝ်းပီၼ်မိူင်းလွမ် လိုင်းႁွၼ်တီ,မူဝ်,ၶရေ,သီ,ၵူးတီႈၵူးလီၼ် ၼၼ်ႉလုမ်းၽျႃ.ၶဝ်ၼႆႉၶတ. ဢၼ်တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင် "ၵျၢၼ်,လွၵ်." ဝႆႉ.ပီၼ်ငဝ်ႈၶၢမ်,ပိုၼ်.မၼ်းယူ,ဢၼ်ဝႃးၼၼ်ႉ. ဢမ်,မီးလွင်းတႃ,ထိင်သၢင်။

ၽူႈႁူ.မေႃလူင်.လိၼ်းၽႄႈ,တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ပႆႉမိူင်း ၵေႃ.ဢၼ်ၵမ်.ၵိမ်ထိမ်ၵွင်းလႆၢးပိူင် လွမ်လိုင်းႁွၼ်တီ,မူဝ်,ၶရေ,သီ,သေၶလႄး ၵုၺ်.ႁွၵ်,ထွၵ်,ၶၼလွၵ်းလႆၢးလၵ်းၶၽဢႃ,ၼႃႈ,ဝႆႉ.ၼၼ်ႉ. ၼႆႉပီၼ် "မွၼ်တီတ်.သၵိဝ်." ယဝ်ႉ။ လႆးႁၼ်ပိူင်မီးၸွတ်,ၽွတ်းဝၢၼ်းမိူင်း မိူင်းၽွမ်.ႁူမ်းဢမေ, ရိၵၼ်,ၼႆႉ. ဢဝ်ပႆႉႁၼ်ထိုင်မၼ်းႁိတ်းပီၼ်ငဝ်ႈၶၢမ်,ပိုၼ်.ဝႆႉ.ယူ,ယဝ်ႉ။ "မွၼ်တီတ်.သၵိဝ်." ၼႆႉ. တီမ်းၶၼပႆႉႁၼ်ထိုင်မၼ်းဝႆႉ.ၼၼ်းပပ်.မၼ်းဢၼ်ဝႃး "လွၼ်.ၵိၼ်ႁူဝ်လွၵ်ပၵ်းပိူင်" (The Spirit of the Law) ၼႆႉၼၼ်ႉ.ယူ,။ မၼ်းဝႃး–သုၼ်,လႆးထၢင်,ႁၢင်းလွတ်းလီဝ်းပႆႉၵၢၼ်မိူင်း ပုၼ်ႈၵူၼ်းမိူင်း တၢင်းလႆၢၶဝ်ဢၼ်ဝႃးၼႆႉ. ပီၼ်သုၼ်, "ၼိမ်သဝ်းၵိၼ်.ၼွင်း" (Tranquility Spirit) ၼၼ်ႉသေ သမ်.လုၵ်.တီးတၢင်းႁၼ်ထိုင်ဢၼ်ဝႃး ၵူၼ်းႁဝ်းၵေႃ.လွႆၵေႃ.ၼၼ်ႉ. တၵ်းလူဝ်,လႆးမီးတၢင်းႁူမ်,လူမ်း တႃ,တူဝ်လွႆၽွႆမၼ်းၼၼ်ႉသေ ၶတ,ႁွၵ်,ပီၼ်မီးမႃးၶလႄး တၵ်းထုၵ်,လႆးပုၵ်းတၢင်းလူင်ပွင်လိုင်း ဢၼ်ပၼ်ဢႃ,မၶၢမ်,တၢင်းႁူမ်,လူမ်း တႃ,ၵူၼ်းမိူင်းၵေႃ.လွႆၵေႃ.ၼၼ်ႉ.ယူ,ဝႃးၼႆႉယဝ်ႉ။ မၼ်းၼွႆႉဝႃး

ႁႂ်ႈပဵၼ်လႆႈပိူင်လူင်ပွင်ၸိုင်ႈ ဢၼ်လၢၵ်ႇၸၢၼ်ၶႃႈၶဝ်ႈဝႆႉၼၼ်ႉၼႆႉယဝ်ႉ။ ပေႃးတေဢဝ်ၶႃႈၶဝ်ႈၽၢႆႇ ၵုပ်ႉပိူင်ႇၾင်ႇၵမ်းၸိူဝ်း ၶႃႈၶဝ်ႈၵွတ်းၶွၵ်ႇပၵ်းပိူင်ဝႆႉၵိုၵ်းၵၼ်ၵေႃႉလိူဝ် (ၵမ်ႇၼၼ်) လုမ်းလိူဝ် ၸိုင် ႁၼ်းၵေႃႉၼၼ်ႉ (ၵမ်ႇၼၼ်) လုမ်းၼၼ်ႉၼႆႉ လၢင်ႈၵွတ်းၶွၵ်ႇပၵ်းပိူင်ဢၼ်တိၵ်ႈတိုင် ၼၼ်ႉသေ ၵုပ်ႉပိူင်ႇၾင်ႇၵမ်းႁူႉယဝ်ႉ။ ပေႃးဢဝ်ၶႃႈၶဝ်ႈၽၢႆႇၵွတ်းပၵ်းပိူင်ၸိူဝ်း ၶႃႈၶဝ်ႈၽၢႆႇ ထတ်းသၢင်ဝႆႉၵိုၵ်းၵၼ်တီႈလိူဝ်ၼႆႉၵေႃး ၽူႈတတ်းသၢင်လၢင်ႈပဵၼ်ၽၢႆႇၼိုင်ႈလၢၵ်ႇပေႉၵၼ်ၼၼ်ႉႁူႉ ယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈၼႆႉၸိူဝ်း တႃႇႁႂ်ႈပဵၼ်လူင်ပွင်ၸိုင်ႈ ဢၼ်ပၼ်ၶႃႈမၢမ်ႈတၢင်းလွတ်ႈလႅဝ်းႁၼ်းမိူင်း လႆႈၼၼ်ႉ ၶႃႈၶဝ်ႈသၢမ်ပိူင်တၵ်းလႆႈလၢၵ်ႇၸၢၼ်ၵၼ်ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။

ပေႃးတေလိူပ်ႈႁၼ်းလွင်ႈလွမ်ၸိုင်ႈၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၸိုင် လွင်ႈပႃးမိူင်းလွမ်ၸိုင်ႈ (Republicanism) ၼၼ်ႉၵေႃႈ ထုၵ်ႇလီလိူပ်ႈႁၼ်းလွမ်းယူႇယဝ်ႉ။ မိူင်းလွမ်ၸိုင်ႈ (Republic) ၼႆႉ လုၵ်ႉတီႈၵႂၢမ်းၵရိၵ်ႉဢၼ်ဝႃႈ (Republica) ၼၼ်ႉၸတႃႇပဵၼ်မၢႆးသေ တီႈပွင်ႇမၼ်းဝႃႈ ၵိၼ်ႇလုၺ်ႈ လွင်ႈႁၼ်းမိူင်းၸဝ်ႈဝႃႈၼႆႉယဝ်ႉ။ လႆႈပႃးမိူင်းလွမ်ၸိုင်ႈ (Republicanism) ၼႆႉ ၸတႃႇပေႃႇပဵၼ်မီး မၢႆးလိမ်မိူဝ်ႈပၢၼ်မိူင်းၵရိၵ်ႉ လိမ်ႁွၼ်ႇဝၼ်းၵွၼ်ၼႆႉသေတႃႉၵေႃႈ ၶၢၼ်ႉတေႃႇထိုင်ပၢၼ်လႆႈလုၵ်ႉ ၽိုၼ်ႉၵမေႇရိၵၼ်ႇယဝ်ႉတူဝ်ႈၼၼ်ႉ မိူင်းၶိူဝ်းလုမ်းၽႃႇၸဝ်ႈပႆႇသူင်ယိပ်းတိုဝ်းလူးႁွၼ်ႇ။ တိုၵ်ႉဢဝ် လႆႈပိူင်ၸုမ်ႇၶေႃၸမ်း (Monarchism) ၼၼ်ႉယိပ်းတိုဝ်းႁူၺ်း။ ဝႃႈသေလႆႈလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉၵမေႇရိၵၼ်ႇ ယဝ်ႉႁူႉယဝ်ႉလႄႇ တီႈၽူႈၵွၼ်ႁူဝ်ၸိုင်ႈမိူင်းၼၼ်ႉ ၵမ်ႇဢဝ်ၸုမ်ႇၶေႃၸမ်းၵွတ်းယဝ်ႉသေ ဢဝ် လွမ်ၸိုင်ႈၵေႃႉဢၼ်ႁၼ်းမိူင်းလိူၵ်ႈၵိပ်းၼၼ်ႉ ဝႆႉပဵၼ်ၽူႈယွႆႇၵွၼ်ႁူဝ်ၸိုင်ႈမိူင်းမၢႆးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ဢဝ်ၶႃႈၶဝ်ႈၾင်ႇၵမ်းမိူင်းၼၼ်ႉ ဢၢပ်ႈပၼ်လွမ်ၸိုင်ႈဝႆႉယဝ်ႉ။ မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈၵမေႇရိၵၼ်ႇၼႆႉ ၶိုၼ်းၵၢပ်ႈပၢၼ်မႂ်ႇၼႆႉ ပဵၼ်မိူင်းယိပ်းတိုဝ်းလႆႈပိူင်လွမ်ၸိုင်ႈၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉၵွၼ်တၢင်း သုတ်းပိူၼ်ႈယဝ်ႉ။ လိုၼ်းလႆႈဝႃႈမၢႆးၼၼ်ႉ လႆႈႁၼ်ပေႃႇပဵၼ်မီးမၢႆးထိင်ႈမိူင်းလွမ်ၸိုင်ႈၾရင်ႇသဵတ်ႈ ပွၵ်ႈၵမ်းၼိုင်ႈ (မိူင်းၾရင်ႇသဵတ်ႈယၢမ်းလိူဝ်ၼႆႉ ပဵၼ်မိူင်းလွမ်ၸိုင်ႈထူၼ်ႈႁႃႈ)၊ ၾိၼ်ႉလိၼ်ႉ၊ ၾီလိပ်ႉပိၼ်း၊ ႁူဝ်းရီးယႃးပွတ်းလၢၼ်း၊ ဢီယိတ်ႉၼၢမ်းၸိူဝ်း လိတ်ႇတိၼ်ႇၵမေႇရိၵၸဝ်ႈလိုဝ်းၼႆႉ ၵေႃႈ ၵိပ်းဢဝ်လႆႈပိူင်လူင်ပွင်ၸိုင်ႈၵမေႇရိၵၼ်ႇၼၼ်ႉသေ လုၵ်ႉမၼ်းပဵၼ်မိူင်းလွမ်ၸိုင်ႈဝႆႉယူႇ ယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈၼၼ်ႉၸိူဝ်း မိူဝ်ႈလိူပ်ႈႁၼ်းလွင်ႈလွမ်ၸိုင်ႈၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ ဢဝ်မိူင်းၵမေႇ ရိၵၼ်ႇဝႆႉပဵၼ်တီႈတိၵ်ႈၸႅင်တူၺ်းၼၼ်ႉသေ လိူပ်ႈႁၼ်းလွင်ႈတၢင်ႇၸိုင်ႈမိူင်းၸဝ်ႈၼၼ်ႉလႆႈယူႇယဝ်ႉ။

လွင်ႈလႆႈၸွတ်ႇၽွတ်ႈလူင်ပွင်ၸိုင်ႈ။
The Formation of Government

မိူင်းဢၼ်ယိပ်းလႆႈလွမ်ၸိုင်ႈၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇလိူဝ်တၢင်ႇ (မိူၼ်ၼင်ႇမိူင်းၵမေႇ ရိၵၼ်ႇ) ၸဝ်ႈၼႆႉ တႃႇၸွတ်ႇၽွတ်ႈလူင်ပွင်ၸိုင်ႈၼၼ်ႉ ပဵၼ်ပုၼ်ႈၽၼ်းလွမ်ၸိုင်ႈယဝ်ႉ။ ႁၼ်းမိူင်း ၸဝ်ႈၼႆႉ ဢဝ်လႆႈလိူၵ်ႈၵိပ်းတၢင်းၵမ်းသိုဝ်ႈၸိူဝ်းသင်၊ လွၵ်ႈလႆႈဢၼ်ငၢႆႈၼင်ႇၼၼ်ၼၼ်ႉၸိူဝ်းသင်၊

လိူၵ်ႈတင်ႈပၼ်ၵွမ်လိုင်ႈယဝ်ႉသေၸလႈ၊ ၵွမ်လိုင်ႈၼၼ်ႉ ၵဝ်ၵမ်ႈလွႆမၼ်းၵျိူၵ်ႈ လိူၵ်ႈၵိပ်ႈၵဝ်ၽွင်း မိူင်းလူင် တႃႇၸဝ်ႈပႃးၼွႆႉလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵွမ်လိုင်ႈၼၼ်ႉ ၵဝ်ပုၼ်ႈၽွၼ်းၽူႈယႁ်ႉ ၵွၼ်ၶူဝ်လိုင်ႈမိူင်းၸလႈ ၽူႈၵွၼ်ၶူဝ်လူင်ပွင်လိုင်ႈဝႆႉၼင်ႇၵၼ်ယဝ်ႉ။ မိူၼ်ၼင်ႇလႆးပိူင်ပႆးမိူင်း ပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႈမူဝ်ႉၸရေႉသီႉၼၼ်ႉ ၵေႃႉမီးၵႃႇၼေႃႇသုင်ထီႉသုတ်းသေ ၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းမိူင်းယူႇ ၵူႈဝၼ်းၼၼ်ႉ ပီၼ်ၵွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၼၼ်ႉ ၼွႆႉလႆးပိူင်ပႆးမိူင်းၵွမ်လိုင်ႈၵွၼ်တီႈမူဝ်ႉၸရေႉသီႉ ၼၼ်ႉသမ်ႉ ၵွမ်လိုင်ႈၼၼ်ႉပီၼ်ၽူႈၵေႃႉမီးၵႃႇၼေႃႇသုင်ထီႉသုတ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

မိူင်းၽွမ်ႉၶူမ်းၵမေႉရိၵၼ်ႇၼၼ်ႉ ၵွမ်လိုင်ႈၵေႃႉလိူၵ်ႈၵိပ်ႈၽူႈယႁ်ႉ တႃႇၸဝ်ႈပီၼ်ၽွင်းမိူင်း လူင်ၼွႆႉလူင်ပွင်လိုင်ႈသေယဝ်ႉ လုတ်ႉတေႃႇၽႄႇၸိူဝ်ၼွႆႉၶွၼ်ႇၵရိတ်ႉ (Congress) ၵၼ်ပီၼ် “သီးၼိတ်ႉ” (Senate) ၼၼ်ႉ ၵေႃႉမၵ်းမၼ်းပၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပီၼ်ၵၼ်လႆးလိူၵ်ႈၵဝ်ၵူၼ်းလိူဝ်း ၵမ်ႇလွႆႈတီၼ်းၽွင်းတၢင်တူဝ်ၵူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၼၼ်ႉ ၸဝ်ႈပီၼ်ၽွင်းမိူင်းၼွႆႉလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈၼၼ်ႉ ၸလႈ တႃႇတေထတ်းတူလ်ႈလွင်ႈၵျင်ႉတၢင်းၵမ်ၸလႈ ၵုင်ႇသိၵ်ႈၸႃႇမၼ်းၸလႈသင်၊ လွင်ႈၵတ်ႉၼိၼ်ႇ လိပ်ႈၵမ်ႇလိပ်ႈၼၼ်ႉၸလႈသင်၊ လွင်ႇယၢမ်ႈၽိတ်းပိူင်ႈပူၼ်ႉပီၼ်ပၵ်းပိူင်သေၵၼ်ၵၼ်ယူႇႁိုဝ်ၼၼ်ႉ ၸလႈသင်၊ လိူဝ်းၼၼ်ႉၼၼ်ႉ “သီးၼိတ်ႉ” ၵေႃႉလႆႈထတ်းသၢင်မၵ်းမၼ်းပၼ်ယဝ်ႉ။ ပေႃးဝႃႈ “သီးၼိတ်ႉ” ၵမ်ႇၵမ်ႉထိမ်မၵ်းမၼ်းပၼ် ၵေႃႉၵွမ်လိုင်ႈလိူၵ်ႈတၢင်ႇပၼ်ၼၼ်ႉလိုင် ၵွမ်လိုင်ႈ တၵ်းလႆႈၼိုၼ်းလိူၵ်ႈသေၵေႃႉၵေႃႉ တၢင်ႇသုၢင်းထိုင် “သီးၼိတ်ႉ” ထိင်ႈယူႇယဝ်ႉ။ ၵေႃႉၵၼ် ၵွမ်လိုင်ႈလိူၵ်ႈတၢင်ႇၼၼ်ႉ တေၵမ်ႇလႆႈပီၼ်တီၼ်းၽွင်းၼွႆႉလုတ်ႉတေႃႇသွင်ၵၼ်ၼၼ်ႉ။ ယွၼ်ႉပိူဝ်ႈ သင်ၼၼ်ႉလိုင် ပိူဝ်ႈၵမ်ႇၶိုႈၶွႆႈၵႃႇၼေႃႇၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းမိူင်းၸလႈ ၵႃႇၼေႃႇၵိတ်းၵွၵ်ႇပၵ်းပိူင်ၼၼ်ႉ လႆႈၸုၼ်းၸဝ်းလေႃးၸလႈၵၼ်ၸလႈ ၶႂ်ႈပီၼ်ၵွမ်းလႆးယိပ်းတိုဝ်းလႆးပိူင်လၵ်းၸၽေႃႇၼေႃႇဝႆႉၼၼ်ႉ ယဝ်ႉ။

လုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈမိူင်းၽွမ်ႉၶူမ်းၵမေႉရိၵၼ်ႇၼၼ်ႉ ၸဝ်ႈပႃးၵွမ်လိုင်ႈ၊ ၵမ်ႉၵွမ်လိုင်ႈၸလႈ ၽွင်းမိူင်းလူင်ၸဝ်လိူဝ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မီးဝႆႉလုမ်းၵဝ်ပုၼ်ႈၽွၼ်းတႃႇလိူၵ်ႈတင်ႈပၼ်ၵွမ်လိုင်ႈသေ လိူၵ်ႈ တင်ႈပၼ်ၵွမ်လိုင်ႈၵေႃႉၼိုင်ႈ၊ ၵမ်ႉၵွမ်လိုင်ႈၵေႃႉၼိုင်ႈ တႃႇလူဝ်ႈၸၢဝ်း 4 ပီးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵွမ်လိုင်ႈၵမေႉရိၵၼ်ႇၼိုင်ႈၵေႃႉၼၼ်ႉ ၵမ်ႇလႆးၸၢမ်ႇလိူၵ်ႈတင်ႈလိူဝ်သေလူဝ်ႈၸၢဝ်း 4 ပီးသွင်လုပ်ႈ။ ၽူႈၵေႃႉၵၼ်လႆႈၸၢမ်ႇလိူၵ်ႈတင်ႈပီၼ်ၵွမ်လိုင်ႈၼၼ်ႉ လႆႈၵဝ်ပုၼ်ႈၽွၼ်းၸွတ်ႇၽွတ်ႈလုမ်းလူင်ပွင် လိုင်ႈသေယဝ်ႉ ပေႃးဝႃႈလူဝ်ႈၸၢဝ်း 4 ပီးသုတ်းၵျႃႇၵေႃး လူဝ်ႈၸၢဝ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈလႆႈသုတ်း လွမ်းၵျႃႇယူႇယဝ်ႉ။

မိူင်းၵွမ်လိုင်ႈၵွၼ် ၵၼ်ငႆးမိူၼ်မိူင်းၽွမ်ႉၶူမ်ႈၵမေႉရိၵၼ်ႇ မိူၼ်ၼင်ႇမိူင်းၵွၼ်ၵူဝ်ႉ၊ ယူႇၵူဝ်ႉသလႃးဝီးယႃး(ၵွၼ်တၢင်း)၊ ၵွတ်ႉသတႃႇရီႇၵႃႇ၊ ၵီးၵျိပ်ႉ၊ ၽိူၼ်ႇလိၼ်ႇ၊ တူႇၼီးသျူး ၸဝ်လိူဝ်းၼၼ်ႉၵေႃး တႃႇၸွတ်ႇၽွတ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈၼၼ်ႉ ၵွမ်လိုင်ႈမီးသုၼ်ႇၶိုတ်းလႆႈတိမ်ထုၼ်း ဝႆႉယဝ်ႉ။ မိူင်းၵွမ်လိုင်ႈၵွၼ်တၢင်ႇမိူင်းၸဝ်ၼၼ်ႉ ပိၵ်ႉဝႃးၸဝ်လိူၵ်ႈတင်ႈၵွမ်လိုင်ႈၵမ်းသိုဝ်းသေတႃႇ ၵေႃး လွင်ႈတႃႇၸွတ်ႇၽွတ်ႈလူင်ပွင်လိုင်ႈၼၼ်ႉ လႆႈၵဝ်ပႃႇလီႇမၼ်ႇလုတ်ႉတေႃႇၼၼ်ႉဝႃးယဝ်ႉ။

လွမ်လိူင်ႈၼႆႉ ပဵၼ်ၵေႃႉတၢင်ႈၵၢပ်ႈပၼ်လၼ်ႉၼၼ်ႉႁူပ်ႈ။ ၵမ်ႈမိူၼ်ၵၼ်တင်းမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်း ၵမေႈရိၵၼ်ႈၼၼ်ႉလီလီ။ လႆႈပိူင်ၼႆႉလၢမ်း ႁွင်ႉႁွၵ်ႈမၵ်းမၼ်ႈဝႃႈပဵၼ် "လွမ်လိူင်းၵွၼ်ၽွင်း တီႈမူၼ်ႈၸရေႇသီႈ" (Semi-Presidential Democracy) ၼႆယူႇယဝ်ႉ။

ပွႆးလိူၵ်ႈတၢင်ႈလွမ်လိူင်ႈ။
President Election

ပွႆးလိူၵ်ႈတင်းလွမ်လိူင်ႈမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်းၵမေႈရိၵၼ်ႈၼႆႉ ပဵၼ်သၢႆလွၵ်ႈတီႈမူၼ်ႈၸရေႇသီႈမိူင်း ၽွမ်ႉႁူမ်းၵမေႈရိၵၼ်ႈၼၼ်ႉဝႆႉယဝ်ႉ–ၼႆ ၽူႈလီပ်ႈႁူၺ်းၸဵမ်မၵ်းမၼ်ႈဝႆႉၼင်ႈၼႆယဝ်ႉ။ ပဵၼ်ပွႆးလိူၵ်ႈ တၢင်ႈလွမ်လိူင်ႈတႃႇလူၺ်ႈၶၢဝ်း 4 ပီးၼၼ်ႉၼလႈ လိူဝ်သေၵၢဝ်ႇၵေႃးလွမ်းၼင်ႈပိူင်မီးၶွတ်ႈၽွတ်ႈ ၼၼ်ႉ တၵ်ႈၵမ်ႈလႆႈမီးလွင်းလွၵ်ႈၸိုတ်ႈ ႁူႈႁူႇတုမ်ႉတိူဝ်ႉၼႄႈၵၢၼ်သုၼ်ႈလႆႈၽွင်းငမ်းလိူင်းမိူင်း ၵတ်းယိၼ်ၼိမ်သဵင်ႈၼၼ်ႉသင်။ ယွၼ်ႉပိူဝ်ႈတႃႇလိူၵ်ႈတင်းလူင်ပွင်လိူင်ႈ ပဵၼ်ၵၢၼ်လမ်ႈလွင်းမိုၵ်ႉ တွၼ်းလိူဝ်ပိူၼ်ႈဝႆႉၼလႈ လႆႈပိူင်လိူၵ်ႈတင်းလွမ်လိူင်ႈၵမေႈရိၵၼ်ႈၼႆႉ ပဵၼ်လႆႈပိူင်ၵၢၼ်လၢၵ်ႈၸႅႈ ၸၵ်ႈပိူင်ႈဝႆႉၵၢၼ်သိူင်ႈယူႇယဝ်ႉ။

ပွႆးလိူၵ်ႈတင်းလွမ်လိူင်ႈၵမေႈရိၵၼ်ႈၼႆႉ ၵမ်ႈလွႆႈၼလႈဝႃႈႁူၼ်းမိူင်းၶဝ်လႆႈၶဝ်ႈပႃးၵမ်း သိုဝ်ႈ။ ၶွတ်ႈၽွတ်ႈႁၢင်ႈႁၼ်းဝႆႉလုမ်းတႃႇတေလိူၵ်ႈတင်းလွမ်လိူင်ႈၼၼ်ႉသေ လုမ်းၼၼ်ႉၵေႃႉၵၢဝ် ၼပ်းၵၢင်လွႆသေလိူၵ်ႈတင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လႆႈဝႃႈပဵၼ် "လႆႈလိူၵ်ႈတင်းဝႆႉၽၢတ်ႈ" ၼႆယဝ်ႉ။ ႁူပ်းၵႃႈၵမ်ႈမိူၼ်ၼင်ႈလႆႈလိူၵ်ႈတင်းဝႆႉၽၢတ်ႈ ၼင်ႈလွၵ်ႈပိူင်ပႃးမိူင်းပႃႇလီႈမၼ်ႈၶဝ်ယိပ်းတိူဝ်ႈ ၼၼ်ႉၼင်ႈၵဝ်ႇ။ ၼပ်းၵၢင်လွႆႁူၼ်းမိူင်းၵမေႈရိၵၼ်ႈၶဝ်ၼႆႉ ႁူမ်ႈငမ်းဝႆႉတီႈၵၢၼ်လိူၵ်ႈတင်းလွမ် လိူင်ႈၼၼ်ႉၼတႃႉၼတႃႉဝႃႈဝႃႈယူႇယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်ပၼ်လႆႈၶေႃႈတၢပ်ႈတတ်းတေလိူၵ်ႈၽူႈလွႆ လႆႈပဵၼ် လွမ်လိူင်ႈၼႆၼၼ်ႉၼတႃႉ ၵမ်ႈလွႆႈႁူၼ်းမိူင်း။ ပဵၼ်လုမ်းတႃႇလိူၵ်ႈတင်းလွမ်လိူင်ႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

တၢင်းၼမ်ၽူႈၶဝ်ႈပႃးၸုမ်း "လုမ်းလိူၵ်ႈတင်းလွမ်လိူင်ႈ" မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်းၵမေႈရိၵၼ်ႈၶဝ် ၼၼ်ႉ လႆႈမီးဝႆႉၼမ်ၽိူင်ႈၵၼ်တင်းၽူႈတၢင်ႈၽွင်းၶွၼ်ႈၵၺ်တ်ႉ(လုတ်ႉတေႃႇ)သွင်ၵၢၼ် (House of Representative and Senate) ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ လေႃးမိူင်းလွႆမိူင်းၼၼ်ႉၶဝ်ၼႆႉ ၵိူင်ၼိူဝ်ၵၢၼ် ၶဝ်လႆႈတၢင်တူဝ်ၶဝ်ႈပႃးၸုမ်းၶွၼ်ႈၵၺ်တ်ႉမီးၽူႈတၢင်ႈၽွင်းၼမ်ၵေႃႈၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ လႆႈလိူၵ်ႈတၢင်ႈ လၼ်ႉပၼ်ဝႆႉၽူႈၶဝ်ႈပႃးၸုမ်းမူႇလုမ်း တႃႇလိူၵ်ႈတင်းလွမ်လိူင်ႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၽူႈၶဝ်ႈပႃးၸုမ်းလုမ်း တႃႇလိူၵ်ႈတင်းလွမ်လိူင်ႈၼႆႉ တေၵမ်ႈလႆႈပဵၼ်ၽူႈတၢင်ႈၽွင်းၶွၼ်ႈၵၺ်တ်ႉၼလႈ ၵေႃႉၵၢၼ်ပႃးၸုမ်း လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈလွႆၼၼ်ႉ။ လေႃးမိူင်းၼိူင်ႈမိူင်းၼႆႉ တေလႆႈမီးဝႆႉၽူႈတၢင်ႈၽွင်း "ၸသးၼိတ်ႉ" (Senate) သွင်ၵေႃႉသေ တီႈၼႂ်းလုတ်ႉတေႃႇၽၢႆႇတႂ်ႈ (House of Representative) ၼၼ်ႉၵေႃႈ လႆႈမီးၽူႈတၢင်ႈၽွင်းပႃးဝႆႉယူႇၼလႈ တၢင်းၼမ်ၵေႃႉမီးလၢႆၵေႃႉၵေႃႈ တၢင်းၼမ်ၵေႃႉၽူႈၶဝ်ႈပႃးၸုမ်း လုမ်းလိူၵ်ႈတင်းလွမ်လိူင်ႈလႆႈမီးတၢၼ်ႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တီႈတႅၵ်ႈမၼ်း မိူၼ်ၼင်ႈလေႃးမိူင်းၵၢၼ်ယႂ်ႇလိူဝ်

ပိူၼ်ႈသုတ်း ၼေးမိူင်းၼိဝ်းယွၵ်ႉ (New York) ၼၼ်ႉ လႆႈမီးဝႆႉၾူၼ်းၶဝ်ႈပၢႆးၼႂ်းလုမ်းလိူၵ်ႈတင်ႈ ၸွမ်လိုင်ႈ (43) ၵေႃႉသေၶလႈ ၼေးမိူင်းၵၼ်လီၵ်ႉသေပိူၼ်ႈသုတ်း ၼေးမိူင်း "တီးလႃးဝႃး" ၼၼ်ႉသမ်ႉမီးဝႆႉ 3 ၵေႃႉၵူၺ်း။

ၵၼ်ဝႃးလုမ်းလိူၵ်ႈတင်ႈၸွမ်လိုင်ႈၼၼ်ႉ တေလႆႈလိူၵ်ႈပၼ်ၸွမ်လိုင်ႈၼၼ်ၼၼ်ႉ ၶဝ်ႈၼႂ်းလိူၵ်ႈတွတ်ႈ ပၼ်ၼီပ်းၵၢင်လွႆၵေႃႉလွႆၵေႃး လိူၵ်ႈၸႃပၼ်ၼီပ်းၵၢင်လွႆၵေႃႉၼၼ်ႉလႆႈၵမ်ႉလွႆႈ။ ၶဝ်မီးသုၼ်ႉလႆႈ တွတ်ႈပၼ်ၼီပ်းၵၢင်လွႆ ၾူးၵေႃႉၵၼ်ၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်ၵမ်ႉထိမ်ဝႆႉၼၼ်ႉၵူၺ်း။ လိမ်မိူဝ်းပႆႉႁွတ်ႈထိုင် ၶၢဝ်းတေလိူၵ်ႈတင်ႈၸွမ်လိုင်ႈမွၵ်ႈလႆၢလိူၼ်ၼၼ်ႉ ပႃႈတီႈလုမ်းပႃႇမိူင်းလူင်ၶဝ်ၼၼ်ႉ လိူၵ်ႈဝႆႉၾူး ၵၼ်ၸွႆးၸိုၼ်ႈပီၼ်ၸွမ်လိုင်ႈဝႆႉၸင်းၽွမ်ၼၼ်းယဝ်ႉၶလႈ ၵူၼ်းမိူင်းလိူဝ်းလႆႈတွတ်ႈၼီပ်းၵၢင်လွႆ ၼႂ်း ၼေးမိူင်းၶဝ်ၼၼ်ႉ လႆႈႁူႉလၵ်းဝႆႉထႃးယူႇယဝ်ႉ။ ၵူၼ်းမိူင်းလိူဝ်းလႆႈတွတ်ႈၼီပ်းၵၢင်လွႆၶဝ်ၼၼ်ႉ လႆႈလိူၵ်ႈတွတ်ႈၼီပ်းၵၢင်လွႆပၼ် ၾူးၵေႃႉၵၢၼ်းၸိုၼ်ႈၵိတ်ႈၸွမ်လိုင်ႈ ၵေႃႉၶဝ်ႈပႃႇတီႈပႃႇမိူင်းလုမ်းလွႆ ၵမ်ႉၼၼ်ၵေႃး ၾူးၵေႃႉလိဝ်လိဝ်း (တသီးပုၵ္ၵလ) ၵေႃႉလွႆ ႁူႉၸိုၼ်ႈပီၼ်ၼၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵူၺ်းၵႃႈ ၵမ်ႉလွႆးၶလႈဝႃႈ ၵဝ်ၼီပ်းၵၢင်လွႆၵၼ်ၵူၼ်းမိူင်းတွတ်ႈပၼ်တင်းမိူင်းပတ်းပိုၼ်ႉၼၼ်ႉ မႃးႁွၼ်း လုမ်းတုမ်ၵွင်တီးလိဝ်ၵၼ်သေယဝ်ႉ ၵၢၼ်ႉၼီပ်းၵၢင်လွႆသေ ပၼ်ၶေႃးတီပ်းတတ်းဝႃး ၾူးလွႆၽွႆၵေႃႉ လႆႈၶၢမ်ႉလိူၵ်ႈတင်ႈပီၼ်ၸွမ်လိုင်ႈၼၼ်ၼၼ်ႉ ပႆႉလွႆႈလူးႁွၼ်ႉ။ ၼေးမိူင်းလွႆၼေးမိူင်းၼၼ်ႉၼၼ်ႉ လႆႈၵၢၼ်ႉတူၺ်းၼီပ်းၵၢင်လွႆၵူၼ်းမိူင်း ၼႂ်းၼေးမိူင်းၽွႆမၼ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉသေ ပေႃးလႆႈႁူႉဝႃးၵၢၼ်း ၸွႆးလိူၵ်ႈၽွႆၸိုၼ်ႈပီၼ်ၸွမ်လိုင်ႈယဝ်ႉၼၼ်ၵေႃး တႃႇတၢင်တူဝ်ၼီပ်းၵၢင်လွႆၼေးမိူင်းၼၼ်ႉၼၼ်ႉ လႆႈၵၢပ်ႈ ပၼ်ၾူးၶဝ်ႈပၢႆး "လုမ်းလိူၵ်ႈတင်ႈၸွမ်လိုင်ႈ" လိူဝ်းၵၼ်တၢင်တူဝ်ၼေးမိူင်းဝႆႉၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

လွၵ်းပိူင်လႆၢးလိူၵ်ႈတင်ႈၸွမ်လိုင်ႈမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်းၵမေႇရိၵၼ်ႇ ၵၼ်ႁွင်ႉ "လုမ်းလိူၵ်ႈတင်ႈ ၸွမ်လိုင်ႈ" ၵေႃႉလိူၵ်ႈပၼ်ၼၼ်ႉ မီးဝႆႉတီႈယူပ်းယွမ်းတင်းၼမ်ၵၼ်ဝႃးၼၼ်ႉ ၵိူင်ၼိူဝ်တူဝ် ထူပ်းတျၢၼ်မီးမႃးသေၶလႈ ၶဝ်လႆႈႁူႉၸၼ်ဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တီးတၵ်ႈမၼ်း မိူၼ်ၼင်ႇတီႈၼႂ်း ၼေးမိူင်း "ၼိဝ်းယွၵ်ႉ" ၼၼ်ႉ မိူဝ်ႈၶဝ်ၸၢမ်းၵီပ်းၵဝ်ၵၢင်လွႆၵူၼ်းၼေးမိူင်းၶဝ်တူၺ်းၼၼ်ႉ "ၾူးၸိုၼ်ႈပီၼ်ၸွမ်လိုင်ႈ" ၵၼ်တၢင်တူဝ်ပႃႈတီႈလုမ်းပႃႇမိူင်းလူင်သွင်လုမ်းၼၼ်ႉ ၵေႃႉလွႆၵေႃး ၵမ်ႉပေႃးလႆႈၼမ်လူၼ်ႉလိူဝ်ၽွႆ။ ၵေႃႉၼိူင်ႈလႆႈၼီပ်းၵၢင်လွႆၵမ်ႉထိမ်ႁူဝ်ပၢၵ်ႇ 50 လိူဝ်၊ ၵေႃႉၼိူင်ႈ သမ်ႉလႆႈၼီပ်းၵၢင်လွႆတေႃႇၶတႃႉယွမ်းႁူဝ်ပၢၵ်ႇ 50 ၵိတ်းၵႂၼ်ႉၼိူင်ႈၵူၺ်း။ ပေႃးပီၼ်ၼၼ်မႃးလိူင် ၼေးမိူင်းၼိဝ်းယွၵ်ႉၼၼ်ႉ လႆႈၵဝ်ၼီပ်းၵၢင်လွႆၾူးၶဝ်ႈပၢႆးလုမ်းတႃႇလိူၵ်ႈတင်ႈၸွမ်လိုင်ႈ 43 ၵေႃႉ ၼၼ်ႉတင်းသဵင်ႈ ၵမ်ႉထိမ်ပၼ်ၵေႃႉၵၼ်လႆႈၼီပ်းၵၢင်လွႆဝႆႉႁူဝ်ပၢၵ်ႇ 50 လိူဝ်ၼၼ်ႉလုမ်းလုမ်း ယဝ်ႉ။ သႅၢင်ႇဝႅင်ႇလႆၢးၼင်ႇၼၼ်ၼၼ်ႉ မၼ်းၶၼဝ်ႉလွင်ႈတၢင်းၵၼ်ၼီပ်းၵၢင်လွႆၵူၼ်းမိူင်းၶလႈ ၼီပ်း ၵၢင်လွႆၾူးၶဝ်ႈပၢႆးလုမ်းတႃႇလိူၵ်ႈတင်ႈၸွမ်လိုင်ႈၶဝ် မီးတၢင်းပိၵ်ႉပိူင်ႈၵၼ်ဝႆႉၼၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူဝ်ႈ ပၢၼ်ပွႆးလိူၵ်ႈတင်ႈၸွမ်လိုင်ႈ ၵေႃႉတၢင်လုမ်းပႃႇတီႈ "ရီႇပပ်ႉပလိၵ်ႉၵၼ်ႉ" "ၵျေႃႇတ်ႉၶျပုတ်ႉ" (Gorge Bush) ၼၼ်ႉ လႆႈၼီပ်းၵၢင်လွႆၵမ်ႉထိမ်ႁူဝ်ပၢၵ်ႇ 53.37 သေယဝ်ႉ၊ ၵေႃႉတၢင်လုမ်းပႃႇတီႈ "တီႇမူဝ်ႇၶရိတ်ႉ" (Democratic) "တူးၵႃးၵိတ်ႉသ်" (Michael S. Dukakis) သမ်ႉလႆႈၼီပ်းၵမ်ႉ

ထိမ် 45.65% ယူႇယဝ်ႉ။ ၽိူဝ်ႇထိုင်တီးလုမ်းတႃႇလိူၵ်းတင်းၵွမ်လိုင်းၸဝ် တွတ်းၼိပ်းၵၢင်လွႆ ပၼ်ၶေႃးတႅပ်းတတ်းၼၼ်ႉ “ၵျွတ်ႉၸျိုပုတ်ႉ” လႆးၼိပ်းၵၢင်လွႆ 426 သေ “တူးၵျႃးၵိတ်ႉသ်” လႆး 112 ၼိပ်းၵူၺ်းယဝ်ႉ။ ၼိူဝ်းပိုၼ်းပွႆးလိူၵ်းတင်းၵွမ်လိုင်းမိူင်းဢမေႇရိၵၼ်ႇၼၼ်ႉ လႆးထုပ်းလႆး ႁၼ်မျူးၵေႃႉဢၼ်လႆးၼိပ်းၵၢင်လွႆၵူၼ်းမိူင်းၵမ်ႉထိမ်ၼမ် မိူဝ်းလၢမ်းတွတ်းၼိပ်းၵၢင်လွႆၼၼ်ႉသမ်ႉ လႆးၵူႇသုမ်းယွမ်းၵၢၼ်ႉ ၵေႃႉဢၼ်လႆးၼိပ်းၵၢင်လွႆၵေႃႇသေ ၵမ်ႇလႆးပိၼ်ၵွမ်လိုင်း။ လွင်းၼၼ်ႉလမ်း ဢၼ်လုမ်းတႃႇလိူၵ်းတင်းၵွမ်လိုင်း တွတ်းၼိပ်းၵၢင်လွႆတႅပ်းတတ်းပၼ် ၽွင်းမိူဝ်းပီး 1824၊ 1874 လႄး 1888 ၼီးလိူဝ်းၼၼ်ႉ ပိၼ်သၢၵ်းသေႇသႃႇတၵမၼ်းမီးဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ၽူးၸဝ်းလုမ်းတႃႇလိူၵ်းတင်းၵွမ်လိုင်းၸဝ်ၼၼ်ႉၵေႃး ၵမ်ႇလွႆးလႄးဝႃး ၸဝ်လူႉတုမ်ၵုမ် ဢၼ်တီးၼိုင်းသေ ပၼ်ၼိပ်းၵၢင်လွႆလိူၵ်းႁွတ်းၼၼ်ႉ။ လေးမိူင်းလွႆလေးမိူင်းၼၼ်ႉၼၼ်ႉ လူႉတုမ်ၵၼ် တီးငဝ်းလေးမိူင်းၽွင်မၼ်းသေ ၵၢၸ်ၼိပ်းၵၢင်လွႆလေးမိူင်းၸဝ်ၼၼ်ႉ. သူင်ႇယိၼ်းထိုင်ၸွၼ်ႇၵိူတ်ႉ တမ်းတီးႁူဝ်ပဝ်းလုတ်ႉတေႃႇၸသႃးၼီတ်ႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လုတ်ႉတေႃႇၸွၼ်ႇၵိူတ်ႉသွင်ၵၼ်ၼၼ်ႉ ႁူမ်း ၵၼ်ႁွတ်းပၢင်ၵုမ်သေယဝ်ႉ. ၼပ်ႉၵၢၼ်ႇတူၺ်းၼိပ်းၵၢင်လွႆသေ ပိုၼ်ၽေႃဝ်ႇပၼ်ၵေႃႉဢၼ်လႆးၼိပ်း ၵၢင်လွႆၼမ်လိူဝ်ပိူၼ်း (လႆးၼိပ်းၸိုင်းပႃးလိူဝ်) ပိၼ်ၵွမ်လိုင်းၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ထိုင်လၼ်ႉၼင်ႇၵၢၼ်ဝႃး မႃးၼႆႉ. သင်လိူဝ်ႉဝႃးၽူးလႂ်ၵေႃး ၵမ်ႇလႆးၼိပ်းၵၢင်လွႆၼမ်လိူဝ်ၽႂ်ပေႃးၼႆလိုင် လိူၵ်းၵၢၸ်ၽူးၵေႃႉ လႆးၼိပ်းၵၢင်လွႆဝႆႉၼမ် 3 ၵေႃႉၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ. လုတ်ႉတေႃႇၽၢႆႇတႂ်း (House of Representative) ၼႆႉ. တေလႆးတွတ်းၼိပ်းၵၢင်လွႆလိူၵ်းပၼ်ၵေႃႉၼိုင်းယူႇယဝ်ႉ။ ဢၼ်တွတ်းၼိပ်းၵၢင်လွႆယၢမ်း ၼင်ႇၼၼ်ၼၼ်ႉ. ၵမ်ႇၵိုင်ၼိူဝ်မီးၽူးတၼ်းၽွင်းၼမ်ၵေႃႇၼၼ်ႉလႄး တွတ်းၽႂ်တွတ်းမၼ်းႁွတ်း ၼၼ်သင်သေယဝ်ႉ. ၵိုင်ၼိူဝ်လေးမိူင်းသေလႄး ၼိုင်းလေးမိူင်းၼၼ်ႉ. လႆးတွတ်းၼိပ်းၵၢင်လွႆၼိုင်း ၼိပ်းၵူၺ်းယူႇယဝ်ႉ။ ထိုင်တီးႁွတ်းသၢင်းၼင်ႇၼႆၵေႃး ပႆႇလိူၵ်းႁၼ်ၽူးၵေႃႉလႆးၼိပ်းၵၢင်လွႆၼမ်လိူဝ် ပိူၼ်းၸတႃႉၸတႃႉဝႃးဝႃးလိုင် ပေႃးထိုင်မျူးဝႆးလိူၼ်မၢတ်ႉၸျဝၼ်းထီႉ 4 ၼၼ်ႉ ၽူးၵေႃႉပိၼ်ၵွမ်လိုင်း မႂ်ႇသွင်(ၵိမ်/ၵမ်ႉ)ဝႆႉယူႇၼႆႉ. လႆးသိုပ်ႇပုတ်းၵၢၸ်ပၼ်းၽွၼ်းလၼ်ႉၵွမ်လိုင်းၼၼ်ႉၵူႇယူႇယဝ်ႉ။ လွင်းၼပ်ႉၵၢၼ်ႇၸၢဝ်းယၢမ်းလႆးလိူၵ်းတင်းၵွမ်လိုင်းၼႆႉ. ၸွၼ်ႇၵိူတ်ႉမၵ်းမႂ်ႇႁွတ်းသၢင်းမိူဝ်းဝၼ်းထီႉ 6 လိူၼ်ၵျၼ်ႇၼူႇရီႇၼၼ်ႉတႃႇသေႇယူႇယဝ်ႉ။ လႆးလိူၵ်းတင်းၵွမ်လိုင်းမႂ်ႇသွင်(ၵိမ်/ၵမ်ႉ)မိူင်းၽွမ်ႉ ႁူမ်းဢမေႇရိၵၼ်ႇၼၼ်ႉၵေႃး လႆးပိူင်ႁွတ်းသၢင်းမၼ်းမိူၼ်ၵၼ်တင်းမိူဝ်းလိူၵ်းတင်းၵွမ်လိုင်းၸဝ် ၼၼ်ႉၵူၺ်းၼင်ႇၵဝ်ႇ။ သင်ဝႃးၽူးလႂ်ၵေႃးၵမ်ႇလႆးၼိပ်းၵၢင်လွႆၼမ်လိူဝ်ၸတႃႉၸတႃႉဝႃးဝႃးလိုင် လိူၵ်း ၽူးၵၢၼ်လႆးၼမ်သွင်ၵေႃႉၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ. လုတ်ႉတေႃႇၸသႃးၼီတ်ႉၵေႃႉလႆးလိူၵ်းတင်းပၼ် ၼႂ်းပိၼ် ၵွမ်လိုင်းမႂ်ႇသွင်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူဝ်းလိူၵ်းတင်းၼင်ႇၼႆၼၼ်ႉ. ၵမ်ႇလူဝ်ႇတၢင်တူဝ်လေးမိူင်းသေပၼ် ၼိပ်းၵၢင်လွႆ။ ၽူးတၢၼ်းၽွင်းၸသႃးၼီတ်ႉၵေႃႉလွႆၵေႃႉၼၼ်ႉ. ပၼ်ၼိပ်းၵၢင်လွႆလႆးလွတ်းလွတ်းလၢႆး လၢႆးႁၢင်းၽွင်းႁၢင်းမၼ်းယူႇယဝ်ႉ။

ႁၢၼ်ႉတေႃႇထိုင်ပီး 1967 ၼၼ်ႉ. ၵိၸ်ႇၵပ်းလူၺ်းလွင်းၵွင်းတီးလၼ်ႉပုၼ်းၽွၼ်း ၵွမ်လိုင်းလႄး ၵွမ်လိုင်းမႂ်ႇသွင် လႆးလုတ်းပဵဝ်ႇႁၢမ်းဝႆႉယူႇၼၼ်ႉ. ပႆႇမီးၶေႃးပွင်တမ်းၵၢၼ်တီတ်း

ၵေႃးတႅတ်ႈၼႅတ်းလူႈၵႂၼ်ႉ။ ၽိူဝ်ႉထိုင်မိူဝ်ႈၼိုၼ်းၶမႈပိူင်မီးၸွတ်ႈၽွတ်ႈထူၼ်ႈဢမ်း 25 မိူဝ်ႈပီး 1967 ၼၼ်ႉၵင်ႉတႅမ်ႈမႆၢပူင်တမ်းပၼ် လွင်ႈတၢႇလိူၵ်ႈတင်ႈတၢင်တႅၼ်းသုၺ်ႉၵွင်ႈတီႈလွမ်လိုင်ႈ ၶလႈ လွမ်လိုင်ႈမႆၢသွင် ဢၼ်လႆႈလုတ်ႈပဝ်ႉၵၢမ်းဝႆႉယူႉၼၼ်ႉၼႆယဝ်ႉ။ သင်လိူဝ်ႉဝႈ ၵေႃႉပီၼ် လွမ်လိုင်ႈၼႆႉ ယွၼ်ႉလူလႅၵ်ႈတူဝ်ၸွႆႈသွင်ပႃးၼၼ်ႉသေၶလႈ ဢမ်ႇသိုပ်ႇၵၢပ်ႇပုၼ်ႈၽွၼ်းလွမ်လိုင်ႈ လႆႈယဝ်ႉၼႆလိုင် ၽူႈၵေႃႉပီၼ်လွမ်လိုင်ႈမႆၢသွင်ၼႆႉ လႆႈၵၢပ်ႇဢၵ်ပုၼ်ႈၽွၼ်းပီၼ်လွမ်လိုင်ႈႁူမ်းသၢင်ႈ (Acting President) ၼၼ်ႉယူႉယဝ်ႉ။ သင်လိူဝ်ႉဝႈလွမ်လိုင်ႈလူႉၵႆႇတႆႇၵႂႃႇၶတ. လွမ်လိုင်ႈမႆၢသွင် ၼႆႉလႆႈၼိုၼ်ႈပီၼ်လွမ်လိုင်ႈၵမ်းလီဝ်ယဝ်ႉ။ ပေႃးဝႈၵွင်ႈလၼ်ႉတီႈလွမ်လိုင်ႈမႆၢသွင် လုတ်ႈၵၢမ်း ပဝ်ႉၵႂႃႇၼႆလိုင် လွမ်လိုင်ႈၼႆႉလိူၵ်ႈဢၵ်ၵေႃႉဢၢပ်ႈသၢင်ႉထုၵ်ႉသေၵေႃႉၵေႃႉၼၼ်ႉ. တၢင်ႉသၢင်းထိုင် တီႈၸွၼ်ႉၵိုတ်ႉသေ၊ ၸွၼ်ႉၵိုတ်ႉၵေႃးလႆႈမၵ်းမၼ်ႈပၼ်ယူႉယဝ်ႉ။ ႁူဝ်းၵႃႈ သင်လိူဝ်ႉဝႈယွၼ်ႉ လွမ်လိုင်ႈမႆၢသွင်ၼႆႉ လႆႈၼိုၼ်ႈပီၼ်လွမ်လိုင်ႈၵႂႃႇၼၼ်ႉၶလႈ ၵွင်ႈတီႈလွမ်လိုင်ႈမႆၢသွင်လႆႈလုတ်ႈ ၵၢမ်းၵႂႃႇၼၼ်ႉၶတ. ၽူႈၵေႃႉပီၼ်ႁွပ်ႇပဝ်ႈလုတ်ႉတေႃႇၽႂ်ႉတူဝ်ႈ (House of Representative) ၼႆႉလႆႈၼိုၼ်ႈပီၼ်လွမ်လိုင်ႈမႆၢသွင်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ၼွင်ႈပွင်ဢၢႇၼႃႇလွမ်လိုင်ႈ။
Power of the President

လွမ်လိုင်ႈၼႆႉ ပီၼ်ၽူႈယႂ်ႉၽႂ်ႉဢုပ်ႉပိူင်ႉၽွင်းငမ်းၼိုင်ႈလိုင်ႈမိူင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးၵဵဝ်ႉၵပ်း လွင်ႈဢုပ်ႉပိူင်ႉၽွင်းငမ်းၼႆႉ လႆႈၶၢမ်ႉဢၵ်ပုၼ်ႈၽွၼ်းတီႈမၼ်းသေ ၼိူတ်းသၢင်ႈၵႂႃႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တၢႇၶွႆႈပၵ်းပိူင်ၼႆႉ လႆႈမီးတၢင်းႁႅမ်ႉငမ်းယိပ်းတိုဝ်းၵႂႃႇၼၼ်ႉ လွမ်လိုင်ႈၵေႃႉလႆႈၵွၼ်ၼိူတ်းၵႂႃႇယူႉ ယဝ်ႉ။ တၢႇၵၢပ်ႇၵၢမ်ပုၼ်ႈၽွၼ်းၵၢၼ်ငၢၼ်းလိူဝ်းၼႆႉၼၼ်ႉ. လွမ်လိုင်ႈၼႆႉ. လႆႈၸွတ်ႈၽွတ်ႈလုမ်းလူင် ပွင်လိုင်ႈ၊ ထၢၼ်လူင်ပွင်လိုင်ႈသေ တၢင်ႉလၼ်ႉပၼ်ၽူႈယႂ်ႉႁူၼ်းလူင်ၶဝ်ဝႆႉယူႉယဝ်ႉ။ မိူဝ်ႈတၢင်ႉ လၼ်ႉပၼ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၶဝ်ၼၼ်ႉ. လႆႈဢၵ်ၶေႃးမၵ်းမၼ်ႈတမ်ႈတီႈၶသႃးၼႅတ်ႈ၊ လုတ်ႉတေႃႇၽႂ်ႉၼိူဝ် ၼၼ်ႉဝႈၼႆၵေႃး၊ လွင်ႈဢၼ်ပူတ်းလၼ်ႉလႆႈ၊ တၢင်ႉလၼ်ႉလႆႈၼႆႉ. လွမ်လိုင်ႈႁူဝ်းမီးဢၢႇၼႃႇၼွင်ႈ ပွင်တႅမ်ႈထူၼ်ႈဝႆႉယူႉယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈၼႆၶလႈ လႆႈပိူင်လွမ်လိုင်ႈၵွၼ်တီႈမူၼ်ႉၶရေႉသီႉ(မိူင်းဢမေ ရိၵၼ်ႉ)ၼႆႉ. လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၶဝ်ၶလႈ လွမ်လိုင်ႈၼႆႉ. မိူၼ်ၼင်ႉပီႈၼွင်ႉႁူၼ်းၶိူၼ်းလီဝ်ၵၼ်ယဝ်ႉ. ဝႈၼႆသေ တီႈၼိူတ်းၵၢၼ်ထူပ်းမိူဝ်းၼၼ်ႉၵေႃး ၶေႃးတႅပ်းတတ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈၼႆႉ. တၵ်းႁူမ်ႉငမ်းၼိူဝ် လုမ်းၽွင်းမိူင်းလူင်ၶဝ်ဝႆႉလုမ်းလုမ်းယဝ်ႉ။

လွမ်လိုင်ႈၼႆႉပီၼ်လွမ်ပွင်သိုၵ်းလူင်လိုင်ႈမိူင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွမ်လိုင်ႈၼႆႉ. တၢင်ႉလၼ်ႉပၼ် ဢမ်ႉၼၼ် ပူတ်းလၼ်ႉပီတ်ႈၽူႈမီးလၼ်ႉၼၼ်ႉတပ်ႉသိုၵ်းၶဝ် ဢိၵ်ႉပႃးၽွင်းမိူင်းလူင်ၽႂ်ႉၵိတ်ႉၶၸ ၶၵႃႉၵင်ႈမိူင်းလႆႈလူႈၵႂၼ်ႉယဝ်ႉ။ မီးမူႉပၵ်းပိူင်ဝႆႉဝႈ ပေႃးတေပိုၼ်ၽၢဝ်ႉဢၢၼ်းတိုၵ်းသိုၵ်းမိူင်းၼွၵ်ႈ သေမိူင်းမိူင်းၼႆႉ တၵ်းလႆႈဢၵ်ၶေႃးမၵ်းမၼ်ႈတီႈၸွၼ်ႉၵိုတ်ႉၼၼ်ႉၵင်ႉၼိူတ်းၼႆႉသေတၢႇၵေႃး တီႈ

ၵၢၼ်ထူပ်းမိုဝ်းၼၼ်ႉ ၼင်ႇၵူႈလူဝ်ႇလႆႈႁဵတ်းၼၼ်ႉ ၵၢဝ်ႇၼႂ်းပွင်ၵၢၼ်ၼႄႇပၢႆးၵုပ်ႉပိူင်ႇၾွင်းငမ်းလွမ်ႊ လိုင်းၼၼ်ႉသေၸလႆး ႁဵတ်းသၢင်ႈၵူႊလႆႈယူႇယဝ်ႉ။ တီႈတၢင်ႇမၼ်း မိူဝ်ႈပၢၼ်လွမ်ႊလိုင်း "ထရူးမႅၼ်း" (Harry S. Truman 1945-49) ၸတႃႇပၢင်တိုၵ်းသိုၵ်းႁူဝ်ၶိုးယႂ်ႇၼၼ်ႉသေ ပဵၼ်ၽူႈၵေႃႉၵုမ်းထိင်း သိုၵ်းဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ မိူဝ်ႈပၢၼ်လွမ်ႊလိုင်း "ရူတ်ႉၸသႂ်းဝႄႉတ်ႉ" (Gramklin D. Roosevelt 1933-41) ၼၼ်ႉ ထိင်းသိမ်းလႆႈ လွင်ႈမိူင်းၵၢမေႇရိၵၢၼ်ႇတေၶဝ်ႈပႂ်ႇၶိူင်ႈပၢင်တိုၵ်းသိုၵ်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၵိင်ၼိူဝ်ၵၢၼ်လွမ်ႊလိုင်းမီးႁႅင်းပွင်ၵၢၼ်ၼႄႇလူၼ်ႉလိူဝ်ၼိူဝ်သိုၵ်းၼင်ႇၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ ၽူႈလီပ်ႈႁဵၼ်းၶဝ် ၵမ်းၾွင်ႈဝူႈ ပဵၼ်လဝ်းၵၢၼ်ၼႄႇၵိမ်တူဝ်ၶိူင်းၶၢင်ႇပိူင်မီးၶွတ်ႇၾွတ်းဝၢၼ်းမိူင်းၼၼ်ႉၼႆႉယဝ်ႉ။

လွင်ႈတႃႇၵပ်းသိုပ်ႇတီတ်းတေႃႇမိူင်းၼွၵ်ႈၶဝ်ၼႆႉ ၾွင်းမိူင်းလူင်ၽၢႆႇၼွၵ်ႈမိူင်းလႆႈတၢင်တူဝ် လွမ်ႊလိုင်းသေႁဵတ်းသၢင်ႈႁူလ်ႈ။ လွင်ႈတႃႇပွႆႇၾွင်းတၢင် "တီႇပလူဝ်ႇမိတ်ႉ" ၵူႊမိူင်းၼွၵ်ႈၸလႆး တမ်းတီႈလုမ်းမိူင်းလုမ်းၽူႇၶဝ်ၼၼ်ႉလွႆ၊ တႃႇၵုပ်ႉၶၢမ်ႇၸိၵ်ႇၾွင်းတၢင် ၵၢၼ်သူင်ႇၶွတ်းမႄးတီႈမိူင်း ၾွမ်ႉႁူမ်းၵၢမေႇရိၵၢၼ်ႇလွႆ လွမ်ႊလိုင်းၼၼ်ႉႁူလ်ႈ လႆႈႁဵတ်းသၢင်ႈၵူႊယူႇယဝ်ႉ။ တီႈၵၢၼ်ႁဵတ်းလိၵ်ႈ ႁူမ်ႈမႂ်ႇလွမ်းမိူင်းၼွၵ်ႈၶဝ်ၼၼ်ႉ လွမ်ႊလိုင်းၼၼ်ႉပဵၼ်ၽူႈမီးပုၼ်ႈၽွၼ်းထိသုတ်းပိူၼ်ႈယူႇယဝ်ႉ။

ယွၼ်ႉပိူဝ်ႈယိပ်းလႂ်းလၵ်းၸၽၵေႃႉၼႄႇဝႆႉၼၼ်ႉၸလႆး မိူင်းၵၢၼ်လွမ်ႊလိုင်းၵွၼ်တီႈမုဝ်ႇ ၸရေႇသီႈၼၼ်ႉ လွမ်ႊလိုင်းၵမ်ႇမီးၶၢင်ႇႁဵတ်းၵွၵ်ႇပၵ်းပိူင်၊ ၵမ်ႇၵူႊႁူမ်ႇငမ်းလႆႈတီႈၼိူဝ်လုတ်ႉတေႃႇ ၵၢၼ်ႁဵတ်းၵွၵ်ႇပၵ်းပိူင်ၶဝ်ၼၼ်ႉ။ လွမ်ႊလိုင်းၼၼ်ႉ ၵမ်ႇယႃႇပိတ်းလုတ်ႉတေႃႇ ၵၢၼ်ႁဵတ်းၵွၵ်ႇ ပၵ်းပိူင်ၼၼ်ႉလႆႈ။ တႃႇတေတၢင်ႇသၢင်းပၼ် တီႈၶူင်းၶွၼ်ႇၵရီတ်ႉလုတ်ႉတေႃႇၼၼ်ႉၵေႃႈ ၵမ်ႇႁဵတ်း လႆႈ၊ သၢင်ႇငဝ်းလႂ်းတၢင်းၾွင်းလုတ်ႉတေႃႇၶဝ် ပဵၼ်ဝႆႉမီးဝႆႉၼင်ႇႁိုဝ်သေတႃႇၵေႃႈ လွမ်ႊလိုင်းၵမ်ႇ ၵူႊယိပ်းၵမ်ထိင်းသိမ်းလႆႈ။ ၶွၼ်ႇၵရီတ်ႉလုတ်ႉတေႃႇၵၢမေႇရိၵၢၼ်ႇၼၼ်ႉ မီးႁႅင်းပွင်ၵၢၼ်ႁဵတ်းၵွၵ်ႇ ပၵ်းပိူင်ၵၢၼ်သၢၼ်ၸတ်းၵၢၼ်တင်းၵၢင်လွႆလွမ်ႊလိုင်းလႆႈလူႇၵွၼ်ႇယဝ်ႉ။ တႃႇႁႂ်ႈပေႃးတေႁဵတ်းၵွၵ်ႇ ပၵ်းပိူင်ၵၢၼ်မၢၼ်ႇလွမ်းၵၢင်လွႆမၼ်းၼၼ်ႉ လွမ်ႊလိုင်းၼၼ်ႉ တေႃႇၸတႃႇဝူႈမီးသုၼ်ႇႁူလ်းတွမ်သူၼ်း တုမ်ၽူႈတၢၼ်းၾွင်းလုတ်ႉတေႃႇၸဝ် ႁႂ်ႈႁဵတ်းၵွၵ်ႇပၵ်းပိူင်ပၼ်ၼၼ်ႉႁူလ်း။ ၵမ်ႇပၼ်ၵၢမိင်ႇလႆႈ၊ ၵမ်ႇယိပ်းၵမ်ထိင်းသိမ်းဝႆႉလႆႈ၊ ပိၵ်ႉဝူႈမီးသုၼ်ႇလႆႈသူၼ်းတုမ်ၼၼ်ႉၼၼ်ႁူလ်းသေတႃႇၵေႃႈ ၵိင်ၼိူဝ် ၼေႃးပူင်တမ်းပိူင်မီးၶွတ်ႇၾွတ်းဝၢၼ်းမိူင်းမီးဝႆႉၵမ်းၾွင်းၼၼ်ႉသေ တီႈတႃႇႁဵတ်းၵွၵ်ႇပၵ်းပိူင်ၼၼ်ႉ လွမ်ႊလိုင်းပဵၼ်ၽူႈလမ်ႇလွင်ႈလူင်ဝႆႉၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

လွမ်ႊလိုင်းၼၼ်ႉ မီးၵၢၼ်ၼႄႇတႃႇႁႂ်ႈႁွင်ႉႁဵတ်းပၢင်ၵုမ်ၶွၼ်ႇၵရီတ်ႉလုတ်ႉတေႃႇၼၼ်ႉယူႇ။ မိူဝ်ႈ ပႂ်ႇထိုင်ပၢၼ် 20 ႁူဝ်ပၢၵ်ႇပီႊမိူင်းၼၼ်ႉ ပၢင်ၵုမ်ၵၢထူးလိူင်ႉၼင်ႇၼၼ် ယၢမ်းပေႃႇမီးမႄးၼမ်ၸတႃႉ ၼမ်ဝူႈယူႇယဝ်ႉ။ ထိုင်မႄးပၢၼ် 20 ႁူဝ်ပၢၵ်ႇပီႊမိူင်းယဝ်ႉၼၼ်ႉ ၶဝ်ၶျေႃႉယွမ်းပီတ်းၶၢဝ်းယၢမ်း ၸၵႈၵၢင်ပၢင်ၵုမ်ၶွၼ်ႇၵရီတ်ႉလုတ်ႉတေႃႇၵၢၼ်သိုင်းၸလႆးၵၢၼ်သိုင်းၼၼ်ႉမႄးၸလႆး ပၢင်ၵုမ်ၵၢထူး ၼၼ်ႉၵေႃႈ လႆႈၵေႇလႆႈယွမ်းမႄးယူႇယဝ်ႉ။

ၵိဝ်ႇလူလ်ႈလွင်ႈၼိူင်းပၢတ်ႉၵျိတ်ႉလိုင်းမိူင်းၼၼ်ႉ ၶွၼ်ႇၵရီတ်ႉလႆႈမၵ်းမၼ်ႈပၼ်ၼႆႉသေ တႃႇၵေႃႈ ၼိူင်းပၢတ်ႉၵျိတ်ႉၵၢၼ်လွမ်ႊလိုင်း တီႈမ်းတၢင်သၢင်းၼၼ်ႉႁူလ်း လႆႈၶၢမ်ႇတၢင်းမၵ်းမၼ်ႈ

ပၼ်ၵမ်းပႃးၼမ်ယဝ်ႇ။ လွမ်လိုင်ႈၼႆႇၵေႃႇလႆႈၸၢမ်ႉသိုင်ၵၢင်ႈၺ်ၼ်းပၢတ်ႇၵျတ်ႇသေ တၢင်ႉထိုင်ၼွၼ်ႇ ၵရိတ်ႇ ၼွၼ်ႈမၵ်းမၼ်းပၼ်ၼၼ်ႇယဝ်ႇ။ ၸေလႆႈဝႃႈလွင်ႈတႃႉမၵ်းမၼ်းပၵ်းပိူင်ဝၢတ်ႇၵျတ်ႇၼၼ်ႇၼႆႇ လွမ်လိုင်ႈလႆႈမီးၵႃႉၼႄႉတွၼ်းလိူဝ်ဝႆႇယူႇၼႆႈယဝ်ႇ။ လွမ်လိုင်ႈၵမေႉၶိုၵ်ၼ်ႉၼႆႇ မီးၵႃႉၼႄႉတႃႉၸွင်း လွတ်ႈပွႆႉပၼ် ၵူၼ်းလိူဝ်းလႆႈၸၢမ်ႉတၢင်းတူၵ်းထွင်ႉ ယွၼ်ႇၼ်တ်းၽိတ်းပူၼ်ႇပၼ်ပၵ်းပိူင်ၵျႉလၸတ်ႇ (တၢင်းၽိတ်းၵၼ်ပၼ်တၢမ်ႉလႆႈၼၼ်ႇ) လႆႈယူႉယဝ်ႇ။

ပိူင်ၾၢင်လၢႆးသၢင်ႈလွမ်လိုင်ႈၵွၼ်တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉ။
Feature Characters of Presidential Democracy

လွၵ်းပိူင်လွမ်လိုင်ႈၵွၼ်တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉၼႆႇ လွမ်လိုင်ႈပိၼ်ၽူႈယွႆႉလိုင်ႈမိူင်းႁူဝ်းၵမ်ႉၵႃး ပိၼ်ၽူႈယွႆႉလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈၼၼ်ႇဝႆႇယဝ်ႇ။ ၼိုင်းပွင်ၵႃႉၼႄႉလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈၸလႈ ပုၼ်ႈၽွၼ်း ၽူႈယွႆႉလိုင်ႈမိူင်းၼႆႇ လွမ်လိုင်ႈၵေႃႇလိၵ်ႁူဝ်ႈ မီးသုၼ်ႉယိပ်းတိုဝ်းၵျၢင်ႇၵမ်လႆႈၼၼ်ႇယဝ်ႇ။

ပေႃးပိၼ်မိူင်းပႃႉလီႉမၼ်ႉတီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉၼႆႇၸတ. တီႈပႃႉလီႉမၼ်ႉၼႆႇ ပႃးဝႆႇလုတ်ႇတေႃႉ ၽႅႆႉတ်ႈ လုတ်ႇတေႃႉၽႅႆႉၼိုဝ်သေယဝ်ႇ၊ တီႈၼႆႈလုတ်ႇတေႃႉၽႅႆႉတ်ႈၼႆႇ သမ်ႇၸိုၼ်းလၵ်းၸၽဝႆႇ ထိင်ႈၵၢသိမ်ႉပလီႉၸလႈ လူင်ပွင်လိုင်ႈၼႆႇယူႉယဝ်ႇ။ လွင်ႈၵၼ်လႆႈၸိုၼ်းလၵ်းၸၽဝႆႇၼင်ႉၼႆႇၼၼ်ႇ ယွၼ်ႇပိုဝ်ႈလႆႈၵဝ်ၽူႈတီႉၼ်းၽွင်းလုတ်ႇတေႃႉၽႅႆႉတ်ႈၸဝ် မႃးၼွတ်ႉၽွတ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈဝႆႇၼၼ်ႇ ယဝ်ႇ။ လႆးပိူင်မိူင်းလွမ်လိုင်ႈၵွၼ်တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉၼႆႇ မိူဝ်ႈၼွတ်ႉၽွတ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈ (ၵႃႉၼႄႉ ၽွင်းငမ်းမိူင်း) ၼႆႇ တၵ်းလႆႈၵၢင်ႈလွတ်ႈတင်းလုမ်းၼ်တ်ႈၵွၵ်ႉပၵ်းပိူင် (လုတ်ႇတေႃႉ)ၼၼ်ႇၸလႈ လုတ်ႇတေႃႉၽႅႆႉတ်ႈၼႆႇ ပိၼ်လုတ်ႇတေႃႉၼ်တ်းၵွၵ်ႉပၵ်းပိူင်ၼၼ်ႇႁူလ်း။ ၽွင်းမိူင်းလူင်ၼွႆႈလုမ်း လူင်ပွင်လိုင်ႈၸဝ်ၼႆႇ ၵမ်ႉလႆႈၸဝ်ႈပႃးၼွႆႈလုမ်းၼ်တ်းၵွၵ်ႉပၵ်းပိူင်။ တီႈၼ်းၽွင်းလိူဝ်းၸဝ်ႈပႃးၼွႆႈလုမ်း ၼ်တ်းၵွၵ်ႉပၵ်းပိူင်ၵေႃႈ ၵမ်ႉလႆႈၸဝ်ႈပႃးလွမ်းၼွႆႈလုမ်းၽွင်းမိူင်းလူင်ၸဝ်ၼၼ်ႇ။ ၼ်တ်းၼၢင်ႉၼႆႇသေ လႆႈၼွတ်ႉၽွတ်ႈၼ်တ်းသၢင်ႈဝႆႇလွၵ်းပိူင်ပိၼ်ႉဝႆႉငူပ်ႇငိထိင်းၵၼ်လႆႈ (Sheck and Balance) ဝႆႇၼၢင်ႉၼႆႇ ယူႉယဝ်ႇ။

လႆးပႆးမိူင်းလွမ်လိုင်ႈၵွၼ်တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉၼႆႇလမ်း ပၢင်ပွႆးလိူၵ်ႈတင်ႈလွမ်လိုင်ႈၼႆႇ ပိၼ်ၵၼ်လမ်ႉလွင်းသုတ်းၼၼ်ႇယဝ်ႇ။ ၵႃးပွင်ပိၼ်လႆႈၼႆႇ ထုၵ်ႉလီၼွႆႈမိၼ်းလွၵ်းလႆးတီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉ သေ ထုၵ်ႉလႆႈလိူၵ်ႈတင်ႈၵမ်းသိုဝ်ႈ (Direct Voting) ၼၼ်ႇယူႉယဝ်ႇ။ လႆးလိူၵ်ႈတင်ႈလွမ်လိုင်ႈ မိူင်းၵမေႉၶိုၵ်ၼ်ႉၼႆႇ ပိၼ်လႆးဝႆႈၽေႃတ်ႈသေတႃႇ တီႈလွၼ်ႇၵိၼ်မွၼ်းမၼ်းၼၼ်ႇၸတ. ပိၼ်လႆး လိူၵ်ႈတင်ႈၵမ်းသိုဝ်ႈၼၼ်ႇႁူလ်းၼႆႇ ၽူႈလွပ်ႉသွၵ်ႈၼ်ၼ်းၾၢၸဝ်ၾပ်ႇၸၢမ်ႉဝႆႇၼင်ႉၼႆႇယူႉ။ မိူင်းလွမ်လိုင်ႈ ၵွၼ်တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉတၢင်ႉမိူင်းၸဝ်ၼၼ်ႇၸတ. ၵဝ်လႆးလိူၵ်ႈတင်ႈၵမ်းသိုဝ်ႈၼၼ်ႇ လိူၵ်ႈတင်ႈ လွမ်လိုင်ႈၸဝ်ယူႉယဝ်ႇ။

လၢႆးပိူင်ၵၢၼ်ၵူၼ်းမိူင်းၸဝ်ရေႃႉလိူၵ်ႈတင်ႈလွမ်လိူင်ႈၵမ်းသိုဝ်ႈၼႆႉ ပိၼ်ၵၢၼ်လိူၵ်ႈတင်ႈ ၽူႈယႂ်ႇၵူၼ်းလူင်လိူင်းမိူင်းၼၼ်ႉသေၵၢမ်ႇၵႃး ပႃးတႃႇၽူႈယႂ်ႇၵူၼ်းလူင်လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၵမ်းသိုဝ်ႈ ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွၵ်းပိူင်မိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉၸတႃႉ ၵၢဝ်လၢႆးလိူၵ်ႈတင်ႈဝႂ်ႈၽႄတ်ႈ လွႆႉတႃႇလိူၵ်ႈၽူႈယႂ်ႇၵူၼ်းလူင်လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၸဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၸဝ် လၢႆႈၸၢမ်ႇၵၢဝ်ပုၼ်ႈၽွၼ်းတီႈပႃႇလီႇ မၼ်ႇသေ ၵေႃႉပိၼ်ၽူႈယႂ်ႇလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၼႆႉ မီးၵႃႇၼႄႇတႃႇယႃႉလိဝ်ပႃႇလီႇမၼ်ႇပိတ်းၼၼ်ႉ ယူႇယဝ်ႉ။ လၢႆးပိူင်လွမ်လိူင်ႈၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉၸတႃႉ လူင်ပွင်လိူင်ႈၼႆႉ ၵမ်ႇလၢႆႈၸၢမ်ႇၵၢဝ် ပုၼ်ႈၽွၼ်းတီႈလုတ်ႉတေႃႇ(ပႃႇလီႇမၼ်ႇ)သင်သေ လွမ်လိူင်ႈၼႆႉၵေႃႈ ၵမ်ႇမီးၵႃႇၼႄႇယႃႉလိဝ် လုတ်ႉတေႃႇ(ပႃႇလီႇမၼ်ႇ)ပိတ်းလၢႆႈ။

လၢႆးပိူင်မိူင်းလွမ်လိူင်ႈၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ ၵေႃႉပိၼ်ၽူႈယႂ်ႇလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈ၊ လွမ် လိူင်ႈၼႆႉ လၢႆႈၸၢမ်ႇၵၢဝ်ပုၼ်ႈၽွၼ်းတမ်ႈတီႈၵူၼ်းဝၢၼ်ႈၵူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၼၼ်ႉၵမ်းသိုဝ်ႈသေယဝ်ႉ၊ လၢႆး ပိူင်မိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ ၽူႈယႂ်ႇလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈလွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၼႆႉ လၢႆႈၸၢမ်ႇ ၵၢဝ်ပုၼ်ႈၽွၼ်းတီႈၵူၼ်းမိူင်း လၢႆႈဝႂ်ႈၽႄတ်ႈလုၵ်ႉတီႈပႃႇလီႇမၼ်ႇၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

မိူင်းလွမ်လိူင်ႈၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇလိတ်ႈလိတ်ႈၸဝ်ၼႆႉ မီးလွမ်လိူင်ႈၵူၺ်း။ ၵမ်ႇမီးလွမ် ၽွင်းမိူင်းလူင်။ လွမ်လိူင်ႈၼႆႉႁဵတ်းသၢင်ႈပႃး တႃႇၼႄးၵၢၼ်လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းၼမ်ႉ ႁၼ်ၵႃႇသျူႉၸလႈ မိူင်းလိတ်ႇတိၼ်ႇၵၢမေႇရိၵၸဝ်ၵမ်ႈၽွင်းၼႆႉ လၢႆႈႁၼ်မီးဝႆႉလွမ်လိူင်ႈၸလႈ လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်သင်ႇၵၼ်ဝႆႉၸလႈ တေလၢႆႈလိပ်ႈႁၢၼ်းမႃႇတွင်းဝႃႈ ပိၼ်လၢႆးလွမ်လိူင်ႈၵွၼ်ၽွင်း တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။

မိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ ၵူၼ်းဝၢၼ်ႈၵူၼ်းမိူင်းၸဝ် ၵၢဝ်သိပ်းၵၢင်လွႆႉတွတ်ႈ လိူၵ်ႈတင်ႈပၼ်ၽူႈတၢင်းၽွင်း တႃႇႁဵတ်းၵွၵ်ႇပၵ်းပိူင်ၸလႈ တႃႇၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၼၼ်ႉမိူဝ်ႈလိဝ် ၵမ်းလိဝ်ၼႆႉၵေႃႈ–မိူင်းလွမ်လိူင်ႈၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ ၵူၼ်းမိူင်းၸဝ်လိူၵ်ႈတင်ႈပၼ်ၽူႈတၢင်းၽွင်း တႃႇႁဵတ်းၵွၵ်ႇပၵ်းပိူင်ၸလႈ တႃႇၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၵေႃႉၵၢၼ်ပိၼ်လွမ်လိူင်ႈၼၼ်ႉၼႆႉ လိူၵ်ႈၵမ်းလွႆ ၵမ်းၼၼ်ႉ လိူၵ်ႈၽွႆႈလိူၵ်ႈမၼ်းၵၢဝ်ယူႇယဝ်ႉ။

ၽွင်းသႃႇၽွင်းလုတ်ႈပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၸလႈလွမ်လိူင်ႈၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ။

Advantages and Disadvantages of Parliamentary Democracy and Presidential Democracy

ပေႃးၵၢဝ်လၢႆးလိပ်ႈႁၢၼ်းၸိူင်းတူၺ်းၼၼ်ႉသေထတ်းလိူင် ပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၸလႈ လွမ်လိူင်ႈၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇတင်းသွင်ၼႆႉ ပေႃးဝႃႈၵၢၼ်ၸိူင်းပိၼ်ၽွင်းသႃႇလိူင် တၢင်ႇၵၢၼ်ၼႆႉ လၢႆႈပိၼ်ၽွင်းလုတ်ႈ၊ ၽွင်းလုတ်ႈၵၢၼ်ၸိူင်ႈၼႆႉ သမ်ႉၵူႈပိၼ်ၽွင်းလီတႃႇတၢင်ႇၵၢၼ်ၼၼ်ႉဝႂ်ႉ

ယူ,ယဝ်.။

ဖွၼ်းသ့ၢ်လွမ်လိုင်းၵွၼ်တီ,မူဝ်,စရေ,သီ,ၼံ. လံ့ၡၼ်မီးဝံ.သၢမ်လွင်းယူ,ယဝ်.။ လွင်းၼိုင်း ၼံ.ၓတ. မီးၵ့ၢ်,ၼ့ေ,ၵုပ်.ပိူင်,ဖွင်းငမ်းၼိမ်သဝ်းဝံ. (Executive Stability) ၼၼ်.ယဝ်.။ ယွၼ်.ဝုး လွမ်လိုင်းၼံ. ၵေ့ၢ်.ၵွၼ်ႁူဝ်စွတ်,ဖွတ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းဝံ.သေ ပ့ၢ်,လီ,မၼ်,(စွၼ်,ၵရိတ်.)ၼံ. ၵမ်,တၢင်,သျၢင်းလွင်းၵမ်,မီးတၢင်းယုမ်,ၵိၼ်ၼိူဝ်လူင်ပွင်လိုင်းလံ့ၼၼ်.ယဝ်.။ မိူင်းပ့ၢ်,လီ,မၼ်, တီ,မူဝ်,စရေ,သီ,ၼၼ်.လမ်း လုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းၼံ. လံ့ပိုင်းၵိင်ၼိူဝ်ပ့ၢ်,လီ,မၼ်,ဝံ.ၓလႈ ပေႈ ပ့ၢ်,လီ,မၼ်,တၢင်,သျၢင်းမႈ လွင်းၵမ်,မီးတၢင်းယုမ်,ၵိၼ် တီးၼိူဝ်လုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းၼံ ပေႈမ်ၼ်း မိူဝ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းစူၼ်းစဝ်းလေႈၓလႈၼၼ်.ၼံ. တ့ၢ်,ႁႂ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းၼိမ်သဝ်းလံ့ၼၼ်. လၢင်းမီးတၢင်းယၢပ်,မႈယူ,ယဝ်.။ ငဝ်းလံၢးၼင်,ၼံၼံ. လံ့ႁွင်.ဝုး ၵ့ၢ်,ၼ့ေ,ၵုပ်.ပိူင်,ဖွင်းငမ်း ၼိမ်သဝ်း (Executive Instability) ၼံယူ,ယဝ်.။ တ့ၢ်,ႁႂ်ႈထိင်းၵ့ၢ်,ၼ့ေ,ၵုပ်.ပိူင်,ဖွင်းငမ်းၼိမ်သဝ်းလံ့ မိူင်းပ့ၢ်,လီ,မၼ်,တီ,မူဝ်,စရေ,သီ,စဝ်ၵမ်းဖွင်း ၵုလ်.ၵွၵ်,သွၵ်းၡ့ၢ်လံ့တၢင်းတ့ၢ်,ယိပ်းတိုဝ်းၼၼ်.ဝံ. ယူ,။ ၵၼ်ၼံ.လံ့ၡၼ်မိူင်း "သပီၼ်," (Spain) ၓလႈ မိူင်းဖွမ်.ႁူမ်းၵျိူဝ်မၼီ, စဝ်ယိပ်းတိုဝ်းယူ, ယဝ်.။ လွၵ်းလံၢးၼၼ်.လမ်း–မိူဝ်းလႆ့လိူၵ်းလံ့မီးဝံ.လွမ်ဖွင်းမိူင်းလူင် ၵၼ်တေသိုပ်,ပုတ်းတၢင် တီးလွမ်ဖွင်းမိူင်းလူင် ၵေ့ၢ်.တိုၵ်.ၵွၼ်ႁူဝ်ဝံ.ယူ,ၼၼ်. လင်,တၢင်,သျၢင်းလံ့လွင်းၵမ်,မီးတၢင်းယုမ်, ၵိၼ်ၼိူဝ်လုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းၼၼ်.လံ့ၼံယဝ်.။ ၼေႈၵျမ်းၵၼ်စဝ်ယိပ်းလွ်.တိုဝ်းဝံ. ၼူင်းၼေႈပူင်တမ်း ပိူင်မီးစွတ်,ဖွတ်းစဝ်ၼၼ်.ဝုး "လွင်းတၢင်းယုမ်,ၵိၼ်ၼိူင်လုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းလုတ်းယွမ်းမႈ" (Lack of Confidence) ဝုးၼံယဝ်.။

ဖွၼ်းသ့ၢ်,မံၢသွင် တွၼ်းတ့ၢ်,မိူင်းလွမ်လိုင်းၵွၼ်တီ,မူဝ်,စရေ,သီ,ၼၼ်.လမ်း–ၵဝ်လွၵ်း လံၢးႁူၼ်းမိူင်းတင်းလံၢလိူၵ်းၵီပ်း (Popular Election) ၼၼ်.လိူၵ်းတင်းပၼ်ဖူႈယႂ်,လုမ်းလူင်ပွင် လိုင်းၼံၓလႈ ႁူၼ်းမိူင်းစဝ်ၼံ. လံ့မီးသုၼ်,တီ,မူဝ်,စရေ,သီ,ၼမ်လိူဝ်ဝံ. တီးပၢင်ပွႆးလိူၵ်းတင်း ဖူႈယႂ်,လုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းၼၼ်.ယူ,ယဝ်.။ မိူင်းပ့ၢ်,လီ,မၼ်,တီ,မူဝ်,စရေ,သီ,ၼၼ်.ၼံ.ၓတ. သုၼ်,လံ့ ႁူၼ်းမိူင်းတင်းလံၢစဝ် ယွမ်းၵော,ဝံ.တီးလမ်,လွင်းလူင် ၵၼ်ပီၼ်ပွႆးလိူၵ်းတင်းဖူႈယႂ်,လုမ်းလူင် ပွင်လိုင်းစဝ်ၼၼ်.ယဝ်.။

ဖွၼ်းသ့ၢ်,မံၢသၢမ် စွင်မိူင်းလွမ်လိုင်းၵွၼ်တီ,မူဝ်,စရေ,သီ,ၼၼ်.လမ်.–မီးလွင်းၼိုင်ပွင် ၡိတ်းသၢင်းတီတ်းတေႃးဝံ. တီးလူဝ်,လံ့မၵ်းၼၢၼ်းၵ့ၢ်,ၼ့ေ,လူင်ပွင်လိုင်း ၵၼ်ပီၼ်ပိူင်တီၵ်းၼိူင်း ပုၼ်းတ့ၢ်,ႁႂ်ႈပီၼ်လုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းတီ,မူဝ်,စရေ,သီ,လံ့ၼၼ်.ယဝ်.။ ၵၼ်လံ့မၵ်းၼၢၼ်းလၵ်းၓဖေ ၵ့ၢ်,ၼ့ေ,ဝံ.ၼၼ်.ၼံ. မီးၼမ်.တွၼ်းဖွၼ်းလီ လွင်းၵီတ်,ၓၓၓ႒.႒ၢမ်းလံ့ ၵၼ်လုမ်းလူင်ပွင်လိုင်း တေလၢင်းမီးၵ့ၢ်,ၼ့ေ,တ့ၢ်,ၵုပ်.ပိူင်,ဖွင်းငမ်းၓလႈ ၵ့ၢ်,ၼ့ေ,တ့ၢ်,ၡိတ်းၵွၵ်,ပၵ်းပိူင်တင်းသွင်ၼၼ်. ယဝ်.။ မိူင်းပ့ၢ်,လီ,မၼ်,တီ,မူဝ်,စရေ,သီ,ၼၼ်.ၼံ.ၓတ. လုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းၼံ. ၵိူတ်,ၵွၵ်,မႈၼူင်း ပ့ၢ်,လီ,မၼ်,ၓလႈ လူင်ပွင်လိုင်းၼံ. လံ့ၡိတ်းဝံ.ၵ့ၢ်,ၼ့ေ,ၡိတ်းၵွၵ်,ပၵ်းပိူင်ပႈလွမ်းဝံ.ၼၼ်.ယဝ်.။ သင်လိူဝ်.ဝုးလုမ်းပ့ၢ်,တီ,ပံၢဖိူင်းလုၵ်းလိဝ် လံ့ၼိုၼ်းပီၼ်လုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းၼံ. ၡိင်းၵ့ၢ်,ၼ့ေ,ၵုပ်.ပိူင်,

ၽွင်းငမ်း တေလူၼ်ႉလိူဝ်ၵေးတွၼ်းသေ လၢင်းပဵၼ်မႄးၸဝ်းလႆႈသႂ်ႇလႆႈမႆႈၵွႆႈၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

လိူဝ်းမွၵ်ႇလၢတ်ႈၶႆႈၶႄမႄးပႃးၽိူဝ်ၼၼ်ႉ တိုၵ်ႉမိူၼ်ၼင်ႇႁဝ်းလိူၵ်ႈၼႃႈထွတ်းတူၺ်းၸိုင်းတိူင်းၵူၼ်းၼၼ်ႉၽႂ်ႇလိူဝ်ၵူၺ်း။ သမ်ႉလူဝ်ႇလႆႈလိူၵ်ႈၼႃႈတူၺ်း ၸိုင်းတိူင်းၵူၼ်းၽႂ်ႇၸိုင်ႈ ၵၼ်ပဵၼ်ၽွၼ်းလုတ်ႈလႆႈပိူင်ၵွမ်လိူင်းၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၸေႇသီႇၼႆၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

ၽွၼ်းလုတ်ႈမိူင်းၵွမ်လိူင်းၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၸေႇသီႇၵၼ်ၸိုင်ႈၼႆႉလမ်း–ပဵၼ်လွင်ႈလႆႈပႆႈမိူင်းတၢင်းတိူၵ်ႈ ၶိုၼ်းၸၵႈၵၢင်ၽႂ်ႇၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၸလႈ ၽႂ်ႇၼႅတ်ႈၵွၵ်ႇပၵ်းပိူင် (Executive-Legislative Deadlock) ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵဝ်လွင်ႈၼႆႉၼႅတ်ႈလိူင်ႈမၼ်းသေ လၢင်းမီးမႄးတၢင်းထွတ်းသၢင်ၼိူဝ်လွမ်လိူင်းၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၸေႇသီႇၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ တႃႇၸၵႈၶႆႈလွင်ႈလုတ်ႈယွမ်းၼႆႉၼၼ်ႉၼိုင်ႁၢလွၵ်းလႆႈပေႃးၶူႈလေႃးလွတ်ႇဝႆႉယူႇသေတႃႉၵေႃႈ ပႆႇထိုင်တီႈၵွင်ႇမိင်ႇလႆႈ။ ၵၼ်ယၢမ်းမီးမႄးတၢင်းလုတ်ႈယွၼ်းၼင်ႇၼၼ်ၼႆႉ ပိုဝ်ႈဝူႈၶွတ်ႇၽွတ်ႈဝႆႉလုမ်းၽႂ်ႇၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၶႄႈၶႄႈ ၽႂ်ႇၼႅတ်ႈၵွၵ်ႇပၵ်းပိူင်ၶႄႈၶႄႈ ထၢင်ႇႁၢင်းလွတ်ႈလိဝ်းဝႆႉၽႂ်ႇၽိူဝ်ၽႂ်ႇမၼ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွၵ်းလႆႈတႃႇၸၵႈၶႆႈလွင်ႈလႆႈပႆႈမိူင်းတၢင်းတိူၵ်ႈၼၼ်ႉၸတႃႉမီးဝႆႉယူႇ။ ၵၼ်ၼၼ်ႉၼႆႉ ပဵၼ်လႆႈယႃႉပိတ်ႈလုတ်ႉတေႃႇသေ ၸမႅတ်ႈပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းၵၼ်မွႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၶိုၼ်းမိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႉတီႇမူဝ်ႇၸေႇသီႇၼၼ်ႉၸတႃႉၼင်ႇၸိူဝ်ႉလွင်ႈလႆႈပႆႈမိူင်းတၢင်းတိူၵ်ႈ ၶိုၼ်းၸၵႈၵၢင်ၽႂ်ႇၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၸလႈ ၽႂ်ႇၼႅတ်ႈၵွၵ်ႇပၵ်းပိူင် ၵမ်ႇပေႃႇပဵၼ်မီးမႄးလႆႈၼႆႉ တိုၼ်းၸပ်းၼိုင်မီးငဝ်းလႆႈဝႆႉထူးၵိမ်ပိူင်းမၼ်းယဝ်ႉ။ လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၼႆႉ လႆႈၵဝ်တၢင်းၵမ်ႉထိမ်လႆႈၵွႆႈတီႈပႃႇလီႇမၼ်ႇၼၼ်ႉသေၶွတ်ႇၽွတ်ႈဝႆႉၸလႈ ၶိုၼ်းၸၵႈလူင်ပွင်လိူင်းၸလႈပႃႇလီႇမၼ်ႇၼႆႉ တေလႆႈဝူႈတိုၼ်းမီးလွင်ႈၽွမ်ႉလႆႈၵွႆႈၵၼ်ဝႆႉယူႇၼႆယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉမီးတၢင်းၽွမ်ႉလႆႈၵွႆႈၵၼ်ဝႆႉၼင်ႇၼၼ်ယဝ်ႉၸလႈ ပႃႇလီႇမၼ်ႇၼႆႉ ပူင်တမ်းပၼ်ပၵ်းပိူင် ၵၼ်တေလိူပ်ႈငမ်ႉမိူၼ်ႈလုမ်းၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉၼႆ ၽူႈလိူပ်ႈၼႅၼ်းၵမ်ႉထိမ်ၽႂ်ႇပႃႇလီႇမၼ်ႇ တီႇမူဝ်ႇၸေႇသီႇၸဝ် ၵူၼ်ႉႁၼ်ထိုင်ဝႆႉၼင်ႇၼႆယဝ်ႉ။

ၽွၼ်းလုတ်ႈမႃးသွင် မိူင်းလွမ်လိူင်းၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၸေႇသီႇၼၼ်ႉလမ်း–ယွၼ်ႉပိုဝ်ႈၽူႈၵေႃႉ ၵၼ်လႆႈၸမ်ႇလိူၵ်ႈတၢင်းပဵၼ်လွမ်လိူင်းၼၼ်ႉ ယိပ်းၵဝ်ၵႃႇၸႄႇၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းတၢင်းသိူင်ႈလုမ်းလုမ်း (Winner Takes All) ၼၼ်ႉၸလႈ လၢင်းၵႂ်ႉမေႇပိူင်းၼွၵ်းၶၢင်ႇၵၢင်ၵွႆႈႁူၼ်းမိူင်းၸလႈ ၶီႈၵၼ်ဝူႈတၢင်တူဝ်သိူင်ႁူဝ်ၵွႆႈႁူၼ်းမိူင်းၼႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွင်ႈၼႆႉ ပွႆးလိူၵ်ႈတင်းလွမ်လိူင်းမိူင်း "ၶျီးလီး"၊ "သႄဝေးတေႃႇၵလဵၼ်းတီး" (Salvador Allende, 1970) လႆႈၵၢင်ၵွႆႈႁူၼ်းမိူင်းႁူဝ်ပႃႈ 36.2၊ မိူင်းၾိလိပ်းပိၼ်း "ရူးမွတ်ႉ" (Fidel Ramos, 1992) ၼၼ်ႉ လႆႈၵၢင်ၵွႆႈႁူၼ်းမိူင်းႁူဝ်ပႃႈ 23.6 ၼၼ်ႉ မႄးပဵၼ်တီႈထုၵ်ႇလီလီႉလမ်ႈၸႄသၵ်းသၵ်းဝႆႉယူႇ။ မိူင်းၵမေႇရိၵၼ်ႇ ၼၼ်ႉၵေႃႈ မိူဝ်ႈပီး 1824/ 1876/ 1888 လိူဝ်းၼၼ်ႉၼႆႉ တေႃႉၸတႃႉလႆႈသိပ်းၵၢင်ၵွႆႈႁူၼ်း မိူင်းၼိုင်ႈယွမ်းယွမ်း(ပႃးၵေႃႇ)ၼႆသေတႃႉ လႆႈၼိုၼ်းၼႅတ်ႈလွမ်လိူင်းၼၼ်ႉၵေႃႈ ယၢမ်းမီးမႄးယူႇယဝ်ႉ။ လွင်ႈၵၼ်ၵမ်ႇလႆႈၵၢင်ၵွႆႈႁူၼ်းမိူင်းတိမ်တိမ်ထူၼ်ႈထူၼ်းသေ လႆႈၼိုၼ်းပဵၼ်လွမ်လိူင်း ယိပ်းၵႃႇၸႄႇၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းဝႆႉတၢင်းသိူင်ႈလုမ်းလုမ်းယူႇၼႅတ်ႈၼၼ်ၼႆႉ ပဵၼ်လွင်ႈၽွၼ်းလုတ်ႈ

လႆႈၸွမ်လိူင်ႈၵႂၢၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၼႂ်းမိူင်းပႃႇလီႇမၢၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉၼေႉ ၸွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၼႆႉ ၵမ်ႇထိုၵ်ႈဝႆႉလႆႈ မၢၼ်ႈယိပ်းၵၢမ်ၵႃႇၼေႇၵၢပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းမိူင်းဝႆႉတင်း သိင်ႈလုမ်းလုမ်း။ ပဵၼ်လႆႈႁူၼ်းမိူင်းၶဝ် ၵၢဝ်လႆႈလိူၵ်ႈၵိပ်းဝႆႈၽေႃးသေ လိူၵ်ႈတင်ႈၸိုင်ႈပဵၼ် ၸွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၼလႈ ၽွင်းမိူင်းလူင်လုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈၶဝ်ဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ၽွၼ်းလုတ်ႈ မိူင်းၸွမ်လိူင်ႈၵႂၢၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇမႆႇသမ်ၼၼ်ႉလမ်း–ယွၼ်ႉပိုဝ်ႈမီးတၢင်း မၵ်းၶၢၼ်းဝႆႉ ၸွၼ်ႈတႃႇလႆႈသိုၼ်းၶမ်ႇလိူၵ်ႈတင်ႈပဵၼ်ၸွမ်လိုင်ႈၼၼ်ႉဝႃႈၼႆယဝ်ႉ။ ၽူႈလိပ်ႈႁဵၼ်း ၶဝ်ၼၼ်ႉဝႃႈ မိူင်းၵိူင်းဢလီတ်ႈၼႆႉ ၵေႃႉပဵၼ်ၸွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၼႆႉ မီးသုၼ်ႇလႆႈသိုၼ်ႈၶမ်ႇလိူၵ်ႈ တင်ႈထိင်ႈလႆႈပွၵ်ႈလႆႈၵမ်းယူႇၼလႈ လုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈၵၢၼ်ႁူၼ်းမိူင်းၵျိူၵ်ႈသေ ၵမ်ႉထႅမ်ၶဝ်ဝႆႉ ၼၼ်ႉၼႆႉ လႆႈမီးၸၢင်ႉၵၢပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းလိုင်ႈမိူင်းႁူႇၶၢဝ်းၸိူင်ႉယူႇယဝ်ႉ။

ၸွမ်လိုင်ႈၵႂၢၼ်ၽွင်ႈတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ။
Semi-Presidential Democracy

ထိုင်တီႈလႆႈလိပ်ႈႁဵၼ်းႁၼ် လွင်ႈၽွၼ်းလုတ်ႈယူပ်းယွမ်း မိူင်းၸွမ်လိုင်ႈၵႂၢၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼလႈ မိူင်းပႃႇလီႇမၢၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉ ပီႈယၢဝ်းၶၢဝ်းႁိုဝ်မေးၼႆႉ တႃႇတေၼႁႈလီတ်ႈ လႆႈၽွၼ်းလုတ်ႈလိုဝ်းၼၼ်ႉ လၢင်ႇလႆႈႁဵတ်ႇၵွၵ်ႇၶွတ်ႇၽွတ်ႈပဵၼ်မေးလွၵ်းပိူင်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇပၢၼ် ႁၢင်ၵၢၼ်ဢိူင်ႈယဝ်ႉ။ ပဵၼ်လႆႈၵၢၼ်မိူင်းၽြၢင်ႇသဵတ်ႈ (France) တိူၵ်ႉသုင်းတိုဝ်းဝႆႉ လႆႈပိူင်ၸွမ်လိုင်ႈ ၵႂၢၼ်ၽွင်ႈတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ (Semi-Presidential Democracy) ၼႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

လွၵ်းလႆႈပိူင်ပၢၼ်ႁၢင်ၵၢၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉလမ်း–ယွၼ်ႉပိုဝ်ႈၼမႈၵုမ်းလွင်ႈၽွၼ်းလုတ်ႈယွမ်း မိူင်းၸွမ်လိုင်ႈၵႂၢၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉသေ လၢင်ႇလႆႈပေႃႇပဵၼ်မေးၼလႈ လႆႈၶူင်ႉႁဵၵ်းလိုဝ်ႈဝႃႈ လွၵ်းပိူင်ၸွမ်လိုင်ႈၵႂၢၼ်ၽွင်ႈတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆယူႇယဝ်ႉ။ ၵိပ်းၵၢဝ်မေးၼႂ်းလွၵ်းပိူင် ၸွမ်လိုင်ႈၵႂၢၼ် တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇႁမ်းၽွင်ႈသေၵမ်ႇႁႃး သမ်ႉၵိပ်းၵၢဝ်ပႃးတီႈလီၽွၼ်းသႃႇပႃႇလီႇမၢၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇ ၶရေႇသီႇၼၼ်ႉႁမ်းၽွင်ႈသေ မေးၶူမ်းပွင်းလေႃးႁၼ်ဝႆႉၼလႈ ၽူႈလိပ်ႈႁဵၼ်းၶဝ်ႁမ်းၽွင်ႈထတ်းသၢင် ဝႃႈ "လႆႈပိူင်ၸွမ်လိုင်ႈၵႂၢၼ်ၽွင်ႈတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ" ၼႆႉပဵၼ် "လႆႈပိူင်ပၢတ်ႇလၢပ်ႈ" ဝႃႈၼႆယဝ်ႉ။

ၵၢၼ်ၼမႈၵုမ်းပၼ်လွင်ႈလႆႈပႆႈမိူင်းတၢင်းတိူၵ်ႈ ၼႂ်းပိူင်မိူင်းၸွမ်လိုင်ႈၵႂၢၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ ၼၼ်ႉ ပဵၼ်ၵၢၼ်ႁိူတ်ႇပၼ်လွင်ႈတိတ်းလပ်းႁႆႇသိုပ်ႇႁၼ်ဝႆႉ ၼႂ်းၼႁႈႁၢင်လုမ်းၵၢပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်း ၼလႈ ပႃႇလီႇမၢၼ်ႇလုတ်ႉတေႃႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉမီးမေးလွင်ႈတိတ်းလပ်းႁႆႇသိုပ်ႇႁၼ်ဝႆႉႁဵတ်းၼၼ်ႉ ၼလႈ ၸွမ်လိုင်ႈၼႆႉ မိူၼ်ၼင်ႇလႆႈတၢင်းၵမ်ႉထႅမ်တီႈပႃႇလီႇမၢၼ်ႇလုတ်ႉတေႃႇၼၼ်ႉဝႆႉယဝ်ႉ။ ႁူဝ်း ႁႃႈ ၵမ်ႇလိူဝ်ႈၼလႈဝႃႈၸွမ်လိုင်ႈၼႆႉ လႆႈပိုင်ႈၵိုင်လွင်ႈၵမ်ႉထႅမ်ပႃႇလီႇမၢၼ်ႇလုတ်ႉတေႃႇဝႆႉၼၼ်ႉ ၼင်ႇႁဝ်ႇ။ ပဵၼ်ၵၢၼ်ႁဵတ်းႁူဝ်ႈၼႂ်းၼႁႈၸွမ်လိုင်ႈ၊ ၸွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၼလႈ ၽွင်းမိူင်းလူင်ၶဝ်ၼႆႉ

မီးတၢင်းလူင်ႉလိၵ်ႈႁူႉပွင်ႇ ၸိူဝ်ႉဢၼ်ၼၼ်ႉၵူၺ်း။ ပိူဝ်ႈၼၼ်လႄႈ လွၵ်းပိူင်မိူင်းလွမ်လိုင်းၵွၼ်ၽွင်း တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ ပဵၼ်လၢႆးလၵ်ႈၶဝ်ၵေႃႉၼိုင်ႈသေ ပၼ်ဢၼ်ယိပ်းတိုဝ်းသိုဝ်ႈၶၢႆးလွမ်လိုင်းၶဝ်လႄႈ လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၸဝ်ႈဢၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

မိူင်းလွမ်လိုင်းၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၸဝ်ႈဢၼ်ၼၼ်ႉ လွမ်လိုင်းၼၼ်ႉပဵၼ်ၽူႈယႂ်ႇလိုင်ႈမိူင်းသေ ၵမ်ႉၵႃႈ ပဵၼ်ၽူႈယႂ်ႇလုမ်းလူင်ပွင်ၵိုၼ်းဢၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းလွမ်လိုင်းၵွၼ်ၽွင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ ဢၼ်ၼၼ်ႉၸႃႉ လွမ်လိုင်းၼၼ်ႉ ပဵၼ်ၽူႈယႂ်ႇလိုင်ႈမိူင်းဝႆႉသေတႃႇ တီႈၽူႈယႂ်ႇလူင်ပွင်ၵိုၼ်းဢၼ်ၼၼ်ႉ ၵမ်ႉလိူဝ်ႈလွမ်လိုင်းၵေႃႉလိူဝ်ယိပ်း။ လွမ်လိုင်း၊ လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၸဝ် လႆႈၶၽိူင်ႉႁူမ်ႈၵၼ်ယိပ်းဝႆႉ ယူႇယဝ်ႉ။ ၵႃႈၼႆႉသုၼ်ႇၼွတ်းလႆႈလွမ်လိုင်း တီႈသိုဝ်ႈမိူင်းလွမ်လိုင်းၵွၼ်ၽွင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇဢၼ်ၼၼ်ႉ ၵမ်ႉမီးပိူင်းတၢင်ႇလွမ်လိုင်း တီႈသိုဝ်ႈမိူင်းလွမ်လိုင်းၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၸဝ်သေတႃႇၵေႃႈ မီးဢမ်ႇ လိူဝ်ႇလွမ်လိုင်း တီႈသိုဝ်ႈမိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇဢၼ်ၼၼ်ႉဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ တေႃႈဢၼ်ႇဢၼ်ယဝ်ႉ ၵႃႈၼႆႉသုၼ်ႇၼွတ်းလႆႈၶဝ်လႄႈ ပုၼ်းၽွၼ်းလွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင် သိုဝ်ႈမိူင်းလွမ်လိုင်းၵွၼ်ၽွင်းတီႇမူဝ်ႇ ၶရေႇသီႇၸဝ်ႈ မီးၵေႃႉသေလွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်သိုဝ်ႈမိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇဢၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွင်ႈ ၵၼ်လၢတ်ႈၶၼမႃးၸဝ်ႈလမ်း–ပဵၼ်ငဝ်ႈငဵႃႈပိူင်ၽၢင်ႁၢင်ႈမိူင်းလွမ်လိုင်းၵွၼ်ၽွင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ ဢၼ်ၼၼ်ႉၵၼ်သိုင်ႈယူႇ။

မိူင်းၵၼ်ၶတႃႇလႃႇယိပ်းတိုဝ်း လႆႈပိူင်လွမ်လိုင်းၵွၼ်ၽွင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇဢၼ်ၼၼ်ႉၵေႃႈလူဝ်ႇ၊ သမ်ႉပဵၼ်မိူင်းတႃႇတိၵ်းသိူင်းလိပ်ႈၼႆၼၼ်း လွင်ႈလွမ်လိုင်းၵွၼ်ၽွင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇဢၼ်ၼၼ်ႉၵေႃႈလူဝ်ႇ၊ ၸႂ်ႉပဵၼ်မိူင်း "ၽိူင်ႉသိတ်ႈ" ဢၼ်ႁူၼ်းတင်းလၢႆႁူႉပွင်ႇၸၼ်ထိုင်ဝႃႈ ပဵၼ်မိူင်းလွမ်လိုင်းၵွၼ်ထူၼ်းၵမ်း ၸႂ်ႈ ဢၼ်တေပုၵ်ႉတင်းလွမ်းၼင်ႉပိူင်မီးၸွတ်ႈၽွတ်ႈဝၢၼ်းမိူင်း 1958 ၼၼ်ႉသေ မီးဝႆႉယူႇၸၢၼ်ႉ ၸဝ်ႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းလိူဝ်းတိၵ်ႉၸႃႉၶတႃႇပိၼ်ႈဝႆႉလိၵ်ႈလႆႈၶႃႇလူးတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ မၢၼ်ႈၽွင်းမိူင်း ပၢၼ်ပီႈမိူင်း 1970 ၸဝ်ၼၼ်ႉၸဝ်ႈ ယိုင်းၵၢဝ်ႇလွမ်းလႆႈပိူင်ၽၢင်မိူင်းၽိူင်ႉသိတ်ႈၼၼ်ႉမႃးယူႇ။ မိူင်းလွမ်လိုင်းၵွၼ်ၽွင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ ဢၼ်ႁူၼ်းတင်းလၢႆႁူႉဝႆႉၼၼ်ႉလမ်း ပဵၼ်မိူင်းၽိူင်ႉသိတ်ႈ၊ မိူင်းၵၢႆႇသလီၼ်ႉ၊ မိူင်းလွမ်လိုင်းဝႆႇမႃႇ၊ မိူင်းၵေႃးသတြီးယႃ၊ မိူင်းပေႃႇတူႉၵီႇ၊ မိူင်းၵၢႆႇယႃႇလီၼ်ႉ ၸဵင်လိူဝ်းၸဝ်ႈယဝ်ႉ။

လႆႈၸွတ်ႈၽွတ်ႈလူင်ပွင်ၵိုၼ်း။
The Formation of Government

မိူင်းလွမ်လိုင်းၵွၼ်ၽွင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၸဝ်ႈ ႁူၼ်းမိူင်းၸဵင်လိူၵ်ႈတင်းလွမ်လိုင်းၵမ်းလိၵ်ႈ ယဝ်ႉ။ မိူၼ်ၵၼ်တင်းလႆႈပိူင်မိူင်း လွမ်လိုင်းၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇသေ ပိၵ်ႈပိူင်းၵၼ်တင်းလႆႈ ပိူင်မိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇဢၼ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ လွမ်လိုင်းၸဝ်ႈ ၵေႃႉတၢင်ႇလၼ်ႉပၼ်လွမ်ၽွင်း မိူင်းလူင်ၶဝ်လႄႈ ၽွင်းမိူင်းလူင်ၸဵင်ဢၼ်ၼၼ်ႉၸဝ်ႈၵေႃႈ မိူင်းသိုင်ႈၶဝ်လႄႈမိူင်းသိုင်ႈၸဝ်ႈပိူင်ႈဢၼ်ဝႆႉယူႇ။ မိူင်း

ၵမ်းၽွင်းၼႆႉ လွမ်လိုင်းႁိူၵ်ႈၵေႃႉလွႆၵေႃႈ ဢဝ်လွႆမၼ်းလိူၵ်ႈတၢင်ႇလၼ်ႉပၼ် ၸွႆႈပိၼ်လွမ်ၽွင်းမိူင်း လူင်ၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ တႃႇလိူၵ်ႈၽွင်းမိူင်းလူင်ၸဝ်ၼၼ်ႉ လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၼႆႉ ၵေႃႉတၢင်ႇသွၢင်းၸၼ ပၼ်လိူဝ်းသိင်ၸဝ်ၼၼ်ႉသေ လွမ်လိုင်းၼႆႉၵေႃႉမၵ်းမၼ်းပၼ်ယူႇယဝ်ႉ။ မိူင်းၵမ်းၽွင်းၼႆႉသမ်ႉ လွမ်လိုင်းၼႆႉ ဢမ်ႇလႆႈဢဝ်ၵၢင်လွႆမၼ်းႁိူၵ်ႈသေလိူၵ်ႈ၊ လႆႈဢဝ်ၵေႃႉဢၼ်ပႃႇလီႇမၼ်ႇၵမ်ႉထိမ် ၼၼ်ႉ တၢင်ႇလၼ်ႉၸိုၼ်ႈပိၼ်လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၸလႈ လွင်ႈတႃႇလိူၵ်ႈတင်ႈလွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၼႆႉ ပႃႇလီႇမၼ်ႇမီးသုၼ်ႇႁႅတ်းလႆႈၼမ်လိူဝ်လွမ်လိုင်းယူႇယဝ်ႉ။ မိူင်းလွမ်လိုင်းဢွၼ်ၽွင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ ၸဝ်ၵမ်းပႃးၼမ်ၼႆႉ လွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၸလႈၽွင်းမိူင်းလူင်ၸဝ် ပိၼ်တၢၼ်းၽွင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇလုတ်ႉတေႃႇ ၼၼ်ႉတင်းသိင်ႈသေၸလႈ လႆႈပိူင်ႈၵိုင်တီႈပႃႇလီႇမၼ်ႇသေ မီးပုၼ်ႈၽွၼ်းဝႆႉႁႅတ်းၼၼ်ယဝ်ႉ။ ပေႃးဝႃႈပႃႇလီႇမၼ်ႇဢမ်ႇၵမ်ႉထိမ်ၸဝ်(ဢမ်ႇလႆႈတၢင်းၵမ်ႉထိမ်)ယဝ်ႉပေႃးၼႆႉၵေႃႈ ၽွင်းမိူင်းလူင်ၸဝ် လႆႈထွၼ်တူဝ်ဢွၵ်ႇပုတ်းလၼ်ႉၼေႃးၵၢၼ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ လွၵ်းႁႅတ်းပိူင်သၢင်းဢၼ်ၼႆႉ မႃးမိူၼ်ၵၼ် တင်း လွၵ်းလၢႆးပိူင်မိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉသေ ပိၼ်တႃႇၸၵႈၸွင်ႈလႆႈပၢႆးမိူင်း တၢင်းတိူၵ်ႈ ၼွၵ်းၸၵႈလုမ်းဢုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၸလႈ လုမ်းႁႅတ်းဢွၵ်ႇပၵ်းပိူင်ၸဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ႁႅင်းပွင်ဢႃႇၼႃႇလွမ်လိုင်း။
Power of the President

ပေႃးတေဢၼ်(တီႇၵူဝ်ႇရီႇ)ပႃးဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ဝႃႈၼႆႉလိုင် ၵေႃႉပိၼ်ၽူႈယႂ်ႇမိူင်းလွမ် လိုင်းဢွၼ်ၽွင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၸဝ်ၼႆႉ သုၼ်ႇႁႅတ်းလႆႈဢမ်ႇမီးသုင်ပိူင်ႈၼင်ႇလွမ်လိုင်းတီႈၼႂ်း မိူင်းလွမ်လိုင်းဢွၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၸဝ်ၼၼ်ႉၼႆႉၵေႃႈ မီးသုၼ်ႇႁႅတ်းလႆႈၼမ်လိူဝ်လွမ်လိုင်း တီႈၼႂ်း မိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၸဝ်ၼၼ်ႉၸတႃႉၸတႃႉဝႃႈဝႃႈယူႇယဝ်ႉ။ ႁူၺ်းၵႃႈ မိူင်းလွမ်လိုင်း ဢွၼ်ၽွင်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၸဝ်ၵေႃႈ ဢမ်ႇမိူၼ်ၵၼ်တင်းသိင်ႈၼင်ႇၵဝ်ႇ။

မိူၼ်ၼင်ႇမိူင်းဢေႃးသတြီးယ၊ မိူင်းဢႆႇယႃႇလႅၼ်ႇ၊ မိူင်းဢႆႇသလႅၼ်ႇၸဝ်ၼႆႉ ပေႃးဢဝ် ပၵ်းပိူင်ဝႃႈလိုင် ဢႃႇၼႃႇႁႅင်းပွင်လွမ်လိုင်းၸဝ် ၼင်ႇႁၢင်ႈမီးလၼ်ႉသုင်ဝႆႉၼႆႉၵေႃႈ တီႈၵၢၼ်ထုပ်ႉမိူင်း မၼ်း တေႃႉၸတႃႉမီးပိူင်ႈၼင်ႇၽူႈယႂ်ႇလိုင်းမိူင်း မိူင်းဢိၼ်းတီးယ၊ ၵျိူဝ်ႇမၼီႇ၊ ဢိင်းၵလိတ်ႈ ၸဝ်ၼၼ်ႉႁူၺ်း။ ၵိဝ်ႇလူၺ်းလွင်ႈတႃႇၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းမိူင်း ႁူႉဝၼ်းႁူႉလိုၼ်းယူႇၼၼ်ႉ လွမ်လိုင်းၼႆႉ လႆႈႁၼ်မီးဢႃႇၼႃႇႁႅင်းပွင်သုၼ်ႇႁႅတ်းလႆႈၸလႈသင်၊ ပေႃးတေဢၼ် 3 မိူင်းၼၼ်ႉတေႃႉၸိူင်းၵၼ် ၸၼိူင်ႈလိင်းလိင်းလီၼႆႉလိုင် လွမ်လိုင်းမိူင်းဢေႃးသတြီးယၼႆႉ ဢႃႇၼႃႇသုင်လိူဝ်လွမ်လိုင်းမိူင်း ဢႆႇယႃႇလႅၼ်ႇ။ လွမ်လိုင်းဢႆႇယႃႇလႅၼ်ႇၼႆႉသမ်ႉ ဢႃႇၼႃႇသုင်လိူဝ်သေလွမ်လိုင်းမိူင်းဢႆႇသလႅၼ်ႇ ဝႆႉယူႇၼႆႉ လႆႈႁၼ်ၼင်ႇၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။

လွမ်လိုင်းမိူင်းၾရင်ႇသဵတ်းၼႆႉ ဢႃႇၼႃႇႁႅင်းပွင်ဢၼ်ပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်းမၵ်းမၼ်ႈဝႆႉပၼ်ၼၼ်ႉ လႆႈႁၼ်ဝႃႈဢမ်ႇပေႃးၵွင်ႈၸွင်ႉသင်ၼႆႉယူႇ။ ႁူၺ်းၵႃႈတီႈၸတႃႉမၼ်းၼႆႉ သုၼ်ႇႁႅတ်းလွမ်လိုင်းမိူင်း

ၽွၵ်ႈ ၽၢႆ,ဢႃႇသီတ်ႉ ၶမ်လိူဝ်ၸွမ်လိူင်းမိူင်းလိူဝ်းပိၼ်ႈၸွမ်လိူင်းၵႂၢမ်းၽွင်းတီႈမူၼ်ႉၸရေႇသီႇ ၸဝ်ႈၵူၼ်းမိူင်းမိူင်း ၶၼ်ႈ.ၸတႃႉ.ၸတႃႉ.ဝႆးဝႆးသေ ၵႃႈ,ၶေႃႈ,ၼႂ်းပွင်မီးဝႆႉ.တၢၼ်း,ၸွမ်လိူင်းမိူင်းၵမေ,ရိၵၼ်း,ၶၼ်ႈ.ဝႆႉ.ယူႇ ယဝ်ႉ။ လွင်လိူင်းမိူင်းၽွၵ်ႈ ၽၢႆ,ဢႃႇသီတ်ႉၼၼ်ႉ ပိၼ်ႈၵူၼ်းမိူင်းၸဝ်ႈလႆႈလိူၵ်ႈတင်းပၼ်ၵမ်းသိုဝ်းၸလႄႈ ၸၽမ်ႉ, ႁူမ်ႈၵၼ်ယိပ်းၵႃႈ,ၶေႃႈ,ၽွင်းငမ်းမိူင်းတင်းလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်း ၵၼ်ပိၼ်ႈၸွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၵေႃႈၵႂၢမ်း ႁူဝ်ဝႆႉ.ၶၼ်ႈ.ယဝ်ႉ။ လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်း(ၽွင်းမိူင်းလူင်)ၸဝ်ႈၼၼ်ႉ လႆႈၵႃႈၵမၢတ်ႈတၢင်းၽွင်းပႃႇ,လီ, မၼ်း,ၸဝ်ႈႁႂၼ်း,ၽွတ်ႈပိၼ်ႈဝႆႉ.ၸလႄႈ လႆႈပိုၼ်းၵိုင်ပႃႇ,လီ,မၼ်း,သေ လုၵ်ႉမၼ်းဝႆႉ.ၼွတ်ႉၶၼ်ၸလႄႈ ၸွမ်လိူင်းမိူင်းၶၼ်ႈ.ၵေႃႈ ၶၼ်,ႁိုဝ်ပေႃးတေၵျၢင်.ၵမ်ယိပ်းတိုဝ်းၵႃႈ,ၶေႃႈ,ၼႂ်းပွင်မၼ်းလႆႈလီငၢမ်းၼၼ်ႉ. မၼ်းလႆႈၸတ်းလွႆးႁိုလႆႈတၢင်းၵမ်.ထိမ်တီႈပႃႇ,လီ,မၼ်း,ၶၼ်ႈ.ဝႆႉ.ယူႇ,တႃႇ,သေယဝ်ႉ။ မိၼ်းမိူဝ်းပႃႇ,လီ, မၼ်း,ၵမ်.ထိမ်ပၼ်ၶၼ်ႈ. သုၼ်ႇ,ၼွတ်ႉလႆႈၵႃႈ,ၶေႃႈ,ၸွမ်လိူင်းၼၼ်ႉ.ၵေႃႈ ၶမ်တွၼ်းလိူဝ်မူးၵမ်းလိဝ်ယဝ်ႉ။

ပၢင်ပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းပႃႇ,လီ,မၼ်း,ၵူႈလွင်းလွင်း မိူဝ်းပီ 1986 ၶၼ်ႈ. ပိၼ်ႈၵၼ်လီလႆႈလိပ်း ၼွၼ်းႁူ.ႁၼ်ဝႆႉ.ၵၼ်ၶိုင်းယူႇ,ယဝ်ႉ။ ၵူၼ်းမိူင်းၸဝ်ႈတွတ်းသိပ်းၵၢင်လွၵ်ႈၵမ်းသိုဝ်းလိူၵ်ႈၵိပ်း "မီးထရၢၼ်း" (Francois Mitterand) ၵေႃႈႁိူင်းၵိူင်းပႂ်းသႂ်ႇ.ၶၼ်ႈ. ၸိုၼ်းပိၼ်ႈၸွမ်လိူင်းသေၸလႄႈ၊ တီႈၵၼ်လိူၵ်ႈ ၵိပ်းပႃႇ,လီ,မၼ်း,ၵူႈလွင်းလွင်းၶၼ်ႈ.သမ်ႉ. ၵမၢတ်ႈတၢင်းၽွင်းၽူႈႁိူင်းၵိူင်းပႂ်းၸူၸဝ် လႆႈၸၢမ်ႉ,လိူၵ်ႈ ပိၼ်ႈ ၵမၢတ်ႈတၢင်းၽွင်းလုတ်ႉ.တေႃႇ,လိူဝ်ႉ.ၼိူဝ်း ၵၼ်ပိၼ်ႈလုတ်ႉ.တေႃႇ,ၽႂ်ႇ,တွႆးၼႆႉးပႃႇ,လီ,မၼ်း, ၽွၵ်ႈ ၽၢႆ,ဢႃႇသီတ်ႉၶၼ်ႈ.ယဝ်ႉ။ ၽိူဝ်ႉ,ပိၼ်ႈၶၼ်မူး လုတ်ႉ.တေႃႇ,လိူဝ်ႉ.ၼိူဝ်းၼၼ်ႉ. မၵ်းမၼ်းပၼ်လူင်ပွင်လိူင်း ၵၼ်ႁိူင်းၵိူင်းပႂ်းၸူ ၵၼ်ၸွမ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၸိူၵ်ႈ. (Jacques Chirac) ၵေႃႈၵႂၢမ်းႁူဝ်ၶၼ်ႈ.ၸလႄႈ တႃႇ,ႁူမ်ႈၼွတ်ႉသၢင်းၸွမ်းလူင်ပွင်လိူင်းၶၼ်ႈ.ၼၼ်ႉ. ၸွမ်လိူင်း "မီးထရၢၼ်း" လႆႈထူပ်းတၢင်းယၢပ်ႇ,ၽိုတ်ႉ, ဝႆႉ.တင်းၶမ်လူင်ယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႉၶၼ်ၸလႄႈ ထိုင်မူးပီ 1988 ၶိုၼ်းၶၼ်ႈ. ယိပ်းတိုဝ်းသုၼ်ႇ,ၼွတ်ႉလႆႈ ၵႃႈ,ၶေႃႈ,ၸွမ်လိူင်းမၼ်းၶၼ်ႈ.သေယဝ်ႉ. ယႃႇ,လိဝ်ပိတ်ႉလုတ်ႉ.တေႃႇ,လိူဝ်ႉ.ၼိူဝ်းသေ လွႆ.ၼႂ်းၼွတ်ႉပၢင်ပွႆး လိူၵ်ႈၵိပ်းမွႆ,မွႆ,ၶၼ်ႈ. လၢင်,ၸိုၼ်းႁွတ်ႉ,ၽွတ်ႈလႆႈလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်း ၵၼ်ႁိူင်းၵိူင်းၽႂ်ႇ,ပႂ်းသႂ်ႇ.ၶၼ်ႈ. မူးၸလႄႈ ၸွမ်လိူင်းၼၼ်ႉ. လႆႈမီးၵႃႈ,ၶေႃႈ,ၼႂ်းပွင်ၵုပ်.ပိူင်,ၽွင်းငမ်းမိူင်း ပိင်းၶင်,ၵၢင်လွႆမၼ်းမီးၶၼ်ႈ. လႆႈယဝ်ႉ။ လွင်းၼၼ်ႉ. ၽူႈထတ်းသၢင်ၸဝ်ၵမ်းၵမ်းၵႂ်.ၵၢဝ်ၼွတ်ႉပိၼ်ႈ တီႈတၵ်ႉလီ.လမ်းၸၶၼ်ႈ. ယူႇ,ယဝ်ႉ။

ၶွၼ်ႉသူဝ်ႉသီႇယေးသျိၼ်ႇၼဵဝ်ႇတီႊမုၵ်ႉၶရေႇသီႇ။
Consociational Democracy

လိူင်ႈမိူင်း (Nation States) ၵၢၼ်မီးယူႇၼႂ်းလူၵ်ႈၸူင်းဝႆႉဝၢၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႉၸဝ်ၼႆႉ ၵမ်ႇလွႆႈ လိူဝ်ႉၼိူဝ်းၵူၼ်းၼိူဝ်းလိဝ်ႉၵူလ်းယူႇသဝ်းဝႆႉၼၼ်ႉ။ ပိၼ်ၵူၼ်းလိူဝ်ႉၼိူဝ်းၵမ်ႇမိူၼ်ၵၼ်ၸဝ် ၸူၼ်းၸဝ်း ၵဝ်ၼၼ်းယူႇသဝ်းႁူမ်ႈၵၼ်ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ထုင်းၽိူင်ႈယိၼ်ႉၸေႈၸလႈသင် ၽေႃႇသႃႇလၢဝ်းၵိူဝ်းလီၸလႈသင် ၵႃမ်းလၢတ်ႈၸလႈလိၵ်ႈလႆးပႆႇပေႇၼၼ်ႉၸလႈသင် ၽႅၼ်ႇယုမ်ႇယမ်ဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ပႆးမိူင်းၼၼ်ႉၸလႈသင် မီးတၢင်းပဵၵ်ႇပိူင်ႈၵၼ်ဝႆႉသေ သႆႇငၢႆငဝ်းလႆးပႆးပိုၼ်းငိူၼ်းတိုၼ်ႈၵမ်ႇမိူၼ်ၵၼ် ၼိူဝ်းၵူၼ်းတၢင်းလႆႈၸဝ်ႁူမ်ႈႁူမ်းယူႇသဝ်းၵိၼ်သၢင်ႈလွမ်းၵၼ်ဝႆႉၸလႈ ၽူႈလိပ်ႈၼိၼ်းသႆႇပႆးမိူင်းၸဝ် ႁွင်ႉၼိၵ်ႈတၢင်ႇလိူဝ်ႈပၼ်ဝႃႈ လုမ်းၽုင်ၵူၼ်းၸမ်လႆႇ (Plural Society) ၼႆယဝ်ႉ။

လိူင်ႈမိူင်းၵၢၼ်မီးမူႇလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းၸမ်လႆႇယူႇသဝ်းဝႆႉၼၼ်ႉ ယွၼ်ႉၵၢၼ်သႆႇငၢႆပႆးပိုၼ်းငိူၼ်းတိုၼ်ႈၵမ်ႇမိူၼ်ၵၼ်သေ ၸဝ်ႈပႃႈၼိုင်ႈၵၢၼ်ပႆးမိူင်းၼၼ်ႉၸလႈ လႆႈမီးမႃႈလွင်ႈၽွင်ႉၸမ်ၸမ်လႆႇ ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

ပေႃးတေၵၢဝ်ႇလူၵ်ႈၸူင်းၼႅတ်းတီႈတိၵ်ႈသေတူဝ်းလိူင်–မိူဝ်ႈၵႃပ်ႈပႃၼ်ပႆးသိုၵ်းယိၼ်ႉၼၼ်ႉ ၵၢၼ်မိူင်းဝၢၼ်းတူၵ်းၸလႈမိူင်းဝၢၼ်းၵွၵ်ႇ လုမ်းလူင်သွင်လုမ်းၸဝ် လႆႈတဝ်ႉၸိင်ႇၼိင်းၵၼ်မႃးၼႆႉ မၼ်းၸတႃႇတီႈယွၼ်ႉဝႃႈ တၢင်းယုမ်ႇယမ်ဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ပႆးမိူင်း (Political Ideology) ပဵၵ်ႇပိူင်ႈၵၼ်မႃးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၽႅၼ်ႇၵၢၼ်မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈသူဝ်ႇဝီယႅတ်ႇ (USSR) ၼမ်းၼေႃႈဝႆႉ ႁူမ်ႈပႃႈမိူင်းယူႇၵျူပ်ႉပွတ်းဝၼ်းၵွၵ်ႇၸဝ်ၼၼ်ႉ ယုမ်ႇယမ်ႁပ်ႉၸမ်ႇပုၵ်ႈတၢင်းပိၼ်မိူင်းၸွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ မိူဝ်ႈယၢမ်းၼၼ်ႉ လုမ်းၽႅၼ်ႇမိူင်းဝၢၼ်းတူၵ်းၸဝ် ပိၼ်မႃးၽႅၼ်ႇသၢၼ်ၸတ်းၸွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉလူဝ်ႈ တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ပႆးမိူင်းပဵၵ်ႇပိူင်ႈၼၼ်ႉၸလႈ လွင်ႈၽွင်ႉၸမ်တၢင်းၸမ်လူင်ၼႆႉ ပေႃႇပိၼ်မီးမႃး ၼႂ်းလိူင်ႈမိူင်းတၢင်းၸမ်ၸဝ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ မိူၼ်ၸင်ႇလႆႈပေႃႇမီးမႃးမိူင်းၵူဝ်းရီးယႃးပွတ်းႁွင်ႇ မိူင်းၵူဝ်းရီးယႃးပွတ်းလၢၼ်း၊ ဝီယႅတ်ႇၼၢမ်းႁွင်ႇ ဝီယႅတ်ႇၼၢမ်းလၢၼ်း၊ ၵျိူဝ်ႇမၼီႇၵွၵ်ႇ ၵျိူဝ်ႇမၼီႇတူၵ်း–လၵႂ်ႇၼၼ်ႉၸလႈသင် မိူင်းလုမ်ႈၽူၺ်ႇၵမ်ႈၽွင်း လႆႈပိၼ်သိုၵ်းလူင်ၼႂ်းမိူင်း (Civil War) မႃး၊ လွင်ႈလုၵ်ႉၽိုၼ်ႉပေႃႇပိၼ်မီးမႃးလိူဝ်းၼၼ်ႉၼႆႉ ပိၼ်လူဝ်ႈတၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ပႆးမိူင်း (ၸွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉၸလႈ ဝႃႇတၵမ်ႇလွႆႈၸွမ်ႇမိဝ်ႇၼိတ်ႉ) ပဵၵ်ႇပိူင်ႈၵၼ်သေ လႆႈပေႃႇပိၼ်လွင်ႈၽွင်ႉၸမ်ၵၼ်မႃးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ႁွပ်ႈပိူဝ်ႈၵူၼ်းလိူဝ်ႉၼိူဝ်းၵမ်ႇမိူၼ်ၵၼ်ၸဝ် လႆႈယူႇႁူမ်ႈႁူမ်းသဝ်းလွမ်းၵၼ်ဝႆႉၼၼ်ႉၵေႃႈ လႆႈပေႃႇပိၼ်လွင်ႈၽွင်ႉၸမ်ၸလႈ လွင်ႈႁၢၵ်ႈႁၢႆႉလူင်တၢင်းၸမ်ဝႆႉယဝ်ႉၼႆ ႁၢၼ်ႉၼႆႉတၵ်ႈလႆႈႁၼ်သိုဝ်ႈၼႄႈ တၢၼ်းတႃႇမီးယူႇၼႂ်းလူၵ်ႈၸူင်းမိူင်းၵူၼ်းႁဝ်းၼႆႉယူႇ။ ၼႂ်းမိူင်းယူႇၵူဝ်ႇသလႃးပီးယႃးၼၼ်ႉ လႆႈမီးမႃး လွင်ႈၶႃႈႁၢမ်ၽဵဝ်ႈမူၺ်ႉလိူဝ်ႉလၢတ်ႈၼိူဝ်းၵူၼ်း (Genocide) ၼၼ်ႉလႄႈ ယွၼ်ႉလူဝ်ႈဝႃႇတတၢင်း ႁၼ်ထိုင်ပႆးလၢဝ်းလိူဝ်ႉၼိူဝ်းၼၼ်ႉၸလႈ မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈသူဝ်ႇဝီယႅတ်ႇ လႆႈတႅၵ်ႇယႅၵ်ႈလူႉပင်းၵႂႃႇၼၼ်ႉ

လႄႈ တီႈၼိုင်ႈၵၢပ်ႇဢႃႇၾရိၵ (South Africa) လႆႈပိၼ်ႇလႅင်ႈၽွင်ႉၸမ်ၵူၼ်းၼိူဝ်ႉၸၢဝ်ၼိူဝ်ႉလမ်ၼၼ်ႉ လႄႈ ၼိုင်ႈလိူင်ႈမိူင်းပွတ်းဢွၵ်ႇၵၢင်ႉ (Middle East) ၼၼ်ႉ ၵူၼ်းမိူဝ်း "ၵၢတ်ႉ" ၸဝ်လႆႈထုပ်းၽေး တုၵ်ႉၸလူင်ၼၼ်ႉလႄႈ ၼိုင်ႈမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈမ်ၼ်ႉမႃႇ လႆႈပိၼ်ႇသိုၵ်းတိုၵ်းၵၼ်ၼိုင်ႈမိူင်းၸၢဝ်းတၢင်း 40 ပီမိူင်းသေ ၵူၼ်းလၢဝ်းမိူဝ်းၵိုၵ်းမိူင်း (တႆး၊ ယၢင်း၊ ၸၢင်) လၵူႇ လႆႈၸၢမ်ႉတၢင်းၸႂႈၶ်မ်ပေႉၵိၼ် လူလႆ။ တိၵ်းတီင်၊ တူၵ်းယၢၵ်ႈၸၢၼ်လႄ၊ ထုပ်းၽေးတုၵ်ႉၸလူင်ဝႆႉယူႇၼၼ်ႉလႄ–လိူဝ်းၼႆႉ ပိၼ်ႇယွၼ်ႉ လူလ်ႈမိူဝ်းၵူၼ်းၵမ်ႉမိူၼ်ၵၼ်ၸဝ် လႆႈယူႇႁူမ်ႈႁွမ်းသဝ်းၵွမ်းၵၼ်ဝႆႉသေၸလႈ လႆႈပေႃႇပိၼ်ႇလႅင်ႈ ၽွင်ႉၸမ်မႃးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ၼိုင်ႈမူႇလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းၼမ်လႆၢၼၼ်ႉ ယွၼ်ႉဝႃႈလႅင်ႈပႆၢးမိူင်း၊ ပႆၢးမၢၵ်ႈမီး၊ ပႆၢးၵၢၼ်ၵူၼ်း လိူဝ်းၼႆႉ မီးလႅင်ႈလၼ်ႉထၢၼ်ႈၵမ်ႉမိူၼ်ၵၼ်ဝႆႉၼၼ်ႉၸလႈ လႅင်ႈၽွင်ႉၸမ်လႆႈပေႃႇပိၼ်ႇမီးမႃးတင်းၼမ် ယူႇယဝ်ႉ။ ၼင်ႇၵိူဝ်လႅင်ႈၽွင်ႉၸမ်တၵ်းလႆႈလိၵ်ႉၵေႇၵေႃႇမၢင်ၼၼ်ႉ လူဝ်ႇလႆႈမီးလႅင်ႈၵီႈသူၼ်းလူး ၶွႈၵိုင်ႇငၢမ်ႇမ်ၼ်ႈၵၼ်တင်းလႅင်ႈလိူဝ်းလႆႈပိၵ်ႇပိူင်ႈၵၼ်ဝႆႉ။ တီႈပႆၢးပိုၼ်းငိူၼ်ႈတိုၼ်းၵမ်ႉမိူၼ်ၵၼ် (Different Segments) ၸဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လႅင်ႈၵီႈသူၼ်းလူး ၶွႈငၢမ်ႇမ်ၼ်ႈၵၼ်လိူဝ်ႉၼင်ႇၼၼ်ၼၼ်ႉ လႆႈႁွင်ႉၸိုၵ်ႈဝႃႈ (Harmony of Diversity) ၼႆယဝ်ႉ။ တေၵႃႇလႆးၵီႈသူၼ်းၶွႈငၢမ်ႇမ်ၼ်ႈၵၼ်ၼၼ်ႉ ၸၵႈၸႆႉၼိုင်ႈမိူင်းလုမ်းၾူႇတင်းသိင်ႈၼႆႉ ပိၼ်ႇယၢပ်ႇယူႇသေတႃႇၵေႈ တႃႇၼိုင်ႈမိူင်းလႄႈမိူင်းၼၼ်ႉၼႆႉၸတႃႉ ယိပ်းၵုမ်ႉတိုဝ်းလႆႈဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ၼိုင်ႈလိူင်ႈမိူင်းၵမ်ႈၽွင်းၸဝ်ၼႆႉ လႆႈဝႃႈလိပ်ႈလွႆႉတမ်တီႈသုတ်းယဝ်ႉ သေ မိူင်းၵမ်ႈၽွင်းၸတႃႉ တိုၵ်ႉမ်ၼ်ႈၽွင်းၵႂင်ႉမ်ႇင်ႉတၢၼ်ႉတၢၼ်ႉဝႆႉယူႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လႆးၼၼ်ႉလမ်း– ပိၼ်ၵၢၼ်ၵၢဝ် "ၽွၼ်ႉသူဝ်ႉလီယေးသိုၼ်းတီႈမူဝ်ႉၸေႊသီႈ" (Consociationl Democracy) ၼႆႉ ယိပ်းၵုမ်ႉတိုဝ်းၼိုင်ႈမူႇလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းၼမ်လႆၢၸဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ၽူႈႁူႉမေႃလူင်ႉလိၵ်ႈၽႄႈသႆၢပႆၢးမိူင်း "ရူပတ်ႉတႃးလ်" (Robert A. Dahl) လိပ်ႈၶ်ၼ်း ႁၼ်ထိုင်ဝႃႈ–*မိူင်းၵေႃးသၵေႃးလီးယႃ၊ မိူင်းၸပ,လ်ၵျီယမ်၊ မိူင်းၼၼ,တႃႇလီၼ်ႉၸလႈ မိူင်းသဝိတ်ႉသ် လိူဝ်,လီၼ်,ၸဝ်သီ,မိူင်းၼႆႉ ယိပ်းတိုဝ်းလႆး ၽွၼ်သူဝ်,လီ,ယေးသိုၼ်းတီ,မူဝ်,ၸေႊ,သီ, ဝႆႉၸလႈ ၸဝ်ပွၵ်းတင်ႈလႆႈလွၵ်းပိူင်ပႆၢးမိူင်းၵၢၼ်ၼိမ်သဝ်းၼၼ်ႉလႆႈလီငၢမ်းယူႇယဝ်ႉ။ တၢင်,လိူင်းမိူင်းလိူဝ်း ၼၼ်ႉၸတႃႉ ပႆ,လႆႈလႅင်ႈၼိမ်သဝ်း တၢၼ်,သီ,မိူင်းၸဝ်ၼၼ်ႉလူးႁွၼ်,–*ဝႃႈၼႆယဝ်ႉ။

ၵၢၼ်ၼိုၵ်ႉတွၼ်းလိူဝ်ပိူၼ်ႈၼၼ်ႉၸတႃႉ သင်ဝႃႈယိပ်းၵုမ်ႉတိုဝ်း "ၽွၼ်ႉသူဝ်လီ,ယေးသိုၼ်း တီႈမူဝ်ႉၸေႊသီႈ" လိူင် ၼိုင်ႈလိူင်ႈမိူင်းၵၢၼ်မိူဝ်းၵူၼ်းလႆၢမိူဝ်း ယူႇသဝ်းႁူမ်ႈႁွမ်းၵၼ်ဝႆႉၼၼ်ႉ တၵ်းတေပိၼ်တၢင်းၵမ်ႉထိမ် ၶွႈမီးလႅင်ႈၼိမ်သဝ်းၼၼ်ႉသေ တေၵႂင်ႉမ်ႇင်ႉထိုင်တီႈလီလႆႈယူႇ ၵၢၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ လႆႈလိပ်ႈၶ်ၼ်းႁၼ်ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ၵူလ်ႈၵႃႈ တႃႇယိပ်းၵုမ်ႉတိုဝ်း "ၽွၼ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေး သိုၼ်းတီႈမူဝ်ႉၸေႊသီႈ" လႆႈၼၼ်ႉ ၸၵ်ႉလၼ်ႉၵၢၼ်တေလႆႈလတ်းၸၢမ်းလိူဝ်းၼၼ်ႉ တေၸၢမ်းပူၼ်ႉ လႆႈငႆၢငႆၢယူႇၼႆႉၸတႃႉ ၵမ်ႉႁတ်းဝႃႈထိုၵ်ႈလႆႈလူးႁွၼ်ႉ။ ၼိုင်ႈမူႇလုမ်းၽုင်ၵူၼ်း ၵၢၼ်ၵမ်ႉပႆႉတွၼ်ႉ ယၢမ်းလႆႈယိပ်းၵုမ်ႉတီႈမူဝ်ႉၸေႊသီႈသေၵိတ်းသေၵွတ်းၼၼ်ႉ တၵ်းတေလႆႈၵူတ်ႉၵွၵ်ႉမုၼ်းပၼ် ၶွႈယိပ်းတိုဝ်းသႆၢငၢငဝ်းလႆးၵၢၼ်လမ်ႉလႅင်ႈ တႃႇလႆးလွၵ်းၵုပ်ႉပိူင်ႉၽႅင်းငမ်းတီႈမူဝ်ႉၸေႊသီႈၸဝ်

ၸၼ်ႉသေ ၶၢမ်ႈပူၼ်ႉၵႂႃႇ ပိၼ်ႈၶၵ်ႉ ပိၼ်ႈလၼ်ႉ ၵၢဝ်ႇၸၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

ၸွတ်ႇယွတ်ႈမၼ်းၼၼ်ႉ ႁူဝ်ႈလႆႈၵၢဝ်ႇၵၼ် "ၵိတ်ႉသိင်း" ပိုတ်ႇၽရုပ်ႇတီႈပွင်ႇၶေႃႈၵႂၢမ်း ၵၼ်ဝႃႈမီႈလုမ်းၽုင်ႈၵူၼ်းၸမ်လႄႈၼၼ်ႉ တၢင်ႇလၵ်ႈၶၸေၵမ်း။ မၼ်းဝႃႈ *"မီႈလုမ်းၽုင်ႈၵူၼ်း ၵၼ်လိၵ်ႈလၵ်းလႆႈပွတ်းတွၼ်ႈၶၽၶဝ်လႄႈၵၼ် (Segmental Cleavages) ဝႆႉၸၼ်ႉ ႁွင်ႉႁွၵ်ႈဝႃႈ မီႈလုမ်းၽုင်ႈၵူၼ်းၸမ်လႄႈ"* ၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ၵၼ်လၢဝ်းလိူဝ်ႉၼိူဝ်းၵူၼ်းၵမ်ႉမိူၼ်ၵၼ်ၼၼ်ႉ မၢႆၶိုတ်းႁူဝ်း ၵၼ်ဝႃႈ "ပွတ်းတွၼ်ႈၶၽ" လႆႈပေႃႇပိၼ်မႃးၸၼ်ႉယဝ်ႉ။ "ပွတ်းတွၼ်ႈၶၽ" ၶဝ်ၼႆႉ လၢႆးပိၼ်လႆႈ ယွၼ်ႉဝႃႈ လၢဝ်းယုမ်ႇယမ်ၵိူဝ်းလီ၊ တၢင်းဝူၼ်ႉၶပ်ႉၶၼ်ၽႄႇပႃးမိူင်း၊ ၵႂၢမ်းလၢတ်ႈ၊ လိၵ်ႈလၢႆး၊ တီႈယူႇတၼ်းသဝ်း၊ လွင်ႈယိၼ်ႉၶေႈၶလႈၼိူဝ်းၵူၼ်း–လၵ်ႉလိူဝ်ႈၼႆႉၵမ်ႉမိူၼ်ၵၼ်ၸၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၼႆႉၵူလိုၵ်ႉၵႅႈ ၵွပ်ႈပိူင်းမီးပႃႇတီႇပႃးမိူင်းၸမ်၊ မုၵ်ႉလုမ်းၸမ်၊ ၽႅၼ်ႇၵၢၼ်တိတ်းတေႃႇၶၢဝ်ႇငၢဝ်း လုမ်းမီးၸမ်၊ ၽႅၼ်ႇႁူင်းႁဵၼ်းသွၼ်လိၵ်ႈမီးၸမ်–ၶဝ်လိူဝ်းၼႆႉၵေႃႈ "ပွတ်းတွၼ်ႈၶၽ" လႆႈပေႃႇပိၼ်မႃးယူႇယဝ်ႉ။ ၵၼ်လိူဝ်းမိူၼ်ၵၼ်ၶဝ် ပိၼ်မုၵ်ႉလုမ်းလိူဝ်ၵၼ်ၵႂႃႇၸၼ်ႉ လႆႈဝႃႈပိၼ်မႃး "ပွတ်းတွၼ်ႈၶၽ" ၼႂ်းမီႈလုမ်းၽုင်ႈၵူၼ်းၸမ်လႄႈၸၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

တီႈပွင်ႇၸွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ။
Defining Consociational Democracy

ၸွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉ ပိၼ်လႄႈယိပ်းတိုဝ်းတေႃႇၸွတ်ႇၽွတ်ႈလူင်ပွင် လိူင်ႈမိူၼ်ၵၼ် တင်းလွင်ႈၵၼ်ဝႃႈ ပႃႇလီႇမၼ်ႉတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၶလႈ ၵွမ်လိူင်ႈၵႂၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၸၼ်ႉၸင်ႇၵဝ်ႇယဝ်ႉ။ ၵမ်ႉလိူဝ်ႈၶလႈ ၵိူင်ၵၢဝ်ၸိူဝ်တၢင်းဝူၼ်ႉၶပ်ႉၶၼ်ထိုင်ပႃးမိူင်းၸၼ်ႉသေ တၢင်ႇလိူဝ်းပၼ်ဝႆႉ မိူၼ်ၸင်ႇ သူဝ်ႇၶသျႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ၊ လိပ်ႉပၶရေႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ၊ တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၵူၼ်းမိူင်း–လၵ်ႉလိူဝ်းၼႆႉၶဝ်ၸၼ်ႉ။

ၸွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၶဝ်ၼႆႉ ပိၼ်လႄႈၶမႃးၵုမ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇသေ ယိပ်းတိုဝ်းႁူဝ်ႈပိၼ်ၵၼ်ၵမ်ႉလွင်ႈ တႃႇတေၸွတ်ႇၽွတ်ႈလႆႈလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈ ၵၼ်တေလိူပ်ႈငမ်ႇမိၼ်ႈ မီႈလုမ်းၽုင်ႈၵူၼ်းၸမ်လႄႈၸၼ်ႉယဝ်ႉ။ တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၵၼ်လိူတ်ႈလၢင်ႇၶတႉၵမ်ႉလွင်ႈ။ တႃႇတေၵၢဝ်လွၼ်ႉမွၼ်းၶလႈ ၽိူင်ႈပိူင်သၽေႃး(ၵြႃး)တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၸၼ်ႉလႄႈလႄႈၵူလိုၵ်ႉ ယိပ်းတိုဝ်းႁူဝ်ႈလိူပ်ႈ ငမ်ႇမိၼ်ႈလွမ်းမီႈလုမ်းၽုင်ႈၵူၼ်းၸမ်လႄႈၼၼ်ႉ။ ၵမ်ႉပိၼ်လႆႈ။ လႄႈယိပ်းတိုဝ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ ႁူဝ်ႈလိူပ်ႈငမ်ႇမိၼ်ႈလွမ်းမီႈလုမ်းၽုင်ႈၵူၼ်းၸမ်လႄႈၸၼ်ႉ ပိၼ်ၸွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ ၼႆႉယဝ်ႉ။ မိူဝ်ႈၸွတ်ႇၽွတ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၸင်ႇလၢတ်ႈမႃးၸၼ်ႉ ယိပ်းတိုဝ်းလႄႈတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ လိူတ်ႈလၢင်ႇလီလီၵမ်ႉလွင်ႈသေတေႃႇၵေႃႈ ယိူင်းတိုဝ်းတၢင်ႇၸႂ်ႉပိၼ်လႆႈၸၼ်ႉယူႇၶလႈ ငဝ်းလႄႈၸင်ႇၸၼ်ႉ ၸၼ်ႉ "ရူဝ်ႊပတ်ႉတၢႆးလ်" ပၼ်လိူဝ်ႈသိင်ဝႆႉဝႃႈ "ၽူဝ်လီယၶီ" (Polyarchy) ၵမ်ႉၸၼ် "ၵူၼ်းလိူဝ်ႈၵမ်ႉမိူၼ်ၵၼ်ၶဝ်ႁူမ်ႈႁူမ်းၵၼ်သေ ၵုပ်ႉပိူင်ၽွင်းငမ်းဝႆႉ" ဝႃႈၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။

ၸွမ်ႇသုၵ်ႉလီႉယေးသိူင်းတီႈမုဝ်ႉၸရေႉသီႉၼၼ်ႉ ဝႆႉပိူင်လူင်တီႈၼိုင်ႈ "လွင်ႈႁူမ်ႈႁွမ်းႁၼ်ၾတ်းသၢင်ႈ" (Co-operation) ၼၼ်ႉပဵၼ်ယဵၼ်ႉလိူဝ်သေ လွင်ႈၶႅင်ႇၶၢၼ်ပႃးမိူင်း (Politics Competition) ၼၼ်ႉၶလႈ မိူဝ်ႈၸွတ်ႇၽွတ်းၸုမ်းလူင်ပွင်ၵိူင်ႈၼၼ်ႉ ၽူႈၵွၼ်ႁူဝ်ၵၢၼ်တၢင်တူဝ်ၸုမ်း "ပွတ်းတွၼ်ႈၶၼ" ၸဝ် မီးသုၼ်ႇလႆႈၸဝ်ႈပုၼ်ႈၼၢင်ႈႁၼ်ယူႇ။ တႃႇၸွတ်ႇၽွတ်းၸုမ်းလူင်ပွင်ၵိူင်ႈၼၼ်ႉ ၼႆႉ တေလႆႈမီးပိူင်ၽႅင် 4 ပိူင်ၼင်ႇတီႈတေႃႇၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။

(1) လူင်ပွင်ၵိူင်ႈႁူမ်ႈပွင်း Grand Coalition Cabinet)။

(2) ၵႃႈၼႄႈဝီႉတူဝ်ႉပၼ်ႇပုတ်း (Mutual Veto)။

(3) တၢင်တူဝ်လႆႈၼင်ႇမီးၼမ်ၶေႃႈ (Proportional Representative Representation)။

(4) ပွတ်းတွၼ်ႈၶၼၸဝ်လႆႈမီးလွင်ႈၵုမ်ႇပိူင်ႈႁၢင်ႈၶေႃလၼ်ႇသုင် (High Degree of Segmental Autonomy)။

ၵၢၼ်ၵဝ်လႆႈလႆးပိူင်ၽႅင် 4 ပိူင်ၼၼ်ႉသေ ၸွတ်ႇၽွတ်းလူင်ပွင်ၵိူင်ႈၼၼ်ႉ ႁွင်ႉၶိုၵ်ႉဝႃႈပဵၼ် "လူင်ပွင်ၵိူင်ႈၸွမ်ႇသုၵ်ႉလီႉယေးသိူင်း" (Consociational Government) ၼႆယဝ်ႉ။ ပဵၼ်လၢႆး ယိပ်းတိုဝ်းၸွမ်ႇသုၵ်ႉလီႉယေးသိူင်းတီႈမုဝ်ႉၸရေႉသီႉၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၼိုင်ႈ 4 ပိူင်ၼၼ်ႉၼႆႉ လွင်ႈတႃႇၸွတ်ႇၽွတ်းၸုမ်းလူင်ပွင်ၵိူင်ႈႁူမ်ႈပွင်းၶလႈ ပွတ်းတွၼ်ႈၶၼၸဝ် ၼင်ႈလႆႈမီးလွင်ႈၵုမ်ႇပိူင်ႈ ႁၢင်ႈၶေႃလၼ်ႇသုင်ၼၼ်ႉ ပဵၼ်တီႈၼိုင်ႈၸမ်ႉလွင်ႈတႃႇတီႈမုဝ်ႉၸရေႉသီႉၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ ၵၢၼ်ၵိုတ်းဝႆႉ သွင်ပိူင်ၼၼ်ႉၶတႃႉ ပဵၼ်ၵၢၼ်ၽိူမ်ႉထိမ်သွၼ်ႇ ၼိုင်ႈပိူင်ႈ ၵိုမ်းလႆႈၼၼ်ႉယဝ်ႉၼႆ ၽူႈလိပ်ႈၾၢင်ႉထတ်းသၢင် ၸဝ်ႁမ်းၽွင်ႈ ႁၼ်ထိုင်ၼင်ႇၼႆယူႇယဝ်ႉ။

လွင်ႈၸွတ်ႇၽွတ်းလူင်ပွင်ၵိူင်ႈႁူမ်ႈပွင်း။
Grand Coalition Cabinet

ပဵၼ်မူႉပိူင်ငဝ်ႈၸမ်ႉပိုၼ်ႉၸွမ်ႇသုၵ်ႉလီႉယေးသိူင်းတီႈမုဝ်ႉၸရေႉသီႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ (ၽူႈၵွၼ်ႁူဝ်)ၽူႈတၢင်တူဝ်ၸုမ်း "ပွတ်းတွၼ်ႈၶၼ" ၸဝ်ၼၼ်ႉ ၸွတ်ႇၽွတ်းပဵၼ်လူင်ပွင်ၵိူင်ႈႁူမ်ႈပွင်းၼၼ်ႉ သေယဝ်ႉ ႁူမ်ႈႁွမ်းႁၼ်ၾတ်းသၢင်ႈတႃႇပုၼ်ႈပၢင်ႈၽွၼ်းလီ "ပွတ်းတွၼ်ႈၶၼ" ၸဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တီႈၼၼ်ႈၼၼ်ႉ "လူင်ပွင်ၵိူင်ႈ" ၵၢၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ ၸုမ်းၽွင်းမိူင်းလူင်ၸဝ်ၼၼ်ႉႁူပ်ႉၵမ်ႉၵႃး ၸဝ်ႈပုၼ်ႈတၢင်း ၸွင်ႉသီႉ၊ ၸွမ်ႉမတီႉ၊ ၸုမ်းပၼ်တၢင်းၸႂ်ႈၵေႃႉ–လၵ်ႉၸဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ငဝ်းလၢႆးၼင်ႇဝႃႈမၢႆႈၼၼ်ႉ သင် လိုဝ်ႉဝႃႈပဵၼ်ၼႂ်းမူႉၸုမ်းၽုင်ႁူၼ်းၼမ်လၢႆ–ပုင်ႉတိၵ်းမၼ်း–သင်ဝႃႈပဵၼ်ၼႂ်းလိူင်ႈမိူင်း ၵၢၼ်ႁူၼ်း လၢဝ်းၸိူဝ်းတင်းလၢႆယူႇသဝ်းလွမ်းႁၼ်ၼၼ်ႉလိူင် ႁူၼ်းၸိူဝ်းၵွၼ်ႉၸဝ်လၢင်ႈမေပဵၼ်ၽႄႈလႆႈၵၢၼ်ႉသုမ်း ဝႆႉယူႇၾတ်းၼၼ်ၶလႈ လၢင်ႈမီးလွင်ႈၸွင်ႉၸမ်မႃးယူႇယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈၼၼ်ၶလႈ ပိူင်ၽႅင်ၸွမ်ႇသုၵ်ႉလီႉယေးသိူင်းတီႈမုဝ်ႉၸရေႉသီႉၼၼ်ႉ ပိၵ်ႉဝႃႈပဵၼ် "ပွတ်းတွၼ်ႈၶၼ" ႁူၼ်းၸိူဝ်းၵွၼ်ႉသေတႃႇၵေႃး ပၼ်ႁႂ်ႈၽူႈၵွၼ်ႁူဝ်ၸဝ်လႆႈၸဝ်ႈပုၼ်ႈၸွတ်ႇၽွတ်းၼႂ်းၸုမ်းလူင်ပွင်ၵိူင်ႈၼၼ်ႉသေ လၢင်ႈပိူင်ႉၶဝ်းလွတ်ႈ

လႆႈလွင်ႈၶွင်ႉၶမ် ၵၼ်လႆႈထုပ်ႈၼႂ်းပိူင်ၾၢင်ပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၶဝ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

မူႇပိူင်လႆၢးၶွတ်ႇၽွတ်းလူင်ပွင်လိူင်းႁူမ်ႈပွင်း ၼႂ်းပိူင်ၶွၼ်ႇသူဝ်လီႇယေးသျိၼ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ ၼႆႉ ၵမ်ႇလွၵ်ႈလူဝ်ႇလႆႈတၢင်းထွၵ်ႈပၢမ်ႉဢမ်ႉထိမ်ဢမ်းပႃးၼမ်ဝႆႉ. မိူၼ်ၼင်ႇၾၢင်ႁၢင်းလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်း ၼႂ်းမိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၶဝ်ၼၼ်ႉ။ မီးတၢင်းထွၵ်ႈပၢမ်ႉဢမ်ႉထိမ်ၵေႃးလီ၊ ၵမ်ႇဢမ်ႉၵေႃး လီ၊ တိုၼ်းပိၼ်လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်းၵၼ်ၼိုင်ႈသေ လုၵ်ႈမၼ်ႈဝႆႉယူႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ႁွပ်ႈၼၼ်ၶလႈ ၶွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ ယႃႉလူႉပူၼ်ႉလီၼ်မူႇငဝ်ႈၶၢမ်ႇပိုၼ်ႉတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ ၵၼ်ၵဝ်ႇၵၢင်လွႆႇႁူၼ်းၼမ်ၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉၼႆႉၵေႃးဝႃးလႆးယဝ်ႉ။ ပေႃးယူႇတၢင်ႇၽႆႇ တူလိုၼ်းၸိုၼ်းၵေႃး သႆႇငႆႇငဝ်းလႆၢးမၢင်လိူဝ်ႉမၢင်ၵၼ်ၼႆႉ. လွင်ႈၶွတ်ႇၽွတ်းလူင်ပွင်လိူင်းႁူမ်ႈပွင်းၼႆႉ. လၢင်ႈၵိတ်းၶႂ်ႈမီးၵိၼ်ၶိူင်း တႃႇၶၢမ်ႈပူၼ်ႉတၢင်းယၢပ်ႇၽိုတ်ႇဢပ်ႉဢိၼ်းၼၼ်ႉလႆႈယူႇယဝ်ႉ။ မ်ၼ်ႈမိူဝ်ႈ လႆႈထုပ်ႈၽေး ၵၼ်မိူင်းၼွၵ်ႈၶဝ်ယိပ်ႇၶဝ်ႈလီၼ်လိၼ်မိူင်းႁဝ်းမႃးၼၼ်ႉလႄႈ၊ လႆႈႁူပ်ႉထုပ်ႈတၢင်း ဢပ်ႉဢိၼ်းလူင်ၼႂ်းမိူင်း လီပ်ႈတၢၼ်ႇတၢင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈတၵ်းၵၢင်ႈတိၵ်ႇယႂ်ႈၵူႇၼၼ်ႉလႄႈ၊ ပုၼ်ႈတႃႇ ၶၢမ်ႈပူၼ်ႉလႆႈၶၵ်ႉဢိၼ်းၼင်ႇၼၼ်ၼႆႉ. ၼင်ႇႁိုဝ်လုမ်းတဝ်ႉၶိင်ႇၶတ်းၸိုၼ်းၼႂ်းမိူင်းၶဝ်ၼင်ႇဢၼ် လႆႈ ႁူမ်ႈဢၼ်ၶွတ်ႇၽွတ်းလူင်ပွင်လိူင်းႁူမ်ႈပွင်းၵၼ်ၼိုင်ႈလႆႈၼၼ်. "လီႉၽႃတ်ႉ" (Arend Lijphart) တႅမ်ႈၶၶဝ်ႈၼႂ်းပပ်ႉမၼ်းၵၼ်ဝႃး "တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႂ်းမူႇလုမ်းၽုင်ႁူၼ်းၼမ်လႆ၊" (Democracy on Plural Society) ၼႆၼၼ်ႉဝႃးၼႆယူႇယဝ်ႉ။

လွင်ႈၶွတ်ႇၽွတ်းလူင်ပွင်လိူင်းႁူမ်ႈပွင်းၼႆႉ ပိၼ်ၵၼ်လွင်ႈၶၽမိူင်ႇၵႃႇၼေႇၽွင်းငမ်းမိူင်း မိူင်ႇပၼ်ၼႂ်းၶၵႈၵၢင်လုမ်း "ပွတ်းတွၼ်ႈၶၽ" ၶဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လိူင်းမိူင်းၵၼ်ၵဝ်ႇလွၵ်ႈပိူင် ပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ ၶတႇငဝ်ႈၶၢမ်ႇပိုၼ်ႉဝႆႉၶဝ်ၼၼ်ႉၼႆႉ. လႆႈပၼ်ၶႂ်ႈၽူႈၵွၼ်ႁူဝ် "ပွတ်း တွၼ်ႈၶၽ" ၶဝ်လႆႈမိုၼ်းပိၼ်ၽွင်းမိူင်းလူင် ၼႂ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်းႁူမ်ႈပွင်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ လႆၢးၼႆႉ လမ်း–တႃႇၶႂ်ႈလူင်ပွင်လိူင်းယိပ်ႈဢမ်ဝႆႉၵႃႇၼေႇၽွင်းငမ်းလႆႈၼိမ်သဝ်းၼၼ်. တေယၢပ်ႇယူႇသေတႃႉ ၵေႃး ပုၼ်ႈတႃႇၶႂ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်းလုၵ်ႈမၼ်ႈဝႆႉလႆႈၼၼ်ၶတ. ပိၼ်တီႈၵိတ်ႇၶၶပၼ်လႆႈၼၼ်ႉယူႇ။ ၼႂ်းလွၵ်ႈပိူင်ၶွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇၼႆႉ တႃႇၶႂ်ႈၵိတ်ႇၶၶဝ်ႈပၼ်လူင်ပွင်လိူင်းၼၼ်. ပိၼ်လွင်ႈၵၼ်လူဝ်ႇလႆႈမီးဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လိူင်းမိူင်းၼိုင်းမိူင်းၼႆႉ ၶႂ်ႈၵဝ်ႇလႆၢးပိူင်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ သင်ၶတႇငဝ်ႈသေ ၶွတ်ႇၽွတ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်းႁူမ်ႈပွင်းၼၼ်ႉၵေႃးယႃႉ လွင်ႈတႃႇၵိတ်ႇၶၶဝ်ႈပၼ် လူင်ပွင်လိူင်းႁူမ်ႈပွင်းၼၼ်ႉၼႆႉ. ပိၼ်ၵၼ်လမ်ႇလွင်ႈသုတ်းယဝ်ႉ။ ပေႃးဝႃး ၵဝ်ႇလွၵ်ႈလႆၢးပိူင် လွမ်လိူင်းၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇသေ ပူၵ်ႈတင်ႈမိူင်းဝႆႉၼႆလိူင် ပိၵ်ႉသမ်ႉဝႃးၵမ်ႇသူႇတွၼ်ႉမီးလုမ်း လူင်ပွင်လိူင်းႁူမ်ႈပွင်းၼႆသေတႃႉၵေႃး ပေႃးပိၼ်လိူင်းမိူင်းလွမ်လိူင်းၵွၼ်တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇသေၶလႈ သမ်ႉမီးလုမ်းၽုင်ႁူၼ်းၼမ်လႆၼၼ်ၶတ. လၢင်ႈလႆႈၶွတ်ႇၽွတ်းလူင်ပွင်လိူင်း ၵၼ်မီးလွၼ်ႉမွၼ်း မိူၼ်ၼင်ႇလူင်ပွင်လိူင်းႁူမ်ႈပွင်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၵေႃႇပိၼ်လွမ်လိူင်းၼႆႉ. မူဝ်ႈမၼ်းလူၵ်ႈတၢင်ႇလၼ်ႉ ပၼ်ၽွင်းမိူင်းလူင်ၶဝ်ၼၼ်. မၼ်းထၢင်ႇႁၢင်းၵိတ်းၶႂ်ႈပိၼ်မႃးၼင်ႇပိူင်လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်းႁူမ်ႈပွင်းၼၼ်ႉ ႁူႉငႅၼ်းငႅၼ်းယူႇယဝ်ႉ။ လူင်ပွင်လိူင်းႁူမ်ႈပွင်လိူင်ႉၼၼ်ၼႆႉ. တိူဝ်းၵုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းမိူင်းၼိမ်သဝ်းလႆႈ

လိူဝ်သေ လူင်ပွင်ၸိုင်ႈၵုမ်းပွင်းၼႆႉလွၵ်းပိူင်မိူင်းပႃႇလီမၼ်ႉတီႈမုၼ်ႉၸရေႇသီႇၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ လွင်ႈတၢင်းမၼ်းၸတႃႉ ယွၼ်ႉဝႃႈလွၵ်းပိူင်မိူင်းလွမ်ၸိုင်ႈၵွၼ်တီႈမုၼ်ႉၸရေႇသီႇၼႆႉ ၶမ်ႉၵႃႉတၢင်းဝႆႉလႆး ပိုၼ်ၸၽၼ်ႈၶႃႈၼႄႈပၼ်ၽူႈၸဝ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်ၸိုင်ႈၸဝ်ႈၵူႈၵေႃႈ မိူၼ်ၼင်ႇလွၵ်းပိူင်ပႃႇလီမၼ်ႉတီႈမုၼ်ႉၸရေႇသီႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၶႃႈၼႄႈၶိူင်းပွင်တၢင်းသိူင်ႈတၢင်းလူင်ၼႆႉ တမ်ႁွင်ၵၼ်ဝႆႉတီႈလွမ်ၸိုင်ႈၼၼ်ႉၵူၺ်းသေ ၽွင်းမိူင်းလူင်ပွင်ၸိုင်ႈၵုမ်းပွင်းၸဝ်ႈၼႆႉ လႆႈတၢင်တူဝ်လွမ်ၸိုင်ႈသေ ၶုပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းၵူႈၼၼ်ႉၵူၺ်းယဝ်ႉ။

လူင်ပွင်ၸိုင်ႈၵုမ်းပွင်းဝႃႈၼႆႉသေၵေႃႈယႃႇ ၶမ်ႇၼိူဝ်ပွင်ႇဝႃႈတၢင်းတေလႆႈၸွတ်ႇၽွတ်ႈပိူင်ၽႄၵ ၵုမ်းပွင်းၼၼ်ႉၵူၺ်းၼႆႉ ၽူႈလိူၵ်ႈတိုၼ်းၸၵ်ႈၵမ်ႉၽွင်း ပၼ်တၢင်းၸႂ်ႉလႆႈဝႆႉၼင်ႇလၢႆႈယဝ်ႉ။ ၶၼ်ၸွတ်ႇၽွတ်ႈပိူင်လူင်ပွင်ၸိုင်ႈၵုမ်းပွင်းၼႆႉ ၶမ်ႇလႆႈၸလႆႈဝႃႈ ၶဝ်ၽူႈတၢင်းၽွင်းၸဝ်ႈပႃႈၼႆႈလုမ်းလူင်ပွင်ၸိုင်ႈၵုမ်းပွင်းၼၼ်ႉလႆးလိူဝ်ၵူၺ်း။ ယင်းမီးၵွင်ႈတီႈၽူႈမီးလၢၼ်ႉၸလႆႈ ထၢၼ်(ထႃႈၼ)ၽွင်းမိူင်းလူင်လႆႈတီႈလႆႈၵွင်ႈဝႆႉယူႇၸလႆႈ တီႈၼႆႉၼၼ်ႉ ၸွတ်ႇၽွတ်ႈဝႆႉၼႂ်းပိူၼ်လႆးပိူင်ၽႄၵ ၵုမ်းပွင်းၼၼ်ႉၵေႃႈလႆႈယူႇ။ လွင်ႈၼႆႉ ၽူႈလိူၵ်ႈတိုၼ်းၸၵ်ႈၶဝ်ပိူင်ၽႄၵၶၼ်မိူင်း "ၼၼ်ႉတိူဝ်ႉလိၼ်ႉ" (Netherland) ၸလႆႈမိူင်း "ဢေႃးသတြီးယႃး" (Austria) ၸဝ်ႈယိပ်းတိုဝ်းၼၼ်ႉ ၶႆႈတၢင်းပိၼ်ႇတီႈတၵ်ႉၸိူင်းသေ လီႉလမ်းၸၼဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ မိူင်းသွင်မိူင်းၼၼ်ႉလမ်း ဢိင်ၸိူဝ်ပိူင်မီးၸွတ်ႇၽွတ်ႈဝၢၼ်ႈမိူင်းၸဝ်မီးၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ ၸဝ်ၸွတ်ႇၽွတ်ႈဝႆႉၸုမ်ႇမတီႈၶၼ်မီးတၢင်းၵုမ်ႇငမ်းလႆႈတီႈၸိူဝ်လွင်ႈၵိဝ်ႇလူၺ်ႈ ၶၼ်လူင်ပွင်ၸိုင်ႈၸဝ်တေတမ်းဝၢင်းပေႃႈလသီႇၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၼႂ်းၸုမ်ႇမတီႈၼႆႉ လၵ်းၸၽဝႆႉလႆးၽၢႆႇလႆးတွၼ်း သေယဝ်ႉ ၼွႆႈပိၼ်ၽူႈၵွၼ်ၸုဝ်ၸဝ်လႆႈၸဝ်ႈပႃးဝႆႉတၢင်းၼမ်ၵေႃႈၽိူင်ႇၽိူင်ႇ(တၢၼ်ႇၵၼ်)သေ ၸွတ်ႇၽွတ်ႈဝႆႉၼွႆႈမိူၼ်ပိူင်ၽႄၵလူင်ပွင်ၸိုင်ႈၵုမ်းပွင်းၼၼ်ႉၶႆႈတၢင်းၼၼ်ယူႇယဝ်ႉ။

ၶႃႈၼႄႈဝီႇတူဝ်ႇပၼ်ႇပုတ်ႈ။

Mutual Veto

မူႇပိူင်လႆးၸွတ်ႇၽွတ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်ၸိုင်ႈၵုမ်းပွင်း ၶၼ်ပိၼ်မူႇပိူင်လမ်ႇလွင်ႈသေပိူၼ်ႈသုတ်း ၼႆႉပိူင်မိူင်း "ၸွၼ်ႇသုဝ်ႇလီႇယေးသိုၼ်းတီႈမုၼ်ႉၸရေႇသီႇ" ၼၼ်ႉ လႆးလွၵ်းၶႃႈၼႄႈဝီႇတူဝ်ႇပၼ်ႇပုတ်ႈ၊ လႆးလွၵ်းတၢင်တူဝ်လႆႈၼင်ႇမီးၼမ်ၵေႃႈ၊ လႆးပၼ်ပွတ်ႈတွၼ်းၸၽၸဝ်မီးလွင်ႈသုၼ်ႇၶုပ်ႉပိူင်ႇလၼ်ႉသိုင်–လၵူၺ်ႇသၢမ်ႇမူႇသၢမ်လႆးၼႆႉၵေႃႈ ၵိုၵ်းၸုမ်းပႃးလွမ်းဝႆႉသေႇသေႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မူႇပိူင် 4 ပိူင်ၸဝ်ၼႆႉ တိူၼ်းတိတ်းလပ်းၵပ်းၵၼ် ၵိူမ်ႈၶိုင်ၵၼ်ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ၼၼ်ႉလင်ႇၽေႃႇၼမ်ႉၽေႃႇတူဝ်လွၵ်းလႆးၸွတ်ႇၽွတ်ႈလူင်ပွင်ၸိုင်ႈၵုမ်းပွင်းၼၼ်ႉလႆႈယဝ်ႉ။

လႆးဝီႇတူဝ်ႇၶႃႈၼႄႈပၼ်ႇပုတ်ႈၼႆႉလမ်း ၵမ်ႉလွႆးပၼ်၊ ၽိူၼ်ႇပၵ်းတၢင်းပၼ် ၼွႆႈၵူၼ်းၼိူင်း ၵွၼ်ႇၸဝ် (Minority Segment) ၶဝ်လႆးပႃးမိူင်းသေ ၸွတ်ႇၽွတ်ႈပႃးၼႆႉလုမ်းလူင်ပွင်ၸိုင်ႈၵုမ်းပွင်း လႆႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၶၼ်ပၼ်ၼွႆႈလႆးၸဝ်ၸွတ်ႇၽွတ်ႈပႃးလွမ်းၼင်ႇၼၼ်ၼၼ်ႉ ပိၼ်ပုၼ်းတႃႇၵိတ်ႇၸၼ

ၼႂ်းၵၢင်ႈၽၼ်သုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပဵၼ်ၵူၼ်းၼိူဝ်းၵွၼ်ႇ(ပွတ်းတွၼ်ႈၼေႃႈ)ၼၼ်ႉလႆႈဢၼ်ႇယဝ်ႉ။ ႁိုဝ်ႈၵီႈတ်ႉ ၼၼ်ႈၵၢင်ႈၽၼ်လႆႈလုမ်းလုမ်းၼတပႆပဵၼ်လႆႈလူးႁွၼ်ႉ။ ၽူႈတၢင်တူဝ်ၵူၼ်းၼိူဝ်းၵွၼ်ႉၼၼ်ႉ ပိၵ်ႉဝႃး ၼၼ်တၢင်ႉလၢတ်ႈၼႄၵၢင်လွႆႁိုဝ်ပဵၼ်ႁိုဝ်လႆႈၼပ်ႉလႆႈသေတႃႇၵေႃႈ ထိုင်မိူဝ်ႈၵၼ်ၼေႃးတႅပ်းတတ်းမၼ်းဢၼ်ႉလႆႈၵၼ်ၵၢင်လွႆၵူၼ်းတင်းဢမ်ဝႃးၼလႆႈ ၵၢင်လွႆၵူၼ်းၼိူဝ်းၵွၼ်ႉၵမ်ႉလႆႈပႃးလွမ်း။ ပေႃးပဵၼ်ဢၼ်မႃးၵေႃႈ လွင်ႈၵၼ်ၵူၼ်းၼိူဝ်းၵွၼ်ႉၼၼ် ၵမ်ႉႁူမ်ႈႁဵတ်းလွမ်းၼေႃးတႅပ်းတတ်းဢၼ်ႉလၢႆးမီးမႃးၼလႆႈ လၢင်ႉဝႃးဢၼ်ႁိုဝ်ပေႃးတေၵမ်ႉတမ်းဝၢင်းၼေႃးတႅပ်းတတ်းလႆႈငၢႆႈငၢမ်းၼေႃပူၼ်ႉတီႈၼၼ်ႉ လူဝ်ႉႁိုဝ်ႈၵူၼ်းၼိူဝ်းၵွၼ်ႉၼၼ် (ၼၼ်းၼၵႃးပွတ်းတွၼ်ႈၼေႃႈၼၼ်ဢၼ်ႉၵၼ်) ၼၼ်လႆႈမီးၸူၼ်ႉယိပ်းတိုဝ်းၵႃႈၶေႃႈၶီႈတူဝ်ႉ ပၼ်ႉပုတ်းၵၼ်ဢၼ်ႉယဝ်ႉ။

ၵႃႈၶေႃႈၶီႈတူဝ်ႉပၼ်ႉပုတ်းၵၼ်ဝႃးဢၼ်ႉလမ်း–မိူဝ်ႈၵၼ်သွတ်ႉၽွတ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းႁူမ်ႈပွင်းဝႆႉသေယဝ်ႉ. တေပူင်တမ်းၼေႃးတႅပ်းတတ်းပေႃးၼၼ်လိုင် ယူင်းထိုင်တႃႇတေတမ်းဝၢင်းၼေႃးတႅပ်းတတ်း မိူဝ်ႈၵၼ်ၵူၼ်းၼိူဝ်းၵွၼ်ႉပွတ်းတွၼ်ႈၼေႃႈၼၼ်ၵေႃႈ ႁူမ်ႈႁွမ်းၼၼ်ႈပႃးလႆႈဢၼ်ႉသေၼလႆႈ ႁိုဝ်ႈမီးတၢင်းပႃႇလႃးဢပ်ႉထိုင် ပိၼ်ႉဝႃႇငူပ်ႉငီၵုပ်ႉၵူဝ်းၵၼ်ၼၼ်ႉ. ပၼ်ႁိုဝ်ႈပွတ်းတွၼ်ႈၼေႃႈၼၼ် ႁိုဝ်ႈမီး ၼိူင်းတဝ်ႉၼိုင်ႉၼတ်းၼိုၼ်းတုၵ်းယွၼ်း လွႆႁိုဝ်ႈႁူတ်းပၼ်ၶေႃၵၢင်လွႆၵူၼ်းၼိူဝ်းၵွၼ်ႉၼၼ်လႆႈဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပဵၼ်ၵႃႈၶေႃႈၶီႈတူဝ်ႉၵူၼ်းၼိူဝ်းၵွၼ်ႉပွတ်းတွၼ်ႈၼေႃႈၼၼ်ဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၽူႈလူင်ႉလိၵ်ႈၽၢႆတီႈၵူဝ်ႉရီ ပၢႆးမိူင်းၼၼ်ၵမ်းၽွင်းဝႃး ၵႃႈၶေႃႈၶီႈတူဝ်ႉပၼ်ႉပုတ်းၼၼ်ႉပဵၼ် “လွၵ်းပိူင်လႆႈလွႆဢၼ်ႉၵၼ်ပဵၼ်ပႃးဢမ်” (Concurrent Majority) ၼၼ်ယဝ်ႉ။ ထုင်းမၼ်းၼတ. ပေႃးတေပူင်တမ်းၼေႃးတႅပ်းတတ်းၼၼ်. သင်ဝႃး ၵူၼ်းပႃးဢမ်ၵမ်လႆႈလွႆလိုင် ၵမ်တမ်းလႆႈ။ တေႃးဢၼ်ႉဢၼ်ယဝ်ႉ. ပေႃးပဵၼ်လွၵ်းပိူင်ပၢႆးမိူင်း ၸွၼ်ႉသူဝ်ႉလီယေးသျႅၼ်းတီႈမူင်ႉၸရေႉသီႉၼၼ်. ပေႃးၵူၼ်းၼိူဝ်းၵွၼ်ႉပွတ်းတွၼ်ႈၼေႃႈၼၼ်ၵမ်လႆႈလွႆ ၼၼ်. ၵမ်တမ်းဝၢင်းၼေႃးတႅပ်းတတ်းလႆႈ။ ပိူဝ်ႈဢၼ်ၼလႆႈ မိူဝ်ႈတေတႅပ်းတတ်းဢၼ်. လူဝ်ႉလႆႈ ႁိုဝ်ႈၵူၼ်းၼိူဝ်းၵွၼ်ႉၼၼ်ၵေႃႈ လႆႈလွႆဢၼ်ႉၵၼ်ဢၼ်. လၢင်ႉလၢင်းပူင်တမ်းၼေႃးတႅပ်းတတ်းလႆႈၼလႆႈ လၢင်ႉႁွင်ႉႁိၵ်းလိုင်းဝႃး “လွၵ်းပိူင်လႆႈလွႆဢၼ်ႉၵၼ်ပဵၼ်ပႃးဢမ်” (Concurrent Majority) ဝႃးၼၼ် ယဝ်ႉ။ ၼၼ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းႁူမ်ႈပွင်းၼၼ်. ပွတ်းတွၼ်ႈၼေႃႈၼၼ်ၵၢင်ၽူႈတၢင်တူဝ်ၼၼ်သေၼၼ်ႈပႃးဝႆႉ ယူႉယဝ်ႉ။ ပွတ်းတွၼ်ႈၼေႃႈၵၼ်ၼိုင်းၼၼ်. လၢင်ႈလႆႈပဵၼ်ၽႅၼ်ႈပႃးၵေႃ. (minority) ယူႉယဝ်ႉ။ ၵူၼ်းၼိူဝ်းၵွၼ်ႉ(ၵေႃ.)ၼၼ်ၼၼ်ၵေႃႈ လၢင်ႈပဵၼ်ၽႅၼ်ႈပႃးဢမ် ၼၼ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းႁူမ်ႈပွင်းဢၼ်ႉ ယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈဢၼ်ၼလႆႈ ဢၼ်ႁိုဝ်တေသွတ်ႉၽွတ်းလႆႈလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းႁူမ်ႈပွင်း ၵၼ်မီးတီႈပွင်ႉ လီသေ သမ်ႉၵီႈတ်ႉၼၼပၼ်ၵူၼ်းၼိူဝ်းၵွၼ်ႉ “ပွတ်းတွၼ်ႈၼေႃႈ” ၼၼ်ဢၼ်ႉၼၼ် လၢင်ႉလႆႈယိပ်းလွႆ လႆႈၵႃႈၶေႃႈၶီႈတူဝ်ႉပၼ်ႉပုတ်းဢၼ်ႉယဝ်ႉ။

မိူဝ်ႈယိပ်းလွႆ “ၵႃႈၶေႃႈၶီႈတူဝ်ႉပၼ်ႉပုတ်း” ဢၼ်. လၢင်ႈမီးလွင်းတမ်ႉတူဝ်ႉမၼ်းတီႈမူင်ႉ ၸရေႉသီႉယူႉ။ ယွၼ်ႉပိူဝ်ႈဝႃးၵူၼ်းၼိူဝ်းၵွၼ်ႉပွတ်းတွၼ်ႈၼေႃႈၵၼ်ၼိုင်းၼၼ်. လၢင်ႈပဵၼ်ၵူႉ “ၵူၼ်းၼိူဝ်း ၵွၼ်ႉလဝ်ႈၵႃႈၶေႃႈၵိမ်တူဝ်” (Minority Tyranny) မိူဝ်ႈၽွင်းၼၼ်လႆႈယိပ်းတိုဝ်းၵႃႈၶေႃႈၶီႈတူဝ်ႉ ပၼ်ႉပုတ်းဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵူလ်းၵူးလွင်းၼၼ်. ၵမ်ဝႆႉပဵၼ်ပိူင်ၸိူၵ်ႉသင်သေယဝ်ႉၼလႆႈ ယိပ်းလွႆလႆႈ

"ၵႃႈၶႄႈဝီႈတူဝ်ႈပၼ်ႇပုတ်း" ယူႇၼၼ်ႉ မီးလွင်ႈတၢင်းမၼ်းၵမ်းၽွင်းဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ လွင်ႈၼိုင်း ၼႆႉၶႃႈ "ၵႃႈၶႄႈဝီႈတူဝ်ႈပၼ်ႇပုတ်း" ၼႆႉ ၵမ်ႈၼွႆႉၶလႄႈဝူၼ်ႉၵူၼ်းမိူဝ်းၵွၼ်ႇလုမ်းလီဝ်ႇၵူႈလၢႆ လႆႈပိူင်ႇလႆႈမီး၊ ပိၼ်ႇလုမ်းၵူၼ်းမိူဝ်းၵွၼ်ႇၼမ်လၢႆတၢင်းသိူင်းၶဝ်လႆႈပိူင်ႇလႆႈမီးဝႆႉၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ "လၢႆးလွၵ်းပိူင်လႆႈၸွမ်ၵၼ်ပိၼ်ႇပႃႈၼမ်" (Concurrent Majority) ၼႆႉ တေယိပ်းတိုဝ်းမိၼ်းလၢႆပွၵ်း လၢႆၵမ်းၵမ်ႈၼွႆႉ။ ပေႃးၶဝ်ယိပ်းတိုဝ်းလၢႆပွၵ်းလၢႆၵမ်းၼမ်ၼႄႈပူၼ်ႉတီႈလိူဝ် ၽႆႇၼိူင်းလၢင်ႈၵူႈ တုမ်ႉတိူဝ်ႉသၢင်းမိၼ်ႇပုၼ်ႈပၢင်ႇလီၶဝ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ လွင်ႈတၢင်းမၢႆသွင်ၼႆႉၶႃႈ ပေႃးဝူၼ်ႉၵမ်းၵမ်း ယိပ်းတိုဝ်းၵႃႈၶႄႈဝီႈတူဝ်ႈပၼ်ႇပုတ်းၼၼ်ႉတိၵ်းတိၵ်းလိူဝ် တေလႆႈၸူပ်ႉထူပ်းမိၼ်ႇလၢႆးပၢႆးမိူင်းတၢင်း တိူၵ်းၼၼ်ႉၼင်ႇၵၼ်ၶလႄႈ ၽွႆႉၵေႃးၸုႆႈငိူင်ႉၶဝ်ႈလွင်ႈၽွင်ႉၶမ်ပိၼ်ႇၸိၼ်ႇဝႆႉၼင်ႇၼၼ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ပေႃးပိၼ်ႇမႄးလၢႆးပၢႆးမိူင်းတၢင်းတိူၵ်းလိူဝ် တၵ်းတေၵမ်ႈလၢင်ႈတူင်ႉၼိူင်ၽေႈၼမ်ႉၽေႈတူဝ်သင် ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၼႆႉပိၼ်ႇယွၼ်ႉပိူဝ်ႈယိပ်းတိုဝ်းၵႃႈၶႄႈဝီႈတူဝ်ႈ ၵမ်ႈမီးတီႈမၵ်းၶၢၼ်း တီႈတိူၵ်းတီႈယဝ်ႉ မၼ်းၶလႄႈ လင်ႇလႆႈပိၼ်ႇမႄးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၼင်ႇႁိုဝ်တၵ်းၵမ်ႈၵမ်းၵမ်းၵႂႃႇလႆႈၵွတ်းမိၼ်ႈ လွင်ႈၵၼ် ၵမ်ႈမီးၽွၼ်းလီတႃႇပွတ်းတွၼ်ႈၶၽၶဝ်ၼၼ်ႉ တေလႆႈၵွၼ်ၵၼ်ၸၢင်ႈၵိၼ်းၵူႈတၢင်းသိူင်းတၢင်းလူင် ယူႇယဝ်ႉ။

မိူင်းၶၼႇတိူဝ်ႉလိၼ်ႇ၊ မိူင်းၶပႇလ်ၵျီႇယမ်ႇ၊ မိူင်းသဝိတ်ႉလိူဝ်ႇလိၼ်ႇၶဝ်လိူဝ်းၼႆႉ တႄႉတေ ယိပ်းတိုဝ်းၸိူဝ်းပိူင်မီးၸွတ်ႈၽွတ်းဝၢၼ်ႈမိူင်းၼၼ်ႉ ၵဝ်လၢႆးၸူႉပွင်ႇလွႆၼိူဝ်ၵၼ်ၼၼ်ႉၵူၼ်းသေ ယိပ်း တိုဝ်းဢႅၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

လၢႆးတၢင်တူဝ်ၼင်ႈမီးၼမ်ၵေႃႉ။
Proportional Representation

လၢႆးတၢင်တူဝ်ၼင်ႈမီးၼမ်ၵေႃႉၼႆႉၵေႃး မီးလွင်ႈတၢင်းၵပ်းၵႂၢႆႇလူၺ်ႈလွင်ႈလၢႆးၸွတ်ႈၽွတ်း လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၸူမ်ႈပွင်းၼၼ်ႉဝႆႉ မိူၼ်ၼင်ႈလၢႆးၵႃႈၶႄႈဝီႈတူဝ်ႈပၼ်ႇပုတ်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ၵၼ် လႆႈယိပ်းတိုဝ်းလၢႆးတၢင်တူဝ်ၼင်ႈမီးၼမ်ၵေႃႉၼႆႉ ၼႂ်းမူႇလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းၼမ်လၢႆၼၼ်ႉ မီးလွင်ႈၶိူတ်း သၢင်ႈၵၢၼ်ပၢႆးမိူင်းသွင်လွင်ႈသွင်ပိုင်ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။

လွင်ႈမၢႆၼိုင်ႈၼၼ်ႉလမ်း–ၼင်ႇႁိုဝ်ပွတ်းတွၼ်ႈၶၽၶဝ် လႆႈလိူၵ်ႈယုၵ်ႉတၢင်ႇပၼ်ၽူႈမီးလၼ်ႇ လိူၵ်းလွမ်ၸူႉလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၼၼ်ႉ ၵွမ်းၼင်ႈမီးၼမ်ၵေႃႉ ၼင်ႇၵျႃးသၢင်ႇထုၵ်ႇၵိုင်ႇလီပိၼ်ႇၼၼ်ႉ ယဝ်ႉ။ ၼႆႉလမ်း–ပိၼ်ႇတႃႇၸိုႁ်းတဝ်ႉၶိင်ႇလၢႆးလွင်ႈၽူႈတိၼ်းၽွင်းလိူဝ်းလႆႈၶၢမ်ႇလိူၵ်ႈတင်းမႄး တီႈပွႆး လိူၵ်ႈၵိပ်းၶဝ် လႆႈၸူပ်းသိမ်းၵဝ်ဝႆႉထၢၼ်(ထႃႈၶ)ၽႆႇလူင်ပွင်လိူင်ႈတၢင်းသိူင်း (Government Apparatus) တီႈၸိုင်းမိူင်းလိူဝ်းၵၼ်ယိပ်းတိုဝ်းပႃႇလီႇမၼ်ႇတီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇဝႆႉၶဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

လွင်ႈမၢႆသွင်ၼၼ်ႉၶႃႈ ၵွမ်းၼင်ႈမူႇပိုင်လၢႆးတၢင်တူဝ်ၼင်ႈမီးၼမ်ၵေႃႉၼၼ်ႉၼႆႉ ၽွင်းမိူဝ်ႈ တေတိပ်းတတ်းတမ်းဝၢင်း ၵိဝ်ႇလူၺ်ႈပေႃႈလသီႇၼၼ်ႉ ၵိင်ၸိုဝ်ႈၵၢၼ်ၼိူင်းမီးၼမ်ၵေႃႉပွတ်းတွၼ်း

ၶၸေၸဝ်ၼၼ်ႉသေၶလႈ ပၼ်ႁႂ်ႈလႆႈၸဝ်ႈပုးတီပ်းတတ်းလွမ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူဝ်ႈတီပ်းတတ်းတၢမ်းဝၢင်း ၼၼ်ႉ ပၼ်ႁႂ်ႈပွတ်းတွၼ်းၶၸေၸဝ်တင်းသိင်ႈ လႆႈႁူမ်ႈပုးလွမ်းၼင်ႈၼႆႉၶလႈ ၸေႃးတီပ်းတတ်းဢၼ် တၢမ်းဝၢင်းမႃးၼၼ်ႉၵေႃႈ မီးလွင်ႈႁူမ်ႉငမ်းတီႈၼိူဝ်ပွတ်းတွၼ်းၶၸေၸဝ်တင်းသိင်ႈယဝ်ႉ။ မိူင်းၵမ်ႈၽွင်ႈ ၼႆႉ ဢဝ်လႆးတၢင်တူဝ်ၼင်ႉမီးၼမ်ၵေႃႉၼႆႉယိပ်းတိုဝ်း မိူဝ်ႈတေလိူၵ်ႈတင်ႈၽူႈယွၼ်ႉၵူၼ်းလူင်ထၢၼ် (ထၢႉၼ) ၽႆၢႉတၢမ်းဝၢင်းပေႃႉလသီႉၼၼ်ႉၵမ်းသိုဝ်ႈယဝ်ႉ။

လႆႈတၢင်တူဝ်ၼင်ႉမီးၼမ်ၵေႃႉၼႆႉ တီႈဢၼ်ၵိဝ်ႉလူလုႈတႃႉတၢမ်းဝၢင်းပေႃႉလသီႉၼၼ်ႉ ပၼ်ႁႂ်ႈပွတ်းတွၼ်းၶၸေၸဝ် လႆႈတၢင်တူဝ်ၸဝ်ႈႁူမ်ႈပုးလွမ်းဝံႉသေတႃႉၵေႃႈ တီႈဢၼ်တႃႉတီပ်းတတ်း လွင်ႈၵိဝ်ႉလူလုႈၼိူဝ်ႈမူႉလုမ်းၽူင်ၵူၼ်းၼမ်လႆၢတင်းသိင်ႈၼၼ်ႉၶတႃႉၵေႃႈ တေဢမ်ႉလၢင်းပၼ်တၢင်း ၵမ်ႉၵိမ်လီၼၼ်ႉၼင်ႉၵဝ်ႉ။ သုၼ်ႉလႆႈမီးၸေႃးတီပ်းတတ်းၸဝ်ၼႆႉ ပိၼ်ဢၼ်တီႈလႆႈမၵ်းမႆၢဝႃႈ ၽိတ်းၶႃႈ ထုၵ်ႉၶႃႈ ဢမ်ႉၼၼ် ၵမ်ႉထိမ်ၶႃႈ သၢၼ်ၸတ်းၶႃႈၼႆၼၼ်ႉသေ လၢင်းပိၼ်မႂ်းသႆၢင်ဢၼ်ဝႃႈ ဢမ်ႉလၢင်းၶိတ်းႁိုဝ်သေၶလႈ ၵူၼ်းပုးၵေႃႉၼႆႉ လႆႈႁပ်ႉတုင်းၶိတ်းလွမ်းဢဝ်ၸေႃးတီပ်းတတ်း ၵူၼ်းပုးၼမ်ၸဝ်ၵူႉလွမ်းၼၼ်ႉယူႉယဝ်ႉ။ လၢင်းပေႃႉပိၼ်မႂ်းလုမ်းဢၼ်ပေႉၶလႈ လုမ်းသုမ်းသွင်မူႉ သွင်လုမ်းၼင်ႉၼႆႉယူႉယဝ်ႉ။ ပေႃးပိၼ်သႆၢမႆၢငဝ်းလႆႈၼင်ႉၼႆႉမႂ်းလိုင် လႆႈတၢင်တူဝ်ၼင်ႉမီးၼမ်ၵေႃႉ ၼၼ်ႉၵေႃႈလီ လွင်ႈဢၼ်ၸွတ်ႉၽွတ်ႈဝံႉလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈႁူမ်ႈပွင်းၼၼ်ႉၵေႃႈယဝ်ႉ။ တၵ်းတေဢမ်ႉ ပိၼ်လွင်ႈၵမ်ႉၵိမ်လီတႃႉၸွၼ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေႈသိူၼ်းတီႈမူဝ်ႉၸရေႃႉသီႉၼၼ်ႉသင်။ မီးလႆႈၽိူင်ႈပိူင် တီႈမူဝ်ႉၸရေႃႉသီႉဢၼ်ဝႃႈ ၵူၼ်းပုးၼမ်ၼႆႉ တၵ်းလႆႈၼပ်ႉယမ်ၵၢင်လွၵ်ႈၵူၼ်းမိူင်းပုးၵေႃႉသေၶလႈ ၵူၼ်းပုးၵေႃႉၼႆႉ တၵ်းလႆႈတင်းႁပ်ႉၶိတ်းလွမ်းၼင်ႉၵၢင်လွၵ်ႈၵူၼ်းပုးၼမ်ၼႆႉၼၼ်ႉသေ ဢုပ်ႉပိူင်ႉ ၽွင်းငမ်းမူႉလုမ်းၽူင်ၵူၼ်းၼမ်လႆၢႁဝ်းၵူႉၼၼ်ႉၵူလႆးယဝ်ႉ။

လွင်ႈၵွၼ်းၸေႃးလၼ်ႉသုင်။
High Degree of Segmental Autonomy

လွင်ႈၵွၼ်းၸေႃးလၼ်ႉသုင်ဢၼ်ဝႃႈၼႆႉ ပွတ်းတွၼ်းၶၸေၵူႈဢၼ် လိူဝ်းပိၼ်ၵူၼ်းမိူဝ်းၵွၼ်ႉၸဝ် ၼႆႉ လွင်ႈတၢင်းလိူဝ်းဢၼ်ၵိဝ်ႉၵပ်းလူလုႈၸဝ်ၸေႃးၸေႃးၵူလႆးၼၼ်ႉ ပၼ်ႁႂ်ႈၸဝ်လႆႈဢုပ်ႉပိူင်ႉဝံႉတီမ်တီမ် ထူၼ်ႈထူၼ်ႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပိင်ႉလိူဝ်သေဢၼ်ၵိဝ်ႉၵပ်းလူလုႈၵူၼ်းမိူဝ်းၵွၼ်ႉၸဝ် လွင်ႈတၢင်းလိူဝ်း ဢၼ်လၢပ်ႈသိင်ႉလူလုႈမူႉလုမ်းၽူင်ၵူၼ်းတင်းလႆၢၸဝ်ၼၼ်ႉ လင်ႉလႆႈၸွတ်ႉၽွတ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်ႈ ႁူမ်ႈပွင်းသေ ၸပ်းမိူင်တီပ်းတတ်းၵူလႆးယဝ်ႉ။ ၼွၵ်ႈသေလိူဝ်းဝုႈမႂ်းၼႆႉ ဢၼ်ယင်းတိုၵ်ႉၵိုတ်း မီးဝံႉၼၼ်ႉ ၵိဝ်ႉၵပ်းလူလုႈၽႂ်လွႆႉၵေႃႈ ပၼ်ႁႂ်ႈပွတ်းတွၼ်းၶၸေၼၼ်ႉလႆႈၸပ်ႉမိူင်ဢုပ်ႉပိူင်ႉၵွၼ်းငမ်း ၵူႉ လွမ်းၼင်ႉသုၼ်ႉလႆႈၵွၼ်းၸေႃးၸဝ်မီးဝံႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ဢၼ်လႆႈႁွင်ႉဝုႈ မူႉလုမ်းၽူင်ၵူၼ်းၼမ်လႆၢ ၼႆႉၼၼ်ႉ ၽူႈတၢင်တူဝ်ဢၼ်ပိၼ်ၵူၼ်းၵွၼ်ႁွၵ် ၸဝ်ၼႆႉ လႆႈတၢင်တူဝ်ပုးပွတ်းတွၼ်းၶၸေ ဢၼ်လႆႈမီးၵွၼ်းၸေႃးဝံႉတွၼ်းၽွင်မၼ်း ဢၼ်ၵိဝ်ႉၵပ်းၸဝ်

ဢၼ်ႁဵတ်းယဝ်ႉ။ ပေႃးဝႃႈမၵ်းမၼ်ႈပိူၼ်ႈမူႇလုမ်းၾႃႉၵူၼ်းၶမ်လႂ်ႈဢၼ်ႁဵတ်းၶမ်လိူဝ်မႃးၵေႃႈ လွင်ႈၵွၼ်းၶေႃ ပွတ်းတွၼ်းၸၼၾၼ်ႈဢၼ်ႁဵတ်းၵေႃႈ လၢၼ်ႉသုင်မႃးယူႇယဝ်ႉ။

ဢၼ်ၸိူဝ်ႉလွင်ႈၵွၼ်းၶေႃပွတ်းတွၼ်းၸၼၾၼ်ႈလၢၼ်ႉသုင်ၼၼ်ႉ မီးဝႆႉလႂ်းပိူင်ၾၢင်ႁၢင်ႈမိူင်းၵၢၼ်ၵွင်ႉ ဝႃႈ မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈၽိုၵ်ႉတေႃႇၸိုင်ႈ (Federal) ဢၼ်ႁဵတ်းယူႇယဝ်ႉ။ ၵူၺ်းၵႃႈ တၢႆႇတေယိပ်းတိုဝ်းလႂ်း ၸွမ်ႇသူဝ်ႇလီႈယေးသိူၼ်းတီႈမႃၸႆႉၸေႈသီႇၼၼ်ႉ တၵ်းလႆႈပၢၵ်းတၢင်းပိူၼ်ႈမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈၽိုၵ်ႉတေႃႇၸိုင်ႈ ၼႆၸၢႉၵေႃႈၵမ်ႉလွင်ႈဢၼ်ႁဵတ်း။ လူင်ပွင်လိူင်ႈမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈၽိုၵ်ႉတေႃႇၸိုင်ႈၼၼ်ႉ ပိူၼ်ႈၵၢၼ်ၵမ်ႉၵိမ်လီ တၢႆႇယိပ်းတိုဝ်းလႂ်းၸွမ်ႇသူဝ်ႇလီႈယေးသိူၼ်းတီႈမႃၸႆႉၸေႈသီႇဢၼ်ႁဵတ်းယဝ်ႉ။ မိူၼ်ၼင်ႇမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈ ၵမေႃႇရိၵၼ်ႇၼၼ်ႉ ပိူၼ်ႈမိူင်းၽိုၵ်ႉတေႃႇၸိုင်ႈ၊ သမ်ႉပိူၼ်ႈမိူင်းလွမ်လိူင်ႈၵွၼ်တီႈမႃၸႆႉၸေႈသီႇသေၸလႃး၊ သဝိတ်ႉလိူဝ်ႇလႅၼ်ႇၼၼ်ႉ ပိူၼ်ႈမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈၽိုၵ်ႉတေႃႇၸိုင်ႈ ၵၢၼ်ယိပ်းတိုဝ်းလႂ်းၸွမ်ႇသူဝ်ႇလီႈယေး သိူၼ်းတီႈမႃၸႆႉၸေႈသီႇဢၼ်ႁဵတ်းယဝ်ႉ။ သွင်မိူင်းၼၼ်ႉ ပိူၼ်ႈမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈၽိုၵ်ႉတေႃႇၸိုင်ႈဢၼ်ႇၵၼ်ၸလႃး လွင်ႈ "ပွတ်းတွၼ်းၸၼ" ၸဝ်ႉလႂ်းမီးသုၼ်ႇၵွၼ်းၶေႃဢၼ်ႁဵတ်းၵေႃႈ လၢၼ်ႉသုင်ဝႆႉဢၼ်ႇၵၼ်ယဝ်ႉ။

လွင်ႈၵၢၼ်ဝႃႈ "ပွတ်းတွၼ်းၸၼ" ၸဝ်ႉၶိုၼ်းလႂ်းမီးလွင်ႈသုၼ်ႇလႂ်းၵွၼ်းၶေႃတီႇမ်ထူၼ်းလီ တီႈၼႂ်းမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈၽိုၵ်ႉတေႃႇၸိုင်ႈၵၢၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ ၼႂ်းၸၵႈၵၢင်လူင်ပွင်လိူင်ႈငဝ်ႈလိူင်ႈၸလႃႈ လူင်ပွင်လိူင်ႈ ၸေႈမိူင်း (ပြည်နယ်) ၸဝ်ႉၼၼ်ႉ လႂ်းမီးဝႆႉလွင်ႈလိၵ်ႈၸၾပၼ်ၵၢႆႇဢႅႇၵၼ်ဢၼ်ႁဵတ်းသေယဝ်ႉ ၸေႈမိူင်း ၸဝ်ႉၼၼ်ႉ ဢၼ်ႇၵႃႈၸဝ်ႉလႂ်းမီးဝႆႉၵၢႆႇဢႅႇဢၼ်ႁဵတ်း ၶိုတ်းသၢင်ႈၵၢင်ႈပွင်လႂ်းလွတ်ႈလွတ်ႈလိူဝ်းလိူဝ်းယူႇယဝ်ႉ။ မိူင်းၽိုၵ်ႉတေႃႇတင်းသိုင်ႈတင်းလူင်ၼၼ်ႉ တေလႂ်းယိပ်းတိုဝ်းၸွမ်ႇသူဝ်ႇလီႈယေးသိူၼ်းတီႈမႃၸႆႉၸေႈသီႇ ၵူၺ်းၼႆၸၢႉၵမ်ႉလွင်ႈသေတၢႆႇ မိူင်းလိူဝ်းမီးဝႆႉမူႇလုမ်းၾႃႉၵူၼ်းၶမ်လႂ်ႈသေ သမ်ႉပိူၼ်ႈမိူင်းၸွမ်ႇ သူဝ်ႇလီႈယေးသိူၼ်းတီႈမႃၸႆႉၸေႈသီႇတင်းသိုင်ႈဢၼ်ႁဵတ်းၸတႃႉ ဢၼ်ႇၸိူဝ်ႉပေႃးတေၵျၢင်ႉၵမ်ယိပ်းတိုဝ်းလႂ်း ၸွမ်ႇသူဝ်ႇလီႈယေးသိူၼ်းတီႈမႃၸႆႉၸေႈသီႇလီငၢမ်းၼၼ်ႉ လႂ်းပၢၵ်းတၢင်းပိူၼ်ႈမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈၽိုၵ်ႉတေႃႇၸိုင်ႈ ဢၼ်ႁဵတ်းယူႇယဝ်ႉ။

ပေႃးလိပ်ႈၾိၼ်းထတ်းသၢင်ႈတူၺ်းလွင်ႈ "မူႇလုမ်းၾႃႉၵူၼ်းၶမ်လႂ်ႈ" ဢၼ်ႁဵတ်းလိူင် တေလႂ်း ႁၼ်ဝႃႈ ၵမ်ႉၽွင်ႈၼၼ်ႉၵိုင်ၼိူဝ်လိူဝ်ႉၸိူဝ်းၵူၼ်း။ လၢဝ်းၽေႇသၢႇၵိူဝ်းလီ၊ ၽိူင်ႈၸငး၊–လၵ်ႇ၊ ၵၢၼ်လၢပ်း လူလႆႈလိူဝ်ႉၸိူဝ်းၵူၼ်းၸဝ်ႉဢၼ်ႁဵတ်းၸတႃႉငဝ်ႈသေ လႂ်းပေႃႇပိူၼ်ႈမႃး "မူႇလုမ်းၾႃႉၵူၼ်းၶမ်လႂ်ႈ" ဢၼ်ႁဵတ်း ၵေႃႈမီး၊ ၵၢၼ်ၵိုင်ၼိူဝ် "ဢၼ်ႈတီႈလႅၼ်လိၼ်" (Regional Cleavage) ဢၼ်ႁဵတ်းၸတႃႉငဝ်ႈသေ ပိူၼ်ႈမႃးၵေႃႈမီးယဝ်ႉ။ မိူင်းလိူဝ်ႉဢၼ်ႇၸဝ်ႉၼၼ်ႉၵေႃႈ ၵၢဝ်ႇၸွမ်ႇသူဝ်ႇလီႈယေးသိူၼ်းတီႈမႃၸႆႉၸေႈသီႇ ၶိုတ်းငဝ်ႈၸၢမ်ႇပိုၼ်ႉမၼ်းသေ ပၢၵ်းတၢင်းပိူၼ်ႈမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈၽိုၵ်ႉတေႃႇၸိုင်ႈဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။

လွင်ႈၵၢၼ်ဝႃႈ တၢႆႇၶိုၼ်ႈပွတ်းတွၼ်းၸၼၾၼ်ႈလႂ်းမီးၵွၼ်းၶေႃလၢၼ်ႉသုင်ၼၼ်ႉဢၼ်ႁဵတ်း ၸိူဝ်းဝႃႈၶိုၼ်ႈပၢၵ်း တၢင်းပိူၼ်ႈမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈၽိုၵ်ႉတေႃႇၸိုင်ႈဢၼ်ႁဵတ်းယဝ်ႉၼၼ်ႉ ၽူႈလူင်ႉလိူင်းမီးပၺႃႇၸဝ်ႉၵမ်းၽွင်း လီႉလမ်း ၸဢဝ်ႉဢၼ်ႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွင်ႈတၢင်းမၼ်းၸတႃႉ ၵၢၼ်ဝႃႈတၢႆႇၶိုၼ်ႈပွတ်းတွၼ်းၸၼ ၵၢၼ်ပိူၼ်ႈၸေႈမိူင်း ၼႂ်းမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈၸဝ်ႉလႂ်းမီးလွင်ႈၵွၼ်းၶေႃတီႇမ်ထူၼ်းလၢၼ်ႉသုင်ဢၼ်ႁဵတ်း လႂ်းႁၼ်မီးၼႂ်းၽိုၵ်ႉတေႃႇၸိုင်ႈ ဢၼ်ႁဵတ်းၵူၺ်း။ ၼႂ်းမိူင်းၵၢၼ်ယိပ်း "လႂ်းပိူင်မိူင်းလိူင်းလဵဝ်" (Unitary) ၸဝ်ႉဢၼ်ႁဵတ်း ၵမ်ႉလႂ်းႁၼ်လွင်ႈ

လႆႈၵွၼ်းၶေႃလၢၼ်ႉသုင်ၵၢၼ်ဝႃးၼႆႉ ပိၼ်ႇပိူင်ၽႃင်ၵၢၼ်ၸဝ်ႈပုၼ်ႈသွၼ်ႇသူၵ်ႇလီႈယေးသိူၼ်းတီႈမွၵ်ႇၸရေႇသီႈၵၢၼ်ၸိုင်ႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးပိၼ်ႇလၢႆးပိူင်မိူင်းလိူင်ႈလိၵ်ႈလိူင် တႃႇတေယိပ်းတိုဝ်းသွၼ်ႇသူၵ်ႇလီႈယေးသိူၼ်းၼၼ်ႉ မီးတၢင်းယၢပ်ႇၽိုတ်ႇဝႆႉၼၼ်ႉၸလႄႈ "လၢႆးပိူင်မိူင်းလိူင်ႈလိၵ်ႈ" ၼႆႉ မၼ်းၵၢမ်ႇ ၵမ်ႉၵိမ်ႇထိမ်ႇလွႆႈပၼ် ၽွႆႈပွတ်းတွၼ်ႈၸၽၸဝ်ႈလႆႈၵွၼ်းၶေႃလၢၼ်ႉသုင်ၼႆႉၼၼ်ႉသင်။

တီႈၵၢၼ်ဝႃး ပၼ်ႁႂ်ႈပွတ်းတွၼ်ႈၸၽၸဝ်ႈလႆႈၵွၼ်းၶေႃလၢၼ်ႉသုင်ၼႆႉၼၼ်ႉ ၵၢၼ်လႆႈမီး တၢင်းမႂ်ႇလွင်ႈသေလွင်ႈဝႆႉၵၢၼ်ၸိုင်ႈၼႆႉၸတႃႉ "ယူႇၸၵႃးတေပိၼ်ႇၵူႈလွင်ႈၽေႃတ်ႉၸၽၵွၵ်ႉ,ၸိူင်းလိူင်ႈမိူင်း ၼၼ်ႉႁိုဝ်" ၼႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပွတ်းတွၼ်ႈၸၽၸဝ်ႈၼႆႉ မီးဝႆႉၵွၼ်းၶေႃလၢၼ်ႉသုင်ယဝ်ႉသေ တိူဝ်းလိူဝ် တၵ်းယွၼ်းႁႂ်ႈလၢၼ်ႉသုင်ယဝ်ႉသုင်ထိင်ႈၵိတ်းၼၼ်ႉမႃးၸလႄႈ လိုၼ်းလၢႆးဝၢႆးမႃး လႆႈၽေႃတ်ႉ,ၸၽၵွၵ်ႉ, ၵူႈၼၼ်ႉ မီးဝႆႉသႃႇတၵသၢၵ်ႈသေ,တၢင်းၼမ်ယူႇယဝ်ႉ။ လွင်ႈၵၢၼ်ဝႃးပွတ်းတွၼ်ႈၸၽၸဝ်ႈလႆႈမီး သုၼ်ႇၵွၼ်းႁင်းၶေႃၼႆႉၼၼ်ႉ လိူဝ်သေဝႃးၵေႃႉတူဝ်ႉၶေႃႉမီႈ (Autonomy) ၼၼ်ႉ ထိုင်မႃးမွၵ်ႇပၢၼ်ႁူဝ် ပၢၵ်ႇ,ပီ 19 လမ်သုတ်းၼႆႉ ယိပ်းတိုဝ်းၶေႃးၵႂၢမ်းၵၢၼ်ဝႃး ၵုပ်ႉပိူင်ႇၵွၼ်းၶေႃ (Self determination) ၼႆႉၼၼ်ႉမႃးယူႇယဝ်ႉ။ ထိုင်မႃးႁူဝ်ပၢၵ်ႇ, ပီ 20 ၼၼ်ႉ တႃႇတေယႃႇၸိူဝ်းလိူင်ႈမိူင်းလၢဝ်းဝွင်ႉ ၸၢၵ်းလိၼ်လိၼ်ပေႃးတေပုတ်းပၢင်းၵူႈလၢႆးၼႆႉ ၵၢဝ်လွင်းၵုပ်ႉပိူင်ႇၵွၼ်းၶေႃ (Self Determination) ၵိတ်းပၼ်ၼိူင်းယိပ်းမၼ်းမႃးယဝ်ႉ။

မိူဝ်ႈပၢၼ်မိူင်းဝွင်ႉလူင် "ဢေႃႇသထြူဝ်ႉႁင်ၵေလီယၼ်" (Austo Hungarian) ၽွင်းၼင်ႉ ၼၼ်ႉၼၼ်ႉ ပၼ်ဝႆႉသုၼ်ႇလႆႈၵုပ်ႉပိူင်ႇ,ၽွင်းငမ်းတႃႇပွတ်းတွၼ်ႈၸၽၸဝ်ႈ ဢေႃႇထိုင်လၢၼ်ႉထၢၼ်း ၵၢၼ်ၸိုင်ႈသေယဝ်ႉ၊ လိုၼ်းလၢႆးဝၢႆးမႃး လိူၵ်ႈလၢႆးၸိုၼ်းပိၼ်ႇၵူႈၵွၼ်းၶေႃလၢၼ်ႉသုင်သေၸလႄႈ ဢေႃႇ ထိုင်မိူင်းဝွင်ႉလူင်ပေႃးလႆႈလူႉပၢင်းၵူႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၼွင်းမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈသူဝ်ႉဝီယဵတ်ႉ (USSR) ၼႆႉ ယွၼ်ႉဝႃးၼိူဝ်းၵူၼ်းမီး 100 ပၢႆႁူမ်ႈလုမ်းတုမ်ၵၼ်ယူႇသဝ်းဝႆႉၼၼ်ႉၸလႄႈ လႆႈပၼ်ႁႂ်ႈပွတ်းတွၼ်ႈၸၽ ၸဝ်မီးလွင်းၵုပ်ႉပိူင်ႇ,ၽွင်းငမ်းသေ လိူင်ႈမိူင်းၼႆႉမၵ်းမၼ်ႈႁပ်ႉၸၢမ်ႉဝႆႉသုၼ်ႇ,ၵွၼ်းၶေႃၸလႄႈ သုၼ်ႇ,လႆႈ ၽေႃတ်ႉ,ၵွၵ်ႉ,ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ (1998 ၼီႈဝၢၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႉၸတႃႉ USSR ၼႆႉၽေႃတ်ႉ,ၸၽၵေၼ်ပိၼ်ႇၵူႈ မိူင်းၽွႆႈမိူင်းမၼ်း 15 မိူင်းသေယဝ်ႉ ၵၢဝ်လၢႆးလွၵ်း C.I.S (Commonwealth of Independence States) ၼႆႉတိတ်းဢေႃႇၵပ်းၵၼ်ႈ,ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ လုၵ်ႉတီႈသုၼ်ႇ,လႆႈၵွၼ်းၶေႃလၢၼ်ႉသုင်ၼၼ်ႉ သေ လႆႈပိၼ်ႇၽူႈၸဝ်ႈပုၼ်ႈလုမ်းမိူင်းလုမ်းၾႃႇ (UN) ၼၼ်ႉမႃးႁပ်ႉၽွႆႉႁပ်ႉမၼ်းယူႇယဝ်ႉ။ မိူင်းၽွမ်ႉ ႁူမ်ႈမိူင်းမၢၼ်ႈ (Union of Myanmar) ၼႆႉဢေႃး ၵူၼ်းၼိူဝ်းၼမ်လၢႆယူႇသဝ်းၵိၼ်သၢင်းလွမ်းၵၼ်ဝႆႉ ယဝ်ႉ။ ၵူၼ်းလၢဝ်းၼိူဝ်းလၢႆၼိူဝ်းၵိုၵ်းမိူင်းယူႇႁူမ်ႈၵၼ်ဝႆႉၸလႄႈ မိူဝ်ႈပီ 1948 ၼီႈၼၼ်ႉ ၵၢဝ်လၢႆး ပိူင်မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈ (ပြည်ထောင်စု) ပူၵ်းတင်ႈပိၼ်ႇလိူင်ႈမိူင်း ၵၢၼ်လႆႈၸဝ်ႈပုၼ်ႈလုမ်းမိူင်းလုမ်းၾႃႇ မႃးယဝ်ႉ။ ပိၼ်ႇမိူင်းၵၢၼ်မီးမူႇ,လုမ်းၽုင်ၵူၼ်းၼမ်လၢႆၼၼ်ႉၸလႄႈ လႆႈမီးတၢင်းမၵ်းမၼ်ႈပၼ်သုၼ်ႇ, ၵွၼ်းၶေႃပွတ်းတွၼ်ႈၸၽၸဝ်ႈလၢၼ်ႉသုင်သေၸလႄႈ တီႈထီႈလၢၼ်ႉသုင်သုတ်းၼၼ်ႉ လႆႈမၵ်းမၼ်ႈပၼ် သုၼ်ႇ,လႆႈၽေႃတ်ႉ,ၵွၵ်ႉ,ဝႆႉၼင်ႈပိူင်မီးၸွတ်ႇ,ၽွတ်းဝၢၼ်းမိူင်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ (တီႈတိူၵ်းမၼ်း ၼင်ႈပိူင်မီး ၸွတ်ႇ,ၽွတ်း 1947 တွၼ်းၵၼ် 10 တွၼ်းမႃႇ 201 (Set: 201) ၼႆႉ မၵ်းမၼ်ႈဝႆႉပၼ်သုၼ်ႇ,လႆႈ

ၽေႃတ်ႉၵွၵ်ႉၼၼ်ႉ ပီၼ်သုၼ်ႉၼႂ်းၶွင်ႇပၵ်းပိူင်ဝႆႉယဝ်ႉ။ ၵိင်ၼိူဝ်လွင်ႈလေးမိူင်းတႆးပီၼ်ငဝ်းၶတႃႇ လိၵ်ႈႁူမ်းမႆၢပၢင်လူင်။ ယွၼ်ႉလိၵ်ႈႁူမ်းမႆၢပၢင်လူင်ပေႃႇပီၼ်မီးမႃးၶလႄႈ ပိူင်မီးႁွတ်ႇၽွတ်ႈ 1947 လင်ႇလၢင်းတီမ်ႈၵွၵ်ႇမႃးလႆႈ။ မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈမိူင်းမၢၼ်ႈၼၼ်ႉၵေႃႈ ပုၵ်းတင်းလႆႈမိူဝ်ႈပီ 1948 (4.1.48)သေ ထိုင်တီႈလႆႈလွတ်ႈလီဝ်းႁွၼ်းၶေႃႈ) လွင်ႈပၼ်ႁႂ်ႈပွတ်းတွၼ်းၶၽၶၸ် လႆႈမီးသုၼ်ႉ ႁွၼ်းၶေႃႈလၼ်ႉသုင်ၼၼ်ႉ ပီၼ်ပိူင်ၽႃင်ႁွၼ်ႉသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႈမူဝ်ႈၶရေႈသီႈၵၢၼ်ၼိူင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူင်းလိူဝ်းယိပ်းတိုဝ်းလႆႈႁွၼ်ႉသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႈမူဝ်ႈၶရေႈသီႈၶဝ်ၵမ်းၼမ်ၼၼ်ႉ တၵ်းလႆႈပီၼ် လႆႈလွၵ်းပိူင်မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်းၽႅတ်ႇတၶရႇၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

သႆၢငၢငဝ်းလႆႈၵၢၼ်သၢင်ႇထုၵ်ႇလီ တၢႇယိပ်းတိုဝ်းႁွၼ်ႉသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႈမူဝ်ႈၶရေႈသီႈ။

Favorable Condition for Consociational Democracy

ႁွၼ်ႉသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႈမူဝ်ႈၶရေႈသီႈၼၼ်ႉ ပီၼ်ပိူင်ၽႃင်ႁူမ်းႁွမ်းႁဵတ်းသၢင်ႈ ၼႂ်းၶၵႈ ပွတ်းတွၼ်းၶၽၶၸ်ၼင်ႇၵၼ်ၵၢၼ်ၼိူင်းၼၼ်ႉသေ ႁဵတ်းႁႂ်ႈယႃႇပေႁႂ်ႈလႆႈမီးလွင်ႈတဵၵ်ႇယႆႈလူင်လၢင် ပေႃႇပီၼ်မီးမႃးၼႂ်းမူႇလုမ်းၽုင်ႁူၼ်းၶမ်လႆၢၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တၢႇတေယိပ်းတိုဝ်းလႆႈပိူင်ႁွၼ်ႉသူဝ်ႇလီႇ ယေးသျိၼ်းၼင်ႇၼႆၼၼ်ႉ ၽူႈယႂ်ႇၵွၼ်ႁူဝ်ပွတ်းတွၼ်းၶၽၶၸ် လူဝ်လႆႈမီးဝႆႉပႆၢးယုမ်ႇယမ်သွင်ပိူင် ယူႇယဝ်ႉ။ ၼၼ်ႉလမ်း–ပီၼ်လွင်ႈႁႂ်ႈလိုင်းမိူင်းမီးတၢင်းၵွမ်ႇလွမ်းၽွမ်ႉၽိူင်ႇၶလႄႈ လွင်ႈၵၢဝ်လႆး ငမ်းယိၼ်ၶၵႈၸႂ်ႇ လွမ်းၼင်ႇပိူင်ႁဵတ်းပိူင်သၢင်ႈတီႈမူဝ်ႈၶရေႈသီႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၽူႈယႂ်ႇၵွၼ်ႁူဝ် ၵၢၼ်ပႆးမိူင်း "ပွတ်းတွၼ်းၶၽၶ" ၶဝ်ၼၼ်ႉ တေလႆႈမီးလွင်ႈပူၼ်ႉၵၼ်ၶလႄႈ လွၵ်ႉသၽေးယႂ်ႇၵႂၢင်ႈ တဵၵ်ႇလီင်းတိူဝ်းလိူဝ်ႁူၼ်းၼႂ်းမူႇလုမ်းမၼ်းၼၼ်ႉသေၵမ်ႇၵႃး ႁႂ်ႈလႆႈတၢင်းၵမ်ႉထိမ်တီႈၶဝ်ဝႆႉယူႇ သေႇသေႇၼၼ်ႉၵေႃႈ လမ်ႇလွင်ႈၶတႃႇယဝ်ႉ။ ပေႃးၼၼ်ႉလင်ႇပၼ်တၢင်းၵွၼ်ႁူဝ်တီႈမူႇလုမ်းလဝ်း ၵဝ်ႇလႆႈၼၼ်ႉသေ လင်ႇတေယိပ်းတိုဝ်းလႆႈႁွၼ်ႉသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႈမူဝ်ႈၶရေႈသီႈ ၵွင်ႇမိင်ႇ ထိုင်တီႈလႆႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ သႆၢငၢငဝ်းလႆႈၵၢၼ်သၢင်ႇထုၵ်ႇ တၢႇယိပ်းတိုဝ်းႁွၼ်ႉသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်း တီႈမူဝ်ႈၶရေႈသီႈၼၼ်ႉ လႆႈလီဝ်ႈႁဵၼ်းႁၼ်မီးဝႆႉၼင်ႇတီႈတွႆႈၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

(ၵ) ၵၢႇၼၢႇတၢႇပိၼ်ႉပႆႇၵုမ်းထိင်းၵၼ်။

The Balance of Power

ၼႂ်းမူႇလုမ်းၽုင်ႁူၼ်းၶမ်လႆၢၼၼ်ႉ ၼင်ႇႁိူဝ်လုမ်းပွတ်းတွၼ်းၶၽၶသေၵၢၼ်ၵၢၼ် ၵမ်ႇ ႁူပ်ႈသိမ်းယိပ်းလိၵ်းဝႆႉၵၢႇၼၢႇ ၵၢၼ်ပီၼ်တၢႇၽွင်းငမ်းမူႇလုမ်းၽုင်ႁူၼ်းၶမ်လႆၢၼၼ်ႉ လႆႈၵၢဝ်လႆး ႁွၼ်ႉသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႈမူဝ်ႈၶရေႈသီႈယိပ်းတိုဝ်းမႃးယူႇယဝ်ႉ။ မီးလွင်ႈလူဝ်ႇပိၼ်ႉပႆႇၵုမ်းထိင်း ပၼ်ၵၢႇၼၢႇၼႂ်းၶၵႈ "ပွတ်းတွၼ်းၶၽၶ" ၶဝ်ၼင်ႇၵၼ်ၼၼ်ႉမႃးယဝ်ႉ။ လႆႈပိၼ်ႉပႆႇၵုမ်းထိင်း

ပဆ်ကာ့,ဆေ့,ဘဆ်ဝုံးဆံ. ငဝ်းငေ့,မီးဝံ.သွင်မိင်းယူ,ယဝ်.။ လံ့းဆိုင်းလမ်း–ပဆ်ငွို "ပွတ်းတွဆ်း ဍဖေ" တင်းဆမ်တင်းလံ့းစဝ်းပုံးလွမ်းသေထိင်းဂူ့,ဆဆ်. ပီဆ်လံ့းပိဆ်,ပံ,ဂုမ်းထိင်းလံ့လွင်းလံ့ ဖဓံ, (Multiple Balance) ဆံယဝ်.။ ဘဆ်ဘဝ်လွင်းဆို့းဍဂးလုမ်းဖံ,ဂီဆ်ဂှိင်းယို့,ဍလး လုမ်းဖဓံ, တာင်,ဘဆ်စဝ်ဆဆ်.သေဂုမ်းထိင်းဂဆ်ဆံ.သမ်. "ဘဝ်သွင်လွင်းသွင်ဖဓံ,သေပိဆ်,ပံ,ဂုမ်းထိင်း" (Double Balance) ဝုံးဆံယဝ်.။

တီးမူ,လုမ်းဖုင်ဂူဆ်းဆမ်လံ့ဘဆ်ဆိုင်းဆံ. သင်လိုဝ်.ဝုံးလုမ်းဂီဆ်ဂှိင်းယို့,ဆဆ်.ဂူလုံး ယိပ်းထိင်းဝံ.ဘ့,ဆေ့,လံ့းလူဆ်.သုတ်းပင်းသုတ်းပိူင်မဆ်းဆံလိုင် လာင်းပေ့,ပီဆ်မုံးလွင်းရှုပ်းသိမ်း ယိပ်းလိဂ်းဆဆ်.သေ လိုဆ်းလံ့းဝံ့းမုံး လာင်းတေတုမ်.တိုဝ်.ပုံးလွင်းဂှိတ်းငွို့းမူ,လုမ်းဖုင်ဂူဆ်း တိဂ်,ယံးဖော်,ဍဖေဂဆ်ဂူ့,ဆဆ်.ဂွဆ်,ယဝ်.။ ဆင်,ရှိဝ်ယာ့,ပေငွိုးပီဆ်မုံးဆင်,ဆဆ်သေဂုမ်းထိင်းဆံ. ငွင်.ဝုံး ဘဝ်သွင်လွင်းသွင်ဖဓံ,သေ ပိဆ်,ပံ,ဂုမ်းထိင်းပဆ်ဆို့းဍဂးလုမ်းဂှိင်းယို့,ဍလး လုမ်းဖဓံ, တာင်,ဘဆ်စဝ်ဆဆ်.ယဝ်.။ ဘဆ်ဝုံးဘဝ်လံ့းသွင်လွင်းသွင်ဖဓံ, ပိဆ်,ပံ,ဂုမ်းထိင်းဂဆ်ဆံဆဆ်. ဆို့းလိုင်းမိူင်းမီးပ့,တီ,လူင်သွင်လုမ်းစဝ်ဍစ.ဂဆ်တီးပွံ့းလိုဂ်းဂိပ်းဆဆ်. လုမ်းဆိုင်းလံ့းစါမ်,လိုဂ်းတင်း ဂူ့,သေ လုမ်းဆိုင်းသမ်.လံ့းယူ,ဖဓံ,စတ်းစိုဆ်းဝံ.ဂှိတ်းဆင်,ဆဆ်ဆံ.ဂေ့း ပီဆ်လံ့းဂုမ်းထိင်းဂဆ် ဆဆ်.ယူ,ယဝ်.။ ငံ့းမိူဆ်ဆင်,မိူင်းဂိင်းဂလိတ်းဍလး မိူင်းဖွမ်.ရှူမ်းဘမေ,ရိဂဆ်,ဆဆ်. မီးဝံ.လုမ်း ဖဓံ,ပ့,တီ,လူင်သွင်လုမ်းသေယဝ်. ပေ့းလုမ်းဆိုင်းလံ့းဘ့,ဆေ့,ဆံ လုမ်းဘဆ်ဂိုတ်းဆဆ်.ပီဆ်ဖဓံ, စတ်းစိုဆ်းဂှိတ်းဆဆ်ဝံ.ဍလး လံ့းငွင်.ဝုံးပီဆ်လံ့း "သွင်လွင်းသွင်ဖဓံ,ပိဆ်,ပံ,ဂုမ်းထိင်းဂဆ်" ဝံ.ဆံယူ,ယဝ်.။ ဂူလုံးဂုံး ဘမ်,စို့းပွင်,ဝုံးပီဆ်ပ့,တီ,လူင်သွင်လုမ်း ဘမ်,ဆဆ် ပွတ်းတွဆ်းဍဖေ သွင်ဘဆ်ဆံ. ဍစ.စိင်,ဂဆ်ဂှိမ်ဘဝ်ဘ့,ဆေ့,ဖွင်းငမ်းမိူင်းဆဆ်.ဝုံးဆင်,ဆံ။ တီးဍတ.မဆ်း ဘမ်,လို့း ဍလးဝုံးလံ့းပီဆ်လံ့းမီးဆို့းမူ,လုမ်းဖုင်ဂူဆ်း ဘဆ်မီးပ့,တီ,ဘဆ်ဆိုင်းလံ့းဘ့,ဆေ့,သေ ပ့,တီ, ဂိုတ်းဝံ.ဘဆ်ဆိုင်း ဘမ်,ဆဆ် သွင်ဘဆ်ပီဆ်ဖဓံ,စတ်းစိုဆ်းဆဆ်.ဂူလုံး။ ဆို့းမူ,လုမ်းဖုင်ဂူဆ်း ဆမ်လံ့ ဘဆ်မီးပ့,တီ,ပံ့းမိူင်းဆမ်လံ့ဆဆ်.ဂေ့း လာင်းပေ့,ပီဆ်မီးမုံးယူ,ယဝ်.။ မိူဆ်ဆင်,မိူင်း ဖွမ်.ရှူမ်းယူ,ဂူဝ်,သလုံးပီးယုံးဂဝ်,ဆဆ်. ဆိုဝ်းဂူဆ်း "သာပ်." (Serb) စဝ်ဂူလုံး လံ့းမီးဝံ.ဘ့,ဆေ့, ဖွင်းငမ်းမိူင်းဆဆ်.ဍလး လံ့းဆဆ်.ပီဆ်လံ့းသွင်လွင်းသွင်ဖဓံ,ပိဆ်,ပံ,ဂုမ်းထိင်းဂဆ်ဆဆ်.ဝုံးဆံ ယဝ်.။ မိူင်းဖွမ်.ရှူမ်းမိူင်းမာဆ်းပာဆ် 1948–1962 ဆီးဆဆ်.ဂေ့း ဆိုဝ်းဂူဆ်းမာဆ်းစဝ်ဂူလုံး လံ့းယိပ်းဝံ.ဘ့,ဆေ့,ဖွင်းငမ်းလိုင်းမိူင်းဆဆ်.ဍလး လံ့းဆံ.ဂေ့းလံ့းဝုံးပီဆ်လံ့းသွင်လွင်းသွင် ဖဓံ,ပိဆ်,ပံ,ဂုမ်းထိင်းဂဆ်ဆဆ်.ဆံယူ,ယဝ်.။ (မံ့တွင်း။ ပာဆ် 1962–1998 ဆီးဆဆ်. ပီဆ်လံ့းလဝ်းဘ့,ဆေ့,ဂိမ်တူဝ် ယိပ်းတိုဝ်းဘ့,ဆေ့,ဖွင်းငမ်းမိူင်းဆဆ်.ဂူလုံးဍလး မဆ်းဘမ်,လို့း တီ,မူဝ်,စရေ,သီ, ဘဆ်ဘဝ်ဆပ်.သွဆ်,စဝ်းဆို့းစွဆ်,သူဝ်,လီ,ယေးသျိဆ်းတီ,မူဝ်,စရေ,သီ,ဆဆ်.လံ့း လုံးလုံး)။

ပေ့းပီဆ်ဆို့းမူ,လုမ်းဖုင်ဂူဆ်းဆမ်လံ့ဆဆ်.သေ သမ်.ယိပ်းတိုဝ်း "စွဆ်,သူဝ်,လီ,ယေး သျိဆ်းတီ,မူဝ်,စရေ,သီ," ဆံလိုင် လံ့းသွင်လွင်းသွင်ဖဓံ,ပိဆ်,ပံ,ဂုမ်းထိင်းဂဆ်ဆံ. တဂ်းတေပီဆ်

ၵၼ်ၵမ်ႉၵိမ်ၸွႆႈထိမ်ပၼ် ႁူဝ်ႈယိပ်းတိုဝ်း "ၸွမ်ႈသူဝ်ႈလီႈယေးသိုၼ်းတီႈမူဝ်ႈၸေႈသီႈ" ဢၼ်ႁဵတ်းလႆႈ လီငၢမ်းၵမ်ႈလႂ်ႈ။ ၵွပ်ႈပိူဝ်ႈသင်ပေႃးဢၼ်လိုင် ပေႃးဝႃႈပႃႈတီႈလုမ်းၸိူင်း (ၵမ်ႈၼၼ်ႉ) "ပွတ်းတွၼ်းၸဝ" ၵၼ်ၸိူင်းၼၼ်ႉ ႁူပ်ႈသိမ်းယိပ်းလိၵ်းဝႆႉၵႃႈၼႄႈပုၼ်ႈမူႉလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းၼမ်လၢႆဝႆႉယူႇႁဵတ်း ဢၼ်လိုင် လၢင်ႈတုမ်ႉတိုဝ်ႉမဵၼ်ႈလွင်ႈၽွမ်ႉႁူမ်ႈ ၼႂ်းၸၵႈပွတ်းတွၼ်းၸဝၸဝ်ၼင်ႈၵၼ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တႃႇမူႉလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းၼမ်လၢႆၸလႈ ၸွမ်ႈသူဝ်ႈလီႈယေးသိုၼ်းတီႈမူဝ်ႈၸေႈသီႈၼၼ်ႉ ၵၼ်သၢင်ႈထုၵ်ႈ လီသေပိူၼ်ႈသုတ်းၼၼ်ႉ လူဝ်ႈၵၢဝ်လႆးပိၼ်ႈပႆႇၵုမ်းထိင်းလၢႆလွင်ႈလၢႆၽဵဝ်ႇၵၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၸတႃႈလိမ်မိုဝ်ႈလိပ်ႈႁဵၼ်းလွင်ႈပိူင်ၽၢင်ၸွမ်ႈသူဝ်ႈလီႈယေးသိုၼ်းတီႈမူဝ်ႈၸေႈသီႈၼၼ်ႉ တေလႆႈႁၼ်ဝႃႈ ၵႃႈတၢင်ႇပိၼ်လႆႈၼၼ်ႉ တေလႆႈပၼ်ႁူဝ်ႈမီးသုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပိၼ်ၽိင်ႇပိင်းၵၼ်ဝႆႉ ၼႂ်းၸၵႈ "ပွတ်းတွၼ်းၸဝ" ၸဝ်ၼၼ်ႉၸလႈ မီးလွင်ႈၵၼ်ဝႃႈ–

(ၵ) တႃႇၸွတ်ႈၽွတ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းႁူမ်းပွင်း

(ၶ) ၵႃႈၼႄႈဝီႈတူဝ်ႈပၼ်ႈပုတ်း

(င) လၢႆးတၢင်တူဝ်မီးၼမ်ၵေႃႈ–လၵ်ႇမူႉပိူင်လိူဝ်းၼၼ်ႉဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ မူႉပိူင်လိူဝ်းဢၼ်ၼၼ်ႉ လမ်း ၵမ်ႈပၼ်ၸၢင်ႉႁူဝ်ႈပႃႈတီႈလုမ်းလိဝ်လွႆႈ ပွတ်းတွၼ်းၸဝၵေႃၼ်လိဝ်လွႆႈ လၢႆႈႁူပ်ႈသိမ်းပိူင်ႈၵႃႈၼႄႈ ဝႆႉႁဵတ်းဢၼ်သင်။ ၽႅဝ်ႈၸိူင်းၼၼ်ႉ တေလႆႈဝႃႈႁဵတ်းၵွၵ်ႈပုၵ်းတင်ႈဝႆႉလၢႆး "ပိၼ်ႈပႆႇၵုမ်းထိင်း လၢႆလွင်ႈလၢႆၽဵဝ်ႇ" ဢၼ်သေ ႁၢမ်းၸႅ.ဝႆႉလၢႆး "သွင်လွင်ႈသွင်ၽဵဝ်ႇပိၼ်ႈပႆႇၵုမ်းထိင်းၵၼ်" ဢၼ်ယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈဢၼ်ၸလႈ လၢႆးလွၵ်းပိူင်တႃႇၵုမ်းထိင်းၵႃႈၼႄႈ ပုၼ်ႈတႃႇႁူဝ်ႈ "ၸွမ်ႈသူဝ်ႈလီႈ ယေးသိုၼ်းတီႈမူဝ်ႈၸေႈသီႈ" ၵွင်ႈမိူင်ႈယဝ်ႉတူဝ်းထိုင်တီႈလီငၢမ်းလႆႈၼၼ်ႉ ပိၼ်လၢႆး "ပိၼ်ႈပႆႇ ၵုမ်းထိင်းလၢႆလွင်ႈလၢႆၽဵဝ်ႇ" ဢၼ်ႁူၺ်းယဝ်ႉ။

တီႈလၢႆးပိၼ်ႈပႆႇၵုမ်းထိင်းလၢႆလွင်ႈလၢႆၽဵဝ်ႇဢၼ်ၼၼ်ႉ မီးပိူင်ၽၢင်သွင်ပိူင်ဝႆႉယဝ်ႉ။ ဢၼ်လမ်း–

(1) သၢင်ႇငဝ်းလၢႆးမီးၽိင်ႇပိင်း ၵၼ် "ပွတ်းတွၼ်းၸဝ" လုမ်းလွႆၵေႃႉ ၵမ်ႉႁဵတ်း ႁူဝ်ႈလီၵ်ႈလၢႆးၵူႈပဵတ်းငၢႆးငၢႆးဢၼ်ၼၼ်ႉ (An approximate equilibrium)။

(2) တီႈၵေႃႈသုတ်း ပၼ်ႁူဝ်ႈပွတ်းတွၼ်းသၢမ်ၵၼ်ၸဝ်လၢႆးတၢင်တူဝ်ဝႆႉဢၼ်ၼၼ်ႉ (The Presence of at least three segments) –လၵ်ႇလိူဝ်းၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

(ၶ) လွၵ်းပိူင်ပႃႈတီႈၼမ်လၢႆ။

Multi Party System

"ပွတ်းတွၼ်းၸဝ" ၵၼ်မီးၼႂ်းမူႉလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းၼမ်လၢႆၸဝ်ဢၼ်ၼၼ်ႉ တႃႇႁူဝ်ႈလၢႆးၵၢဝ် လၢႆးပႆႇမိူင်းသေၽေႈၼမ်ႉၽေႈတူဝ်ၼၼ်ႉ လၢႆးၸွတ်ႈၽွတ်းပႃႈတီႈၽွမ်ႉမၼ်းမႃးၸလႈ လၢႆးပေႃႈပိၼ်မႃး "လွၵ်းပိူင်ပႃႈတီႈၼမ်လၢႆ" ၵၼ်ၸိူင်းယူႇယဝ်ႉ။ ၵၼ်လၢႆးပိူင်ပႃႈတီႈၼမ်လၢႆလၢႆးပေႃႈပိၼ်မႃးၼၼ်ႉ ယွၼ်ႉဝႃႈပိၼ်တၢင်းလူဝ် "ၸွမ်ႈသူဝ်ႈလီႈယေးသိုၼ်းတီႈမူဝ်ႈၸေႈသီႈ" ၵၼ်ၸိူင်းဢၼ်ယဝ်ႉၼၼ်ႉ

ၽူႈလိူဝ်းၵမ်ႉထိမ်ၸွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသိူၼ်းတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၸဝ်ႈဝႃႈၼင်ႇၼႆႉယဝ်ႉ။ လုမ်းပႃႇတီႇပႆႈမိူင်းၸဝ်ႈၼၼ်ႉလမ်း ၵဝ်ႇလႆႈပႆႈမိူင်းသေတၢင်တူဝ်ဝႆႉပၼ် "ပွတ်းတွၼ်ႈၸၽ" ၵၼ်လႆႈၵၼ်ၼၼ်ႉဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ လုမ်းပႃႇတီႇပႆႈမိူင်းလိူဝ်းၼၼ်ႉ တေလိူၵ်ႈၵိပ်းပၼ်ၽူႈတၢင်တူဝ်ၵွၼ်ႈႁူဝ်ပွတ်းတွၼ်ႈၸၽၽိုၼ်မၼ်းၼၼ်ႉသေ ၸဝ်ႈပႃးၸိူင်းလုမ်းလူင်ပွင်ၵိူင်ႈႁူမ်ႈပွင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တီႈၼႆႈၼႆႉ ၵမ်ႉၸိုႈႁိုႈႁၼ်ထိုင်မိၼ်းဝူႈ လုမ်းပႃႇတီႇပႆႈမိူင်းၸဝ်ႈၼၼ်ႉၵူၺ်း ၵေႃႉတေလႆႈလိူၵ်ႈၵိပ်းပၼ်ၽူႈတၢင်တူဝ်ၵွၼ်ႈႁူဝ်ၼၼ်ႉဝူႈၼႆၼင်ႇၵဝ်ႉ။ မိူၼ်ၼင်ႇၶိုၼ်းမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈၽိုတ်ႇတၸရ ၵၼ်ၵဝ်ႇၼႄႈတီႈလိၼ်လိၼ်ၶိၼ်းပိၼ်ပွတ်းပိၼ်တွၼ်ႈသေ ၸွတ်ႇၽွတ်ႈဝႆႉၼၼ်ႉၼႆႉ လုမ်းလူင်ပွင်ၵိူင်ႈ ၵၼ်တၢင်တူဝ်ဝႆႉၼႄႈတီႈလိၼ်လိၼ်ၸဝ်ႈၼၼ်ႉၵေႃႈ မိူၼ်ၵၼ်တင်းႁၢပ်ႇၵိုတ်ႉဝႆႉပၼ်ပုၼ်ႈၽွၼ်း "ပွတ်းတွၼ်ႈၸၽ" ၸဝ်ႈၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ လူဝ်လႆႈပၼ်ႁိုႈလုမ်းပႃႇတီႇပႆႈမိူင်း ၵၼ်တၢင်တူဝ် "ပွတ်းတွၼ်ႈၸၽ" ၸဝ်ဝႆႉလိူဝ်းၼၼ်ႉ လႆႈလုၵ်ႉမၼ်းမီးဝႆႉၵွမ်းလွၵ်းပႃႇတီႇၼမ်လၢႆၼၼ်ႉလင်ႇ "ၸွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသိူၼ်းတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ" ၼႆႉတေၵွင်ႇယဝ်ႉ။ တီႈလႆႈၵုမ်းထိင်းၵႃႇၼေႇၼၼ်ႉၵေႃႈ တေပိၼ်မႃးလႆႈ "လႆႈပိၼ်ႇပႆႇၵုမ်းထိင်းလၢႆလွင်ႈလၢႆၽႅၼ်ႇ" ဝႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တီႈမိူင်း "ၵေႃးသတေႃးလီးယ" ၼၼ်ႉၼႆႉ လွၼ်ႉၶိူၼ်မွၼ်းထမ်းလွၵ်းပိူင်ပႃႇတီႇၼမ်လၢႆၼၼ်ႉ ယူပ်ႈယွမ်းဝႆႉသေၸလႈ လိၵ်ႈလႆးပိၼ်ႁူ "သွင်လွင်ႈသွင်ၽႅၼ်ႇပိၼ်ႇပႆႇၵုမ်းထိင်းၵၼ်" ၼၼ်ႉၸလႈ ႁူႇသၢင်ႈတုမ်ႉတိူဝ်ႉမိၼ်းတႃႇတေယိပ်းတိုဝ်း "ၸွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသိူၼ်းတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ" ႁိုႈၵွင်ႇမိင်ႇထိုင်တီႈလႆႈၼၼ်ႉယဝ်ႉၼႆႉ ၽူႈလိပ်ႈႁိၼ်းၸဝ်ထႅတ်ႈသၢင်ႁၼ်ထိုင်ဝႆႉၼင်ႇၼႆႉယဝ်ႉ။ လွင်ႈၵၼ်ဝူႈ ႁိုႈလွၵ်းပိူင်ပႃႇတီႇၼမ်လၢႆပုၵ်ႉတင်းမီးဝႆႉၼၼ်ႉၸလႈ လွင်ႈၵၼ်ႁိုႈလႆႈယိပ်းတိုဝ်းလႆႈၸွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသိူၼ်းတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၵွင်ႇမိင်ႇထိုင်တီႈလႆႈၼႆႉ တိုၼ်းပိၼ်ႇပႆႇၵိင်လင်ၽင်ၶွင်ႈၵၼ်ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။

(င) လွင်ႈၸွတ်ႇၽွတ်ႈဝႆႉၸလႈတၢင်းၼမ်လုမ်းပွတ်းတွၼ်ႈၸၽၸဝ်။
The Structure and Number of the Segments

တႃႇႁိုႈပေႇယိပ်းတိုဝ်းလႆႈၸွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသိူၼ်းတီႇမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ လႆႈၵွင်ႇမိင်ႇထိုင်တီႈလီၼၼ်ႉ ငဝ်းလႆႈၵၼ်ပွတ်းတွၼ်ႈၸၽၸဝ်ၽွတ်ႈႁိူင်းဝႆႉၼၼ်ႉၸလႈ တၢင်းၼမ်ပွတ်းတွၼ်ႈၸၽၸဝ်ၼႆႉ ပိၼ်ၵၼ်လူဝ်ႇလႆႈၵဝ်ၸဝ်ႈၵွႆႈၵူၼ်းလွမ်းၵၼ်ၼိူင်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ငဝ်းလႆႈၵၼ်ၸွတ်ႇၽွတ်ႈဝႆႉၵၼ်ဝူႈၼၼ်ႉၼႆႉ ထုၵ်ႇလႆႈတိူဝ်းလိပ်ႈႁိၼ်းတူၺ်းလွင်ႈၵၼ်ဝူႈ ၵၼ်လႆႈပိၼ်ၵၼ်ထွၵ်ႇပၢမ်ႉၵမ်ႉၵိမ်ဝႆႉပူႈလင်ပွတ်းတွၼ်ႈၸၽၸဝ်ၵၼ်ဝူႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွင်ႈတၢင်းငဝ်းလႆႈၵၼ်ပိၼ်ငဝ်ႈငေႉပိုၼ်ႉၸၢမ်ႇမၼ်းၼၼ်ႉၸတ. မိူၼ်ၼင်ႇလွင်ႈလၢဝ်းၶိူဝ်းႁူၼ်းၵမ်ႉမိူၼ်ၵၼ်၊ ႁၢမ်းလၢတ်ႈၵမ်ႉမိူၼ်ၵၼ်၊ ၽေႇသႃႇလၢဝ်းၵိူဝ်းလီၵမ်ႉမိူၼ်ၵၼ်ၼၼ်ႉလႄႈ လွင်ႈယုမ်ႇယမ်ႁပ်ႉတင်းဝႆႉတီႈၼိူဝ်တၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ပႆႈမိူင်းၼၼ်ႉလႄႈ လွင်ႈပႆႈမၢၵ်ႈမီးၸလႈလၼ်ႉထၢၼ်ႈယူႇသဝ်းၵိၼ်သၢင်ႈႁူၼ်းမိူင်းၼၼ်ႉလႄႈ–လၵူ၊ လိူဝ်းၼႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွင်ႈတၢင်းငဝ်းလႆႈငဝ်ႈငေႉၵမ်ႉၽွင်ႈ (တီႈတိၵ်ႈမၼ်း ႁၢမ်းလၢတ်ႈ

ၵမ်ႈမိူၼ်ၵၼ်) ၼၼ်ႉၼႆႉ ၵမ်ႈလၢင်ႈပီၼ်မႄးတၢင်းၶွင်ႉၸမ်လူင်လၢင် တီႈၼႂ်းၸၢႆးပွတ်းတွၼ်းၸၽႄ ၸဝ်ႈၼင်ႇၵၼ်ၼၼ်ႉၼႆႉသေတႃႇၵေႃး လွင်ႈလၢဝ်းၼိူဝ်းၵူၼ်းၵမ်ႈမိူၼ်ၵၼ်ၼႆႉၼၼ်ႉ လႆႈပေႃႈပီၼ် မီးမႄးတၢင်းၶွင်ႉၸမ်လိုၵ်ႉလမ်ႇယႂ်ႇလူင်တင်းၼမ်ယူႇၵၼ်ဝႃးၼႆႉ လႆႈထူပ်းႁၼ်မႄးယူႇယဝ်ႉ။ တၢင်း ယႂ်ႇၵူၢင်းလိုၵ်ႉလမ်ႇလွင်ႈၶွင်ႉၸမ် ၼႂ်းၸၢႆးပွတ်းတွၼ်းၸၽႄၸဝ်ႈၼင်ႇၵၼ်ၼၼ်ႉ လၢင်ႈပီၼ်ဝႆႉလွင်ႈ တၢင်းၵၼ်တေတီႇပ်းတတ်းပၼ် တႃႇႁူႉယိပ်းတိုဝ်း "ၶွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႈမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ" ၵွင်ႇမိင်ႇထိုင်တီႈလႆႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တေႃးၼင်ႇၼၼ်ယဝ်ႉ၊ ပေႃးဝႃးပွတ်းတွၼ်းၸၽႄၼမ်လိူဝ်ၼႄႇ ၵႃးလႄးၵေႃး လၢင်ႈတူမ်ႉတိူဝ်ႉမိၼ်းလွင်ႈတႃႇယိပ်းတိုဝ်းၶွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႈမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ ၼၼ်ႉသေၵမ်ႈၵူး ယွၼ်ႉပွတ်းတွၼ်းၸၽႄၼမ်လူၼ်ႉလိူဝ်ပူၼ်ႉၸလႄး တေလႆႈၵမ်းၵမ်းထူပ်းလၢႆး လႆႈပႆႉမိူင်းတၢင်းတိူၵ်ႈၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ ပေႃးဝႃးပွတ်းတွၼ်းၸၽႄၸဝ်ႈမီးၼမ်ပူၼ်ႉတီႈလိူဝ် တႃႇတေ ၶွတ်ႇၽွတ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်းႁူမ်းပွင်းၼၼ်ႉၵေႃး တေမီးတၢင်းယၢပ်ႇၽိုၼ်ႇသေၵမ်ႈၵူး ပေႃးဝႃး ပွတ်းတွၼ်းၸၽႄၸဝ်ႈသေၵၼ်ၵၼ်ၼႆႉ ၵမ်ႈပွၵ်းၼိူင်းၵေႃးပွၵ်းၼိူင်း ယိပ်းၵႂ်ႇ "ၵႃႇၼႄႇဝီႇတူဝ်ႇ ပၼ်ႇပုတ်း" ယူႇႁဵတ်းၼၼ်မႄးလိူဝ် တၵ်းတေလႆႈထူပ်းလၢႆးတၢင်းယၢပ်ႇလႆႈပႆႉမိူင်းတၢင်းတိူၵ်ႈၼၼ်ႉ ၵမ်ႈႁၢင်ႇယဝ်ႉ။ ၵွပ်ႈၼၼ် ပေႃးဝႃးပွတ်းတွၼ်းၸၽႄၸဝ်ႈၵမ်ႈပေႃးၼမ်လိူဝ်လူၼ်ႉၵႃးလႄးၼၼ်ႉ လၢင်ႇတေယိပ်းတိုဝ်းလႆႈ လႆႈၶွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႈမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ ၵွင်ႇမိင်ႇထိုင်တီႈလႆႈ ၼႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ပေႃးတေတူလုဝ်းၵႃဝ်မိူင်းၵၼ်ၼိူင်း ဝႆႉမိူၼ်ၼင်ႇတီႈတၵ်းၼိူင်း တႃႇလိပ်ႈႁဵၼ်းလွင်ႈယိပ်း တိုဝ်းလႆႈၶွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႈမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၵွင်ႇမိင်ႇထိုင်တီႈ၊ မိူၼ်ၼင်ႇ မိူင်းၵေႃးသတေႃး လီးယ၊ ၸပႇလၵ်ႈၵျိူယမ်ႇ၊ ၸၼတိူဝ်ႇလိၼ်ႇၸလႄး သဝိတ်ႉသ်လိူဝ်ႇလိၼ်ႇၸဝ်ႈၼၼ်ႉၼႆႉလိုင် တေလႆႈ ႁၼ်ဝႃး ၵိုင်ၼိူဝ်လွင်ႈၽႄႇသႃႇလၢဝ်းၵိူဝ်းလီၵမ်ႈမိူၼ်ၵၼ်ၼၼ်ႉ ပီၼ်ငဝ်းၸၢမ်ႇပိုၼ်ႉသေ ၽွတ်းႁဵၼ်း ဝႆႉ "ပွတ်းတွၼ်းၸၽႄ" ၸဝ်ႈၼၼ်ႉၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ၼႂ်းမိူင်းၸပႇလၵ်ႈၵျိူယမ်ႇၸလႄး မိူင်းသဝိတ်ႉသ် လိူဝ်ႇလိၼ်ႇၸဝ်ႈၼၼ်ႉ တေလႆႈႁၼ်ပွတ်းတွၼ်းၸၽႄ ၵၼ်ၵိုင်ၼိူဝ်ၵူၢမ်းလၢတ်ႈၵမ်ႈမိူၼ်ၵၼ်ၼၼ်ႉ သေ ၽွတ်းႁဵၼ်းဝႆႉၵေႃးမီးယူႇၵမ်းၽွင်းၼႆႉယဝ်ႉ။ မိူင်းလိူဝ်းၼႆႉတင်းသိၼ်းၼၼ်ႉ ပီၼ်မိူင်းၽႅ၊ပႆႉ ၼိူင်းလၢၵ်ႈၼိုၼ်းယႂ်ႇတင်းသိၼ်းသေ လၼ်ႉထၢၼ်းယူႇသဝ်းၵိၼ်သၢင်းၵူၼ်းမိူင်းၵေႃး ၵမ်ႈပေႃး "ၵူႃႇၵၼ်" သင်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွင်ႈၽွတ်းႁဵၼ်းဝႆႉပွတ်းတွၼ်းၸၽႄမူႇလုမ်းၽူင်ၵူၼ်းၸဝ်ႈၼၼ်ႉၵေႃး ၵမ်ႈပေႃးမီးတၢင်းၶွင်ႉၸမ်လိုၵ်ႉယႂ်ႇလူင်လၢင်သင်၊ တႃႇတေယိပ်းတိုဝ်းၶွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်း လႆႈလီငၢမ်းၼၼ်ႉၵေႃး ၵမ်ႈပေႃးမီးတၢင်းၵိတ်ႇၶွင်းသုၵ်ႉၵဝ်းသင်ၼႆႉ လႆႈလိပ်ႈႁဵၼ်းႁၼ်မီးဝႆႉ ၼင်ႇၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။

လွင်ႈၸၢမ်ႇပိုၼ်ႉတၢင်းလင် မိူဝ်ႈၶွတ်ႇၽွတ်းလုမ်းပွတ်းတွၼ်းၸၽႄၸဝ်ႈၼၼ်ႉၸလႄးသင်၊ တၢင်း ၼမ်လုမ်းၼၼ်ႉၸလႄးသင်၊ ပေႃးဝႃးၵမ်ႈၶူပ်းငၢမ်ႇမိၼ်းၵၼ်တင်းငဝ်းလႆႈသၢင်ႇမိူင်းၼၼ်ႉပေႃးၼႆႉ လိူင် တႃႇတေယိပ်းတိုဝ်းလႆႈၶွၼ်ႇသူဝ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႈမူဝ်ႇၸရေႇသီႇ ၵွင်ႇမိင်ႇထိုင်တီႈလႆႈၼၼ်ႉ တၵ်းလၢင်ႈႁူပ်ႉမိၼ်းတၢင်းယၢပ်ႇၽိုတ်ႇတင်းၼမ်ယူႇယဝ်ႉ။

(ၸ) လွင်ႈၶေႃႈတီႈလႅၼ်လိၼ်ၵဝ်းလဝ်းၵၼ်ၶႄႈ မႃႉပိူင်ၾႅတ်ႇတရေႇ။
Geographical Concentration and Federation

ၵၼ်ပွတ်းတွၼ်းၶၽႄၸႅၵ်ႇၽွတ်ႈၼွၼ်းမီးၼႂ်းမႃႉလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းၶမ်လႂ်ၶဝ်ဝႃႈၶၼ်ႈ ၵိုင်ၼႆႉ "လွင်ႈၶေႃႈတီႈလႅၼ်လိၼ်ၵဝ်းလဝ်းၵၼ်" ဝႃႈၶၼ်ႈသေ တေယိပ်းတိုဝ်းလႆႈၸွမ်ႇသုၵ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉ တေသၢင်ႇထုၵ်ႇႁႅပ်ႇ ၵမ်ႉသၢင်ႇထုၵ်ႇႁႅပ်ႇၼၼ်ႈၶၼ်ႈ လၢင်းပေႃႈပဵၼ်မႃးယူႇယဝ်ႉ။ သင်ၸိူဝ်ႉဝႃးပွတ်းတွၼ်းၶၽႄ ၸိူဝ်းၽွတ်ႈၼွၼ်းမီးဝႃႈၼႂ်းမိူင်းပၢတ်းပိုၼ်ႉၶဝ်ၶၼ်ႈ ၵမ်ႉၸွႆးၶႄႈဝႃး ၸွမ်းၶဝ်းၵဝ်ၶဝ်းလေႃးၶႄးၵၼ်ဝႃႈၶၼ်ႈသေ ၶေႃႈတီႈလႅၼ်လိၼ်ပွတ်းၽွင်တွၼ်းမၼ်း မီးဝႃႈပဵၼ် ပွတ်းပဵၼ်တွၼ်းသေၶႄႈ လႆႈယူႇႁူမ်ႈၵိုၵ်းၵၼ်ဝႃႈၼႆၸိုင် လၢင်းပဵၼ်လွင်ႈၵၼ်ၵမ်ႉၵဵမ်ပၼ်ႁႂ်ႈ ယိပ်းတိုဝ်းလႆႈၸွမ်ႇသုၵ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ ၵွင်ႉမိင်ႉထိုင်တီႈလီငၢမ်းၶၼ်ႈယူႇယဝ်ႉ။ မိူင်းၸိူဝ်းပဵၼ် မိူင်းၸွမ်ႇသုၵ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇဝႃႈယူႇၼႂ်းမိူင်းလုမ်ႈၾႃႉၶဵဝ်ၵမ်းပႃး ၶမ်ၼႆႉ တင်းၶတႃႇၵဵဝ်လွင်ႈၶေႃႈတီႈပွတ်းတွၼ်းၵၼ်မီးဝႃႈၶၼ်ႈ သိုၼ်းၶမႃးၸွတ်ႇၽွတ်ႈပဵၼ်ပွတ်းတွၼ်းၶဝ်ႈပႃးၼႂ်းမိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈၾႅတ်ႇတရေႇၼၼ်ႉသေယဝ်ႉ ႁူမ်ႈတုမ်ၵိုၵ်းၵၼ်ပူၵ်းတင်ႈဝႃႈပဵၼ်မႃႉလုမ်းၽုင်ၵူၼ်းၶမ်လႂ်ၵၼ်သိုင်ႈသေ ပဵၼ်မိူင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈၾႅတ်ႇတရေႇဝႃႈယူႇယဝ်ႉ။

ၽွၼ်းလႃႉၸွမ်ႇသုၵ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ။
Disadvantages of Consociational Democracy

မိူဝ်ႈယိပ်းတိုဝ်းလႆႈၸွမ်ႇသုၵ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉ ပိူင်လူင်မၼ်းမီးဝႃႈတၢင်း ယူပ်ႈယွမ်းသွင်ပိူင်ယူႇယဝ်ႉ။ ၸိူဝ်းၶၼ်ႈလဵဝ်ႈ–

(1) လႆႈၸွမ်ႇသုၵ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႉ ၵိတ်ႇၵပ်းလူၺ်ႈမိူဝ်ႈတေၸွတ်ႇၽွတ်ႈ ပူၵ်းတင်ႈလုမ်းလူင်ပွင်ၵိုင်ႈၼၼ်ႉ ၵမ်ႉပေႃးမီးလွင်ႈတီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၵုမ်ႇထူၼ်ႈလီလီ။

(2) တႃႇႁႂ်ႈၸွတ်ႇၽွတ်ႈလႆႈလုမ်းလူင်ပွင်ၵိုင်ႈၵၼ်ၸိမ်ၵိုင်ႈသေ ၵူပ်ႉပိူင်ႇၽွင်းငမ်းလႆႈထိုင် တီႈလီၶၼ်ႈ ၵမ်ႉလၢင်းၸွတ်ႇၽွတ်ႈလႆႈငၢႆႈငၢႆႈ။

ၼႂ်းၸဝ်ႈၵေႃႉပိူင်ၽႃင် တႃႇၸွတ်ႇၽွတ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်ၵိုင်ႈၸွမ်ႇသုၵ်ႇလီႇယေးသျိၼ်းတီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇ 4 ပိူင်ၶၼ်ႈ မႃႉပိူင်ၵၼ်ဝႃး ပၼ်ႁႂ်ႈၵူၼ်းမိူင်းတင်းသိင်ႈတင်းလႂ်ၶဝ် လႆႈတွတ်ႈၸပ်း ၵၢင်လိုပ်ႈပၼ်တီႈပၢင်ပွႆးလိူၵ်ႈၵဵပ်းၵူႈလွင်ႈလွင်ႈ ၵွမ်းၶင်ႈလႆႈတီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၼၼ်ႈၶၼ်ႈႁူဝ်း။ မိူင်း ၵၼ်ၸွတ်ႇၽွတ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်ၵိုင်ႈဝႃႈ ၵွမ်းၶင်ႈလႆႈပိူင်ပႅလီႇမၼ်ႇတီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၶႄႈ လႆႈ ၵွမ်ၵိုင်ႈၵျၼ်ၽွင်ႈတီႇမွၵ်ႇၶရေႇသီႇၸၵ်ႉၸိူဝ်းၶၼ်ႈၼၼ်ႉ။ ၶေႃးၽွမ်ႉလႆႈၵႂ်ႈ ၵၼ်လုၵ်ႉတီႈပၢင်ပွႆး လိူၵ်ႈၵဵပ်းပေႃးပဵၼ်မီးမႃးၼၼ်ႉ။ ပဵၼ်ၵၼ်ၸိုၵ်ႉၸမ်ႉလမ်ႉလွင်ႈလူင် တီႈၵၢၼ်ပႃႈမိူင်းၶၼ်ႈၶတႃႉၶတႃႉ

ဝႃႈဝႃႈယဝ်ႉ။ ပီၼ်လွၼ်ႉၵၢၼ်မွၼ်းထမ်း မီးဝႆႉၼမ်ႉၼၵ်းသေမၵ်းမႆႉပၼ်လွင်ႈသုၼ်ႇလႆႈယိပ်းတိုဝ်း တီႈမူဝ်ႉၶရေႇသီႉတီႈၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်ၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ မိူင်းပႃႇလီႇမၼ်ႈတီႈမူဝ်ႉၶရေႇသီႉၼႆႉ လုမ်းပႃႇတီႈ ၵၼ်လႆႈၶၢမ်ႇလိူၵ်ႈတင်းၼႂ်းပႃႇလီႇမၼ်ႈ ၵမ်ႇၼၼ်ႉ လုမ်းႁူမ်ႈပွင်ႇၵၼ်ၶဝ်ၼႆႉ လႆႈႁပ်ႉတင်းၵၢဝ် လွင်ႈၵမ်ႉထိမ်တမ်းတီႈပႃႇလီႇမၼ်ႈၼၼ်ႉသေ ၶွတ်ႇၽွတ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်ၵိုင်ႈၶဝ်ယူႇယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်ၼႆႉ တေလႆႈလိပ်ႈၶိၼ်းႁပ်ႉႁၼ်ဝႃႈ ပီၼ်လွၵ်းလၢႆးၽေႇၼမ်ႉၽေႇတူဝ်ပၼ်လွမ်းၼင်ႈၵၢင်လၢႆၵူၼ်းမိူင်း ၵၼ်ပေႇပီၼ်မီးမႃးတီႈပၢင်ပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းႁူးလွင်ႈလွင်ႈ ၼင်ႈလၢႆးတီႈမူဝ်ႉၶရေႇသီႉမီးၼၼ်ႉဝႃႈၼႆႉ ယဝ်ႉ။ ပေႃးတေတူၺ်းၵဝ်ႇမိူင်း "ၶၼႇတိုဝ်ႉလိၼ်ႉ" ၵၢၼ်ယိပ်းတိုဝ်းလၢႆးၸွမ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေး သိုၼ်းတီႈမူဝ်ႉၶရေႇသီႉဝႆႉယူႇၼၼ်ႉၼႆႉလိူဝ် ၵၢင်လၢႆၵူၼ်းမိူင်း ၵၢၼ်ပေႇပီၼ်မီးမႃးတီႈပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်း ႁူးလွင်ႈလွင်ႈၼႆႉ ၵမ်ႇပေႃးလႅမ်ႇလွင်ႈၶဝ်းၼိုဝ်ႉၶဝ်းၶပ တီႈၼႂ်းၶၢင်ႉၵၢၼ်ပၢႆးမိူင်းၼၼ်ႉသင်။ မိူဝ်း ၶွတ်ႇၽွတ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်ၵိုင်ႈၼၼ်ႉၵေႃး လွင်ႈၵၢၼ်ပႃႇလီႇမၼ်ႈၵမ်ႉထိမ်/ၵမ်ႇၵမ်ႉထိမ်ၼႆႉ ၵမ်ႇ ဝႆႉပီၼ်ပိူင်လူင်၊ ၵမ်ႇၵဝ်သႂ်ႇလႆႈဝူၼ်ႉလွမ်းၵူးၶိုဝ်သင်သေယဝ်ႉ. လႆႈၶွတ်ႇၽွတ်ႈၶိတ်းလွမ်းၼင်ႈ ၶေႃးပၼ်တၢင်းၶႂၢၼ်ႈ (ၵၢၸမ်ႉလၢၼ်ႉ) ၵၢၼ်ၵေႃႉပီၼ်ႁူဝ်ပဝ်းလုတ်ႉတေႃႉ ၵူၼ်းမိူဝ်း "တၢတ်ႉၸိူ" သွင်ၵၢၼ်ၶဝ်ၼၼ်ႉၵူၺ်းယဝ်ႉ။ လွင်ႈၵၢၼ်လႆႈမီးဝႆႉၶေႃးပၼ်တၢင်းၶႂၢၼ်ႈႁူဝ်ပဝ်းလုတ်ႉတေႃႉၶဝ် ပီၼ်ပိူင်လူင်ၼင်ႈၼၼ်ႉၼႆႉ. တေလႆႈႁပ်ႉၶၢမ်ႇပွင်ႇလိၼ်ႈလႆႈဝႃႈ ၵွပ်ႈပိူဝ်ႈလူဝ်ႇလႆႈပီၼ်တႃႇၽေႇၼမ်ႉ ၽေႇတူဝ်ပၼ်လၢႆးပိူင်ၸွမ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေးသိုၼ်းတီႈမူဝ်ႉၶရေႇသီႉၼၼ်ႉဝႃႈၼႆႉယဝ်ႉ။ ပေႃးၼၼ်ႉၵေႃး တေလႆႈႁူႉႁၼ်ဝႃႈ သိပ်းၵၢင်လၢႆတီႈမူဝ်ႉၶရေႇသီႉ ၵၢၼ်ၵူၼ်းမိူင်းၶဝ်ထုၵ်ႇထွၵ်ႇမွၵ်ႇၶၼတီႈပၢင် လိူၵ်ႈၵိပ်းႁူးလွင်ႈလွင်ႈၼၼ်ႉၼႆႉ. လႆႈမၼ်ႈမၢင်တီႈမိူဝ်ႉယေးၵႂႃႇၼႆႉယူႇယဝ်ႉ။

လွၵ်းပိူင်ၸွမ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေးသိုၼ်းတီႈမူဝ်ႉၶရေႇသီႉၼႆႉ ၵုမ်ႉလႆႈဝႆႉလွင်ႈပၵ်းလိူဝ်(ၵၢႆႇယုင်ႉ) ၵၢၼ်ဝႃႈ တႃႇတေၶွတ်ႇၽွတ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်ၵိုင်ႈႁူမ်ႈပွင်ႇၼႆႉယူႇၼၼ်ႉသေ သမ်ႉပၼ်ႁႂ်ႈၵူၼ်းမိူဝ်း ၵွၼ်ႉၶဝ် လႆႈမီးဝႆႉၵၢႆႇၼေႇဝီႉတူဝ်ႉၼႆႉၶလႆး ပေႃးယူႇၽဵၼ်ႈလွၵ်းပိူင်ၵုပ်ႉပိူင်ႉၽွင်းငမ်းတီႈမူဝ်ႉၶရေႇသီႉ ၵၢၼ်လိူတ်ႈလၢင်ႉသေထတ်းတူၺ်းလိူဝ် ပီၼ်ၵၢၼ်သၢၼ်ၶတ်းၵၼ်ဝႆႉတင်းၽိုင်းပိူင်တီႈမူဝ်ႉၶရေႇသီႉ ယူႇယဝ်ႉၼႆႉ ၽူႈလိပ်ႈၶိၼ်းထတ်းသၢင်ၶဝ်ၵမ်ႈၽွင်ႈ လီႉလမ်းၶၼဝႆႉၼင်ႈၼႆႉယဝ်ႉ။ ၽိူင်ႈပိူင်သၽေႃး တီႈမူဝ်ႉၶရေႇသီႉ ၵၢၼ်ဝႃႈ တေလႆႈၵုပ်ႉပိူင်ႉၽွင်းငမ်း လွမ်းၼင်ႈၵၢင်လၢႆၵူၼ်းမိူင်းပႃႈၼမ်ၼႆႉၼၼ်ႉၼႆႉ. ငွတ်းဝႆးလုမ်ႁႃးဝႆႉ. ၼႂ်းလွၵ်းပိူင်ၸွမ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေးသိုၼ်းတီႈမူဝ်ႉၶရေႇသီႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ယွၼ်ႉပိူဝ်ႈၶိတ်း ၵွၵ်ႉဝႆႉငဝ်းလႆး ယႃႇပေႁႂ်ႈၵၢင်လၢႆၵူၼ်းပႃႈၼမ်ၶဝ် လူႉလုမ်းၸွမ်းတမ်ၵွင်ႈတီႈလိဝ်ႉဝႆႉ.လႆႈ ၼႂ်းမူႉလုမ်း ၽုင်ၵူၼ်းၼမ်လႆႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၶပ်းၼိုင်ဝႆႉပၼ်လႆႈၵဝ်ႇမူႉလုမ်းၶိုင်းလိၵ်ႉၵွၼ်ႉလႆႈမူႉလႆႈလုမ်း မႃးႁူမ်ႈ ပွင်ႇတုမ်ၵၼ်သေ လႆႈပီၼ်မႃးၽႂ်ႇပႃႈၼမ်ၶိင်းယႂ်ႉ ၶိတ်းၼၼ်ႉၵဝ်ၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တီႈမူႉလုမ်းၽုင် ၵူၼ်းၼင်ႈၼၼ်ႉၼၼ်ႉ. ပေႃးပၼ်ႁႂ်ႈပွတ်းတွၼ်ႈၶၽၵၢၼ်လိဝ်ႉၼႆႉ. လႆႈပီၼ်ၽႂ်ႇပႃႈၼမ်သေ ႁူပ်ႈသိမ်း ယိပ်းလိၵ်းၵၢႆႇၼေႇဝႆႉပေႃးၼႆႉလိူဝ် လၢင်းပီၼ်ၵူႈလႆႈၵုမ်းထိင်းၵၢႆႇၼေႇ "သွင်လွင်ႈသွင်ၽႂ်ႇ ပိၼ်ႉပႆႇ ၵုမ်းထိင်းၵၼ်" ၼၼ်ႉၶလႆး တေၵူႈတုမ်ႉတိုဝ်ႉမိၼ်ႈၸွမ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေးသိုၼ်းတီႈမူဝ်ႉၶရေႇသီႉယဝ်ႉ။ ႁွပ်ႈၼၼ်ႉၶလႆး ၼႂ်းလႆႈၸွမ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေးသိုၼ်းတီႈမူဝ်ႉၶရေႇသီႉၼႆႉ ၽိူင်ႈပိူင်သၽေႃးတီႈမူဝ်ႉ

ၸၢေႈသီႉ ၵၢၼ်ဝႃးပၼ်ႁႂ်ႈၵုပ်ႉပိူင်ႉၾွင်းငမ်းလွမ်းဢၼ်ႇၵၢင်လၢႆႈႁူၼ်းၽႂ်ႇ၊ပႃးဢမ်ၵၢၼ်ဝႃးဢၼ်ႉၼၼ်ႉ ၵမ်ႇၸဝ်းၼိုဝ်ႉၸဝ်းၶပသင်ယဝ်ႉ။

ၽူႈလိပ်ႈႁၢၼ်းလူင်ႉလိင်းလႅၼ်ႇလီၸဝ်ဝႃး တႃႇႁႂ်ႈလွၵ်းလႆႈပႆႈမိူင်းတီႈမူၼ်ႉၸၢေႈသီႉ ပေႃးတေ ၼိူင်ႇၵိမ်းၶလ တႃႇႁႂ်ႈလူင်ပွင်လိူင်ႈၼၼ်ႉ တေပူင်တမ်းပေႃႇလသီႉ ၵၢၼ်တေပၼ်ပုၼ်းပၢင်းၽွၼ်းလီ ႁူၼ်းမိူင်းလႆႈဢၼ်ႉၼၼ်ႉ လူဝ်ႇလႆႈမီးလုမ်းပႆႈမိူင်း ၵၢၼ်တဝ်ႉသိင်ႇၸတ်းၼိုၼ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈဢၼ်ႉ ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ပေႃးပိၼ်လွၵ်းလႆႈပႆႈမိူင်းမိူၼ်ဢၼ်ႇဢၼ်ဝႆႉလိူင် လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၼၼ်ႉ လႆႈၵဝ်ပုၼ်း ၽွၼ်းတီႈၼႂ်ပေႃႇလသီႉၸဝ်ဝႆႉ တိတ်ႈတေႃးလီငမ်းသေယဝ်ႉ၊ ၵၢၼ်လုမ်းၽႂ်ႇၸတ်းၼိုၼ်းၸဝ်ထတ်း သၢင်မႃးဢၼ်ႉၼၼ်ႉ မႃးထိင်ႈႁႅင်းပၼ်ႁႂ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၸဝ် ၵဝ်ပုၼ်းၽွၼ်းတီႈၼႂ်ပေႃႇလသီႉၸဝ် လိုဝ်တိုဝ်းၼိုၵ်ႉတွၼ်းမႃးဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ မိူၼ်ဢၼ်ႇ "တီႈၵူဝ်ႇရီႇပႆႈမၵ်းမီးတီႈမူၼ်ႉၸၢေႈသီႉ" ဝႃးဝႆႉဢၼ်ႉ ၽွင်းယၢမ်းမိူဝ်ႈလူင်းသုၼ်းတုမ်ႁူလႆးတွမ် ႁူႈတွတ်းပၼ်သိပ်းၵၢင်လၢႆၸဝ် တီႈပၢင်ပွႆးလိူၵ်ႈၵိပ်းႁူႈလွင်ႈ လွင်ႈၼၼ်ႉ လွမ်းဢၼ်ႇပေႃႇလသီႉတႃႇပုၼ်းပၢင်ႈၽွၼ်းလီ ၵၢၼ်ၸဝ်တမ်းဝၢင်းၶဢမႃးဢၼ်ႉ ပေႃးလုမ်း ပႃႇတီႈဢၼ်ႉ(ၵမ်ႇဢၼ်ႉ)ပႃႇတီႈလႆႈလုမ်းၸဝ် လႆႈၸမ်ႇလိူၵ်ႈၵိပ်းၼိုၼ်းယိပ်းၵႃႇဢႃႇမႃးပေႃးၼၼ်ႉလိူင် လွင်ႉၸဝ်ႁၢတ်းပၼ်ထိုင်တီႈယူႇႁိုဝ်ၼၼ်ႉၼၼ်ႉ။ ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ်ၵေႃး တေပွႆႉလွမ်ထတ်းတူလႆးယူႇသေၵမ်ႇၵႃး လုမ်းၽႂ်ႇ၊ၸတ်းၼိုၼ်းၸဝ်ၵေႃး တေပွႆႉလွမ်ထတ်းသၢင်ဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ႁၢတ်းလႆႈၼၼ်ႉသေ ၵိတ်ႇၶၸပၼ် သုၼ်ႇလႆႈတီႈမူၼ်ႉၸၢေႈသီႉၸွင်ႁူၼ်းမိူင်းၸဝ် ယႃႇႁႂ်ႈလုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈၼၼ်ႉ လူလႆႈယိပ်းတိုဝ်းပိူင်ႈဝွင်ႉ၊ ၵမ်ႇၸဝ်းၸွင်ႉမၼ်းၵျႃႉဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပေႃးပိၼ်တီႈၸိူဝ်းလွၵ်းလႆႈပႆႈမိူင်းၸွမ်ႉသူဝ်ႇလီႇယေႃးသိုဝ်းတီႈမူၼ်ႉၸၢေႈသီႉၼၼ်ႉ ပိၼ်လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈႁူမ်ႈပွင်းၶလ ႁႃႈလုမ်းၵၢၼ်တေၵဝ်ပုၼ်းၽွၼ်းၸဝ်ပေႃႇလသီႉ ၸဝ်ဝႆႉတိတ်ႈတိတ်ႈတေႃးတေႃးဢၼ်ႉၵမ်ႇငၢႆး။ ငဝ်းလႆးသႂ်ငၢႆဢၼ်ႇၼၼ်ႉဢၼ်ႉ။ ၽူႈထတ်းသၢင်ၸဝ် ၵမ်ႈၽွင်ႈဝႃး ပိၼ်လႆးတီႈမူၼ်ႉၸၢေႈသီႉဝွတ်ႈဝႆႉတိမ်ႉယေႃးဝႆႉဝႃးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

လႆးပိူင်လုမ်းလူင်ပွင်လိူင်ႈႁူမ်ႈပွင်း ၸိူဝ်းၸွမ်ႉသူဝ်ႇလီႇယေႃးသိုဝ်းတီႈမူၼ်ႉၸၢေႈသီႉဢၼ်ႉ ၵႃႇဢႃႇတႃႇၵုပ်ႉပိူင်ႉၾွင်းငမ်းၼၼ်ႉ။ လုၵ်ႉတီႈလုမ်းႁူမ်ႈပွင်းၵၢၼ်ဢၼ်ႉမႃးၶလ တေလႆႈတူလႆးလွင်ႈ ၵၢင်လၢႆလုမ်းလိူဝ်း ၵၢၼ်ၸဝ်ႁူမ်ႈပွင်းပႃးဝႆႉၸဝ်ယူႇႁၢတ်းဢၼ်ၶလ တေၵမ်ႇပိၼ်လႆးလုမ်းလူင်ပွင် လိူင်ႈ ၵၢၼ်တေၾွင်းငမ်း ႁူႈဝၢၼ်ႈမိူင်းဢိမ်သဝ်းလႆးဢၼ်ႉ။ ၽူႈထတ်းသၢင်ၸဝ်တၢင်းဢမ် ဢႄႇဢႄႇ လီႇလမ်ႈၶဢလွင်ႈယူပ်ႈယွမ်းၸွမ်ႉသူဝ်ႇလီႇယေႃးသိုဝ်းတီႈမူၼ်ႉၸၢေႈသီႉမီးမႃးၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

လိူင်ႈမိူင်းလိူဝ်းယိပ်းတိုဝ်းၸွမ်ႉသူဝ်ႇလီႇယေႃးသိုဝ်းတီႈမူၼ်ႉၸၢေႈသီႉ။
States Exercising Consociational Democracy

ၼိူဝ်လူၵ်ႈၸူင်းႁဝ်းမၢင်တီႈမၢင်တွၼ်ႈၼၼ်ႉ လႆႈလိပ်ႈႁၢၼ်းႁၼ်ၸဝ်ယိပ်းတိုဝ်းလႆးပိူင်ၸွမ်ႉသူဝ်ႇ လီႇယေႃးသိုဝ်းတီႈမူၼ်ႉၸၢေႈသီႉဝႆႉယူႇယဝ်ႉ။ ႁူလႆးၵႃး ၵၢၼ်ၸွင်ႈပွင်ႉဝႃးတီႈၶတႃႉမၼ်းဢၼ်ႉၼၼ်ႉ မိူင်းၵမ်ႈၽွင်ႈမီးဝႆႉပိူင်ၽၢင်ႁၢင်ႈႁူႈမဝ်းမဝ်းဝႆႉၶလ လိူဝ်သေၵၢၼ်ႁူၼ်းတၢင်းဢမ်လႆႈၶူႉႁၼ်ဝႆႉဝႃး

ပိၼ်မိူင်းၵွၼ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေးသျိၼ်းတီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉၼႆၼၼ်ႇ မိူၼ်ၼင်ႉမိူင်းပႃႉလီႉမၼ်ႉတီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉ၊ မိူင်းလွမ်လိူင်ႈၵွၼ်တီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉ–လၵ္ဢုႉမိူင်းလိူဝ်းၼႆႇၸဝ်ႈၵေႃး ၸဝ်ႈၵိူတ်ႉၵွၵ်ႉၵ်တ်းပိၼ်ဝႆႇ ၽွႈလႆႈ မီးလွၼ်ႇၵၼ်မွၼ်းထမ်းၵွၼ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေးသျိၼ်းတီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉၼၼ်ႇဝႆႇယဝ်ႈ။

တီႈၵုၼ်ယူးရူပ်ႇ (Europe) ၼႆႇ မိူင်းလိူဝ်းယိပ်းတိုဝ်းၵွၼ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေးသျိၼ်းတီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉၸဝ်ႈ မိူၼ်ၼင်ႉမိူင်းဢေႃးသတြီးယၼၼ်ႇ မိူဝ်ႈပၢၼ် AD 1945-1966 ၽွင်းမိူဝ်ႈလုမ်း "သူဝ်ႉၼသျႉလိတ်ႇ" ၼလႈ "ၵိတ်ႇတလိတ်ႇ" လႆႈၼၽမ်ႉၵႃႉၼႃႉၵၼ်သေ ၵုပ်ႇပိူင်ႉၽွင်းငမ်းဝႆႇ ယူႉၼၼ်ႇ လႆႈလိပ်ႈၵ်ၼ်းႁၼ်ၸဝ်ႈယိပ်းတိုဝ်းဝႆႇလႆႈၵွၼ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေးသျိၼ်းတီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉၼၼ်ႇဝႆႇ ယူႉယဝ်ႈ။ တီႈၸိူင်းမိူင်း "ၼပႉလိၵျႉယမ်ႉ" ၼႆႇ ပိၵ်ႇဝႃးယိပ်းတိုဝ်းၵွၼ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေးသျိၼ်းတီႉမူဝ်ႉ ၸရေႉသီႉမႃး ၼတႉလိမ်မိူဝ်ႈဝႆႈသိုၵ်းလုမ်းၽွႉပွၵ်ႈၵမ်းဢိူင်းယဝ်ႇၼၼ်ႇၼႆသေၵေႃး တီႈၼတႇမၼ်းၼႆႇ ထိုင်မႃးမိူဝ်ႈပၢၼ်ၵၼ်လိူဝ်းပိၼ်ပွတ်းတွၼ်ႈၼၽ ယွၼ်ႇၵူမ်းလႃတ်းၵမ်ႉမိူၼ်ၵၼ်ၸဝ်ၼၼ်ႇ လႆႈၸဝ်ႈ လိမ်ၵဝ်ၵွင်ႈတီႈၵၢၼ်ပႆးမိူင်းမႃး မ်ၼ်းမိူဝ်ႈလိူၼ်းလႆႈဝႆႈပီ AD 1970 မႃးၼၼ်ႇ လင်ႉတေယိပ်း တိုဝ်းမ်ၼ်ႈ ၵွၼ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေးသျိၼ်းတီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉလီငမ်းယူႉယဝ်ႈ။ မိူင်း "ၼၼႉတၢႉလ်ၼ်ႉ" ၼၼ်ႇၼတႇ ယိပ်းတိုဝ်းၵွၼ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေးသျိၼ်းတီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉ ၼတႉၵၢဝ်မိူဝ်ႈပီ AD 1917 ၼၼ်ႇယဝ်ႈ။ လိူင်ႈမိူင်းသၢမ်မိူင်းၼႆႇလမ်း–ၵၢဝ်လႆႈပိူင်ၽၢင်ႁၢင်ႈလူင်ပွင်လိူင်ႈပႃႉလီႉမၼ်ႉတီႉမူဝ်ႉ ၸရေႉသီႉၸဝ် ဝႆႇပိၼ်ငဝ်ႈၸၢမ်ႉပိုၼ်ႇမၼ်းသေ ၵိူတ်ႇၵွၵ်ႉၵ်တ်းၵၢဝ်လွၼ်ႇၵၼ်မွၼ်းထမ်းၵွၼ်ႉသူဝ်ႉ လီႉယေးသျိၼ်းတီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉသေ ယိပ်းတိုဝ်းၵူႉၼၼ်ႇယဝ်ႈ။

တီႈၸိူင်းမိူင်းလၼ်ႇထၢၼ်ႈသၢမ်ၸိူင်းလုမ်းၽွႉၸဝ်ၼၼ်ႇၵေႃး တေႃးလၢင်ႈလႆႈႁၼ်ယိပ်းတိုဝ်း ၵွၼ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေးသျိၼ်းတီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉဝႆႇယူႉယဝ်ႈ။ တီႈမိူင်း "လိပ်ႇပၼုၼ်ႉ" ၼႆႇ လႆႈႁၼ်ယိပ်း တိုဝ်းမႃးၼတႉပီ AD 1943 တေႃႉပီ 1975 ၼၼ်ႇသေ၊ တီႈမိူင်း "မလေးသျိယ" ၼႆႇ လႆႈႁၼ်လေႃႉၼတႉ ယိပ်းတိုဝ်းမႃးမိူဝ်ႈပီ AD 1955 ၼၼ်ႇမႃးတေႃႉႁၢၼ်ႇၼႆႇယူႉယဝ်ႈ။ တီႈမိူင်း "ၵူႊဝရိပ်ႇ" ၼႆႇယိပ်း တိုဝ်းမႃးၼတႉၵၢဝ်မိူင်းလႆႈလွတ်ႈလိဝ်းၵွၼ်းၼေႃမိူဝ်ႈ AD 1960 ထိုင် AD 1963 ၼီႈၼၼ်ႇယဝ်ႈ။

ၼႆႇၵူၺ်းၵၢမ်ႉၵႃး မိူင်းလိူဝ်းၵၼ်ယိပ်းတိုဝ်းၵႃႉၼႃႉ လႆႈၵုပ်ႇပိူင်ႉၽွင်းငမ်းမိူင်း ငႆးမိူၼ် ၼင်ႉၵွၼ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေးသျိၼ်းတီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉဝႆႇၼၼ်ႇၵေႃး ယင်းမီးမိူင်း "ၵိတ်ႇသ်ရေး" ၼလႈ မိူင်း "ၸၼေႉတႃႉ" ၸဝ်ၼၼ်ႇယူႉၼႆ ၽူႈလိပ်ႈၵ်ၼ်းၸဝ်ႈဝႃးၼႆဝႆႇယူႉယဝ်ႈ။

လိူင်ႈမိူင်းၵမ်ႈၽွင်ႈၼၼ်ႇလမ်း ၵၢမ်ႉလွႆးၼလႈဝႃးယိပ်းတိုဝ်းၵွၼ်ႉသူဝ်ႉလီႉယေးသျိၼ်း တီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉ တီႈလၼ်ႇထၢၼ်ႈၵိဝ်ႉလူၺ်ႈလိူင်ႈမိူင်းတင်းလူင်ၼၼ်ႇၵူၺ်းသေၵၢမ်ႉၵႃး မိူၼ်ၼင်ႉ တီႈၸိူင်းလေႈမိူင်း (ပြည်နယ်) ၼလႈ လၼ်ႇလေႈတွၼ်ႈၸဝ်ၵမ်ႈၽွင်ႈၼၼ်ႇၵေႃး ယိပ်းတိုဝ်းလွတ်ႉတူဝ်ႈ ထိုင်ဝႆႇယူႉယဝ်ႈ။ (တီႈတ်ၵ်ႈမၼ်း ၵၼ်တွၼ်ႈ (canton) (လေးမိူင်း)ၸိူင်းမိူင်း "သဝိတ်ႇသ်လိူဝ်ႉလ်ၼ်ႉ" ၼၼ်ႇၼလႈ လေးမိူင်းၸိူင်းမိူင်း "ဢေႃးသတြီးယ" ၸဝ်ၵေႃး လႆႈႁၼ်ၸဝ်ႈယိပ်းတိုဝ်းၵွၼ်ႉသူဝ်ႉ လီႉယေးသျိၼ်းတီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉဝႆႇယူႉယဝ်ႇ)။

ၶေႃႈသင်ႇလူပ်ႈလင်

မိူင်းတႆးမူဝ်ႇၸရေႇသီႇၵၼ်ဝႃႈၼႆႉ လူဝ်ႇလမီးလွင်ႈလွတ်ႈလႅဝ်ႈ၊ သၢင်းလၢင်း၊ ၽိင်ႇပိင်းသေ ႁဵတ်းႁၢၼ်လွမ်းၽိူင်းပိူင်ၵြႃးမၢၼ်ႇမဵၼ်ႈၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၽူႈၼိူင်းၼၼ်ႉၶိုၼ်းဝႃႈၸတႃႉ လူဝ်ႇလႆႈႁဵတ်းၶႂ်ႈၵႂၢင်ႇ ပေႉလႆႈတၢင်းထူမ်ထၢင်ႇငမ်းငဝ်း ၵၼ်ဝႃႈ "ယူဝ်ႉ" ၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ၵူႈလူင်ႈတႃႇႁဵတ်းပႆႇၸၢမ်ႈပူၼ်ႉလႆႈႁူဝ်ႉတမ်ႇတိူင်း "ယူဝ်ႉ" လူင်ၼၼ်ႉၼႆႉ တၢင်းၶိုၼ်ႈယႂ်ႇႁိူဝ်ႈၸိူင်းမၢၵ်ႈမီးလီပဵၼ်ႁဵတ်း တၵ်းပႆႇၶိုတ်းၵၢပ်ႈပၢၼ်လႆႈလူးၵႂၼ်ႇ။ ပေႃးႁဵတ်း "ယူဝ်ႉ" တေႃႇပိုၼ်ႈၶေႃးလွမ်းၸင်ႇထုင်းၽိူင်ႈၽႅႇတိုၼ်းပဵၼ်ၼၼ်ႉ ပိုၼ်ႈတေ "ယူဝ်ႉ" တေႃႇႁဵတ်းမႃးၶိုၼ်းယဝ်ႉ။ ပေႃးပဵၼ်ၽူးမဵၼ်ႁဵတ်းၸတႃႉ "ယူဝ်ႉ" ၵူၺ်းၵမ်ႇၵူး လူဝ်ႇလႆႈတိူၵ်းၽိုၼ်ႉၸိင်ႇတေႃႉၶႂ်ႈပေႉတေႃႇဝၢတ်ႈဝႆႉႁၢႆလႆၼၼ်ႉယူႇ။ ၽူးမဵၼ်ၼႆႉႁဵတ်းၵမ်ႇထုၵ်ႇလီလႆႈႁၢၼ်ႈၶမ်။ လိူဝ်သေၵေႃႉ/လုမ်း ၵၼ်ၸိူဝ်းယႃႇၵဵဝ်းတိၵ်းတိင် ပေႉၵိၼ်လူလၢႆႈလိူဝ်ႉၶိူဝ်းဝၢၼ်ႈမိူင်းတႆႈႁဵတ်းၼၼ်ႉ ၵမ်ႇထုၵ်ႇလီမၵ်းမၢႆႈ ၶႂ်ႈမီးၽူးမဵၼ်ႁူပ်ႈတူဝ်ႁဵတ်းဝႆႉ။ မဵၼ်ၼႆႉၵေႃႇၵူႈႁိူဝ်လီၵူးၼၼ်ႉ။ ၵမ်ႇမီးၽူးမဵၼ်တေႃႇႁဵတ်းသေၵိတ်း မဵၼ်းလီထီႉသုတ်းယဝ်ႉ။ ၵူၺ်းလီမိၵ်ႉသုၺ်ႇတႆႈၵေႃႉႁူမ်ႈၸိူဝ်းသၢင်ႈၼမ်ၵူႈႁိူဝ်လီၵူးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ႁဵတ်းလူဝ်ႇမေႃၸိူၵ်ႇမေႃထိူၵ်ႇ ၽွၺ်ႇပဵၼ်မဵၼ်ၸလႆႈ ၽွၺ်ႇၵမ်ႇပဵၼ်မဵၼ်ႁဵတ်းၼၼ်ႉယူႇ။ ပေႃးၵေႃႉလိူဝ်ၵမ်ႇမေႃၸိူၵ်ႇထတ်းႁၢလႆႈလိူင် ၵဝ်မူႇ၊ မူၵ်ႉ၊ ႁွင်၊ လုမ်း၊ ငၼ်း၊ လိူင်း–လၵူႇ လႆးႁူၼ်းတင်းၼမ်ၵႂၼ်ၽွမ်ႉၵၼ်ၸိူဝ်းႁၢသၢင်ႉၼိူင်ႈယဝ်ႉသၢင်ႉၼိူင်ႈၵူႇ။ ပေႃးၵမ်ႇႁူႉသေ မိၼ်ၸိူဝ်းမိၼ်ႁူႉၶေႃး တေပဵၼ်မိၼ်ပဵၼ်မဵၼ်မီးၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၵၢပ်ႈဝၢၼ်ႈပၢၼ်မိူင်းၸိုၼ်ႈယွႆႇၸင်ႇဝၼ်းမိူဝ်ႈၼၼ်ႉၼႆႉ ၶႂ်ႈလႆႈမီးၽူႈၵႂၼ်ႁူဝ်လီ ၵႂၼ်ႁူဝ်လိူဝ်ႉၶိူဝ်းတႆႈႁဵတ်းၼၼ်ၼၼ်ႉ ထုၵ်ႇလီပဵၼ်ၸင်ႇၶေႃးယွၼ်းသူးမွင်းထိုင်ၸိပ်ႉပၢၼ်ႇၼၼ်ႉယူႇ။ ၵိုင်ႇထိူၵ်းပဵၼ်ဝႆႉၸင်ႇၵၢၵ်ႇသေႃးပိုတ်ႇပၼ်ႁူးၽၵ်းတူ ၶႂ်ႈပီႈၼွင်ႉလိူဝ်ႉၶိူဝ်းတႆႈႁဵတ်းၸဝ် လႆႈလွတ်ႈပူၼ်ႉၵွၵ်ႉၶွၵ်ႈငၢႆးလူင်မိူင်းႁူၼ်းၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပိူဝ်ႈၼၼ်ၸလႆႈ ဢူၼ်ႉသၢင်ထတ်းတူၺ်းတူဝ်လဵဝ်ႈၵဝ်ႇၶိုၼ်းႁဵတ်းႁဵတ်း သိူဝ်ႈသိူဝ်ႈယူဝ်းယူဝ်းသေၸလႆႈ ပေႃးလဵဝ်ႈၵဝ်ႇၵႂၼ်လႆႈတၢၼ်ႇလွႆ တွၼ်းလွႆၶေႃးသိုပ်ႇၵႂၼ်ၵူႇတႃႇ။ ပေႃးၵမ်ႇမေႃၵႂၼ်ၶေႃးလွမ်းတႃႇ။ ပေႃးလဵဝ်ႈၵဝ်ႇၵႂၼ်မူႇ လူဝ်ႇလွမ်းမူၵ်ႉ၊ ၵႂၼ်လုမ်းလူဝ်ႇလွမ်းငဝ်းငၼ်း–လၵူႇ တေႃႇထိုင်ပီႈၼွင်ႉလၢဝ်းလိူဝ်ႉၶိူဝ်းတႆႈၼိုင်ႈလုမ်ႈၽႅႇပိုတ်းပိုၼ်ႉလႆႈႁပ်ႉၸၢမ်ႇၵဝ်တၢင်းၵႂၼ်ႁူဝ်တီးၽူးယွႆႇလိူဝ်ႉၶိူဝ်းတႆႈႁဵတ်းၸဝ်ၼၼ်ႉလႆႈၸလႈ၊ ၽူးယွႆႇလိူဝ်ႉၶိူဝ်းတႆႈႁဵတ်းၸဝ်ၶေႃး ၽိုၼ်ၼိူင်းၵဝ်တၢင်းၼိူင်းပွင်ၵႃႇၶႃႇၵႂၼ်ႁူဝ်သေ၊ ၽိုၼ်ၼိူင်းၸဝ်တၵ်းလႆႈမီးပုၼ်းၽွၼ်းထွမ်ႇငိၼ်းၸပ်ႉယမ်ၵၢင်လွႆလိူဝ်ႉၶိူဝ်းတႆႈမီးယူႇပၢၵ်ႇလၢၼ်ႉလိူဝ်ၼၼ်ႉၵမ်ႇႁၢင်ႉ။ လွင်ႈၵႂၼ်ႁူဝ်ၸလႆႈလွင်ႈမေႃလွမ်းၼၼ်ႉ ပိၼ်ၵၼ်ပိၼ်ႉပႆ၊ၵပ်းၵႆႇၵိင်လင်ၽင်ႇၸွင်ႈၵၼ်ဝႆႉယဝ်ႉ။ ၵၼ်ၼိူင်းတၵ်းယွၼ်းထိုင်ၸတႃႉ "ၵႂၼ်ၶေႃးၵႂၼ် လွမ်းၶေႃးလွမ်း ယႃႇပေၸိူဝ်းႁူၼ်းၽေႃၸၢင်ႈၸတ်းၸၢင်ၸေႃးၵၢၼ်လိူဝ်ႉၶိူဝ်း" ၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

လၢတ်ႈသိုဝ်ႈၵမ်ႉလီၶႃႈ၊ ႁူဝ်ၽိတ်ႈၶူလေႃႉလႂ်၊ ႁူဝ်ပိၼ်တၢမ်ႇပိၼ်ဝူတ်ႈ၊ ႁူဝ်ၶၼ်ႉႁူဝ်ၼၼ်ႉ– လၵ်ႂ်ႇတၢင်းဝူၼ်ႉတႃႇ ၵၼ်ၵဝ်တူၼ်ႈလွႆၵူၼ်းၵႂၼ်ႇလိူဝ်းၶၼ်ႉၼၼ်ႉ ယိပ်းလွႆႉၼႂ်းမိၼ်းတီႈမၼ်း လင်ႇတေတူၵ်းထုၵ်ႇယဝ်ႉ။ လွႆႉၼိုဝ်းၶႃင်ႇပႃႈၵၢၼ်မိူင်း မိူဝ်ႈၽွတ်ႈၸႂ်လွင်ႈမိုတ်ႈၵိုဝ်းၵႂႃႇသိုပ်ႇၵၼ်ၶၼ်ႉလွႆ၊ မိူဝ်ႈၵၼ်တၢင်းထိုမ်ထၢင်ႇငမ်းငဝ်း ပေႇမႃးၼိုဝ်းၶူဝ်လွႆၸဝ်းၶလႈ ၵၢၼ်းၼိုဝ်ႈၵူႇတိၵ်းမၢပ်ႇၽိတ်း ၽိၵ်ႇတၢင်ႇၵပ်ႉတ်းၸိူဝ်ပိူၼ်ႈၶၼ်ႉလွႆ၊ ၵႂင်ႈတီႈတၢင်းယုမ်ႇယမ်ၵိူဝ်းလီ ၵုင်ႇမုၼ်ထွတ်ႈမျၢတ်ႈ လဝ်ႈမီးမုၼ်ယွႆႇၶဝ်ၶၼ်ႉလွႆ–လၵ်ႂ်ႇလိူဝ်းၶၼ်ႉၸတႃႉ ထုၵ်ႇလီယိၼ်ႉၸၼ်ႈၵူၼ်းၵႂၼ်ႇယူႇ။ ၼိုဝ်းၶႃင်ႇ ၵၢၼ်ပႃႈမိူင်းလိူဝ်ႉၼိူဝ်းတႃႇႁဝ်းၶဝ်ၸတႃႉ လီလႆႈပိုတ်ႇၽုၺ်ႇဝႆႉၵၢင်ႈၵၢင်ႈယဝ်ႉ။ လူဝ်ႇပၼ်ၼႄႈလႆႈလိပ်ႈ ႁၼ်ႈထတ်းသၢင် ထၢမ်တွပ်ႇၸၢႆးၸၼၵၼ်လွတ်ႈလွတ်ႈလိဝ်ႈလိဝ်ႈၶၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၼၼ်ႉပိၼ်သုၼ်ႇတီႈမွၵ်ႇ ၶရေႇသီႇၸလႈ ပိၼ်သုၼ်ႇလွတ်ႈလိဝ်ႈလိူဝ်ႉၼိူဝ်းယဝ်ႉ။ ထတ်းသၢင်မူၼ်ႉၸမ်းၸလႈ ၸၼ်းသွႆႇၵူၼ်းၵၢၼ် ၵဝ်ႈသုၵ်ႉၼႂ်းလူႉလိဝ်ၶၼ်ႉၵမ်ႇမိူၼ်ၵၼ်။ ၼွတ်ႇယွတ်ႈမၼ်းၼိုဝ်းဝႃးၸတႃႉ "ၵႂၼ်ၵေႃးၵႂၼ် လွမ်းၵေႃး လွမ်း၊ ယႃႇပေႁၢတ်ႈႁူၼ်းၽေႃၸၢင်းၸတ်းၸၢင်ၶၢႆးၵၢၼ်လိူဝ်ႉၼိူဝ်း" ၼၼ်ၶၼ်ႉႁူလ်းယဝ်ႉ။ လၢတ်ႈသိုဝ်ႈ ၵမ်ႉလီၶႃႈၵိုဝ်? တိုဝ်တၼ်ၵမ်ႉမီးလၢၼ်ႉႁႃႉ? ယွၼ်ႉပိူဝ်ႈသိၼ်ႈတၢင်းဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်ႁဝ်းၸလႈ လင်ႇလႆႈတီမ်းၼင်ႇၼၼ်ႉ လၢတ်ႈၼင်ႇၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ လိူဝ်သေမီးတၢင်းမုင်ႈမွင်း ၼႂ်းလိူဝ်ႉၼိူဝ်းတႃႈ။ ဝၢၼ်ႈမိူင်း တႃႈ၊ လၢတ်ႈပၢၼ်တႃႈ၊ မူႇလုမ်းၽုင်ႁူၼ်းၼွပ်ႇဝူင်းၸၢင်ႇတႃႈႁဝ်း ၼႂ်းလိဝ်ႈလႆႈၶိုၼ်းယွႆႇ ၶိုဝ်းၶိူင်း မၢၵ်ႈမီး လွတ်ႈလိဝ်ႈ ၵတ်းယိၼ်ႉ ၶိုၼ်ႈလွမ်းၵပ်ႈပၢၼ်မိူင်းလုမ်ႈၽႅဝ်ႇလႆႈၶၼ်ႉႁူလ်း။ ၵမ်ႉမီး ယိူင်းၵၢၼ်းပုၼ်ႈတူဝ်ၵဝ်ႇတၢင်ႇလိူဝ်ႉတၢင်ႇပိူင်သၢင်။ မိူဝ်ႈၼၼ်ႉ လမ်တေယိပ်ႇယၢင်ႈၶဝ်ႈထိုင်ၼိုဝ်း ၶူဝ်ပၢၵ်ႇပီး 21 ၶၼ်ႉယဝ်ႉ။ လွင်ႈသႂ်ႇသိုပ်ႇၵပ်းၵႂႃႇထွင်ႇႁႃႇၵၼ်ၶၼ်ႉ ၽႅဝ်ၽိုဝ်းငႂ်ႈလွႆႈၵၢင်းၸၢင် ၸိုၼ်ႈယွႆႇမႃးယဝ်ႉ။ တၢင်းဝူၼ်ႉႁၼ်လႂ်ႈမွႆႇၵေႃႈ မိူင်းလုမ်ႈၽႅဝ်ႇႁဝ်းၶဝ်တေတမ်းၵႂၵ်ႇမႃးပၼ် တႃႇၼႂ်း ႁူၼ်းၼိုဝ်းလူၵ်ႈၸုင်းလႂ်ႈလီၵတ်းယိၼ်ႉလိုၼ်ႈသႃႇ ၼႂ်းလၢတ်ႈၽဝေပၢၼ်ႁူၼ်းမိူဝ်းၼႄႈ မီးတၢင်းမၼ်ႈၼိုင်ႇ ၵိုမ်းလီသေ မီးၵႃႇမၸၢမ်ႇဝႆႉလႂ်ႈၶၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။ လူၵ်ႈၸုင်း(လုမ်ႈၽႅဝ်ႇ)လူင်ၼၼ်ႉ ၵၢင်းၼေႃႇတၢၼ်ႇၶိူဝ် ၵေႃႈ ပေႃးၵဝ်တၢင်းၸိုတ်းၵပ်ႈမိူဝ်ႈၼၼ်ႉတိၵ်းလိုင် ၶင်ႇႁၢင်းၵိပ်ႈၵိပ်ႈၵႂၼ်ႇႁူလ်း။ ပီးၼွင်ႉတႃႈ ႁဝ်းၶဝ်ၵေႃႈ ပိၼ်ႁူၼ်းၼိုဝ်းမူႇလုမ်းၽုင်ႁူၼ်းမိူင်းလုမ်ႈၽႅဝ်ႇၸိူဝ်လူၵ်ႈၸုင်းၼၼ်ႉၸလႈ မိူၼ်ၶင်ႇႁူၼ်းမိူင်း လုမ်ႈၽႅဝ်ႇမီးသုၼ်ႇလႂ်ႈသုၼ်ႇပိၼ်ၶၼ်ႉ တႃႇႁဝ်းၶဝ်ထုၵ်ႇလီမီး ထုၵ်ႇလီလႂ်ႈယဝ်ႉ။ သုၼ်ႇလီတႃႈ မီးဝႆႉၶၼ်ႉၵေႃႈ တၵ်းလႂ်ႈၸၽိင်ႇယိုၼ်ႈလူႇႁူၼ်းမိူင်းလုမ်ႈၽႅဝ်ႇၶၼ်ႉယဝ်ႉ။ မုင်ႈမွင်းၼႂ်းလႂ်ႈၵႂင်ႉ သၢၼ်မိူဝ်းၵၼ် ၶူမ်းၸဝ်ႈၶူတ်ႈထိုင်ပၢၼ်မိူင်းၼိုဝ်းယွႆႇၵတ်းယိၼ်ႉ မၢၵ်ႈမီးလီပိၼ်လိူဝ်ႉၼိူဝ်းသႃႇၶၼ်ႉ တင်းပိူၼ်ႈတင်းႁဝ်းၶင်ႇၵၼ်ၶၼ်ႉယူႇ။ ၶူဝ်ပၢၵ်ႇ 21 ပီမိူင်းၵေႃႈ ၶပ်ႉသွၼ်ႇပိလိူၼ်ၸႂ်ႉၵၢၼ် သေ မွင်းပွႆးႁပ်ႉႁဝ်းၸဝ်ယူႇယဝ်ႉ။ တေၵိုတ်းမိုင်ယူႇၵိုဝ်? တေတိုဝ်ၵူႇၵမ်ႉမီးသႂ်ႇမီးတၢင်းၶၼ်ႉ ႁႃႉ? ၵႂၼ်ၵေႃႈၵႂၼ် လွမ်းၵေႃႈလွမ်း ယႃႇပေၸတ်းၸၢင်တပ်ႉၵၢင်သိၼ်ႈတၢင်းယူႇ။ ၶေႃႈၵၼ်ဝႃႈ "ယူဝ်ႉ"ၶၼ်ႉ "ယူဝ်ႉ"ၼၼ်ႉယူႇၶၼ်ႉ ထုၵ်ႇၸၢမ်းၼႂ်းပူၼ်ႉ၊ ထုၵ်ႇၸူၼ်ႉၶဝ်ႈၽိတ်ႉလူးလမ်လမ်ၵၼ်သေ ၸတႃႉတင်းၵေႃႈသၢင်းတၢင်းယုမ်ႇယမ်တႃႇႁဝ်းၶၼ်ႉၵၼ်ၶၼ်ႉယဝ်ႉ။ သိုပ်ႇထိင်းၵေႃႈ တင်းတၢင်း ယုမ်ႇယမ်ၸိူဝ်ပီးၼွင်ႉလၢဝ်းၼိုဝ်းတင်းလႂ်ႈၶၼ်ႉၵူႇတႃႇ။

တၢင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈၵၢၼ်ဝႆႈၼႆႉ ၶတႃႇတီႈတၢင်းယုမ်ႇယမ်ၵၼ်ၼၼ်ႉမၢးယဝ်ႉ။ လႆႈပိူင်တီႉမူဝ်ႉ ၸရေႉသီႉ၊ သုၼ်ႉလႆႈတီႉမူဝ်ႉၸရေႉသီႉၵၢၼ်ဝႆႈၼႆႉ လႆႈၵၢဝ်တၢင်းၽွမ်ႉႁူမ်ႈၵၼ်ၵွႆတၢင်း လဝ်ႉပီၼ် လႆႈယဝ်ႉ။

ထီးၸမ်း
22.11.1998

တီႈပွင်ႈၶေႃႈၵႂၢမ်းလွင်ႉတိုဝ်းဝႆႉၸႂ်ႉပဵၼ်။

ၵ။

1.	ၵွင်ႉၵႃႈ	ဆက်စပ်မှု	link
2.	ၵတ်းယဵၼ်ငဵပ်ႉသွၼ်း	အေးချမ်း	cool, scilence
3.	ၵတ်းယဵၼ်	ငြိမ်းချမ်းရေး	peace
4.	ငမ်းယဵၼ်	တည်ငြိမ်	stability, tranquality
5.	ၵွၼ်းၵိုင်ႇ	တဖက်တောင်းနှင်း	to side with ..
6.	ၵေႃႉလဵဝ်လဵဝ်း	တသီးပုဂ္ဂလ	individual
7.	ၵွၼ်း(ၵုပ်ႉ)	အုပ်ချုပ်	govern
8.	ၵုပ်ႉပိုင်ႈၽွင်းငမ်း	စီရင်အုပ်ချုပ်ရေး	administration
9.	ၵိတ်ႈၶၼၶေႉၵၢင်ႇ	ကာကွယ်ရေး	defence
10.	ၶၵႇၶၼ်(လွႆႇၵၢဝ်)	ကယ်ဆယ်	save, rescue
11.	ၵေႃႉၶပၵႂၢမ်း	စကားပြန်သူ	interpreter
12.	ၵပ်းၵႃႈ	ပတ်သက်သည်	relation to
13.	ၵမ်းသိုဝ်ႇ	တိုက်ရိုက်	direct
14.	ၵူၼ်းမိူဝ်းၵိုၵ်းမိူင်း	တိုင်းရင်းသား	nationality
15.	ၵၢၼ်ၸုၼ်ၽွင်းမိူင်း	အုပ်ချုပ်ရေးယန္တရား	administration machinary
16.	ၵူၼ်းမိူဝ်းၵွၼ်ႈ	လူမျိုးစု	ethnic people, races

ၶ။

1.	ၶွတ်ႈၽွတ်ႇ	ဖွဲ့စည်းသည်	form, establish
2.	ၶိုၵ်ႉၶမ်ႈ(လိုၵ်ႉလမ်ႈ)	အရေးပါ(နက်ရှိုင်း)	be significant
3.	ၶိုၵ်ႉတွၼ်း	အထူး	special
4.	ၶိုၵ်ႉလိုၵ်ႉ(လမ်ႈလွင်ႇ)	အရေးကြီး	important
5.	ၶဝ်ႇၶိုဝ်ႈၶဝ်ႇၶပ	အရာဝင်	play an important role
6.	ၶဝ်ႇၶွင်ႈ(ၶဝ်ႇတြႃး)	တရားဝင်	legalise
7.	ၶိင်းတေႃႈၵၼ်ႈ	တင်းမာမှု	tension
8.	(လွင်ႇ)ၶွင်ႉၶမ်	ပဋိပက္ခ၊ ပြဿနာ	conflict
9.	ၶေႃႇလမ်ႇလွႆ	သဘောတူညီချက်	agreement
10.	ၶေႃႇမၼ်ႇလွႆ	ပဋိဉာဉ်	contract

11. ၶိုၼ်းယႂ်ႉ	တိုးတက်	develope
12. ၵူင်ႉၵိုမ်း	ခိုင်မြဲ	durable
13. ၵူဝ်းၵူဝ်းယွႆးယွႆး	ထပ်ခါတလဲလဲ	repeatedly
င။		
1. ငဝ်းငုၼ်း	ဌာနချုပ်၊ အဖွဲ့ချုပ်	league
2. ငဝ်းလိုင်း	ဗဟို	central
3. ငူပ်ႉငီႉၵၼ်	ညှိနှိုင်းသည်	negotiate
4. ငမ်းငဝ်းသွင်းၸႂ်	တွေဝေ၊ သံသယရှိ	suspect
5. ငဝ်းလၢႆးၽုတ်းပေႃႉ	အရေးပေါ်အခြေအနေ	state of emergency
6. ငဝ်းလၢႆး	အခြေအနေ	condition, situation
လ။		
1. လပ်းၵၼ်	တွယ်ကပ်	fix
2. လၢပ်းလူၺ်း	သက်ဆိုင်ရာ	connection with
3. လိၵ်ႉၸၽႄ	ခွဲခြား၊ သွေးခွဲ	devide, seperate
4. လၵ်းၸၽႄ	ခွဲခြမ်းထား	discrimnate
5. လုမ်းလူဝ်း	အသိုင်းအဝိုင်း	circle of friends
6. လုမ်းၶတ်းၶိုၼ်း	အတိုက်အခံအဖွဲ့	opposition
7. လုတ်းလုတ်း	ချို့တဲ့	poor
8. လႂ်တႂ်းၶႂ်းပီၼ်	စိတ်ထက်သန်မှု	be eager, keen
9. လၢဝ်းၼူဝ်း	လူမျိုးစု	racial group
10. လူဝ်းၵိုမ်းႁူင်	သက်တမ်း	duration
11. လူဝ်ႉၼူဝ်း	လူမျိုး	nationality
12. လီႉသင်ႉ	အမိန့်ပေး	order
13. လွမ်လိုင်း	သမတ	president
14. လီႉၸၢမ်း	ညွှန်ကြားသည်	point out
15. လွမ်လိုင်းၵွၼ်တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉ	သမတဦးဆောင်ဒီမိုကရေစီ	presidential democracy
16. လွမ်လိုင်းၵွၼ်ၽွင်း တီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉ	တဝက်တပျက်သမတ ဦးဆောင်ဒီမိုကရေစီ	semi-presidential democracy
17. ပႃႉလီႉမၼ်ႉတီႉမူဝ်ႉၶရေႉသီႉ	ပါလီမန်ဒီမိုကရေစီ	parliamentary democracy

18. ၸေႈဝဵင်း	မြို့နယ်	township
19. ၸေႈတွၼ်ႈ	ခရိုင်	district
20. ၸေႈမိူင်း	ပြည်နယ်	divisions, states

သ။

1. သင်ႇလၢတ်ႈ	မှာကြားသည်	leave word
2. သၢင်ႇထုၵ်ႇ	သင့်လျော်၊ သင့်တော်	be convenient
3. သိုၵ်းယဵၼ်	စစ်အေးတိုက်ပွဲ	cold war
4. သိၼ်ႇလီၵၢမ်ႇသိၼ်ႇလီ	ယုတ္တိတန်မတန်(ရှိမရှိ)	be credible, logical
5. သႃႇယႃႇၵိုၼ်းလီ	စည်ပင်သာယာရေး	development
6. သူၼ်းတူမ်	စည်းရုံးသည်	organize
7. သုၵ်ႉယုင်ႈၵူၼ်းၵဝ်း	ဆူပူသောင်းကျန်းမှု	be confused, unrest
8. သုၼ်ႇလႆႈသုၼ်ႇပဵၼ်	အခွင့်အရေး	right
9. သုၼ်ႇ	အခွင့်အလမ်း	opportunity

တ။

1. တၢင်တူဝ်လႆႈၸင်ႇမီးၸမ်ႉၵေႃႉ	အချိုးကျကိုယ်စားပြုမှု	proportional representative
2. တီႇပလူဝ်ႇမေႇသီႇ	ဒီပလိုမေစီ	diplomacy
3. တိတ်ႈတေႃးလီ	တိကျသေချာစွာ	accuratly
4. တိူဝ်းတွၼ်း	တိုးပွား	progress
5. တၢမ်တူဝ်ၵႂၼ်ႁဵတ်း	ကမကထပြု	lead and undertaking
6. တေႃႇသူႈတွပ်ႇထိင်	ခုခံချေပသည်	resist
7. တွၼ်ႈလိၵ်ႈ	စာပိုဒ်	paragraph
8. တွၼ်ႈမႃႈ	ပုဒ်မ	section of an act, law
9. တီႇၵူဝ်ႇရီႇ	သီအိုရီ	theory
10. တီႇၵူဝ်ႇတီႇသေႃးၵိၼ်ၵၼ်ႇ ပႃးၵၢၼ်ႁူမ်ႈ	လူမှုရေးပဋိညာဉ်ဆိုင်ရာ သီအိုရီ	social contract theory

ထ။

1. ထတ်းသၢင်	သုံးသပ်၊ ဝေဖန်	analyse
2. ထၢင်ႇႁၢင်ႈ	လွတ်လပ်မှု	liberty, freedom
3. ထၢၼ်(ထႃႇၼ)	ဌာန	department
4. ထတ်းသၢင်(ၵူတ်ႇထတ်း)	စစ်ဆေးရေး	audit, check

ဢ။

1.	ဢင်လိၼ်	မြေလွှာ	eart
2.	ဢေႈတီႈ	နယ်မြေ	area
3.	ဢမ်လိူဝ်ထူၼ်ႈထီး	အပြတ်အသတ်	absolute majority
4.	ဢီမ်သၼ်း	တည်ငြိမ်	tranquility
5.	ဢပ်ႉယမ်(ဢပ်ႉထိုဝ်)	ရိုသေလေးစား	respect

ပ။

1.	ပိၼ်ႇပႃႇၵုမ်းထိင်း	အပြန်အလှန်ထိန်းညှိ	balance
2.	ပၼ်ႇပုတ်ႈ	အတုံ့အလှည့်	mutual
3.	ပိူင်ႈၵၼ်	ကွဲပြား၊ ကွာခြား	difference
4.	ပူင်တမ်းမၵ်းမၼ်ႈ	ပြန်တမ်း (ပြဋ္ဌာန်းသည်)	promulgated
5.	ပိူင်ၸိူင်း	စံသတ်မှတ်ချက်	standard, example
6.	ပႃးဝူၼ်ႉႁပ်ႉႁၼ်ထိုင်	အတွေးအခေါ်	doctrine, theory
7.	ပတ်ႉၵျၢတ်ႉ	ဘတ်ဂျက်	buddget
8.	ပၵ်းပိူင်	ဥပဒေ	law
9.	ပိူင်မီးၵွတ်ႇၽွတ်ႈဝၢၼ်ႈမိူင်း	ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ	constitution
10.	ပိူင်မီးၵၢၵ်ႉ	အက်ဥပဒေ	act
11.	ပိၼ်ၽၢဝ်ႇ	ကြေငြာသည်	declear
12.	ပိၼ်ၶၢဝ်ႇ	ကြော်ငြာသည်	adverdisement
13.	ပွႆႇသိင်/ပွႆႇၶၢဝ်ႇ	သတင်းကြေငြာ	broad cast
14.	ပၼ်ၶၢဝ်ႇ	သတင်းပေး	report
15.	ပၼ်သိင်	အစအနပြော	hint
16.	ပူၵ်းတင်ႈ	တည်ထောင်သည်	establish
17.	ပပ်ႉၵိမ်မိုဝ်း	လက်စွဲစာအုပ်	hand book
18.	ပၢၼ်ထၢၼ်ႈယႂ်ႇ	အရွယ်ရောက်ပြီးသူ	be adult
19.	ပုၼ်ႈပၢင်ႈ(မီးၽွၼ်း)	အကျိုးစီးပွား	benefit

လ။

1.	လိၼ်လိၼ်	နယ်စပ်	borderland
2.	လူလႃႇယိပ်းတိုဝ်းပိူင်ႈဝွင်ႇ	အလွဲသုံးသားပြုမှု	miss use, miss appropiation
3.	လၢတ်ႈၽၢတ်ႈ/လႃႈဝႃႈၽၢတ်ႈ	သွယ်ဝိုက်ပြော၊ လှုပ်	indirect

4.	လွင်ႈၶၢႆႉၼမ်ၽဵဝ်ႇမူၺ်ႈၸိူဝ်ႉ လၢတ်ႈၵူၼ်း	မျိုးဖြုတ်လူသတ်ပွဲကြီး	genocide
5.	လူင်ပွင်လိူင်ႈၶူမ်ႈပွင်း	ညွန့်ပေါင်းအစိုးရ	coalition government
6.	လံႈလွႆးၶဝ်ႈၵၼ်ပဵၼ်ပၢႆးၶမ်	ထပ်တူကျအများစုစနစ်	concurrent majority
7.	လွၼ်ႉၵၢၼ်ႉၸုဝ်ႉလွႆးပၵ်းပိူင်	ဥပဒေဝိဉာဉ်	spirit of law
8.	လိူၵ်ႈၵိပ်း/လိူၵ်ႈတၢင်ႈ	ရွေးကောက်တင်မြှောက်	election
9.	တိၵ်ႈတၢင်ႈ	ရွေးချယ်	selection
10.	လွင်ႈၵူၵ်းၵႂၢႆႉလူင်	အနိဋ္ဌာရုံ	devastation
11.	လုၵ်ႉၽိူၼ်ႉၸွမ်းၶတ်း	လူထုအုံကြွဆန္ဒပြမှု	demonstration
12.	လွတ်ႈလႅဝ်း	လွတ်လပ်မှု	freedom
13.	လွတ်ႈလႅဝ်းႁွၼ်းၶေႃ (သဝ်းၶေႃ)	လွတ်လပ်ရေး	independence
14.	လွၼ်ႉမွၼ်း	အနှစ်သာရ	essence
15.	လၢႆးပိူင်ၵုမ်ထူၼ်ႈလူမ်လွႆႉ	လူမှုဖူလုံရေးစနစ်	social welfare
16.	လူလွမ်	ကြီးကြပ်	super vise
17.	လုမ်းလႃး	ပြုစုစောင့်ရှောက်	take care of
18.	လူၵ်ႈၼူင်း	ကမ္ဘာ	globe, world
19.	မိူင်းလုမ်ႈၽႃႇ	နိုင်ငံတကာ	international
20.	လႅၵ်ႈလၢႆႈၸၢႆႉလူး	ကူးပြောင်းသွားသည်	change, modify
21.	လွင်ႈၵျၢင်ႉတၢင်းၵမ် တီႇမူဝ်ႇၶရေႇသီႇ	ဒီမိုကရေစီကျင့်ဝတ်	charactoristic of democracy
22.	လၵ်းၶမ်း	မဏ္ဍိုင်	target, objective
23.	လွင်ႈထိၵ်ႈထွင်ၵၼ်	အငြင်းပွားမှု	dispute
24.	လၢႆးပိူင်တွတ်ႈသဵပ်းၵၢင်လွႆႈ ႁွၼ်းၵိူင်ႈ	အလေးကဲမဲပေးစနစ်	weighted voting system
25.	လွင်ႈတိုၼ်းမွင်းၵူႈလွင်ႈလွင်ႈ	အထွေထွေစိတ်ဆန္ဒ	general will

ဝ။

1.	ဝႃႇတပၢႆးလိူဝ်ႉၼိူဝ်း	အမျိုးသားရေးဝါဒ	nationalism
2.	ဝၢၼ်ႈၶွၵ်ႈၶႃးပၢင်ႇ	ကျေးလက်တောရွာ	village
3.	ဝတ်ႉဝႆႈသႃ	ဘုရားရှိခိုးကျောင်း	charch

ႁ။

1.	ႁိူင်းၵိူင်းၽၢႆႇသၢႆႉ/ၶႂႃ	လယ်ယာလက်ဝဲသန်	rightist, leftist
2.	ႁူပ်ႉသိမ်းဝႆႉ	လက်ဝါးကြီးအုပ်	monopolize
3.	ႁၢႆႉသုတ်းပၵ်းသုတ်းပိူင်	အလွန့်အလွန်ဆိုး	worst
4.	ႁူဝ်ပၢၵ်ႇပီ	ရာစုနှစ်	century
5.	ႁူမ်ႉငေႃး(ပၵ်းပိူင်)	ဥပဒေစိုးမိုးရေး	be prevalence of law
6.	ႁၢမ်းသီး	တားဆီးသည်	hinder, obstruct
7.	ႁူဝ်စိူင်(ပႆးယုမ်ႉယမ်)	တယူသန်စိတ်ဓါတ်	be obstinate
8.	ႁိူဝ်းယူႇလီၶိုင်ႁိူင်း	အသက်ရှင်သန်ရေး	be survival
9.	ႁၼ်လီ(ပႆးႁၼ်)	အကောင်းမြင်ဝါဒရှိသူ	obstimist
10.	ႁၼ်ၸႃႉ(ပႆးႁၼ်)	အဆိုးမြင်ဝါဒ	pastimist

ၵ။

1.	ၵိူမ်းၵၼ်	နီးကပ်	close to
2.	ၵႃႈၶၢႆႉၸီႉတူဝ်ႉပၼ်ႇပုတ်း	အတုံ့အလှည့်ဗီတိုအာဏာ	mutual Veto
3.	ၵႃႇတိၵ်ႉပွတ်းႁွင်ႇ	မြောက်အာတိတ်	northern Artic
4.	ၵီႈၵူဝ်ႇတႃ	အီကွေတာ	Equator
5.	ၵိင်လင်ၽင်ၶႂၢင်း	သဟဇာတ(အညမည)	mutual
6.	ၵွၼ်ႇႁၢႆး	လူငယ်	teenager
7.	ၶုမ်ႇႁၢႆး(16–18)	လူရွယ်	teenager
8.	လုၵ်ႈဢွၼ်ႇ	ခလေး	children
9.	ၵမ်ႇမီးၸွပ်ႇမီးလႅၼ်	ပရမ်းပတာ၊ ရမ်းကား	turmoil
10.	ၵိူၼ်ၵိူဝ်း(ၵိူၼ်လိူၼ်)	ရေသာခို	shirk, lazy
11.	ၵုပ်ႉပိူင်ႇၵွၼ်းၸေႃ	ကိုယ်ပိုင်ပြဋ္ဌာန်းခွင့်	self-determination
12.	ၵုပ်ႉပိူင်ႇႁၢင်းၸေႃ(ၸၢႆးတီႈ)	ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ခွင့်ရနယ်မြေ	self-administered area
13.	ၵႃႈၶၢႆႉၽွင်းငမ်းလွတ်ႈလႅဝ်း ၵွၼ်းၸေႃ	အချုပ်အခြာအာဏာ	sovereign

" ဆိုဆ်ကိုင်ယိဝ်းဂိမ်း "

Bibliograph

Dahl. Robert A., *Democracy and Its Critics,* Yale University, 1989.

Sabine. Gorge H. and Thorson Thomas L., *A History of Political Theory* fourth edition. Hlot, Rinehart and Winston, 1973.

Mill. John Stuart, *Utilitarianism on Liberty, Consideration on Representative Government,* Action, H, B, Ed., Everyman, London 1992.

____, *On Liberty and Other Writings,* Collin Stefan, Ed., Cambridge University Press 1989.

Heywood, Andrew, *Political Ideology - An Introduction,* Macmillam, London, 1993.

Kones Bill: and Kacanagh Dennis, *British Politics Today,* Manchester University Print, Manchester and New York, 1987.

Journal of Democracy, John Hopkins University Press, Rose Richard, *The Problem of Party Government,* Penguin, London, 1974.

Schapior, Leonard., *The Government and Politics Today Soviet Union,* Sixth Edition, Hutchison, London, 1977.

Collins, Neil; and McCann, Fiank., *Irish Politics Today,* Manchester University Press, Manchester and New York, 1989.

The International Human Rights Law Group, *Guidelines for International Election Observing,* IHRLG, Washington D.C.

The International Center for Parliamentary Documentation of the Inter-Parliamentary Union, *Parliaments of Government,* Chambers Ltd, 1987.

Atlas of World History, Vol. I and II, Penguin Books, 1978.

Sherman, Arnold. K. and Kolker Alize, *The Social Bases of Politics,* Wadsworth Publishing Company, Belmont, Califonia, 1987.

Johnston, J. Paul: and Pasis Harvey E, Eds., *Representation and Electoral System, Canadian Perspectives,* Prentice Hall Canada Inc., Scarborugh, Ontario, 1990.

Denber, Rachel, Ed., *The Soviet Nationality Reader, the Disintegration in Context,* Westview Press, Boulder, San Francisco, Oxford, 1992.

Lijphart, Arend, *Democracies, Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-one Centuries,* Yale University Press, New Haven and London, 1984.

_____, Ed., *Parliamentary Versus Presidential Government*, Oxford University Press, 1992.

_____, *Democracy In Plural Spciety,* A Comparative Exploration, Yale University Press, New Haven and London, 1977,

Nugent, Neill, *The Government and Politics of the European Community,* Second Edition, Macmillan, London, 1991.

Muschamp, David, *Political Thinkers,* Macmillan, London, 1989.

Kleinberg, Stanley S., *Politics and Philosophy, The Necessity and Limitations of Rational Argument,* Blackwell, Oxford and Cambridge, USA, 1992.

Padgett, Stephen; and Paterson, Willian E., *A History of Social Democracy in Post-war Europe,* Longman, London and New York, 1991.

Vovelle, Michel; *The Fall of the French Monarchy, 1787-1792,* Cambridge University Press, 1984.

Marx. Karl., *The Communist Manifesto,*-Bender Frederic L., Ed., W. W Norton & Company, New York and London, 1988.

The Swedish Social Democratic Party Programme, Adopted by the Social Democratic Congress, 1990.

Programme of the Estonian Social Democratic Party, Adopted on the unification congress of Estonian Democratic Parties (the founding congress of ESDP) in Tallinn, September, 1990.

Hebert, Robert F.; and Ekelund, Robert B., *A History of Economic Theory and Method,* Third Edition, McMgrew-Hill Publishing Company, 1990.

Novack, Gorge., *An Introduction to Logic Marxism,* Pathfinder Press, 1971.

Perry, Keith., *Modern World History, 1890-1990,* Made Simple Books, 1990.

Solidarity Against Poverty, A Socialist Programme from Holland, The Evert Vermeer Foundation, The Netherlands, Amsterdam, 1990.

Nodia, Ghia *Nationalism and Democracy,* Journal of Democracy, Vol. 3, No. 4, October 1992.

Fukuyama, Francis, *The End of History,* In the National Interest, 1989.

The 1947 Constitution, the Union of Burma, 1947.